DICȚIONAR RUMĂN.

MIC REPERTOR DE CUNNOSCINȚE GENERALI,

COPRINDÎND

VORBE STREINE CU ETYMOLOGIA, TERMINI TECHNICI, NUMINI PROPRIE, NOTIȚIUNI HISTORICE, s. c. l.

DE

G. M. ANTONESCU.

Librar-editor G. Ioanniide.

BUCCURESCI.
IMPRIMERIA NATIONALE A LUI STEPHAN RASSIDESCU.
1862.

www.dacoromanica.ro

Ueri-cè essemplar nu va purtà subsemnătur'a mea, lŭ voiu contestà după legĭ.

Dreptul de reedițiune saŭ estragere reservat.

www.dacoromanica.ro

Opere de comparat.

Meyer, Conversations-Lexicon.
Brockhaus, Conversations-Lexicon.
Fr. Lübker. Reallexicon des class. Alterthums.
Klotz. Lat.-Deutsches Wörterbuch.
Passow. Griech.-Deutsches Wörterbuch.
Pappe, Griech.-deutsches Wörterbuch.
St. Laurent, Manuel encyclopédique.
Mozin, Dictionnaire français-allemand.
Boiste. Dictionnaire universel de la langue française.
Laveaux, Nouveau Dictionnaire de la langue française.
Theil. (Frkund) Dictionnaire latin-français.
Planche. Dictionnaire grec-français.
Quicherat, Diction. français-latin.
Ejusd., Thesaurus poeticus linguae latinae.
Barrault. Diction. des syuonymes de la langue latine.
E. Iacobi, Diction. mythologique universel etc. traduit de l'allemand par *Th. Bernard*.
Anthony Rich, Dictionnaire des antiquités romaines, trad. de l'anglais par *M. Chèruel*.
Adam. Römische Alterthümer, (trad. din augl.; essiste şi în franc.—Carte de puçiuă valóre, însă considerată în Anglia).
Im. Becker, Handbuch der römischen Antiquitäten.

www.dacoromanica.ro

Breviaţiunĭ.

a . . .	activ.
abs. . .	absolut.
ac. . .	acest, a.
acc. . .	accusativ.
act. . .	activ.
ad. . .	adică.
adct. . .	adiectiv.
adv. . .	adverbiŭ.
agr. . .	agricultură.
anat. . .	anatomiă.
ant. . .	antic.
archit. . .	architectură.
art. . .	articlu.
artĭ. . .	artĭ.
ass. . .	assupra.
astr. . .	astronomia.
astrl. . .	astrologiă.
botn. . .	botanică.
coll. . .	collectiv.
cnv. . .	cine-va.
comb. . .	combinaţiune.
comp. .	compară.
comps. .	compns.
cos. . .	consule.
cv. . .	cè-va.
dat. . .	dativ.
des. . .	desémnă.
did. . .	didactică.
dim. . .	diminutiv.
dogm. . .	dogmatică.
dipl. . .	diplomatică.
d. e. . .	de essemplu.
fem. . .	feminin.
fr. . .	francesesc.
fig. . .	figurat.
fort. . .	fortificaţiune.
gen. . .	genitiv.
geom. . .	geometriă.
gr. . .	grecesc.
gram. . .	grammatică.
chem. . .	chemiă.
chir. . .	chirurgiă.
hist. . .	historiă.
imper. . .	impersonale.
însemn. .	însemnĕdă.
jurispr. .	jurisprudinţă.
lat. . .	latinesc.
legisl. . .	legislaţiune.
loc. . .	locuţiune.
m. . . .	masculin.
mar. . .	marină.
math. . .	mathematice.
med. . .	medicină.
metr. . .	metrică.
mil. . .	miliţiă.
miner . .	mineralogiă.
mus. . .	musică.
mt. . .	metru (măsură).
myth. . .	mythologia.
n. . . .	neutru.
nat. . .	historiă naturale.
N. conf. .	nu confunde
N. us . .	nu usită.
opp. . .	oppus, în opposiţiune.
pass. . .	passiv.
part. . .	participiŭ.
partic. . .	particular.
path. . .	pathologiă.
pd. . . .	pede (picior).
pers. . . .	persónă.

www.dacoromanica.ro

perss. .	persóne.	sq. .	sequentem , următór'a (pagină).
persn. .	personale.	sqq. .	sequentes, (s.—tĭa) următóriele (pagine).
pict. .	pictură.		
pl. . .	plurale.	*syn.* .	synonym.
pr. . .	propriu.	*sing* .	singular.
pharm. .	pharmaciă.	*subst.* .	substantiv.
phil. .	philosophiă.	suppl .	supplinesce (pune în loc).
phill. .	philologiă.	term. .	termin.
phys. .	physică.	*therap* .	therapeutică.
prec. .	precedintele, (vorb 'a precedinte).	*urm.* .	următorul.
prep. .	prepositĭune.	us. .	usĭtat.
R. . .	Romanĭ.	vb. . .	vorbă.
R. us. .	rău usitat.	vd. .	vedĭ.
Rr. us. .	rar usitat.	vd. vb.	vedĭ vorb'a.
refl. .	reflessiv	vs. . .	vers.
s. .	saŭ.	vss. .	versurĭ.

N. Semnul — înaînte de uă terminaţiune snpplinesce rădăcin'a vorbei din vorb'a immedĭat precedinte.

www.dacoromanica.ro

A.

A, prim'a literă probabile în tóte alphabetele, affară de cel ethiopic și rûnic (vechiul german). Un'a din celle cinci vocalĭ. La Grecĭ și la Romani literă numerale. La primiĭ *ά* (cu accentul d'assupra) valà 1; *ᾳ* (cu accentul desubt) valà 1000. La Romani *A* valà căte-uădată 500; cu uă trăssură horizontale d'assupra nnmără 5000, — nimic alt decăt form'a intórsă à luĭ V (cu uă linëă), s. V (cu doue linëe).— In musică erà sunetul accorduluĭ, egale *la* din timpul nostru: *a* s. *a mi la*, s. *a mi la re*, — ariă în *a*=în *la mi la*.— A dur este între tóte durele cel mai ușior și maĭ dulce. Affară de acést'a *A* desemnà, în gamma diatouică s. naturale, al șessele sunet din prim'a octavă; *a* acel'așĭ sunet din à doua; *a* (linëat) acel'așĭ din à treia; linëat duplu din à patra, socotindu-se gamma dela c. Pănà la Guido d'Arezzo ținù *a* puntul accorduluĭ; crëatorul noneĭ systeme musicalĭ puse pre *c* în locul lnĭ. In currintele profundeĭ (fr. basse) continuite à unuĭ cănt de mai multe părțĭ *A* espreme că alto cănță singur, precand la coppert'a uneĭ buccățe, s. pre buccat'a însășĭ, egale *alto*. — Că semn symbolic=principalele (ceaa cè s'a dat ănțiiŭ). In logică *A* espreme propositĭunea universale affirmativă; în revelațiunea apolyptică *α* (s. *a*) = primul, precum *ω* (o) = ultimul (prim'a și ultim'a literă), *α ω* = eternul (dela început pănă la fine). — *A* s. *aa* (pentru gr. *ana*), în *med.*, des. uă proporțiune egale în ingredienții depușĭ; — în algebra arrattă prim'a mărime cunnoscută din uă eqnațiunne, precum *b* pre à doua și *x* pre necunnoscut'a. — Pre monnete denótă primul. loc monnetar al uneĭ țerre: pre monnete germane Berlinnl, pre francese Parisiĭ (*AA* însă Metz), pre austriace Viena (Vindobona); pre monnetc antice grece *Argos* s. *Athenae*, pre romane *Antiochia*, *Aquilea* s. *Arelate*. Pre cednle de bancă, (polițe) *a*=*acceptat* (priimit), ad. citanț'a è priimită și se va absolvì (plăti) la termin. Pre hărtie de curs stă pentru *argent* (banĭ) și arrattă că s'aŭ affiat *pentru* citanță cumpărătorĭ la locul nnmit, pre cursul cîtat, (prețul), precând *L.* (*lettres*) espreme că sunt cedule de vîndut pre prețul assemnat. In acel'așĭ mod *A. S. P.* =*acceptat sub protest*, precând *A.* P.=*à protestà* (propr. *de protestat*, *fr. à protester*). Pre iuscripțiunĭ *A.* însemnéță maĭ de ordinar *Augustus* (regele),—addesé *Appius* (alțiĭ *Aulus*) s. *ajunt* (se vorbesce), s. *ager* (cămp); — ér ⱯV *Augusta* (regin'a). In *jurispr.* *A*=*absolvo* (libereț), — litera salutaris ← în opp. cu Ç= *condemno* (osîndesc) — litera tristis — și *N. L.* =*non liquet*, ad. nu è județătorul în olaritudine (domirit) despre caus'a tractată. — La votarea legilor, în comiție, *A* erà semnul reiectărĭĭ, = *antiqua probo* (voteț pentru celle vechie) s. *antiquo* (reiecteț, nu priimesc), în opp. cu *V. R.*=*uti rogas*, (cum propunì).—In chem. *a*, *aa* s. *aaa*=*amalgame* s. *amalgamer* (vd. *amalgamă*);

www.dacoromanica.ro

A. D. azot (=Az.), s. aluminiŭ; altfel *Anno Domini*.

A este în limb'a humană sunetul cel maĭ plin şi maĭ originar şi emissiunea luĭ se face prin cea maĭ uşióriă şi maĭ naturale miscare à gureĭ. El ţine terminul mediŭ între sunetul cel maĭ acut, *i*, şi cel maĭ grave *u*, (din el s'aŭ disvoltat în limbele indo-européne *é* şi *ó*; în limbele vechie se applană către *e* s. trece în *o*), — de aceea şi occnpă primul loc în ordinea alphabetuluĭ. Form'a luĭ, precum şi numele, nu sunt acelleaşĭ în tóte limbele; characterele grece şi latine, carĭ aŭ trecut în celle maĭ multe din limbele none, derivă din celle pheniciane, unde *a*, originar, constă din simplele contorsure ale nnuĭ cap de taur, ceaa cé tocmaĭ arrattă şi numele semitic (hebreo-pheniciau) al accesteĭ litere, *aleph*, ad. *taur*, deunde gr. *alpha*.

Aam, măsuiă de licidĭ la provinţele Rhenane, valănd 148 pinte francese.

Aavora, laur de Guinéa.

Ab, numele nneĭ lune la Chaldeĭ, probabile al-primeĭ lnne. La Hebreĭ, carĭ lŭ luară după servitutea Babyloniĭ, însemnă à 11-a lnnă à annuluĭ civile şi à cincia à annuluĭ bisericesc. Conţinea 30 ţile şi aveà spaţul între Augnst şi Iuliŭ. In calendarul syrian este August.

Abab, nume dat mateloţilor Turcĭ, maĭ ales indigenĭ.

Abacă, s. ABACO (—*cus*, ethiop. *abago*), partea de sus à unnĭ capitol, corónă, façată; speçă de conditoriă (cofetăriă, bufet), la ceĭ vechĭ (Juv. Ans. Ep. 8, 2); masă de pus obiecte preţióse (Cic. Verr. 2, 4, 16, 25; Plin., 27, 26); masă copperită cu nisip pentru computaţiunĭ (socotele) mathematice (Pers. 1; 132; Burm. Anthol. II p. 252), — comp. tabl'a pythagorică; — table de marmure pentru pus în părete; canepă indiana, maĭ partic. din insulele philipp. (muusa troglodytarum); addesé un smochin; tablă de schach, fr. *damier*, *échiquier*, syn. *latrunchi* (—*culus*, Sen. Ep. 106 fin., *calculus*, Ovid. Met. 14, 17; Petr. Sat. 80).

Abacinare, s. ABBACINARE. à răpi vederea ochinluĭ, orbì.

Abacot, corónă duplă. (vechiă) à regilor Angliei. —*Abacus*, baston cé purtă cavalerii Templarĭ.

Abadir. s. ABDIR, nume phenician pentru gr. *βαίτυλος* (fr. *bétyle*), des. pétr'a înghiţită de Chronu în locnl luĭ Joue. — Se conservă în templnl pyth, dela Delphi. Comp. Paus. 10, 24; Prisc. 5, 3, 18.

Abad. s. ARADA, rhinocer de Indie s. de Bengal.

Abama. speçă de nartheciŭ, (vd. vb.).

Abandonare [fr.] à lăssà, părăsi, lepădà (pre cnv. s. cv.), à se dislipi, depărtà, fugì delîngă cnv; — syn. *delăssare*, *relegere* [relinquere]. Cu dat. à lăssà în voiă, în puterea, socotinţ'a, arbitrinl cni-va, à espune; — că *refl.* à se dà, pune în voi'a; *syn.* à se commite. — *Abandonament* s. *abandon*, acţiunea de à abandonà, părăsinţă, delăssămînt (părăsire); — *syn.* relecţiune, derelicţinne; — *fig.* digressiune, pervagaţiune, negligenţă (în vorbe s. maniere.)

Abastardire, *(bastard)*, à stricà starea primitivă, (dela început) a unnĭ lucru, à schimbà, alterà, degenerà.

www.dacoromanica.ro

Abas, s. ABASSI, pond (vd. vb.) usitat în Persia pentru a măsură mărgăritarul. Valórea sa preste 3 gr. ($^1/_3$ mai mic decât carratul enropén); monnetă de argint valând uu sfanțig.

Abate, (*abbas*, Alcim. Avit. ad Sor., Sen. Paueg.;—fr. *abbé*, din hebr. *ab*, chald. *abba*, tată), ântîiiu uerîcè călugăr bătrân; dela secl. V capul, directorul, possessorul unuî institut monaces (monasteriŭ), la Catholicî; stariț, hegumen, mandrit și generalul archimandriților, la Grecî.— Ordinea luî este immediat după episcop. — La Iesuiț se numiă *rectorî*; la Dominicanî, Augustinî s. al. *priorî*; la Franciscanî *ministri* s. *guardiane*, la Camaldulesî *majorî*. Se împărțiă în *abba-comites* s. *abbates milites*, ceî cè possedeà beneficie; *ab. commendatarii* cand le confereà altora; *ab. saeculares*, nesuppușî la regulele ordiniî; vicariî lor, în monasteriŭ, erà *abbates regulares*, ceî propriŭ abați. In gen. în evul mediu, presedințiî diverselor societățî, un totdeuna religióse, purtà acest nume, deunde *abbas castrensis*, *ab. curiae*, *palatiî* s. al., mai ales *abbas Cornadorum* (al încornaților) din Rouen. — *Abatessă*, *abateță* s. *abatiță* (—*tissa*), fem., stariță. — *Abație*, institutul monaces, summa monacilor de sub ordinea unuî abate. — In timpul nouŭ numărul lor s'a micșiorat prin secularisațiunea monasterielor. Numaî în Francia aŭ institut Trappistiî, sub Lud. XVIII, câte-va și în Bavaria regele Ludovic.

Abb. . vd. . *Ab*...

Abces, (*ab.-cedo*, fr. *abcès*), apostemă, suppurințiă, inflammațiune în uă cavitate à pelleî (bubă).

Abdallas, nume persic pentru călugăr; comp. *dervisch*.

Abdest, ablațiune à Mahomedanilor înainte de à intrá în mosqueă.

Abdicare, (—*care*, Pac. ap. Non., Ovid. Met., Sen. Med.),— à abdicá cv. s. la cv.— à renunță, à se depărtà voluntar din uă demnitate supremă, din uă dregătoriă suverană: syn. *demissiune*, care espreme cșire din uerî-cè post, chiar prin constrîngere (silă).

Abdicațiune, (—*țio*), la început alungarcà (gonire) fiuluî, *ἀποτήρυξις*, din presinț'a tatăluî; astădî acțiunea de à abdicá, (vd. *prec.*)— Abdicațiunea se face de un principe; el are dreptul la dîns'a, însă numaî pentru persón'a sa. Nicî familicî sélle el nu póte luà acest drept, nicî à lŭ dà alessuluî sĕu. Cu abd. regintele perde exercițul tótcî puterii; *ĭ* pot remănè însă addesé drepturile honorifice și titlele de maicstate. Estcritorialitatea în țerc streine o perde, precum și jurisdicțiunea ass. comitatuluî sĕu. Dacă dreptul abdicanteluî revine când acel'a în favórea cuî a abdicat, încetédă dela reginț'a s. more, nu este încă decis.

Abditolarve, speçă de *hymenoptere*.

Abdome, (— *men*), partea de deos à pănteceluî; vd. *vintre*. — Tot cè stă în legătură inmediată cu abdomele se numesce *abdominale*. — *Abdominali* sunt uă divisiune de pesci.

Abductorî, (*ab* – *ducĕre*), *anat.* muschi de abtractiune, aceî muschi carî depărtédă parți din linĕ'a

www.dacoromanica.ro

medulocia a corpului în direcțiune horidontale, s. i misca în afară. Actiunea acesteĭ miscări e *abductiunea*. — In logică abductiunea e speçă de argumentațiune în care, deși . propositiunea majore este evidinte, cea minore cantă a se demustră.

Abéadar, (fr. — *daire*), plantă indiană.

Abecedar, (*a b c*), ordinea alphabetică, carticică unde se studiédă a citi. La pl. *abecedarĭ* se num. acelle poesie vechic s. psalmi, in carĭ primele litere ale fiă-careĭ strophe, s. vers, urmédă ordinea alphabetică.

Abencerragĭ, trib arab, domnitor în Granata sub regii Manrĭ din Hispania. Descindeà dela *Yussuf-ben-Zeragh*, propriŭ *Ebn-Cerradsch*, capul uneĭ din primele familie ale regatului. In luptă cu *Zegrĭĭ*, alt trib famos, (din cans'a uneĭ conjurațiunĭ contră regele Abu-Hassan, si amórea unuĭ din eĭ pentru Zoraida, sunórea regeluĭ), eĭ se stinseră cu totul către 1490. Astă luptă face obiectul dulcii poëme hispanice *Historia de las guerras civiles de Granada*, după care Chateaubriand *Les aventures du dernier Abencerrage*, dennde testul operei *Cherubini*.

Aben Esra, (*Araham - ben-Rabbi Meir - ben-Esra*), numit de scholastici *Abenare*, născut la Toledo. Unul din cei mai spiritualĭ erudiții (învățați) judaici din evul mediŭ (1093 — 1140), și petrecu viet'a în Provența, Francia, Egyptu, Rhodu, Anglia și Roma, pretutindine în înaltă considerațiune. Grămmatică, theologiă, philosophiă, nimic nu remase strein spiritului sĕu. Oper'a sa cea mai însemnată sunt *Commentariele la Testamentul vechiŭ*.— *Abu-Harun Mose-ben-Esra* este poet din aceaași epochă (către 1164), secundul represintante. după *Ben-Gabirol*, al noueĭ poesie hebraice, imitate după Maurĭ.

Abénévis, (fr.) vorbă vechiă espremind permissiunea dată de un domn feudale pentru a abate apele unuĭ currinte (gîrla s. al.).

Aber nume dat de Bretonĭ porturilor mice.

Aberrațiune, (— *tio*), miscare apparinte a corpurilor ceresci, causată de combinațiunea miscăriĭ luminoĭ cu aceaa a revoluțiunii pămîntuluĭ în giurul Sórelui.—In optică e dispersiunea radelor luminóse străbătînd sticlele unuĭ ochian, ceaa cé face cà ochiul sĕ nu vadă decât nă imagine confusă. Form'a sphericà a sticlelor, și mai ales neperfecțiunea lor sunt causele principali ale phenomenuluĭ. *Aberr. de refrîngibilitate* proviue din decompositiunea uneĭ rade de lumină care, străbătînd un centru diaphan, se divide în culorĭ differințĭ. — Cănd ochianul dires (îndreptat) către uă stea, ține punt paralel cu radele eșințĭ (carĭ es) dintr'însa, steaa saŭ nu se vede, s. cel puçin nu în centrul ochianuluĭ. Pentru ultimul cas caută a se dà ochianuluĭ positiune cé-va mai applecată către rade, mai ales către partea spre care se misçă pămîntul, ueri către direcțiunea tangințiĭ sphereĭ în puntul sĕu respectiv. Pentrucă însă astă tanginte, în spher'a eliptică, iea diverse direcțiunĭ, se descrie în locul unde se afflă steaa, desemnat prin uă linĕă

www.dacoromanica.ro

drépță plecând din centrul Sórelui către stea, uă elipse analógă celeĭ a pămîntuluĭ, *elipsea de aberratiune*. Tótă theori'a phenomenului este fórte clar espusă în *Himmelskunde* de Wetzel, Berl. 1858 p. 441, sqq.

Aberrațiune, *fig.* rătăcire, abatere, încurcare de idĕe. — *Aberratio delicti*, consecință dolósă (vicléncă), depărtată de scopul legitim al acțiunii.

Abesta, s. AVESTA, carte sacră a magilor Persi, attribută patriarchului Abraham, pre care lu creŭ acel'aşĭ cu *Zoroastru* s. *Zerdust*. In una cu *Zendul* (Zend'-Abesta) şi cu *Pazendul* astă carte é fundamentul religiunii Perşilor.

Ab hoc et ab hac, (lat.) de collo pănă collo, confus.

Abib, numele primeĭ lune a annului bisericesc la Hebreĭ. Mai tărdiŭ astă lună s'a numit *Nisan*. Spaţul eĭ este între începutul luĭ Aprile şi finele luĭ Marte.

Abiecĕre, (*ab-jicĕre*), a aruncà, lepădà, despreţiŭ, (numaĭ pentru perss.). — Că *refl.* a se humili, supune, îndeosi, (maĭ mult decât *depremere*).

Abiect, (*fr. abjet*), cel cé é despreţiat, îndeosit, scos din ordinea legale a societăţiĭ; — *absol.* hom lipsit de stimă, hom de nimic.

Abiectare, vd. *prec.*

Abiecțiune, (— *tio*), acțiunea de a abiece s. a abiectà, îndeosorare, despreţ, nestimă, deconsideraţiune; — comp. *avilitate*.

Abile, vd. *Habile*.

Abimare, (fr, *abîmer*), a adînci, affundà, (cufundà). — *R. us.*

Ab-intestato, (lat) *jurispr.*, se ḑice despre cel cé herediteḑà (mostenesce) dela uă persónă care nu şi a făcut testament, deşi ar fi putut să lu facă. Altfel ceĭ cé murià fără testament era lipsiţĭ de sepultură.

Ab-irato, (lat.) desémnă ceaa cé se face în un moment de mániă: testament *ab-irato*, legaţiune (djată) făcută în supărare, necas.

Abis, (—*sus*, gr. *fără fund*), adîncime, fundatură fórte mare, infinită, precipiţ, întunecime; comp. *tenebre*; *fig.* învălmuială.

Abituriente, (*ab-ire*), cel cé ese s. voiesce să ésă, se duce, se depărtéḑă; cel cé părăsesce, s. continuesce în un grad maĭ înalt uă professiune. — Se ḑice despre scholariĭ gymnasialĭ carĭ voiesc să trécă la facultăţĭ; — syn *bacchalaureu*.

Abjudecare, à perde prin judecată; à lipsi, à depossede (lnà possessiunea) pre cnv. prin judecată. — *R. us.*

Abjurare, (— *rare*), à denegà (tăgădui), renunţà. — *Abjurațiune*, actul prin care se lépădă nescine (cu uére-care solemnitate) de un lucru. Maĭ partic. părăsirea uneĭ religiunĭ, opiniunĭ, unuĭ partit. — In propr. *à abjurà* = *à dejurà* à lnà îndărăt jurămîntul depus, à se lăssà de un offíciŭ anterior. In 1792, sub republic'a francesă, maĭ mulţi ecclesiasticĭ s'aŭ lepădat de cultul lor înaintea Conventiunii. Acestia aŭ *abjurat*. In Anglia se num. *abjuratiune* essíliul voluntar al uneĭ persóne, maĭ ales funcţionar, care părăsesce pentru totdeuna acéstă ţérră. *Juramîntul de abjurațiune* (Oath of abjuration), în legile Angliei dela

www.dacoromanica.ro

Guilelm III, se răpórtă la recunóscerea hereḑilor (moştenitorĭ) legitimĭ aĭ tronuluĭ şi depărtarea Stuartilor.

Ablacă, speçă de seric i (mătasse) produssă de ţessatur'a pinnei-marine, şi care la ceĭ vechĭ suppliniă seric'a. In evul meḑiu astă ţessătură erà încă în us. Astăḑĭ se maĭ cultivă în Calabria şi Sicilia; comp. *ardassină*.

Ablactaţiune, s. ABLĂPTATIUNE, *(ab-lapte)*, încetarea laptelui în mamele, înçărcare.— Se ḑice din puntul de vedere al infantelui precând *sevrage* (fr.) se referesce la nutrice. — Un method de nobilire à arburilor fructiferĭ pórtă acest'aşĭ numc.

Ablaţiune, *(aufero)*, redicare, luare, scótere de cv. subtragere. Usit. unmaĭ în *chir.*; rar în med.

Ablativ, (— *vus*), *gram.* unul din celle cinçĭ casurĭ, *syn.* casul latin, (*casus latinus*), fiindcă numaĭ limb'a latină lŭ are.

Ablativo, (lat.) confus, în desordine.

Ablecti, (lat. diu *ablego*), s. SEQUESTRI, *(ἀπόλεκτοι)* corp de armată rom. în serviţul particular al comăndanteluĭ.. Făceà parte din *socii extraordinarii*, s. stà allăturé de dînşiĭ. Compunèa uă ḑiumătate de cohorte, 168 peḑestri, 40 călărĭ, deunde *ablecti pedites* şi *equites*. După dînşiĭ venià *evocati*, voluntarĭ, şi *externa auxilia*.

Ablegare, (—*gare*), à desheredità (desmoşteni); maĭ în gen. à depărtà un fiĭŭ din cas'a pariutéscă pentru un an. — Actul este *ablegaţiune*; comp. fr. *abannation*, essiliŭ peutru un an (în vechi'a jurispr.).

Ablegat, (*legatus*), vice-legat; officiar dat de pap'a ca legat s. trămis estraordiuar, nunţiŭ, (fr. *nonce*).—In ḑiet'a ungaricà è pleniputiutele unuĭ magnat.

Ableta, vd. *urm.*

Ablu, (fr. *able*), pesce europén diu care uà speçă, *ableţul* s. *ableţ'a*, produce materi'a nacrată, *essinţă de Oriente*, cu care se fabricà mărgăritarul fals; comp. *alburn.*

Ablepsia, (gr.) slăbiciune, întunecare de spirit.

Abluţiune, (*abluĕre* diu *ab-lavare*), spălare à corpului s. à uneĭ parţĭ diu corp cu apă sacră la cerimonie religióse. Judeiĭ, Greciĭ şi Romaniĭ o aveà în us. In ḑilele nóstre o maĭ ţin în acest us Mahomedaniĭ şi Indianiĭ. — Syn. *botes, lavacru.* — La Catholicĭ erà cerimonia priu care communicanţiĭ (ceĭ cè se grijià) luà, după communicaţiune, anaphura şi vinul; astăḑĭ nu maĭ esiste. — In *plarm.* è operaţiunea constante în à separà, prin spălarĭ repeţite, materiele streine corpuluĭ cè intră în remeḑiul tractat. — *Abluţiune* (rău ḑis) è spălarea dietetică;—*abluinţă* meḑnloc de abluţiune, de purificaţiune.

Ablutor, cel cè deplinesce abluţiunea, (cà act. şi refl.).

Abnegare, (—*gare*), à reunnţà, à se lepădà, à părăsi; — *syn.* denegare, recusare, (renegare), abjurare, demitere. — *Abnegaţiune*, actul de à abnegà, (pres. şi perf.).

Abnorme, (— *mis*), affară din regulă, preste form'a naturale (de multe orĭ în înţelles fórte tare); comp. *enorme* şi *anormale*, (ultimul totdeuna în sens caletativ).

Abnormitate, caletatea abnormelui, stare preste fire.

www.dacoromanica.ro

Abnutare, (*ab-nuo*, *nutum*), à nu priimi, à deprobà, recusà, respinge.

Abolire, à stricà, derîmà, desfiinţà; *syn.* annulare. — *Abolițiunea* erà altàdata nu act prin care principele absolvià de crimele sĕu pre un culpabile (differesce de *gratiare* în accaa cà se face înainte de à se fi determinat pedépsea). Ueri-ce crime puteà meritâ asta gratià, affara de duel, ommor premeditat, rapt prin violinţà. In *med.* è încetarea funcţiunilor unuĭ organ. — Cel cè abolesce se dice *abolitor*. *Aboliționiști* se numirà parténiĭ antiservismuluĭ din America. De vreui 30 annĭ sunt nefatigaţi în activitatea de à liberà pre Negri. Dupà multe implicaţiunĭ ajjunse, în fine, în 1832, Lloidul *Garrison* se formedze, la Boston, uà congregaţiune aĭ cuĭ membri, farà à ține în consideraţiune faptîcul și historicul (ceaa cè nicĭ nu é necessitate), oppuseră legilor essistinţĭ principiul absolut de dreptate divinà și declarara servitutea de pàccat mortale. Diu dispniâ dacà și femëele (între parténiĭ lor capătasseră multe femëe) càntà se iea loc în consiliele lor și în directoriŭ, membriĭ se împărțiră; uà majoritate se congregara denvŭ, durară însà pnçin din neînțellegerea pentru esclusiunea dintre dînșiĭ à liber-fatinţilor (cugetătorĭ) nechrestinĭ. Dela început enthusiasmul fusse mare, Garrison și aĭ sĕi se opprirà dela funcţiunĭ pentrucà, învestindu-le, însemnà à jurà pre constitnţiune, rea în ochiĭ lor cà un'a cè sufferisse servitntea. Lînga Garrison sunt astàdĭ Gerrit Smith, Wendel, Philipps și Tappan conductorĭ acestuĭ partit, care delà Ianuariŭ, 1851, și vede scopul, derîmarea Uninniĭ, din cè în cè împlinit, deși abolițiunea nu s'a operat pretutindinè.

Abominabile, (fr.) blestemat s. blestemabile; cel ce meritâ urà, lepàdare; — comp. *detestabile*.

Abonare, (fr.), prindere, cumpărare, luare în possessiune, prin platà, à unuĭ lucru pentru un timp determinat. — Cel ce vinde *abonedà*; cel ce cumpàrà *se abonedà*. Actul perpetrat (săvîrșit) se num. *abonament*.—Abonam. *suspins* (suspendu) este càndi, din uere-carĭ interessĭ ale casseĭ, drepturile abonatuluĭ se declarà nevalabilĭ. — Suppl. *prenumărare*.

Abond... vd. *Abund*...

Aborigenĭ, (—*nes*, gr. *αὐτόχθονες*, ad. *ab-origine* dela început) — nume dat de historicĭi romanĭ lăcnitorilor Italieĭ înainte de venirea Troianilor. Lăcuià, după celle mal credibilĭ leginde, între muntele Velino și marea Celano până la Carseolĭ și Rĕate. Espulșĭ de alte popóre, treciră în părțile de N.-E; alungara, după unii în unire cu Pelasgiĭ, după alțiĭ eĭ înșișĭ Pelasgi, (Götl. röm. Staatsv. 18) pre Siculĭ, stabiliți aci; parte se unira cu dînșiĭ, deunde poporul *Latin*. Niebuhr stabilesce pentru dînșiĭ numirile *Casci* și *Prisci* (comp. Michelet, Hist. rom. începp.), alțiĭ 'ĭ țin identicĭ cu *Aberigines*, nomadĭ, precum i deserie Salustiŭ; alțiĭ (Grotefend) înțelleg sub asta denominaţinne, după etymologi'a gr., descendinţiĭ *Aborilor* (*Umbri*, *Ombri*).—Astàdĭ se dic Aborigeni lăcuitorĭ vechĭ aĭ uneĭ țerre, în opp. cu colonisti și veneticĭ.

Abordare (fr.) à țărmuì, trage la mal; — *fig. à* abordà pre cnv.=

www.dacoromanica.ro

a aggrede, a se appropia (de cnv.).

Abort... vd. *Aburt*...

Abrasin, arbure iapoues. Produce un uleiŭ usitat pentru pictură și illuminațiune.

Abracas, ABRAXAS s. ABRACADABRA, numc imaginar ale cărĭ litere așsedate în uerc-care mod produc un număr, precum la Basilide, sophistul din Alessandria, 365. Comp. hebr. *abracalan*.

Abre... vd *Bre*...

Abrogare, *abrogațiune*, vd. *Abolire*. — Se num. mai partic. *abrogațiune* actul prin care uă lege, uă ordonanță, uă datină, è desființata absolut și definitiv; — syn. *anticațiune*; — mai puțin este *derogațiunea*.

Abrotou, (— *num*), — fr. *abrotone* s. *aurone*, — speță de arbure; vd. *Santalină*.

Abrupto, (*Ab*, s. *Ex*) loc. lat., dcs. ccaa cè se facc s. se ḑice deuădată, fără scire, fără prepara-țiunne.

Abrutire, (fr.) vd. *Bestiare*.

Absimile, (— *lis*), neassemine, nepotrivit. — *R. us*.

Absinte, (*ab-esse*), cel cè lipsesce, nu se află de față. è departe. — La alegerile comițialĭ absinții aveà drept, pentrucă ceĭ mai capabilĭ candidați se află mai addesè în armată (Liv., Plut. Mar., Cic. r. p. și de l. agr.). Pompeiŭ prin legea *de magistratibus* oppri punerea în dregătoriă a unuĭ absinte (Liv., Suet. Caes.). Numaĭ lui Cesare fŭ dispensat prin legea Caelia. Astădĭ, după Codicele civile, nimine nu póte fi declarat absinte decât preste cincĭ anniĭ după cè a despărut; succesiunea la avuțiele sélle è permisă tocmaĭ după 100 annĭ dela nascere.

Absința, lipse, depărtare, neaflare defață; opp. *presință*.

Absinth, uă plată amara. — Negul.

Absoluțiune, (—*tio*), deslegare, iertare, liberare. — In *jurispr.* è actul prin care accusatul è declarat innocinte; în *relig.* insemn. iertare de păccate, remissinne după penitiuță. Datédă dela secl. 4; — până la secl. 12 *Deus*. s. *Christus te absolvit*; de aci înainte *ego* (episcopul) *absolvo te*—și è de mai multe speçe; absol. *cum reincidentia*, dată acellor carĭ s'aŭ penitat (pocăit) uădată; absol. *a saevis*, se accordă acellor carĭ aŭ assistat la un jurământ suprem; *ad cautelam* (cu cauțiunne), se dă prin previsiune unuĭ escommunicat, până va fi căpătat pre cea completă.

Absolutism, puterc neliniitată a suveranuluĭ contră aceaa pre care instituțiunile constituționalĭ l o accordă. — Ceĭ cè țin de *absolutism* se num. *absolutisti*. In politica acestia sunt partenĭĭ puterii monarchice, în *religiune* aceia carĭ defenda principiul decretuluĭ absolut (*decretum absolutum*) s. decisiunile necondiționate ale luĭ Dumneḑeŭ ass. hómenilor. Comp. *fatalisti*.

Absolut, (*ab-solvĕre*), dislegat; necondiționat, de sine stătător, mai presus de tot; opp. *relativ* și *specific*, deunde nemărginit, perfect. —Uerĭ-ce representațiune absolută è proprietate a intelligințeĭ, obiect al ideeĭ. *ideălele*. Sciințʼă caută să reăliseḑe veritatea absolută: artea frumosul absolut; moralea bunul absolut. Tótă sciințʼa adevărată caută să plece dela un principiŭ

www.dacoromanica.ro

absolut, deunde philosophi'a, că sciinț'a sciințelor, și appropriă și numele de sciinț'a absolutului.

Absolvire, (*ab-solvĕre*), — part. trec. *absolut* în loc de *absolvit* — a dislegă liberă, iertă; — vd. *absoluțiune*; — a terminà, deplini (când are *acc.* lucrului).

Absorbința, (*absorbire*), remediare prin espulsiunea succurilor produsse în stomach în cursul unei egritudinĭ.

Absorbire, (—*bĕre*), a suge, îngiți, neutralisà; *fig* à occupà forte mult cv., à consume. — *Absorbțiunea* este, în *chem*, în sens întins, uerĭ-cè pătrundere a materielor gasóse în corpurĭ solide s. fluide, fiă că combinațiunea chemică se face s. nu se face. Corpurile carĭ aŭ mai partic. proprietatea absorbțiunĭ se numesc corpurĭ *hygroscopice*.

Abstema, (— *ma*), —pentru *abstemiŭ*. — Se desemnà astfel în biseric'a primitivă, — până astădĭ la Protostanți,—aceia carĭ ne putînd bè vin, priimià communicațiune numaĭ prin pâne sacră.

Abstergere, à uscà, sterge; vd. *urm.*

Absterginte, *med.* remediŭ avînd proprietatea de à sterge (in term. medic. à *absterge*) materiele viscóse s. al. de pre suprafaț'a unde se află, s. de à dissolvì duritațile. — Effectul absterginților se ḑice *abstersiune*.

Absținere, s. ABTINFRE, (—*nere*), — totdeuna cà refl. — à se cumpătà, moderà, retrage dela cv.; à se oppri, à nu luà parte. — Actul de à se absține este *abstinință*.

Abstinsiune, (*abs-tendĕre*), tragere dela cv. — Se ḑice în *jurispr.* când un hereditar repudiadă hereditatea. In acest cas hereditatea remâne vacante, dacă cel cè face testamentul uu se va fi provădut cu un alt hereditaute, prin callea *substitutțiunĭ*. Differinț'a de *renunțiațiune* este că ultim'a se face de un hereditar cuĭ natur'a saŭ legea i a deferit hereditatea; prim'a de cel cè heredităḑă numaĭ priu voi'a testamentarului.

Abstragere, (— *hĕre*, fr. *abstraire*), à desuni, dispărți, considerà separat; à scurta. Comp. *breviare*.

Abstracțiune. actul prin care se disparte ceea cè este unit. Se ḑice maĭ partic. pentru operațiunea prin care spiritul consideră separat lucrurile în rĕalitate unite. — Ceaa cè espreme abstracțiunile se num. *abstractiv*. — *Abstract*, tot cè nu are legătură cu rĕalitatea, ceaa cè este maĭ presus de lumea vădută, coprinḑibile numaĭ cu cugetarea, metaphysic; iu genere ceaa cè se espreme *dislegat*, absolut, fără uniune cu alt obiect.—La uă represintațiune *în abstract* (in abstracto) obiectul stă iu puntele salle generalĭ și essențialĭ; abstracțiunea dar se face prin ommiterea particularuluĭ, dispărțirea individualelui, deunde și numele. Astfel de abstractiunĭ suut de done speçe: cea *cantitativă*, când se dă uă idĕă clară de form'a unuĭ tot s. de modul uniunĭĭ părților salle, fără à se represintà tot așià de clar și fiă-care din parți, abstr. matematică; *cea caletativă*, care è întot contrariul; deunde se póte ḑice : precând prim'a caută se represinte obiectul (subiectul) unuĭ judiciŭ, secund'a 'i dă maĭ ales predicatcle. In arți represin-

www.dacoromanica.ro

tațiunea è abstractă când artistul și așterne idĕ'a numai în concepțurĭ generalĭ; esclude ad. individualisarea, de aceea astă abstracțiune è și nă errôre în arțile carĭ aŭ să attingă maĭ multe decât uă facultate: *Graviter commotus, summâ caputextulit undâ* (Virg. Aen.). In poesiă astă represintațiune a dat motiv la attâtea discussiunĭ, a căror causă nu è alt'a decât că autorul a voit se imite uă arte care nu crà a luĭ. In gen. comp. Lessing Laocoon.— Athalia luĭ Racine, maĭ alcs în episód'a cu arrăttarea mamei sélle (c'était pendant l'orreur etc), dă puținte essemplu de astfel de abstracțiune, unde impressiunea ar fi fórte grea dacă objectivul n'ar justifică pre poet.

Abstrus, (lat. din *abstrudĕre*), annevoiă de înțelles. Usit. maĭ ales în sciințele raționalĭ.

Absurd, (—*dus*, dacă voiescĭ din *ab-surdo* audit dela un surd), neaudire, lucru neaudit s. neaudibile; rău sunător, fără cuveninţă, contră drépt'a judecată. Subst. face *absurdĭtate*.— *Absurdo* (lat. *Ab.* s. *Ex*) din, dela, după absurd.

Abuna, metropolitul Chrestinilor din Ethiopia.

Abundanță, (—*ția*), primitiv caletatea unuĭ isvor care produce multă apă; mulțime, cantitate mare (belsing), — La ceĭ vechĭ deitate (pre mounetele imperatorilor romanĭ addesĕ în form'a luĭ Demetriŭ), deunde *Domina Abonda*, vechiul fr. *dame Habonde* (după alțiĭ nu tot aceaa), deitate amicósă, procurante homenilor mulțămire și prosperitate.

Abunire, (bun), vd. *Ameliorare*.

Aburtare vd. *Avortare*.

Abusare, (*ab-usum* din *ab-uti*), à face us rău din un lucru, à înșelà (cu acc. persónei și prep. *de*). *Abus* (*abusus*) este tot usul contrar celuĭ drept. In *jurispf.* è micșiorarea substanței unuĭ lucru prin us. Abusul póte fi în ființ'a lucrului (la lucrurĭ consumibilĭ) s. numaĭ pentru proprictar, precum la banĭ (consumțiunea juristică). Trece în domeniul juristic numaĭ când lucrurile nu sunt de dat cu chiriă (*ususfructus*) s. de împrumutat prin contract (*commodatum.*) Sunt în escepțiune celle de dat spre ornament. — *Prochiămare de abus, fr. appel comme d'abus*, se ḑice când rechiamă nescine la un tribunalc contră un magistrat care a abusat de autoritatea sa. Maĭ partic. eră chiămarea cô se întrejectă, în Francia, la un tribunale secular, la parlament, d. c., contră purtarea nelegale a unuĭ tribunale s. judecător ecclesiastic. Decretul acestei prochiămărĭ datedă dela 1309.

A. C. *anni currentis* în annul currinte.

Acacia, arbure. — Nume dat unuĭ săcculeț lung și strîmt cè se vede în mân'a consulilor și împeratorilor pre medalie după secl. 6 dela Chr.

Academia, s. ECADEMIA, gradină celebre în Cerameic, suburbiu al Atheneĭ. Numele ĭ vine dela Academ s. Ecadem, prossessorul eĭ, care o dărui orașuluĭ. Philosophiĭ și erudițiĭ se adună într'însa cà se dispute assupra diverse cestiunĭ; rîsul eră opprit. Platone deschise aci uă schólă de philosophiă, de unde discipliĭ sĕĭ luară numele de Academicĭ. Se numără maĭ multe Academie: cea

www.dacoromanica.ro

vechiă, fundată de Platone, professă dogmatele acestuĭ philosoph. Speusipp, Senocrate, Polemone, Crate şi Crantore furĕ ceĭ-alţi capĭ aĭ acesteĭ schóle. Acad. *mediă*, fundată de Arcesilaŭ, disciplu al luĭ Crantore, prentiudeà că homnl nu póte sci nimic cu certitudine, că în totul è dubitaţiune. Acad. *nouă*. fund de Carnĕade, susţineà că nu póte ajjunge nescine decăt la probabile (scepticism); se recunósce apoĭ uă a patra Academiă, fund. de Philone, care se appropià de cea vechiă, şi apoĭ uă a cincia, numită *Antiochianĕ*, după fundatorul sĕu, Antioch dela Assalon, declinănd către stoicism. — Acest'aşĭ nume purtà vil'a luĭ Ciceroue, apprópe de Puzzole, unde scrisse el *cestionile academice* şi tractatul *de natur'a deilor*. — Astădĭ numele de *Academiă* se dă la ueri-cè reuniuue de eruditĭ, literaţi s. artisti, la ueri-cè schólă unde sunt căte-va facultăţi (opp. Universitate). Fundaţiunea academielor datédă încă din timpul splendorilĭ imperuluĭ Roman: irruptiunile barbarilor addusseră ruin'a lor şi întot către medulocul evuluĭ mediŭ începură sĕ se redice, mai ăntiiŭ în Italia (mice societătĭ de literaţi), apoĭ în Francia şi alte părţi. In 1635 Richelieu institui *Academi'ă francesă*, un'a din celle mai celebri din lume, al cuĭ scop eră compositiunea dictionarului de limb'a francesă şi essamele, din puntul de vedere al limbeĭ, operelor cellor mai importanti literarie. In 1663 Colbert fundă Academi'a de Inscripţiunĭ şi literatură, numită ăntiiŭ *mic'a Academiă*, apoĭ *Acad. de Inscripţiuni* şi *Medalie: în fine de Inscripţiunĭ şi belle-litere*. Acéstă academia se compune de 40 membri titularĭ, ḑece academicĭ liberĭ, opt associaţĭ streinĭ şi de correspondinţi în Francia şi în streinătate. Limbele literarie, anticităţile şi monumintele, histori'a sunt maĭ ales obiectul occupaţiunilor eĭ. In fiă-care an distribuesce premie de historiă, de literatură vechiă, şi un preţ de numismatică institut de Allier d' Hauteroche. — Alte patru academie completédă cursul eruditiunilĭ francese în Parisĭ: *Academie royale des sciences*, fuudată de Colbert in 1666, compusă de 56 membri titularĭ, ḑece academicĭ liberĭ, opt associaţĭ şi correspondinţi; *Acad. royale des beaux-arts*, patruḑecĭ membri titularĭ, divisă în cinci secţiunĭ, pictură, sculptură, architectură, gravură, compositiune musicale. Artistiĭ carĭ căstigă primul preţ, priimesc uă pensiune pentru 5 anni şi merg de şi termină studiele în *schól'a de Francia*, la Roma. — *Acad. des sciences morales et politiques*, treiḑecĭ membri titularĭ şi cinci associaţi. — In fine *Academi'a de medicină* s. *Institutul sanitar*, strein cellor cinci d'ăntiiŭ, carĭ compun *Institutul*.

Academia de musică este thëatrul de Parisĭ, numit de ordinar *Oper'a* (l'Opéra). — Cea maĭ vechiă este *Academi'a jocurilor florice* (des jeux floraux), institutiune literariă fundată la Tulusa, în 1323, sub numele de *Collège de la gaie science*, împărţind preţurĭ pentru poesie scrisse în limb'a romană. Academi'a, cum essiste astădĭ, è ordinată de Ludovic XIV, in 1694. In genere pentru adminis-

www.dacoromanica.ro

trațiunea instrucțiunii Francia è împărțita în academie, ale căror capitali sunt acellea ale cursurilor regali. Numărul lor este, dela 1854, 16; fia-care è gubernata de un rector avînd lîngă sine un consiliŭ academic, cuĭ el ține președinț'a. Fia-care academia are cel puțin un collegiŭ regale. Diversele schóle sunt puse în ordinea presinte: facultăți, collegie regali și communali, institutiuni și pensionate, schóle primarie. Comp. histoire et mémoires de l'Académie des Inscriptions et belles-lettres din 1717—93 și 1717—809, collecțiune fórte interessante și căutata, din care un estras în 4 vol. Par. 1719. — Academiae scientiarum historia auxit Duhamel, scc. edit. Parisiis 1701. — Buna carte pentru à vedè tóte attarile stabiliminte în Europa este Wachler, Allg. Litt.-Gesch.

Academia, *pict.* figură întrégă, desemnată după un model care este uu hom nud, și care nu è destinată à intrà în composițiunea unuĭ tabel; în acéstă circunstanța figur'a iea numele de *studiŭ*.

Academic, cel cè ține de academia, membru de academiă; ueri-çè operă revădută de academiă.

Academicĭ, sectatoriĭ Academieĭ, philosophiĭ Platonisti.

Academist. Differinț'a de *academic* este că acest'a din urmă lucrédă pentru academiă, pentru progressul și perfecționarea sciințeĭ; *academistul* studiă mai mult pentru sine, că sĕ capete caletăți curăt personalĭ, deunde și syn. cu scholar de academia.

Acaju. árburè; speçă din genul swietineĭ (vch ac. vb.). Dintr'însul se fac lemne pentru construcțiunea navilor, și scăndurĭ. —Acaju de Africa este asemine machonuluĭ; comp. *cedru* și *anacardiŭ*.

Acalephe, zoophite (animalĭ plante) marine și phosphorescinți, carĭ aŭ proprietatea de à causà uă sensațiune arțătóriă când le attinge cine-va. Form'a lor è circulariă și strălucià. Medusele, vclellele, physaliele, diphyele iutră în acéstă classe.

Acalot, — în loc de *acacalot*, — speçă de ibe de Messie, numită și *corb apatic*.

Acamantidĭ, descendinții unuĭ din celle 12 triburĭ ale Atheneĭ. In acest trib s'a născut celebrele Pericle.

Acamelt, plantă americană.

Acampsia, (fr.) vd. *Ankylose*.

Acampt, (gr. *achamptó*), *opt.* nume dat de Leibnitz la uerĭ-cè suprafață care, deși opacă și polită, nu resfrînge cu tóte acestea lumin'a.

Acanga, s. ACANQUE, speçă de cucu de Brasilia.

Acanor, s. **athanor**, *chem.* un fel de cuptor.

Acantabol, (gr. *achanta·ballô*) *chir.* cleste cu care se estrag ósele frînte și uerĭ-cè alți ghimpi introdussĭ în carne.

Acantocephalĭ, familiă de vermi intestinalĭ din ordinea *parenchymaților*. Acesti vermi se agață de intestine priu un fel de spin îndouit; geuul *echinorync* intra în astă familiă.

Acanthopomĭ. speçă de pesci din ordinea holobrachilor thoracicĭ.

Acantopterygie gen de pesci (caracatiță).

www.dacoromanica.ro

Acanth, un fel de plantă; un ornament de archit. care are form'a acestor plante. — Elle aŭ foiele largi, lunge, grațios detăiate; flórea lor é lată și ușior trandaphirată, deunde numele fr. *branche-ursine*.

Acantilă, s. **acantilidă**, (fr.) *botn.* sparangel s. sparangel sălbatic. – NEGUL.

Acantophĭ, speță de șerpi, nu se scie. diu cè loc.

Acara. numele mai multor pesci de Brasilia.

Acariare, *(carĭ)*, mâncare de carĭ, ródere.

Acariatru, (fr.—*âtre*), de character difficile, moros, închis, de humóre tăcută.

Acaride, arachnide microscopice cè se găssesc pretutiudine, sub petre, sub cój'a arburilor, în pământ, în animalĭ; vd. *Carĭ*.

Acarn, un pesce.

Acarnar, *astr.* numele unei melle de prim'a mărime; Phaetone.

Acatalectic, (gr.) *metr.* vers complet, întreg, cuĭ nu lipsesce nistic la fine; opp. *catalectic*.

Acatalepsia, (gr. *nu pot concepe*), privațiune (provenită în cas de egritudine) de intelligință, lipse de mintc; *phil.* pyrrhonism, vd. *urm*.

Acataleptică, sectă de philosophĭ carĭ pretindeà că homul nu póte ajjunge la nicĭună cunnoscință certă.

Acatastic, *med.* neregulat, care nu vine la perióde determinate, d. e. frigurĭ.

Acatopose (gr.) *med.* înghițire grea.

Acaule, *botn.* numè dat plantelor carĭ nu aŭ rădăcină s. șe par à nu avé. Astfel este aloinl.

Accablare (fr.) à stà greŭ, împovărà; *syn.* appăssare, oppremere, îngreunare.

Accacal, *botn.* un arburel.

Acca Laurentia s. **Larentia**, femè'a luĭ Faustlul, păstorul luĭ Numitore. Scăppâ viè'a luĭ Romul și Remu, espușĭ pre rînul Tibre. Licinț'a moralilor sélle o făcură sĕ capete numele de *lupa;* de aci fabl'a care dă fundatorilor Romeĭ de nutrice nă lupă (794 în. de Chr.). Alțiĭ o fac femè'a luĭ Carunțiŭ s. Tarunțiŭ. După mórte ea și lăssâ poporulnĭ Romau avuțiele, din care causă Ancu instituì, în memori'a eĭ, Lareutaliele (Liv. 1, 4; Ovid. fast. 3, 55), s. *Larentinaliele* (Gell. 6, 7 și 23); alțiĭ *Accaliele*. Plutarch differesce aceste doue persóne. După Gelliŭ și Pliniŭ ea avussesse 12 fiĭ, fraților *Arvalĭ*, deunde a eșit *collegium fratrum Arvalium*. — Vorb'a nóstră *călușiarĭ* se accórdă fórte cu etymologi'a *Acca-larentales* s. *larentalia*.

Accansi, vd. *Accensi*.

Accaparare, à cumpărà dinainte cerĕalĭ pentru à le pune apoĭ preț arbitrariŭ; (le vinde precât voiesce); *fig.* à sĭ prepară, căstigà, attrage. — *Accaparațiune*, acțiunea de à accaparà, starea accaparatulnĭ; — *accaparator*, cel cè accapară.

Accastel, vd. *urm*.

Accastilagiu, (fr.) castel dinaintea s. dinappoia unei navĭ; partea din nave care è destinată de lăcuit, avînd form'a unuĭ palaț (castel). — *Accastilare* à face castel pre uă nave. — NEGUL.

Accedére, (—*dĕre*), à merge lîn-

www.dacoromanica.ro

gă cnv., à se appropiă; à intră în legături făcute de un altul, à se ammestecă; *syn.* à adheri, à accepta.

Accelerare, (*ad-celer*), à dà iuţélă, grăbi.

Accensi, s. ACCANSI, (*accensi forenses*, uniĭ din *accire*), hussarĭ puşĭ allăturé de magistraţiĭ romanĭ. Sarcin'a lor erà sĕ convóce adunanţele poporuluĭ, sĕ însoţéscă pre unul din cĕĭ douĭ consuli care nu aveà fasces, sĕ arratte pre aceia carĭ aveà processe, şi sĕ prochiame cu voce tare horele ţilei. După vechi'a consuetudine (obicein) un *accensus* mergeà înaintea consuleluĭ, precând lictoriĭ după dînsul (Suct. Caes. 20). In armată accensi erà contingintele cellor 10 centurie din à 5-a classe, formând un corp particular affară din legiune; stà în al treile şir, după *triarĭ*. Fără arme proprie, cu 15 mice stindarde, *vexilla*, cĭ erà destinaţĭ à supplini pre cei căduţĭ.

Accent, (—*tus*, din *acuere*), redicarea s. lăssarea vocĭĭ în unele sylabe, son, ton; semnul prin care acestea se esprem în scris.

Limbele se disting maĭ particular prin determinaţiunea vocalilor assupra căror stă accentul. In sanscrit póte luà accent uerĭ-cĕ sylabă à uneĭ vorbe încă uădată attăt de lungă. Limb'a grécă mărginesce accentul numaĭ assupra cellor treĭ sylabe ultime; în cea latină nu trece maĭ îndărăt de antepenultim'a, nicĭ nu cade pre ultim'a. In limb'a hebrcică accentul stă tot-deuna pre ultim'a. Puţine limbe esprem prin sunete accentaţiunea, cea maĭ esactă è în bibli'a hebreică, unde Mesorheţiĭ aŭ usitat maĭ mult de 40 accinte. La Grecĭ accentaţiunea s'a întrodus de Aristophanc dela Byzanţ, către 1500 au adoptat'-o Francesiĭ.—Se disting accent *oratoric* s. *declamatoric*, *grammaticale* şi *musicale*.

Accentare, à pune accent, à însemnà tonul pre uă vocale, à emite uă vocale cu ton maĭ sus s. maĭ ţeos.— *Accentaţiune*, acţiunea de à accentà, resultatul eĭ; system'a regulelor pertininţi (privitórie) la accent.

Accentuare, vd. *prec.*

Accepĕre, vd. *urm.*

Accept, legatur'a acelluĭ care se promite sĕ plătéscă uă cedulă de bancă (poliţă).

Acceptante, cel ce se obligă la un accept.

Acceptare, (*ad-ceptum*, din *capĕre*), à priimì spontaneŭ ceaa cè se offeresce, à se învoì, consinţi. *Acceptaţiune*, acţiunea de à accepta. Că pr. un act în vechĭ'à legislaţinne prin care se priimià constituţiunile papeĭ; addesé uă sancţiune publică, precum acceptaţiunea Constituţiuniĭ din 1793.

Acceptilaţiune, citantă falsă (plăsmuită), remissiune de uă datoriă fără à fi plătită. La R. erà citanţ'a orale, învestită cu formà de stipulaţiune, à uneĭ datorie făcute prin stipulaţiune. Datorul întrebà pre creditor: *acceptumne fers* s. *habes mihi?* (aĭ priimit datori'a mea?); creditorul respundeà: *acceptum fero* s. *habeo* (dar). Astfel acceptilaţiunea erà deplinită şi datorul liberat de datoriă. Astădĭ intră în *litterarum obligatio* şi addesé o supplinesce. —In *dogm.* este doctrin'a de à se mulţămi cu religiunea chrestină cum ne este ea

www.dacoromanica.ro

dată de I.-Chr. — Duns Scotu, Occam, Nominalistiĭ şi Scotistiĭ în genere, Franciscanii şi cătĭ-va Arminiani erà contrà acceptil.; Thomistiĭ, Dominicaniĭ şi maĭ tărdĭu theologiĭ Lutheranĭ sunt pentru dîns'a.

Acceptiune, preferinţă, înare în sĕnsă de cv..; d. e. legea nu face *acceptiune* de persône = nu variadă după persône, e indifferinte la perss., nu iea în consideraţiune starea persônelor; — sens, înţelles în care se iea uă vorbă.

Acceptor, cel cè accepe, priimesce. Maĭ partic. se dice pentru *acceptante*, (vd. vb.).

Acces, (—*sus*), appropiare, intrare; — pentru egritudinĭ, venire, appucare, aggres (attac). Cà pr. mod de à concurre la elecţiune a unuĭ papă. — Cănd numărul biletelor din urnă nu este destul că sĕ alégă uu papă, se dă alte voturĭ accessorie pre bilete unde stă scris: *accedo domino*, ad. mĭ unesc votul meŭ cu acel'a al altuia; *accedo nemini*, cănd votantele se ţine de primul vot.

Accessa, (—*sa*, din *accedo*), flus, marest (flus şi reflus).

Accessibile, (*accedĕre*), appropiabile, care pòte fi appropiat, lîngă care se pòte duce nescine, unde pòte avé intrare; *syn.* perviŭ (pentru lucrurĭ). Comp. *adibile*.

Accessit, cel cè è appropiat, adaus prelîngă altul, allăturat. Se dice pentru aceia carĭ capătă premiurĭ. In genere premiul după cel principale este *accessit*; maĭ partic. se calefică astfel recompensaţiĭ de al treilè grad.

Accessiune, consinţire, învoinţă, appropiare, adheraţiune; *syn.* assens.

Accessor, (*accedĕre*), cel cè face uă accessiune, se appropiă, urmédă, se dă, se applécă în partea altuia.

Accessoriŭ, care însoţesce, vine după altul şi este în dependinţ'a luĭ; care se pòte allăturà, de à doua importanţă; opp. *principale*.

Accident, (—*tum*), întîmplare, cas; întîmplare rea, nefericire, — ultimul sens susţin Francesiĭ; legitimitatea luĭ è puţin stabile. — *Phĭl.* ceaa cè nu este prin sine, relativ; opp. *substanţă*. — *Accidinţă*, ceaa cè nu ţine de natur'a lucrulnĭ. In cèrà albéţ'a è accidinţă. — *Accidintale*, de întîmplare; *syn.* fortuit.

Accingere, (—*gĕre*), încingere.

Acciocatura, (*ital.*) *mus.* ornament, usitat la piano, constănd în emiterea successivă şi cu repedĭciune a notelor unuĭ accord, în loc de à le bate de-uădată. Semnul acestuĭ effect este uă linĕă frîntă în tótă întinderea.

Accipitru, (—*ter*), uliŭ. — Cuvier, în classificaţiunea sa, punc sub acest nume tótă ordinea passerilor de pradă, *accipitres*.

Accis, tasse, imposit assupra băuturelor şi totor obiectelor de consumaţiune, în Anglia. Se divide în *accis commune* s. *universale*, coprinḑînd tóte obiectele de vîndare în genere, şi *ac. particular*, applicat numaĭ la commestibilĭ. Acest'a de al douilè fŭ întrodus în Germania sub nume de plată, *péage, Zoll*.

Numele are maĭ multe derivaţiunĭ: dela *cisa*, răboş, pentrucă celle maĭ primitive plăţĭ, maĭ a-

www.dacoromanica.ro

leș citanțe, ale ecclesiasticilor către țărranĭ, se făceà prin tăiături pre lemn; dela *assidere*, à impune, deunde *assissia super venalibus* din evul meḑiŭ; dela *ad-cisa* ad. prelîngă cisa s'o adaus cv. nouŭ; dela holland. *acyns*, licință, permissiune, ad. permiterea de à face commerciŭ.

Acclamare, (*ad-clamare*), — *achiămare* —à strigà, constrigà, à espreme tare diversele affectațiunĭ. —*Acclamațiune*, acțiunea de à acclamà, strigare de buccuriă, approbațiune s. al.—Circunstanțe solemni determinà acclamat. la ceĭ vechĭ: la nunte, *plausus*, *talassio* Liv. 1. 9), s. *io hymen hymenaee*; la triumphurĭ, *io triumphe* (Hor. Od. 4. 2, 49 sq.); la votarea legilor, alegerea magistraților, chiar eșirea lor in thëatru (Hor. Od. 2, 17, 25 sq.), maĭ ales à imperatorilor (Plin. pan. 3, 71, Suet. Caes. 79). Addesè crà semn de nemulțămire, *acclamatio adversa* (Cic. de orat. 2, 83, 339, ad Quint. fr, 2, 1, 3, Suet. Dom. 23).—*Elecțiunea prin acclamațiune* este când se dă votul prin un semn care indică unanimitatea s. majoritatea, precum la Athena prin redicarea mănelor. Portugesiĭ numesc *accl.* elecțiunea de rege à duceluĭ de Braganța (1640), când scăpparà de jugul Hispanilor. Acest eveniment le a servit addesè de epochă chronologică.—Cel cè iea parte la acclamat. se dice *acclamante*; cel cè o face *acclamator*.

Acclampare, (fr.) à fortificà un catart.—*R. us*

Acclimatare, (*climă*), à dedà cu temperatur'a, à deprinde pre cnv. sĕ suffere un aer nouŭ.—*Acclimatațiune*, acțiunea de à acclimatà.

Acolladă, (fr. din *ad·collum*). îmbrațiare, comples, luare de gît. Cerimoniă prin care se făceà, în evul mediu, cavalerii. — Capul ordiniĭ sărută în partea stîngă à feței pre cel destinat à deveni cavaler, în semn de amicéță și frațietate, lovindu-lŭ appoĭ pre humărul stîng cu latul sabieĭ (*donner, recevoir l'acollade*). Astădĭ è cerimoni'a de admissiune în ordinea legiuniĭ de honóre. — *Accol.* maĭ este: uă trăssură de condeiŭ unind împreună doue articole s. doue vorbe; în mus. uă trăssură verticale la marginea linĕelor spre à uni tòte părțile.

Accolagiu, (fr.) acțiunea de à îmbrațià la cerimoni'a accoladeĭ (accolațiune); ueri·ce îmbrațiare, appucare de gît; legarea viței de părele (taracĭ).

Accommodare, (*ad-commodus*), à face commod, bun pentru un scop, à regulà, facilità, îndreptà, potrivì; — pentru perss. à unì, împăcà, învoì; — cà *refl.* à se dà după, à priimi, à se mulțămì; à se purtà relativ. — *Accommodabile*, facile (lesne) de accommodat. — *Accommodante*, cel cè accommodă s. se accommodă, comp. *complesante*.

Accompaniament, s. —NIMENT, (fr) însoțire, însoțimînt, comitațiune, assectațiune. — *Mus.* artea de à însoți vocea s. cântul cu un instrument; ueri·cè composițiune pre un cânt (facută pre) principale, pentru à ĭ dà harmoniă. *Accomp. contes* (plaqué) constă în à essecutà cu măn'a stîngă, pre clavir, hasea (vd. profundă) denotată de compositor, precând cu mă-

www.dacoromanica.ro

n'a drépță se essecută accordurile arrătate prin cifre d'assupra acesteĭ basĭ. In *accomp. figurat* melodi'a, cântul, se unesce cu harmoni'a. *Accomp. de partițiune* constă în à cânta simultan, pre piano, tóte părțile orchestreĭ. *Accompaniment* se dice și pentru *instrumentațiune*.

Accompaniare, (fr.) à însoți. Suppl. *comitare*.

Accomplimentare, vd. *Complimentare*.

Acconciare, — maĭ mult cà refl. — à se pará, (gătí) la cap; vd. *Conciŭ*.

Acconciator, cel cè face conciure, parate (gătele) de cap. — *Acconciatură*, paratură (gătélă) de cap. **Neg.**

Accord, propriŭ *allăturare de sunete*. Adducțiunea diversulŭĭ în continuŭ; răport de cuveninţă, harmoniă; *fig.* conformitate de spirit, de voință, de opiniune.

Accordurile sunt, în musică, consunanți sì dissunanți, după-cum vor fi formate de intervale plăcute s. neplăcute la urechiă. Se numără dela grave la acut prin progressiune de terțe. Ordinațiunea accorduluĭ dateză dela secl. 16. Rameau crëâ primul uă systemă de accorduri al cărór număr era pentru dînsul infinit. Catel redusse acest număr la șépte; Reicha pune treĭ spredece: *accordul perfect major, accord. perf. minor, accord. de cintă diminută, accord. de cintă adaussă, de septimă dominante, de septimă de à doua, à treia și à patra speță, de nonă majore, de nonă minore, de sestă adaussă, de sestă și quartă adaussă, de cintă adaussă si septimă minore.* Aceste accorduri nu se pot pune decât pre certe note ale gammeĭ. După-cèa făcut nescine un accord, altul decât accordurile perfecte, caută sĕ bată un accord perfect pre cint'a inferiore s. pre quart'a superiore. In successiunile de accorduri caută sĕ se evite continuațiunea cintelor și octavelor (vd. vbb.). — Accordul perf. major se compune de terț'a majore și cint'a perfectă, se cifrédă prin 3, 5 și 8, după-cum el se va terminà cu terț'a, cu cint'a s. cu octav'a. Prim'a întorsură à acestuĭ accord ce num. *accord de sestă* și se cifrédă prin 6; secund'a se dice *accord de sestă și quarta* și se cifrédă prin $\frac{6}{4}$. In starea sa normale acest accord se pune prin terț'a, quart'a și cint'a inferiorĭ, pre notele basiĭ (profundeĭ fundamentalĭ), evitând not'a sinţibile à tonuluĭ. Se póte pune incă în grade recipóce: dela primul la secundul, dela secundul la primul; dela al treilé la al patrulé, vice-versa; dela al patrulé la al cincilé și din contră. Dela secundul la al treilé și dela al treilé la secundul grad se póte pune numaĭ când basea are progressiune.

Accordul perf. minor se compune de terț'a minore și cint'a perfectă, *sol, si, ré fá*; urmédă acelleașĭ regule cașĭ cel major, și dacă voiesce nescine sĕ schimbe un accord minor în maior, nu are decât să facă terț'a majore, și din contră. Un tabel de tóte accordurile a dat Dourlen.

Accore, (*fr*), *mar.* buccățe forți de lemn puse apprópe perpendicular în scopul de à susține și à resumă uă nave în construcțiune s. care è pusă în un bassin. Ac-

www.dacoromanica.ro

corele iea diverse numirĭ după partea navilĭ pre care o susţin.

Accreditare, (*ad-credit*, din *credĕre*), à pune în credit, à dà credinţă, creḍămînt, à conferi autoritate.

Accumulare, (*ad-cumulare*), à grămădi, à face să trécă de măsur'a ordinariă (lucrurĭ de aceeaşĭ natură).—*Accumulaţiune*, acţiunea de à accumulà.—*Accumulator* (puţin usit.) cel ce accumulédă.

Accurare, vd. *curare*.

Accurat, curat, polit, esact.—*Accuraţeţă*, caletatea celluĭ cè è accurat.—*N. us.*

Accurtă, (*ad-curĕre*), uerĭ-cè galeriă esteriore stabilind communicatiunĭ între diversele despărţiminte ale unuĭ edificiŭ.

Accusabile, de accusat (în possibilitate s. necessitate).

Accusare, (—*sare*), din *cudĕre*), à încrimină, inculpà, insimulà (invinovăţi).—*Accusaţiune*, acţiunea de à accusà.—*Accusator*, cel cè accusă.—Accusaţiunea în justiţă erà fórte frecinte (désă) la ceĭ vechiĭ. La Athena, în certele particularie, numaĭ cel offensat puteà sĕ accuse; în delictele carĭ privià statul fiă-care aveà dreptul. Accusaţiunile se duceà la senat s. la adunanţele poporuluĭ, care, după uă primă judecată, le trămiteà la curţele superiorĭ. Accusatorul se îndatorà prin jurămînt sĕ susţină accusaţiunea, dacă se lăssà de dînsa, s. décă nu obţineà a cincia parte din voturĭ, erà condemnat la platà de 100 drachme (vre-uĭ 50 sf.) şi, la nepossibilitate de à o probà, pedepsit cu mórte. La Roma uerĭ-cè cetăţian aveà dreptul sĕ accuse. Treiḍecĭ ḍile după accusaţiune aveà loc judecat'a, de multe orĭ à doua ḍi. Sub republic'a francesă se crĕasse accusatorul public, funcţiune tot aşià de meritósă ca şi crĕatorilĭ sĕi. Acest magistrat erà însărcinat sĕ conferéscă înaintea tribunalilor pre accusaţĭ. Numirea luĭ se făceà de aduuanţ'a electorale.

Accusativ, (—*vus*), *gram.* unul din casurile declinaţiunilĭ: Arrattă obiectul assupra cuĭ cade acţiunea espressă prin verb.

Accusiare, (fr.) à nasce. *Acţiunea* şi effectul este *accusiămînt*. — *N. us.*

Acediă, (*acedia*), lene, molătate, negligenţă.—*Accediare*, a sufferi cu greutate, à fi inquiet (ne liniştit).—Us. numaĭ la pass.

Acemeţi, (gr. *carĭ nu dorm*), nume dat unor monachĭ syrianĭ carĭ se rugà necontenit. St. Alessandru, în secl. 5, fusse fundatorul acestcĭ ordinĭ.

Acenă, măsură de lungime în Grecia şi Asia. Valà 10 pd. gr. s. q. pd. 5 deg. şi 10 în. de ale nóstre (3 mt. 8 cntm).

Acensă, hereditate căpătată dela un domn feudale plătindu-i-se uă dare în perpetuŭ s. pre căţi-va anni, *bail emphythéotique*.—Actul acestuĭ fel de împroprietărire erà *acensemîntul*.

Acephalĭ, (gr. *fără cap*), se numirà maĭ multe secte carĭ făcusseră revoltă contră capiĭ lor, precum *les acéphales hésitants* din secl. 6. Caleficaţiune à animalilor din classea cea maĭ de ḍeos (molusce şi insecte). Elle sunt lipsite de cap s. cel puţin în apparinţă asià. In genere uerĭ-cè lucru fără cap, care starc se num. *acephaliă*.

www.dacoromanica.ro

Aceră (*acquila*), vultur.

Acerare, (—*rare*), a ascuți.

Acerb, (—*bus*), iute, amar, acru, tare, înțepante.

Acerbitate, caletatea acerbului, cruditate, asprime.

Acerra, (—*ra*, din *acerna*). După Festu altarel cè se redică, în Roma, la patul morților pentru a arde perfumuri. Mai probabile vas pentru tămâiă, *turibulum*, θυμιατήριον (Virg. Aen. 5, 744); cuthiă pentru pestrat tămâi'a (Hor. Od, 3, 8, 3; Ovid. Pont. 4, 8, 39).

Acerinĕe, *botn.* familiă de plante.

Acer, (*acer*), iute, sprinten; deunde *ager*.

Acerv, (-*vus*), grămadă, sarcină.

Acese, speçă de hérba, cornéólă; un mineral.

Acet, (—*tum*), oțct.

Acetabul, (—*lum*), vássuleț cè se puneà, la ceĭ vechĭ, pre masă cu nére-care juscel (vd. vb.) s alt ce-va; măsură de capacitate, = 1/8 din sestar. *Botn.*, *acetabulĭ*, semințele unor plante.

Acetat, — maĭ ales la pl. — sărĭ oțetóse, resultanți aĭ combinațiunii aciduluĭ acetic (oțet distilat) cu basĭ salificabilĭ.

Acetit, vd. *prec.*

Acetometru, apparat pentru măsurarea tărieĭ oțetuluĭ.

Aceton, acet arḍător produs prin soluțiunea uneĭ sări metalice în apă distilată. Acest acet è căutat maĭ ales în Anglia cá remediŭ contră phtisiă și provocante de espectorațiune (vărsare).

A. Ch. *Anno Christi*, în annul dela I.-Chr.

Achă, (*apis*, fr. *ache*), *botn.* apiŭ, pătrunsel. Comp. *celeri*.

Achaia Ἀχαΐα altă-dată *Αἰγιαλός Αἰγιάλεια* (*pămînt mărginar*), La Herodot, Thucyd., Pausania côstele de N. ale Peloponnesuluĭ, conținînd ceaa cè se numià Δωδεκάπολις. Mela și altĭĭ întroduc în astă denominațiune territoriele de Corinth, Phliunte, Sicyone. Liviŭ, Cicerone, Cesare înțelleg tot Peloponnsul, și addesè însăși Grecia è desemnată sub numele de provinț'a *Achaia*, în opp. cu Macedonia. — Espulși din Thessalia, în care și avură prim'a reședință, Acheiĭ, (dela Acheŭ, fiiul luĭ Sut, unchiul luĭ Hellen), stabiliți ântĭiŭ pre marginile Arguluĭ, cucerirà tot Peloponnesul. Numaĭ Arcadia, unde remaseră Pelasgiĭ, și Aigialia, reținută de Ionĭ, rĕsteteră concursuluĭ lor. La epoch'a resbeluluĭ Troieĭ dynasti'a achĕă à Pelopidilor erà influinte în tótă Grecia, până când, după îndelunge resbele, către 1100, Dorĭĭ, condușĭ de Heracliḍĭ, pătrunseră prin isthm în Peloponnes. Ŭă parte din lăcuitorĭ trecură prin Beoția în Asia Mică; ceĭ-alți, Ionĭĭ, sub conducerea luĭ Tisamen, fiiul luĭ Oreste, merseră sĕ se stabilĕscă în Aigialia s. Attica, occupară celle 12 cetăți (după altĭĭ astă împărțire datéḍă dela dînșiĭ), și ĭ dedcră, în un'a cu gubernul democratic, după mórtea luĭ Ogyge, numele lor. Herod (1,145) numesce cetățile următórie: Pellene, Aigeira, Aigai, Bura, Helice, Aigion, Rhypes, Patrai, Pharai, Olenus, Dyme, Tritaia. Pol. (2,41) pune Leontiul și Cherineia în loc de Rhypes și Aigeira; după altĭĭ (Weber Weltgesch. 1, p. 109) Sicyone și Corintul se allătură acestuĭ număr. Restrînși de natur'a loculuĭ, Acheii

www.dacoromanica.ro

remaseră departe de implicaţiunile (încurcături) politice ale celleï-alte Grecie şi conservară maï mult de 6 secle libertatea şi independinţ'a naţionale. In resbelele Persice steteră indifferinţi; în resbelul Peloponnesic remaseră, din aversiunea către Dorism, neutralï. Numaï în cel cu Theba luară parte pentru Spartiaţi; dar încheiară preste puţin pace separată cu adversariï, deunde, după bătai'a dela Leuctra, fură aleşi arbitri de ambele părţi. Confederaţiunea cè formasseră, la început numaï în character religios, se stinse pre încet, maï ales cu derîmarea Heliceluï şi Bureï (Diod. Sic. 15, 48; Paus. 7, 24; Ovid. Met. 15, 293). Constrînse de necessitatea generale prin următoriï luï Alessandru, patru cetăţï, Patrai, Dyme, Tritaia şi Pharai făcură, după essemplul Etolitor, uă legătură către Olymp. 128 (280), care, prin allăturarea altor 6 cetăţï (Pol. 2,41) şi maï ales prin strategi'a luï Arătŭ (251) căpătă însemnătate în tótă Grecia. Celebrele politic avusse scopul de à introduce egalitatea şi libertatea naţionale în una cu consolidarea în esterior. Democraţi'a deveni principiul predomnitor; fiă-care din republicele confederate remase în sine independinte; uniunea într'un tot compact şi stabile erà numaï pentru interessï communï şi scopurï generalï politice. Fiă-care aveà dreptur̆ï egalï; democrati'a făceà basea guberneler particularie, precum pre à cellŭ totale. Puterea essecutivă, pentru tóte necessităţile confederaţiunii, stà în mănele unui senat permaninte; decisiunile legislative esiă din adunanţ'a generale, regulată de patru orï pre an, affară de casurï estraordinarie, şi în care aveà parte nerï-cè cetăţian dela 30 anni, nu meseriaşiŭ. In capul gubernuluï douï strategï (dela 255 numaï unul) avînd conducerea affacerilor în întru şi affară; lîngă dînşiï, cu puterea essecutivă, un secretar de Stat, *grammateus*, 10 demiurgi însărcinaţi cu convocarea adunanţelor, un commăndante, *hipparchos*, (magister equitum) formà centrul politic şi civile al statuluï, *βουλη*. Bătută de Cleomene III, căduntă appoï sub Macedonï din errórea fundatoruluï şi conducătoruluï sĕn, confederaţiunea achaică avù fericea sórte prin redicarea luï Philopemen (208). Enthusiasmul se rededе poporuluï decădut; energi'à naţionale fù restabilită, puterea internă à statulnï de nouŭ consolidată. Strategul megalopolén ucisse cu măn'a sa pre Mahannida, tyrannul Sparteï; acéstă cetate căduse; însă intrigele streine, maï ales infiinţ'a Romanilor (comp. Liv. 38, 30 sqq.) lŭ depărtară din capul affacerilor. Amar vulnerat el se retrasse în Creta, sub servitul strein. La 198 errupse secundul resbel Macedonic; viéţ'a Confederaţiunii se stinse în certe intestine prin politic'a destruinte à Romanilor. Ultim'a radă appuse cu strategi'a luï Diaiŭ şi Critolaŭ. Consulele L. Mummiŭ coprinse isthmul; libertatea naţionale à tóteï Greciei deperi cu bătai'a dela Lencopetra şi derîmarea Corinthuluï; dece plenipotinţi ai senatuluï declarară Confederaţiunea dissolută şi restabiliră gubernul oligarchic. Achaia deveni provinţă pretorică, appoï proconsu-

www.dacoromanica.ro

lare. — Comp. Plut. Philopoemen, Arat.; Liv. 27 sqq.; Pol.

Achmut, (—*tus*), materiă odorante.

Acheĭ, vd. *Achaia*.

Acheiropoeta, (gr. *care n'a-fost făcut de mănă de hom*), se num. uă imagine a S.-teĭ Maria cè se conservă în biseric'a St. Ioan de Lateran, la Roma.

Achem, regat al Indielor.

Achenă, nume dat fructelor carĭ nu coprind decăt uă singură semînță, de ordinar secce. Cicórca, lăptuc'a s. al. sunt de genul acest'a.

Achille, (*Ἀχιλλεύς*), fiiŭ al Thetidiĭ și Peleŭ, regele Myrmidonilor în Phtia, nepot al luĭ Aiacŭ, deunde numinile de *Πελεΐδης Πηληϊάδης Πηλείων Αἰακίδης*, eroul Iliadiĭ. Ass.l uĭ Iliadea 1, 11, 18, 19, 20, 22, 24, 29; Odyss, 11, 24; Eurip. Hecub. încep.; Ovid. Met. 13 și celle done cănturĭ din *Achilleidea* luĭ Stațiŭ.

Achiotă, *botn.* uă sămînță de plantă, un ingrediente al ciocalateĭ.

Achma, carte à religiunĭĭ Druzilor.

Achromatic, (*Telescop*, *ochian achromatic*), instrument de optică inventant de Dollond s. Hall.—Impreunănd radele diverse ale luminei are proprietatea de à lăssà sĕ se vadă obiectele fără culorĭ streine.

Achronic, (— *cus*, gr. *ἄκρος estrem*, *νύξ*, nópte). *Appus achronic* se dice cănd uă stea appune în acel'aș timp cu Sórele; — *Răsărit achronic* cănd resare, sér'a, în acel'aș timp cu appunerea Sóreluĭ.

Achupalla, s. ACHRUPAYA, gen de plante americane.

Acicularie, (din *acus*), substanțe carĭ crystalisă în aculețe; caleficațiune à florilor s. al. à călor construcțiune è cu multă fineță.

Acid, (*acidum*), substanță solidă, licidă s. gasósă, de sapóre (gust) acră, care roșcscc culórca albastră à heliotropiuluĭ și are facultatea de à neutralisà cu totul s. în parte proprietățile alcaline ale basilor. Toțĭ acidiĭ constă din uă substanță simplă s. compusă, basea (în respectul lor *radicalele*), combinată cu ossygenul (astădĭ s'a recunnoscut că multĭ aŭ hydrogen). Acidiĭ iea diverse numirĭ după corpurile unde sunt conținuțĭ; *ac. animallĭ*, *mineralĭ*, *vegetalĭ* (ultimiĭ coprind și pre ceĭ preparațĭ cu materie vegetalĭ). Aciḍĭ *nativĭ* sunt ceĭ pre carĭ ĭ găssim în stare naturale, liberĭ s. combinațĭ.

Acidifer (*ac.*—*fero*), care conține acid, compus cu un acid.

Acidificabile, dispus à luà acid.

Acidificare, à preface în acid, *Acidificante*, care face s. póte face, compune un acid. — *Acidificațiune*, acțiunea de à acidificà.

Acidoton, (— *ton*), uă plantă medicinale.

Acidúl, care ține de acid, este ușior acidat.

Acilone, (*Aquilo*), vîntul de Nord.

Acină, (gr.) des. uerĭ-cè bob succulinte, càm transparinte, unilocular, cu semințe tarĭ, cà strugurele s. al.

Acinace, (—*nax*, fr. *acinacès*), sabiă lungă și îndouită la Perșiĭ ceĭ vechĭ. Scythiĭ numiă astfel uă sabiă cè puneà pre altare cè symbol al luĭ Marte. — *Acinaciforme*, care are form'a unuĭ acinace.

www.dacoromanica.ro

Acisantheriŭ, gen de plante din famili'a sălciarielor.

Aclast, (gr. *a-clastaó*), *opt.* numesce Leibnitz figurele carĭ nu resfring lumin'a deşĭ ar putè.

Aclidă, măciucă armată de maĭ multe vîrfurĭ ascuţite, în us la trupele vechie. Aveà uă currea prin mediul căriia puteà fi retrassă după-cè fussesse proiectată assupra nemiculuĭ.

Acolyt, (— *tus*), acel'a care a primit primul din celle patru ordinĭ minorĭ ale bisericeĭ, paracliser, diacon, ceroferar. La Constantinopole, în timpul imperatorilor orient., se numià astfel capul cohorţiĭ imperialĭ.

Acomas, speçă de arbure.

Aconit, (—*tus*), plantă veniuósă din famili'a rănunclilor. Cresce în abundanţă pre munţiĭ Alpi; intră addesè în compuse medicinalĭ.

Acop, (gr. *care depărtédă fatig'a*), remediŭ recrëativ. Pliniŭ vorbesce de *Acopus*, pétră preţiósă care, frecată cu holiŭ, dà acest remediŭ, *acopum*. Dacă Plin. înţelege alt cè-va decât *acopis* s. dacă prelectul è rĕu, remâne à se decide.

Acoră, plantă; vd. *Calam*.

Acotyledonĕe, plante al căror sîmbure è lipsit de fibre (cotyledonĭ). Acest gen de plante formédă un'a din marile divisiunĭ ale systemeĭ luĭ Jussieu; correspunde cryptogamelor luĭ Linnè. Muscul (muschiŭ) è din genul lor.

Acquerire, (*ad.-querĕre.* fr. *acquérir*) — *accerire* — à căpătà, căştigà.

Acquisiţiune, acţiunea de à accerì şi resultatul eĭ. — *Acquisitor*, cel cè capătă, căştigă.

Acquit (*ad-quaeo*, *quitum*), — *accit*, —absoluţiune, citanţă plătită.

Acquitare, à plăti uă citanţă.

Acra, unul din munţiĭ pre carĭ erà fundat vechiul Ierusalem. Numele ĭ vine dela înălţimea sa (*acros*, înalt). După-cè Chrestiniĭ luară Iernsalemul, în secl. 11, fundară pre acest munte un hospiţ pentru pregriniĭ carĭ venià sĕ visite de locurile sănte. Comp. *S.-ta Agora*.

Acrabathenc, un'a. din celle 11 districte (toparchïe) ale Iudëeĭ sub Romanĭ.

Acratism, măncare de diminéţă, gustat (déjeûner), la Greciĭ ceĭ vechĭ. Numele dela *acraton*, vin curat, pentrucă acéstă măncare se făceà muiând căte-va buccăţe de pâne într'un viŭ pur.

Acrimoniă, (— *nia*), acrime, iuţélă; acerbitate, când è vorb'a de character. — *Acrimonios*, acerb.

Acroamă, şi *acromă* (— *ma*, din gr. *à audi*), ceaa cè ascultă nescine cu plăcere, cântare s. lectură la masă, precum erà us la ceĭ vechĭ. Cel cè è însărciuat cu aceste effecte.

Acroamatice, (— *ca*), opere ale luĭ Aristotele. Aceste cărţi erà reservate numaĭ pentru scholariĭ sĕĭ; lectur'a lor erà întredissă vulguluĭ. Coprindeà lecţiunile oralĭ ale acestuĭ philosoph.

Acromatic, unul din celle doue moduri cum Soctrate şi făceà lecţiunile; vd. *Esoteric*.

Acroase, (gr.) acţiuuea de à ascultà, audiţiune, esposiţinne, prelecţiune, dissertaţiune erudită.

Acroatic (gr. — *cós*), relativ la audiţiune, care se citesce înaintea unuĭ auditoriŭ. Cărţi *acroatice* s.

www.dacoromanica.ro

acroamatice sunt în genere acelea carĭ coprind doctrine professate oralice (prin graiŭ); opp. *esoteric*.

Acrobat, jucător pre fune. Astă professiune eră cunnoscută de ceĭ vechĭ; eră de patru felurĭ: unĭĭ jucă în giurul uneĭ fănĭ că róta în giurul ossieĭ; alțiĭ alergă pre uă fune întinsă; ceĭ de al treilé ămblă de sus în ḑeos cu braçiele și peḑile întinse; ceĭ de al patrulé essecută diverse întorsure s. dănța la sunetul instrumintelor. Ceĭ maĭ celebri acrobațĭ din timpul nostru sunt D-na Saqui și Deburean.

Acrochirism, esercițiu de gymnastică la Grecĭ, în care athleții, în luptă, se attingeà numaĭ la estremitățile mănelor.

Acrochordon, (— *δών*), *acrocord*, s. *acrochord*, înflătură micĭ cè se produce pre pelle, maĭ ales pre façiă, cojiŭ:

Acrocorinth, vechià citadelă à Corinthuluĭ. Epoch'a fundațiuniĭ sélle è nédeterminată. Stă pre uă stîncă înaltă nude se affiă fântăn'a Pyrene. Acrocorinthul a fost coprins de grecul Aratŭ, 243 în. de Chr., și de sultanul Mahomed II, 1454.

Acrocoriŭ, speçă de cépă.

Acrolith, (gr.) care è de pétră la estremitățĭ. Maĭ partic. uă statuă de lemn al cuĭ cap, braçiele și peḑile sunt de pétră. Typul eĭ este statu'a luĭ Mausol din Halicarnas.

Acropodiŭ, (*ἄκρος ποῦς*), estremitate, pedestale dela uă statuă.

Acropole, ueri-cè citadelă, la anticĭ, pre estremitatea s., înălțimile unuĭ oraș. Citadel'a Atheneĭ purtà acest nume, precum și Corinthuluĭ avèà pre accl'a de Acrocorinth.

Acrostic, s. acostich, *metr.* buccată de poesiă dispusă astfel că primele litere ale fiă-căruĭ vers, adunate în ordinea versuluĭ, formédă numele, devis'a s. sentinț'a cè poetul a voit sĕ esprémă.

Acroteriasm, *med.* tăiarea unuĭ membru.

Acroterie, (gr.) pedestalĭ la estremitațile unuĭ frontispiçiŭ; stylobațĭ d'assupra columnelor susținînd statuete. După alțiĭ figurele însesĭ carĭ se puneà pre columne.

Actar, (— *rius*, pentru *actuarius*), cel cè ține actele, scribă, secretar, redactor.

Acta, s. actra, (gr. *ἄκρη*), nume dat uneĭ părți din Attica pentrucă este udată de mare. Addesé pentru Attica.

Act, (— *tum* din *ago*), effectul acțiuniĭ, ceaa cè s'a lucrat, operat (acțiunea se referesce maĭ mult la puterea activă); convențiune (învoială); divisiunile uneĭ buccăte de théatru. *Schol.* thesile susținute pentru à căpătà un grad la uă facultate. *Act Constitutionale*, constituțiunea francesă publicată în 1793, de Conventiumea națională. *Actelele Consistoriului*, în edicte. declarațiunile consilinluĭ de Stat, sub imperatoriĭ romanĭ.

Acta vd. *Acte*.

Acte, vd. Act.

Actele Erudiților, (*acta Eruditorum*), ḑiar fundat, în 1681, în Germania, de Otto Menke, primul ḑiar litterar din acestă țérră. Leibnitz, Thomasiŭ s. al. se numără între collaboratoriĭ sĕi. Incetat în 1776, acest ḑiar conține, collectiv, 127 vol.

www.dacoromanica.ro

Actele Sanctilor, (*acta Sanctorum*), nume dat culegerilor coținînd legiudele Sănților. Un ciar jesuitic, început de Bollaud (1643—794) portă acest'asi titlu, (53 vol.).

Actele Apostolilor, (*Acta Apostolorum*), carte a Testamentului Nouŭ. Conține histori'a primelor progresse ale Chrestinismului dela ascensiunea luĭ I.-Chr., au 32, pănă la venirea Săntului Paul la Roma, prela an. 65. La început fŭ scrissă în grecesce de St. Luca si publicată sub Nerone. Acest'aşĭ nume portă un ciar contra-revoluționar publicat în timpul Revoluțiunii (1789-91 și întrerupt prin ordinea luĭ Lud. XVI.

Actiade, poetic pentru *Attic* și *Actiac* (dela Acțiŭ).

Actinie, *anemone de mare*, zoophyte marine, vermi mollusci.

Actinot, s. ACTINOLITH, (gr. *corp cu rade*), speță de gummă tare, de culóre verde (schorl verde). Vine din Zillerthal, deunde addesé numele de *zillerthit*.—*Botn.* plantă din Noua-Hollauda, din famili'a herbacëelor.

Acțiŭ, (—*tium*), promuntor și oraș al Acarnanieĭ. Astădĭ *Capo di Figolo* și *Azio*. E însemnat prin un templu redicat de August după învingerea luĭ Antoniŭ. (Suet. Tib. 6).

Acțiune (—*tio* din *agĕre*), ceaa cè nesciue face, effectedă, lucrare. *Comm.* documeut care stabilesce că uă summă a fost depusă peutru uă întreprindere commerciale, avînd de scop uă operațiune determinată și dând celluĭ cè o are un drept proporționat la beneficiele întreprinderiĭ.—Proprietarul uneĭ acțiuuĭ este *acționar*.. Cel cè face commerciŭ cu dînsele *acționist*.

Activ, (—*vus*), care è în activitate; opp. *passiv*.

Activitate, facultate activă, putere de à lucră, forție energică, vivacitate în miscare; principiŭ interior de determinațiuue și acțiune, diligință, applicațiune, ardóre, strenuitate.

Actor, (—*tor*), cel cè face, operédă cè-va, cel cè essecută un joc senic (rol). Fem. face *actrice*.

Actuale, ceaa cè este în act, effectiv, presinte, din timpul de față.—*Actualitate*, starea celluĭ cè este actuale.

Acupunctură, (*împungere-ac*), împunsură cu acul. Ueri-cè operațiune medicale s. de alt gen care se face prin împunsure în pelle. Originca eĭ este în Iudie (vd. *tatovațiune*). Europa o cunnósce din secl. 17.

Acudiă, s. ACUDIA, insectă americauă.

Acusmatic, —numaĭ la pl. — nume dat acellor diu discipliĭ luĭ Pythagora carĭ, ne fiind încă admiși sĕ contemple pre professor și sĕ vorbéscă cu dînsul, lŭ ascultă prin un văl. Acest geu de preparațiuue dură treĭ annĭ.

Acustică, sciinț'a sunetuluĭ.—Se divide în *esperimentale*, relativă la observațiunea phenomene'or produsse de resunanț'a corpurilor sunătórie; *arithmetică* s. *canonică*, relativă la calculele prin carĭ se determină răporturile sunetelor între dînsele.—Vd. și *Cornet*.

Acut, (—*tus*), ascuțit. Se num. astfel sunetele celle maĭ de sus ale scălei musicalĭ; opp. *grave*. — *Gram.* character priu care se desémnă sunetul ascuțit al uncĭ vocalĭ.

Acutănghiŭ, (*ănghiŭ acut*), ca-

www.dacoromanica.ro

re are celle treĭ ănghiurĭ ascuțite: triănghiŭ acutănghiŭ.

Adaca, uă pantă.

Adagio, (ital.) încet. *Mus.* miscare încétă și solidă, deși maĭ puțin solemne decât *andante*. Coreddi, secl. 17, a scris primul attarĭ buccățe.

Adagiu, (— *gium* póte din *adagendum*), massimă tare și instructivă, d. e. Conciiuță pură prevelédă tóte bunurile. — Adagiele (*adagia*) se înțelleg ale lui Erasmu, culegerea de proverbie gr. și lat. făcută de el, preste 4000.

Adali, *botn.* plantă de Malabar.

Adalid, officiar de justiță militariă în Hispania.

Adalingi, nobilĭ germanĭ. La Anglo-Sassonĭ hereții presumtivĭ aĭ corónei.

Adamante, (*--mas*), vd. diamante. —*Adamantin*, de diamante.

Adamianĭ, s. ADAMITI, hereticĭ din'secl. 2 și 15. Professă indifferința în acțiunile humane.

Adam Smith, cel maĭ celebre din economistiĭ moderni, secl, 18. Spirit universar, el nu remase strein la nicĭun'a din cnnnoscințele timpulnĭ. Professă successiv rhetorica literatur'a și philosophi'a. Oper'a sa *Theori'a sințimintelor moralĭ*, avŭ mare succes. Cea maĭ importante este însĕ *Cercetărĭ assupra naturei și causelor avuțielor natiunilor*, operă deveniță celebre în Anglia și Francia.

Adaptare, à potrivi, applică, accimmodà.

Adaptațiune. acțiunea de à adaptà.

Adar, à douĕ spredecé lună a annulnĭ bisericesc, la Hebreĭ, și à șéssé à annuluĭ civile. Conținea 29 ḑile și 30 în anniĭ embolismicĭ; respundeà luĭ Februariŭ. La Persanĭ è luna à 13-a.

Adarană, passăre din genul latirostrelor, s. *scolopax* (becață) al luĭ Linné, din famili'a corlielor (vd. vb.)

Adarciŭ, *s.* ADARCA, spumă sărată, care se întăresce cà buretele.

Adarconim, vd. *Daric.*

Adarticulațiune, articulațiune fórte mobile; vd. *Arthrodiă.*

Adathodă, *botn.* speță de spin, dis și *carmantină* s. *justiciă*, după numele luĭ Iac. Justiciŭ, cultivator scoțian.

Adate, (adatis), materiă din Indiele Orient. (muselină).

Addace, animale africanĭ de genul caprelor.

Addicțiune, adjudecațiune.

Additament, adaus, adăngire.

Additiune, *(ad-do)*, însirare de numere pentru à cunnósce un totale, adunare; adaus. —*Additionale* adaus, de adaus, supplimentar.—*Additionare* à face additiunc. Suppl. summare, adunare.

Adductorĭ, *anat.* muschi de contracțiune, carĭ mișcă în întru; opp. *abductorĭ* (vd. vb.).

Adequat. (*ad-aequare*) potrivit; *phil. schol.* întreg, plin, totale.

Adelantad, guvernator militar în Hispania.

Adele, gen de insecte din ordinea lepidopterelor. Sunt mice și se găssesc în lemne, reflectând, în aripele lor strălucinți, tóte culorile.

Adeliți, anguri la Hispanĭ.

Adelopodĭ, (gr. *adelos-pous*), animalĭ fără peḑi apparinți.

Adelphi, (gr. *fraț*ĭ), comediă a luĭ Terențiŭ, unde figurédă douĭ fraț*ĭ* din carĭ unul contrastédă prin

www.dacoromanica.ro

avarèț'a sa cu generositatea celluĭ-alt. E cea maĭ perfectă dramă à comiculuĭ latin, imitată după Adelphiĭ luĭ Menandru și *Synapothnescontes* aĭ luĭ Diphilŭ. Comp. în gen. Lessing. Hamb. Dram. (1769,8) p. sqq.; 142. Didcrot, Oeuvres IX p. 233 sqq; Théâtre complet des Latins par Levée. Par. 1820, vol. IX sqq. Partic. Grancrt, Analect. p. 129, 136 sq.; Reinhard în edit. sa, p. 286; Hermann în Program. Marburg 1838 și în Jahn's Jahrbb. für Philol. Suppl. VI, 1, p. 65 sqq.; G. T. Zimmermann. *Terëuz und Menander*, ein Beitrag zur Erklär. der Adelphen, Clansenthal. 1842.

Ademaniă, (gr.) *path.* grije mare.

Adempțiune, (*ad-emo*), cumpărare; revocațiunea uneĭ hereditățĭ, donațiunĭ; tăĭarea uneĭ plățĭ, stipendiŭ.

Adenalgiă, (gr.) *med.* durere în uă glandulă.

Adenanth, (fr. — *the*), gen de plante proteoide.

Adenantheriŭ, arbure din ordinea *condori*.

Adeniă, (fr *adène*), arburel din Arabia.

Adenocarpi, gen de plante leguminóse. Căte-va speçe din citys intră în acest gen.

Adenographiă, vd. *Adenologiă*.

Adenoid (gr. *ghindă*), tot ce are form'a uneĭ ghinde. — *Rr. us.*

Adenologiă, partea botaniceĭ care se occupă cu essaminarea adenantelor. *Adenographi'a* le dă descripțiunea.

Adenose, (gr), *med.* affecțiune chronică à uneĭ glandule. — *Adenotomiă*, dissecțiunea glandulelor.

Adephagiă, (gr.) voracitate, lăcomiă în mâncare.

Adept (— *tus* din *adipiscor* s. *adimo*), cel cè è iniția în secretele uneĭ sciințe, în mysteriele uneĭ secte. Se dice maĭ part. despre ceĭ cè se applică la alchimiă. *Absol.* ueri-cine possede un secret.

Adesm, insectă coleopteră de Brasilia.

Adessenarĭ. (lat. *adesse)*, sectarĭ differinți de Catholicĭ în modŭl presinței rèalĭ s. transsubstanță.

Adestru (fr. *adroit*), îndemânatic.

Adha, sărbătóre à Musulmanilor. Se celebră în dĭ'a à 10-a luneĭ dhulegiat s. à călătorieĭ. Numele de *Jaun-al-Corban* i vine pentrucă se sacrifică mulți berbecĭ.

Adherare, vd. *urm.*

Adherire (*ad-haerere*), à stà lipit, à fi allăturat, à ține de, à fi în partea. — *Adherinte* cel cè adheresce. — *Adherință*, părteniă, dependință, uniune.

Aderm, pond în Hisp., = 2 grm.

Adhesiune, (*adhaesio*), uniune, juncțiune; *phys.* attracțiunea esercitată între suprafeçele corpurilor de natură indifferinte. Mercuriul are adhesiune la aur, argintul la plumb s. al. Corpul de cca maĭ generalc adhesiune è ap'a.

Ad hoc, (lat.) speciale, ceaa cè are răport numaĭ la un scop.

Ad honores, (lat.) honorific, d. e. titlu ad honores.

Adiant, (— *thium*, fr. — *the* s. — *te*), plantă capilariă assupra foielor căria humiditatea nu se pune nicĭ-tădată.

Adiaphorese, (gr.) vd. *adiapneusthiă*.

Adiaphoriă, nepăssare.

Adiaphorist — maĭ ales la pl. — Lutheranĭ mitigați din secl. 16, carĭ urmă doctrin'a luĭ Melanchton

www.dacoromanica.ro

și carĭ, approbând pre Luther, continuă de a se suppune bisericeĭ catholice.

Adiaphoriŭ, (gr.) spirt de tartru, fără odóre.

Adiapnenstiă, (gr.) suppressiune, opprire de transpiraţiune.

Adierĕ, bătaiă, snfflare (de vint). Comp. *mulcinţă*.

Adipidiŭ, —mai biue *adipingiŭ* din *pinguis*,— principiŭ de natură grassă la corpurile organisate.

Adipociră, (*adipos*), substanţă grassă; unt de balenă.

Adipos, gras.

Adipsiă, *med.* lipse de sete.

Adirare, (fr.), à rătăci (că act.), à perde.—Vorb'a è s. *à dire* de spus, s., cu Becherel., vechiul latin *adirare*, diu celt. *dyrynn*.

Adir, adiv s. adil, căne mic, șiacal de Barbaria diu genul vulpiĭ.

Adiţi, lăcnitoriĭ oraşuluĭ Adem.

Adiţiune, (*ad-eo*), priimirea uneĭ hereditățĭ, declaraţiunea de astă priimire.

Adit, (*—tus*), mergere, intrare, acces.

Adjacinte, (*ad-jacens*), de apróape, din vecinătate, pus lîngă, preste s. în urmă.

Adjecţiune, uniunea unuĭ corp cu altul. (maĭ ales în didact.).

Adjectiv, (*—vus*), *gram.* uu'a din părţile vorbiriĭ; dicere donotante modul, caletatea, characternl. Se unesce cu substantivnl. — Idĕ'a cè adject. adangă substantivuluĭ è necessariă; idĕ'a *epithetuluĭ* póte fi utile, frumósă s. al.

Adjudecare, (*—care*), à dà cv. în partea cuĭ-va, à attribui, judecà cv. cà proprietate à cuĭ-va. — *Adjudecaţiune*, acţiunea de à adjudecà. In justiţa este cessiunea făcută, la judecată, în presinţ'a unuĭ magistrat, de nă proprietate. — *adjudecător*, cel cè adjudecă.

Adjunctiune, (*—tio*), uniune, associare.

Adjunct, unit, associat cu un altul pentru à lŭ ajjută s. à lŭ supplíni; magistrat ales cà sĕ supplinéscă pre majornl uneĭ communĭ. In procednră adjuncţiĭ assist la răporturĭ și ajjută pre judecătorĭ prin observaţiunile lor.

Adjutante, (*adjuvans*, fr. *adjudant*), militar subordinat altuia pentru à lŭ ajjută.—Adjutanţiĭ sunt, în Francia, de treĭ grade: *subofficiarĭ*, creaţĭ în 1771, fac serviţul ginru, sunt primiĭ între subofficiarĭ, egaliĭ lor, și concur cu dînșiĭ la gradul de ofticiarĭ; *majorĭ*, creaţĭ în 1790, se iea de ordinar diu gradul de locntenințĭ și căpitanĭ, sunt însărcinaţĭ cu tóte amănuntele serviţuluĭ și cu instrucţiunea theoretică și practică a subofficiarilor; *generalĭ*, creaţĭ în acel'aşĭ an, numiţĭ și adjut. *commăndanţĭ*, sunt de ordinar colonelĭ.

Adjudecare, à judecà în favórea cuĭ-va, à recunnósce cererile, à dà preferiuță. — *Adjudecaţiune*, acţiunea de à adjudecà. — *Adjudecatar*, cuĭ se adjudecă. — *Adjudecativ*, care conţiue, din care ese uă adjudecaţiune.

Ad libitum, (*lat.*), pre voinţă, după plăcere. In *mus.* espremo că póte nescine sĕ essecute ceaa cè stă scris, s. sĕ lŭ supprémă, dacă voiesce.

Adminiclu, (*— culum* din *manus*), ceaa cè iea nescine în mănă; tot cè ajjută la cè-va, facilită un effect.

Administrare, à cărmui.— *Ad-*

www.dacoromanica.ro

ministrațiune, cărmuire, conducere a unei affaceri. Ea essecută ceaa cè este regulat de gubern. — *Administrativ*, de administrațiune.

Administrator, cel însărcinat cu nă administrațiune.

Admirabile, de mirare.

Admirale, s. AMIRALE, *(admare* s. arab. *emir al ma)*, commăndante al unui corp navale. - Astă demnitate datédă, în Francia, dela 1270. In 1792 fii suppressă. Napoléon o restabili, în 1806, în favórea lui Murat, și ea dură până la revoluțiunea din 1830. Astădi sunt trei admirali în sensul esplicațiunii nóstre (doui in timp de pace), gradul lor correspunde acelluia de *marèchal de France.*

Admirare, *(—rare)*, à se mira dc, à contempla (cv.) cu mirare, uimire s. bnccuriă.

Admirante, s. ADMIRATOR, cel cè admiră. E nescine *admirante* în un moment, *admirator* póte fi totdenna. — *Admirativ*, care denótă (espreme) admirațiune.

Admiroman, cel cè are mani'a de à admirà, admirator escessiv.

Admissibile, (*admittĕre*), primimibile, de priimit, care se póte luà, póte avé loc în nă affacere; valabile, demn.—*Admissibilitate*, possibilitate de admissiune.

Admissiune, acțiunea de à admite, priimire.

Admitere, à priimi, întroduce, permite intrare, dà loc între. — *Recepĕre* espreme cv. mai interior, cu tóte că, la R., *admissiune* = *audiență* (Plin. Paneg. 47), deunde *admissiones primae*, *secundae* (Sen. ben. 6, 33) și *admissionales* s. *magistri admissionum* (Amm. 15, 5) ceĭ cè conduceà pre admissi.

Admittatur, (lat. *sĕ se admită)*, ueri-cè bilet de priimire pentru uă ordine s. al.

Admonire,, à ¡ovățui. Feresce-te dè fr. *admonetare.*

Adnat, (—*tus*, fr. *adné*), născut lîngă; *botn.* adherinte. Se calefică astfel părțile crescinți immediat assupra alteia s. carî se par à face corp cu dîns'a.

Adnessiune, vd. *Adherință.*

Adnotațiune, vd. *Annotațiune.* Se num. mai partic. *adnot.* respunsn! papeĭ la nă supplică.

Adolescință, tinerețâ, etatea între copilăriă și junețâ. *Pubertatea* è începutul eĭ.

Adonai, nume cè Hebrcii substituesc acelluia de *Iehovah*, pre care nu cutédă à lŭ pronnnța.

Adonie, (*adonius*),—dela *Adonide—metr.* vers de un dactyl și un spondeŭ s. trocheŭ. Se usită în cănturile de leteță; de ordinar se puncà după treĭ versurĭ saphice.

Adonide, juue păstor, fiiŭ al luĭ Cinyra, rege în Cypru, și al Myrrheĭ (s. Smyrneĭ după Apollod.). Victimă à geloseĭ lui Marte pentru amórea Veneriĭ, el fŭ transformat în mystreț. Deși târdiŭ, Venerea veni în ajjutorul favorituluĭ sĕu și lŭ schimbă în anemon (Comp. Ovid. Met. 10, 238 sqq.). In grăbirea sa ea și săngerâ pedile de spiniĭ trandaphirilor ale cuĭ florĭ, de attunci, din albe deveniră roșie. Sărbătórea lui Adonide, *Adoniele*, *τὰ ἀδώνια*, se celebră în Fhenicia si dură 8 dile; în Egypt, în timpul Ptolomeilor, în Grecia și Roma. Mythul è de origine syriană. Prin *metaph.* se dice *Adonide* totuĭ homuluĭ cuĭ place sĕ se paređe, de-

www.dacoromanica.ro

unde *adonisare*, à parà cu affectațiune.

Adoniŭ (—*nĭum*, fr. *adonide adonis)*, *botn.* plantă, speță de cyparos.

Adoptare, (— *tare)*, à luà prc cnv. de fiiŭ. —*Adoptante*, cel cè adòptă.

Adopțiune, (— *tio*), regul. *adoptațiune* — acțiunea de à adoptà. — Adopt. erà în us la tôte popòrele antice. La Roma erà fórte addèsă. Antiinŭ se făccà prin autorisarea pontificilor, maĭ tărdiŭ prin à magistraților și à poporulut (Comp. Gell. 5, 19; Cic, fin. 1, 7., Sest. 7., ad Attic. 2, 12, pro d. 13 sq.; Gaj. 1, 137; Tacit. Annall. 15, 19; Suet. Octav. 65). Adoptantele căntà sĕ fiă cel puțin cu 18 anni maĭ mare decât adoptivul. Când acest'a din urmă stà sub puterea părintéscă erà *adoptio*, când se afflà liber[1], (sui juris), *arrogatio*. Patriciĭ nu puteà adoptà un plebriŭ, acest'a puteà adoptà un patriciŭ (artificiŭ al patricilor că se pòtă deveni tribunŭ). Maĭ tărdiŭ imperatoriĭ accordară facultatea de à adoptà. Adoptatul luà numele și prenumele adoptantelui și adăugià numele sĕu de familiă că epithet. In Francia, după stingerea primeĭ viță regesci, adoptațiunea se perdù; la Galli se numià *affiliațiune*. Restabilită în 1793, adoptațiunea fù consăncțită în *Codicele Civile* (comp. acest'a lib. 1. cap. 8).

Adorare, (—*rare*), à se rugà la, à adduce cult, à se închinà, à se plecà cu respect. — *Adorabile*, demn de à fi adorat. — *Adorațiune* (*προσκύνησις*), acțiunea de à adorà și effectul eĭ. *Absol.* închinarea, (hommagiul) cè cardinaliĭ dà papeĭ la alegerea sa. Adorațiunea către regĭ, trecută din Persia la R., (assupra modulut de deplinire Herod. 3, 86; 7, 136, Xen. Cyr. 8, 3, 14. Arr. 4; 11, 16, Snet. Vitel. 2), fù întredissă de Diocletian.

Adorator, cel cè adòră.

Adorĕă, (*adorea donatio*), dar în griiŭ cè se făcea victorioșilor în anticitate.

Adornare, *adornament*, vd. *ornare*, *ornament*.

Adoscon, vechiă monnetă hebreică.

Adrachnă, plantă din care se face hărtiă în China.

Adragantha, s. TRAGANTHĂ, (— *tha*), gummă care curge în lame dure și coriacĭ din ramurile astragalilor. Culórea să è albă s. că lămăĭa.

Adraste, regele Argulnĭ, appoĭ al Sicyoneluĭ, fiiul luĭ Talaŭ, deunde *Talaonide*, și Lyssimacĕĭ, tată vitree al luĭ Polynice. Intreprinse contră Theba resbelul numit *al cellor sépte capĭ* (Septem contra Thebas), preste 7 s. 10 annĭ *al Epigonilor*. (Comp. Aesch. Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας; Enrip. *Phoen.*, Stat. *Thebais*). Alți cinei heroĭ maĭ pòrtă acest nume.

Ad rem, (lat. *la lucru*), espreme ceaa cè correspunde cestiunii.

Adressă, (fr.) indicațiune, arrătare de numele s. locuința uneĭ persòne. *Absol.* scrissòre de felicitațiune, de adhesiune s. de cerință către nă putere maĭ înaltă, către un suveran, precum a fost *Adress'a* cellor 221 deputați, votată de cameră, către Carol X, în 1830. Vd. și *Solerță*.

Adressare, à face adressă; —

*

www.dacoromanica.ro

că *refl.* a se indreptă, a dă vorbă.

Adstricțiune, vd. *Asstricțiune.*

Adulabile, cel cè se lassă à se adulà.

Adulare, (—*lari*), à linguși (flatà).

Adulațiune, linguşire.

Adulator, cel cè linguşesce.

Adulterare, (—*rare*), à stricà, schimbà, falsificà, alterà.

Adulterațiune, acțiunea de à adulterà.

Adulteriŭ, (—*rĭum*), violațiune à credințeĭ, puritățiĭ conjugalĭ. — Cel născut prin adulteriŭ se dice *adulterin* (—*nus*); —cel care lŭ deplinesce, *adulter.* — La Judeĭ adulterul crà pedepsit cu mórte (până astădĭ la Arabĭ). Pentru Greci şi R. vd. *Repudiațiune.* In Francia conjugiŭ se separà. Femĕ'a adulteră è condemnată la inchisóre dela treĭ lune până la treĭ anni, bărbatul la amendă dela 100—2000 fr. Copiiĭ adulterĭ sunt recunnoscuțĭ uclegitimĭ şi nu aŭ drept decât la aliminte.

Adumbrare, à desemnà după umbr'a unuĭ corp, à attinge, à alinëà, à pune uerĭ-carĭ trăssure preparatórie. — *adumbrațiune*, uerĭcè lucru conceput în summar, în compendiŭ, în uére-carĭ trăssure, imagine neperfectă, nmbrélă.

Adustiune, arsură. —*Adust*, ars; —*med.* nume dat altă-dată sângeluĭ şi cellor-alți licidĭ animali.

Adventiciu, (*ad-venire*), ceaa cè este venit, nu è naturale in un lucru; opp. *inăscut.*

Adverbiŭ, parte nevariabile à vorbirĭi. Se unesce cu verbele şi adjectivele. —*Adverbiale*, în adverbiŭ, punind adjectivul pentru adverbiŭ. In *jurispr.* adverbialele è differinte cu totul de adverbiŭ, după relațiunile cè implică decretul. Altminterelé è în locul adverbiulnĭ, dacă are maĭ ales torç'a lnĭ; vd. Nodier in Boiste. Differinț'a dată de Lavcaux è puerile.

Adversar, (—*rĭus*), oppuninte, (protivnic), nemic.

Adversativ, (*gram*). de opposițiunc.

Adversitate, (—*tas*), contrarictate, defavóre, netortună, circunstanță rea, stare nefcrice.

Adynamiă, (gr. *fără putere*), slăbicinue.

Adynamic, în adynamiă, lipsit de puterĭ. — Starea adynamică è characterisată prin attopirea feței, ditficultatea şi nepossibilitatea miscării, obscurarca sensațiunnilor, à affecțiunilor moralĭ şi funcțiunnilor înțellessnali. Astă egritudine se terminà prin nă repede degeneraținne à corpulnĭ affectat. Lipse de bune aliminte, passiunĭ triste sunt primul motor al egritudinĭi, contră care tractațiunea è imputinte.

Aemer, (gr. *fără ḍi*), nume dat, în martyrologĭ, la uerĭ-cè sănt cuĭ nu se póte determinà uă ḍi certă de nascere şi al cnĭ nume nu è binc cunnoscut.

Aer, (*aer*). — *aer atmospheric* — substanță fluidă, nevisibile când este în volume mic, inodóre, nesipidă, grea, compressibile şi dc. uă mare elasticitate. Aerul è format, în un cent de părți, de 21 părți ossygen, de apprópe 79 gas azot şi uă pré mică cantitate, póte à miielé parte, acid carbonic. Brun, Jean Rey, Bayen, în fine Lavoisier şi Schecle (pentru dinşiĭ ossygenul erà 27 părți) aŭ discoperit compositiunea aerului (vd. în gen, Pelouze Chimie, Par.

www.dacoromanica.ro

1854, p. 64 sqq.) Aerul constituesce atmosphera și pare albastru la ună mare distanță, è nedispensabile pentru viețe animale și vegetale. Anticii făcusseră din el un element nepossibile, după dînșiĭ, de à se discompune. Lŭ priviă cà imagine vivante à divinităților și distingeà doue speçe, *aerul masculin* s. *activ*, pre care lŭ adorà sub numele luĭ Joue, și cel *feminin* s. *passiv*, represintat de Junone. Prim'a speçă erà etherul. Toți fluidiĭ aeriformi aveà la dînșiĭ numele de aer și se distingeà numaĭ prin diverse epithete espremînd proprietățile acestor fluidĭ. Astădĭ li se dă numele generic al gaselor.

Aerian, relativ la aer, format din aer. *Căĭ aeriane* sunt locurile preunde trece aerul în plămănĭ. Astfel sunt laringul, arter'a trachéă s. al.

Aeride, *botn.* plante orchidéce, speçă de epidendru, vaniliă.

Aerifer, adducător de aer.

Aerificare, à face aer, à introduce aer în plămănĭ, à schimbà în aer. Prin aerare obiectul își perde natur'a, prin *aerificare* și o preface.—*Aerificațiune*, acțiunea de à aerificà.—*Aeriforme*, care are proprietățile aernluĭ.

Aerisare, à lăssà sĕ intre aerul; suppl. *aerare*.

Aeroguosiă, s. AEROLOGIĂ, studiul proprietăților aerului.—*Aerographiă*, descripțiunea, theori'a aerului.—*Aerodynamică*, tractat de forç'a și effectele aerului.

Aerolă, pustulă plină de aer.—*Med.* vd. *Ampuălă*.

Aerolith, (gr. *pĕtră de aer*), massă de aer cadută din regiunile înalte ale athmosphereĭ. Căderea lor è mai tot-deuna însoțită de un metheor luminos, un glob de aer care dispare după ună violinte esplosiune. Causele aerolithilor nu sunt încă bine determinate.

Aerologiă, vd. *Aerognosiă*.

Aeromanciă, nume dat altădată arțiĭ de à predice fiitorul prin mediul aerului și substanțelor atmospherice.

Aerometru, instrument servindă măsurà desitatea aerului.—*Aerometriă*, sciinț'a care studiédă proprietățile aerului, ĭ măsórà și ĭ calculédă effectele.

Aeronaută, (—*ta*), navigator in aer, cel cè ămbla cu balonul prin aer.

Aerophobiă, frică de aer.

Aerostat, stătător. în aer, balou. Apparat spheric, făcut nădată de pînză astădĭ de taffet. A fost inventat de Ios. Mongolfier, în 1782. La început lŭ înflà cu paie și hărtiă arsă, astădĭ cu hydrogen, care în vertutea ușiurinței sélle, relativ cu aerul din pregiur, lŭ înalță. Pilastru de Rosier fusse primul care se redicà, la 1793, în aer.

Aerostatică, sciinț'a ecilibriulŭ aerului și al corpurilor cu aerul. Se numesce și *aeronautică*.

Aerostathonione, speçă de barometru arrăttând greutatea și temperatur'a aerului.

Aerostierĭ, (*schóla de*), institut în Francia, stabilit în 1793 sub directiunea luĭ Conti și destinat sĕ formede aeronanți.

Aețianĭ, sectă chrestină din secl. 4, fundată de Aețiŭ din Antiochia pronumit Impiul. Acesti hereticĭ, carĭ aveà și alte numirĭ, *anomeĭ troglodyțĭ*, erà purĭ aerianĭ. Doc-

www.dacoromanica.ro

trin'a lor eră, pelîngă altele, că Dumnedeŭ nu cere dela hómenĭ decât credinț'a.

Aetiologiă, vd. *Etiologiă*.

Aetită, (regul. *aetolith*,) speçă de pétră, *pétră de acera* (gr. *ἀέτος*), pentrucă se credeà à proveni din cuibul acereĭ.

Ae... vd.. E...

Af.... vd. *Aph*...

Affabile, (*affari*), cel cè se lassă à ĭ vorbi. Calefică uă persónă care priimesce pre cnv. şi lŭ ascultă cu bunătate şi dulcéță. — *Affabilitate*, caletatea affabileluĭ.

Affabulaţiune, (— *tio*), *did.* sensul morale al uneĭ fable, unuĭ apolog.

Affacere, (fr. *affaire*), de făcut, tot cè è obiectul uneĭ occupaţiunĭ (trébă).

Affadire, (fr.) vd. *Faturire*, *Fastidire*.

Affadissament, vd. *Faluitate*, *Fastidiŭ*.—R. *us*.

Affamare, à avé fame (foame), *R. us*.

Affeblire, (fr.) à debilità, slăbì.

Affect, (— *tus*), mişcare produssă în animă de uă impressiune.

Affectare, à dá sinţire, pune în uere-care dispositiune; à căutà cu ambiţiune, à arrătà predilecţiune (pentru cv.). à cere maĭ presus decât ièrtă natur'a. *Phys.* à luà uérecare formă cristalisăud.

Affectibile. *(affect)*, dispus la affecţiune, facile mişcător. Şi (rĕu) *affecţionabile*.

Affecţionare, à avé affecţiune. à fi prins de dorinţă (pentru cnv, s. cv.); *refl.* à sinţi miscare adîncă.

Affecţiune, (— *tio*), amóre. inclinaţiune, predilecţiune.

Affectuos, suppl. *affectos* — plin de affecţiune, amantissim.

Afferinţă, addus, răport, produs.

Afferinte, (*ad-fero*), ceaa cè revine fiă-cărnĭ din interessaţĭ în un obiect nedivisibile. — *Rr. us.*

Affermare, suppl. à arendà.

Affermire. (fr.) à face ferm, stabile, à întări. Comp. *consolidare*.

Affessare, (fr.) à face sĕ se applece, à curbà, dà în ḑeos — *Suppl.* à depreme.

Affettuoso, s. AFFETTO, (ital.) *mus.* arrattă că buccat'a înaintea cuĭ stă, caută sĕ fiă essecutată cu uă espressiune tînără, melancholică. Miscarea attarilor buccăţe este lentă.

Affidat, (— *tus*), nume dat, în evul meḑiŭ, acelluia care se punè sub protecţiunea unuĭ domn feudale, dăndu-ĭ jurămînt de fidelitate; ucrĭ-cine se lègă cu altul prin jurămînt, intrat în credinţă.

Affiliare, à face pre cnv. fiŭ; vd. *Adoptare*.

Affiliat, cel cè è priimit în affiliaţiune; — *metaph.* părtén la secrețelle uneĭ congregaţiunĭ s. al.

Afiliaţiune, acţiunea de à affilià.

Affinire, (*fin*), à înfinì, appropià doue perss., înrudì. (Us. maĭ ales că refl). — *Affin*, de apprópe, prossim (rudă). — *Affinitate*, prossimitate (rudire).

Affirmare, (— *mare*), à ḑice cu stărninţă, întări, susţine. — Acţiunea este *Affirmaţiune* — *Affirmativ* ceaa cè affirmă, servesce spre întărire. — Partic. se numià *Affirmativĕ* (lat. — *vi*) aceia carĭ, în Incisiţiune, mărturià şi susţineà înaintea tribunaleluĭ opiniunile de carĭ eră acusaţĭ.

Affis, (fr. *affiche*), fóiă scrissă

www.dacoromanica.ro

f. impressă cè se lipesce pe strate cà sĕ dè publicitate unuĭ lucru. — Acellea ale particularilor caută sĕ fiă pre hărtie culorată; ale statuluĭ şi societăţilor erudite sunt pre albă. Afissele datédă dela 1697, în Anglia; 1653, în Francia. Uă culegere de attarĭ scripture este *Bureau d'adresses* de Renaudot. Ceĭ vechĭ aveà libelele.

Afflictiv, care adduce afflicţiune.

Afflicţiune, (*— tio*), îngrijire, întristare, necas, supărare.

Affligère, (*— gĕre*), à necăji, întristă, desgustă.

Affluinte, (*ad-fluĕre*), cel cè curge în uă parte. *Riuŭ affluinte* s. numaĭ *affluinte*, acel'a care se vèrsă în altul.

Afflus, acţiunea de à affluĭ, curgere; vd. *Flus*.

Affront, (fr.) proces mortificante, injuriă, offensiune, ruşine.

Affurcă, *mar.* anchoră mică.

Affusiune, (*ad-fundo*), vărsarea unuĭ licid pre un corp.

Afilager, officiar preşedinte la vînzările publice, în Hollanda.

Afrancesados, părténiĭ Francesilor în Hispania. Perţin de aceia carĭ aŭ jurat à conservà constituţiunea dată de regele Ioseph Bonaparte (deunde maĭ tărdiŭ *Iosephinos*), în 1808. La restabilirea domnieĭ indigene, sub Fordinand VII, li se închise venirea în patriă; către 1820 căpătară uă amnestiă, fără însĕ à li se dà vre-un drept civile.

Afraniŭ, comic latin, născut la 180 s. 130. Cert înfloriă prela 99. Cicerone şi Horaţiŭ laudă subţiritatea spiritului acestuĭ poet şi'lŭ fericită de stylul sĕu. Afraniŭ luà subiectele dramatelor selle din viĕ'a romană, *comedia togata*. Comp. Cic. Brut. 45, de fin. 1, 3; Vellej. H. n. I. 17, unde Haase (allg. Litt.-Zeit. 1836, No 56) voiesce *Plautini leporis* pentru *Latini leporis* — ultimul preferibile cu Critz la loc. l. Vellej., Becker Comico, Romm. fabb. quaest. p. 60. — Id. II. 9. Quin. til. Inst. X, 1, 100, lîngă care Gell. N. Att. XIII, 8, Diomed III. p. 487 s., Putsch, Macrob. Sat. VI. 1; Apulej. Apolog. p. 420. Muuk De fabb. Atell. pe 121, în oppositiune cu Neukirch p. 168, 169 (172-75 pentru întrepetarea loculuĭ din Horat. Ep. 1, 57). Assupra influinţeĭ selle Suet. Ner. 11. Fragmintele la Stephanus p. 43, Bothe p. 160 sqq. Cel maĭ bine la Neukirch p. 176 sq. unde vin 40 buccăţe.

Agaçant, *agaceriă*, *agaçare*, à supără, întărrită.

Agadĕe, speçă de pesci, fr. *pilonneau*.

Agalarĭ, (*favoriţi*), nume dat officiarilor carĭ stă immedĭat lîngă persón'a sultanuluĭ.

Agalmă. (*ma*), statuă, imagine.

Agamă speçă de cameleone. Unĭĭ introduc în astă denominaţiune cryptogamele luĭ Linné.

Agamemnone, (*Atreides*), *myth.* fiiul luĭ Atreu şi fratele luĭ Menelaŭ, regele Arguluĭ şi Myceneĭ, fù generalissimul Grecilor în resbellul Troieĭ. Cèrt'a sa cu Achille face obiectul Iliadiĭ. La întórcere cădù în insidiele soţieĭ salle, Clytemnestra, şi amantelnĭ eĭ, Egyst. Comp. Il. I, II. Odyss. II.

Agami, passăre apatică din Americа merid. de genul cocorilor.

Agauippe, fântănă celebre în Beoţia, la pólele Heliconeluĭ (Virg. Aen, 10,12. Paus, 9,29) Erà con-

www.dacoromanica.ro

secrată Muselor, deunde numele acestora de *Aganippidĭ*.

Agapanthi, (– *thus*), speçă de liliac (de Africa). Substituesce crinolele lui Linné.

Agape, (*mese* de *caretate*), hospețe cĕ primiĭ Chrestinĭ făcĕă în commune.

Agapete, vergine ale bisericeĭ primitive trăind în communitate fără à face vre-un vot. Fură suppresse de Innocinte II.

Agaphită, speçă de mineral.

Agaric, (—*cum*), gen de plante fórte numeros.

Agaric mineral, substanță pămintósă analógă creteĭ. Se num. și *Guhr* (*dospélă*) *calcar* s. calce carbonatată spongiósă.

Agarică, (*madreporiŭ agaricit* după Linné), speçă de polip fossile.

Agaricoid, speçă de agaric.

Agarist, (gr.) typ, stabilit de Leach, al unuĭ gen de lepidoptere originarie din Brasilia; speçă de plante.

Agasone, (—*son*, gr. *ἱπποκόμος* fr. *palefrenier*). Usitĕdă pentru *rîndașiŭ*.—Erà înaț dintre *accensi*. Vd. Liv. 43,5; Plin. H. n. 35, 40, 29; Apul. Met. 6, p, 121, Varior.; Horat. Sat, II, 8, 72.

Agathodemone (—*δαίμων*) geniul bun la Egyptianĭ, aceľașĭ cà Oromaze din Persia. Terminul latin este *genius*, ăuger păditor (Lampr. Elagab. 28, Inscript. ap. Visc., Mus. Pio Clem. l. 1. p. 153.

Agathologiă (gr.) partea eticeĭ tractante de bunul suprem.

Agaty, arbure de Malabar.

Agave, (fr. sing.) ordine de coquile și gen de plante, propriŭ *aloe americanu*.

Agedoit, *chem*, substanța particulariă găsită în sucul liquiriței s. glycirrizeĭ, lemn dulce (fr. *réglisse*).

Agema, (gr.) corp de călărĭ macedonĭ formănd comitatul regesc (*ἴλη βασιλική*). Unii autorĭ applica numele și la pedestrime (Liv. 42, 51, Aur. 2,8,9. Comp. Rüstow și Koechly Gesch. des griech ischen Kriegsw. p. 243.

Agenda, (lat. *de făcut*) libel d notițiunĭ, pre care însemnédă nescine cè are sĕ facă.

Agentiă (gr.) sterilitate

Agenore, *myth.* regele Phenicieĭ, fiiul lui Neptun și Lybieĭ, tatăl lui Bel, Cadmu și Europeĭ, strămoșiŭ al Didoneĭ, deunde *Agenoris-urbs* = *Cartchaginea*. (Virg Aen 1,998; Sil.) Pentru heroul Troian cu acest nume vd. Hom. Il. 12, 83. 199. Paus. 10, 27. n.

Agerasiă(gr.) betrăneță fragetă.

Agerat, plantă indiană care și conservă tot-deuna culórea. Unul din eoniĭ heresiarculuĭ Valentin.

Ageronte, bătrân viuŭ, fraget.

Agetor, pronume al lui Mercuriŭ s. Joue.

Ageustiă, (gr.)—și *ayeustiă* s. *agheustiă*, —lipse de gust.

Agglomerare, (—*rare*), à adunà, unì în masă, conglobà.—*Agglomerațiune*. acțiunea de à agglomerà — *agglomerați* se num.. substanțele carĭ, divise timp îndelung, s'aŭ unit prin acțiunea apelor.

Agglutinare, (*glutinare*), à lipi, încleià. — *Agglutinațiune*, lipire. *Agglutinativ* s. *Agglutinanți* se num medicamintele sub formă de emplastru avînd proprietatea de à se lipi tare de pelle.

Aggravare, *aggravațiune*., îngreunare, adaus la nă sarcină.

www.dacoromanica.ro

Aggredére, (*—di*), à offensà, provocà, attinge, face cuĭ-va cv. cà sĕ se supere. comp. *à attacà*.

Aggressiune, acțiuuea de à aggrede, supărare, offensă — *Aggressiv*, care are caracterul aggressiunii, ċ de natură à produce cértă.—*Aggresor*, cel cè aggrede.

Aghlabiți, califĭ africanĭ înălțați pre ruinele puterii califilor dela Bagdad. Domnirà 108 anni (1800—908). Capul lor fusse Ibrahim Ben-Agleb și capitalea lor Kairoan.

Agiamoglanĭ, AGEMOGLANI, s. AGIAM-OGLANI, vd. *Azamoglanĭ*.

Agian, s. AGIAŬ, pulpit de pus foiele carĭ conțin aurul, la aurarĭ.

Agiasm, cerimoni'a bendicțiunii apeĭ cu care preoții botésă dumnica.

Agide. Patru regĭ aĭ Sparteĭ. Cel maĭ însemnat este Agide I, capul liniéeĭ Agiḍilor, successe în 1059 tatăluĭ sĕu, Euristhene (comp. Herod. 7,204). Successoriĭ sĕi, *Agiḍiĭ*, împărțiră tronul cu Procliḍii și Eripontidiĭ. Sunt 31 până la Agesilaŭ III sub care regatul fŭ dĕrimat (1104—12:9 în. d. Chr.).

Agile, *(—lis)*, prompt à se mișca, ușior, sprinten, dispus, îndemănatic.—*Agilitate*, caletatea celuĭ cè è agile.

Agilofingi. gințe de nobilĭ germanĭ, vechĭ Guelphi.

Aginte, *(ago)*, cel cè è însărcinat cu uă affacere publică s. particulariă. Prin estens. tot cè lucréḍă, contribuesce la uu resultat.—*Agințĕ*, sarcin'a agintelnĭ, conducere, procurațiune.

Agio, beneficiŭ cè produc bănĭ în usură, produssul cametеĭ, valóre pre d'assupra cellcĭ fisse.

Agiograph, (uerĭ-cè scriitor care tractéḍă despre viéț'a și acțiunile Sănților.—*Agiographiă*,' partea Scripturei prc care Hebreiĭ o numesc *Chetuvim*, *scripte sacre*, pentrucă aŭ fost scrisse numaĭ prin inspirațiunea Sântulnĭ Spirit. Astfel sunt Psalmiĭ, Proverbiele, Paralipomenele s. al.

Agiosider, —DIR, s. —SIMANDRU, lamă de fer servind Grecilor din Turcia în loc de clopot.

Agiotagiŭ, meseri'a acellor carĭ fac, în utilitatea lor, commerciŭ cu effectelc publice, cu averile Statuluĭ.

Agitare, (— *are*), à miscà, turburà.

Agitațiune, mișcare, turburare, perturbațiune. *Agitator s. agitante*, cel cè agită.

Agiaga, arbure de Cochinchina.

Agnat, consăngine, (rudă). — Romanilĭ numiă *agnati* cetățianii din aceaașĭ familiă, ccĭ carĭ erà allegați cu famili'a din partea tatăluĭ, pre când ccĭ din partea mameĭ se numiă *cognati*. In term. de drept *agnații* sunt, astădĭ, collăturații masculinĭ descindințĭ diu aceaașĭ stirpe. (viță) masculină. *Agnațiunea* è legătur'a de consăngenitate între descindințiĭ masculinĭ aĭ acelniașĭ tată. La R. erà consăngenitatea civile între uerĭ-cè descindințĭ din partea tatăluĭ. *Cognatio* è generale.—Privilegiele agnaților merseră decăḍînd în timpul imperatorilor (*cognati* și *affines* căpătară maĭ multă considerațiune,) până la Justinian, când fură abolite.

Agnelina, pelle de mel.

Agnus-Castus, (*mel cast*), nume dat viticelnĭ pentrucă foiele sélle se considerà cà caste, s. pentrucă femĕcle atheniane, carĭ voià să tră-

www.dacoromanica.ro

iéscă în castitate, dormiă sub aceste foie în timpul sărbătorilor Cereriĭ.

Agnus Dei, (*mellul luĭ Dumneḑeŭ*), mel de céră binecuvîntat de pap'a; figur'a unuĭ mel impressă pre céră. —Cerimoni'a se face la 7 anni.

Agonalĭ, s. agonie, (—*lia*)—*Agoniadĭ*, *Agonate* — sărbătorĭ romane în honórea luĭ Ianu, pronumit *Agonius* (Ovid. *fast.* 1317) pentrucă eră invocat când se întreprindeà cè-va. Numele è conjecturale chiar pentru R. — Unĭĭ fac din *Agonius* un ḑeŭ particular; alțiĭ derivă vorb'a din *agere* (á măcelari).

Agonalĭ, și Collinĭ, se num. preoțiĭ pre carĭ Tul. Hostiliŭ adaussesse Saliilor. După alțiĭ chiar Salii, pentrucă aveà un oratoriŭ pre muntele Cirinale, altfel *Agonus*.

Agonarc, s. agonistarc, officiar președinte la esercițul athleților, înainte de à eși acestia în public.

Agone, lupte, la ceĭ vechĭ, pentru vre-un esercițiŭ al corțuluĭ s. spirituluĭ. Se cunnosc maĭ multe: *capitolină*, stabilită de Domitian, patrienale; *iselastică*, sărbătóre triumphale instituță de Antoniŭ Piul; *acțiacă*, ordiuată de August în memori'a bătălieĭ dela Acțiŭ, cincienale s. al.

Agonià, ultimele momente de suprematiă à vieței.

Agonist, s. agonistic, missionar al Donatistilor pentru à promulgà doctrinele lor. Se maĭ numià *circuitores*, *circelliones*, *catropitae* s. al. La Roma, *montenses*, pentrucă se stabilisseră în munți.

Agonistică, partea gymnasticeĭ relativă la luptele athleților.

Agonothet, magistrat președinte la jocurile athletice, la Grecĭ.

Agora. (gr.) ăntĭiŭ adunanț'a poporuluĭ, maĭ ales în timpul heroic, appoĭ locul unde se țineà, și fiindcă acest loc erà piaç'a publică, piață de commerciŭ. — Agora attică, centrul concursuluĭ civile și politic al poporuluĭ grec, se afflà în circuitul Cerameic, între Acropole, Areopag, museul și pycnele (*πνύξ* gen. *πυκνὸς*), decorată cu tabele din carĭ celle maĭ importanți ale luĭ Polygnot, în *stoa poichile*. In partea de S. *stoa basileios* (à archonteluĭ basileŭ) și *stoa eleutherios* (à luĭ Joue). În partea de Occ. templul luĭ Apolline Patroos, al mameĭ ḑeilor (*μητρῷον*), camer'a (*βουλευτήριον*) și rotuud'a (*ϑόλος*). Partea de N. erà ornată cu statue.

Agoranomĭ, aginții politianĭ aĭ agoreĭ. Ḑece s. ḑoueḑeci la număr, eĭ aveà prevediņț'a commerciuluĭ agoreĭ, *κατὰ τὴν ἀγορὰν ἀψευδεῖν* (Theophr. ap. Harpocr.).

Agrandire, (*grandis*), à mări, adăugi.

Agranie, sărbătorĭ ale luĭ Bacchu, la Argus. Orchomen. Vd, ass. lor. Plut. *quaest. gr.* 108, *quaest. rom.* 102.

Agrar, (—*rĭus*), care privesce agrul, cămpul.—Legile *agrarie* romane distribuiă poporuluĭ pămîntul țerrelor cucerite. Culegerĭ principalĭ de R. Goes, c. Giraud. Luptele pentru punerea în vigóre à lor aŭ durat 353 anni și au produs mórtea Gracchilor. Prim'a fŭ propusă de Spuriŭ Cassiŭ Viscellian în ann. Romeĭ 267. s. 286 (Liv. 2,41; Dion. 8,69 sqq.). Urmédă *lex Licinia Sestia* (agraria) assupra cuĭ Liv. 6. 35, 36; App. b. c. 1,8; Varro, r. r. 1, 2; Gell. 7. 3. *Lex*

www.dacoromanica.ro

Flaminia de agro Gallico viritim dividendo (Val. Max. 5. 4. 5,; *lex Boria* și *Thoria*, contră Gracehĭ; *lex Titia* și *Livia*. *Lex Plautia. Flavia* și *l. Servilia*, numaĭ à treia cunnoscută prin Cic. l. agr. *Lex Flavia* sub Pompeiŭ și l. *Antonia*, puțin determinată. *Lex Cornelia* (à luĭ Sulla) stabilià coloniele militaric in Italia, maĭ ales în Latiŭ, Etruria și Samniŭ.

Agraule, sărbătorĭ athen. în honórea Minerveĭ și à Agrauleĭ, fiĭ'a luĭ Cecrope care se devotă pentru patrĭ'a sa.

Agraviados, nume dat, în Hispania, nemulțămiților politicĭ.

Agrëabile, (fr). plăcut.—*N. us.*

Agregare, vd. *Congregare* – *Aggregațiune*, acțiunea de à aggregà.

Agrement, (fr.) grațiă, caletate prin care un obiect place -*Amenitate*, pentru lucrurĭ; *lepóre*, pentru perss.

Agreste, (— *tis*), cămpenesc, țărrănesc. Comp. *rustic* — *Agrestiă*, rusticitate.

Agricol, țărran, arator (plugar).

Agricultor, cel cè caută, cultivă cămpul.

Agricultură, cultur'a, lucrarea pămîntuluĭ.

Agrigent (— *tum* gr. *o* s. *ἡ Ἀγρίγας*), astădĭ *Girgenti*, oraș al Sicilieĭ pre muntele Agraga, fundat de uă coloniă de Rhodiĭ și Ionĭ, celebre pentru avuțiele și numerós'a sa populațiune. Monarchic în origine, gubernul sĕu deveni democratic, până când Phalare usurpâ puterea suverană. Căduĭ sub Syracusiĭ și Carthaginesĭ; la 262 ò coprinseră Romaniĭ (Polyb. 1,17—19). Agrigentul è fórte însemnat în construcțiunĭ antice.

Agrimensațiune, măsurarea cămpuluĭ.

Agrimensor, cel cè măsóră cămpul.

Agriminist, maĭ bine *agreminist*, meseriașiŭ de agreminte, (lucrurĭ de plăcere) pentru vestimînte, mobilĭ s. al.

Agrionic. vd. *Agranic*.

Agriophag, cel cè mănăncă animalĭ feróse.

Agrograph, scriitor assupra agricultureĭ.

Agroman, cel cè lăcuesce la cămp, la țĕră.

Agronom, cel cè se occupă cu agronomi'a.

Agronomiă, theori'a agriculturei. — *Agronomic*, perțininte la agronomiă.

Agrostemma, plantă crescînd printre grîŭ.

Agrostide, gen de plante graminĕe (herbóse).

Agrostographiă, descripțiunea plantelor graminĕe. Cel se occupă de dîns'a è *agrostograph*.

Agrostologiă, sciinț'a plantelor graminĕe.

Agrothera, s. AGROLETIRA, vd. *Diana*.

Agrupare, à face grupă, adunà, grămădi. — *N. us.*

Agrypniă, (gr.) însomniă. — *Agrípnotic*, contră somn.

Aguapa, arbure din Indiele Orientalĭ.

Agul, S.ALHAGI, arburel de Persia și Syria.

Agustină, substanță pămîntósă conținută în agustită. Se privià ca un gen de pămînt particular; astădĭ s'a recunnoscut ca nu este decât *phosphat de calce*.

Agustită, beryl de Sassonia, spe-

www.dacoromanica.ro

çă de smaragd usit. pentru mosaice.

Agyiĕe. nume dat columnelor luĭ Apolline cè Athenianiĭ redicà la intrarea caselor. *Agueus* crà prenume al acestuĭ dĕŭ.

Agyrți, (gr.) nume vechiŭ al preoților Cybeleĭ.

Ajace, (*Aias*, *Αἴας*, *Aiax*), fiiul luĭ Oileŭ, regele Locrilor (*Ὀϊλεύς*, *Ὀϊλιάδης Ὀιλείδης*), numit *cel june* (Il. 2,14, 17; Od. 4). — Fiiul luĭ Telamon, regele Salamineĭ (*Τελαμώνιος*, *Τελαμωνιάδης*), cel maĭ forte din luptanții dela Troia după Achille (Il. 2, 7, 11, 14, 15; Od. 11. Pind. *hymn.* 7; Ovid. Met. 13, 1; Soph. *Aias.*) Sărbătórea sa, *Aiantiele* (*Αἰάντεια*) se celebrà în Salamina, unde un joc cu numele sĕŭ.

Ajustare, à potrivi — *Ajustor* cel cè ajustédă; ital. cel çè ajustédă monnetele.

Akanticon, **Akanticonită**. s. EPIDOTA, schorl verde.

Akbal, nume cè pórtă regele Persilor.

Akologia, pharmacologiă.

Alabandă, marmure de Alabanda (oras al Carieĭ s. Phrygieĭ, (Herod. 7, 195; 8 136).

Alabandină, pĕtră prețioasă de culórea alabandeĭ, rosiă închisă.

Alabarch, primul magistrat al Indeilor în Alessandria.

Alabastrică, artea de à face alabastre artificialĭ.

Alabastrită, alabastru fals.

Alabastru, (—*strum*), ceĭ vechĭ numià astfel albastrul pur. Astădĭ este calcea sulphatată, compactă, albă și transparinte. — Un vas de acest minerale în form'a uneĭ pere, servind pentru perfumurĭ, purtà acest'așĭ nume.

Alacritate, intime, vioiciune. — *Alacru*, inte, viuŭ.

Alalia, nepurință de à vorbi.

Alamanĭ, **Alemanĭ** s. ALEMANDII, confederațiune resbelică à maĭ multor populațiunĭ germane. Celții Tencterii și Usipetii făceà parte. Către începutul secl. 9 eĭ aggresseră imperul roman.

Alambic, apparat pentru à distilà. (strecurà).

Alanĭ, popóre scythice pre marginile Paludii Meotidĭ.

Alantină, feculă s. pulbere estrassă din plant'a numită de botanisti *angelica archangelica.*

Alarmă (ital. *all arme*; fr *alarme*), semnal pentru à face sĕ alerge la arme; conchiămare.

Alarmare, à redicà alarm'a.

Alatern, arburel din genul nerprunilor, indigen din Europa meridionale.

Alatită coquilă univalvă de genul purpureĭ.

Albani (*Franciscu*), pictor italian, scholar al luĭ Calvart, devenit celebre prin tabel'ul sĕŭ *Venerea addormită* (is 78-1660), cam monoton.

Albany (*Carolina de Stolberg*), soția luĭ Carol Sthuart. Nefericirile și frumuseț'a sa ĭ attrasseră amórea celebreluĭ Alfieri, care o cântă în maĭ multe din poesiele sélle.

Albațiune, albélă. Operațiune la alchimisti prin care albià metalele cè voià sĕ schimbe.

Albatros, (*albatru*), passăre apatică de genul palmipedilor, în Oc. Australe.

Albesiă, (—*sia* s —*bensia*), scut usitat la cetațianiĭ din Alba-Longa.

Albetă s, *ableță* vd. *ablu.*

Albifacere, à albi.

www.dacoromanica.ro

Albigine ſ—*bigo s. bugo*), albéță, opacitate în ochiŭ.

Albinack, fiiŭ al lui Brutu. Unii antorĭ fac din el fundatorul regatuluĭ Angliei.

Albinovan, (*Pedo*), poct latin din secluł luĭ August. A scris epigrammate, elegie și nă poemă assupra călătorieĭ luĭ Germanicu, diu care avem un fragment. Assupra luĭ! Crinit. De poett. Latt. c. 64; Funcc. De viril. act. L. lat. I. c. 4. § 10. Fabric. Bibl. Lat. l. c. 12, § 11, 7, p. 976; Saxii Onomast. 1 p. 198; Quint. I. Orat. X. 1,890 (tot acolło Spalding) 3, § 61. Comp. Martial V, 5; Weichert Poet. Latt. Reliq. p. 449. Fragmentul la Senec. Suasor, 1. p. 11, (comp. Tacit. Annal. 23); Burmam Anthol. lib. II. p. 121; Wernsdorf. Poet. Latt. minn. t. IV. p. 34 199., 229 199. Scaliger în ed. Burmann t. I, p. 796; diu contră Passerat, ibid. praef. t. IV, p. 220 ĭ attribuesce treĭ elegie: *Consolatio ad Liviam Augustam de morte Drusi*; *De obitu Maecenatis*; *de Maecenate moribundo*. Prim'a din acestea se asseric de ceĭ maĭ mulți, (maĭ ales de Aimar la Ovidii Carmm. ed. Lemaire, t. 1, p. 369, 199., lingă care Beck la Statii Calpurn. Pison. Poemat. p. 9, 19.) luĭ Ovidiŭ. Celle-altè doue sunt assemine ncccrte. Comp. Lion Maecenatiana; Wernsdorf. lib. cit. t. III, p. 121, 199: Meyer în Iahn's Iahrbb. Suppl. II, 2 p. 185 (ibid. Weber, Suppl. IX, p. 274, mt. 3) și ad Anthol. Lat. t. I, Adnotat. p. 59, 57; Petersen în Hall. Litt.-Zeit. 1835; p. 171. Ediținnĭ la Fabricii lib. cit. Burmann lib. cit. J. Clericus (Amstelod 1705, 8). Cum notis edid. Beck (Lips. 1783). Meinecke.

Albran, mică rață sălbatică.

Album, (— *bum*), un fel de caliet; neră-cè carte cu foiele necussute, codicel. Romaniĭ numiă astfel nisce tăbliță pre carĭ pretoriĭ și publică edictele, s. pre carĭ se scriea documinte, instrucțiunĭ oficiali s. al. După unĭĭ acéstă vorbă desemnă numaĭ characterele cu carĭ se scriă, deunde ajjunsesse appoĭ să denóte dreptul pretoric, spre a lŭ distinge de dreptul civile, numit *rubrica* (de culóre roșiă).

Albume, unul din principiele constitniuți ale corpulu' kuman; acaa cè Jussieu numesce *perisperm*, Richard *endosperm*. In botn. albumele è un corp s. masă inorganică care însoțesce sîmburele cellor maĭ multe vegetalĭ. La epoch'a germinațiunii el procură sîmburelui substanț'a sa și concurre à lŭ disvoltà, el însuși despărînd cu încetul.

Albumină, substanță licidă s. solidă essistând în albusiul de onŭ. E necolore, transparinte, inodore, nesipidă, maĭ grea decât ap'a, viscósă și înverdind syropul de violetă. — Se num. *Albuminóse*. corpurile carĭ conțin albumină.

Alburn., ùn pesce, în loc de fr. *ablu*. (vd. vb.).

Alcadă, officiar de justiță în Hispania (vorbă arabă).

Alcaest, s. ALCAHEST, dissolvinte universar. Nume cè dă Paracels uneĭ liquorĭ capabilĭ de a tămădui tot felul de înflături; èr Van Helmont unui remediŭ prin care pretindeà să întórcă tóte corpurile natureĭ la prim'a lor viéță. Alcaestul luĭ Glauber este uă liquóre désă, estrassă prin detunațiune de cărbunĭ aprinși pre nitrat de potasse;

www.dacoromanica.ro

alcaestul lui Respour este un ammestec de potasse și ossyd de zink.

Acaid, gubernator al unuĭ oraș Mauric,

Acalescință, măucătură, putreficare, effect al alcalilor.— Ueri-cè tinde a lu produce este *Alcalescinte*.

Alcali, s. ALKALI, termin derivat dela uă plantă numită de Arabĭ *kali*, conțiuind sodă. Astădĭ se dă acest nume ueri-cuĭ substanțe acre, caustice, înverdind syropul de violetă, solubile în apă. Alcalile respingu tote characterele acidilor; se unesc cu dînșiĭ cà sĕ formede sărĭ (cu uleiurile săpnuĭ). Ceĭ mai cunoscuțĭ sunt *ammoniacul; sod'a, potassea,, baryt'a, strontian'a quinin'a și calcea.*

Alcalicitate, s. ALCALINITATE, nascerea proprietățiĭ alcaline.

Alcalificabile, care se pote prefăce în alcali; — *Alcalificante*, care produce un alcali — *Alcaligen*-care nasce un alcali. — *Alcalimetru*, instrument pentru à măsură alcalile.

Alcalin, care conține un alcali în stare liberă. Bilul, d. e., è un alcalin, conținînd sodă în stare de puritate.

Alcalisare, à trage un alcali; à scôte, prin medlocul foculuĭ, acidul diu uă sare neutră. — *Alcalisațiune*, acțiunea de à alcalisà.

Alcamen, al uouelĕ rege a Sparteĭ, diu famili'a Agidilor. Successe tatălui seŭ Teleclu, 1813 în d. Chr. domni 37 aunĭ și partă un sângeros resbel contră Messenĭ. Acest nume mai purtară: un statuar grec, scholar al luĭ Phidia, celebre prin statu'a Veneriĭ și à luĭ Vulcan (448); un generalc al Acheilor care appără intrarea Peloponnesuluĭ contră consulele Metellu.

Alcantara, oraș al Hispanieĭ în Estramadura. Are uă punte magnificà construcțiă de Trajan pre rîuul Tige. Este capitalea ordiniĭ cavalerilor carĭ pórtă numele sĕu dissi și *Cavalerĭ S.tuluĭ Ioannŭ* Acéstă ordine, institută în 1156 și confirmată de Alessaudru III, în 1177, priimi, în 1812, dela regele Alphonse XI președul orașuluĭ Alcantara. Conține 97 commande; vestimîntul sĕu constă în uă mantă mare albă, cu uă cruce verde înfiprată pre partea stîngă.

Alcarazas, s. *Alcaraza*, vas de pămînt la Hispauĭ (răcesc ap'a).

Alceŭ, celebre poet lyric grec (secl. 7 și 6), fusse contimpuranul și amautele poeteĭ Sapho. Un vers combinat de douĭ pedĭ și uă cesură pentru primul hemistichiŭ, și douĭ dacylĭ pentru secuudul, pórtă numele sĕu (*alcaic*). Dela dînsul avem numaĭ fragminte.

Alchamen, poet lyric grec; compuse primul poesie amoróse. Scrierile sélle suut în dialectul doric pre care lŭ nobilĭ prin întroducțiunea de forme cpice și lyrice; șésse cărțĭ de versurĭ și uă buccată thëatrale, *Colimbosa*. Versurile *alcmenice* sunt compuse de treĭ dactylĭ și uă cesură.

Alchimiă, (*al--chemeia*, chemiă prin escellință), artea de à trausformà metalĭ grósse în metalĭ maĭ bune și de à gàssi aur s. remedie universalĭ prin ajjutorul uneĭ substanțe numite *petr'a philosophale*, de care a tractat Bacon. Astă sciință curiósă, fórte vechiă, numită și *artea hermetică* s. *spagirică* (σπάειν ἀγείρειν), avù mare sbor în evul mediŭ, cădù însă cu revelați-

www.dacoromanica.ro

unea nouei philosophie și progressul sciinței naturalĭ în secl. 16. Ueri-cè se póte dice despre dîns'a è fundat pre prejudiție.

Alchoucher, s. BAYETTI, materiă de lană anglă.

Alcibiade, generar Athenian, fiiul lui Clinia, un grec obscur, crescut în cas'a lui Pericle și amic al lui Socrate. Frumuseț'a și talencelc sélle lĭ făcură favoritul poporului Atheniau. Commandă, în una cu Nicia, espediținea contră Sicilia, constrînse pre Spartiați sĕ céră pace, făcù maĭ multe coprinderĭ în Asia, dar și perdù îndată popularitatea și se retrasse în Phrygia unde lŭ ommorì satrapul Pharnabasse (404).

Alcide, *myth.* prenume al lui Hercule, după unii din caus'a puteriĭ sélle, (gr. *alcë*), după alțiĭ dela numele mameĭ célle, *Alcëa*. După Isychiŭ se numià astfel, în Sparta, maĭ multe divinități subalterne.

Alcmeonidĭ, celebre familiă athenianâ din Alcmeone, descendintele celebreluĭ Nestore. Se oppuse luĭ Pisistrat și derimâ tyranni'a din Athena.

Alcool, s. ALCOHOL *(spirt de vin)*, licid pur, transparinte, necolore, de sapóre acră și arțătóriă, de odóre înțepante, aromatic, maĭ ușior decât ap'a. Vorb'a è arabă și desemnà, la început, pulbere nepipăibile. Sensul sĕu propriŭ è de à espreme ceaa cè è fórte subțire și fórte divis. — *Alcoolic*, pertininte alcoolului. — *Alcoolisare*, prefaccre în *alcool*. — *Alcoolisațiune*, acțiunea acesteĭ prefaceri.

Alcoometru, măsurător de alcool; arrătă cantitatea de alcool pur în ammestecul sĕu cu ap'a.

Alcoholismus chronicus, *delirium potatorum* s. *del. tremens*, egritudiuĭ produssc de alcool.

Alcoran, s. KORAN, cartea religiunĭ și legilor luĭ Mahomed. Arabiĭ 'i dă diverse unminĭ după diversele punturĭ de vedere. Este divis în 90 secțiunĭ s. cahiete compuse de 114 capete (*sure*, șiruri, avînd fiă-care un titlu arbitrar) și 1666. verseturi. Un ammestec de narrațiuĭ, visiunĭ, consilie dictate sub influinț'a idĕelor orientalĭ, însă împrumutate din cărțile judaice și chrestine. Dogmatele acestuĭ codice religios și civile sunt: un Dumneden și nă trinitate, avînd de ministri pre ângerĭ și propheții din carĭ cel principale este Mahomed; immortalitatea spirituluĭ, resurrecțiunea, ultim'a judecată și predestinațiuuea. Ass. acesteĭ cărți vd. Grässe Allg. Litterärgesch. I, p. 308.—199. Hammer, Fnudgruben des Orients, II. 25, (pentru valórea sa poetica). Intrepretațiunea de Baidhavi, din secl. 15, è cea maĭ bună.

Alcornocă, cóje medicinale servind contră phtisiă.

Alcovă, fundătură în părete pentru pat.

Alcuin, celebre Auglu din secl. 8, născut la York; fusse magistrul și amicul luĭ Carol-Magnu (782), care după consiliele luĭ crëă *Academi'a Palatină*. Alcuin cunnoscè bine limb'a hellenă, latină și hebreică; a lăssat maĭ multe tractate assupra theologieĭ și de didactică. Operele sélle de Frobeniŭ, 2 vol, Regens. 1777.

Aldebaram, s. — *ran*, (arab.)

www.dacoromanica.ro

stea fissă de prim'a mărime în constelaţiunea Taurului s. Hyadilor.

Alëntor, (*alea*), care e basat pre un eveniment necert.

Alderman, (*sassonic hom bătrân*), officiar municipale în Anglia.

Aldin, *impr.* — ad. ale lui Aldu — califică literele întrodusse de Aldu Manutiu (italice, cursive).

Alegreţă, (*alacritas*), veseliă.— *Alegru*, vesel.

Alem, (ott.) stindardul imperiale.

Alert, vinŭ, sprinten, focos. Ital. *a lerta*, pre înălţime).

Alessandrin, *metr.* versul heroic, la Francesi; — *med.* un emplastru irri ante inventat de un medic, Alessandru; — lăcuitor din Alessandria. — Ceĭ vechĭ numiă *an allessandrin* annul egyptian după-cè fusseese modificat de calendarul Julian pre care August lŭ întrodusse în Egypt. Numele ĭ s'a dat pentrucă modificaţiunea avussesse loc în Alessandria. — *Ape Alessandrine* erà băiele construite, în Roma, de Aless. Sever. In evul mediŭ se numiă *linëă Alessandrină* nă linëă de demarcaţiune imaginariă, trassă în America (1493) după-ce pap'a Alessandru VI concessesse suveranilor Hispanieĭ, Philipp şi Isabella, tòte pămînturile şi insulele din America de Occidinte şi Snd.

Alesiter, nume dat altă-dată remedielor in genere. Maĭ tărdiŭ acest nume s'a applecat la nă classe de medicaminte pre cari le oppuneà veninelor puse în contact cu esteriorul corpurilor.

Alestire, (germ. *Last*), à descărcà (pentru navi).

A. L. F. (pre monuminte vechie) *animo lubens fecit*, din inimă.

Alfa, marele preot al Negrilor Mahomedanĭ din Senegal.—*Neg.*

Alfadir, prenume al lui Odiu.

Alfan, (arab *alfana*, junc), calul regelui Gradassu, în Ariosto

Alfaquii, doctorii legiĭ la Turci.

Alfaquiaĭ, nume al preoţilor Maurĭ în Hisp. dela espulsiunea acestora.

Alfarabi, (al-Pharabi), primul dintre philosophiĭ Arabilor (590 după Chr.). Uă encyclopediă şi un tractat de musică sunt celle maĭ importanţi opere ale selle.

Alfieri (*Victor*), comite piemontes, poet celebre în secl. 18. A lăssat nă multime de tragedie din carĭ celle mai însemnate: *Maria Stuart, Don Garcie, la Conjuratione de Pazzi, Antigone, Sophronisbe şi Timoleone.* A scris încă multe sonnete, un tractat assupra tyranniei, *Etruria resbunată*, poema, Panegyricul luĭ Trajan. Legătur'a sa cu comitèss'a de Albany è famosă. *Abel* este mediŭ între tragediă şi operă. Ass luĭ, între alţĭ, Meuncchet, *Matinées litteraires*, vol. IV, p. 401—409. Scriptele selle în Padua şi Brescia 1809, 37 vol.

Alfonsin, *chir.* instrument pentru à scóte glónţele.

Alfonsina, mică monnetă portug., = 20 parale.

Algarotti (Franc.), literator, philosoph şi erudit ital. (secl. 17). A scris *Neutonianismo per le donne*, astronomi'a dómnelor. Erà tot-denadată pictor şi sculptor. *Epistolele* şi *Sagai sopra le belle arti* sunt însemnabilĭ. Operele sélle Venet. 1791, 17 vol.

Algebră, (arab, *al.-giabarat*, restabiliment), sciinţ'a numerelor

www.dacoromanica.ro

considerate în genere, s. sciinț'a legilor numerelor (parte a mathematicelor pure). Se servesce, pentru a represinta mărimile în genere, cu literele grece și latine; se fac cu aceste nnmere operațiunĭ applicabilĭ la tot felul de cantităț̆ numeranți. Astă sciință se redică la uă anticitate fórte depărtată. Numele se ica addesé pentru *analyse*; în sens restrîns e numaĭ sciinț'a equațiunilor, *al gebr wal mohâbala*, restituțiune și comparațiune.

Algidă, (*algifică* s. *algidă*), nume dat unor friguri întremitinți a căror symptomă este uă sensațiune de frig fórte mare durante cât aceessul; *syn.* neorologiă.

Algorism, însemnă, la introducerea systemeĭ decadice, calculul după dîns'a. Maĭ târdiŭ devenĭ nume generic pentru ueri-ce altă operațiune mathematică.

Algomeiza, numele uneĭ stelle.

Algonquinĭ, trib. resbelic în Canada.

Alibi, (lat.) în altă parte. — *Alibiforan*, propus fără răport cu obiectul de care e cestiunea.

Alienare, *(alius)*, a înstreină.— *Alienabile*, cel ce se póte înstreină. — *Alienațiune*, acțiunea de a aliená și effectul.

Aliment, (—*tum*), ceaa ce servesce de mâncare, nutrimînt. — Tot ce e spirituale póte dà aliment; dintre ființele materialĭ numaĭ celle organice sunt proprie pentru acést'a. — *Alimentar*, destinat pentru nutriț̆iune. — *Alimentare*, a nutri.— *Alimentațiune*, nutrire.— *Alimentos*, nutritor.— La R. se numia *alimentarĭ* fiĭ s. fiie junĭ susținuțĭ cu spesele Statuluĭ. Trajan institui primul aceste stabiliminte.

Alinea, începere dela cap.

Alipți, officiarĭ însărcinațĭ, în gymnasiele cellor vechĭ, sĕ ungă pre athleți.

Aliptică, partea medicineĭ vechie tractantc despre uncțiunĭ cà mediloc de à întreține sănătatea.

Aliquanta, *math.* partea unuĭ tot, care, repețită de câteva orĭ, nu dă esact numărul cerut: 2 al'q. luĭ 9.—*Aliquotă* è, din contră, acea parte care dă nnmărul complet.

Alisëe, vînturĭ regulate, permaninți și de mare violința, carĭ suflă între Tropice dela N.-Vest la S.-Est. Caus'a lor este rotațiunea pământuluĭ.

Alla breve, s. ALLA CAPELLA, *mus.* ț̆icerĭ italiane cè se găssesc câte-uădată la începutul buccățelor de cântat maĭ ales bisericesci, arrăttând uă miscare repede în uă măsură de patru timpurĭ,' carĭ se bat însă numaĭ de doue orĭ, din caus'a iutimiĭ.

Alla Palestrina, loc. ital. *mus.* perfect, fórte esact. Se ț̆ice despre stylul și essecuțiunea musicale. — Pietro-Luigi Palestrina (secl. 16) este primul care a pus în practică tótă theori'a arțiĭ musicalĭ, propunîndu-și cea maĭ rigurósă observațiune à regulelor. A compns în un Styl asià de perfect încât buccațele sélle aŭ remas modelele genuluĭ.

Allăptațiune (*ad — lactatio*), acțiunea de à allăptà, à dà lapte (copiluluĭ mic).

Allëă, (fr,) loc mărginit de arburĭ s. al. servind de preămblare. *Syn.* ambulacru.

Alleganțe, allegațiunĭ pentru à probà cv. In Anglia se num. *ju-*

www.dacoromanica.ro

rămînt de allegaṭă cel făcut de cetăṭianĭ pentru suppunere regelui. Acest jurămînt privia numaĭ suveranitatea timpurale a monarchuluĭ şi independinṭ'a sa de pap'a. Regele Iacob I, 1606, lŭ a ordinat.

Allegaţiune, citaţiunea uneĭ autorităţĭ, legĭ, unuĭ fapt; prolaţiune, propositiune depusă.

Allegoriă, (—*rĭa*), ficţiune al cuĭ artificiŭ constă în a presintă spiritului un obiect cà sĕ înţellégă altul.—*Allegoric* (s. *allegoriŭ*), care ţine de allegoriă.— *Allegorism*, allegoriă pré lungă.— *Allegorist*, cel cè esplică allegorie s. în sens allegoric.

Allegro, (ital). *mus.* des. uă miscare medĭocriă între *presto* si *adagio*, între iute şi încet, vesel şi trist. —*Allegretto*, (*dim.*) determină uă miscare maĭ vină, deşi maĭ iucétă.

Alleluia, (*hallelu-jah*, vorbă hebrĕică desemnând *Lăudaţĭ pre Dumnedeu.*

Alliagiŭ, (fr.) ucrĭ-cè uniune între nu lucru şi altul maĭ preţios; *chem.* ammestecul à doue s. maĭ multe metalĭ. Prin escepţiune combinaţiunile în carĭ şi mercurul iea parte, se num. *amalgame.*

Allianţă, unire, legătură, — *Alliare*, à uni.— *Alliat*, unit.—Suppl. *legămînt*, *allegare*, *alleganţă*, *consociare.*

Alliteraţiune, consunanţă de vorbe. Figură constante în repetiţiunea affectată à acellor'aşĭ sylabe.

Allit, s. ALLET, (*ad-lectum*), care stă în pat, cgru.

Allobrogĭ, s. —BRYGĬ, populaţiune resbelică în Gallia Narbonesă. In luptă cu Romaniĭ, eĭ fură învinşi, în 632 u.c., de Fabiŭ Massim Allobrogicul, (Vell. 2, 10); remaseră însă în continuă nemicétă cu dînşiĭ (Sal. Jug. 41; Cic. Catil. 3, 9; Caes. b. g. 1, 6, 7, 64). Maĭ tărdiŭ (1360) ţĕrr'a lor se numi *Sabaudia* (Amm. 15, 11, 17), s. *Sapaudia*, deunde Savoia. La 1792 Savoisiĭ se revoltară contră regele Sardinieĭ, ducèle lor, şi numiră deputaţĭ carĭ decisseră în unanimitate uninnea lor cu Francia şi substitutiunea numeluĭ de Allobrogĭ. In 1814 reveniră sub potestatea Sardinieĭ.

Allocare, *allocaţiune*; à trece un articlu în socotél'a (term. de comm.) Rĕu à *închiriă*, pentru care *locaţiune.*

Allocuţiune, oraţiune à unuĭ căpitau către soldaţĭ.

Allodiŭ, (—*dĭum*) *fr. alleu*), pămînt hereditar, patrimoniŭ.—Allodiele provenia maĭ ales din împărţirea locurilor coprinse între capiĭ de armată.

Allonym, cel cè iea numele altuia. Maĭ ales pentru autorĭ.

Allopathiă, systemă de mediciuă oppusă *homeopathieĭ.*

Allophyl, (gr.) arburel de Ceylau.

Allumetă, (fr.) briquet (chibrit).

Alludere, (*ad—ludĕre*), à dà sĕ se înţellégă alt decât ceaa cè este în cestiune. Effectul este *allusiune*; *comp. annominaţiune.*

Allungire, à lungi în progressiune.

Alluviunĭ, pămînturĭ, bucăţe de stîncc, de nisip, cè ap'a strînge în locurile unde cursul cĭ se lăţesce. — Proprietarĭĭ riurénĭ au dreptul de à luà în possessiune

www.dacoromanica.ro

alluvinnile formate în vecinătatea lor (fórte rĕu).

Almadiŭ, luntre mare formată din scorbur'a arburilor, la populaţiunile mărginarie ale Africeĭ.

Almagest, (ad. *pré mare*), nume dat de Arabĭ uneĭ culegerĭ de observaţiunĭ astronomice şi probleme geometrice compuse de Ptolomeŭ.

Almagra, argile roşiŭ dela Almazarron, cu care se servesc Hispanii pentru culorit.

Almanach, nume vulgar dat la ucrĭ-cĕ călindar s. scriere periodică avind la început un călindar. Almanachele moderne respund *fastelor* romane şi datédă dala secl. 13.

Almandină, pétră preţiósă, mult timp confusă cu *alabandin'a*. Differinţ'a este că acéstă pétră are nisce zone strălucinţi purpurie s. albe.

Almĕe, dănţuitórie s. cântătórie în Oriente.

Almicantaraţi, cercurĭ mice paralele horizonteluĭ, carĭ se presuppun a trece prin meridiane şi alc căror centrurĭ sunt aşedate pre verticalea care unesce zenitul cu nadirul.

Almohadi, s. ALMORAVIDI, (Unitarĭ), putinte dynastiă arabă care a domnit ţiumătate din Hispania şi tótă Africa, afară de Egypt (1129 — 268).

Almud, măsură de liciĭ portug., valórea diversă.

Aloe, s. ALOĂ, plantă din famili'a liliaccelor. Fructul sĕu e tubulos, foiele dese, flórea rosiă. *Aloessyl* e arburele de aloe.

Alpacă, patruped american. — E alert şi uşior, dulce şi propriŭ pentru domesticitate.

Alpi, (—*pes*), desemnă, la început, tóte şirurile de munţi. Astădĭ e şirul care incepe la mare lingă Nicia (Italia), se diregе spre N. către Suetia, la E. pănă la isvórele Saunluĭ (Austria), descinde spre S. de a lungul Dalmaţieĭ, pre care o disparte de Serbia şi unde se termină după-cé a percurs un spaţ de 400 leuce. Alpiĭ sunt ceĭ maĭ inalţi munţi din Europa; stă intre 23—25° lung. occid., 44—48° lăţ. nordică.— Tot cé perţine de Alpi se ḑice *Alpestre* s. *alpin*.

Alpha, prim'a literă a alphabetuluĭ (vd. *A* la fine).

Alphabet, culessul characterelor de scris şi ordinea lor. Egyptianiĭ, Phenicianiĭ şi Chaldeiĭ şi dispută honórea de a fi inventat scrierea. Cadmu addusse alphabetul phenician in Grecia; acest'a avea attunci 16 litere. Palamede şi Simonide i adausseră fiă-care câte patru. Grecĭ, colonisând Italia, dusseră alphabetul lor la Etrusci, deunde el ajjunse la R. cu uére-carĭ variaţiunĭ in form'a literelor. Printre celle maĭ vechie alphabete se numără: *sanscritul*, in Indie; *rûnicul*, in Nordul Europeĭ; *gothicul*, derivaţiune din rûnic, precum *messo-gothicul* s. *ulphas*, tăntăn'a idiomatelor rus, german şi polonic. — Diversele dialecte ale limbeĭ germane sunt: *ostdeutsch* (gothicul propriŭ), allăturé de care *hochdeutsch* de astădĭ; *oberdeusch* s. *althochdeutsch*, divis în treĭ secţiunĭ: *bavares*, *franc*, *alemanic* s. *suabic*, ultimul eminte in evul mediŭ, comp. Graff *Althochdeutscher Sprachschatz*, (1834—42); *niederdeutsch*, lingă care *frisic*, *altsächsich*, *plattdeutsch* şi *hollandic*.

www.dacoromanica.ro

(dialectul *thuringohessic* ține mediul între ambele); *altnordisch*, deunde *islandicul* și prin acest'a *danicul și suedicul*. — In fine alphab. *anglo-sassonic* s. *anglo-normanic*, după unii lîngă *niederdeutsch*. Numărul alphabetelor cunnoscute e de 400, din carî 50 în us.

Alphenu Varu, celebre jurisconsult rom. dintre scholariî luĭ. S. Sulp. Rufu (155 u. c.), autorul unor *Digeste* în 40 cărți din carî mai multe fragminte, în un styl curinte și attrăgător, sunt conservate în Pandectele luĭ Justiniau. Ass. luĭ Hor. Sat. 1, 3, 30 sqq.; Pompon. I, 1; Bach, Hist. jurispr. rom. I, 1, § 47; Zimmern, Gesch. des röm. Pr vatrechts (Heidelb. 1826) I, 1. Haubold. Institutt. juris Romm. historicc. dogmatt. Lincam. § 237 not. h.; Dirksen, Bruchstücke p. 64; Weichert de L. Varii Carmm. p. 124. sq.; Funcke.

Alphita, numele făineĭ de horĭ la Grecî. —*Alphitomanciă*, divinațiune prin alphită. Puneà pre aceia' dela carî voià sĕ tragă mărturirea unuĭ crime, sĕ înghiță uă coccătură de alph.; dacă o înghițià fără difficultate era innocinți.

Alphonsine, (TABLE), nume dat unor table astronomice, cĕ regele Castiliei, Alphonse X, făcù prin ajutorul mai multor Iudeĭ din Toledo între alțiĭ rabbiuiĭ Issak Hassan și Ben-Sue. Se oppresc la annu 1252. Fură ântîiù compuse în hebrĕesce, apoĭ tradusse în lat. de Mose Cariathearim. Sunt plinc de necsactități și errorĭ.

Al piacere, S. AL PIACIMENTO (ital.). *mus.* pre plăcere.

Alpiniă, speçă de plantă în Asia, Africa și America. Numele ĭ vine dela naturalistul Prosper Alpini.

Alporamă, aspect de Alpi s. ueri cĕ munți.

Alqueira, măsură de grîù s. al. în Messic, Azore și Portugalia.

Alquifugiŭ, S. GALENA (fr. mine de veruis), mediŭ de frumusețâ la femĕele arabe. Constă din luciŭ de plumb.

Alraune, — mai bine *alrune* — nisce prophetesse la Germaniĭ vechĭ.

Al rigore di tempo, (ital.) *mus.* în tótă strictitatea măsurcĭ (tactuluĭ).

Alsa, — mai biue *alosa (—sa vulgaris)* — speçă de pesce cà scrumbi'a.

Al secco, (ital.) *pict.* cu culorit uscat.

Al segno, (ital.) *mus.* păuă la semn, ad. à repeti buccat'a *dal segno* până la uĕre-care semn arrăttat.

Al sgrafito, (ital.) calefică tabele ḑugrăvite numaĭ în uă culŏre. Diverscle uuanțe s. umbrite, în attarĭ tabele, se distiug numaĭ prin intensitatea culorituluĭ.

Alstremeric, (*al stroemeria*), plante din famili'a coronarielor s. amaryliḑilor, originarie diu America. *Astrem. pelegrină s. laleaa de Incas* este cea mai frumósă flórc cunnoscută.

Alta atras, (span. *srăiture îndărăt*), se ḑice despre doui conjugĭ din carî femĕ'a è albă, bărbatul mai negru.

Alta jurisdictio, (lat.) dispărțimint de justiță, mai ales în cercul criminale.

Alta ottava, ital. — S. ALT'OTTAVA, — *mus.* arrăttă cà partea cere

www.dacoromanica.ro

a se căută cu nă octavă maĭ sus.

Alta ottava, (ital.) profundă de viorină.

Alta semita, (lat. *cărare înaltă*), dispărţimînt al Romeĭ antice, coprinḑînd partea orient. a muntelnĭ Cirinale şi muntele Pinciŭ.

Al tempo, (ital.) *mus.* în acel'aşĭ tempo (că partea preced.).

Alterantĭ, *med.* remeḑie căror se attribuesce facultatea de a schimbă, în un mod nesinţibile, starea soliḑilor şi liciḑilor din corp. Se num. maĭ speciale astfel stimulanţiĭ daţĭ în cantitate fórte mică că sĕ producă effecte immeḑiat apparinţi.

Altera pars, (*lat.*) secnud'a parte s. partea oppusă. —*Altera pars Petri* usit. altă-dată în schólele de philosophiă şi theologiă pentru a desemnă judiţiul. Uă operă a luĭ Petru Ramu (secl. 16) despre logică, erà divisă în doue părţi, din carĭ un'a *tractă* de invenţiune, cea-altă de judiţiŭ.

Alterare, (lat.) a schimbă, maĭ ales din bine (starea normale), în rĕu.

Alter ego, (lat. *altul eu*), eŭ în persón'a altuia. Se ḑice despre un locutenínte generale al unuĭ regat, cuĭ regele conferesce tótc drepţiurile şi prerogativele reginţeĭ. (Usit. maĭ ales în Sicilia).

Altercaţiune, dispută între doue perss. pentru prioritate. vd. *Diadicasiă*.

Altern, din unul în altul, unul după altul; *geom.* ânghiurile cè formeḑă nă linĕă, de doue părţi, cu doue paralele pre carĭ le taiă.

Alternamente, s. ALTERNATIV, (ital.) *mus.* schimbând, trecînd dela uă parte la alt'a (părţile sunt mice).

Alterna ratio, (lat.) răport schimbător.

Alternare, (*—nare*), à lucră pre rînd dela unul la altul, à schimbà successiv. —*Alternaţiune* mişcare *alternativă*, starea în care intră nă alternaţinne, vicissitudine, situaţinne circulariă (aut aut). — *Alternatim*, schimbând. Absol. se num. *Alternat* uu us diplomatic de à asşeḑà tractatele observând documintele coprinse într'însele, în ordine relativă importanţiĭ lor.

Alternum tantum, (lat.) încă nădată attât.

Alteruter, unul ḑin douĭ.

Alteţă, (fr.) Inălţime. Titlu dat principilor, în Fraucia', la început numaĭ fraţilor regeluĭ. Singur nunţiul papeĭ şi cousulele Veneţian ĭ calefică cu *Escellinţă*. Dela 1621 începù à se dà totor principilor naturalĭ aĭ regelnĭ. *Altesse royale* se numiră, dela 1633, fiiĭ, fiiele, nepoţiĭ, nepótele, fraţiĭ şi surorile regilor. *Alt. impériale* se dă archiducilor ţu Austria şi Russia (maĭ principĭ); *alt. serenissimă* è usitat numaĭ în Italia şi Hispania.

Althëa, (*—thoea*), *myth.* fiĭ'a luĭ Testiŭ şi soţi'a luĭ Euëa, regele Calidoniĭ, fusse mam'a celebreluĭ Meleagru. Comp. Ovid Met. 8, 260.

Alţime, înălţime, suppl. *altitudine*.

Altis, s. ALSIS (la noĭ *Altele* s. *Alsele*, gr. *Alsos*) selbă sacră à Olympieĭ, în meḑlocul cuĭ se redică templul luĭ Joue olympicul şi maĭ multe alte monumínte, între carĭ altarul couscerat totor ḑeilor, senatul, palaţul luĭ Leonida şi laboratorul luĭ Phidia. Statuele vic-

www.dacoromanica.ro

torilor la jocurile olympice se puneà tot aci.

Altier, (fr.) măreț, mândru, superb.

Altilocinte, (*—quens*), marevorbitor, care vorbesce lucruri marĭ.

Altimetru, instrumeut pentru măsurarea înălțimilor la horizonte.— Theori'a este *altimetriă*.

Altiora, (lat.) maĭ înalte, *voim altiora* = voim sĕ facem cĕ-va maĭ înalt.

Altioris indaginis, (lat.) care cere uă cercetare maĭ înaltă; importante.

Altisă, s. ALTICA, gen din ordinea eleuteratelor (coleoptere). Conține insecte mice, ornate de culorĭ brilianți și fórte variate. — *Alt. potagera* è homidă.

Altist, pentru fr. *haute-contre*,

Altius tollendi, (lat.) *jurispr.* dcs. dreptul nnuĭ proprietar de a și redică edificiul maĭ sus, până unde adică ĭ permite *servitus non altius tolendi*.

Alto (ital., fr. *haute-contre*), se numiă altă-dată vocea correspondinte graveluĭ feminin, dissă *contralto*, s. tenorilor elevați aĭ chorurilor. In ultimul cas crà syn. cu contră-acut.— Se distinge în genere alto maĭ sus s. maĭ ḍeos; primul stă între *fa* până la *sol* (f—s. *g*). secnndul iea cel mult *si*. — *Alto* se numiă și cint'a s. viol'a (*alta viola*), al cuĭ accord è *la ré sol ut*, alternativ la cintă, instrument mediar între viorină și bassă.

Alnetă, (fr.) ciocîrlie, *alaudă*.

Alumină, (*ossyd de aluminiŭ*), substanță albă, nesipidă, inodore, pulverulinte, nefusibile, care se combină cu aciḍiĭ pentru a formà sărĭ. Prin diversele sélle ammestecurĭ ea produce saphirul, rubinul s. al.

Alume, s. ALUN, combinațiune de acid sulfic, alumină și potasse. Uă sare (*aluminată*) respîndită în commerciŭ, undc are diverse numirĭ.

Aluminiŭ, (*—nium*), metal căpătat în prc micĕ cantitate, allegat cu ferrul și oțellul; dar nepossibile încă de a se obține în stare liberă. Combinațiunea luĭ cu ossygenul (alumină) è fórte respîndită în natură.

Alvĕar, (*—rium*), — conductul auditiv al urechieĭ.

Alveóle, (*—lae*), cavităț mice pre marginile gingivelor, servind pentru a allocà rădăcinele dinților. Dimensiunile și form'a lor variază după speç'a dinților cĕ conțin; la vîrf sunt percusse de dischisături mice, preunde dă trecere vasselor și nervilor carĭ se distribuesc în dinți.— *Arcade alveolarie* se num. marginile gingincĭ unde sunt săpate alveólele; *membrane alveolarie* sunt membrane fórte subțirĭ înrte dinți și alveóle. Maĭ adessé se num. *periosti alveolarĭ*.

Alytarchi, officiarĭ grecĭ însărcinați cu essecuțiunea ordinilor agonotheților la jocurile publice. La Antiochia alitarchul crà primul pontifice și magistrat al orașuluĭ..

Amabile, de amat, dulce, plăcut. In *mus.* calefică characterul uneĭ essecuțiunĭ dulci și grațiósc.— *Amabilitate*, caletatea amabileluĭ. *Amante*, cel cĕ amă.

Amare. (*—mare*), à iubi. *Amator* cel cĕ are plăcere contiuuă pentru cv. — Femin. *amatrice*, care are usul de à amà.

www.dacoromanica.ro

Amafaniŭ, s. AMAFINIŬ, philosoph roman; îmbraçiâ principiele luĭ Epicur şi le disvoltâ în maĭ multe opere. Trăiâ puçin înaintea luĭ Cicerone. Comp. Cic. *Acadd.* I, 2; *Tuscc.* I, 3. IV, 3; Alex. Ollcvis. de Phaedro Epicureo sive de Romanis Epicuri sectatoribus circa Caesar. tempp.

Amalat, vd. *Egru*.

Amalthea, (— *thĕa*), une-orĭ *Aix, myth.* nume de origine necertă, pre care Boettiger lă reduce la legindele cretensi despre nascerea şi educaţiunea luĭ Jone. Conjectur'a è fundată pre acceptul că junele ţeĭ, transportat de mam'a sa în insul'a Creta, a fost nutrit de nă capră, deunde tradiţiunea că un rege, *Melisseus*, cu fiele selle (un'a din aceste fiie este *Adamanthëa* luĭ Higyn), ĭ adduceà alimintele în un corn. Cè erà acest corn şi cum a devenit *cornul abundanţeĭ*, predatele differesc. După Ovid. (*fast.* 5, 120 sqq.) Amalthëa şĭ ar fi escus (scos) un corn de un arbure; nă nymphă lŭ luâ, lŭ ornâ cu frunde verdi, lu împlù cu fructe şi lŭ presintâ luĭ Jone, care puse imaginea sa între stelle (după alţiĭ ţeul ar fi redicat în cer pre Amalthëa cu ceĭ doui căprioră aĭ sĕi, deunde steaa Capricornuluĭ); pre el lŭ dărui nymphelor, nutricile selle, că sĕ le oferéscă continnŭ nesecabilea plinitate à coprinsului sĕu. In genere mythul ţine fórte strîns de acel'a al rîuului Acheloŭ, pentru care Soph. Trach. 10 sqq., Ovid. Met. 10, 8 sqq. (comp. 9, 1 sq.,) şi maĭ ales esplicaţiunea luĭ Strabone (10, 2). — Tot astfel se numiâ nă sibylă, după Tibul. (2, 5, 67) alt'a decât cea dela Cume, *Herophila*; după Lactanţiŭ aceaaşĭ cu *Herophila* s. *Demophila*.

Amalgamă, (fr.) ammestec. vd. *alliagiŭ*.

Amaranth, plantă din famili'a dicotyledonëelor, respîndită în tóte ţările şi crescînd tómn'a. Comp. *merişor* — Uă speçă dintr'însul, *blitul*, è commestibile. Poeţiĭ aŭ făcut din am. symbolul immortalităţiĭ; magiĭ attribnià corónelor făcute dintr'însul vertutea de à concilià favóre şi gloriă cellor cè le purtà.

Amarylide, (—*lis*) *botn.* plantă din famili'a narcisëelor, fórte frumósă, originariă din Japonia. Flórea sa, cu acel'aşĭ nume, è roşiă, rosă, gălbiniă, odorante şi plecată. Se disting maĭ multe speçe.

Amazone, populaţiune de femëe resbelice, mythice, carĭ şĭ aveà reşedinţ'a principale în Capadocia şi în cetatea Themyscyra. De aci par à se fi respîndit în Scythia şi la rîuul Tanae; după alţiĭ ar fi venit dela Marea Meotică. Multă fablă è ammestecată în memorialile acestor barbare. Characternl principale al lor erà de à uri pre bărbaţi, de à nu conservà decât copiiĭ femininĭ, pre carĭ ĭ crescèà în artea resbeluluĭ şi căror ardeà sînul drept că sĕ nu ĭ împedice la trassnl săgetelor, deunde numele (α'-μαζὸς fără mamelă) cu tóte că pre statue sunt represintate întregc căşi tóte femëele. Făcură espediţiunĭ depărtate, până în Tracia, Syria, Asia Micà; veniră chiar până la Athena. Histori'a le cunnósce sub treĭ triburĭ; asiatic. pre marginile rîuului Thermodon, scythic şi african. In capul lor aveà regine, din carĭ celle maĭ însemnabilĭ: Hyppolite s. Antiope, Pen-

www.dacoromanica.ro

thesilëa şi Thalestre. Tradiţiunea despre luptele lor cu Grecii, mai ales cu Hercule şi Theseŭ, represintaţiĭ culturei grece, pare a şi avé fundamentul în nemicetele coloniilor grece cu popórele barbare din Asia.

Ambabus, (*lat.*) — ad. *manibus* cu ambele mâne, — des. ceaa cé se iea cu mare aviditate.

Ambact, desemnă, în evul mediŭ, jurisdicţiunea unuĭ oraş. Cesare vorbesce, în Comment., de *ambacti*, pre carĭ călărilĭ Gallĭ ĭ duceà în urm'a lor; aşià dér un fel de servitorĭ, famulĭ. Scaliger derivă vorb'a dela *ambigere* (Caes. b. g. 6. 15,) făcînd'-o syn. cu *soldurii*. Ceĭ mai mulţi se unesc à ĭ dà origine germană s. celtică (gallică), *andbahts* s. *ampaht*, vasal, servitor, făcînd din aceşti hómenĭ clienţi voluntarĭ, adjutanţi immediaţi aĭ domnuluĭ.

Ambage, (*—ges*), încurcături.

Ambalam, arbure de Indie.

Ambarvalie, (*—lia* din *ambire-arva*, precum *amburbium* din *ambire-urbem*), processiunĭ făcute de ceĭ vechĭ în giurul câmpurilor, în hon. Cereriĭ, în Aprile şi Iuliŭ, mai cert în Maiŭ. Preoţiĭ ocolià de treĭ orĭ câmpul coronaţi cu foie de piu, cântând hymnurĭ Cereriĭ pentru prosperarea secerişiului; apoĭ făceà sacrificie. Victimele şi preoţiĭ se numià *ambarvales* (ambarvales hostiae, ambarvale sacrificium); ultimiĭ se confund addesé cu *Arvales fratres*.

Ambassadă, legaţiune; vd. *urm.*

Ambassador, trămis. Acel'a pre care principele unuĭ stat suveran îl trămite în alt stat cu character de represintaţiune s. cà sé dé comunicaţiunĭ despre voluntăţile guvernului cuĭ perţine. Boiste derivă numele din germ. *ambacht*, vorbă vechiă, desemnând, în Niederlande, mesteşug, officiŭ (Amt). Se póte pré bine, chiar maĭ apt, sé viuă din *ambacht* (vd. vb.) dacă aceste vorbe nu sunt aceeaşĭ. (?)

Ambe, s. AMBĂ (lat.), în calcul de combinaţiune se num. uniunea à done mărimĭ; în loteriă sunt done numere luate împreună şi carĭ aŭ eşit împreună. — In geu. *ambi*, *ambe*, cà adct. s. pron. însemnédă *amîndoĭ*.

Ambi, *chir.* instrument inventat de Hippocrate, constând din donĕ buccăţe de lemu, un'a verticale, alt'a horizontale, servind pentru à susţine braţiul.

Ambia, bitume licidă, galbină, usitată de multe orĭ în medicină. Curge în nisce fântâne din giurul Mării Indielor.

Ambiante, s. —ENTE, (*—ens*), care ica de ambele părţi, încunginră, învălesce, *syn.* circunfus.

Ambidestru, — ad. *avînd ambele mâne drepte*, — calefică pre cel cé póte face us egale de ambele mâne.

Ambieniŭ, s. AMBENIŬ, (*amboagnus*) óne mamă à douĭ meĭ pre carĭ ĭ sacrifică Junoniĭ; neri-cé victimă principale în giurul cuĭ erà rînduite victimele inferiorĭ.

Ambigen, (*amphi-genaô*), unit din done, de donc nature; *math. hyperbolă ambigenă*, care are un'a din ramurile infinite înscrissă, cea-altă circunscrissă la assymptotă.

Ambiguitate, (*—tas*), ecivocitate, când un termin se póte luà în maĭ multe înţellessurĭ. — Ambiguŭ, care conţine nă ambiguitate.

www.dacoromanica.ro

Ambilareti, (lat.) la Caes. (b. g. 7, 90) des. clienţiĭ Heduilor, ceaa cè tot el, în altă parte, (7,75) numesce *ambularetі*.

Ambiopiă, (gr.), vedere duplă.

Ambiţiune, (—*tio*), dorinţă mare de cv, maĭ ales de ceaa cè perţine la ornămiutele esteriorĭ ale personalităţiĭ, gloriă, honorĭ s. al.—*Ambiţionare*, à cere cu ambiţiune.— *Ambitios*, cel cè are ambiţiune.

Amboise, *(Conjuraţiunea de)*, complot format de nobilile Barri de la Renaudie şi approbat în secret dè gentillĭ şi principele de Condé, cà sĕ smulgă pre Franciscu II şi pre mam'a sa, Catherina de Medicis, de sub dominaţiunea familieĭ de Guise. Essecuţiunea aveà sĕ se facă la Amboise. D'Avenelles, avocat parisiau, discopperi membrilor de Guise urdĕl'a concepută. Culpabiliĭ fură accusaţĭ de crime contră majestate şi decapitaţĭ.

Ambon, (gr.) s. ANALOGIŬ, tribună înaintea choruluĭ uneĭ biserice, pre care se căută altă-dată s. se citiă uére-carĭ părţi ale officiuluĭ, s. se ţineà predicaţiunea. In evul mediŭ, precum stă în annalile de prela 800, se citiă pre diusul Evangeliul.

Ambreată, *chem.* sare produssă priu combinaţiunea acidului ambreic cu uă base.

Ambru, s. AMBAR, (ultimul sì un arbure),— lat. *electrum* — substanţă reşinósă, de culóre galbină s. negricósă (prim'a prela M. Baltică, secund'a în Indie), din al cuĭ geu è chichlibarul s. succinul.

Ambrosiă, (gr. *ἀ-μ-βροτὸς* ad. *ἐδωδή*, s. egale *ἀθανασία*), nutrimîntul ţeilor (după Alcman şi Sappho băutur'a), precum nectarul, (din *νη=νε* şi *κτάω=κνείνω* s. *κήρ*) eră băutur'a lor. Ambiĭ sunt condiţiunile immortalităţiĭ, alc juneţeĭ eterne, (comp. II, V,338 sqq.) Se adduc de porumbi din Occidinte (Od. 12, 63); după alte accepte curge în Elisiŭ.

Ambrosian, nume al cănturuĭ officiuluĭ bisericesc reformat de St. Ambrosiŭ dela Milau, în secl. 4. Pap'a Gregoriŭ c. Mare lĭ transformă, ceaa cè a făcut sĕ i se dè numele de *cănturl* s. *Ritul Gregorian*.

Ambubaie, collegiĭ de femëe syriane. Venirà din Syria la Roma în ultimele timpurĭ ale republicеĭ cà sĕ esercite professiunea de cântătórie (syrian. *ambubaj*, flaută). Comp. Juv. 3, 64; Hor, Sat. I, 2,1. edit. Heindorf; Suet. Ner. 27.

Ambulacru, (—*crum*), vd. *passagiŭ*.

Ambulanţă, (—*tia*) — la pl. — spital allăturat unuĭ corp de armată şi care merge cu dînsul.

Ameliorare, (lat. *maĭ bun*), à îmbunătăţi. — *Ameliorаţiune*, acţiunea de à ameliorà.

Amendă, s. EMENDĂ (*emendare*, s. *ad-mendum* pentru delict), pedépsă pecuniariă pentru un delict (greşĕlă) mic.—Amend'a este s. prevĕdută de legĭ şi se dice *consuetudinale*, s. impusă spontaneŭ de judecător, *arbitrariŭ*.

Amendament, (fr.). In propriŭ acéstă vorbă perţine agriculturеĭ şi grădinaturuluĭ. Se dice prin metaph. pentru uerĭ-cè amcliorаţiune physică s. morale: correcţiune, modificaţiune.

Amenitate, plăcere cè inspiră maĭ ales lucrurile naturеĭ.

www.dacoromanica.ro

Amentate, (*amentum, τὸ ἄμμα. τῶν ἀκοντίων*, Beier *ad. Cic. Amic.* 27.), lance grelle cu uă legătură de currea unde se întroduceà degitul cà sĕ nu scappe din mâne.

Ameriŭ, — maĭ bine *amariŭ* din *mare*, fr. *amers*,—semne fórte visibilĭ pre cóstele mărilor şi rîurilor cà sĕ arratte opprirea uneĭ navĭ, intarea unuĭ port, s. pentru à evità periclele.

Amethyst, s. QUARTZ VIOLET, pétră preţiósă de culóre violetă purpurià dospărînd cu totul la uă căldură puçin fórte. Comp. pentru nume *ἀ-μεθύω*, Plin. 37, 9. 40.

Amethystina s. VESTES AMETHYSTISNAE, vestiminte în culóre de purpură. Mart. 1, 97, 7; Juv. 7, 136.

Amfi... vd. *Amphi*...

Amiant, (—*tus*), vd. *Amphibolă*.

Amic, (—*cus*), cel cè stă în amicéţă (vd. *urm.*) — Când doué state, la R., erà legate prin *foedus* s. *societas*, *amicus* erà numaĭ uă legătură morale. Se dà, precum addesè *fratres* şi *consanguinei*, indivíduilor (în unire cu *rex*) s. populaţiunilor întrege.

Amicabile, dulce, amoros, graţios, placid.

Amiceţ'ă, (—*ŭa*), legătură fórte strînsă între doue persóne (prieteniă). - Stimă, congruinţă de moralĭ cuvenibilĭ, sympathiă de character sunt basile eĭ.

Amiclu, (—*culum*), vd. *urm.* Maĭ ales se dà acest nume mantelor femĕelor. Coprindeà, la R., *chlamys*, *sagulum*, *ricinium* şi vestimîntul fidenţatelor, *flammeum*; la Grecĭ *cyclas*, *anaboladion*, *encyclion*. In genere se compunecà din doue buccăţe de materiă pătrate, maĭ largĭ decât corpul, cusute de doue părţi până la nére-care întindere, şi fissate pre humerĭ prin doue agraphe.

Amict, (—*tus*), ueri-cè vestimînt de d'assupra (*amicio*), prin urmare *toga*, *pallium*, *sagum*, *abola*, *paludamentum*. — Astădi coperişnul humerilor şi capuluĭ la preoţiĭ catholicĭ.

Amidină, substanţă opacă, albă s. galbină, estrassă din *amyl* s. *amidon*.

Amidon, (*amylum*), substanţă albă, dulce la attins, în grăunţe fórte fine estrassă din cereălĭ (Poenar. scrobelă).

A Mi La, nume dat altă-datà noteĭ *la* şi instrumentuluĭ numit astădi *diapason*.

Amintă, *chir.* uă legătură pentru casul de frîngere à nasuluĭ.

Amirante, grad al armateĭ mariue, în Hisp., corrcspunzător amiralelnĭ din Francia.

Amma, măsură de lungime la Grecĭ şi Orientalĭ. Valà 60 pd. gr. s. 18 mt. 49 centm.

Amman, demnitate civile în Suetia şi Germ. de sus. Corresp. *majorului* din alte părţi (fr. *maire*). — *Landamman* se num. prepusul proviuţelor.

Ammian Marcellin, historic roman (410 s. 379), după mărturirea sa propriă de origine grécă. Assupra parineĭ şi părinţilor sĕi stă puçin cert: între Constantinopole şi Antiochia maĭ probabile è secund'a. Occupat, în junetă, cu studie sciinţifice, intrà appoĭ în serviţul militar sub Constanţiĭ, însoţi pre Julian în espediţinnea sa contrà Perşi, se luptà cu ardóre sub imperatorĭ succedinţi în resbelele din Germania, Gallia şi maĭ ales din Oriente. In fine se retrasse în Ro-

www.dacoromanica.ro

ma că se se dé studiele historice al căror fruct é operea cé possedem: *Rerum gestarum libri XXXI*, histori'a imperiului roman dela începutul domniei lui Nerva, unde se oppresc Annalile lui Tacit (de aci se și consideră că continuațiune a acestei cărți și Biographiele lui Suetoniŭ) până la mórtea lui Valente (378). Trĕi spredece cărți dela începutne lipsesc, conținînd spaț de 261 anui, lipse puçin sințibile însă, aceste cărți ne fiind decât reproducțiunea fântânelor vechie. Remasul, (afflat ântiiŭ de Florentinul Poggi), dă un espus de evenimintele petrecute în viaț'a antoruluĭ. Cu mai puçină considerațiune assupra chronologiei și moduluĭ de pertractațiune à Annalilor, astă operă se póte numi un memoriŭ, mai ales dacă privim varicle digressiunĭ și descripțiunile, parte geographice, parte physice, interessanți pentrucă es din intuițiunile proprie ale autornlui, nu însă tot deuna scutite de erróre. Sincer, amante de adevăr, bine instruit, dotat cu vedere drépță, căutând sĕ detragă înlănțatul și bun'a cuvenință à evenimintelor, Marcellin ar fi un historic de escellință, mai puçin apprópe de uă ctate decădută. Limb'a, stylul, modul de pertractațiune denótă dependinț'ă sa de timp, cu tótă munc'a cé sĭ dă că sĕ imite pre Tacit. — Comp. Schifflet, De Amm. Marcellini vita et scriptis monobiblon (Lov. 1627); Fabric. Bibl. L. III, 12, p. 138, 159 aqq.; Voss, De historicis latt. II, 9; Funcke, de veget. L. L. senect. VIII, § 57-66; Saxe Onomast. I, p. 437 sq. D. G. Moller, Diss. de Ammiano Marcell., (Altorf 1685) 2, 10, 11, 19, 22 maĭ ales § 19 despre criticele cellor nouĭ;—ambiĭ Valesiĭ (Valois) praef. în ediț. de Erfurdt (Hadr. Vales. lŭ punc sub Grațian); Tross. Introd. la traducerea sa; Heyne, Censura ingenii et. historiarr. Amm. Marcell. (Götting. 1802, Opusce. Acadd.); Libaniŭ Ep. 230; Tiraboschi § 6. (comp. cu Vales. p. 78 Funcke § 59, Schifflet § 91. — Pen. tru cestiunea dacă a fost chrestin, prelîngă din ceĭ numiți, Schröckh, Christl. Kirchengesch. VII p. 62 sq; A. A. Ditki. de Amm. Marcellino Comm. (Programm zu Rössel 1814) p. 3-12. — Pentru celle doue buccăți cé se allătură, în uncle edițiunĭ, historieĭ, Gibbon, Gesch. der Verfassung des röm. Reichs t. III p. 30, IX, p. 199 (trad. germană); Fabric. I, 1, § 3 p. 163; Hadr. Vales. l. c. p. 39. — Ediținea primă (editio princeps.) Rom. 1474, opera A. Sabini. Cea mai bună é c'a începută de Gronov., continuită de Ernesti, Wagner, terminată de Erfurdt, Lips. 1808. — Despre autornl chronicei pomenite de Cassiodor. *Marcellin Illyricianus*, vd. edit. acesteĭ chronicĭ de Schonbowe, Panvini, redată de Sirmond, appoĭ de Scaliger în *Thes. tempp.* II. edit.; Roncalli praef. 9. 13, Rösler Dissert. de Chron. etc. sqq. Fabric. Bib. t. V, p. 20 sq. Saxe Onomast. II, p. 39. — Assupra poetuluĭ *Ammian*, dela care se afflă în Antcholégi'a grécă vre-ue 20 buccăți de versurĭ, Jacobs, Comm. ad. Anthol. graec. t. XIII p. 840 sq. — Pentru historicul Fabiŭ Marcellin, Vopisc. Prol. 2; Lamprid. Alex. Sever. 48.

Ammoniac, *chem.* substanță

www.dacoromanica.ro

necolore, nevisibile, caustică, acră, de odóre viuŭ și irritante înverdînd siropul de violetă. Se dissolve în apă și stinge corpurile în conbustiunc. E formată de combinațiunea a treĭ volumine de azot și unul de hydrogen. Essiste tot-deuna ammestecat cu aciḑĭ, formând sărĭ. Din soluțiunea lui în apă resultă *ammoniacul licid* s. *alcali-volatile*.

Ammoniu, (*—ĭum*), nume dat de uniĭ chemisti metaluluĭ din care eĭ credeà că se produce ammoniacul. Essistințа acestuĭ metal nu este încă stabilită. Ueri-ce ammoniac combinat cu un ossyd metalic ieà numele de *ammoniur*.

Amnesia, (*a-mnaomai*). perderea memorieĭ.

Amnestiă, iertare, remissiune de pedépsă. In politică actul prin care partitul învingător (maĭ addesé resturnările de stat se făceà prin cruḑimĭ, declară că nu are sĕ facă niciun rĕu (Comp. Thucyd. 8, 7, 3). Urme de amnestiă se găsesesc dela Salónc; cea maĭ însemnată è a luĭ Trasybul după espulsiunea celor 30 tyranni, prin care se restabilià concordi'a, încă ameniuțată, în Stat (403 sub archontele Enclide). Jurămîntul prin care se depliuià nă amnestiă ni lĭ conservă Andokide (*myster.* §90). Ass. vorbeș comp. Lamb. la Cic. Philipp. I, Exc. I, edit. Lemaire: » at quidem huc (la locul din Cic, c. 1, p. 32) graecum verbum *αμνηστίαν* inculcaraut, sane inconsiderate etc. Nam primum non habent libri veteres, praeter unum in quo id reperi; deinde. și quod esset scribendum, non *amnestiam*, sed. *μή μνησικακεῖν* . . . . . esset inserendum, ut ostendit Muretus lib. II Var. lect. c. 15. Vd. încă Schott ad. Victor. de Caesar. XXXV, 7; Fr. Fabric, ad Oros. II, 17. — Celle maĭ importanți amnestie din historiă sunt: cea accordată conjuraților după mórtea luĭ Cesare (de care è vorb'a la Cic.); cea dată Protestauților, în 1570, urmată de nóptea de St. Barthélemy; aceaa prin care Carol II făcù grațiă judecătorilor tatăluĭ sĕu; cea concessă de Lud. XVIII cellor cărĭ luasseră parte la întórcerea lui Napoléon. In 1837 Lud. Phil. I declară amnestiă generale pentru toți condemnații politici.

Amniomanciă, (gr.) divinațiune după amniŭ.

Amniŭ, (*—nĭum*), membrană luciă, transparinte, de natură sărósă, de uă mare subțiritate, care servesce de învălișiŭ fătuluĭ în sînul mameĭ.

Amodiare, (*—modĭum*), à arendà. — *Amodiațiune*, arendare.

Amom, (*—mum*), gen din famili'a amomĕelor, conținînd herbe aromatice, originarie din țărrele calde. —*Amomĕe*, plante herbacĕe, monocotyledonĕe, cu florile marĭ în spic s. în grapă. — Fructul lor sunt capsule cu treĭ valvule, deschiḑîndu-se din treĭ părți. Țin de ordinea basilarilor (fr. *basiliers*), în classificațiunea luĭ Jnssieu.

Amóre, (*—amor*), inbire. *Affection exclusive de l'âme qui nous entraîne vers un objet enchanteur*. Scaliger.

Amorge, vestimînt de femĕe, la ceĭ vechĭ. Eră de uă materiă subțire de lănă, pretință maĭ addesé în culóre olivă s. că lămăi'a. Numele dela *amorgis* (lănă) s. *Amorgos*, insulă în Sporade însemnată pentru lăn'a sa.

Amoroso, (ital.) *mus.* arrattă

www.dacoromanica.ro

lenitudiue în miscare şi uu character de melancholiă dulce în căntat, uă espressiune de passiune şi sinţimîut. — A căntà *amoroso* se ḑice pentru un mod de căntare affectat şi îngreuuător.

Amorphă, *botn.* arburel diu famili'a legumiuóselor, originar din Americ'a merid., din care uă speçă *am. fructiferă*, se cultivă în grădine. Maĭ de ordinar se numesce *indigo-bastard*.

Amorphiŭ (gr. *neregulat*), *miner.* des. ueri-cè metal à cuĭ crystalisare è cu totul confusă, şi îu genere substanţele s. părţile à căror formă è rĕu determinată.

Amortissement, (fr.) rescumpărare, compensare; estinçţiune à unuĭ drept, à unuĭ effect public de gubern. In Fraucia se numiă astfel favórea cè regele accordà uneĭ communităţi, maĭ ales bisericesci cà sĕ possédă patrimoniu în perpetuitate, contrar vechielor iustituţiunĭ ale Francieĭ. Lud. XI institui sĕ se plătéscă regilor un drept arbitrar fissat de cĭ înşişĭ, şi nobililor (seigneurs) uă indemnitate. Patinţile prin carĭ se accordà, se numiă *lettres d'amortissement*. In sculpt. însemnéḑă un ornament de ueri-cè formă destinat sĕ termine vre-uă operă de architectură.

Amovibile, (lat. *à miscà*), calefică funcţionariĭ à căror funcţiune póte fi revocată s. redicată; prin estensiune ueri-cè officiŭ alc cuĭ titularic pot fi revocate. Suppl. *mobile*.

Ampelită, s. —TIDE, (—*tis*), speçă de pămînt păcuros, pus, de ceĭ vechĭ, lîngă viţă cà sĕ ommóre insectele nocinţi.

Amphemerin, (—*nos*), de tóte ḑilele.

Amphianacţi, prenume dat poeţilor vechĭ pentrucă, la tóte hymnele lor, puneà înainte vorbele *amphi moi anax*, *pentru* s. *pre mine*, *principe*, fiind obligaţĭ sĕ îucépă prin uă invocaţiune către Apolliue.

Amphiarthrose, (gr.) *anat.* — opp. *diarthrose* — se num. uă articulaţiune mistă, în care suprafeţele correspoudinţi ale ósselor sunt unite intim prin un corp întremeḑiar, care însă le permite uecarĭ uşióriе miscărĭ.

Amphibie, (—*bius*), animalĭ carĭ aŭ proprietatea de à trăi pre uscat şi îu apă. Caus'a este cà aceste animalĭ aŭ şi plămânĭ pentru aerul atmospheric, şi branchie peutru cel din apă. — *Amphibiologi'a* este sciinţ'a tractante de amphibie.

Amphibol, (gr.) ecivoc.

Amphibolă, (gr.) pétră uumită altă-dată *schorl negru* s. *schorl opac rhomboidale*, combinaţiuue de silice şi calce, fórte tare, usitată pentru diverse oruăminte. *Amiantul* è uă varietate à eĭ. Comp. *hornblende* şi *asbest*.

Amphiboliă, (—*lia*), vd. *urm.* —*Amphiboliele* luĭ Kant sunt errorile în răportul uneĭ represintaţiunĭ à spiritului.

Amphibolit, metal, (ḑis şi *actinotă*) de genul amphibolceĭ, verde, compus de silice, calce, magnesiă, alumină şi uă mare cantitate de ossyd de fer. —*Amphibolithe*, amphibole petrificate.

Amphibologiă, ecivocitate, sens duplu.

Amphibrach, (—*chys* s. —*chus*), *metr.* pede de uă sylabă lungă între doue scurte.

Amphictyone, s. *Amphicte*,

www.dacoromanica.ro

myth. fiiul lui Deucalione şi Pyrrheĭ, fratele lui Hellen, domni la Thermopyla şi în Athena, după mórtea lui Cranaŭ. Din tóte actele sélle sunt memorabilĭ *amphictyoniele* (*ἀμφικτυονία*), adunanţe naţionalĭ stabilite lîngă temple cu scopul de a veghiá la celebraţiunea sărbătorilor şi a oprí nerĭ-cĕ hostilitate în timpul lor. Fiĕ-care din micele oraşe stabilite în vecinătatea unui templu (*ἀμφι-κτίων*, *κτίζω*, precum *περικτίονες*, s. *ἄφον*, templu, s. după numele fundatorului), trămitea deputaţĭ cà sĕ provadă de essecutarea conventiunilor, de trancilitatea generale şi sănţitatea templuluĭ. Erà uă amphictyoniă la Argu, lîngă templul Junoneĭ, alt'a la Corinthu, lîngă al lui Neptun. Cea essenţiale este amphictyoni'a pilaică formată prin uniunea celleĭ dela Delphi şi dela Thermopyla (cea din Calauria, cea delică, precum şi une-orĭ memorat'a *ἐκκλησία* nu sunt complet stabilite). De done orĭ pre an represintaţiĭ à 12 popóre confederate conveniá în consiliŭ (*συνέδριον*), primăvar'a la Delphi, hiĕrna în orăşelul Anthele, apróp de Thermopyla. Numărul legaţilor, *ἀμφικτίονες* s. *πυλαγόραι*, *πυλαγόροι* erà nedeterminat. Fiĕcare din cetăţi aveà 12 voturĭ prin eĭ (dela August se găssesc 30 voturĭ în tot). Decisiunile se făceà după majoritate. Contră naţiunile culpabile se decideà amendă; dĕcà acést'a nu se plătiá, aveà loc un secund consiliŭ care o duplicà. La nesuppunere adunanţ'a erà în drept sĕ armeḑe tótă confederaţiunea; cetatea erà scóssă din legătură. Consiliul amphictyonielor fù respectat de Romanĭ. El se stinse uşior cu căt statele grece se confuseră în imperul roman. Căderea sa definitivă se pune nădadă cu à templuluĭ dela Delphi, în secl. 4.

Amphidromie, (*ἀμφι·δρομεῖν*) sărbători celebrate de Athenianĭ la 5 s. 7 ḑile după nascerea unui copil, deunde accepţiunile *ἑβδομὰς ἑβδομαι* s. *ἑβδομάδα ἄγειν*. Se crede că erà ḑi'a de nominaţiune. În à ḑecé ḑi aveà loc uă sărbătóre analógă, *δεκάδην θύειν* s. *ἑστιᾶν* în care tatăl declará că recunnósce pre copil de legitim. *γνήσιος*.

Amphigurĭ, gen de poemă jocularià care nu offeresce decăt idĕe isolate fără ordine şi addesé contrarie lor însesĭ. d. e. Intr'uă ḑi căndu erà nópte dormiam deştept. Erà nópte întunecósă, alb'a lună strălucià.

Amphilogiă, (gr.) mustrare, certă:

Amphimacru, (—*cer*), *metr.* contrarul amphibrachuluĭ, —⏑—.

Amphimală, s. —MELA, tunică de hiĕrnă la ceĭ vechi.

Amphione, *myth.* principe Theban, fiiul lui Jone şi Antiopeĭ, cultivă cu succes music'a şi priimi dela Mercuriŭ uă lyră de aur cu sunetul căria restabilià murĭ Thebeĭ. Petrele, sinţitórie la dulcéţ'a accintelor sélle, se rîndniá de sine.

Amphipolĭ, magistraţĭ suverani din Syracusa. Fusseră stabiliţi de Timolcone, în 343 în. dc Chr., după-cè acest'a repulsesse pre tyrannul Dionysiŭ.

Amphisbenĭ, şerpi americanĭ din famili'a homodermilor.

Amphiscĭi, popor din zon'a torridă, cari aŭ umbr'a în diversele annotimpurĭ căndu de uă parte căndu dc alt'a către S. s. N.

www.dacoromanica.ro

Amphitheatru. (*—trum*), mare edificiŭ, la R., destinat à dà poporuluĭ spectaclu. După celle cè se pot conchide din puçinele remase în historicilĭ vechĭ (vd. *thëatru*), din càte-va buccăţe fórte necomplete, văḑute la Pompeji, şi maĭ ales din partea amphithëatruluĭ dela Pola, restabilită de canonicul Pietro Stancovich (*amphitheatro di Pola*), esteriorul erà format de un mur ovale, împărţit în maĭ multe strate de arcade, după màrimea edificiuluĭ. In întru aceaaşĭ formă. Un mur înalt dela 12—15 peḑĭ circuià un loc ovalc, *arena* s. *area* (erà assternuţă cu nisip), unde aveà loc spectaclul. D'assurpa muruluĭ stà un columnat; în urma luĭ 3—4 şirurĭ, *gradus*, *sedilia*, de scaune *podia* (*podium* pentru primul şir), celle-alte *caveae*, susţinute de murĭ verticalĭ, *baltei*, în trepte, *maeniana* (*maenianum* şi un giur de maĭ multe treptc), *cavea*), descendinţi până în vîrful edificiuluĭ. Printre dîuselc locurĭ de trecere, *ambulacra* (*praecinctiones* vd. *thëatru*), tăiatc de scărĭ transversalĭ, *scalaria* s. *scalae*, conduceà pre spectatorĭ la locul destinat, *sedile*. Sub primul maenianum, în giurul areneĭ, erà bolte puçin înalte cu grădele de fer, *ferreis clatris*; aci se affiă gladiatorĭĭ, animalile şi ap'a care aveà sĕ schimbe aren'a în un bassin pentru luptele pre apă s. *naumachie*. Spaţul de preste bolte, între elipsea areneĭ şi mur, lŭ occupà un canal plin cu apă, *euripus*, ḑestinat sĕ oppréscă pre animalĭ de à sc aruncà assupra spectatorilor. Amphithëatrul erà dischis; când plouà s. erà mare căldură, se accopperià cu pînḑe, *vela*, *velaria*. Poporul întrà pre porţele de sus, *vomitoria*; descindeà prc *cavea* (*ima*, *media*, *summa cavea*) până la compărţimîntul destinat fiă-căreĭ classi, *cuneus* (din caus'a triănghiuluĭ format de scară şi cavea) unde famulĭ de cerimoniă, *designatores* s. *dissignatores*, asseamnà fiă-căruĭ locul. Podiul coprindeà scaunul imperatoruluĭ, *suggestus* s. *suggestum*, în formă de cathedră, d'assupra uă umbelă; al cellinĭ care dà spectaclul, ale vestalilor (decorate în acel'aşĭ mod), ale senatorilor şi legaţilor streinĭ. Lîngă acestia venià ecestriĭ, în 11 şirurĭ, (deunde in *quatuordecim sedere* = à fi ecestru), appoĭ poporul pre şesurĭ de pĕtră, *popularia*, şi femĕelc în galeriă. Celle maĭ celebri amphithëatre sunt cel redicat sub Augnst de Statiliŭ Taurŭ, şi *Amphitheatrum Flavium* s. *Colosseul* (rĕu *collysseul*), construit de Vespasian şi Titu (80 după Chr.). Aveà 1216 peḑĭ de circunferinţă, 15 în înălţime şi 80 arcade; puteà conţine 107 miie de spectatorĭ. Astăḑĭ è în ruine. Remasurĭ de attarĭ edificie se pot vedé încă la Verona, Capua, maĭ ales la Nîmes, *Nemausul*, după Bouillet încă întreg.

Amphoră, — din ἀμφορά pentrucă ântĭiŭ erà un vas de scos apă (ἀναφέρειν). — In genere ἀμφορεύς (nu contracţiune din ἀμφιφορεύς), vas de purtat cu doue urechie, *ansae* (deunde *diota* διωτος s. διώτη, (Hor. Od. I, 9, 8, Ovid. Met.) lung, rotund, după celle dela Pompeji, ḑeos maĭ mult ascuţită, cu gît, *nasiterna*, maĭ de ordinar de pămînt. Coprindeà *lagena cadus*, *diota*, *testa*, *oenophorium*. Un typ al eĭ se conservà în Capi.

www.dacoromanica.ro

toliŭ, *amph. Capitolina*.. Că măsură, dissă şi *quadrantalis*, aveà un pede roman în tot sensul; conţinecà doue urne, opt congie, 48 sestarĭ, 576 ciathi (vd. în gen. Becker *Gallus*, 2, 159). Pentru amphor'a attică vd. *Metretes*.

Amphotidĭ; arme defensive usitate la ceĭ vechĭ în luptele cestuluĭ. Erà uă cască de fer accopperind urechiele şi părţile celle maĭ siuţibilĭ ale capuluĭ.

Ampliative, (*amplius*), nume dat brevelelor, bulelor şi epistolelor papeĭ carĭ adangă cè-va la precedinţi.

Ampliaţiune, se num., în term. de administraţiune, duplicatul uneĭ citanţe s. unuĭ act conservat pentru à se proferi la necessitate. Injurispr. romană ampl. constà în remiterea uneĭ affaceri pentru di'a fiitóriă cu scopul de à se luà informaţiunĭ maĭ bune (deunde *diem diffindi* dela Gell.). Voturile judecătorilor pentru ampliaţiune se dà prin uă tăbliţă pre care stà scris *N. L.*, vd. lit. *A*. Essemple Cic. Cacc. 10; Val. Max. 8, 1, 11.

Amplificaţiune, disvoltare intinsă a unuĭ subiect în vorbire; *reth.* înflorirea uneĭ oraţiunĭ. Se ieà (rĕu) şi syn. cu *diffusiune*.

Amplitudine, (*—tudo*), *geom.* se num. *ampl. unuĭ arc de parabolă* linĕa horizontale coprinsă între puntul deunde se presuppune à începe un arc s. uă porţiune à paraboleĭ şi puntul unde acést'a se termină; — *astr.* arcul horizonteluĭ coprins între puntul răsărituluĭ şi appusuluĭ uneĭ stelle, şi ale răsărituluĭ şi appusuluĭ Sóreluĭ. Amplitudinea è *occasă* (s. *occidintale*) când se socotesce dela puntul Occidinteluĭ pentru uă stea care appune; *ortivă* (*orientală*) când se ia dela puntul Orienteluĭ pentru uă stea care resare.

Amplu, (*—plus*), spaţios, întins.

Amputaţiune, (*—tio*), tăiere, *chir*, operaţiune prin care se redică un membru s. uă parte à corpuluĭ affectat.

Ampulă, (*—la*), maĭ ales un vas de sticlă cu gîtul strînt, corpul înflat; *med.* mice pustule pre pelle.

Amulet, (*—tum*), ueri-cè obiect purtativ de care stă legată o credinţă superstiţióssă.

Amusare, (*fr.*) à disfătà, distrage.

Amygdal, (*—lus*), migdal.

An (*—nus*(, număr de ḑile formând uă periódă fissă s. variabile, măsurată după cursul unuĭ din corpurile ceresci.—Revolnţinnea Sórelnĭ şi à luneĭ sunt celle cè aŭ condus maĭ ales pre popóre la determinaţiunea annuluĭ. Adevăratul an este *annul solar*, continînd spaţul de timp în care Sórcle percurge s. se pare à percurge semnele zodiaculuĭ. Se numesce, prin oppositiune, *an civile* acel'a pre care lŭ aŭ compus statele, după annul solar, pentru necessităţile civilĭ; conţine 365 ḑile şi la patru annĭ 366. Aunul lunar è calculat pre întórcerea à 12 lunaţiunĭ de 29 ḑile, 12 hore, 44 min. 2 sec.; conţinînd prin urmare 354 ḑile, 8 hore, 48 min. 35 sec. Egyptianiĭ aveà annul de 365 ḑile, divis în 12 lune de căte 30 ḑile, urmate de 5 ḑile complimentarie s. *epagomene*. Un quart de ḑi aşià dar se perdeà la fiăcare an, ceaa cè formà uă ḑi întrégă la patru annĭ. August re-

www.dacoromanica.ro

formâ acest călindar ordonând întreiecțiunea unuĭ al șéssele epagomen la fiă-carĭ patru anni.. — Calendarul Judeilor, format maĭ ales după servitutea Babyloniĭ, è fórte complicat: eĭ aveà un an religios și altul civile, ambiĭ lunarĭ, divișĭ în 12 lune alternativ de 29 și 30 ḑile—primele *cave*, secundele *pline*,— în tot 354 ḑile, și că sĕ complinéscă lipsea de 11 ḑile, adausseră la fiă-carĭ treĭ anni uă lună, *adar*, ceaa cè formà *annul embolismic* s. de 13 luue. Annul civile, care erà urmat în tótę actele vieței civilĭ, începeà în lun'a *tizri*, septembre; cel sacru în lun'a *nisan* (șésse lune maĭ târḑiŭ), și erà urmat în tóte cerimoniele și solemnitățile religiunĭ. Sabaticul și jubileul sunt cunnoscute. — Greciĭ usità deuădată annul solar și lunar; lunele erà regulate după cursul luneĭ, lungimea annuluĭ întreg după al Sóreluĭ. Caus'a acestuĭ ammestec este că cerimoniele religióse și civilĭ erà determinate când după diversele phasĭ ale luneĭ, când după annutimpurĭ. Numeróse cercărĭ se făcură pentru à consilià acesti douĭ anni, până când ajjunseră la un an fictiv de 12 lune câte 30 ḑile (360 ḑile). Nicĭ revoluțiunea lunariă însă nu conține 30 ḑile, și annul de 360 ḑile erà maĭ mic decât cel drept solar, deunde venirà la necessitatea de à reduce lun'a la $29\,^1/_2$ ḑile, s. formarà lune alternative de 29 ḑile (κοῖλος) s. de 30 (πλήρεις). Cu modul acest'a obținură un an întreg de 354 ḑile, pre care că sĕ lŭ pună în harmoniă cu eel solar, și propuseră sĕ adauge la fiă-carĭ douĭ annĭ uă lună de 30 ḑile, lun'a *posideon* (μὴν ἐμβολιμαῖος), întrodussă la ḑumătatea annuluĭ. Completară astfel un an prin douĭ și formară uă periódă de 25 lune și 738 ḑile; acest cyclu de douĭ anni erà *dieteridul*, ad. de doue orĭ annul, numit și *trieteridul*, pentrucă după al treilé an începeà întrecalațiunea (deunde acceptul că la treĭ anni se adaugià). Nicĭ dieteridul nu putù reduce cu totul errórea, acest an fiind cu 6 hore, 21 min. maĭ mic decât 25 revoluțiunĭ lunarie, și 7 ḑile 12 hore, 22 min. maĭ mare decât annul solar. Către secl. 5 se formă un nouŭ cyclu *octaeridul* (periódă de 8 anni). Presupunînd annul solar de 345 ḑile și un quart, annul lunar de 356, opt anni solarĭ compliniă 2922 ḑile, ér 8 annĭ lunarĭ 2832; differinț'a erà dar, în 8 anni, 90 ḑile, carĭ puteà formà treĭ lune. Aste treĭ luue se distribuià în ceĭ 8 anni, un'a la finele annuluĭ al treilé, alt'a la à annuluĭ al patrulé, oea de à treia la al optulé. Cyclul acest'a fŭ adoptat de tótă Grecia congruind fórte și cu olympia-ḑile. Fiă-care lună erà împărțită în treĭ decaḑĭ — ἰσταμένου s. ἀρχομένου, ἐπὶ δέκα s. μεσοῦντος și φθίνοντου παυομένου, λήγοντος s. ἀπιόντος. Annul roman erà ântîiŭ de 304 ḑile, împărțit în 11 lune, 4 câte 31, 6 câte 30 ḑile, din carĭ prim'a erà Marțiŭ. Romulŭ lŭ instituisse astfel. Numa lŭ reformă și lŭ redusse la annul lunar, de 355 ḑile, s. lune câte 31 și 29 zile, adăugind lunele Iannariŭ și Februariŭ —(propriŭ erà 304 ḑile, însă pentrucă numărul fără soț se credeà maĭ ferice, s'a pus arbitrar 305,— dăndu-se luĭ Ianuariŭ 29 ḑile, ér luĭ Fevruariŭ 28). Marțiŭ, Maiŭ, Cintile

www.dacoromanica.ro

și Octobre fură lăssați la 31 ḑile, că mai înainte, celle-alte se rededěră la 29. Voind appoĭ sĕ punĕ acest an lunar în răport cu annul solar, el determină pentru fiă-care interval de 4 anni uă întreiecțiune de 22 ḑile la al 2-lé an și alt'a de 23 la al patrulé. Acéstă luuă, pusă după Februariŭ, eră *intercalaris* s. *mercedonius* (mercid.); congruinț'a însă a acestui an cu annul solar eră asiă de mică încăt el obligă pre magistrați sĕ aibă ḑură necontenit, pentru fiitor, de a accordă anniĭ cu miscările ceresci. Cu tôte micelc correcțiuni făcute din căud în căud, errórea mersesse asiă de departe încăt în timpul luĭ Cesare ecinossul civile eră apprópe cu trei lune differinte de cel astronomic. Cesare, în annul Romeĭ 708, ordonă, după consiliele luĭ Sosigene, că annul sĕ fiă de 365 ḑile 6 hr. și pentrucă accste 6 hore, repetite de 4 orĭ fac uă ḑi, se decisse că acéstă ḑi să se întreiecte la fiă-carĭ patru anni luĭ Februariŭ. Ḑi'a acést'a se puneă după à șésse à calendelor luĭ Martiŭ (la 24 s. 25), și că sĕ nu adducă vre-uă schimbare numinilor cellor-alte ḑile, se numără de 2 orĭ ḑi'a à șéssé à calendelor, deunde lun'a s. annul *bis-sextilis* (de doue orĭ à șésse). Ca sĕ supplinéscă întârdierea produssă prin errorile anteriorĭ și sĕ concordeḑe annul civile cu cel solar, Cesare decisse că annul 708, în care avusse loc reform'a sa, sĕ fiă compus de 445 ḑile, adăugind annuluĭ lunar de 365 ḑile, usitat păuă atunci în Roma, 3 lune, un'a de 23 ḑile, celle-alte de 67 ambele (între N.-bre și D.-bre), ceaa cĕ formă un an de 15 lune, *Annul Confusiunii* (Snet. Caes. 40; Plin. XVIII 25; Macrob. Sat. I, 14; Censor. de d. nat. 20). Annul *Iulian*, priimit appoĭ de toți și urmat până în timpul nouŭ, eră cu 11 min. 14 sec. 13 terțe mai mare decăt annul solar și differinț'a produceă uă ḑi la 128 s. 129 anni (nu pré apt la 134). În 1582 pap'a Greg. XIII observă că ecinossul primăverci, care la epoch'a consiliuluĭ dela Nicĕa, an. 325, fussesese la 21 Martiŭ, în timpul sĕŭ căḑu la 10 (s. 11). Astronomiĭ consultați deciseră sĕ lasse între 4 și 15 Decembre 11 ḑile affară, și că sĕ regulede în fiitor annul civile după cel solar, ordină că la fiă-carĭ 400 anni sĕ se adauge uă *ḑi de intreiecțiune*, ad. din 4 anni seculari bissestilĭ treĭ sĕ fiă communĭ și numaĭ al patrulé bissestile (1600 biss. 1700, 1800, 1900 comm, 2000 biss.), ceaa cĕ produceă abia la 7000, s. mai esact la 5200 anni errére de uă ḑi. Calendarul *Gregorian* se priimi de tôtă Europa afară de Anglia, carc lĭ luă către 1752, și de Răsăriténĭ. Esactitudinea acestuĭ calendar nu è absolut necontestabile, căcĭ Gregoriŭ numără anniĭ dela consiliul din Nicĕa întîmplat cu 370 anni după formațiunea calendaruluĭ Iulian, ceaa cĕ, dacă acest consiliŭ fussesse stabilit după calend. Iulian, conținea deja uă lipse de apprópe 3 ḑile; appoĭ nu è esclusiv probat că 5200 dă uă ḑi de errére, se pare că maĭ multe; în fine, dacă ascultăm pre Dione (XLIII, 26) că Cesare ordinasse astfel calendarul sĕu încăt abia la 1461 anni intră errére de uă ḑi, differinț'a pentru pap'a Gregoriĭ ar fi fost cel mult

www.dacoromanica.ro

de 2 ḍile, în loc de 11. — La Arabĭ și Musulmani annul este lunar, constând din 12 lune alternative de 29 și 30 ḍile, adăugind de 11 orĭ, în un cyclu de 30 anni căte uă ḍi de întreiecțiune. La Iudeiĭ moderni sunt 12 lune, și 13 la anniĭ embolismicĭ, întrecălăudu-se de 7 orĭ în 19 anni uă ḍi. — Calendarul republican din 1789 compunea annul di 12 lune, căte 30 ḍile, la carĭ se adăugiă 5 s. 6 in annii de intreiecțiune. Lun'a crĭ divisă în trei decadĭ; cal. tățile timpului cĕ îmbrăcĭà i dà numele. — Inceputul annuluĭ ĕ divers la diverscle popóre: celle semitice lĭ punea tómna; Grecii la solstițul hiernel; Romanii primavara, dela Romulŭ; hiarna, dela Numa. Angliĭ lŭ încep la 21 D-bre, Francesiĭ, dela Carol X, la Ianuariŭ.

An sideric ĕ timpul cĕ punc Sórele spre à se întórce la uă stea fissă, deunde a plecat — cu 20 min. 30 sec. maĭ marc decât *annul tropic*,— s. spațul între doue ecinosse de acel'așĭ nmac de 365 ḍile s. c. l. — *Annul anomalistic* ĕ cu 20 min. 23 sec. maĭ mare decât cel tropic. In genere *revoluțiunea anomalistică* este epoch'a până când uă stea revine la acel'așĭ punt deunde a plecat. Differinț'a, în genere, între an. sidcric și cel anomalistic parc à fi de 4 min. 47 sec. din caus'a nestabilităței orbiteĭ. *Annul platonic* s. *cel Mare* este uă perióḍă de 25,900 anni în care puntul ecuatoruluĭ trece uădată în giurnl polulnĭ eclipticcĭ, s. puntele ecinossialĭ cad de nouĭ pre accelleașĭ punte ale eclipticeĭ.— *An climatic* s. *climateric* este congruinț'a atmosferică, maĭ mult s. maĭ puțin favorabile disvoltăriĭ corpuluĭ săuătățiĭ, după ceĭ vechĭ.

Ana, terminațiune dată la title de culegerĭ de cugetărĭ isolate, trăssure de historiă și ueriĭ-cĕ alte mice compositiunĭ assupra diverse osiecte, d. e. *Menagiana*, *Bonapartiana* s. al., assemine la orașe și cvenimiute, *Parisiana*, *Revolutiana*, spre à desemnà pre hărbațiĭ ale cui sunt, orașul de care perțin saŭ timpul în care s'aŭ ḍis.

Anabaptisti s. BAPTISANI, secță religiósă din Germania (1525). Autornl cĭ este puțin determinat. Th. Mencer și Nic. Storck sunt maĭ ales căror se attribuesce astă institutiune. Aŭ înflorit în Münster, deunde s'aŭ respîndit appoi în tótă Europa și America, formând astădi 73 secte distincte. Puntul principale al crediuței lor este că homnl caută sĕ iea botesul în etatea adultă, deunde și numele *Botesătorĭ*.

Anabați. athleți carĭ disputà prețul curseĭ la jocurile olympice.

Anablepi. (gr.) gen de pesci, communĭ Americeĭ.

Anaboladiŭ, s. ANABOLIŬ, vd. *amiclu*; după alțiĭ, un instrument de chirurgiă.

Anabrochism. *chir.* operațiune prin care se estrage părul din g ne care întăritŭ ochiul. Astădĭ ĕ părăsită.

Anacalipterie, sărbătorĭ celebrate la Grecĭ în ḍi'a când se concedeà nouĭ măritate à și scóte vălul și a eși. *ἀνακαλύπτειν*.

Anacamptică, (gr.) partea opticeĭ tractante de reflessiune luminci în genere; *syn* catoptrică.

Anacardiŭ,—numit la loc *bibo*— arbure indian, acaju occidintale.

Anachoret, (gr. *merg îndărăt*),

www.dacoromanica.ro

hom care se retrage din lume că să trăiéscă occupat numaĭ de Dumnedeŭ, pustnic. Assemine *anacolut;* opp. *cenobit.*

Anachronism, (*—mus*), erróre în computaţiunea timpuluĭ şi în chronologiă. Constă în a puue un eveniment înainte de datʼa luĭ propriă; opp. *parachronism.*

Anaclastică, partea opticeĭ tractante de refracţiuuea lumineĭ; *syn.* dioptrică.

Anacleterie, sărbătorĭ celebrate, la ceĭ vechĭ, în diʼa căud regele intră la gubern.

Anaclinopali (gr.) speçă de jocurĭ, la Grecĭ, în carĭ athleţiĭ se luptă culcaţĭ pre nisip.

Anacreontică, ueriʼcè poesiă în gustul odelor luĭ Anacreonte, de genul lyric şi erotic. — Versurile anacreontice sunt de 7 sylabe.

Anacţi, (gr. *regĭ şi principĭ*). Maĭ particular se dă acest nume fraţilor Castore şi Polluce. In insulʼa Cypru acest nume era titlul honorific al fraţilor regeluĭ.

Anactotelesti, ministriĭ religiuniĭ, la Grecĭ, prepuşĭ mysterielor.

Anacyclic, se num., în literatură, uniunea de 4—5 versurĭ latine în carĭ vorbele cellor 2 s. 3 dʼăntiiŭ se regăssesc în celle din urmă, însă puse în sens invers, astfel că primul devine ultimul.

Anademate, s. ANADESME, nume dat de Grecĭ la ueriʼcè legătură s. ornament de cap.

Anadiplose, *gram.* când uă propositiune începe cu vorbʼa cu care se termină cea precedinte.

Anadose, *med.* trecerea s. distribuţiunea succurilor şi principielor nutritive în diversele vase ale corpuluĭ. — Differesce de *Diadose* pentrucă ultimʼa împinge materiele nutriţiuniĭ până la ultimele ramificaţiunĭ ale vasselor.

Anadiomene (gr. *care ese înălţându-se*), prenume datʼ Veneriĭ după credinţʼa că acéstă ḑeă se născusse din sînul apelor.

Anagalide, *botn.* gen conţinînd maĭ multe plante herbacëe; uă singură speçă è arbust.

Anaglypte, s. ANAGLIPHE vd. *Diaglypte.*

Anagnoste, nume dat de R. servilor *(servi literati)* însărcinaţĭ să le citéscă la masă. Şi *lector.*

Anagogiă, (*—gica*), futrepretaţiune figurată à unuĭ fapt s. test din Bibliă. Esplicaţiunea anagogică este când, din sensul literale s. naturale al uneĭ sentinţe, se redică nescine la un sens spirituale s. mythic. — Sărbătorĭ celebrate în Sicilia, —la Delos pentru Apoll. — pentru plecarea Veneriĭ în Lybiʼa, pecând întórcerea acestcĭ dëe era *catagogiă.* De acĭ sărbătóre de călătoriă.

Anagrammă, (*—ma*), transpositiune à literelor uneĭ vorbe spre à formă unʼa s. maĭ multe altele cu sens differinte, d. e. poetul Ronsard, numit *Rose de Pindare.*

Analcim, (gr.) nume dat petreĭ disse altădată *zeolith dur* s. s. *zeolith granitic.*

Analecte, (*—ta*), fragminte alesse din un autor s. culegere de buccăţe din diverşi autorĭ. Propr., la ceĭ vechĭ, fărămiturele meseĭ şi ceĭ carĭ le strîngeà.

Analemma, (gr.) projecţiune orthographică à totor cercurilor sphereĭ pre uă suprafaçă plană, planisphëră; instrument numit încă *trigon semnatar, horologiŭ so-*

www.dacoromanica.ro

ar s. *cadrante*. — Ultim'a semnificaţiune vine póte din caus'a basiĭ patrănghiularie care susţineà cadrantele la ceĭ vechĭ.

Analeptic, *med.* corporativ, întăritor.

Analogiă, (—*a*), răport de proporţiune, de affinitate s. de assemănare. — *Analogism*, conclusiune după analogiă; argument dela causă la effect ş. dela effect la causă.

Analyse, (—*sis*), resoluţiunea unuĭ tot în părţile sêlle.

Anamnestiă, *med.* s. *semnę commemorative*, indicie prin carĭ se póte discopperì ceaa cè a preces.

Anamorphose, (—*sis*), representaţiune neregulată, offerinte însă din distanţă proporţiunĭ juste şi formă, după puntul în care ochiul observatoruluĭ se affiă pus.

Anapaleŭ, vechiŭ danţ (maĭ mult nă luptă) lacedemoniau, essecutat de copiiĭ nuqĭ.

Anapest, (—*tus*), *metr.* pede de done scurte şi un'a lungă. Versurile astfel compuse se dic *anapestice*.

Anaplerose, (gr.) partea chirurgieĭ al cuĭ obiect este à supplinì organele carĭ lipsesc.

Anarchiă, (gr.) turburare.

Anasse. se calificà astfel, la ceĭ vechĭ, femëele principilor de sănge regale.

Anassyridă, speçă de spenţăr maĭ partic. la Dacĭ, Perşi şi Scythĭ.

Anastaltic, remediŭ asstringinte, styptic.

Anastomose, (gr.) unirne, îmbuccătnră à done vessicle.

Anastrophe, (gr) inversiune, întôrcere à ordiniĭ regulate à vorbelor.

Anatase, substanţă metalică, *schorl* albastru s. oisanit.

Anatemă, (—*thema*, Prud., altfel *donarium*), la ceĭ vechĭ offerinţă depusă în un templu; la Catholicĭ *escommunicaţiune*.— Acţiunea este *anathematizare*.

Anatocism, contract usurar constănd în à trage usură din usură, adăugind usur'a estrassă la capital. Usură din usură, fr. *interêt de l'interêt*.

Anatomiă, (gr.) sciinţ'a care are de obiect cercetarea diverselor calităţĭ apparinţi alc organelor animalilor şi vegetalilor. — *E generale* căud se occupă de structur'a, proprietăţile diverselor ţéssături; *descriptivă* cănd se applică maĭ partic. la descripţiunea formelor şi figureĭ. fiă-căruĭ organ. Prim'a se subdivide în *vegetale* s. *phytotomiă* şi *animale* s. *zootomiă* (ultim'a şi *comparată*), cănd consideră celle-alte animalĭ affară de hom; *humană* s. *anthropotomiă* cănd se occupă esclusiv de structur'a corpuluĭ human.

Anchilope, s. EGILOPE, fistulă lacrymale, mică înflătură la ănghiul cel mare al ochiuluĭ. *Egilope* è maĭ ales ulcerul care succede înflătureĭ.

Ancii, nume dat de Hebreĭ capilor triburilor s. familielor nobilĭ.

Ancipite, (—*ceps*), cu done capete; *botn*, (fr. *ancipité*) partea uneĭ plante compressă şi terminată în done vîrfurĭ.

Ancoră, (—*ra*) *mar.* instrument de fer cè se aruncă în apă pentru à susţine uă nave. Comp. *angyră*. — Inventţinnea eĭ se attribuesce luĭ Dedal s. regelui Mida, à cuĭ ancoră se affiă, încă din tim-

www.dacoromanica.ro

pul luĭ Pausania, în templul luĭ Jone. La început erà petre s. stînee (*λογγῶνες*). După Homer navile se stabilià de tărm prin fringie grósse (*πείσματα*), deunde *εὐναί* (Od. 9, 137, 13, 77, 12, 465). Maĭ tărdiŭ ajunseră la eelle de fer dinţate, *ὀδόντες dentes*, ăntăiŭ eu un dinte, *ἑτερόστομοι*, appoĭ eu doŭ, *ἀμφίστομοι* s. *ἀμφίβολοι* (comp. Virg. III, 177). Fiă-eare nave aveà maĭ multe (Ath. V, 43), eea principale era, *ἱερά, sacra*.

Andabaţi, (—*tae*, pentru gr (*ἀναβάτης*), gladiatorĭ earĭ se băteà eu eehiĭ copperiţi (Hieron. adv. Jov. I, 36; Cie. fam. VII., 10, unde Lemaire „andabatae oculis obsutis caeci pugnabant, deunde prov. *andabatarum more pugnare*, pentru eeĭ eè disputà de un lueru pre eare ambiĭ nu lŭ înţelleg Pentru perleet vd. not. l. eit.

Andalusită, substanţă silicósă, eommune Hispanieĭ, Franeieĭ, Angliеĭ.

Andante (ital.) *mus.* des. uă miseare moderată, graţiósă şi bine măsurată. Că subst. eu aeeĭaşĭ sens. —*Andantino*, miscare maĭ puţin lentă şi maĭ regulată deeât *andante*.

Andrenete, trib de inseete din famiĭli'a meriferelor.

Andrie. hospeţe publiee la Creténĭ, stabilite de Minoe. Frugalitatea domnià într'insele. laud'a strămoşilor şi impulsul către moralĭ eurate, (eons. Ath. 4, 22). Lyeurg le întroduse în Sparta; comp. *Sissiţie*.

Androgyn, (—*nus*), nume dat vegetalilor hermaphrodite.

Android, automat eu figură de hom.

Androlepsiă, (gr.) propr. răpire de hom. Căud un eetăţian athenian fussesse ommorit în uă ţară streină, familĭ'a sa aveà drept să eeră până la treĭ eetăţianĭ din oraşul eulpabile, pre earĭ i dà în judeeată în Athena. Vd. legea Demosth. *Adv. Aristocrat.* Care erà pedèps'a lor nu se seie.

Andromaca, fiĭ'a luĭ Eetione, regele Thebeĭ, soţi'a luĭ Heetore eu eare avù pre Astianaee După mórtea soţuluĭ sĕu şi eăderea Troieĭ ea deveni soţi'a lui Pyrrhu, fiiul luĭ Aehille, euĭ dede treĭ copiĭ, şi în fine a luĭ Hellen, fiiul luĭ Priam eu eare domni preste uă parte din Epir. Homer, Euripide şi Racine au eelebrat pre Andromaca, făeînd dintr'însa typul amoriĭ eonjugalĭ şi tinereţeĭ materne.

Androne, (—*dron*, din gen. gr.), camer'a în eare stà bărbaţiĭ, la Greeĭ, s maĭ bine un'a din eelle doue divisiunĭ prineipalĭ ale planuluĭ uneĭ case greee, unde stà bărbaţiĭ (Vitr. VI, 7, 4. Festu). La R. semnifică un simplu ambulaeru dividinte uă easă s. uă parte din ea (Plin Ep. II, 17, 22). Architeeţiĭ romanĭ se serviră, in un mod fórte impropriŭ, pentru à desemnà galeri'a. în eas'a gréeă, intre despărţimîntul bărbaţilor şi eel al femĕellor. altfel *mesaula*.

Andronic (*Liviŭ*), primul dramatie latin, Gree din Tarent. Venit la Roma, după eăderea patrieĭ sélle, el se puse în serviţul unuĭ nobile roman, L. Saliuator, eare ĭ dede erescerea copiilor sĕĭ. In annul 514 eşi pre seen'a rom. eu uă dramă în sensul propriŭ al aceşteĭ vorbe; dacă eu uă tragediă s. eu uă eomediă, nu este bine determinat. Cu dinsul se începe, după spusele luĭ T. Liv., în Roma, represintaţiunea dramatelor artis-

www.dacoromanica.ro

tice (de aceaa T. Liv. numesce baccaţele sélle *fabulae*, în opp. cu Saturele şi Atellanele essistinţi până attunci), in form'a şi gustul Grecilor. Fragmintele cè possedem din operele sélle sunt pré puţine cà se pôtă nesciue judecà despre characterul lor relativ cu cellc grece. Totuşi se pôte dice cu certidine că elle erà pură şi fidele refracţiune à geniuluï grec, deşi în uă limbă nouă şi încă neformată. Uă aualogiă cu attare transmutaţiune se pôte vedè, pentru timpul nouu, în doue buccăţe ale Hispanuluï Perez de Oliva, diu carï un'a, *La venganza di Agamemnon*, è uă liberă prelucrare à Electreï luï Sophocle; cea-altă, *Hecuba triste*, è uă traducţiune à Hecubeï luï Enrîpide.

Affară de tragedie, Andronic s'a cercat şi în comedie şi în poesi'a epică. Traducerea Odysséeï servià încă până în timpul luï Horatiu de carte scholastică. Comp. Liv. VII, 2; Hor. Ep. II. 1, 62, 69; Quint. Inst. orat. X, 2 (nihil in poetis supra Liv. Andronicum); Cic. Brut. 18, Tusc. I, 1; Stieve de rei scenicae ap. Romm. origine (Berol. 1828) c. III, p. 68 sqq.; Ossan în Zeitschr. fur Altertlumsw. p. 964; J. A. Dieze, Gesch. der spanischen Dichtk. (traducţiuue din hisp. Velasquez) p 362. Pentru fragminte, affară de culegerile dela art. *fragment*, Düntzer Livii Andronici fragmenta coll. et ill. Pars I, Acced. Homericc. carmm. a vett. Latt. (Berol. 1835) p. 18 sqq. Ossan.— De fabula L. Andronici quae inscribitur Aegisthus, scripsit A. L. Döllen. Comp. Welcker.

Andronitide, (—*tis*), syn. cu *andron*.

Androtomiă, (gr.) s. *andratomiă*, dissecţiunea corpurilor humane. A animalilor este *Zootomiă*.

Anecdotă (—*ta*, gr. *neappărut*), trăssură, particularitate historică nepublicată. — Ceaa cè se referesce, perţine anecdoteï s. o conţine este *anectodic*.

Anegraph, (gr,) fără titlu. Comp. *anepigraph*.

Anelectric, priimibile de electrisaţiune numaï prin contact.

Anemasc, (—*anoemasis*), *anemasiă* s. *anemiă* — maï bine *anhem*... — lipse de sânge şi egritudinea resultante.

Anemobat (gr.) jucător pre fune.

Anemochord, speçă de clavîr de vînt. El imită instrumintele şi chiar vocea.

Anemograph, (gr.) descriptor al vînturilor.

Anemometru, (gr.) *phys.* instrument pentru à măsură forç'a, iuţél'a, durat'a s. direcţiunea vînturilor. — Artea è *anemometriă*.— Când anemometrul è adaptat uneï pendule care însemnédă prin uă cerusă s. alt cè-va variaţiunile vîntuluï, machin'a se dice *anemometograph*.

Anemonă, (*na*,—*ne*), plantă din famili'a rănunclacëelor, à cuï flóre è însemnabile pentru frumuseţ'a şi varietatea de culorï. Addesé se confunde cu *adoniu* (vd. la *Adonide*) pôte un fel de cyparos terrestru. Linné o pune în aceaaşï familiă cu prim'a. Cresce maï ales în Germania.

Anepigraph, (gr.) fără titlu, fără inscripţiune.

Anevrism, înflătură formată de sânge prin dilataţiunea s. ruptur'a uneï artere.

www.dacoromanica.ro

Angelică, *mus*, speçă de cythară, inventată la începp. secl. 17, având 10 clave şi 17 chórde combinate în meditonurĭ.

Angelicĭ, ordine de cavalerĭ instituită de Ioannŭ Comnen, imperatorul Constantinopolĭ. Erá divişĭ în treĭ secţiunĭ: *torquati* s. cavalerĭĭ propriĭ, numiţĭ astfel după collarul cè purtá (*torques*), în număr de 50; *campionĭĭ justiţeĭ* s. *ecclesiasticĭĭ* şi *cavalerĭĭ servitorĭ*.

Angelot, monnetă de aur usitată în Francia de prela 1240 până sub regatul luĭ Lud. XI.

Angelus, rugăciunea la St. Vergine, începînd prin vorb'a *Angelus*, recitată de Catholicĭ de treĭ orĭ pre di. Instituţiunca sa datédă dela papa Ioannŭ XXII. In 1806 fù întrodussă, de Lud. XI, în Francia.

Anghiŭ, (—*gulus*), *geom.* spaţul între doue liuĕe carĭ se ĭutîlnesc. — Mărimea luĭ depinde de distanţ'a respectivă a acestor linĕe, După acéstă distanţă şi form'ă linĕelor (*laterĭ*), ănghiul are numirĭ diverse. Tot cè se referesce la anghiŭ se dice *ănghiular*.

Angiul faciale è format de doue linĕe descindinţi la gură, un'a, verticale, din partea cea mai eşită a frunţiĭ, alt'a, horizontale, dela condussul urechielor. Prin acest ănghiŭ a căutat Camper sĕ calculeçe volumele creurilor şi gradul de intelligínţă al animalilor. Homul are acest ănghiŭ dela 80—85 grade. Apolline dela Belveder, cel maĭ frumos typ de hom, are maĭ mult de 90 gr. (imaginar).

Anghiul optic è format de doue raçe visualĭ din centrul ochiuluĭ către estremitatea unuĭ obiect.

Anghiul de projecţinne, (artil.) è cel format de ănghiul assiĭ unuĭ tun cu horizontele.—Cănd linĕ'a visuluĭ (puntul de ochire) este horizontale, ănghiul visuluĭ este egale cu ănghiul de projecţiune.

Angiologiă, (gr.) s. ANGEIOLOGIA, partea anatomieĭ tractante de vessicle. — Coprinde studiul arterelor (arteriologiă), vinelor (phlebologiă), vessiclelor lymphatice (angiohydrologiă).

Angiosperme, vd. *urm.*

Angiospermiă, (gr.) *botn.* secund'a ordine din à 14 classe à luĭ Linné. Conţine tóte plantele carĭ aŭ fructul închis în uă capsulă.

Angiotemiă, (gr) *med.* friguri inflammanţi characterisate prin tensiunea arterelor (gr. *angion*).

Anglicană, religiune întrodussă în Anglia de regele Henric VIII (dissă şi *Biserić'a episcopale*). Stă sub jurisdicţiunea spirituale à regeluĭ şi douĭ episcopĭ, cel dela Cantorbery şi dela York, assistaţi de alţi 24 episcopĭ cu privilegiul paritătiĭ. Domnesce în Anglia şi Scoţia, împartită în uă mulţime de secte moderate din carĭ celle maĭ însemnabilĭ: *puritanĭ*, *quackerĭĭ* şi *independinţiĭ*, numiţĭ în genere *nonconformisti*. Religiunca anglicană è un ammestec de catholicism şi calvinism; de ultimul se distinge numaĭ pentrucă este gubernată de prelaţi. Din Catholicism a conservat fórte multe rituri; nu recunnósce însă autoritatea papeĭ.

Angolă, vd. *Angorá*.

Angolan, gen de arburĭ din famili'a myrthoidllor. Typul sĕu è un mare arbure de Malabar.

Angon, speçă de suliţă la Franci.

Angusticlav, (—*vus*), tunică romană garnită pre dinainte cu

www.dacoromanica.ro

doue baude de purpură ângustc descindinți dela humerĭ până ḑeos și semănată cu nasturĭ. Ecestrĭi, magistrațiĭ plebiĭ inferiorĭ și fiĭ senatorilor purta angusticlavul; senatoriĭ și magistrațiĭ patricĭ purtă laticlavul.

Anhelațiune, (—*tio*), essuflare; stare în care respirațiunea è deșă, scurtă și uiscările peptulnĭ fórte pronunțate.

Anhydru, *botn.* speçă de narcis.

Animă, (—*ma*), sufflet. Principiŭ simplu, nemateriale, neperibile al vieței, al miscării, al activităței și passivităței, al sințirii, al intelligințeĭ și al voințeĭ.

Animale, (—*mal*), tot cè are animă, tot cè viețuesce. Prin estens. se num. astfel tóte fiuțele căror è propriă miscarea, deunde împărțirea lor în done classi, numite regnurĭ. Regnul animale conține pre tóte celle capabilĭ de à și schimbà locul s. de à se restrînge și dilatà. Prim'a ordine din acéstă classe sunt *vertebrele*, divise *în mamifere* s. *vivipare*, *passerĭ*, *reptilĭ* și *pesci*; *mollusce*, carĭ nu aŭ squelet, subdivise în *acephale*, *cephalopode*, *petriopode*, *gasteropode*, *brachiopode*, *cirhopode*; *articulate* cu divisiuuile *crustacĕe*, *arachnide*, *myriapode*, *annelide*, *insecte*; *radiate* s. *zoophite*, conțiuînd tribunile de *echinoderme*, *intestinalĭ*, *acelephe*, *polypi*, *infusorie* s. *animalcule*.

Animalisare, à transformà substanțe vegetalĭ în altele auimalĭ; *fig.* à căpătà animalitate.

Animalisti, cei cè esplică animalile. Maĭ partic. aceia carĭ voiesc sé esplice phenomenele physiologice prin animalcule.

Animalitate, uninnea characterelor proprie animaleluĭ

Animare, (—*mare*), à însuffleți, à dà vigóre, vioiciune.

Animato, (ital.) *mus.* desémnă acceleraținea uneĭ miscărĭ date. Stă maĭ tot-deuna *unit* cu altă vorbă care arrattă characterul miscăriĭ, d. e. *allegro animato*.

Animisti, se num. ceĭ cè referesc la sufflet (anima) tóte phenomenele petrecute în corpul viuŭ.

Animo, (ital.) *mus.* — peutru *con animo* — arrattă necessitatea unuĭ character de energiă și unuĭ sințimîut espressiv în essecuțiune.

Animos. plin de foc, viuŭ.

Animoso, (ital.) *mus.* cu vivacitate.

Ankerită, *miner.* varietate à carbonatuluĭ calcar naturale.

Ankylose, (gr.) egritudine în care articulațiunile perd facultatea miscăriĭ.

Annale, de un an. — *N. us.*

Annalĭ, (—*les*), relațiune simplă, neperfectă și fără judecată à faptelor petrecute în fiă-care an. Comp. Gell. N. A. V, 18; Isid. Origg. I, 43; Cic. de Orat. II, 12, § 51, de Legg. I, 2; vd. și Moller § 14; Niebuhr Rh. M. II, 2, p. 284 sqq. și kl. hist u. philol. Schrift. II, p. 229 (de differinț'a între aunalĭ și historiă). Bach la edit. luĭ Tacit; Ruperti Prooem. de Tac. vita et scriptis; Krause, Vit. et fragmm. Hist. rom. — Celle maĭ vechie Annalĭ sunt ale Chineĭ, carĭ se retrag păuă la Fo-Hi (3331 în. d. Chr.). Celle maĭ celebri sunt ale Athenianilor, scrisse pre marmurile Aruntinei. *Annales Maximi* s. *Annales* (*Commentarii*) *Pontificum* s. al. periră cu incendiul urbiĭ

www.dacoromanica.ro

de Galli (Liv. VI, 1). Ass. lor Leclerc. Des journaux chez les Romains p. 47—176; Niebuhr history etc. I. p. 7; Pouilly şi Sallier în Mém. de l'acad. des Inscr. VI, p. 14 (VIII, p. 64); L. de Beaufort. Ch. Saxe (structurae in nnperum Franci etc.); ḑiarul germ. Nachtigal 1790, Aprile p. 333 sqq.; Rambach, Diss. etc.; Ch. D. Beck, Ueb. die Quellen etc. şi Epicrisis fontium etc.; Levesque hist. critic. şi Mém. de l'Inst. naturelle A. Hist. t. II. 1815 p. 307 sqq.; ibid. Larcher şi Heeren; Kruse Archiv 1, 3, p. 161; Wachsmuth, Aclt. Gesch. etc. încep.; A. W. v. Schlegel în Heidelb. Iahrbb 1816 Nr. 53 p. 835. Comp. F. Fiedler Zeittaf. der röm. Gesch. (Wesel 1829) p. 1-5. Culegerĭ, între altele, Fragmm. historicorum vett. Latt. coll. ab Ant. Augustino, emend. a Fulvio Ursino Antverp. 1595—ab Auson. Popma collect. emend. et illustr. Amstelod. 1620, 12. Comp. Kranse.

Anna Perenna, divinitate preşedinte la cursul annilor, la R. — Unii o fac surórea Didonii, alţii lun'a, alţii Themidea s. Ione, alţii un'a din nymphele nutricĭ ale luĭ Joue; alţiĭ uă bătrână care addussesse provisiunĭ Romanilor retrassi pre Aventin. Tóte acceptele sunt fundate pre Ovidiŭ. Sărbătórca sa se celebră la 15 Martiŭ în câmpul luĭ Marte, pentru commoditatea vieţeĭ, *ut annare perennareque commode liceat.*

Annate, drepturĭ annualĭ cĕ şĭ arrogă papa dela aceia căror dă investitur'a. Constă în venitul unuĭ an. Originea lor nu è bine cunoscută; în Francia datédă dela 1320.

Annelide, numele uneĭ classi de animalĭ.

Annessare, (*ad-nexum*), à nni, împreună. — *Annessat*, tot cè se află unit astfel că sĕ se póte dispărţi la uerĭ-cè circunstanţă.- *Annessaţiune*, acţiunea de à annessà. — Effectul este *annes.*

Annihilare, à nimici.

Anniversar, tot cè addnce în memoriă un eveniment petrecut în aceaaşĭ ḑi cu un an s. maĭ mulţi înainte.

Annotare, à însemnà la margine.

Annuale, (*—nuus*), de un an, care revine la fiĕ-care an, care durédă un an (care se face în tóte ḑilele în cursul unnĭ an).

Annuiare, (fr.) à addnce urât. *N. us.*

Annuitate, *comm.* tribut annualc dat de un debitor creditoruluĭ adăugindu-ĭ. cv. din capital. Vorb'a è anglă, *annuity*, şi se applică maĭ ales la acţiunile banceĭ acestuĭ popor.

Annulare, (*nulla*) à nimici.— *Annulaţiune*, nimicire.

Annunţ, scire, veste.

Annunţare, (*nunciare*) à dà scire, veste. — *Annunţător*, cel cè annunţă. — *Annunţiaţiune* (neusit.) acţiunea de à annunţà.

Anoblire, (fr.) à nobili. — *N. us.*

Anode, nume propus de Farabay pentru uă plană în columnele luĭ Volta.

Anodiă, (gr.) vorbire fără şir.

Anodontă, s. ANODONITĂ, coquilă bivalvă (*fr. moule des étangs*) cu cas'a fără dinţi. — *Anodonţi* animalĭ fără dinţi.

Anodyn, s. DIN, *med.* calificà me-

www.dacoromanica.ro

dicamintele proprie à linisti și à întrerupe nă durere. Effectnl lor è *anodyniă*

Anoling, arbure de Philippice.

Anomale, ANOMALIĂ, vd. *Anormale.*

Anomalon, gen. de insectă himenopteră.

Anomaloped. s. — LIPED, care are cinci degite unite prin uă membrană, (maĭ ales la passerĭ).

Anomeriă (gr.) neassemănare, starea unuĭ lucru când părțile nu'i congrnesc. Tot cè se află în astă stare se dice *anomit*, și maĭ partic. mnschi bastarḑi petrificați pertininți *anomielor*, gen de cognile (stridie) de structură neregulată, maĭ ales din Mediterrane'a și Atlantic'a, ceaa cè espreme și abstractnl *anomiă*, fără regnlă.

Anonă vd. *urm.*

Anonacëe, ANONĔE S. CRIPTOSPERME, *botn.* familiă de plante dicotiledonëe polipetali, al căror typ è nn gen de arburĭ fórte rămoșĭ cu fóie simple și alterne, originarĭ din părțile vecine ecatorulnĭ.

Anonym, (gr.) fără nume (maĭ ales pentrn scrierĭ. Uă culegere de scripte anonyme este *Diction. des ouvrages anonymes et pseudonymes* de Barbier. Par. 1822 — 25, 4 vol.

Anoploteriŭ, mamifer fossile restabilit de Cuvier după nisce sfărămături affiate în vecinătatea Parisilor. E originar din locnrile uscate.

Anopsiă, (gr.) lipse de vedere distinctă din caus'a posițiunii relle à ochilor.

Anopter, arbure din N. — Hollanda.

Anoressiă, (gr.) stare în care lipsesce gustul de aliminte. Maĭ mult symptomă decât egritndine.

Anorganic, fără organe, prin urmare fără vitalitate. In genere attarĭ ființe constă numaĭ din doue eleminte, cà mineralii

Anormale, vd. **Abnorme**. Differesce de *anomale* pentrucă nltimnl espreme starea de abatere dela legĭ stabilite.

Anorthoscop, apparat de optică dat de Plateau. Constă din doue discurĭ rotunde, paralele în giurul unei assi communĭ, rotindu-se cu celeritate neegale. Discul din față è opac și străpuns de tăiătnre, cel din urmă ḑngrăvit și luminat. După răportul celerităților relațiunii imaginile se arrattă sub forme diverse.

Anosmiă, (gr.) diminnțiune s. perdere à odoratnlnĭ.

Anostom, divisiune de pesci, (fr. *characin*).

Anramatică, plantă de Madagascar. *Negul.*

Ansă, urechiă à unnĭ vas; *geogr.* mic sîn semicircular pretărmiĭ uneĭ ape.

A. N. T. vd. **A. N. T. B.**

Antagonism, (gr.) activitate din doue părți, rivalitate (protivnicià).— *Antagonist*, aginte contrar. *Med.* douĭ muschi sunt *antag.* când activitatea reciprocă à fiă-căruia produce statul legitim cè voim à stabilì.

Antal, ANTAL S. ANTAK, măsură de licidĭ ungar.

Antalgià, lipse de durere. *Neg.*

Antamb, animale dela Madagascar assemine tygreluĭ.

Antameḃeŭ (—*boeus*), *metr.* pede de vers ⏑ ⏑ - - ⏑.

Antanaclasse, (—*sis*), s. *Dilo-*

www.dacoromanica.ro

giă, sens duplu; *rhet.* repetiţiunea aceliaşi vorbe în doue înţellessurĭ defferinţi.

Antanagoge, (gr.) reiecţiune à uneĭ accusaţiuní assupra cellor carĭ o propun, (în gen. ass. altuia dinappoi).

Antapochă, (— *cha*), *comm.* scriptură prin care un debitor declară că şi a plătit datorĭ'a. *Apochă* è citanţ'a cè dă creditorul că şi a priimit plat'a.

Antapodose, (—*sis*) *rhet.* membru al uneĭ frasĭ s. periòde correlativ altuia şi precedîndu-lŭ.

Antarctic, (— *cus*), *geogr.* polul de S., regul. *Australe*. Oppusul è polul de N. s. *arctic*. Numele dela vecinătatea de constelaţiunea *Artur* s. de Artos, Mic'a Ursă. — Inainte de Coock polul antarctic erà creḑut nelăcuibile. Navigatorul anglu merse până la 60 gr. de lăţime australe, şi după dînsul un păstor, în 1820, discopperi. N. - Zethlanda la 61 gr.

A. N. T. B. des. monnetele bătute de Honoriŭ, şi Heracliŭ, precănd *A. N. T. E.* s. *St.* pre ale luĭ Valentinian. Ueriĭ-cè monnetă rom. cu *A. N. T.* denótă timpul luĭ Valentinian s. Theodosiŭ; dacă se adaugă un R espreme terţiul an al domnieĭ. Cu *P.* se înţellege bătule la Antiochia (liter'a P espreme maĭ cert *Percussa*).

Antecii, *geogr.* popóre în acel'aşi meriḑian, pre doue hemisphere diverse, la aceaaşi distanţă de ecator.

Antemeriḑiale, s. ANTEMERIZIAN, care se face înainte de meḑul ḑilei. *Neg.*

Antemurĭ, s. *antemurale*, murĭĭ împregiurătorĭ aĭ uneĭ cetăţĭ. *Neg.*

Antenă, (— *na*, — *ἐπίκριον*), lemn mare asşeḑat horizontale pre nă nave scrvind·à susţine velele (pîndele); *nat.* fire mice, artriculate, mobilĭ, cylindrice între ochiĭ insectelor (cornițe). Destinaţiunea lor è necunnoscută. Se presuppun că servesc de organe de tact.

Antenagiĭ, (- *gĭum*), dreptul de întăiŭ născut.

Antennĭ, (*ante-annum*) calificà altă·dată tot animalele de un an. Astăḑĭ maĭ ales pre mieĭ.

Antenupţiale, (— *lis*), care se facc înainte de nuntă. *Neg.*

Antepenultim (— *mus*), de lăugă penultim, al treilè dela cel din urmă.

Antepilanĭ, (— *ni*), nume dat cellor maĭ bătrănĭ soldaţĭ din peḑestrimea romană. Eĭ formà un corp particular, stà înnaiute de *pilani* s. *triarii*, în ambele·şirurĭ, dennde addesè nume generic pentru *principes* şi *hastati* (Liv. VIII, 8).

Anteriḑiŭ, (—*dion*, *ἐρείδματα*) pedele, resmătorul unuĭ mur (Vitr. VI, 8, 6).

Anterior, (— *rĭor*), dinainte, care precede (în ordinea timpuluĭ).

Anterioritate, precessinne, prioritate.

Antevenire, à veni înaintea altuia, preveni.

Anteversinne, (— *sio*), întôrcere, aḑjungere înainte de altul.

Antevoluntă, vd. *Evolută*.

Antheră, (— *ra*), partea din boboc unde stă sămînţ'a s. pulḃerea fecundante; *med.* remeḑiŭ compus din florĭ.

Antheric, (— *cum*), plantă din famili'a liliacëelor.

Anthese, (gr.) momentul căndu ă flóre începe sĕ se disvólte;

www.dacoromanica.ro

phenomeneie carĭ urmédă astă disvoltare; *fig.* epochă de înflorire.

Anthesterie, sărbătorĭ ale luĭ Dionysŭ (Bacchu) — după Kannegieser (Komische Bühne p. 207 — 284) ale luĭ Bacchu Nyseul, în lun'a Anthesterion, deunde şi numele. Comp. Plut. Nichom. 3 Athen V. p. 196. In gen. sărbătorile luĭ Băcchu erà: *micele Dionysie*, *Διονύσια τὰ μικρὰ*, *τὰ κατ' ἀγρούς*, *τὰ ἐν ἄγροῖς*; *ascoliele ἀσκώλια*; *Lenaele*, *Ληναια*; *Ανθεστέρια* constanţi din treĭ: *Πιθοίγια*, *οἱ Χόες*, *Χύτροι*.— *Marile* Dionysie, *Δ. τὰ μεγάλα*, *τὰ ἐν ἄστει τὰ ἀστικὰ*, s. *Διονύσια*, la care se cântă, în hon. luĭ D. *ἐλευτέριος*, dithyrambul, unde începutul tragedieĭ. Pentru Romanĭ erà *Liberaliele* şi *Bacchanaliele* (*Ὀργία*).

Anthesteriŭ, (— *rion*), à opt'a lună à annuluĭ atheuian (numele dela germinatul fiorilor). La începput corresphndeà luĭ Marţiŭ şi Aprile s. maĭ apt luĭ Februariŭ, pentrucă în à treia ḍi à Anthesterielor (*χύτροι*, vd. *prec.*) aveà loc sărbătoarea analógă cu *Inferiae* ale Romanilor, celebrate în Februariŭ. Dela 432 în. de Chr. Ianuariŭ şi Febr.

Anthographiă, mod de à se corresphnde prin simbóle de florĭ. *Neg.*

Anthologiă, (gr.) fasciclu de florĭ. La Grecĭ culegere de poesie, maĭ ales epigrammatice. Cea maĭ vechiă este *Stephanos* de Meléagru din Gradara (60 în. d. Chr.) conţinînd poesiele luĭ însuşĭ şi ale 40 alţi poeţĭ contimpuranĭ şi anteriorĭ. Dintr'însa a scos Mass. Planude pre à sa şi Lascari *Ἀνθολογία διαφόρων ἐπιγραμμάτων* (Florentia 1494). In 1606 Salmasiŭ discopperi, la Heidelberg, un MS. de uă anthologiă à luĭ Constante Chephalas. Din acest *Codex Palatinus s. Vaticanus* a dat R. P. S. Brunck (1772 — 76) un estras. Dela 1794 — 817 făcu Iacobs doue ediţionĭ, un'a în 13 alt'a în 3 vol., ultim'a după copi'a redéssă de Spaletti.

Anthologia Latina, ănfiiŭ de Scaliger în 1573, 250 buccaţe; appoĭ de P. Burmann 1759 — 73; In fine, în 1835, a instituit un'a maĭ completă Meyer. (Lipş.) Conţine 1704 numere, din care 535 (şi de curănd s'aŭ adaus 31) authentice, după carĭ *auctores incertae aetatis*, *Carmina quorum auctores ignoti sunt*, *Carmina suppositicia*, *Appendix*, *Priapeia*. Assupra unuĭ MS. din Brussel vd. Reiffenberg în Bulletin de l'Acad. de Bruxelles s. X. p. 248.

Anthophagĭ, (gr. *carĭ mănâncă florĭ*), speçă de insecte.

Anthophile, (gr. *căror place florile*), insecte merifere.

Anthoră s. ANTXITHORA, divisiune din speç'a aconitulnĭ.

Anthrace, (gr.) speçă de mineral. miniŭ naturale; *med.* specă de ulcer.

Anthracite, (gr.) *anthraciă* s. *anthracolithă*, *anthracose*, huiliă strălucinte, cărbune necombustibile (jeratic); speçă de pétră preţiósă, granat s. rubin. Med. *anthracose*, înflătură, cojiŭ, *carbunculus* (Shol. Arist. fragm. 439).

Anthracometru, instrument, dat de Humbold, pentru à măsură acidul carbonic coprins în aer.

Anthropogeniă, (gr.) cunoscinţ'a generaţiunĭ homuluĭ.

www.dacoromanica.ro

Anthropoliți, (— *thae*), hómenĭ fossili.

Anthropologet, (gr.) appărător al humanităței.

Anthropologiă, (gr.) sciinț'a tractante despre hom și relațiunile sélle cu lumea physică. Inainte de Plattner erà sciinț'a corpului human.

Anthropomorphi, petre culorate representănd imagini humane.

Anthropometriă, (gr.) sciinț'a care se occupă cu proporțiunile corprlui human.

Anthropomorphism, vd. *urm.*

Anthropomorphiți, ceĭ cè dă luĭ Dumnedeŭ ființă humană. Differesc de *anthropopatici* pentrucă acestia ĭ presupun sințimințe humane.— Inceputul anthroporphismuluĭ è în Bibliă, allăturé însă cu uă spiritualitate fórte înaltă și pură. Hobbes, Forster, Pristley Kant și Fichte (după ultimul urmédă toți posteriorii) aĭ attins maĭ ales astă doctrină.

Anthroposophiă, (gr.) cunnoscinț'a naturel homuluĭ maĭ ales după principie philosophice.

Anthropotomiă, vd. *Dissecțiune.*

Anthypnotice, (gr.) remedie propric à desteptà.

Anti, înainte, contrà. Precedînd un nume propriŭ arrattă combaterea opiniunĭ pensónce care'lŭ pórtă, precedînd un nume commune denótă contrarul luĭ, maĭ ales în sciințe. In geogr. însemnédă puntul oppus.

Antibach, (— *chius*) *metr.* pede ⏑ — —

Antic, (— *quus*), vechiŭ; opp. *romantic* s. din evnl mediŭ, și *modern.*

Anticameră, (fr.) ueri-cè bucată se află immediat înaintea uneĭ camere. La ceĭ vechĭ *procoiton s. consistoriŭ.*

Anticaglie, (ital.) nume generic pentru mănunținiĭ din anticitatea grécă și romană, precum vasse arme s. al.

Anticar, (— *quarĭus*), cel cè studiă monumintele antice; ccl-cè culege s. vinde lucrnrĭ antice, (fr. *bouquiniste* din *bouquin*, cartvechiă). La R. erà cicerone de asc tădĭ, affară de Snet. Aug. 86, «qui vocabula prisca et obsoleta diligenter consectatur» și Laur. Lidus De mens. I. "Ἀντικουάριοι οἱ κάτα ἕλληνας καλλιγράφοι." — Locul unde se depun este *anticariat.*

Antice, (— *qua*), nume generic pentru tóte medaliele și statuele remase dela ceĭ vechĭ. *Antice moderne*, monumintele gothice, opp. *romane.*

Antiqua, se numiă dela Manutiŭ (secl. 15) literele latine întrudusse de el în typographiă, ceaa cè Francesii numesc *Romain*, Anglii *Pica.*

Anticipare, — regul. ANTECEPERE — à appucà înainte, presintà înainte de timp.— *Anticipațiune s. antecepțiune*, acțiunea prin care se antecepe. In pl. è opp. la Intrepretațiunĭ, cercetărĭ prin observațiune diliginte, dela Bacon de Verulam. *Antec. de percepțiune* à lnĭ Kant sunt judiciele după carĭ concepem phenomenele în vertutea organisațiunniĭ spiritnluĭ nostru.

Anticitate, (— *quitas*), vechime. — *Anticitatea classică* sunt Greciĭ și Romaniĭ. Assupra *Classicilor* (autorĭ κατ' ἐξοχήν) Cic. Acadd. II, 23, Gell. XIX, 8, 6. VII,

www.dacoromanica.ro

13. XXIX, 8, 15, G. E. Müller Einl. zür Kenntniss der lat. Schriftsteller vol. I; H. Alberti De scriptor. class. in scholis apte tractand. și Classicus scriptor qui dicendus videatur(Schleiz 1835 — 36). Nu cu Hoffmann, pentrucă se citesc în classe (Koepke). — *Anticități*, tôte lucrurile câte perțin popórelor antice.

Anti-cornleaw-league, s'a numit în Anglia uă associațiune (Oct. 1831) de neguțătorĭ pentru a dà curs liber importațiunii cerĕalilor, derimând prin agitațiunĭ diverse legile esistinți pentru dînsele. Măsurele luate de Peel, în 1846, declarară scopul eĭ de ajjuns; ea se absolvì în 1849.

Antieresc, (gr.) convențiune prîn care debitorul lassă creditoruluĭ usul averiĭ sélle (lucrurilor cé posséde) că séĭ țină loc de interesse până se va plăti de datoriă. — Anticresea è considerată de usură de unii autorĭ, ceaa cé și este dacă debitorul uu și va pune condițiunĭ

Anticurte, curtea d'ântiiŭ d'intre maĭ multe. (neus.).

Antidactyl, (— *lus*), *metr.* pede ⏑⏑ —

Antidată, (fr.) dată falsă.

Antidot, (— *tum*), *med.* remedĭŭ contră venin; *fig.* ucrĭ-cé are facultatea de à derimà un alt obiect. — *Antidotar* culegere de antidoțĭ.

Anticmetic, vd. *Emetic.*

Antienuă, vd. *Antiphonă.*

Antilegomene, numià Eusebiŭ (secl. 4) părțile Testamentuluĭ N. à căror authenticitate erà pusă în dubitațiune de consințimîntul generale.

Antilogiă, s. ANTILOCUTIUNE, contradicțiune; *theol.* contrarul *analogiei*.

Antilope, se num. ucrĭ-cé mamifer din ordinea rumeganților între cerb și capră (cavivornia), dela gr. *antilops* pentrucă aŭ ochĭ frumoși.

Antimoniŭ (și *stibiŭ*), metal alb, tare, însă fragile, sulfuric. Se unesce cu alte metale cà să le dé soliditate și elasticitate. Cunnoscut din secl. 15, el și căpătă prim'a disvoltare în secl. următor prin Basiliŭ Valentîn.

Antinomiă, (gr.) oppositiune rĕale s. apparinte a doue legĭ. Kant numesce astfel contrarietatea între rațiune și întelles (intellect). — *Antinomism* se numià de Luther și Melanchton desprețiarea Moraliĭ mosaice și Testamentuluĭ V. sustinută de I. Agricola.

Antipath, mărgĕn negru. *Neg.* De commune se dic *antipați* oppuninții pricipiuluĭ *Similia similibus*, susținut de *homeopați.*

Antipathiă, (gr.) ură; opp. *sympathiă.*

Antiphonă, (gr.) verset cântat înaintea psalmilor; ucrĭ-cé cânt bisericesc cmis de un'a (precum în Anglia *antiphon* s. *anthem*) s. de doue vocĭ ale chorului și appoĭ de tótă trup'a. Pap'a Gregoriŭ XIII a făcut uă culegerc de astfel de verseturĭ și le a dat melodiă, *Antiphoniele* s. *antiphonariele.* — *Antiphoniă*, (gr.) symphoniă de diverse vocĭ și instruminte în octavă; opp. *homophoniă* s. *unison.*

Antiphlogistic, (gr.) contră inflammațiune.

Antiphrase (gr.) contră-veritate, ironiă.

www.dacoromanica.ro

Antipodĭ, (— *des*), ceĭ cĕ lăcuesc doue părțĭ ale pămîntuluĭ oppuse ḑiametrale.

Antiptose, (gr,) *gram.* usul unuĭ cas în locul altuia.

Antiscĭĭ, (— *scii*, fr.— *sciens*), lăcuitorĭ din părțĭ differințĭ ale ecatorĭuluĭ, ale căror umbre, la prănḑ, aŭ direcțiunĭ contrarie. *Astr.* doue punturĭ ale ceruluĭ egale distanțĭ de un tropic.

Antisigma, (gr.) semn în MSS. vechie cu form'a unuĭ C întors. Se găssesc maĭ de commune la începutul versurilor și arrattă că ordinea acellŭĭ vers caută à se schimbà. Dacă se vedeà doue versurĭ cu acel'aşĭ sens, diverse în formă, se punea la margine antisigma cu un punt în centru, denotând că se lassă cititoruluĭ facultatea de à alege unul din elle. Imperatorul Claudiŭ voisse sĕlŭ întroḑucă în scrierea latină pentru doŭ *s*, s. pentru *ph* și *bs* (gr. f). Form'a luĭ erà ↃC. Comp Tacit. Annal. XI, 14, ibique Lipsius; Snet. Claudian. 41 și resoluțiunile luĭ K. L. Schneider Elementarlehre p. 4 sqq.

Antispas, s. — se, *med.* revulsiune.

Antispast, (— *stus*), *metr.* pede din un iamb și un trocheŭ (choreŭ). Dacă ⏑ se adaugă uă sylabă lungă la fine, devine *dochmiŭ*.

Antistrophe, (— *phe*), secund'a parte à strophilor în poesi'a grécă. de numià astfel pentrucă, după-cĕ cântasse prim'a strophe mergînd în un sens, chorul cântà antistrophea (cea-altă strophe) întorcîndu-se (*antistrepho*); vd. *Strophe*.

Antitenar, *anat*, muschiul care trage degitul cel mare în întru. *Negul.*

Antithese, (— *sis*), opposițiune de vorbe s. cugetărĭ; *syn.* contraposițiune.

Antliate, nume dat de Fabriciŭ insectelor diptere.

Antoccĭ, (gr.) lăcuitorĭ contrarĭ; ceĭ cĕ stă pre acel'aşĭ grad de lungime și lățime în ambele hemisphere.

Antonomasiă, (gr.) speță de metonymiă constând în à pune un nume propriŭ în locul unuĭ commune și din contră; un epithet în locul vorbeĭ la care se referesce.

Antru, (— *trum*), cavernă, pescerà.

Antrustionĭ, voluntarĭ germanĭ în evul mediŭ. Ceĭ carĭ mergeà allăturea de regiĭ Francilor se numirà în urmă *leuḑi*.

A. O. C, (lat.) *anno orbis conditi*, în annul Crĕațiunĭ; precând **A. O. R.** — *anno orbis reaempti*, în annul Măntuințeĭ.

Aorasiă, facultate attribuità ḑeilor vechĭ de à fi nevisibilĭ.

Aorist, (gr.) *gram.* trecut nedefinit. Differinț'a celor doue aoriste grece è numaĭ formale. Cons. Burnouf *Gram. grecque*.

Aortă, (—*ta*)— numită și *aort'a mare s. vessiclul dorsale* — arter'a principale à corpulnĭ. Plécă din ventriclul stîng al inimeĭ, se recurbă și descinde în bassin. Numele datéḑă dela Aristotele. Pentru Hippocrate sunt celle doue estremităț ale conductuluĭ de aer, altfel *bronchia*.

Apagoge, (gr.) deducțiune la absurḑ; *jurispr.* plăngere pentru un furt preste 50 drachme, la Grecĭ. (Casanb. Theophr. Char. 6).

www.dacoromanica.ro

Apanagiŭ, (— *gĭum*, din *panis)* offerință de proprietăți făcută principilor din familia regintă. Se accórdă prin *devaluțiune* s. prin *hereditare*. E în us dela regii din a treia dynastiă. — *Fig.* tot cé ține immediat de natur'a unuĭ lucru (fiindcă apanagiele erà adherinți la dreptul possessorului).

Apathiă. (gr.) stare de nesințibilitate, când nescine nu è priimibile de niciuă emoțiune, *nihil admirari* al Stoicilor (Heyne Epict. 2, 29). Cel cé cade în ea este *apath* s. *apathic*; comp. *indolinte*. Verbul *apathisare* neusitat.

Apathurie, (gr. ἀ=ἄμα πατόρια), convent al fratrielor. Sărbătoriĭ atheniane în lun'a Pyanepsion. La aceste sărbătorĭ, carĭ durà treĭ dile — prim'à Δορπία s. Δορπεία (din δόρπος), secund'a Ἀναδόρσιον (din ἀναδόρσιον=ἀνεψιον), terț'a κουρεῶτις (se celebrà în hon. Veneriĭ Apathurie, pentru care vd. narrațiunea luĭ Strabone), — copiiĭ γνήσιοι (vd. *Amphidromie*) erà întrodussi în phratrie, (φρατορικὸν γραμματεῖν) și se înscrià în registrele Statuluĭ.

Apepsiă, (gr.) greutate în stomach.

Aperantolog, (gr) guraliv. Subst. face *aperantologiă* = *aperologiă*.

Aperitiv, care dischide.

Apetalĭ, calificațiune à florilor lipsite de corole. Sunt din classea graminĕelor și amaranthĕelor.

Apetisare, (fr.) à micșiorà, *N. us.*

Aphasiă, (gr. comp. ἄμφασία), amuțire.

Apheliă, s. — *liŭ*, (gr.) puntul orbiteĭ uneĭ planete deunde distanț'a sa de Sòre è cea maĭ departe. Aci, se înțellege, iuțél'a mișcării à cea maĭ mică.

Apherese. (gr.) acțiunea de à trunchià; *gram.* suppressiunea uneĭ vocalĭ s. litere.

Aphoniă, (gr.) neputință de à vorbi.

Aphorism, (— *mus*), sentință enunțată în vorbe puține.

Aphoristic, care ține de aphorism.

Aphrodisiac, (gr.) concitante; *med.* lat. *herba salax.*

Aphte, (gr.) ulcere (înflături) în gură, (lat. *sacer ignis*).

Apice, (*apex* vîrf), pennat purtat pe flaminiĭ luĭ Jone și Marțe pre pilĕele lor (*apex dialis*). — *Apices juris*, subțirități juristice; appoĭ dreptul strîns.

Apinae et tricae, lucrurĭ mice, seccături. Dela *Apina* și *Trica*, done orășcle în Apulia.

Aplanire, à face plan, neted, à nivelà (potrivi) uă suprafață. — *Aplanitor* cel cé aplănĕdă.

Aplatire, (fr.) à face întins, plan, lat; *suppl.* à complănà.

Aplestiă, (gr.) nesătnrare.

Aplumb, (fr.) linĕă perpendiculariă pre planul horizonteluĭ, perpendiclu. *A plomb* drept în ḑeos, cĕrt în ființă și incidinte.

Aplustre, (- *stra*) ornaminte d'ass. pupeĭ uneĭ navĭ, la ceĭ vechĭ.

Apnĕă, (gr.) lipse de respirațiune.

Apobomie, sărbătorĭ în care sacrificiul se făcea pre propițul templuluĭ (nu pre altar).

Apocalypse, (gr.) revelațiune. Ultim'a carte à Testamentuluĭ N. continînd revelațiunile cé avù St. Ioan Evangelistul în insul'a Pathmu. Au fost scrisse între annii 94—96. *A-*

www.dacoromanica.ro

pocaliptici, ceĭ carĭ presupun à găssi într'ins'a histori'a progressuluĭ Bisericeĭ şi caută sĕ esplice imaginile eĭ. Primiĭ sunt Iustin M. şi Iereneŭ. Intrepretaţiunea sciinţifică à Apocalypsiĭ începe la ḑumătatea secluluĭ trecut cu Herder şi Eichhorn, după care se stabilesce că nimic într'ins'a nu ese affară din primul seclu al Chrestinismuluĭ.

Apochă, vd. *Antapochă*.

Apocinas, speçă de danţ vechiŭ necunnoscut.

Apoco, (ital.) hom de puçin spirit, inept.

Apocoloquintose, titlu al uneĭ apotheose ironice à imperatorulnĭ Claudiĭ, compusă de Seneca.

Apocopă, (— *pa*), abscisiune, tăiarea uneĭ sylabe s. litere la finele vorbeĭ.

Apocryph, (gr.) uecert. *Cărţi apocryphe*, căror nu se cunnósce autorul; comp. *pseudocryph*. Iu Biseric'a primitivă se numiă cărţile nedestinate à deveni cauonice şi de aceaa scósse din usul commune. Fussesseră respîndite pentru Chrestinĭ că adaus la traducţiunea aless. à Testamentulnĭ V.— Greciĭ dela 360, şi Angliĭ, în timpul nouŭ, leaŭ esclus. Catholiciĭ şi Lutheraniĭ le ţin. Aceaaşĭ sórte avură ale testamentulnĭ N., carĭ astădĭ servesc de commentarie.

Apodacrytic, (gr.) calificà neri-cè acrélà tare.

Apodictic, (— *cus*), care è basat pre arguminte, demustrativ, cert.

Apodiosse, (gr.) *rhet.* figură prin care se rejectă uu argument cà absurd.

Apodipn, cântat după masă, la Greci.

Apodisse, (— *xis*), demnstraţiune, argument cert.

Apodopnic, (gr) care restabilesce sănătatea.

Apodose, (pr.) *gram.* secundŭl membru al uneĭ phrasĭ; în oppos. cu primul, numit *protase*.

Apogeŭ, (— *gœus*), *astr.* în system'a luĭ Ptolomeŭ şi cellor vechĭ punnul cel maĭ depărtat de pămînt al orbiteĭ uneĭ planete; opp. *perigeŭ*. Astădĭ ambele desémnă distanţele luneĭ de pămînt. Comp. *colume*.

Apograph, (— *phus*), copi'a uneĭ script.

Apollinarie, (— *res*), jocurĭ în hon. luĭ Apolline, în Roma, la fiecarĭ cinci anni, în Iuliŭ. Antiiŭ la epoce neregulate, maĭ partic. cănd se alegeà pretoriĭ, până cănd uă lege, în 208 în. d. Chr. determină celebraţiunea lor.

Apollonicon, instrument musicale inventat de Fight şi Robson, uă amelioraţiune à pauharmouiconluĭ.— *Apollonion*, speçă de piano cu fluere dat de Voeller.

Apologiă, (gr.) justificaţiune, maĭ ales în scris. Cea maĭ cunnoscută în anticitate este apoiogi'a Socratică, attribuită luĭ Platone s. Senophonte. In biseric'a primitivă eră defcusiuuile Chrestinismuluĭ maĭ ales contră obiecţiunile Iudeilor. Ceĭ maĭ celebrĭ apologisti sunt Iustin M., Tatian, Origene, Tertulian, Eusebiŭ, Luctanţiŭ, St. Augustin. *Apologi'a* Confessinniĭ de Augsburg este un script al luĭ Melanchtou contră thelogiĭ Catholicĭ carĭ rejectà acéstă confessinue (autorĭ aĭ *Confutaţiunnĭ*). — Uă parte din apologiă se çice *apologemă*.

www.dacoromanica.ro

Apophtegmă, (gr.) propositiune scurtă și sentențiósă.

Aposiopese, vd. *Reticință*.

Apostasiă, (gr. *ἀφίσταμαι*) părăsirea uneĭ religiunĭ pentru altă; *fig.* uneĭ opiniunĭ, unuĭ partit. — Cel cĕ o face este *apostat*.

Apostemă, vd. *Abces*.

Apostilă, (gr.) annulațiune.

Apostroph, (gr.) *gram.* mic semn supplinind elisiunea uneĭ vocalĭ.

Apostrophă, (— *phe*), compelațiune; *rhet.* îndreptarea momentană către uă persónă iudividuale. Syn. *metabase*, însemnă, în limb'a judiciariă attică, întórcerea oratoruluĭ dc către judecătorĭ cà se vorbéscă unuĭ din clienți.

Apotheca, vd. *Pharmacià*.

Apothemă, (gr.) perpendiculari'a dussă din centrul unuĭ polygon regulat la un'a din laterĭ. La Berzeliŭ unme generale pentru nerĭcĕ dcpus, prin pătrunderea aerului, la dissolutiunea cstractelor vegetalĭ; albume ossydat.

Apotheose, (*ἀποθεόω*, opp. *α-πόθεος*=*ἄθεος*), deificațiune.

Apotome, (gr.) differință între doue cautităț necommăsurabilĭ.

Apotropeŭ, assistinț'a dcilor depărtanți nefericirea (Paus. II, 11, 22). La pl. spcçă dc versurĭ spre a conciliă pre dĕĭ. *Neg.*

Apozemă, (gr.) decocțiune, poțiune din rădăcine, căte-uădată cu prepara'e chemice, substituită astădĭ prin *ptisanele*.

Apparare, vd. *Preparare*. — *Apparațiune*, preparativele uneĭ pompe. *Neg.*

Apparat, pompă, gătélă mare. *Schol.* se numiă altă-dată *apparate* dicționarielc și commentaricle în us pentru studiŭ la classe. In gen. tot cĕ servesce pentru a îndeplini cv., totalitatea obiectelor necessarie uneĭ arți s. al.

Appărere, (— *rere*), à se arătă. — *Apparință*, arrăttare, vedere în esterior, opp. *rëalitate*. — *Appariținne*, acțiune de a appărc; absol. ueri-cĕ se vede denădată, phenomen.

Appartament, (fr.) despărțimînt la un edificiŭ în uerĭ-cĕ direcțiune.

Apparținere, vd. și suppl. *perținere*.

Appassionato, (ital.) *mus.* cu passiune.

Appelare, (— *lare*), à chiămă, à se îndreptă la cnv. (contră cv.). — *Appelațiune*, prochiămare. Diversele appelațiunĭ juristice sunt (se spun în lat.): *appelatio deserta*, carc nu è dată la termin; *frivola*, puçin fundată; *nuncupativa*, făcută oralice; *ordinaria*, regulată, — fiindcă sunt multe appelațiunĭ estraordinarie; — *per gradum*, in ordinea cuvcuită a instanțelor, opp. *per saltum*, uude se sare vre-uă instanță; *pura*, făcută pentru un iucommod complinit, prccând *appel. eventualis* sc face inainte prin presupunerea că are să sc complinéscă. In fine *scripta*, scrissă și *appel. temeraria*=*frivola*.

Appelativ, care denumesce; *gram.* în oppos. cu *nume* propriŭ, appelativul ține numele tótĕĭ speçeĭ în carc intră.

Appel, chiămarc, prochiămare, conchiămare.

Appendice, (— *dix*), adaus.

Appercepțiune, (—*ŭo*), representațiuue cu consciință. Sc iea mai

www.dacoromanica.ro

mult subiectiv, precând percepțiunea obiectiv.

Apetință, (— *ția*), cerință sensuale (poftă), attracțiune (subiectiv) către ceea ce place — *apetiți concupiscibile*, la scholastiscĕ. — *Appetițiune*, cerință.

Applaudare, — regul. *applaudĕre* (*plaudĕre*) — à approbà, priimi cu enthusiasm. — Effectul è *applaus*. — *Applausor*, cel cè applaude.

Applicabile, care se pôte applicà.

Applicare, (— *care*), à pune un lucru preste altul, allăturà strîns; *pass.* și *refl.* à se dà, attrage. — *Applicațiune*, acțiunea de à applicà.

Applicatura, (ital.) *mus.* schimbarea positiunii.

Appogiatura, (ital.) *mus.* applicat, cu espressiune legante, mai ales la notele sincopate; *portamento* redicat la uă espressiune particulariă.

A. pr. (lat.) *anni praesentis* s. *praeteriti*. Pre inscripțiuni *annonae praefectus*.

Apprețiare, à appreții, prevalà, stimà, considĕrà. — *Apprețiativ*, care arrattă nére-care preț. — *Apprețiator*, cel care apprețiadă.

A prima vista, (lat) dela prim'a vedere.

Approbare, à priimi, găssi cu calle. — *Approbațiune*, acțiune de à approbà.

Approfundare, (fr.) à pătrunde, pricepe adînc. N. *us*.

A propos, (fr.) bine la vorbă, la timp; suppl. *la propus*, precând *a propositu*, conforme propusuluĭ, scopuluĭ.

Appropriare, à însușĭ, face al sĕu. — Acțiunea è *appropriațiune*.

Approssimațiune, appropiare. — *Approsimativ*, de, prin appropiare.

Approvisionare, (fr.) à procurà provisiune, premuni cu celle de mâncare.

Apsidi; (— *des*), *astr.* estremitățile assiĭ celleĭ marĭ à orbiteĭ uneĭ planete, s. uneĭ stelle. Cea mai depărtată de Sôre è *apheli'a*, cea mai apropiată *periheli'a*. Assea se num. linĕ'a absidilor.

Apt, (— *tus*). făcut pentru cv. dispus, (potrivit), capabile, habile.

Aptere, (gr.) insecte fără aripe. Linné făcusse nă classe particulariă, însă se găssesc în tôte classile. — *Apterodicerele* aŭ done mice antene.

Apteront, speță de pesce.

Aptitudine, (— *do*) dispositiune natnrale pentru cv.

Apute-jub, speță de papagal. *Neg.*

Ara, s. *Arau*, papagal american.

Arabesci, s. MAURESCI, ornament de sculptură, pictură s. architectură, constând din foie, figure, plante s. al.

Arabo-tedesco, ammestic de styl arab, roman și gothic.

Arabice, *(ciffre)*, numerele dela 9—0, mai bine indiane. Astronomul Albiruni le a addus Arabilor și, în secl. 10, Gerbert (pap'a Silvestru II) le a dat Hispanieĭ.

Arabile, care se pôte ară.

Arachidne (— *nae*, — *des*), plante leguminóse originarie dintre tropice.

Arachnide, s. ARACHNI, (— *nes*), insecte din à căror familiă è păiaginele. Lamarck le a împărțit în treĭ classi, după modul respirațiunii.

www.dacoromanica.ro

Aratru, (— *trum*), plug.— Tot ce ține de el se dice *aratoriŭ*.

Arbascio, speçă de pîslă de Levante.

Arbitriŭ, (lat.) liberă judecată. Voinț'a individuale în opp. cu voinț'a generale s. legea.

Arbitragiŭ, (fr.) effect al arbitriuluĭ.— *Arbitrar*, care ține de arbitriŭ.

Arbitru, (— *ter*), judecător. Maĭ mult decât el, arbitrul are puterea de à se liberà de vigórea legiĭ și uu è obligat sè urmedze formele stabilite de codicele procedurcĭ civilĭ.

Arbure, (— *bor*), pom; *mechan.* parte principale à uueĭ machine servind à susține totul; *horol.* apparatul care susține rót'a. Maĭ în gen. *arbore* se iea, în techn., cu sensul de cylindru.

Arbust. arbure mic, mărăciniș.

Arcadĭ, (*Academi'a*), societate literariă fundată în Roma, în seclul 17, de poeț Italianĭ în scopul de à respîndi gustul și cultur'a poesieĭ naționalĭ. Se străduià sĕ imite moralile pastoralĭ ale Arcadianilor și sĭ țineà adunanțele în grădine, purtâud fiă-care membru numele unuĭ păstor. Insemnul lor crà flaut'a lui Pan, ornată cu ramure de pin și laur. Poeții de ambele sesse puteà luà parte. Essiste până astădĭ, însă fórte decădută.

Arcan, (— *num*), secret.— *Arcani disciplina*, studiul tainelor Bisericeĭ.

Archaism, (gr,) tot usul de celle vechĭ în uă limbă, vorbă, espressiuue, formă s. al.

Archeologiă, (gr.) sciință vastă, conținînd studiul anticităț prin monuminte (*antiquitas figurata*) și autorĭ. Dela O. Müller cunuoscinț'a historică à arților imaginanți în anticitatea classică și la Etrusci. Propriul fundator al archeologieĭ è Winkelmann, Raoul-Rochette, Zoega, Broeustedt, Stephanus, Kollár, Boettiger, Welcker, Gerhard sunt între ceĭ maĭ însemnațĭ.

Architectură, (gr.) artea de à constrni edificie.— Maĭ vechiă decât ueri-care, astă arte, începută de Indiauĭ, capătă prim'a sa dissvoltare esthetică la Grecĭ. Dela acestia și Etrusci o împrumutară Romaniĭ, după à căror cădere stylul *byzantin* și *mauresc* țină tótă Europa până în secl. 10. Acum appărù în Occ. uă altă ordine, *romantic'a*, și preste done secle stylul gothic dischise calle cu totul nouă. Cu începutul secl. 16 străduinț'a de à se întórce la formele antice produsse degeneraținnea ce arrattă operele unuĭ Berniui, Boronini s. al., precâud maĭ înainte de acest seclu stylul numit al Renasciuțeĭ căutâ sĕ reînviedze architectur'a italiană. Astădĭ acéstă arte are puțin originale și tot prețul si lŭ caută în imitațiunea formelor vechic relative cu uecessitățile timpuluĭ. Acest'a è meritul luĭ Schinkel, în Germania, și tendinț'a scholeĭ de Percier și Foutaine, în Francia.

Archivă, (gr.) locul de conservarea documintelor scrisse ale unei familie, corporațiunĭ s. al., s. ale Statuluĭ întreg.

Archologiă, (gr.) philosophiă elementariă.

Archonți. La căderea regatuluĭ și constituirea republicel attributiunile puterii regesci veniră popo-

www.dacoromanica.ro

ruluĭ întreg s. numaĭ uneĭ părți. Pentrucă uă singură corporațiune è în neputință de a direge totul, puterea suverană se împărți în diverse cercurĭ (*ἀρχαι*) responsabilĭ (*ὑπεύθυνοι*), cu officiŭ administrativ (*ἄρχειν*). Attributele lor le dă Arist. pol. 4, 12, 3. Aste attribute, lîngă carĭ se adaugă conducerea sacrelor, correspund în genere cellor ale magistraților romanĭ: *referre*, *judicare*, *imperare* (fiă-care în cercul sĕu). Histori'a archonților è ammestecată cu multă fabl'ă. După mórtea luĭ Codru, în urm'a certeĭ diutre fiiĭ sĕĭ, unul din eĭ, Medon, obținŭ puterea supremă în un'a cu numele de *ἄρχων*. La înccput pre viéță, în 752 archontatul fŭ mărginit la 10 anni; la 714 privelegicle Medontidilor cădură, dreptul la archontat se întinse assupra totor Eupatridilor; în 653 reginț'a se împărți la 9 membri (comp. Duruy Hist. uuiv. I. p. 122, Weber Weltgesch I. p. 138). Prin legislațiunea luĭ Solone intrară în acest drept pentacasiomedymniĭ, prin Aristide lŭ căpătară tóte classile (Plut. Ar., Arist. 22). Primul din aichonți, care dà numele sĕu annuluĭ, se numià *ἄρχων ἐπώνυμος* s. simplu *ἄρχων*; urmiédă *βασιλεύς*, numit astfel pentrucă regiĭ la început avussesseră conducerea cellor religióse precum la R. *rex sacrorum*, și în fine *πολέμαρχος*. Ceĭ-alți șésse se num. împreună *θεσμοθέται*, à căror funcțiune, nu precum o arrată numele (legislatorĭ), erà de à judecà processele.

Arcimă, un fel de pat purtat cu mănele. *Neg.*

Arctic, vd. *Antarctic.*

Arenă, (— *nă*) nisip; ueri-cè loc destinat pentru un eserciț gymnastic s. al.

Areolă (— *la*) cercul culorat care înconjură lun'a.

Areometru, (gr.) instrument de măsurat desitatea licidilor și răportul cè essiste între greutățile specifice ale corpurilor.

Areopag, (*Ἀρειοπάγος*), tribunale atheuian, numit dela collin'a Ares (*Ἄρειος-παγος*), unde se adună. Numărul membrilor sĕi (*Ἀρεοπαγίται*, *areopagitae* Varr. VII p. 306 Spengel) se redică dela 9—31, 41 și în fine 500 (răportul sĕu cu consiliul cellor 500 è puțin stabilit). Intre acestia nu se priimià decăt cetațianiĭ ceĭ maĭ vertoși și archonții ceĭ maĭ vechĭ. Attribuțiunile sĕlle, după Plut. și Cicerone, sunt judiciarie și politice; (*δικαστήριον* și *βουλή*, comp. Plut. Sol. 19, Cic. Off. 1, 22; add. Weber Weltgesch. I. p. 141, Duruy Hist. univ. I. p. 124, — relațiunea sa cu heliastiĭ nu è biue determinată — Grote, trad. de Fischer II. p. 72). Palladea, Cecrope și maĭ ales Solone se numesc între institutoriĭ sĕi. Areopagul durâ în tótă puritatea până la Pericle (Plut. Kimon 15, Plut. Pericl. 9). Imperatoriĭ romanĭ respectară autoritatea sa.

Argonauți, *myth.* heroĭ greci carĭ merseră cu navea Argu, prim'a nave construită, în Colchidea că sĕ caute lân'a de aur. Erà în număr de 52, în capul lor Jasone. Pind (pyth. 4), Apollod. dela Rhodu și Val. Flaccu tractédă principale fabl'a. In tot vd. Grote Fischer I. p. 211—234.

Argument, (— *tum*), probă, dovadă.— Argumintele principalĭ sunt:

www.dacoromanica.ro

arg. *palmarium* s. *primarium*, decisiv; *ad hominem*, din opiniunile subiective; *ad veritatem*, din sentinţele generalĭ fundate sciinţifice; *a contrario*, eşit din prolaţiunea contrarului: *a consensu gentium* din învoinţ'a popórelor; *a tuto*, cănd se demustră cv., în nerĭ-cè cas, è maĭ bine a se priimi ceaa ce este în cestiune decăt a se reiectá.

Argyraspidĭ. legiune crĕată de Aless. c. M. în 331 în. de Chr. Formá un corp ales în phalangă purtănd scuturĭ de argint, deunde numele (Curt. 4, 13, 27; 8, 5, 9; Liv. 37, 40). Alessandru Sever redicá uă trupă analógă cu scuturĭ de aur, *Chrysoaspidĭ*.

Argyrită, s. ARGIROLITHĂ, pĕtră prĕţiósa la ceĭ vechĭ. Se crede à fi eventerin'a de Oriente.

Argyridă, (gr.) pahar de argint (Kunk. Tim. p. 48).

Argyrite. jocurĭ, la Grecĭ, unde învingătorul priimiá un' preţ de argint; opp. *stephanite*, unde numaĭ uă corónă.

Ariă, cănteс de nă voce cu însoţimînt instrumentale.

Aristocraţiă, (gr.) putérea, gubernul nobililor.— *Aristo-democraţiă*, al nobililor şi al poporuluĭ.

Armogan s. ARMOGANT, timpul favorabile navigaţinniĭ (usit. pre Mediter.).

Arnaldiă, (fr.) alopeciă, vd. *Peladă*.

Aromă, spirt rector, principiŭ odorante al vegetalilor carĭ aŭ un perfum plăcut.

Arrestare, à pune în închisóre.

Arrogante, măndru, pretenţios.— *Arroganţă*, măndriă.

Arrogare, (— *gare*), à pretinde, attribui sie s. altuĭ ceaa cè este strein.

Arse, vd. *These*.

Arsenale, s. ARMAMENTAR, magasin public pentru fabric'a şi conservaţiunea armelor.

Arseniate, s. ARSENICATE, sărĭ din acid arsenic şi uă base.

Arsenic, semi-metal fragile, volatile la foc.

Arsenit, combinaţiune de ossyd arsenic cu uă base.

Arte, (*ars*, póte din *artus*), combinaţiune harmonică à unuĭ tot, (precum este în lucrurile naturel, *series et junctura*), uniunea regulelor carĭ o privesc. (mesteşiug).

Arteră, (— *ra*), *anat.* vessiclu destinat à transportà sĕngele din inimă în tóte organele. Miscarea lor constituesce pulsul. — *Arteric* s. *arteriale*, care ţine de arteră.— *Arterios*, care è de natur'a arterel.

Artesiane, (*puţurĭ*)— disse şi *forate*,— puţurĭ adince al căror diametru variédă dela 2—3 decimetre.— Sunt cunnoscute din timpurĭ fórte depărtate în China, şi în Europa dela 1126. Cel maĭ mare număr s'aĭ săpat în Arras (fr. Artois). In vertutea ecilibriuluĭ licidilor ap'a sare cu multă forçă din elle.

Articlu, (— *culus*), încheiătură; *botn.* porţiunile coprinse întrc doue articulaţiunĭ.

Articulare, (—*lare*) à pronunţà distinct.

Articulaţiune, (— *tĭo*), *anat.* uniune à ósselor şi modul eĭ. Cea maĭ importante è articulaţiunea *diarthrose*.

Artifice, (— *fin*), cel cè face cv. prin arte, mester, crĕator.

Artificiale, care è produs de

www.dacoromanica.ro

arte; ficticiŭ, opp. naturale.— *Artificios*, (pentru lucr. și persș.) care posedе multă arte (viclén).

Artificiŭ, (— *cium*), arte cŭĭ este difficile a discopperi medlócele și cunnóscc processele; *fig.* solerță, iscusință.

Artist, cel cè lucréză în uă arte, maĭ ales din celle liberalĭ.

Aruspicĭ, preoți la R., carĭ predíceă din inspecțiunea interiorulŭĭ vietimelor.

As, (*as*) vd. *Monnetă*.

Asaph, animalc fossile din ordinea trilobitelor.

Asaphiă, (gr.) paraphoniă guturale s. palatină, vd. *Paraphonică*.

Ascen... vd. *Ascin*...

Ascet, (— *ta*), cel cè se consecră viețeĭ spirituală.

Ascĭĭ s. ASCIANĬ, ccĭ carĭ lăcuesc zon'a torridă. Pentrucă Sórele este căte-uădată verticalc și direct d'assupra caplulŭĭ lor, addesè acesti hómenĭ nu aŭ umbră.

Ascindinte, (— *dens*), carc se urcă: *astr.* neri-cè miscare de dcos în sus. *Nodurile ascindinți* ale uneĭ planete sunt punturile unde ea străbate ecliptic'a mergînd dela S. spre N., opp. *Noduri descindinți*. *Semne ascindinți* sunt celle cè percurge Sórele cănd se depărtédă de horizonte, ad. celle treĭ prime și celle treĭ ultime constelațiunĭ zodiacalĭ.

Ascinsiune, (— *censio*), mergere în sus, urcare.

Ascită, hydropisiă a abdomeluĭ.

Asclepiadeŭ (— *us*), *metr.* vers lyric, numit dela Asclepiade, inventorul sĕu. Constă din 12 sylabe și respunde alessandrinilor nostri.

Ascolie, vd. *Anthesterie*.

Asil s. ASYL, (— *lum*), loc de retragere, refugiŭ.

Asperitate, (— *tai*), asprime.

Aspersiune, (— *sio*), stropire.

Asphalt, bitume (păcură); compositiune din ea și alțĭ ingredienți.

Asphodel, (— *lus*), plantă din familĭa liliacëelor.

Asphyssiă, (gr.) înnăbușire fórte tare, suffocațiunne.

Assa foetida, un suc vegetale; uă gummă resinósă din Persia; *syn.* laserc s. lasrn.

Assalt, (fr. *asaut*), adorțiune, aggressiune cu forță vină a uneĭ cetățĭ.

Assamente, (*axamenta*), cănturĭ la processiunile Saliilor în Iua Marțiŭ, numite pentrucă erà săpate prc table de lcnn, după derivat. *ab axibus*, (ad. tabulis), un din *axare* (ad. nominare, Fest. vd. Gutberleth; comp. Döderlein Synonym. V, VI, Fest. p. 3, 4: *assa* dicebantur cantus tibiarum.— Constă maĭ mult din esclamațiunĭ pentru Marte. Iann, Veturiŭ Mammuriŭ, Jone Lucretiŭ, addesè Junone, Minerva s. al. In timpul imperatorilor le afflăm că un fel de apotheose, d. e. à lnĭ Germanicu, Varu. Durat'a lor se póte urmări până în secl. II al ereĭ nóstre cu nérecarĭ schimbărĭ în formă, limbă și character. Comp. Varr. L. L. VII p. 258 ed. Spengel, ibiq. Sciopp.; Fest. l. c. (în uă glossă accollo citim *στίχοι ἐπὶ θυσιῶν Ἡρακλέους*, póte referind la Serv. ad. Virg. Aen. VIII. 285); Dion Halic. Antiqq. Romm. II 70 sqq. *Καὶ πατρίους τινὰς ὕμνους ἄδουσιν ἅμα ταῖς χαρείαις*, comp. Elvers, Beitr. zur Rechtswiss. I, 1. p. 17. Tacit. Annal. II, 83 ibiq. Ruperti; Hor. Ep. II, 1, 86 (Orelli); Quint. Instt. or. 1, 6, 40, cu 10, 20. Remasele maĭ bine la Gutberleth De Saliis,

www.dacoromanica.ro

Martis sacerdotibus (Francoq. 1804 și în Polcni Thes. Antiqq. Romm. V, p. 793 sqq.; Ch. L. Crellius De saliaribus Carmin. (Vitteb. 1732). Düntzer și Lersch De v. Saturnis p. 35 sq.; Egger Lat. Scrm. vet. Reliqq. p. 72 sq. — Pentru Salii Cic. ad. Div. I, 17, Att. V, 9, mai ales Gutberleth l. c.; Seidel De Saltatt. sacr. Romm. orig.; Elvers De jur. sacr. monum. I, p. 22; Anthol. L. ed. Meyer Ep. 8; Egger l. c. p. 68 sqq. Juv. VI, 604: Salii pontifices=summi sacerdotes, Lem. Comp. cănturile fraților Arvalĭ, Cajet. Marini gli Atti e monumenti dei fratelli Arvalli; R. H. Klausen De carmine fr. Arvalium Liber; Laugi, Sagg. di lingua Etrusca I, p. 108 sq. (cântul însuși); Hermann El. doctr. metr. III, c. 9, § 5; Grotefend. Lat. Grammatik II, 250, 285 sq.; Virg. Georg. I, 338 sqq.: Ovid. fast I, 658, III. 260; Tibull. I, 1. 23; II, 1, 1 comp. Sup. ad Ecl. V, 74, 75; Plut. Num. XIII; Dion· l. c.; Juv. IV, 604 ibiq.not. Ach., II, 125 sq. VIII, 207 sq. ed. Lemaire.

Assassinare, (fr.) à intenta ass. vieței altuia. (propr. și fig.) Factul deplinit è *assassinat*. Cel cè lu întreprinde *assassin*. *N. us.*

Asse, (*axis*), linëă drëptă cè trece prin centrul unuĭ glob.

Assemnare, à însemnà pre, la cv.

Asserțiune, (— *tĭo*). affirmațiune.

Asservire, vd. *Inservire*.

Assessor, (— *sor*), officiar de justiță allăturat unuĭ judecător principale s. titular.

Assiduitate, (— *tas*), muncă mare, străduință.

Assiduŭ, (— *us*), cel cè are assiduitate, laborios.

Assiforme, care are form'a uneĭ assi.

Assifugiŭ, vd. *Centrifugiŭ*.

Assimilare, (*similis*), à face assemine, à reduce la accaașĭ natură. Acțiunea și effectul sunt *assimilațiune*.

Assimulare, vd. *Simulare*.

Assinită, (gr.) și *yanolith*, speçă de mineral, schorl violet s. epidotă.

Assințimint, *assințire*, vd. *Consințire*.

Assiomă (*axioma*), propositiune generale necontestabile.

Assistare, (— *tĕre*), à stà de față, fi presinte. Că act, à ajjutà.— *Assistință*, afflare de față.

Associare, vd. *Consociare*.

Assoĭd, (gr.) secund'a vertebră cerebrale.

Assometru s, assiometru, indicator al positiuniĭ cărmeĭ.

Assone, (gr.) columne pătrate de lemn pre carĭ erà scrisse legile luĭ Solone. După Arist. (Plut. Sol. 25) se numià și κύρβαις, probabile din κόρυς.

Assortiment, (fr.) adunanță de maĭ multe lucrurĭ de accl'așĭ gen.

Assupire, (*sopire*), à dormi ușior.

Astenià, lipse de putere. *Neg.*

Aster, (— *ter*), speçă de plante.

Asthm, (— *mus*), difficultate de respirațiune.

Astroit, pëtră prețiosă, speçă de madreporiŭ stelat.

Astrolab, vechiŭ instrument astronomic, dat de Hipparch, pentru à măsură ănghiurile prin grade, minute și secunde.

Astrolog, cel cè se occupă cu astrologi'a.

www.dacoromanica.ro

Astrologiă, (— *gĭa*), cunoscinț'a stellelor și influinței lor ass. ordinii lucrurilor (chimeric).

Astronomiă, (— *mĭa*), sciinț'a miscării corpurilor ceresci. Se divide în trei secțiuni: *astr. spherică*, consideră pămîntul în giurul unei sphere à cuĭ suprafață o occupă stellele; *astr. theoretică*, se applică à descrie form'a Universului, ad. miscarca, positiunea, distanț'a respectivă à corpurilor ceresci, *astr. physică* determină causele miscărilor ceresci după principiele mechanice. Astronomi'a eși din Chaldëa, trecù în Egypt și se transmisse Grecieĭ. In Europa fù cultivată maĭ ales dela Carol Magnu. Systematele principali sunt: *ptolomeică*, considerând pămintul în centrul totor miscărilor ceresci; *copernicană*, ica Sórele drept acest centru. In fine system'a luĭ Tycho-Brachè. — Cel cè se occupă de astronomiă è astronom. — *Astronomic.* care perține astronomieĭ.

Astru, (*astrum*), stea.

Astuțiă, (— *tĭa*), vicleniă. — *Astuțios*, viclén.

Asymptotă, (gr.) *geom.* linëă care, prolungită infinit, se oppropiă de uă alt'a assemine infinit prolungită, însă nu o attinge nicĭ-uădată. *Spaț asymptotic* è distanț'a între acestc linëe.

Asyndet, (gr.) *rhet.* figură care constă în esclusiunea conjuncțiunilor copulative: *veni, vini, vici.*

Atacamită, cupru muriatat (hydrochlorat de) pulverulinte, numit pentrucă vine din Atacama, în Chili.

Atassiă, (gr.) neregularitate în cursul frigurilor. — *Atassic*, neregulat.

Atelier (fr.) laboratoriŭ, (unde lucrédă mestesiugarii).

Atelane, (*fabulae atelanae, ludi Osci*) comedie romane numite dela Atella, astădĭ Aversa, în Campania. — Attelanele ne presintă primele cercări de uă dramă naționale, curat italică, precum s'a conservat, sub diverse forme, chiar până astădĭ. Restrînse întĭiŭ la țărrani, deunde acel character de simplitate, naivitate, spirit popular cè vedem la început, căpătară din cè în cè generalitate și începură se represinte chiar scene din viéț'a urbană. Astfel le găssim în timpul luĭ Cicerone și maĭ târdĭu sub imperatorĭ, până se unire cu mimele s. se confuseră cu dînsele, că un fel de farse naționalĭ — naționalitatea lor o probédă și casul că nu erà jucate de histrionĭ, ci de junĭ liberĭ și în urmă de actorĭ carĭ nu erà escluși nicĭ din triburĭ nicĭ dela servițul militar (Flögel Gesch. der kom. Litt., Liv., Schober vd. maĭ ḑeos) — addesé cu usul mascelor pentru diverse forme și charactere (*maccus, bucco, pappus*), analóge jocurilor naționalĭ de astădĭ ale Italianilor, s. comedieĭ burlesce, precum, d. e. în arlekin (attarĭ reprezintațiunĭ dela Pompeji vd. Micali Storia degli antiqui populi Ital. III, p. 223, comp. II, p. 216), încăt originea comedieĭ del arte de astădĭ, care s'a conservat în tot cursul evuluĭ mediŭ, caută à se reduce la dînsele. Atellanele demustră în genere un character propriŭ naționale care nu permite à le deduce din dram'a satyrică à Grecilor, deși aŭ multă assemănare și chiar unele împrumutărĭ. Antĭiŭ erà represintate singure, maĭ ad-

www.dacoromanica.ro

desé din memoriă, după-ce maĭ ales L. Andronic întrodussesse dram'a grécă ca postact, deunde de multe orĭ numele de *exodia*. Ce-va particular la aceste jocurĭ este că se essecută și în limb'a oscică (Strab. V. 3. § 6), ceaa cè reiectă Munk De Atell. fabb. p. 52 sqq. Oscorum lingua uti=rustice, inepte, obscoene loqui» puçin apt dacă ascultăm d. e. pre Val. Mass. II, 4. 4, vd. Ruperti la Tac. Annal. IV. 14. Remasele sunt neînseminabilĭ, maĭ mult titlc. Intre poeţiĭ de Aiellane sunt C. Noviŭ, Pomponiŭ Bonon. și, principale, C. Memiŭ. Comp. Val. Mass. I, 1. și l. cit.; Cic. ad. Div. IX, 16 i-biq. Manut. VII, 1 p. 298 Lem.; Liv. VII, 2 ibiq, interpp.; Iuv. VI, 71; Snet. Tib. 45, 75, Calig. 27, Ner. 39, Galb. 13; Diomed. III p. 487 Putsch: I. G. Voss. Inst. poett. II, 35; Schnlzer Theorie der schön. K. u. Wissensch. I, § 517; I. Meyer Ueb. die Atellanen der Römer (Progr. zu Bénzheim, Manheim 1826); Neukirch De fabb. togat. p. 20, 51 sqq.; Winkelmann în Iahn's u. Seebode Iahrbb. der Philol. Suppl. II, p. 514; Stieve De rei scen. orig. op. Romanos; Casaub. De satyra poesi II, 4 p. 241 ed. Rambach. Fragmintele la Munk lib. cit. — Ass. essodielor Liv.: juventus, histrionibus fabellarum actu relicto, ipsa inter se more antiquo ridicula intexta versibus jactitare coepit, quae inde exodia appellata consertaque fabellis potissimum Atellanis sunt." s. precum astădĭ Alschefski în not. la idit. sa: „unde exorta quae exodia postea appellata conservataque fabellis, potissimum Atellanis sunt. Comp. ambele pcrlecte, vd. și Liv. VII, 2; Snet. Dom. 10, Juv. VI. 21, (deunde *exodiarius* în schol. la Iuv. Sat. III, 175 și Am. Marc. XXVIII, 4, comp. Winkelmann l. c.); Grysar Schulzeit. II. — Relaţiu. nea lor maĭ de apprôpe cu Atellanele vd. Casaub. I, 1 p. 185. Cons. Schober De Atell. exodiis (Vratisl. 1830). Pentru Atella vd. Richerche storice sulla origine, le vicende e la rovina di Atella, opere posth. del Albano Vincenzo de Muro (Nap. 1840).

Athamantă, (— *ta*), plantă din famili'a ombeliferelor.

Athanor, (hcbr.) *chem.* speçă de cuptor.

Atheism, (— *mus*), opiniune de à nu recunnósce pre Dumnedeŭ. — *Atheŭ*, cel cè are astfel de opiniune.

Atheling, hereditar presumtiv al coróneĭ, la vechiĭ Sassonĭ. Comp. *adaling* (edel).

Athenĕŭ, (— *næum*), nume dat de imperatorul Hadrian unĕĭ academie stabilite de dînsul în Roma pentru prelecţiunile publice ale poeţilor și rhetorilor, appoĭ pentru philosophiă, jurisprudinţă, medicină s. al. Unul din celle maĭ nobilĭ stabiliminte (deunde numele la Aur. Vict. Caes. 14, 3: *ludus ingenuarum artium*). Atheneul (numele dela Athena, locul nu bine decis) dede stabilitate instrucţiunii publice începute de Vespasian. (comp. Suet. Vespas 18). Judecând după uĕre-carĭ urme, el durâ în flórea sa până în secl. V, addesé visitat chiar de imperatorĭ. Assupra altor stabiliminte de acest gen la Smyrna, Athena vd. Philostr. Vit. Soph. I, 25 (vd. id. II, 10, § 5); Paus I, 18 fin. — In

www.dacoromanica.ro

gen. Juvenal XV, 110. Comp. Hegemisch ‚kl. Schrift (Slesnburg 1786) p. 67—72). Manso verm. Aufsäze. Pentru modul instrucţiunii la R. Roederer de scholast. Romanorum Institt. Diss. (Bonn 1828). Comp. Egger Etude sur l'éducation et particulièrment sur l'éducation littéraire chez les Romains etc. Par. 1833.

Athlet, — *ta*, s. — *tes*), nume generic pentru nerĭ-cĕ luptător care dispută un preţ (*ἄθλον*) la jocurile publice ale Grecilor, ăntĭiŭ numaĭ la celle olympice. La R. venirĕ în primele timpurĭ ale republicel (vd. Liv. 39, 22) şi se făcură consuetudine sub imperatorĭ. Diversele judicie ale timpuluĭ ass. lor le dă Tacit Annal XIV, 20 (unde not. Ruperti). Se luă pentru sărbătorĭ cu plată, auctoramentum; la luptă se destinà prin sorţi. Se află de cinci speçe: *cursor*, *luctator*, *pugil*, *quinquertio*, *pancratiastes*. Locul de esercuţ erà *Palaestra* (Cic. Verr. II, 14, or I, 18), s. *gymnasium*, (vd. vb.); profesorĭĭ *gymnastĭ* (comp. *alipti*). Despre *gimnasiarchi* vd. van Dallen Diss. VIII.

Athlotet, (— *ta*), ăntĭiŭ cel cĕ depunnea preţul pentru jocurile de luptă (*ἄθλον τίθημι*); după-cĕ se stabillisserà celle 4 jocurĭ marĭ, eĭ devenirĕ preşedinţiĭ luptelor, numiţĭ la jocurile pythice, nemeice şi isthmice *agonothetĭ* — şi maĭ înainte *agonothet=athlothet*, precum d. e. Achille în Il. 23, 258 — la celle olympice *hellanodicĭ* (*hellanedicĭ*). Se alegeà din tarr'a unde aveà loc jocurile, cu 10 lune înainte de represintaţiune, cà sĕ aibă timp à se instrui assupra diverselor funcţiunĭ. Numele de *ραγβδοῦχοι*, *ραβδονόμοι* vine pentrucă semnul posiţiunĭĭ lor erà nă nuia.

Athor, à treia lună à ănnuluĭ egyptian.

Athroism, (— *mus*), *rhet.* conglobaţiune.

Athimiă, (gr. opp. *ἐπετιμία*) primitiv perdere à drepturilor cetăţenescĭ (*τιμὴ δε πολίτης*). Decănd Chrestinismul a redicat demnitatea personale, perderea acesteĭ demnităţĭ.

Athyte, (gr.) sacrificie, la ceĭ vechĭ. ale cellor săracĭ, fără victime.

Atlanţi, (gr. propr. lat. *telamones*), statue ţinînd loc de columne s. pilastri (stîlpi).

Atlas, — regul. *atlante* — dela Gĕrard Mercator cules de charte geografice.

Atloid, *anat.* vertebră a gîtuluĭ. Comp. *atlas*.

Atmidometru, s. atma.—, *atmidometograph*, *atmedometograph*, vd. *urm*.

Atmometru, vas cubic pentru à calculà evaporaţiunea apeĭ, şi *evaporatoriŭ*.

Atmospherà, (gr.) nerĭ-ce massă de aer încunginră unul din corpurile ceresci.

Atom, (— *mus* Cic. fin. I, 6, N. D. 1, 20) moleculă integrante à corpurilor. substanţă simplă, nedivisibile, relativă. — *Atomologiă*, studiul acţiunniĭ reciproce à atomilor între dînşiĭ. — *Atomic s. atomistic*, care perţine atomilor.

Atomism, system'a crĕaţinniĭ prin atomĭ, theori'a care consideră corpurile cà produsse de atomĭ, à căror formă şi proprietăţĭ constitnesc natur'à physică à acestor corpurĭ. —*Atomist* părţĕn al atomismului.

www.dacoromanica.ro

Aton, stătut, fără espressinne.

Atoniă, (gr.) *med.* slăbiciune, relăssare a organelor, maĭ ales contractilĭ. — *Atonic*, care demnstră atoniă.

Atop, gen de coleoptere.

A tort et à travers, loc. fr. fără considerațiune.

Atriŭ, (— *trĭum*), prim'a din celle doue părțĭ principalĭ ale uneĭ case romane. Venià după *vestibulum* s. sal'a de intrare (și *prothyrum* (*δεφωρεῖον*) și servià, maĭ ales în primele timpnrĭ, de loc de renniune. Ḑeiĭ penațĭ, statuele și imaginile strămoșilor, focarnl (*caminus* deunde fr. *âtre=cheminée*) se afflà aci. După *atrium* vine *tablinum* (Vitr. VI 3. 5) prela început servind de archivă à familieĭ (Plin. H. n.) appoĭ de sală de mâncare (Varr. ap. Nonium.) lîngă acest'a corridorul, *fauces* (Vitr. l. c. 6), carĕ conduceà în curte, *cavaedium*.

Atroce, (*atrox*) crud, escessiv, inhuman.

Atrophiă, (— *phĭa*), slăbicinne, consumațiune.

Attac, (fr.) vd. *urm.*

Attacare, (fr) à aggrede (lovi în bătaiă), attinge, offensà.

Attașiare, (fr. *attacher*) à attrage, allătură, uni. *N. us.*

Attentat, întreprindere grave contră legĭ.

Attențiune, (— *tĭo*), applicațiune à spiritulnĭ maĭ prolungită. — *Attentiv*, care are attenținne.

Attest, vd. *urm.*

Attestare, (lat. *martur*), à confirmà veritatea unuĭ lucru.

Atticism, (— *mus*), imitațiunea modulnĭ de à se esprime al Athenianilor. Levitate, genialitate, correcținne sunt characterele sélle. — *Atticisti* se numirà scriptorĭĭ grecĭ carĭ părăsirà limb'a Allessandrinilor (*κοινὴ διάλεκτος*), ca sĕ se întorcă la vechiul dialect attic. Elian, Aristide, Heliodor, Philostrat, Meris Atticista s. al. se numără între eĭ.

Attitudine, (ital.) posițiune, stat (situs) al corpulnĭ; *pict.* posițiunea linistită, opp. *acțiune*.

Attracțiune, (— *tĭo*), acțiune de à attrage; — *putere attractivă*, principiŭ întrevăḑut de Copernic și Kepler, stabilit de Newton, prin care corpurile se attrag mutuale în rațiune directă cu massele, inversă cu pătratul distanțelor. — Părténiĭ systemeĭ sunt *attracționarĭ*.

Attribuire, (— *ĭre*), à dà, ascrie, allătură, referi, presuppûne (la cnv. cv.). — *Attribuțiune*, acțiune de à attribni, ceaa cĕ aste attribnit, syn. *assemnațiune*; opp. *attribut*, maĭ mult proprietate naturale, vd. *Predicat.* — *Attributiv*, care conține uă attribuțiune.

Attrupare, (fr.) à strînge în trupă, maĭ ales cu uére-care sgommot. *N. us.*

Atwood, machină numită după inventornl sĕu, pentru à face sințibilĭ legile mișcărĭĭ corpurilor. Uă rotilă susținînd nn fir fórte fin, tras la estremităț de douĭ ponḑi în ecilibriŭ. Dacă se adaugă un escedinte unuĭ din ponḑĭ, el începe à descinde; nă linĕă verticale, divisă, însemnéḑă gradele cĕ escedintele precnrge în mișcarea sa și un horologiŭ cu sccunde timpnl acesteĭ mișcărĭ.

Aucțiune, (— *tĭo*), mezat.

Audaciă, (— *cĭa*), cuteḑanță (îndrăsnélă). — *Audacios*, cuteḑante.

www.dacoromanica.ro

Audiență, (— *ția* Cic. Árat. II, 80), attenținnea celluĭ cè ascultă pre cnv. Comp. *admissiune*.

Auditor, (— *tor*), ascultător, maĭ ales în *auditoriŭ*, adunanță publică unde se spune s. se citesce cv. — Gradul, funcțiunea este *auditorat*. s. — *riat*.

Auditiv, de auḍire (anat.).

Augment, (— *tum*), crescere, adaus.

Augmentare, à adăugi. — *Augmentațiune*, adăugire. — *Augmentativ*, care adaugă (maĭ ales în gram.).

August, (— *tus*), titlu dat luĭ Cesare Octaviŭ (dela *augur* s. *augere*) după propusul luĭ Munațiŭ Plancu. Fără à adăugi in cv. puterea imperatoruluĭ, care dela sine șĭ propussese numele de *Romulŭ* (Suct. Aug. VII), acest titlu represintă esterior suveranitatea și neviolabilitatea personale, possesse deją prin *tribunicia potestas*, unite cu uĕrecare reverință, deunde tradncțiunea grécă *σεβαστός*.

Augustine, *impr.* charactere nnmite pentrucă au servit la typăritul uneĭ cărți à S.tuluĭ Augustin (secl. 15). Țin meḍiul între *gros-texte* s. *gros-romain* și *cicerone*.

Aulă, (— *la*), la început curte discoperită înaintea uneĭ case; după epoch'a homerică aul'a grécă fŭ un peristyl în întrul unuĭ edificiŭ. Sub alte răporturĭ corresp unde distribuțiuniĭ generalĭ à atriuluĭ și peristyluluĭ. Astăḍĭ syn. cu sală (salon).

Aulic, (*consiliŭ*), tribunale superior instituit de imperatorul Massimilian I cu attribuțiunĭ universalĭ; dela 1859 simplă curte judiciariă. După reconstituțiunea imperuluĭ german, 2806, a devenit nume generic pentru corpurile principalĭ politice ale acestuĭ imperiŭ. — Prin estens. these pentru un grad la uă facultate, maĭ ales theologică.

Aură, (—. *ra*), emanațiune cè se redică din un corp și lŭ încungiură de atmospher'a sa.

Aureol, (—*lus*), s. — LĂ, cerc de lumină cu care pictoriĭ încungiură capul Sănților, *coróně de gloriă*.

Auriclu, s. AURICULĂ, *anat.* partea esternă à urechieĭ. — *Auricular*, relativ la urechiă.

Auride, minerale carĭ conțin aur.

Aurifer, care produce aur. — *Aurific*, care schimbă în aur. — *Aurifice*, care lucréḍă în aur.

Auroide, metalc carĭ conțin aur și iriḍiŭ.

Auroră, (— *ra*), dacă voiesci *aurea-hora*), lumină briliante și rosale cè appare către Oriente cănd Sórele se află la 18 gr. d'ass. horizonteluĭ. — *Auroră borĕale*, metheor luminos arrătăndu-se către polĭ, deunde *lumin'a polariă*, maĭ ales către polul de N. — Causele phenomenuluĭ sunt nederminate; mult timp aŭ fost attribnite electricităță

Auscultare, (lat.) *med.* à esplorà prin auḍ phenomenele cè se petrec în organe.

Auscultațiune, acțiunea de à *auscultà*. — Se face, astăḍĭ, prin *stethoscop*, inventat de Laenec, si *plessimetru*, pentru *percussiunea meḍiată*, de Piorry.

Ausen, nume dat de Gothĭ generalilor învingătorĭ.

Auspiciŭ, (— *cium*), predicțiune după sborul s. cântul passe-

www.dacoromanica.ro

rilor, la R.; *fig.* protecțiune. favóre.

Aussiliu, (— *xilium*, din *augere* Varr. V. 16) ajjutor. — *Aussiliar*, care adduce ajjutor.

Auster, (— *rus*), riguros (strașnic). Subst. *austeritate*.

Australe, meridionalc.

Australit, nisip compus de silice, alumină și fer.

Austru, (— *ter*), vîntul de S. Astădĭ pre Mediterrane'a *Austro*, fr. *autan*, *marin*, *s. mari*.

Authentic, (gr.) carc póte dà credință, conforme normelor stabilite.

Authepsă, (— *sa*) usitédă pentru samovar s. machină de fert.

Autoclav, *phys.* vas, amelioraţiune à marmitcĭ lui Pepin, avînd proprictatea de à se închide de sine prin pressiunea vaporil.

Autocrat, (gr.) suveran absolut. — Usitat de Athenianĭ pentru commăndanţiĭ căror se confereà puterea supremă, acest titlu trecù la regiĭ din Byzanţ, deunde lŭ împrumutară Russii, carĭ singurĭ lŭ ţin astădĭ.

Autoctonĭ. (— *nes*), ceĭ născutĭ în ţarr'a unde lăcnesc; *syn.* aborigenĭ s. indigenĭ.

Autograph, (gr.) calificà ceaa cé este scris de măn'a însașĭ à autorulŭi.

Autographiă, proces, dat în secl. trecut de Senefelder, pentru facsimilĭ de autographe.

Automat, machină, cunnoscută din anticitate, disvoltată mai ales dela secl. 13 de horologiarĭ, care essecută acţiunĭ proprie animalilor. *Mișcărĭ automatice*, celle la carĭ voinţ'a nu are parte.

Autonomiă, drepţul unuĭ Stat de à se gubernà după legile sélle proprie în un'a cu independinţ'a politică, precum cea stabilită prin pacea dela Antalcida. Romanĭĭ adausseră, maĭ tărdiŭ, privelegiul de à bate monnetă, fără imaginea domnitorulŭi.

Autoplastică, vd. *Plastică*.

Autopsiă, (gr.) la ceĭ vechĭ contemplaţiunea divinităţiĭ, visiune intuitivă, Astădĭ, *med.*, inspecţinnea stăriĭ unuĭ corp (subiectiv), maĭ ales *necropsiă*.

Autorisare, à dà autoritate; *syn.* confirmare. — *Autorisaţiune*, acţiune de à autorisà.

Autoritate, (*auctoritas*), putere, maĭ alcs dată de legĭ, drept de à commăndà; credit, motiv de certitudine.

Autothetică, (gr) sciinţă. stabilită de Kant, à apparinţilor mundulŭi sinţibile, maĭ ales human. Că adj. syn. *transcindintale*.

Avant-garda, (fr.) trupă, à-cincia parte din totale, mergînd înaintea corpuluĭ de armată.

Avantagiŭ, (fr.) bun care póte resultà din cv., commod, prestanţă (folos).

Avar, (— *rus*), ccl care are avariţă.

Avariţa, (— *tia*), s. *avarià*, inbire de arginţi (sgărccniă).

Aventură, (fr.) întămplare (estra ordinariă). — *Aventurar*, altă-dată soldat voluntar fără platà. In gen. cel în aventure; comp. *flibustier*, *boucanier*, snppl. *event*, *eventurar*.

Aventurină, compositinnc, datorită întîmplăriĭ, deunde numele, din pulbere de aur aruncată casnale pre sticlă topită; *miner*: speçă de quartz s. feldspath semănat cu cé.va punte brilianţĭ. Snppl. *eventurină*.

www.dacoromanica.ro

Aversa, (fr.) ploúia subită și abundante.

Aversiune, (*abvertere s. aversari*), întórcere de către, ură.

Averrhoa, arbure de Indie de speç'a terebenthuluĭ.

Aviceptologiă, (*avis·capĕrelogos*), păssărit, tractat assupra artiĭ de à prinde passerĭ. Attare tractat a dat, între alțiĭ, Bulliard l'Avicept. française. Par. 1830.

Aviculă, gen de testaceĭ din classea bivalvelor, din care nă speçă, *avic. margaritiferă*, produce mărgăritarul fin.

Avid, (— *dus*), cu dorință ardinte (lacum). — Subst. *aviditate*.

Avilire, (*vilis*), à îndeoșorà, pune in despreț.

Avis, (fr.) — propr. căḑut, lat. *visus* — opiniune, moniținne. (povață) *N. us*.

Aviso, (fr.) nave ușióră pentru depeșie s. al.

Avocat (*advocatus* Cic. Off. I. 10), cel care face professinne de à appără la judecată; prin estens. nerĭ-cine appară interessĭ particnlarie, uă opiniune. un partit.

Ax... vd. *Ass*...

Azamoglanĭ (turc.) ceĭ carĭ, în seraĭl, sunt însărcinați cu trebele celle maĭ de ḑeos.

Azaphiă, (gr.) *med.* defect de claritudine în voce.

Azebro, cal ethiopian.

Azedarac, arbure din famili'a meliacĕelor, ḑis și *acacia de Egypt*, impropr. *lilas de Indie*.

Azerolă, fruct al *azerolului* s. *azarolului* (*cratœgus azarolus* s. *mespilum*, — *lus*), arbure hispanic.

Azig, s. AZYG, (gr.) *anat.* Terț'a ramură à trunchiului ascendinte al vineĭ cave.

Azimuth s. — KRT (arab. *al semt*), *astr.* ănghiul coprins între meriḑianul unuĭ loc și un cerc verticale, cercul însușĭ. El se măsóră prin arcul horizonteluĭ coprins între acest cerc și meriḑian. — Acul horizonteluĭ diutre. meriḑianul loculuĭ și uu plan perpendicular la direcțiunea aculuĭ magnetic (*meridian magnetic*) este *az. magnetic*, măsur'a declinațiunii aculuĭ.

Azimuthale, care represintă azimuthele.—*Cadrante azimuthale*, dat de Halley, cadrante solar cu stylul verticale. — *Cerc azimuthale*, acul magnetic, compas pentru variațiunile bussoleĭ.

Azocarbur, *chem.* combinațiune de azot și carbon.

Azoch, azoth s. **azock**, nume dat altă-dată mercurinluĭ și unor din combinațiunile sélle.

Azot, fluid, discopperit în 1779 de Rutherford, elastic, necolor, inodor, nesipid, maĭ ușior decât aerul, numit și *nitrogen* (*natro*—) s. *aer flogistic*. El formĕḑă $^4/_5$ din aer. E nepropriĭ pentru respirațiune și combustiune, nu se combină decât cu pré puçine corpurĭ. Dacă scânteie electrice percurg un ammestic de ossygen și azot humede, resultă uă combinațiune, *acid azotic* (*natric*). — Combinațiunile acestuĭ acid cu basĭ salificabilĭ sunt azotațĭ (*natrațĭ*).

Aztecĭ (fr. *aztèques*), indigenĭ din Messic.

Azur, ossyd de cobalt care dă un albastru fórte prețios; *meton.* culórea însăși.

Azyg, vd. *Azig*.

www.dacoromanica.ro

B.

B. Secund'a literă à alphabetului. In limb'a ethiopică este à 9, în cea armeuică à 26. Hebreiĭ o numiă *beth*, deunde gr. *beta*.—Că numerale B valà la Grecĭ, precum la Hebreĭ, 2; cu un accent dedesubt erà egale 200. La R. denotà 300, cu nă trăssură d'assupra 3000. In calendar este secund'a din literele dominicalĭ. In *mus.* B. s. *B-fa-si* s. *b-fa si* s. *si-be-fa-si* (*b-fa-mi*), pentru *si-re-fa-si*, des. al şeptelé sunet diatonic (dela A-retinŭ secl. 11), ceaa cè la Francesĭ este *si*, la alţiĭ *si bemol*. (*b-fa* opp. *b-mi* s. naturale), pentru Angli=*re*. Pre mounete arrată că sunt percusse la Rouen, *BB* la Strasburg.— Pre inscripţiunĭ şi medalie antice stă pentru *Balbus*, *Brutus* s. al. Lîngă un nume înţellege că persón'a carc lŭ pórtă è pentru secund'a óre în funcţiune. Doŭ B la finele uneĭ vorbe csprim plur. eĭ. *L. B.* desemnà secundul an al reginţeĭ unuĭ imperator, precând B. E. H. anniĭ 2. 5 şi 8.— *B. F. bonae fortunae*, *bonum fatum*.— *B. Q. bene quiescat.* Singur, maĭ alcs înaintea numinilor Sănţilor, *Beatus.*

Bacchalaureŭ, cel carc capătă primul grad în uă facultate, că sĕ trécă apoĭ la doctorat. Comp. şi *abituriente.*— In originea sa cavalerismul sc împărţià în doue-classi: *les bannerets* s. aceia carĭ puteà depune nă summă destulă pentru à susţine 50 armaţĭ; *les bacheliers* (*bas-chevaliers*), ceĭ maĭ puţin avuţi,— ultimul nume sc dà şi junilor nobilĭ carĭ nu aveà încă dreptul de à intrà în serviţul regulat, deunde prin estens. neriĭ-cè juue.— Alţiĭ derivă vorb'a dela lat. *baccalaureus* (baccă de laur), din caus'a vechieĭ consuetudinĭ de à încorona cu laurĭ pre învingătorĭ şi poeţĭ, deunde versiunea *baccalaurĕat.* Alţiĭ dela *bacillus* s. *baccillus*, pentrucă altă-dată *bacchalaureul* priimià, în una cu gradul, nn băţiŭ că semn honorific.

Bacilar, (*bacillus*), *miner.* calificà form'a prismatelor fórte allungite cè affectă unele substanţe minerallĭ.

Bacinet s. BASSINET, casca cè purtà în cvul meḑiŭ soldaţiĭ; cocoşiŭ al puşceĭ.

Balbillu (*Caiŭ*), historic rom. în timpul luĭ Nerone. Gubernator al Egyptuluĭ, el scrisse ass. acesteĭ provinţe. Comp. Tacit. Annal. XIII, 22; Plin. Hist. nat. XIX Prooem.; Senec. Quaest. nat. IV, 2 unde lŭ numesce „virorum optimus in omni literarum genere rarissimus.“

Balbu (*Corn.*), originar din Gade. Viĕţ'a sa politică la Cic. Balb., ad. Att. VII, 7. IV, 11. VI, 3. X, 11; ad Fam. VI. 8 ibiq. interpp. Affară de uére-carĭ epistole către Cicerone, i se asscrie un memoriŭ ass. luĭ Cesare şi uă Ephemeris (Sid. Apoll. IX, 14). Vd. în gen. Funcc. Vir. act. L. L. II. 4 § 28 sqq.; Herzog la Caes. B. g. II edit.;—J. Voss şi Cellariŭ ĭ attribuescc scriptul de bello Hispanensi, ass. cuĭ în gen. Schueider Disput. de indagando belli hisp. scriptore. Vratisl. 1837.

Balcon, (fr.) pergulă, (privdor).

www.dacoromanica.ro

Balenă, (— *na*), cel mai mare din animalile marine, comp. schit. Se prinde mai alcs pre marginile Groenlandei.

Bali, limb'a cruditä à Siamiţilor.

Balista, (— *ta*), vechiă machină de resbel à Phenicilor cn care aruncă petre. Modnl construcţinniĭ eĭ este necunnoscut.— *Balistică*, theori'a şi practic'a corpurilor solide arnncate în aer. Cänd operaţiunea se face prin machine de resbel, artea iea numele de *pyrobalistică*.

Balladă, (gr. *à dănță*), cänt popular usitat în Occidintele Germaniei vechie. Obiectnl eĭ este mai tot-deuna uă trässură de historiă adevărată s. romantică, disvoltată snb form'a uneĭ ode (vd. Marmontel I. p. 187). Originea i se redică pănă la secl. 12.

Balon, vd. *Aerostat*.

Balustru, (fr.) stîlp lncrat.— Un şir de attarĭ stîlpi mărginind uă galeriă-s. al. è *balustradă*.

Ban, (germ.) convocaţiuuea vassalilor pentru serviţul militar, în evul meḑiŭ. Se făcea de rege către vassaliĭ ceĭ marĭ şi de acestia către ceĭ-alţi.— *Legisl.* annunţ public.

Banale, calificä, în evul meḑiŭ, tot cè se afflă pre coprinsul uneĭ proprietăţĭ pentru care vassaliĭ căutä à plăti domnuluĭ feudale uérecarĭ drepturĭ; de aci tot cè nn este particular, commune, ordinar.

Banquet, (fr.) hospăţ.

Bandeletă, (fr.) bandă mică, legătură, teniórä (lat. *toeniola*).

Bandieră s. BANIERĂ, protractul uneĭ corporaţinnĭ s. autorităţĭ (stég).

Bandit, tălchar.

Baptisare, (—*sare*), à botesá.— *Baptismă*, botes.

Barbar, (— *rus*), la ceĭ vechĭ ueră-cine nu vorbiä limb'a lor, strein (Sall. Jng. 101, comp. 18, Cat. 19); prin abstr. crud, inhuman (*immanitas*=*barbaria*, opp. *humanitas*).—In hist. Barbariĭ sunt popórele carĭ incurseră Eiĭropa dela secl. II—X, Hnniĭ, Allaniĭ, Bulgariĭ, de viţă asiatică; Gothiĭ, Visigothiĭ, Gepiḑiĭ, din famili'a scytho-germană; Vandalii, Suebiĭ, Bulgariĭ, Franciĭ, de origine germană; Sassoniĭ, Teutoniĭ, Cimrbiĭ şi Normanḑiĭ, originarĭ din Scandinavia.

Barcă, (fr.) luntre, cymbă.

Bardi, (*barritus* s. *barditus*, Tac. Germ. III, din vechiul nordic *bardhi* scut), ordine de cäntătorĭ şi ministri aĭ cultnlnĭ la Celţi, Galli şi Breto..i. Officinl lor erà mai ales à desteptà curagiul resbelatorilor. Cea mai mare parte din cänturile lor s'a conservat în Scoţia. Uă culegere a instituit Owen Iones. Cons. Démogeot Litt. fr. p. 6 sqq. 93.

Barigel s. BARISEL, officiar de poliţiă în statele pontificalĭ (capul sbirilor).

Barometru, (gr.) instrument, dat de Torricelli în 1643, pentru à măsurà variaţiunile atmosphereĭ. Constă din un tnb de sticlă drept, de ḑiametru egale pretutindine, deşert de aer, conţinînd mercuriŭ liber, plăntat verticale în un văsulet plin cn mercuriŭ. In vertutea greutăţiĭ atmosphereĭ care appassă suprafaç'a mercuriuluĭ din văsuleţ, cel din întrul tubulnĭ remäne tot-deuna la uére-care înăl-

www.dacoromanica.ro

ţime însemnată prin grade, modificată successiv după-cum appăssarea de ḑeos è mai mică.

Bassă, s. BASO, (ital.) vd. *Profundă.*— *Bassă cifrată*, partea bassuluĭ însemnată prin cifre pentru accord. — Se numiă *b. continuă*, dela Lud. Viadana, (secl. 17) când erà scrissă pentru un instrument, fiindcă nu erà întreruptă, precum cea vocale.— *B. continuită*=harmonică.— *Baso ostinato*, formulă de bassă cè vechiĭ compositorĭ şĭ propuneà cu obligaţiunea de à varià necontenit cântul şi harmoni'a.— *Bassă grave* (fr. *basse-contre*), în opp. cu *bassă ordinariă* s. *mediă* (*basse-taille*) bass'a pură, precând secund'a are câte-va note maĭ sus (în term. de scriere musicale, altfel maĭ ḑeos). — *Bassă de violă* (ital. *viola da gamba*), instrument care servià de bassă musicale înainte de inventiunea violoncelului (aveà 6—7 chórde).—*B. de viorină*, vd. *viorincel.* Altă-dată se numià astfel *contră-bass'a* s. *bass'a de chor.*— *Bassă fundamentale* numià Rameau uă bassă raţionale compusă de note graviĭ nedeterminate, cà sĕ servéscă de probă à regularităţiĭ harmonieĭ. Constă în câte-va note fundamentalĭ ale accordului.

Bassin, (fr.) receptor de apă (habus, lighean); *geogr.* adincime, valle dând în alt'a maĭ mare, astfel că apele din tóte părţilc maĭ înalte vin de se reunesc în uṇ singur currinte.

Basson, instrument de cântat, numit de Italianĭ *fagotto*. In treĭ octave, de un character traget, melancholic, el supplinesce addesé, în orchestră, alto s. viorincelul.

Bassu (*Cessiŭ*), poet lyric roman, amic al luĭ Persiŭ. Despre dînsul è puçin de ḑis din lipsea cunnoscinţelor maĭ de appróṗe. Pentru tot comp. Quint. „si quidem adjicere velis (luĭ Horaţiŭ pre care lŭ dă cà primul lyric), is erit Caes. Bassus, quem nuper vidimus, sed eum longè praecedunt ingenia viventium.“ Contimpuranul sĕu, Gaviŭ Bassu, se identifică de mulţi cu dînsul, *maĭ* ales Lersch Sprachphil. der Alten III, 161; vd. însă Iahn Prolegg. ad Persium p. XXVIII not. Comp. Arnob. adv. Gentt. III, 40, cu not'a luĭ Orelli. Vd. şi Ossan ad. Cornut. de nat. deor. p. 389.— Despre tragicul roman numit addesé lîngă Varrone (tragicul) vd. Martial XII, 94 şi V, 53.— Amicul luĭ Ovidiŭ stă numaĭ în unele Codd. cu numele de *Bassus*; de ordinar *Battus*, nume dat addesé luĭ Cesare Bassu iambograpnul, dela care avem doue fragminte la vechiul întreprete al Ibis luĭ Ovid. v. 261—301. Vd. Ossan ad. Apulej. I, 1 p. 66 sq.; astădĭ Weichert de L. Varr. p. 109, care reiectă numele de Battus, precum face şi Madwig fără à dà vre-uă esplicaţiune maĭ de appróṗe.

Bastard (fr.) copil naturale.

Bastion, (fr.) fortificaţinne, propumnaclu.

Batalion, (fr.) fracţiune din un regiment. Constă de ordinar din 8 companie din carĭ doue de grenadirĭ (s. grenadirĭ şi voltigeorĭ).

Batel, (fr. *bateau*), nave, (corabiă). — *Batelier*, cel care lŭ conduce; *suppl.* naviçular.

Batometru, (gr,) instrument pentru à măsurà adîncimile măriĭ. *Neg.* — Comp. *sondă.*

www.dacoromanica.ro

Batteriă, (fr-) congest de tunurĭ premunite.

Beatificaţiune, (— *tĭo*), fericire, act ordonat de pap'a Gregoriŭ III, care constată fericirea după mórte à uneĭ persône care şĭ a petrecut viéţ'a cu sănţitate.

Beatitudine, (— *do*), fericire, possessiunea bunuluĭ etern. — *Beatitudinile evangelice* sunt celle opt massime puse de J.-Chr. la începutul oraţiunĭĭ sélle de premunte. Elle sunt breviarul moralĭĭ chrestine.

Belladona, (— *na*), plantă din famili'a solanëelor.

Belvedere, mic pavilion care corónédă şi domină localile de distracţiune. — Cel maĭ frumos este al Vaticanuluĭ, redicat de Bramante. Aci se află, pusă de pap'a Iul. II, statu'a luĭ Apollinc (*Apoll. al Belvederuluĭ*), cea maĭ frumósă statuă de bărbat, discopperită la Capo d'Anzo (vechiul Antium) în secl. 15. Luată de Francesĭ în 1897, fu restituită în 1815.

Be-mol, *mus.* semn la cheĭ'a uneĭ buccăţe s. înaintea uneĭ note. In primul cas modifică tótă buccat'a lăssăndŭ-o cu un meçiton maĭ ţeos; în secundul numaĭ not'a. Contrarul sĕu este *be-quarre*.

Beneficiŭ, (— *cĭum*), facere de bine, ueriĭ-cè este accordat din voinţ'a propriă. In primele timpurĭ ale coprinderilor Francilor beneficiele erà porţiunĭ de pămînt alodialĭ distribuite soldaţilor bătrănĭ drept recompensă de serviţele lor. Pănă la 1789 şi papiĭ dà beneficie.

Berbeth, instrument de muslcă patrichord, la Arabĭ.

Bestiă, dobitoc.

Bi, (scurtat din *bis*), pus înaintea vorbelor arrattă duplicatul obiectuluĭ.

Bibliopolă, (gr.) librar. — Meseri'a lor erà à adună manuscrisse, à le promulgà, à le transcrie (prin *scribae, antiquarii* s. *ammanuenses literati*), à le vinde, à le dà spre citit s. al. Comp. Mart. Ep. IV, 72, I. 118, 11. II. 8, VII, 11; Hor. I, 4, 71, ars p. 373; Plin. Ep. I. 2. IX, 11; Catull. 85. Cons. în gen. Schotgen De librarils et bibliop. (în Poleni Thes. Antiqq. t. III); Becker Gallus Exc. III; Peignot, Essai historique et archéologique sur la reliure des livres et sur l'état de la librairie chez les ancieus. Par 1834. Comp. Blätter für literar. Unterhalt. 1834 N. 123.

Bibliothecă, (— *ca*), ioc pentru à adună şi classificà cărtĭ. — Cea maĭ celebre din anticitate este Alessandrin'a (*βιβλιοθήκη, ἀποθήκη βιβλίων*) fundată de Ptolomeŭ Lagi, ordinată şi înavuţită de Pt. Philadelful. Se divideà în doue socţinnĭ: *ἡ μεγάλη βιβλ.*, în vecinătatea Museuluĭ, conţinînd 400000 (Sen. Tranq. an. 9), după Gell. (IV, 17) 700000 vol. Arsă la incendiul floteĭ egyptiane de Cesare (Dion Cass. 42, 28) fu supplinită de Antoniŭ prin bibliothec'a pergamenică (Plut. Ant. 58). Bibliothec'a cea mică şi posterióre *ἤτιν καὶ θυγάτηρ ὀνομάσθη αὐτῆς*) în Serapiŭ. In Grecia se pommenesce Pisistrate Atheniannl şi Polycrate din Samos (Gell. VI. 7.) că primiĭ institutorĭ de bibliothece. — Ass. bibliothecelor Romanilor cons. *Falster* Quaest. rom. II, 1 sqq.; Reusch. Diss. de biblioth,

www.dacoromanica.ro

Romm.; id. Eckhard, Lomeier, Lipsius, J. J. Mader; Gérard. Essai sur les livres dans l'antiquité.

Bigamiă, crime de a contracta doue connubie.

Bigot, cel care practică bigotismul.

Bigotism, (germ. póte *bei Gott*) apariță de pietate (evlaviă), hypocrisiă.

Bijutier, (fr.) argintar s. aurar.

Bil, BILĂ, BILE, (— *lum*— *lis*), licidul produs în ficat, venin — Substanțele carĭ lŭ conțin se numesc *bilóse*. — *Persónă bilósă* este aceaa în al cuĭ organism predomină ficatul. Characterul attarilor persóne este viŭ, ardinte, ferm și perseverante.

Billet, (fr.) foiță scrissă, scriptură; *jurispr.* recunnóscerea uneĭ datorie.

Binar, *arithm.* systemă de numerațiune compusă numaĭ de doue cifre 1 și 0. Leibnitz i a dat un fel de celebritate. — *Mus. măsură binariă*, divisiunea durateĭ musicalĭ în timpurĭ egalĭ: în *bin. propriŭ* divisiunile fiă-căruĭ timp sunt binarie (de doue) $^2/_4$ și $^4/_8$; *bin. trinar* conține treĭ timpurĭ, precum $^6/_8$.

Binoclu, (*bini-oculi*), mic ochian dat de Reitha (fin. secl. 17) pentru spectacle, cu doue tuburĭ.

Binom; espressiune algebrică s. numerică de douĭ terminŭ separațĭ prin semnele *plus* s. *minus*. — Binomul luĭ Newton este ŭă formulă prin care se póte redică direct un binom la ueră-cĕ putere: $(a+b)^m = a^m + ma^{m-1}b + \frac{m(m-1)}{1.2}a^{m-2}b^2 + \frac{m(m-1)(m-2)}{1.2.3}a^{m-3}b^3 +$ etc, celebrea formulă săpată pre mormîntul sĕŭ la Westminster.

Biographiă, (gr.) culegere de fapte historice din viĕța unuĭ individ. Cele maĭ renumite din anticitate sunt ale luĭ Plutarch și Corn. Nepote. In timpurile moderne se disting Bayle, Morreri, la Bletterie, Flĕchier; astădĭ Biographie Univ. à fraților Michaud.

Biologiă, partea physiologieĭ tractante de viĕță și diversele eĭ forme. — *Biometriă*, măsur'a vieței.

Biped, (— *pes*), cu doue pedĭ.

Bipennă, suliță cu doue tăișurĭ, la Germanĭ. A Francilor se numiă *Francisca*.

Bis, (lat.) de doue orĭ.

Biscuit, (fr.) pesmet.

Bismut, (— *thum*), metal tăiat în lame.

Bissestile, annul când Februariŭ are 29 dile, vd. *An*.

Bitume, (— *men*), păcură.

Bizar, (fr.) pestriț, ciudat.

Blamare, (fr.) à defăma.

Blanc, alb. La fem., *mus.* character al notațiunii, dumătate din uă rotundă. Valĕdă cât doue negre și perține măsureĭ binarie.

Blasphemare, (—*mare*), à blestemà.

Blessare, (fr.) à rănì. *N. us.*

Blocare, (fr.) à încungiurà cu armată.

Boa, șĕrpe fórte mare din ordinea ophililor, în America și Indie.

Bombă, (gr.) ghiulea.—Se crede à fi venit în us dela 1694.

Borĕale, (— *lis*), septentrionale.

Botanică, (— *ca*), parte à historieĭ naturale al cuĭ obiect este essamele, descripțiunea (*botanographiă*), classificațiunea vegetalilor

www.dacoromanica.ro

și studiul lor naturale (*botanologiă*). — Mărginită în anticitate la câte-va cunnoscințe, și luă, în secl. 16, uădisvoltare mai întinsă. Tractațiunea sa completă cade în seclele următôrie, al cuĭ resultat sunt celle treĭ classificațiunĭ principalĭ: a luĭ Tournefort, modificată de Guiard; è luĭ Linné, modificată de Richard; à luĭ Bern. de Jussieu modificată de Lamarck și Candolle.

Brav, forte, curagios. Póte din *per-vagans*, deunde ital. *bravi*.

Bravare, à înfruntà.

Bravură, calitatea bravuluĭ, valóre eminințe.

Brevel, (fr. *brèvet*), act prin care se accôrdă esercițul uneĭ professiunĭ. — *Brevele de invențiune* sunt patinți.

Brick, BRIC, s. BRIG, mică nave cu doue catarturĭ.

Brigadă, (fr.) trupă de armată din acel'așĭ corp, uă semidivisiune.

Brigand, tălchar.

Briquet, (*imbrex*), chibrit.

Brocantorĭ, (lat. *broca*), neguțatorĭ anticarĭ de obiecte de arte și curiositățĭ, maĭ ales tabele.

Brodequin, (fr.) de ordinar speță de încalțămînt esterior la ceĭ vechĭ. Comp. lat. *soccus*, opp. *cothurnus*.

Broderiă, (fr.) cussătură de aur, argint s. mătasse pre uă materiă.

Brom, (gr.) corp simplu, licid, discopperit de Balard în 1836, ne essistințe în natură decât combinat cu *metale*, maĭ ales cu *sodiŭ*, magnesiă și argint. — *Bromațĭ*, sărĭ din combinațiunea aciduluĭ bromic cu basĭ salificabilĭ.

Bronchiă, *med.* vd. *Aortă*.

Broșiă. (fr.) agraph.

Broșiură, (fr.) cahiet de foie impresse. Suppl. fășióră, fasciclu.

Brumar, 2ª lună à calendarnluĭ republican, dela 15 O-bre — 15 D-bre.

Brusc, (fr.) aspru și prăpăstuit, snbit. — Subst. *brusqueriă N. us*.

Brut, (fr.) rude, neperfecționat prin arte, nelucrat.

Brută, (fr.) bestiă, (dobitoc).

Brutale. care este că besti'a.— Subst. *brutalitate*.

Budget, (angl.) comput dat Statuluĭ la fiă-care an de spesele, fondurile și veniturile annualĭ, stabilirea activuluĭ și passivuluĭ.

Buffet, (fr.) almar pentru vase; prin estens. espositiune de lucrurĭ de conditoriă.

Buffĭ, denominațiune à cântătorilor și comedianilor Italĭ la venirea lor în Francia (1752). — *Buffa* è syn. cu *opèra-comique*.— *Buffon*, cel care jócă în attare operă.

Bullă, primitiv, la R., ornament de formă rotundă, precum *Bulla aurea* (Ficoroni *Bolla d'oro*) purtată la gît s. la pept de copiĭ (*bullatus*), înainte de à luà pretest'a. In timpurile moderne epistolele papilor, s. imperatorilor, num. dela sigiliul cè susțineà, deunde act, constituțiune. De primul gen sunt maĭ însemnabilĭ: — se dă pre pergament, ḑeos cu nn sigiliŭ rotund, dela secl. 7 de plumb pe uă parte cu imaginea S.tuluĭ Petru și Paul, pre cea-altă numele papeĭ — *in clericos laicos*, publ. în 1296 de Bonifaciŭ VIII, opprind pre clericĭ de à plăti vre-un tribut fără permissiunea papeĭ; *in*

www.dacoromanica.ro

unam sanctam, prin care acel'aşĭ pontifice declară puterea timpurale suppusă puterii spirituali; *unigenitus*, publ. în 1713, de Clemente XI şi condemnând 100 propositiuni ale cărţii P. Guesnel; *in cœna Domini*, escommunicativă; *auscultа fili* s. al. —Din ale imperatorilor cea mai celebre este *bull'a de aur=sancţiunea pragmatică* s, constituţiunea imperatorului Carol IV regulând constituţiunea imperatorilor Germaniei.

Bulletin, (fr.) fóiă periodică în care se dă comput, la diverse intervalc, de mersul unei affaceri; speçă de diar; cules de acte.

Burges, (germ.) cetăţian de burgesiă s. classea mediariă între popor şi nobili, conţinînd negutătorii, meseriaşii liberi, hómenii de lege şi de finanţă, proprietarii mici. Dreptul de burgesiă è egale celluĭ de cetăţeniă, adăugind privilegiul classii în ţărrele neconstituţionalĭ.

Bureau, (fr.) pulpit, masă de scris; *metaph.* officiŭ, studiŭ, cabinet de jurisdicţiune. *Bureau d'esprit* erà în ultimele done secle reuninnile poeţilor şi literatorilor ţinute de uă femeă de spirit, d. e. *hospiţul de Rambouillet* al ducesseĭ de Maine, marchiseĭ de Châtelet s. al. — *Bureaucratie*, systemă de acţiune directă à gubernuluĭ ass. venitnrilor Statulnĭ. — *Bureaucrat*, ueri-cine face parte din uă administraţiune sedentariă, mai ales dela un minister.

Burgrav, gubernator al unui castel în Germania, avînd drepturi regali, însărcinat cu justiţ'a, redicarea tributuluĭ şi comând'a garnisóneĭ ţerreĭ în care reşéde.

Burlesc, (fr.) jocular. — *Styl burlesc*, gen de poesiă care întórce în rîs lucrurile gravĭ, opp. *heroi-comic*.

Bursă, (fr.) locale public pentru adunanţ'a negutătorilor că să tracteçe de mersul affacerilor.

Bussolă, (— *la*), instrument pentru à observà direcţiunea forçeĭ magnetice à pămîntulnĭ şi speciale à arrătă Nordul. Uă cistclă (cuthiă) conţinînd un ac magnetat à cuĭ direcţiune è determinată pre uă porţiune de cerc s. un cerc întreg divis în grade, addesé mai departe. *Bus. marină s. compas de mare* è usitată pentru navĭ. *Bus. cu cadrante* are un cadraute munit de un styl şi un ac magnetat pentru à orientà cadrantele şi à arrătă horele. — Bussol'a è cunoscută din timpurĭ depărtate de Chineşi. Transmissiunea sa de Marco Paolo în Europa è puçin stabilită. In 1300 Flavio Gioja inventă modul de à dispune acul. Vd. şi Duruy. H. univ. III. p. 122.

www.dacoromanica.ro

C.

C, ter̦'a literă a alphabetuluĭ. In alphabetul grec lipsesce, precum și la Etrusci; către secl. III veni din Grecia Mare la R., unde până către secl. V ținù loc și de g (Lipsiŭ, Freund. comp. Prisc. 39, 44, cum și la noĭ *sgommot-scommot*). Numerale, *C* valà, la R., 100, apoĭ repetindu-se până la 300 după care *cd*=400, *de*=600 m. d.; CIↃ=1000, în urmă preces de II s. c. l. până la CCIↃↃ s. CMC (și XCIↃ)=10000; CCCIↃↃↃ s. CM (s. Ↄ, care è și 1000)=100000, CCM=200000 (s. CC și 2000); DCCCM=900000, CCCCIↃↃↃↃ=1,000000.— Că breviațiune suppliniă, la Roma, prenumele *Cajus*, inverș *Caja* — addesè *silica*, pond de done drachme — (vd. încă *A* și *Antisigma*, unde comp. Prisc. 42). In mus è semnul măsureĭ de patru timpurĭ, linëat s. incis al celleĭ de dque, *c-sot-ut* s Ↄ cheia *ut*. — In chem. denotă salpetru, astădĭ carbon; în formulele de calce substanțele calcarie și ossydele metalice. Pre monnete vechie franc. *Saint-Lô* s. *Caen* (unde căută à fi bătute); CC Besançon.

Caa (brasil. *hérbă*), speță de plantă (dortensia brasiliensis) și particulă intrând în compositiunea unuĭ mare număr de plante.

Cab s. CABUS, măsură de licidĭ hebr.

Cabală (hebr. caballach, din verbul *kibbel* à recepe prin tradițiune) propr. esplicațiunea orale à legiĭ divine; philosophi'a Iudeilor. Se divide în *c. theoretică* (iyyunith) și practică (maasith). Prin estens. neînțelles, intrigă.

Cabaletă, (ital.)—regul. *cavaletă* — phrase musicale scurtă, în invers periodic și de uă miscare viuă, la finele arielor, duetelor s. al.

Cabană (fr.) casă de sat.

Cabină (fr.) mică cameră prenavile cu vapóre.

Cabinet, (fr.) cameră de lucrat.— Prin estens. locale de administrațiune (*cab. gubernamentale*), administrațiune, *metaph.* collecțiune de obiecte de arte, museĭ.

Cabotagiŭ, (fr. hisp. *capo*), țărmurit, navigațiune prelîngă margineа apeĭ, din port în port.

Cabotin, (fr.) comedian ambulante, care merge din oraș în oraș.

Cabrioletă, (fr.) trăssură mică (calescență), esșediŭ.

Cachemir, șial addus din regatul Cachemyr.

Cachesiă, (— *xĭa*), consumțiune, slăbiciune.

Cacici, vechiă denominațiune à guberuatorilor de provințe, în America.

Cacochymiă, (gr.) *med.* alterațiune mobile à părților fluide ale corpurilor.

Cacologiă, (gr.) locuțiune viționă.

Cacophoniă, (— *phaton*), întîlnire à sylabelor dănd un sunet neplăcut.

Cacosynthet (—*ton*), *gram.* inversiune rea à propositiunilor.

Cactëe, familiă de plante dicotyledonëe.

Cachucha, (*ca-tchu-tcha*) danț hispanic essecutat de done persone

www.dacoromanica.ro

pre ună ariă graţiósă, dulce şi passionată.

Cadastru (gr. *disting prin punte*), registru de avuţiele nemobilĭ ale unuĭ Stat, pentru à stabili impositele.

Cadavru, (— *ver*, din *cadĕre*), corp, maĭ ales human, lipsit de vieţă.

Cadet (fr.), primitiv june voluntar în armată; nerĭ-cine ĕ în preparaţiune de miliţiă.

Cadiă, arburel (arabic) de chichlibar. *Negul.*

Cadinţă, (*cadĕre*) măsură care reguleḑă miscarea espressiunii în genere; terminaţiunea uneĭ phrasĭ musicalĭ s. repaus momentan. Se póte numi *puntuaţiunea harmonică*. — *Cad. perfectă* termină ună phrase musicale complet; când este numaĭ un repaus momentan se num. *cad. ruptă*. Prim'a procede dela dominante la tonică prin un accord perfect s. de septimă (vd. *accord*); secund'a are loc când sensul phrasiĭ dă à se presupune ună cad. perfectă, evitată însă de compositor. *Semicadinţ'a* ĕ repausul pre accordul perfect al dominanţiĭ. — In versificaţiune cad. constă în schimbul reciproc al arsiĭ şi thesiĭ.

Cadinţare, à conformà miscările după cadinţă.

Cadiniă, nume al maĭ multor substanţe chemice.

Caduiiŭ, (— *mĭum*), metal de speç'a oţetuluĭ, discopperit (1818) de Stromeyer şi tot-deuădată de Hermann..

Cadò, (fr. *cadeau*), dar, offertă. *N. us.*

Cadran, s. —DRANTE (*quadrum*], suprafaçă circulariă pre care sunt arrătate prin minotare mobilĭ, s. prin umbr'a unuĭ styl, s. prin ună radă solariă divisiunile timpuluĭ (hore, minute s. al.). Destinat'a attarilor horologie ĕ de à măsurà timpul esact după Sóre. Cadranţiĭ repausă pre principiul că un cert punt depre suprafaç'a pământuluĭ, póte, fără errore sinţibile, sĕ fiă considerat cà centrul uneĭ sphere ceresci, şi nerĭ-cè plan paralel ecatoruluĭ cà plan al însuşĭ ecatoruluĭ. Dacă appoĭ prin centrul sphereĭ ceresci se presuppune à trece ună linĕă metalică, represintată prin assea imaginariă à pământuluĭ, ĕr planul ecatoruluĭ, în loc de à fi imaginar, se închipuesce sinţibile şi rĕale, umbr'a styluluĭ, formată de radele Sóreluĭ percurrinţi un cerc paralel ecatoruluĭ, va percurge succesiv tóte puntele correspondinţi ale planuluĭ. Acel'aşĭ lucru se întîmplă cu cadranţile formate pre un punt al suprafeçeĭ pământuluĭ, numaĭ stylul se fiă în direcţiunea assiĭ pământuluĭ, cercul se fiă paralel cercului ecatoruluĭ şi un'a din linĕele horarie sĕ obvină linĕeĭ meridiane. Totul dar se reduce la asşeḑarea stylului şi găssirea unuĭ meridian.

Cadratură, *horol.* uniunea buccăţelor conţinute între cadrante şi platin'a unuĭ horologiŭ de repetiţiune.

Cadru (comp.) *cadră*, uniune pătrată de buccăţe de lemn.— Tóte vorbele compuse cu *cadru* indică obiectul pătrat.

Cadruped, vd. *Patruped.*

Caduc, (— *cus*), care cade facile (lesne).

Café (fr.) cafenă, cafenea, ther-

www.dacoromanica.ro

mopoliŭ.— *Cafetar*, ibric de cafea, vd. şi *authepsă*.

Cagot, pios fals, hypocrit. — *Cagoţi* s. *agotacĭ* sunt ginte de hómenĭ reiectaţi, despreţiaţi de ceĭalţi, lîngă Pyreneĭ. Se crede à fi remasurĭ din Sarrassinĭ s. Gothi.

Cahiet, uninne de maĭ multe foie de hartie.

Caimacan, (*Kaimmakan*) titlu al cellor douĭ magistraţi locuteninţi aĭ vizirnluĭ.

Caiŭ, s. QUEIŬ, (fr. *quai*), mărginar de pétră pre ţărmul apeĭ cà sĕ o conţină.— *Caiagiŭ* s. *caiat* ceaa cè se iea pentru marfele depuse pre caiŭ.

Cajatia, planţă alimentariă de Indie.

Cajeput s. MELALEUC, arbure de Molluce.

Calalŭ, speçă de buccate din verdĭture la coloniele din Amerĭca şi Indie.

Calam, (— *mus*), trestiă galbină.—*Calamus aromaticus=acorĕ. Cal. alexandrinus*, plantă din Egypt şi Indie, *andropogon nardus*; măsură hebr. 2 pl. 10 dg.

Calambur s. CALAMBURK, CALAMB, — BA, — BAC, — BUC, — PARU, lemn de aloe de Indie. Ultimele cinci denominaţiunĭ esprim pre cel maĭ preţios, reservat regilor.

Calamedon, (gr.) *chir.* fractură oblică s. lungitudinale.

Calameon, lnnă à Grecilor, începînd la 24 Aprile.

Calamină, s. CALCITĂ (PĖTRĂ CALAMINARIĂ), mineral de zink ossydat, ammesticat maĭ de ordinar cn ossyd de fer, plumb sulfurat şi părţi de pămînt. Cà ingreçiente medicin. se çice *cadmiă*.

Calamită, (— *tha*), speçă de plantă.

Calamitate, (— *tas*), nefericire mare, maĭ ales cănd attinge pre maĭ mulţi.

Calamitos, abundante în calamităţi.

Calandru, vd. *Calendru*.

Calascione, speçă de harpă cu douc chórde în Naplia.

Calastic; *med.* remeçiŭ de friguriĭ.

Calath, (— *thus*), speçă de coşiŭ şi vas de pămînt. In bună latinitate *quassilus* (— *lum*), deunde al nostru.

Calatism, speçă de danţ vechiŭ.

Calatrava, ordine militariă în Hispania instituită de regele Castilieĭ Sanche III (1158) pentru à appărà oraşul Calatrava contră Maurĭ.

Calcar, (— *rus*), care conţine calce.

Calcare (fr.) à imità, transmite un desemn.

Calce, (*calx*), var.

Calceole, mollnsce fossilĭ.

Calcidoscop, tub de carton s. de alt cv. avînd în întru uă prismă séccă, formată de speculĭ (oglinde), asstupată la ambele estremităţi cu sticle conţinînd çeos mice obiecte. Invîrtind tubul, appar diverse desemne. *Neg.*

Calderari, societate secretă redicată în Italia în urm'a frămîntăturelor produsse de. evenimintele politice din 1813, pentru a assecurà unitatea gubernuluĭ şi à liberà patri'a de jugul strein. Cn tóte că urmăriă acel'aşĭ scop, Calderariĭ crà nemicĭ Carbonarilor, de à căror educaţiune şi purtare se affiă tórte departe.

www.dacoromanica.ro

Calencer, pănță desemnată de Indie.

Calende, speță de danț al Hispanilor colonisti.

Calendar, (—*rium*, propr. *fasti* Cic. *Att.* IV, 8), distribuțiunea timpuluĭ, ordinea ḑilelor annuluĭ (vd. *An*).

Calende, (— *dae*). prim'a ḑi à luneĭ la R.— Ass. modulnĭ de numărat vd. maĭ ales Zumpt Lat. Gram. fin.

Calfatare, à astupa crăpăturele navilor, împlé. *N. us.*

Calibriŭ (din *libra*, precum *equilibrium*, s. arab. *kalib*), dimensiune comparabile între ḑiametrul tubulnĭ nueĭ arme și ḑiametrul projectileĭ eĭ.— Calibrinl tubulnĭ è partea armeĭ cea deșértă (se măsóră la gur'a armeĭ). Cal. projectileĭ è ḑiametrnl eĭ, dacă arm'a è spherică, și cel maĭ mic ḑiametru al meḑloculuĭ eĭ, dacă este ovoidă.

Calice, s. —LYCE, (—*lix*), pocale, vassul în care se ĭea cumminicătur'a.— *Caliculă*, calice mic.

Calicot, madepolon.

Calicrome, gen de insecte coleoptere.

Calif, vd. *Khalif*.

Calificare. à arrătta nă calitate, dà un character.— *Calificațiune*, acțiune de à califică.— *Calificativ*, care conține uă calificațiune.— *Calificator*, care califică.

Caligă. gen de crustaceĭ.

Caligĭ, (— *gae*), speță de sandalĭ s. botine garnite cu ținte cè purtà soldațiĭ romanĭ. De aci *caloșĭ*.

Callapatis, speță de pănță de Indie.— Assemine *calligan*.

Calligon, gen de plante.

Callimorph, insectă din ordinea lepidopterelor (specă de gănḑac).

Callinică, (gr.; danț, la ceĭ vechĭ. essecutat după flantă.

Calliomor, gen de pesce.—Assemine *callionym* s. —*nim*.

Callistachis, arbure leguminos din N.—Hollanda.

Callitric, (gr.) gen de plante apatice.

Calmare, (fr.) à *linisti*, sedà, delini.—*Calmanți*, uă classe de medicaminte.

Calmarĭ (lat. *calamaria*, deunde *călimărĭ*), acel'așĭ sens și gen de mollusce cephalopode, apatice, *loligo*, numite pentrucă dă uă tintură négră, s. dela form'a lor assemine unuĭ *corn*.

Calodrome (gr.) gen de insecte coleoptere pre marginea insuleĭ Coromandel.

Calomel, (gr.) *protochlorur de mercuriŭ* s. *mercuriŭ dulce*, sare albă, nesipidă, nesolubile în apă, volatile, fără decompositinne. obținută facticiĭ s. naturale prin sublimațiunea à patru părți de deutochlorur de mercuriŭ (sublimat corrosiv) și treĭ părți mercuriŭ metalic. După noue sublimațiunĭ è *panaceŭ mercuriale*.

Calomniă, vd. *Calumniă*.

Caloric, fluid neponderabile, nevisibile, elastic, affectând form'a lumineĭ, considerat cà fântân'a căldureĭ.—Se cunnósce sub treĭ stărĭ principalĭ: *cal. radiante*, care procede din tóte părțile unuĭ corp; *cal. specific*, răportul cantităței de caldură à corpurilor; *cal. latinte*, cel absorbit s. emis de corpurĭ cănd trec din uă stare în alt'a, fără cà temperatur'a lor sĕ suffere uă variațiune apparinte.

www.dacoromanica.ro

Calorimetru, (gr.) instrument pentru determinaţiunea caloricului specific (*calorimetriă*). Cei mai importante è dat de Lavoisier şi Laplace.

Calosomă (gr.) gen de insecte coleoptere al cuĭ typ è *calosom'a sycophante*.

Calotă, (fr.) bonnet mic. Comp. *pirióră*.

Calumet, pipă à indigenilor din America.

Calumniă, (— *nĭa*), imputaţiune falsă, defămaţiune.— *Calumniare*, à impende calumnie, vorbi de rĕu.— *Calumnios*, care nasce calumniă.

Calycanth, (— *thus*), plantă polypetale, typul unuĭ gen din famili'a rosacĕelor, numit altă-dată *pompadoura*, origin. din Iaponia şi America septentr.

Camacĕe, nume dat de Lamarck uneĭ familie de conchifere.

Camar, nume al fructuluĭ multiplu de care aconitul şi delphiniul dă un essemplu.

Camarad, (fr. pòte germ. *camerrath*) soţ, colleg.

Camarera, dómnă de honóre à regineĭ Hispanieĭ.

Camargo, danţ după numele celebriĭ Camargo.

Camarilla, nume hispanic des. dela regele Alphonse X, consiliul intim al capuluĭ Statuluĭ. Introdus în Francia, în 1810, denotă partitul absolutist s. curtea luĭ Carol X. Dela 1814 fŭ adoptat de publicisti, mai ales în Francia, pentru ueri-cè partit influinte ass. affacerilor Statuluĭ.

Cambist, (ital)—ad. *schimbist*— cel care ămblă după schimburĭ. după cedule de bancă.

Cambiŭ, (— *bium*), substanţă albă, limpede, grassă.

Camairomor, camerar în Portugaliă.

Cameleon, reptile (petit lézard) american s. african; *astr.* constelaţiune merid. adaussă în secl. 16, cellor discopperite de ceĭ vechĭ; *metaph.* hom variabile.— *Cam. minerale*=*manganat* s. *ossymanganat* de potasse.

Camelliă, gen din famili'a hesperidĕelor, al cuĭ typ è un arbure dela Philippice, dis şi de China.

Camelie, familiă de animalĭ rumeganţi respundînd genuluĭ cămileĭ.

Camelină, speçă din famili'a cruciferelor, stabilită pre nă nică plantă, *camelin'a cultivată*.

Camelot, (— *tus*), materiă neîncruciată, aridă, că pănz'a.

Cameră, (— *ra*), odaiă. Că propr. la Genua, camer'a procuratorilor însărcinaţi cu administraţiunea finanţelor şi veniturilor republiceĭ, direcţiunea affacerilor esteriorĭ şi reginţ'a armateĭ (8 membri). *Musica da camera*, compositiunĭ (mai insemnabilĭ de Palestrina, Haydn, Beethoveen) familiarie şi fugitive cântate de ordinar după masă.— *Cameră lucidă*, *techn.* prismă de cristal (dată de Wollaston) producînd deuădată reflessiunea şi refracţiunea şi cu ajjutorul cuĭ se văd obiectele că ăngrăvite pre hărtĭ'a pre care calcheţĭ congiururile lor. *Neg.*

Camerar, (— *rĭus*), cămăraş. Fem. *cameristă*.

Camerling, preşedintele camereĭ apostolice, avînd autoritate pentru gubernămîntul timpurale cănd scaunul è vacante. Comp.

www.dacoromanica.ro

Cardinale.— Demnitatea è *camerlingat.*

Camisola, (fr.) cămăşióră, flanelă.

Cammetti, arbure din famili'a tithymaloidelor.

Camomilă, (*anthemis*), plantă colimbiferă, aromatică.

Campan, *miner.* marmure vînătă cu alb s. verde pre un cămp negricios, dela Campana în Pyreneiĭ de sus.

Campană, (— *na*, — *num*), frangie (cuicurĭ) de mătasse ţessuţĭ (addesé cu aur s. argint) în formă de clopoţeĭ s. picătură; *arch.* corpul unuĭ capitol corinthian s. composit, semănând unuĭ clopot invers.

Campaniă, (fr.) cspediţiuue militariă considerată relativ cu planurile, couducerea, timpul, finele operaţiunilor. — *Campion* cel care merge în campaniă. — Altădată ueri-cine se luptà dischis pentru uă causă.

Campo, spccă de lănă .hisp. addussă dela *Malaga.*

Campse, nume egyptian al crocodyluluĭ.

Camp-volant, (fr.) dispărţimînt de armată pervagante pentru à nelinişti pre nemicĭ.

Canal, (*— lis*), couduct naturale s. artificiale care priimesce, conţinc s. duce ap'a unde-va.

Canalĭ, (fr.) figure pătrate desemnate pre materiă.

Canaliă, (fr.) poporul cel maĭ ordinar; hom de nimic.

Canalicul, (— *lus*), s. — CULĂ partea plauteĭ s. fóiă care offerésce uă mică dispărtitură lungă şi maĭ mult s. maĭ puţin largă.

Canard, (fr.) rată.

Canaresic, (*limb'a canaresică*, în sanscr. *carnata s. karnatakam*), un'a din limbelc Decanuluĭ s. Davideĭ. Se scrie cu un alphabet particular, eşit din Devanagari. Se destinge cea *vechiă* (*Hala-Canara*) şi cea nouă.

Canari, (*fringilla canaria*), passăre de casă originariă din insulele Canarie.

Canarine, speçă de plante din famili'a campanulaceëlor.

Canariŭ, (*rĭum*), plantă din famili'a bursaceëlor, originariă din Molluce. *C. commune s. balsamodendrum Zeylanicum*, è cea maĭ cuunoscută.

Canastru, s. CANAS, (hisp. *canastra*, coşiŭ), tutun de Varina fórte fin, numit pentrucă se transpórtă în coşurĭ s. în *canassa*, cistelă de alamă.

Cancel, (— *cellus*), stilp mic, grilă; partea chornluĭ întro altar şi caucelii carĭ lŭ închid. Comp. *Săntuar.*

Cancelar, officiar de admiuistraţiune. Dela fundaţiunea monarchielor europene, funcţiuuile sélle erà à îngriji de scricrea chartelor, ordonanţelor regalĭ, à le pune sigilinl şi à le contrăscmnà (în Francia dela à 2-a dynastiă — 1790). In Anglia è capul justiţeĭ şi are priveleginl de preşedinţă în camer'a lordilor.

Cancionero, (hisp.) culcs de poesie lyrice de unul s. maĭ mulţi autorĭ.

Candelabru, (— *brum*), speçă de pedestale pre care ceĭ vechĭ puneà lampele; candelar (sfeşnic) cu maĭ multe ramure (vd. şi Varr, V. 34).

Candelier, (fr.) suppl. *candelar*, vd. *prec.*

www.dacoromanica.ro

Candi, (lat. *mĕ albesc*), sahar depurat și cristalisat.

Candid, (— *dus*), carc are candóre.

Candidat, (— *tus*). aspirante la un loc, grad honorific s. lucrativ. La R. «qui honores petit» nu-mit pentrucă purtá vestimințe albe în ceĭ douĭ anni cât durá candidatur'a sa.

Candil, s. CANDY, măsură de capacitate la Bengal, Cambay și în Indic, (500 livre).

Cando, măsură de lungime pentru materie în Indie.

Candóre, (— *dor*), calitatea uneĭ anime pure și innocinți (pură fiindcă nu cunnósce rĕul obiectiv, innocinte fiindcă n'a făcut rĕu).

Caneb, (lat.) typar de lemn pentru uă figură s. alt cv.

Canepină, peliculă de miel s. căprior fórte subțire.

Canicularie, calificațiune a dilelor în carĭ căldur'a è cea maĭ mare. *Canicula* è cea maĭ strălucinte stea din constelațiunea *Caneluĭ mare*, nnmit și *Siriu* s. *Sothe*.

Cannabineŭ, plăntiș de trestiă.

Cannelă, cóje de trestiă.

Canon, (gr.) nume dat massimeĭ părți a legilor Bisericeĭ maĭ ales decisiunilor consiliclor generalĭ. Culegerile de canóne constitucsc dreptul canonic. *Mus.* buccată în care melodi'a se însoțesce ea însăși prin repetițiunea cântuluĭ principalc luat successiv de maĭ multe vocĭ, astfel că sĕ formeḍe uă harmoni'ă correctă, cât de prolungită.

Canonadă, dilevațiune (descărcare) de tunurĭ.

Canop, (— *pus*), frumósă stea la estremitatea meriḍ. à constelațiunĭĭ Argo.

Canor, (— *rus*), sunante frumos și clar.

Canot, (fr.) mică cymbă.

Canstrissa, officiar al Bisericeĭ orient., un fel de camerar al pontificilor.

Cantabile, (— *lis*), de cântat. Că subst. *mus.* buccată cu melodiă ușióriă, currinte, în mișcare moderată, opp. esseccuțiunĭĭ *figurate*.

Cantată, avuțiósă poemă lyrică în recitativ și musică (solo și chor, în tóte formele cu însoțimînt, de ordin. 3 recit. 3 arióre). Primul care a pus'o în us è J. J. Rousseau.

Cantharidĭ, (lat. *lytta*), gen de insecte coleoptere din carĭ principalea este *c. vesicante* (*meloe vesicatorius*) s. *musc'a hispanică* (vesicătóre), cu tóte că rĕu sunt numite musce (*Mozin*).

Cantic, (— *cum*), hymn spre glori'a luĭ Dumneḍeŭ.

Cantilenă, (— *na*, din *cantus lenis*), mică cantată. Lenitudine, dulcĕță, tot-deuna monotoniă o characterisă.

Canto, (ital.) cănt. *Canto-fermo* (fr. plein-chant), cântul simplu, fără ornaminte, în felul choralelui de aș'ăți; opp. *cântul figurat*. In theori'a contrapuntelor se înțellege vocea care are sĕ esseccute melodi'a principale.

Canton, (germ. *kante*) partea uneĭ țerre conținută în uĕre-carĭ marginĭ naturalĭ s. de convențiune. (comp. lat. *dioecesis*). In Francia sunt subdivisiunĭ ale *arrondissements* (acestea ale *départements*), și conțin *communele*.

www.dacoromanica.ro

Cantor, (— *tor*), sc numiă, în Biser. magestrul musicante care conducc chorul. Astădĭ uerĭ-cè professor, chiar privat, de musică bisericéscă.

Canzonă, buccată lyrică italiană, de un şir de stanţe, versurile dispuse în ordine determinată şi în totul asseminĭ celleĭ observate în prim'a stanţă, affară de ultim'a, unde pot fi versurĭ maĭ scurte şi rime differinţi. Stanţele sunt 5—20, fiă-carc de 9—20 versurĭ. Numele dela provincialicul *cansós* s. *chansós*. Dante şi Petrarca ĭ dederă disvoltarea classică.

Canzonetă, (ital.) cănt mic popular. comp. *cantiuncula* s. *cantilena*.

Caoliu, speçă de argile.

Cap, vd. *Promuntoriŭ*.

Capabile, (— *lis*). care posséde calităţile cerute pentru à face un lucru (destoinic).

Capace, vd. *prec.*

Capacitate, (— *tas*), coprinsul, conţinutul unuĭ lucru (fr. *contenance*); calitatea capabileluĭ, aptitudine. — *Capacitatea* se refercsce maĭ ales la cunnoscinţ'a preceptelor, *habilitatea* la applicaţiunea lor.

Capelă, (fr.) uniune de cănţătorĭ, musicanţi în uă biserisă; mică biserică particulariă, oratoriŭ cu un altar.

Capilar, calificaţiune à lucrurilor fórte mice, că părul (*capillus*). — In anat. *capilarie* sunt vessicle strînte, servind de communicaţiune între artere şi vine. Uniunea lor formédă system'a capilariă, divisă în *generale* şi *plămănariă*..

Capilaritate, (— *tas*), natur'a tuburilor capilarie; proprietate a licidilor de à se deprime s. redică în un vas. Caus'a eĭ este strîngerea licidulaĭ în sinc şi în solidul cu care este în contact. Effectele sunt sinţibilĭ numaĭ în tuburile capilarie. Laplace, Gay-Lussac, Poisson aŭ dat cercetărĭ mathematice ass. acesteĭ proprietăţĭ.

Capiscol, (ad. *caput-scholae*), denumiă altă-dată prec. protocol bisericeĭ. El provedeà de chor şi ţiueà cură de rubricele ceremonielor.

Capistru, (— *strum*), partea de d'ass. rostruluĭ (cioculuĭ) la passcrĭ.

Capitale, principale. Că subst. summă constituită.

Capitaţiune, (— *tio*), impositiune pre cap s. pre persónă în necessităţĭ urginţi alc Statuluĭ. — Rar aŭ ajjuns Statelc la astă necessitate: uădată Hebreiĭ sub Mose, şi de donc orĭ Francia, la 1356 şi 1701.

Capitalist, care possede capitalĭ, care le face sĕ valedę.

Capitoliŭ, (— *lĭum*), templu şi întărire la Roma, pre muntele Capitolin (primitiv *mons Saturnius* s. m. *Tarpejus*, a stădĭ în loc palaţul Cafarelli), fundat de Tarc. Priscu s. Superbul (distinct de cel fundat de Numa, *Capitolium vetus*, astădĭ *Campidoglio*). Remasele sunt puçinc şi represintaţiunile cè găsim pre monnete s. al. sunt prè restrînse pentru uă idĕă maĭ întinsă de characterul şi aspectul acestuĭ grandios monument. Prim'a construcţiune fŭ, cert, de ordinea etruscă (uă descripţiune la Vitruv. vd. şi St. Laurent), căcĭ architecţiĭ carĭ lŭ fundară fusseră chiămaţĭ din Etruria. (Liv. I, 56). Pre

www.dacoromanica.ro

estremitatea septentrionale à acelniaşĭ munte erà *Arx*, citadel'a Romeĭ, astădĭ Biseric'a Ara-Celi, s. S-ta Maria în Ara-Celi, după Niebuhr corrupţiune din *Arce*.

Capitular, care se referesce la un capitul de canonicĭ. — *Capitularie* sunt ordonanţele regilor Francieĭ ass. materie civilĭ s. ecclesiastice.

Capitulare, à tractà. — *Capitulaţiune*, acţiune de a capitulà, resultatul eĭ, tractat.

Capiverd, s. VARD, amfibiă de Brasilia.

Capo-Tasto, (ital.) *mus.* instrument cé se pune la mănic'a citharieĭ pentru à redicà denădată tóte chórdele fără à întórce cuiele.

Caprăţĭ, *chem.* sărĭ din combinaţiunea acidului capric cu basĭ salificabilĭ.

Capricios, cu capricie.

Capriciŭ, (fr.) phantasiă, neegalitate de voinţă; *mus.* producţiunĭ muşórie, mai alcs phantasticeĭ essecutate în un character animat de artisti cunnoscuţĭ altfel prin compositiunĭ mai serióse.

Capricorn, à decé constelaţine zodiacale în hemisphernl anstrale.

Caprină, *chem.* substanţă particularià afflată în untul de capră.

Caproaţĭ, *chem.* sărĭ din acid caproic şi uă base.

Capsa, passăre africană.

Capsic, (— *cum*), *botn.* piper lung. — Un *alcali* estras din el este *capsicină*.

Capsulă, învelişsec, format de ordinar de mai multe buccăţe, conţinînd semintele unor plante. — *Capsule articularie*, legăminte membranóse garnind articulaţinnile. *Chem.* vas rotund pentru evaporaţiunea licidilor. — *Capsular*, care formédă *capsule*.

Captale, (fr. mai addesé *captau* s. *capoudat*), titlu feudale ecivalând, în Francia meriq., titlul de comite. Comp. şi *capoudal*.

Captare, (— *tare*), à înşelà. — *Captaţiune*, acţiunea de à captà, însînuire artificiósă pentru à căştigà cv., mai ales la un testament. — *Captatoriŭ*, de înşelăciuue, calificà mai ales dispositiunile testamentarie carĭ aŭ de scop à provocà uă liberalitate pentru sine s. aĭ sĕĭ în un testament strein.

Captios, care tinde à înşelà.

Captiune, înşelăciune.

Captivare, (*captivus*), à prinde pentru sine, appucà în possessiune, domină. — *Captivaţiune*, acţiune de à captivà. — *Captiv*, cel captivat, prius (pentru resbel).

Captivitate, constricţiunea captivului sub domniă.

Captură, effectul captivaţiumĭ.

Capucină, plantă din familĭa grauoidelor, în Amer. meriq.

Capuciŭ, s. CAPUŞION, copperişul de cap al preoţilor. Comp. *capidul* şi lat. *cuculus*, deunde *căciulă*.

Carabă, insecte dintre carabicĭ.

Carabicĭ, (— *ces*), trib de insecte coleoptere.

Carabină, (pentru *canna-bina* s. arab. *karab*), puscă scurtă cu calibriul constriat.

Caraca, naviculă portugesă.

Caracalla, speçă de mantă la Galli.

Caracol, congiur, mişcare circulariă s. semicirculariă cé fac caii în hypodrom.

www.dacoromanica.ro

Caracter, vd. *Character*.

Carambolier, (fr.) arbure indian monopetale, *averrhoa*.

Caramel, (fr.) sahar topit și întăpit, ars.

Carara, măsură de greutate, în Italia, pentru cântărit lân'a.

Carat, (arab.) pond pentru a măsură aurul și petrele prețióse, valând patru grane; prop. 42 milieme.

Caratură, ammestec de aur și argint s. aur, cupru și argint, din care se fac acele pentru cercatul aurului.

Caravană, uniune de călătorĭ s. peregrinĭ carĭ merg împreună prin deșertele Africeĭ și Arabieĭ. Vorb'a é arabiecă; în Persia se dice *Kafilah*.

Caravella, pre côstele Francieĭ navicle de pescuit. In Portugalia luntri mice cu vele latine.

Carbequi, monnetă de cupru în Georgia, ḑumătate de *chanri*, vre-ue 11 par.

Carbonari, societate politică și secretă a cuĭ origine datédă dela dissoluțiunea republicelor italice. Tendinț'a eĭ erà să restabiléscă libertatea națională în un'a cu gubernul republican. Numele dela uă vechiă societate de mesterĭ în Francia, *les charbonniers*, carĭ se affiliasseră cu dîns'a. Carbonariĭ, căḑuțĭ în 1819, se redicară în 1834 — 48, în una cu ceĭ Francesĭ, în scopul de a respinge domni'a austriacă. Assupra organisațiunii și activităților lor interiorĭ stă puțin cert.

Carbonat, materiă acidată de carbone, sărĭ neutre, resultanți aĭ combinațiunii acidului carbonic cu basĭ salificabilĭ. — Când basea este în esces se ḑice *subcarbonați*.

Carbone, (— *bo*), *chem.* corp simplu, nemetalic, fórte dur, fórte solid, inodor, nesipid. nesolubile. Intră în compositinnea totor materielor vegetalĭ și animalĭ, se combină cu ossygenul ca să formeḑe *acidul carbonic*. — Carbonele minerale se compune din speț'a numită *diamante* și alte substanțe collăturate, *graphit'a* s. al. — *Acid carbonic* s. *aerian*, *mephitic* s. al., gas necolor, elastic, transparinte, de sapóre cam acră, odóre intepante, compus, la 100 părți, din 27, 27 carbone și 72, 73 ossygen, după Dumas și Stas.

Carbonisațiune, acțiunnea prin care se scot din carbone diverse substanțe. — *Carburĭ*, resultanți aĭ combinațiunii carboneluĭ cu metalĭ.

Carcas, (fr. *carquaise*), cuptor pentru à topi sticlă.

Carcere, închisóre. — *Carcerulă*, *botn.* bôbă care conține cv.

Carcinithron, speçă de plantă, puçin determinată.

Carcininḑi, *nat.* familiă de crustaceĭ. Comp. *canceriformi*.

Carcinologiă, descripțiunea crustaceilor.

Carcinom, vd. *Cancer*. *Rr. us.*

Cardacĭ, (— *ces*), hostașĭ Persi.

Cardamină, (— *na*), plantă din famili'a cruciferelor, de felul verḑeĭ.

Cardiă, (— *a*), altă-dată pântecele; astăḑĭ regiunea superióre à stomaculuĭ.

Cardiac, vd. *Cardiar*.

Cardamom, (— *mum*), sămânță medicinale și aromatică addusă din Arabia.

Cardiacée, (fr.) familiă de molluscе din ordinea cellor stabilite de Cuvier.

Cardiagraphiă, partea anatomieĭ care dă descripțiunea inimeĭ.

www.dacoromanica.ro

Cardialgiă, (— *gia*), durere de stomac, characterisată prin o strîngere, de multe orî pre vină, à epigastrului.

Cardiar, s. CARDIAC, tot ce ține de cardiă, se referesce la cardiă. *Arterele cardiace* s. *coronarie* es din aortă, imediat d'ass. valvulelor sigmoide. Sunt done avînd la fiă-care parte căte treĭ nervi cardiacĭ.

Cardinale, (— *lis*), principale, de căpeteniă.

Cardinale, sub Theodosiŭ, la finele secl, 9, nume generale pentru nerĭ-care demnitar din ceĭ înalțĭ; dela secl. 11 numaĭ ceĭ allăturațĭ immediat de persón'a papeĭ. —Dela Nicolaŭ III (1058) căpătară dreptul de à elege pre pap'a; papiĭ următorĭ le măriră privelegiele dăndu-le nă ordine maĭ presus de opiscopĭ, dreptul de à purtà purpură și mantă regale, pălăriă roșiă, calul alb și titlul de Eminință. Numărul lor fiŭ redicat de Sistu V la 70, conținînd treĭ ordinĭ: episcopĭ preoțĭ și diaconi. Cardinaliĭ compun în una cu pap'a, pre care lĭ assistă la tote decisiunile importanți, *collegiul sacru*. Legile penalĭ nu ĭ atting, affară dacă unul din eĭ è citat à unme. Pap'a însușĭ nu pote procede contră dînșiĭ decăt în cas de heresiă, schismă s. de crime contră majestate.

Cardonă, (*cinara cardunculus*, s. *hispanica*), plantă originariă de pre marginile Barbarieĭ, din genul *carduaceelor* s. *compuselor* lui Candolle; *ciranocephalilor*, după Jussieu.

Carem, (fr. *carême*, din *quadragessima*), postul Pascilor, la Catholicĭ. Datédă din secl. 11 și è pus în memorĭ'a ajunului lui I-. Chr. în deșert. Suppl. *carismă*.

Cărenă (*carina*), partea de deos à naviĭ care stă în apă; — *botn.* celle done petalĭ inferiorĭ ale florilor papilionacee.

Carĭ, (scurtat din *acari*, lat. *acarus*) speță de vermușĭ.

Cariac s. — AB, cerb american.

Cariamă s. MICRODACTYL (— *lus*), gen de passerĭ din ordinea grallatorelor, familĭ'a uncirostrelor. Ună singură speță, c. de Brasilia, è cunnoscută.

Cariatică, dant la Spartiațĭ în hon. Diancĭ.

Cariatidĭ, (— *des*), *arch.* figure de femee, cate-uădată de bărbațĭ, ținînd pre cap coșinrĭ; comp. *atlanți*. Originea lor se redunce, după Vitruviŭ, la cucerirea Carieĭ (Laconieĭ), căndu Greciĭ luară în servitute pre tote femeele. Vd. și *Cariatică*.

Caricatură, (ital.) imagine de rîs, representațiune satyrică.— Usitate deja în anticitate, caricaturele găssiră motive numeróse în certele religióse și politice produsse de Roformă și Ligă. Intre celle maĭ vechie sunt celle attribuite lui Rabelais. Leonardo da Vinci și Annibale Caracci, Hogarth, Distelli, Callot, Dantan sunt însemnabilĭ.

Carieră, (fr.) cărare, professiune, posițiune sociale.

Carillon, (fr.) collecțiune de chórde metalice s. de clopoțeĭ accordațĭ pre nă scală chromatică de 2—3 octave, pusĭ în vibrațiune de nă rótă cu ghimpi (chórdele prin ciocănele). Sŭnt maĭ ales la horologie. Comp. *musică*.

www.dacoromanica.ro

Carinarie, gen de molluscc cu coquilă univalvă, din classea gasteropodelor.

Cariopse, (gr.) *botn.* se num. ueri-cè fruct sec, monosperm, care nu se dischide, precum sunt ale graminĕelor.

Caristie, (— *ae*), sărbătorĭ familiarie în hon. ḑĕeĭ Concordia, la R.

Caritate, (— *tas*), amóre, dragoste, cum è à mameĭ către fiiŭ; *pict.* s. *sculp.* imagine representănd uă mamă cu copiiĭ séi.

Carla, pănḑă depinsă de Malabar.

Carlin, (ital.) mică monnetă de argint în Naplia. Valórea sa differesce dupĕ greutate, dela 43 par. pănă la 3 leĭ 6 par.— In Sardinia monnetă de aur = 4 galb. 1 $^1/_4$ sf.; in Picmont 12 $^1/_2$ galb.— *Carl*, monnetă de aur bavaresă, 10 fl. 42 kr.— *Carolin* din Roma valĕḑă apprópe un leŭ. — *Carol* de Anglia = 13 livre 16 sous franc.; monnetă fr.=10 denarĭ.

Carlină s. CAROL, plantă din famili'a compuselor cynarëe, numită peutrucă a procurat remeḑiŭ armateĭ luĭ Carol Cintu.

Carmelină (fr.) speçă de lănă.

Carnassierĭ, (fr) vd. *Carnivore.*

Carnaţiune, culórea feçeĭ humane; *repres*entaţiunea sa.

Carnaval, (*caro-à-val*, carnea ḑeos), timpul de sărbătorĭ dupĕ 7 Ianuariŭ.— *Ambassadorĭ al Carn.*, deputaţiĭ trămissi luĭ Saint-Charles Borromĕc, carĭ limitară durat'a luĭ.

Carnelă, (fr.) garnitur'a dela circunferinţ'a uneĭ monnete.

Carnivore, nume dat animalilor carĭ se nutresc principale de carne. Dupĕ Cuvier elle formĕḑă uă familiă din Carnassierĭ, conţinînd treĭ classi: *plantigradele*, *digitigradele*, *amphibiele*. Alţiĭ adaugă *cheiropterele* şi *insectivorele.*

Carnositate, tumóre carnică.

Carolin, monnetă de argint în Suedia, val. 85 parale; monnetă de aur de Colonia şi Würtenberg = preste 2 galb.

Carré, (fr.) vd. *Pătrat.*

Carrik, speçă de mantă la Angli, cu gulerul larg. Comp. *redingotă*, *lacernă.*

Cart, (*quartum*), sfert.

Cartel, (fr.) epistolă de provocaţiune la luptă singulariă.

Cartilagiŭ, (fr.) — suppl. *cartilagine* — ţessătură particulariă albă, flessibile, elastică, de consistinţă meḑiă între os şi ligamínte. *Cart. articulate* (s. *vestiture*) învestesc suprafeçiele articulărie ale ósselor.

Cartilaginoşĭ, divisiune de pesci, *chondropterygiĭ* luĭ Artĕdi.

Cartinho, (*quartinho*), monnetă de aur în Portugalia, *quarts* de lisbonină, preste 9 sf.

Carton, (ital. — *ne*), mucavă, effecte din ea, libran (ghiosdan); *pict.* desemnul făcut în prima-visă, maĭ ales la picturele à fresque.

Cartophylace, (— *lax*), officiar al Biserice'ĭ de Constantin. cu funcţiunea de à redege scntinţele patriarchuluĭ, à le sigilă şi contrăsemnă.

Carvi, s. CAREU (— *reus*), plantă din famili'a ombeliferelor, speçă din anason.

Caryophilarie, (gr.) plantă, ordine de polyparie lamclifere, instituită de Lamouroux.

Cartz, (germ. *quartz*), minerale compus din silice cu fórte puçină

www.dacoromanica.ro

alumină.— Pur, acest mineral este alb; ammestecat cu substanțe streine, dă culorĭ variate, producînd astfel maĭ multe speçe de petre prețiôse, ametyst'a, topazea indiană, agat'a s. al.

Cas, (— *sus*), întîmplare; *gram.* terminațiune dată numinilor penă esprime genul și numĕrul. Intre limbele fără casurĭ sunt hebreic'a, phenicic'a, syriana, chines'a, birman'a, siamoic'a, coptic'a, arabic'a nonă (cea vechiă are 3).

Casuale, din, după întîmplare.

Cască, (*cassis*), armă defensivă pentru cap.

Cascadă, (fr. ital. *cascare*) vd. *Cataractă*; — *alg.* method de a se appropia de valórea necunnoscuteĭ prin eqnațiunĭ successive descindinți căte-un grad.

Casemată, (fr.) *fortif.* loc boltit sub pămînt, adaptat pentru tunurĭ.

Cassațiune, (— *tĭo*). vd. *Tribunale.*

Cassetă, (fr.) cuthiă, arcnlă, capsnlă.

Cast, pur, innocinte.

Castă, (portug.) denominațiune a unor categorie între descindințiĭ aceliașĭ națiunĭ, classe, precum la Indianĭ *bramiĭ*, *satria*, *vaiscia*, *sudra* (*paria* și *palia* sunt subdivisiunĭ); la Egyptianĭ *preoțiĭ* s. *choeniĭ*, *resbelatoriĭ*, *meseriașiĭ*, *cultivatoriĭ*.

Castel, (— *lum*), domiciliŭ regale s. signoriale la cămp (în capitale *palaț*).— Puntnl culminante al înfloririĭ lor este epoch'a Feudalităților. După starea civile a possessorilor lor, castelele căută sĕ fiă întărite și communicațiunea cu esteriorul se faceà prin punți mobilĭ. Remasurĭ încă la Rhenu.

Castelan, cel care possede un castel.— In evul meḑiŭ castelaniĭ, (gradul lor după baronĭ) aveà, prelîngă possessiunĭ, officie civilĭ și înalt'a justiță erà în mănele lor. In Polonia sunt primiĭ demnitarĭ după *palatinĭ.*

Castitate, (— *tas*), calitatea castuluĭ.

Casus belli, (lat.) necessitatea de à se declarà resbel.

Catacrese, (— *sis*), *rhet.* metaphoră care constă în abusul unuĭ termin.

Cataclase, (— *sis*), *med.* convulsiune à muschiuluĭ orbicular.

Cataclysm, (gr.) innundațiune, vd. *Diluviŭ.*

Catacumbe, (— *bae*), *crypte* s. *hypogĕe*, cavităț subterranĕe pentru sepulture. Celle maĭ însemnabilĭ în anticitate sunt Cat. Thebeĭ, în vallea *Biban-el-Moluk*; cat. Romeĭ; astădi ale Parisilor pre plănĕț'a *Tombe Issoire*, datănd dela 1780.

Catadioptrică, (gr.) partea opticeĭ carc tractĕḑă de effectele lumineĭ reflesse s. refracte.

Catafalc, (ital.) înălțătură cu decoraținnĭ de architectură, pictură s. sculptură, pusă în uă biserică pentru uă pompă funebre. Cel maĭ rennmit se arrattă în Florentia pentru sepultur'a luĭ M. Angelo.

Catalecte, culegerĭ de fragminte, maĭ ales din opere neterminate.— *Versuri catalecte* s. — *tice*, căror lipsesc din peḑĭ s. din sylabe; opp. *v. acatalectice*, depline.

Catalepsiă, (gr.) *med.* egritudine characterisată prin suspinsinnea completă à sensibilităților și mișcărilor voluntarie.— Temperamin-

www.dacoromanica.ro

tele nervóse și characterele melancholice sunt mai ales dispuse.

Catalog, (— *gus*), denumeraţiune alphabetică s. methodică de obiecte de aceaaşĭ natură, mai ales de cărţi.— Celle mai bune sunt de Brunet, *Catalogue de livres rares et curieux* (6 édit. Par.); de Graesse, *Trésor de livres* etc.. In cadru mai mic de Engelmanu.

Cataractă, (— *ta*), mare cădere de apă.— Celle mai însemnabilĭ sunt *cat. Niluluĭ* s. *dela Siene* și *Niagara*. Cea mai frumósă este în Gavarnia, la Pyreneĭ.

Catalyse, (— *sis*), la Grecĭ reformă gubernamentale. Astădĭ nume pus de Berzeliŭ pentru activaţiunea affinităţilor prin un corp care nu particepe la dînsele. (*chem.*).

Catar, (— *rhos*), *med.* guturhaĭ, epiphora, rheumă.

Catartism, *chir.* reducţiunea uneĭ fracturc.

Catastaltic, vd. *Asstringinte*.

Catastase, (— *sis*), vd. *Tragediă*.

Catastrophe, (— *phe*), vd. *Tragediă*. Prin estens. eveniment funeste.

Catechese, (— *sis*), esplicaţiunile scurte și methodice ale doctrineĭ chrestine în Biseric'a primitivă.— Theori'a este *catechetică*.

Catechism, (— *mus*), breviar de preccptele religiunii chrestine.

Catechumen, disciplu de catechism, care voiesce sĕ îmbraţie religiunea chrestină. — Altă-dată erà divisĭ în treĭ classi: *auditorĭ*, ascultă predicaţiunea în biserică; *rugătorĭ* și *închinătorĭ*. (*orantes et genuflectentes*) assistinţi la rugăciunĭ, allăturc cu fidelĭi; *competinţi* (— *tes*), carĭ erà destul de paraţi pentru botes.

Categoriă, (gr.) *log.* divisiune abstractă à fiinţeĭ (*entis*); comp. *predicament*.— Pythagoricĭi puneà 10 (vd. Bouillet Dict. de lettres etc.). Aristotele è puţin constante în numărul categorielor sĕlle și Iul. Pociŭ (Comm. Anal. in Organon p. 22) susţine că marele philosoph ar fi avut în minte numaĭ patru (în Aualect. poster. I, 22, Metaph. IV, 7, sunt opt, încollo dece). Vd. în gen. Buhle Aristotelis Opera vol. I. p. 436 sqq.— *Categoremă* vd. Bouillet l. c.

Catenae, ecclesiae s. **Patrum** culegerĭ de cărţi bisericesci s. scripte ale Sănţilor Părinţi.

Cathartice, (— *ca*). *med.* purgative, mediarie între *drastice* și *lassative*.

Cathedrale, (— *les*), biserică majore, principale din un episcopat. Că adj. syn. magistrale, doctorale.— *Ex cathedra* calificà decretele papeĭ că cap al Bisericeĭ universalĭ.

Cathetă, (gr.) *geom.* drèptă care cade perpendicular pre alt'a.

Catholicon, *pharm.* electuar dis din caus'a numerosilor ingredienţi, universale.

Catoptrică, (— *ca*), s. *anacamptică*, partea opticeĭ care esplică effectele reflessiuniĭ luminceĭ.

Caudine, (*furce*), trecere îngustă și periculósă în Campania, celebre prin pacea defavorabile cè impuseră Samniţiĭ Romanilor (433 u. c.).

Caulescinte s. CAULIFER, *botn.* calificaţiune à plantelor cu rădăcină; opp. *acaule*. — *Caulinarie* sunt tóte părţile planteĭ carĭ nasc dela rădăcină.

Causa, (— *sa*), motiv (prici-

www.dacoromanica.ro

nă).— *Causale* s. —*tiv*, care dă causă.— *Causalitate* răporțul causeĭ la effect.— Verbul e *Causare*.

Caustic, (*caveo*), *med.* calificațiune a remedielor destruinți; *opt. curbă caustică*, stabilită de Tschirnhausen (secl. 17), e formată de întresecțiunea unor rațe luminóse carĭ plécă din un punt raḍiante și è reflessă (*catacaustica*), s. refractă (*diacaustica*) de altă curbă.

Causteriŭ, (— *rĭum*), maĭ ales remediŭ caustic, d. e. *potassea caustică* s. *caloricul concentrat*, ḍis și *actuale*, pentrucă și dă effectul indată.

Cauțiune, (— *tio*), vd. *Garanță*.

Cavalcadă, (fr.) mers pompos de persóne călarĭ.

Cavaler, (fr.) călare.— *Cavalerĭă*, călărime.

Cavallo, micá monnetă de Naplia.

Cavalot, (fr.) vechiă monnetă fr. sub Lud. XII, = 6 denarĭ.

Cavatiuă, (ital.) ariă scurtă essecutată de un singur artist.

Cebipira, arbure de Brasilia.

Cebrionate, familiă de coleoptere, stabilită după *cebrion*.

Cec, (— *cus*), orb.—*Cecographiă* mod de scriere pentru ceĭ orbĭ. Pre uă tablă de metal sunt săpate literele alphabetuluĭ, cecul urmédă cu uă cerusă contorsurele, până se deprinde à le face singur.

Cedere, (— *dĕre*), à dà, lăssà, accordà.

Cedru, (— *drus*), arbure celebre prin înălțimea și tărĭ'a lemnuluĭ sĕu.

Celer, (— *ler*) iute, sprinten:— *Celerĭ* (— *res*), călarĭĭ comițanți pre Romulŭ. *Celerar*, (— *rĭus*), numesc Digestele pre cel prepus essameluĭ socotelelor.

Celeri, țelină.

Celeritate, (— *tas*), iuțélă.

Cement, (— *tum*), materiă de natură particulariă, precum carboniĭ, sările s. al., calcinată în foc și servind pentru à determinà uérecarĭ combinațiunĭ s. decompositiunĭ, *à cementà*. Basea *cementațiunĭ* è carbonele pulberat.

Cens, (— *sus*), denumerațiunea cetățianilor și prețiarea avuțieĭ lor; pentru R. și impositele pentru nemobilĭ în provințe.— Institutiunea censuluĭ datédă dela Serv. Tulliŭ; se făceà la cinci anni, ântiiŭ de regĭ, appoĭ de consulĭ și tribunĭĭ consularĭ, prin escepțiune de un dictator. Propri'a magistratură, *censoratul*, se stabilì în 443 în. de I.-Chr., douĭ *censorĭ* cincienalĭ (dela *lex Aemilia* pre 1 ½ anni), alessi în comițiele centuriate. Sub imperatorĭ officiul trecŭ la *praefectus morum*.— In Francia censul erà retributiune annuale feudale pentru lucrurĭ s. persóne. Astădĭ se distinge *c. electorale* și *c. de electibilitate*, primul cantitatea impositeluĭ de plătit pentru à avé loc între alegătorĭ (*électeurs censitaires*), stabilit, dela 1814, la 500, dela 1830, la 200 fr.; secundul se referesce la ceĭ carĭ voiesc à fi alessi. Defipt la 1000 fr. de contribuțiune directă prin chart'a din 1814, în 1830 fŭ redus la 500 fr.

Cent, (— *tum*), sută.— *Centimă* și tóte compusele cu *centi*— *Centessimă*, vd. Gronov. de Centes. et unciis Usur. p. 481, 631, 632. (Lem.)— esprim centessim'a (à sutelé parte) din obiect.

Centrale, (— *lis*), din centru.

www.dacoromanica.ro

Centrifugiŭ, care tinde a se depărtà de centru.

Centru, (— *trum*), punt egale distante de estremităţi (meḍloc).

Centumviri, (— *ri*), magistraţi rom. însărcinaţi à judecà causele cè pretorul suppuneà decisiunilor lor (judecat'a lor fără prochiămare). Erà în număr, (nu precum arrată numele) de 105, căte 3 din 35 triburi.

Centurie, (— *rĭae*), divisiune de armată commăndată de un centurione (Varr. L. L. p. 91 Spengel). Sub Serviŭ Tulliŭ 100 bărbaţi călari, mai tărḍiŭ nedeterminat. Comp. Lem. ad Cic. „Centuriae dicuntur partes populi aut exercitus. Nam quum populus a Servio Tullio in classes sex descriptus esset, cuique classi etiam certus numerus centuriarum attributus est. Neque centum praecisè homines continet, nam ultima classis, in qua aliquot millia fuisse certum est, una centuria continetur. Sed centuria est cuinsque numeri aut multitudinis nomen, ut decuria."

Cerbice, (— *bix*), creştet.

Ceriŭ, (— *rĭum*), metal fragile, totdeuna combinat cu ossygen şi silice, discopperit, în 1803, de Claproth, Hisinger şi Berzeliŭ.

Ceroplastică, arte de à imità prin cără culorată, — Cunnoscută din anticitate, ea fŭ disvoltată dela secl. 17 în Italia, perfecţionată mai ales astăḍi.

Cert, (— *tus*), sigur; uére-care (fr. *certain*). — *Certificat*, mărturiă în scris. — *Certitudine*, siguranţă.

Cerume, (— *men*), secretat, cerat. (în urechiă).

Cessiune, (— *sĭo*), acţiune de à cede.

Cest, (— *tus*), cinturà à Veneriĭ; mănuşiă compusă de mai multe curelle cu care combăteà *cestiphorii*.

Cesură, (— *ra*), repaus s. suspinsiune în vers. Cons. Prisc. De duod. vss. Aeneidos principall. în operele edit. Krehl. vol. II, p. 274—277.

Cetaceĭ, (— *cei*), tóte animalile cu organisaţiunea interiór'a analógă mamiferelor, cu form'a esteriór'e şi datinele pescilor.

Cestiune, (*quaestĭo*), întrebare, propositiune de disbătut.

Character, (— *ter*), fire; *impr.* literă. — *Characterism*; vd. *Ethopeĕ*.

Charadă, (fr.) vd. *Logogryph*.

Chartă, nume generic pentru vechiele titluri espedite sub ordinea unuĭ principe, signor, uneĭ communităţi s. al. Cea mai importante este *Chart'a Mare*, dată Anglilor în 1215, de regele Ioan fără Pămînt.

Chelonită, pétră lenticulariă cè se găssesce în aren'a măreĭ s. în sînul unor rîndurice, deunde *pétră de rîndurică*.

Chemiă, s. chimiă, (*chymia*), analysea corpurilor. Partea sciinţeĭ naturale care se occupă de essamele corpurilor şi acţiunea lor intimă şi reciprócă. Se divide în *analytică*, care dă divisiunea şi determinaţiunea cantitativă à elemintelor; *synthetică*, occupată cu constructiunea corpurilor din aceste eleminte. — Disvoltată esclusiv de moderni, sciinţa chemieĭ se affundă în tenebrele anticităţiĭ. Autoriĭ grecĭ înainte de secl. 4 nu memo-

www.dacoromanica.ro

rédă acest nume (etymologi'a dela *Chemia* s. *Chamia* ad. ţarr'a luĭ Cham, nume vechiŭ al Egyptuluĭ, dela *chymos* zémă, maĭ bine *chymeia.* mistiune) şi dacă se se găsesc în anticitate cercări de à determină pheuomene şi processe chemice, de uă combinaţiune sciinţifică nu è cea maĭ micĭ urmă. După secl. 4 încep attarĭ cercări se capete un scop şi dela Paracels uă direcţiune determinată, allăturé cu medecin'a. In secl. 17 chemi'a se dispărţi de medicină şi remase à observà, singură, maĭ ales phenomenele calitative ale rĕalităţiĭ. Vechiele hypotesĭ aristotelice de natur'a corpurilor se lăssară şi începŭ nescine sĕ caute eleminte none, carĭ, în compositiunea corpurilor, puteà avé proprietăţĭ specialĭ. Valabile pentru astă tendinţă se arrătă processul acţiuniĭ foculuĭ şi se póte dice că principalele sciinţeĭ depindeà de inţelessul acestuĭ phenomen. Prim'a theoriă, care derivă din un principiŭ apparinţele acesteĭ acţiunĭ fŭ dată de Becher, şi dussă la progres nemăsurat de Stalh în *theori'a phlogistică* à sa. Stalh derivă tóte schimbările cé suffere metalele şi alte corpurĭ prin ardere, dela un principiŭ comunne totor, pre care lŭ numĭ *flogiston.* Pristley coutinuĭ astă theoriă, basată numaĭ pre partea calitativă à phenomenelor, până când, în 1775, Lavoisier o derimă substituind *theori'a cantitativă.* De acum datédă în propriŭ sciinţ'a chemieĭ, stabilindu-se şi legea celebre că tóte elemintele simple se pot uui între dînsele numaĭ prin răporturĭ multiplicative (*aequivalentes*), à căror determinaţinne maĭ intimă o datorim luĭ Berzeliŭ. Guyton-Morveau, Berthollet s. al. dederă în fine nomenclatur'a chemică.

Chenapan, (germ.) hom de nimic.

Chimeric, care constă din imaginaţiunĭ vane şi risibilĭ.

Chimiă, vd. *chemiă.*

China, speçă de sarsaparila de China.

Chirograph, calificà ueri-cé citanţă fundată pre credit, privat şi nerecunnoscută de justiţă. «Est chirographus id quod Græci χεῖρα, Latini *manum*, appellant. Salm. Mod. usur. p. 391 (Lem.).

Chirurgiă, (gr. *cheir - ergon*), partea medicineĭ care tractédă de curarea egritudinilor (bólelor) esteriorĭ şi tractamentul operatoriŭ (*medecină operatorià*). — Artea chirurgieĭ trece la uă mare anticitate (comp. şi fabl'a care o attribuesce Centaurulnĭ Chiros); propriul seŭ fundator se póte privì Ippocrate, până la Herophil, din Alessandri'a, când începe disvoltarea sa sciinţifică. Părăsită îndelung în evul mediŭ, Lanfranc de Milan o plántă, în secl. 14, în Francia; în acel'aşi timp Gui de Chauliac dede primul tractat complet de chirurgiă şi cu fundaţiunca *Academieĭ · chirurgicale* din Paris (1731) practic'a sa luă un sbor din celle maĭ brilianţi, după care *clinicul chirurgicale* al luĭ Désault şi lucrările successorilor sĕi, cel maĭ celebre Dieffeubach, o puseră pre callea perfecţiuniĭ la care o vedem ajjunsă astădĭ prin un Langenbeck, Graefe s. al.

Chlamyde, (— *mys*), vestimînt commune Grecilor şi Roma-

www.dacoromanica.ro

nilor constând în uă mantă dischisă, suscinsă pre humărul drept s. la pept. Cons. Boettiger Sab. p. 64 și 85, Harduin. ad Plin. IX, 36 s. 60.

Chlor, substanță simplă, nemetalică, gasósă, de culóre galbinăverde; sapóre caustică, odóre năbușitóriă, găsită în natură tot-deuna ammestecată cu metalĭ, maĭ ales sodiŭ. Gălbinesce tintur'a heliotropiuluĭ, ê nepropriŭ pentru combustiune. Scheele, care lŭ discopperi în 1774, lŭ numi *acid marin déflogistique*, după care Lavoisier și Berthollet *acid muriatic ossygenat*, până când, în secl. nostru, Gay-Lussac, Thernard, Davy recunnoscură că tóte reacțiunile chloruluĭ pot sĕ se esplice considerând acidul muriatic ossygenat că corp simplu. Ampère ĭ dede numele de *chlor*. — Combinațiunea chlorului cu hydrogenul produce *acidul chlorhydric*, *hydrochloric* s. *muriatic* (Pelousse et Fr. Chim. Iédit. I. p. 107).

Chloraț, sărĭ din acid chloric și uă base.

Chioroform, s. PROCHLORUR de FORMYLĂ, cŏmpus organic conținînd carbon, hydrogen și chlor, usitat astădĭ în chirurgiă pentru proprietățile sélle, anesthesice.

Chlorur. s. HYDROCHLORAT, uerĭcĕ combinațiune a chloruluĭ cu un alt corp, maĭ ales sărĭ din chlor și un metal. Nisce combinațiunĭ decoloranți de acid ossygenat de chlor, popularisate de Labarraque, pórtă acest'așĭ nume. La cercarea acestor chloruri servesce instrumentul dat de Descroizilles, *chlorometru*.

Chor, (—*rus*), *mus.* uniune de persóne carĭ vorbesc s. cântă. Constă din soprano, contralto, tenor și baso, lîngă carĭ uneorĭ à cincea voce. — Vd. și *Tragediă*.

Choripheŭ, (— *phoeus*) vd. *Tragediă*.

Chrom, (gr.) corp simplu, metalic, fragile, greŭ de à se ossygenà prin acidĭ concentrațĭ, ușor prin alcali, găssit, în 1797, de Vauquelin în *plumb roșiŭ* de Siberia (*chromat de plumb*). — Combinațiunea sa cu ossygeuul formédă *acidul chromic*.

Chronic, (— *cus*), care è de timp lung, durédă timp lung.

Chronică, redacțiune historică după chronice.

Chronogram, (gr.) s. — GRAPH, inscripțiune ale cui litere numerală esprim dat'a unui eveniment. Petru c. Mare a săpat, în 1714, uă medaliă de memori'a învingerĭ dela Pultava; pre medală stă scris: *Pultava mira clade insignis. V. s. U.* L. V. M. I. C. L. D I. I. I. = 1714.

Chronologiă, (— *gĭa*), sciinț'a epocelor. — Se divide în *chr. theoretică*, numită și *mathematică s. astronomică*, tractând de divisiunile formate de natură; *historică*, care distribuesce evenimintele și le determină epocŭ'a (vd. *epocha*). Anticitatea are attătea chronologie câte popóre de origine differinte; predatele lor sunt până astădĭ nestabilite, affară de ale Chineĭ. In Grecia nu è nimic cert înainte de 776. Diversele methodurĭ de à determină datele evenimintelor înainte de acest an se găssesc în *Fasti Hellenici* de F. Clinton. Contră-determinațiunile sélle, precum și ale luĭ O. Müller, stă, astădĭ, Larcher și Raoul-Rochette, ambiĭ urmând pre Herodot, divers de

www.dacoromanica.ro

Eratosthene, precum acest'a de Phania şi Callimach. Larcher şi Raoul-Rochette, carĭ susţin datele espuse de Herodot, pun, d. e., căderea Trojeĭ în 1270, ér întórcerea Heracliḑilor în 1190. După Eratosthene ambele eveniminte cad în anniĭ 1184—1104. O. Müller (Dorier vol. II p. 441) dă aceste eveniminte după Eratosthene. C. Müller (annot. ad M. Parium, adaussă la Fragmm. hist. graecor. edit. Didot) nége ueri-cè creḑămînt chronologieĭ vechie, proferind predilecţiunea cellor vechĭ pentru unele numere, maĭ ales respectul către cyclul de 63 anni, lucru applicabile, după acel'aşĭ autor, la computaţiunea Alessandrinilor. Observaţiunile înaltuluĭ geniŭ al philologieĭ, Böckh, ass. M. Parium (şi Corp. Inscr. Graecarr. I. II. p. 522—26) sunt fórte importanţi, mai ales criticele sélle assupra resbeluluĭ Troic, întrc carĭ cestiunea (Vorl. üb. Litt.-Gesch.) dintre doue eveniminte care a servit pentru determinaţiunea unuia. — Pentru chronol. romană sunt interessanţi *Fasti*, carĭ caută à fi conţinnt chiar vechi'a eĭ systemă. Culegerĭ principalĭ la Foggini, M. Laurentiŭ, Sigoniŭ, P. Reland, Piranesi maĭ ales Baiter. vd. şi W. Schmidt Dictionary of Grec and Roman antiquities (Lond. 1842) p. 1070.

Chronometru, (gr.) horologiŭ dispus astfel că influinţele esterne nu lŭ pot modifică. In sine nu este decăt horologiŭ cu secunde.

Cintă, (*quinta*), interval de 5 grade s. sunete, *do—re—mi—fa—sol*, la Grecĭ *diapente*. Cint'a propriŭ dissă è uă consunanţă perfectă şi nemobile. C. *falsă* s. *errată* (dissunante) maĭ addesé se resólve. Se disting *c. justă*, cu 7 semitonurĭ; *c. diminută* (cea *falsă*) din terţ'a minore şi cint'a diminută (*dò* până la ^{b} *sol*): c. *adaussă* care merge la *sol* diese. Refer. *Accord.*

Circunferinţă, (*circumductio*) *geom.* linĕă curbă conţinînd un cerc s. un spaţ circular.

Circunfles, invers împregiur; *gram.* accent din grave şi acut, arse şi these.

Circunlocuţiune, scurtă desemnaţiune à unuĭ obiect prin alte vorbe decăt numele sĕu.

Circunscriere, à mărgini (împregiur). — Acţiunea şi effectul *circunscripţiune.*

Circunspect, care are circunspecţinne, vd. *Prudinţă.*

Circunstanţă, (*circum-stare*), împreginrare. — *Circunstanţiale*, de circunstanţă.

Cistophor, monnetă à Grecilor vechĭ valănd apprópe 4 drachme.

Citadelă, (fr.) loc în uă fortificaţiune, maĭ ales către partea oraşuluĭ, destinat principale à conţine soldaţiĭ păḑitorĭ aĭ ordiniĭ lăcnitorilor.

Civic, (— *cus*), cetăţenesc.

Civile, (— *lis*), vd. *prec.* — De dreptul civile Cic. Topicc. c. 2: «Jus civile est aequitas constituta iis, qui ejusdem civitatis sunt, ad res suas obtinendas» opp. dreptuluĭ ginţilor şi naturale, addesé dreptuluĭ public, precum în Verr. I, 42, conţinînd dreptul privat şi public (Sext. c. 42). Comp. şi Hottom., maĭ ales P. Faber (ad Cic. pro Caec. c. 2, Exc. III ed. Lem.)» Est enim ibi *jus civile*... quod in legibus, senatusconsultis,

www.dacoromanica.ro

rebus judicatis, jurisperitorum auctoritate (addesé el aŭ avut influinţă ass. *disvoltăriĭ* dreptuluĭ, maĭ ales dela August), edictis magistratuum, more, aequitate, consistit.»

Clan, (angl.) des. fiă-care trib din *higlanderiĭ* scoţianĭ, oferind aceaaşĭ organisaţiune caşi familĭ'a primitivă, un număr defĭpt de individĭ suppuşĭ autorităţiĭ patriarcalĭ şi hereditarie a unuĭ cap, în limb'a gaelliea *tiern*. Acéstă organisaţinne căd̆u după învingerea dela Culloden, cu care se perd̆u naţionalitatea scoţiană.

Clamóre, (— *mor*), strigăt.

Clar, care are claritudine.

Clarificare, (— *care*), a face clar.

Claritudine, s. CLARITATE, (— *do*, — *tas*), lumină strălucinte, limpedinţă; evidinţă; *fig.* renume.

Classe, (— *sis*), divisiune, dispărţimînt. — *Classic.* vd. *Anticităţi*. Comp. Lem. ad Cic «Sed ducitur hinc (dela *classis*) ea ratio, quum ad significandam hominum praestantiam, et contra adhibetur. Sic classici auctores dicuntur praestantissimi, quod ditissimi erant in primâ classe, in qua qui erant, *κατ' ἐξοχήν classici* dicebantur.» Comp. Varr. L. L. p. 94 (Spengel). Pentru eĭ Blakwal De praestantia classicorum anctor. latine vertit. etc. Ayrer.

Clausă, (— *sula*), încheiăre, articlu, condiţiune, dispositiune a unuĭ pact, punt de cerere.

Claviculă, (— *la*), se num. ossul care unesce humărul cu partea de sus è peptuluĭ, fiindcă are form'a unuĭ vlăstar.

Clavecin, vd. *urm.*

Clavir, (*clavis* — *claviarĭum*), uninne de clavĭ (cheie, clape) justapuse şi paralele în faci'a unuĭ musicante, attingînd cu cea-altă estremitate chórde puse d'assupra lor. Fiă-care octavă are 12 clavĭ, din carĭ 7 de ivoriŭ, 5 de abanos. Primele dă sunetele scaleĭ diatonice naturalĭ, celle-alte semitonurile. Piano, organatul, viel'a s. al. sunt instruminte cu clavir, vd. *Piano*.

Clemiuţă, (— *mentĭa*), blăndeţă, bunătate. — *Cleminte*, care are cleminţă.

Clementine, denum. decretatele papeĭ Cleminte V şi canónele conciliulnĭ de Viena publicate în 1016 din autoritatea luĭ Ioan XXII; apocryphele false attribuite luĭ Cleminte I.

Clepsydru, (— *dra*), horologiŭ de apă. Instrument cu care se serviă ceĭ vechĭ pentru măsur'a timpuluĭ. Cea maĭ simplă formă erà un tub larg de sticlă susţinînd uă scară însemnată cu grade, astfel că ap'a, scurgîndu-se, arrăttă prin descinsiunea nivelului horele, după correspunsiunea sa cu gradele scaleĭ. Principiul erà fundat pre scăderea successivă a suprafeţeĭ uneĭ columne de apă, conţinută în un vas, deunde curgeà regulat printr'un orificiŭ dischis la estremitatea inferiore à vassulnĭ. Inventiunea lor se attribuesce epoceĭ Ptolomeilor.

Clepţi, lăcnitorĭ munténĭ aĭ Greciеĭ; *nat.* speçă de *hymenoptere*, famil. chrysidilor.

Cler, (— *rus*) ordinea ecclesiastică. — Se numià, în Revol., *clergé constitutionnel* s. *assermenté* ecclesiasticiĭ carĭ adoptasserà constituţiunea civile à clerulnĭ.

Cleromanţiă, (— *tĭa*), divinaţiune, la ceĭ vechĭ, prin petricelle s. al.

www.dacoromanica.ro

Clică, (gr.) uniune de hómenĭ pentru à înșelà.

Clicute, (*cliens*), vd. *Patron.*— *Clientelă*, vd. ibid.

Climă, (gr.) temperatură. — *Climateric*; vd. *An.* — *Climatologiă*, descripțiunea climatelor.

Climace, (— *max*), *rhet.* vd. *Gradațiune.*

Clinică, (ad. *medicină*), studiŭ practic al medicineĭ, institutul.

Clinoidĭ, *anat.* nume dat celor 4 apophyse ale ossuluĭ sphenoid.

Clinometru, (gr.) instrument pentru à măsurà inclinațiunea uneĭ linëe s. unuĭ plan.

Clină, (*declinitas*), loc care merge descindînd. *Neg.*

Clinopodiŭ, (— *dĭum*), gen de plante.

Cliscometru, (gr.) instrument pentru inclinațiunea bassinuluĭ (med.).

Clisyphonte, gen de coquile.

Clisson, țessătură de lănà bretanică.

Clissu s. CLYSSŬ, (gr.) altădată ammestec de producte trasse din aceaașĭ substanță, maĭ ales spirt acid din antimoniŭ, natru și sulfur.

Clitoriă, (— *rĭa*, fr. *clitore*), plântă americană.

Cloaca, (— *ca*, *ὑπόννμος*), canale subterraneŭ, la R., pentru à reduce apele pluvialĭ de pre strate. Comp. fr. *conduit s. égout.* Principalea eră *Cloaca Maxima*, construită de Tarc. Priscu în scopul de à formà uă *area* pentru *Circus Maximus*, între Palatin și collin'a Capitoliuluĭ. Uă parte subsistă și astădĭ.

Clodonă, bacchantă. *Rr. us.*

Clofys, passăre americană.

Clomena, *botn.* plantă de Peruvia (Amer. meriḍ.).

Clompan, arbure de Molnce.

Cludiforme, (*cludo=claudo-formis*), în formă de cuiŭ.

Clunch, (angl. pron. *clon-ck*) schist argilos, ammestecat cu huilià anglică.

Clupanodonți, gen de pesci, d. e. sardine. Substituesc clupëele luĭ Linné.

Clupëe, (— *peae*), vd. *prec.*

Clusiă, gen de arburĭ, dupà numele luĭ Leclouse, botanist anglu.

Cnodalon, s. CNODULON, gen de insecte coleopt. de St. Domingue.

Co, speță de hèrbă de China.

Coa, speță de arbure american.

Coacțiune, constrîngere, silă. — *Coactiv* care are dreptul de à constrînge. — *Coactivitate*, calitatea coactivuluĭ. — *N. us.*

Coadjutor, adjunct (ajjutător) unuĭ officiar ecclesiastic

Coagulare, (— *lare*), à redicà fluiditatea, închiegà. *Coagulațiune*, acțiune de à coag. (și *coagul*).

Coak s. COKE (angl. pron. *côke*) huiliă curățită prin distilațiune.

Coalescințà, (— *scens*), adherințà. — *Coalescinte*, adherinte. *Rr. us.*

Coalisare, (cà refl.) à unì puterĭ contrà. La Mirabeau *coaliționare.* — Acțiunea și effectul *Coalițiune. N. us.*

Coaptațiune, (— *tio*), *chir* uniune à estremităților unuĭ os frînt.

Coarticulațiune, *anat.* suppl. *Synarthrose.*

Coati, (*nasua*) patruped carnivor din America.

www.dacoromanica.ro

Coatli, arbure din N.-Hispania, dis și *lemn nephretic*.

Cobalt, (— *tum*) — altă-dată *cobolt* — metal albicios, tare și fragile, mai fusibile decât fernul, de ordinar combinat cu arsenic, (mai ales în *cobaltul arsenicale s. smaltin'a*). și al cuĭ ossyd albăstresce sticl'a. — *Cobaltat*, combinațiune de ossyd de cobalt cu ună base.

Cobang, s. CUBANG, monnetă de aur de Japonia, =52 fr. 9 cent.

Cobban, mic arbure de Sumatra.

Cobĕă, (— *baea*), plantă americană.

Cobit, măsură indiană, 3=20 coțĭ de Amsterdam.

Cobite, (— *tis*), specă de pesce.

Co-bourgeois, (fr.) *mar.* proprietar cu altul al unei navĭ negoțatoresci; opp. *bourgeois* s. proprietar unic.

Cobra-Capello s. — DE CAPELLO, nu șĕrpe indian.

Cobrisso, minĕ de argint de Peruvia. (Amer. meriḍ., Péron).

Coca, arbure du Peruvia.

Cocaot, *miner.* speçă de pĕtră indiană.

Cocardă, ornament de panglică, în culorile naționalĭ, purtată la pălăriă de militarĭ. — *C. albă* (*blanche*), cea purtată de Francesĭ sub prim'a ramură à Burbonilor; *C. verde*, adoptată pentru gard'a națională în 12 Iul. 1789; *C. tricolore* fu pusă în us la 3 Iul. acel'așĭ an și deveni cocard'a națională à poporulnĭ francez prin decretul Constituanțiĭ, afară de epoch'a Restaurațiunii.

Cocosith, (gr.) mineral verde închis, format prin uninnea maĭ multor grăunți.

Cocotzin, mică turturea de Messic.

Cochlearia, (lat. *cochlear*, lingură), plantă din famili'a cruciferelor, usit. în medicină.

Coçțiune, (— *tio*), ferbere, maĭ ales când se face pentru vre-nă esperiință.

Coda, (ital.) *mus.* periódă adanssă, maĭ ales în finalĭ și în scherzo, unei buccățe cà sĕ o termine cu maĭ multă strălucire.

Codari, arbure de Guinĕa.

Codëată, *chem.* sare din acid codeic, s. de codeină, și ună base.

Codeină, *chem.* alcali organic afflat de Robiquet în opiŭ.

Codică, vd. *urm.*

Codice, (— *dex*), ăntĭiŭ, la R., carte de scris din table (*tabellae*, *codices*=*caudices*), denude *codicilli* tăbliță), chărtiă s. pergament. Maĭ târḍiŭ, și până astâḍĭ, culeș de legĭ, constituțiunĭ, rescripte ale Imperatorilor. — Principalile codicĭ ale Romanilor sunt. *Codex Justinianeus* și *C. Theodosianus*. Din celle doue anteriorĭ, *Gregorianus Codex* și *Hermogenianus C.* (astfel cu H. Grotiŭ) ni s'a conservat cv. în cel Justinianeŭ și în *Breviarium Alarici*. De aci le a dat Cujace ad calc. *Cod. Theodos.* Lugd. 1566. Par. 1586.

Coefficiente, *alg.* cantitate care multiplică altă cantitate.

Coempțiune, (—*tio*), vd. *Mancipațiune*.

Coercibile, (*con-arcere*), care pôte fi strîns, reținut în ucrecare spaț.

Coercițiune, constrîngere (silire), puterea de à constrînge, maĭ

www.dacoromanica.ro

ales pre cuv. de à nu lucrà contrà datoriele sélle, opprire.

Coercitiv, care are dreptul de coerciţiune (peutru lucrurĭ).

Coessistere, à essiste simultau, în acel'aşĭ timp cu altul- — *Coessistinţă*, essistinţă simultauă.

Cofer s. COFRU, (fr.) sipet, arcnlă.

Coherinţă, (—*rentiă*), uniune între maĭ multe părţi că sĕ formeḍe un tot nedivisibile.

Cohesiune, (— *sĭo*), adheriuţă à maĭ multor părţi, maĭ ales forc'a care o produce.

Cohorte, (*cohors* din *coercere*, Varr. L. L. V. 16) ăutĭiŭ uniune de maĭ multe trupe (peḍestrime), la R., Comp. *manipuli* flor. III, 21, Liv. II, 64, XXIII, 14). După-cĕ, priu nou'a orgauisaţiune militariă à luĭ Serviŭ. Tulliŭ, *principes* intrară în prim'a liuĕă, se luară în uă cohorte numaĭ căte 2 manipulĭ la aceaaşĭ speçă de arme, în legiuuile de 15 cohorţi, şi 3 manipulĭ, unul de *principes*, appoĭ de *hastati* şi *triarii*, în legiuuile de 10 cohorţi. — Iu secuudul resbel puuic, cerînd necessitatea à se întări armat'a cousulariă, uumărul *principilor* şi *hastatilor* se adausse, deuude distiuţiuuile de *cohortes trecenariae* (120 priuc. 120 hast. 60 triar.), *quadringenariae* şi *sexcenariae*. — *Cohors praetoria* formă comitatul privat al commăudauteluĭ şi coustă primitiv diu *ablecti* aĭ sociilor. Sc. Africanu crĕă pentru sine uu'a diu ecestri şi în fine toţĭ diu pregiurul commăudantelui (precum în Cic. Verr. II, 10, 11 fin. comp. Desjard Exc. de praet. proviuciali ad calc. Verr. II, 2 ed. Lem. p. 511 sqq.) se desemuà cu uumele de *cohors praetoria* s. *praetoris* (ad *provincialis*. Lem.).

Coincidere, à se afflà în acel'aşĭ timp, cougrui. — *Coincidinţă*, congruinţă.

Coke, (augl.) vd. *Coak*.

Cola, uume dat aloseĭ (vd. vb.).

Colabrism, speçă de dauţ tracic.

Colachon, iastrumeut bicord s. tricord italiau.

Colafaniŭ, vd. şi suppl. *Colofoniŭ*.

Colao, un fel de ministru de Stat în Chiua.

Colarin, partea de sus à capitoluluĭ uueĭ columne dorice şi toscane.

Colaspe, gen de coleoptere, vd. *Eumolpiŭ*.

Colatură, vd. *Filtraţiune*.

Colbach, s. — BACK, copperişiŭ de cap la călarĭ.

Colchic, (— *cum*), plaută bulbósă, typ al familieĭ colchiacëelor.

Colchită, vd. *urm*.

Colchotar, *chem.* uum. B. Valeutiu uu ossyd roşiŭ diu calciuaţiunea sulfatuluĭ de fer. Comp. *Rouge d'Angleterre*. Cel de Germauia şi Suedia è maĭ ales fossile.

Colcoptere, vd. *Eleutherate*.

Colibri, (*trochilus*, *polythmus*) geu de passerĭ diu famili'a teuuirostratelor, în Amer. tropicale, însemnabile peutru micşiorimea sa şi strălucirea culorilor.

Collaborare, à lucrà împreuuă cu altul. — *Collaboraţiune*, acţiuue de à collaborà.

Collaborator, cel care este în collaboraţiuue.

Collaterale, *jurispr.* care uu è în linĕă directă (despre consăugenĭ).

www.dacoromanica.ro

Collaționare, vd. și suppl. *Comparare*.

Collațiune, (— *tĭo*) acțiunea s. dreptul de a conferi un beneficiŭ; *jurispr.* comparațiune.

Collectă, (— *ta*, Lem. în Cic.) strîngere, percepțiune à impositelor; strîngere pentru ună binefacere.

Collecțiune, (— *tĭo*), culegere.

Colleg, (— *ga*), vd. *Camarad*.

Collegiŭ, (— *gĭum*), uniune de maĭ mulțĭ individĭ, formînd ceea ce se dice ună persónă juristică. Dela N. Pompiliŭ *sodalitates plebis — ordo* și *corpus* viu maĭ tărdiŭ — în carĭ ea erà divisă (de dînsele Sigon. A. J. C. R. II, 12. Manut. ad or. pro Sextio 15. — Lem.). In sens maĭ estins uniune: collegium consulum, tribunorum, precum până astădĭ. Vd. și *Gymnasiŭ*.

Collegiale, (fr.) de gymnasiŭ; *eccl.* opp. *cathedrale*.

Colliguay, *botn.* arbure de Chili.

Collimațiune, vd. *Graphometru*. Suppl. *collinĕațiune*.

Collină, (*collis*), dial.

Collirostre, insecte hemiptere constînd din genul *cicada* al luĭ Linné. Comp. *auchenoninge*.

Collisiune, (— *sĭo*), isbitură à done obiecte.

Colóre, (— *lor*), vd. *Culóre*.

Colombită, vd. *Columbită*.

Colonel, (fr.) comăndante de un regiment.

Coloniă, (—*nĭa*) propr. posessiunea uneĭ țerre; *metonym.* uniune de *colonisti*, ceĭ trămissi cà să se stabiléscă în ună țérră. — *Colonisare* (nu us.) à stabili colonie.

Colopholic, *chem.* acid care face basca colophoniuluĭ.

Columbă, (— *ba*), s. — BELĂ porumbea.

Columbită, un minerale dela Massachussets.

Columbiŭ, metal găssit, în 1801, de Hatchett în columbită, și pre care Wollaston lŭ face aceĭașĭ cu *tantalele*.

Columnă, (—*na*), stîlp circular pentru à susține s. ornă ună parte à unuĭ edificiŭ. Se compune din treĭ părțĭ principalĭ: capitolul, vîrful (*scapus*), basea (*spira*). Diversele ordinĭ sunt: *dorică*, cea maĭ vechiă și maĭ massivă, cu un capitol fórte simplu; *ionică*, capitolul decorat cu volute, în us, după Paus., dela Olymp. 33; *corinthică*, cu capitolul ornat de foiet; *compusită* s. *romană*, cu combinațiune din volutele ionice și foietul corinthian; *toscanică* s. *etrurică*, în un character de simplitate și rusticitate, astfel că erà numită chiar *rustica*.

Commandră, (— *dra*), geu din familĭa santalaceelor, conținînd ună singură speță, *thesium umbellatum*, origin. din America septentr.

Combustibile, (— *lis*), care arde. — *Combustibilitate*, calitatea combustibileluĭ.

Combustiune, (— *tĭo*), ardere.

Comediă, (— *moedia*, *κῶμος-ωδή*), imitațiunea moralilor pusă în acțiune (*Marmontel*), s. representațiune dramatică à uneĭ acțiunĭ din viețʼa commune, petrecute între persóne de condițiune privată (dela cea nouă).

Comestibile, (— *bis*), de mîncare.

Cometă, (— *ta*), corp ceresc, luminos, ne arrattînd nicĭ un character de soliditate, care appare pre cer, trăgînd după sine ună massă vaporică, numită *capelură* (códă).

Comic, de comediă.

www.dacoromanica.ro

Comitat, (— *tus*), vd. *Suită*.

Comite, (— *mes*), la R. însoţitor al magistraţilor în provinţe, maĭ tărdiŭ al regilor. Astădĭ titlu de nobilitate inferior ducelui, superior baronului.

Comitet, (fr.) uniune à cătorva membri din nn corp, din uă adunanţă, însărcinaţi cu essamele uneĭ affaceri.

Comiţie, (— *tĭa*, din *con-ire*, Varr.) adunanţele poporuluĭ, la R.— Essercità puterea supremă, decideà assupra proiectelor date de senat. *Comitiele curiate* alegeà pre regĭ, confirmà legile, decideà casurile de provocaţiune, dà magistraţilor sancţiunea şi imperul, aveà înfluinţă chiar assupra multor din relaţiunile particulare. Ultimele doue attribuţiunĭ şi confirmaţiunea decisiunilor comiţielor centuriate le remaseră dela Serv. Tulliŭ.

Comma, *mus.* differinţ'a dela tonul major la cel minor.— Pré puţin sinţibile cu urechi'a.

Commaud, vd. *urm.*

Commandă. (fr.) ordine a commăndanteluĭ; autoritate.

Commandare, à dà ordine, à imperà.

Commetină, (—*na*), uă plantă.

Commemoraţiune, adducere amminte, menţiune.— *Commemorativ*, care adduce amminte.

Commăsurabile, se dice de doue marimĭ carĭ aŭ măsură commune.

Commentare, à esplicà, vd. *urm.*

Commentarie, (—*rĭ*, —*rĭa*, *ὑπομνημονεύματα* s. *ἀπο*—) Vd. *Memorie*.— Cel care le face è *commentator*, comp. *Intrepretator*.

Commerciŭ, (— *cĭum*), negoţ.

Commis, (— *sus*), cel însărcinat cu uă missiune.

Commiseraţiune, (— *tĭo*), compassiune (mĭlă).

Commissar, officiante pentru à regulà uă affacere.

Commissionar, cel care priimesce commissiunĭ.

Commissiune, sarcină, mandat.

Commod, (— *dus*), de us facile (lesnicios).

Commodat, (— *tum*), contract pentru împrumut.

Commoditate, (— *tas*), stare commodă (înlesnire).

Commodor, commăndante preste maĭ multe navĭ de resbel în Hollanda, Anglia şi America.

Commoţiune, (— *tĭo*), miscare violinte (interiore), agitaţiune.

Commotică, (gr. *chommos*), arte de à şi dà uă frumuseţă facticiă.

Commună, (— *nis*), corpul cetăţianilor unuĭ dispărţimînt administrativ. Vd. *Canton*. — *Communale*, care ţine de commună.

Communalist, membru din vre-uă societate religiósă.

Commune, (— *nis*), propriŭ la maĭ mulţi s. la toţĭ (obstesc).

Communero, partén al democraţieĭ în Hispania.

Communicabile, (— *lis*) care se communică.

Communicare, (— *care*), à fi în relaţiune, conferì; à transmite, împărtăşi (cui-va cv.)— *Communicaţiune*, acţiune de à communicà.

Communism, vd. *Socialism.*

Communiune, (— *nĭo*), uniunea maĭ multor în uă credinţă; cumminicătură (grijaniă).

Commutaţiune, vd. *Metaplasm.*

Compacitate, (— *tĭo*), calitatea celluĭ care è compact.

www.dacoromanica.ro

Compact, (*con-pango*) condesit, strîns (*spisus*).

Companiă, (fr.) associaţiune; *milit.* rôtă.

Companion, (fr.) vd. *Camarad. N. us.*

Comparabile, (—*lis*), care se póte compară.

Comparare, (— *rare*), à stabili răporturi.— *Comparaţiune*, acţiune de à compară.— *Comparativ*, care compară.

Compas, (*cum-passus*), instrument pentru à descrie cercuri, măsură linče s. al.— Inveuţiunea sa se attribuesce luĭ Talaŭ.

Compassiune, compătimire, milă.

Compensare, (— *sare*), à supplini prin ecivalinte.— *Conpensaţiune.* acţiune de à compensà..

Competinţă, (— *tĭa*), pretenţiune de egalitate, drept de à se ammestecà în nă affacere.

Compilare, (— *lare*), à estrage părţi din autorĭ diverşi pentru à le uni în un tot.— *Compilaţiune*, acţiune dc à compilà.

Completare, à deplini.

Comples, (— *xus*), îmbrăţare; cà adj. care îmbraţă maĭ multe lucrurĭ.

Complesanţă, deferinţă la voinţ'a altuia.— Cel care o face è *complesante.*

Complessiune, constituţiune à corpuluĭ.

Complicare, (— *care*), vd. *Implicare.*

Complice, părtên cu altul la un crime.— Acţiunea è *complicitate.*

Compliment, (fr.) gratulaţiune, mărturiă de stimă şi affecţiune către cnv.— Verbul è *Complimentare* =*gratulare.*

Complot, (fr.) conjuraţiune, concert clandestiu între maĭ mulţi pentru à dà nă lovitură decisivă şi fără scire.— Verbul è *complotare*=*conjurare. conspirare.*

Compoix. (fr.) vd. *Cadastru.*

Componendă, platà la curtea Romeĭ pentru dispensiunĭ; locul unde se împlinesce.

Componium, organat cu cylindre dat de Winckler.

Composit, (— *tus*), compus.— Pentru *compositŭ* vd. *Columnă.*

Compositiune, (— *tĭo*), acţiunea de à compune şi resultatul.

Compositor, cel care compune musicà.

Compressă, *chir.* legătură pentru à comprime. Suppl. *compressat.*

Compressiune, (— *sĭo*), acţiune de à comprime.

Comprimere, (— *mĕre*), à ăpăssà.

Compromissiune, (— *sĭo*), acţiune de à compromite.

Compromitere, à espune la ceaa ce póte adduce neplăcere, periclità.

Compulsiune, (— *sĭo*), percursiunea maĭ multor obiecte.

Compunere, (*con-ponĕre*), à formà un cè prin ordinaţiunea diverselor părţi.

Compuse, *chem.* corpurĭ multiplicĭ în substanţ'a lor. După numărul matcrielor cè conţin aŭ diverse calificaţiunĭ numerice: binarie, trinarie, patrinarie s. al.— *Botn.* florĭ formate din părţi analòge pre un receptaclu commune.

Comput, (— *tum*), socotélà.— *Computaţiune*, calcul.— *Computist,*

www.dacoromanica.ro

cel care lucrédă un calendar. La curtea Romei officiar receptor al veniturilor collegiului sacru.

Comtor, vassal immediat al comitelui in Périgord, vechiă provință a Franciei (*Ager Petrocoriensis*).

Con, (ital.) *mus.* cu. Particulă pusă pre partițiuni în uére-carî espressiuni compuse.

Conami, *botn.* arbure de Cayenne.

Conantheriŭ, *botn.* plantă de Peruvia, famili'a narcisselor.

Conariŭ s. RION, vd. *Pinëale.*

Concanauthli, rață de Messic.

Concav, (— *vus*), vd. *Conves.*

Concavitate, (— *tas*), interiorul unui corp concav.

Concedere, (— *dĕre*), a dà, lăssa, accordà.

Concentrare, a uni în un centru, in un loc.— Acțiunea și effectul *concentrațiune.*

Concentric, vd. *Escentric.*

Concepére, (*concipere*) a luà în minte, a primi, a și formà idëă de cv., a înțellege (bine).

Concept, la scholastici syn. cu idëă s. noțiune. Dela Kant uerîcé idëă care este generale fără à fi absolută.

Conceptisti, vd. *Gongorism.*

Concepțiune, acțiune de à concepe. vd. și *urm.*

Conceptualism, doctrină fundată de Abaillard pentru à concilià Rëalismul și Nominalismul. Contră Nominalisti el stabilì că la numele uneî idëe generalî pôte corrèspunde nà *conceptiune*, represintațiune vagă a obiectului, ne avind essistință decât în mintea nóstră.

Concert, s. CERT (*concentus*), harmoniă de vocî s. de instruminte.

Concertare, à chibzui.

Concerto, (ital.) symphoniă pentru à se essecutà de orchestră, mai partic. compositiune pentru un instrument singur cu un simplu însoțimînt (accompagnement).

Concessiune, (— *sĭo*), acțiune de à concede și resultatul, lăssare.

Concetti, (ital.) cugetări brilianți, însă proscrisse de bunul gust. Vd. *Gongorism.*

Conchifere, classe de mollusce stabilită de Lamarck, correspundinte *acephalibor* luî Cuvier.

Conchyliologiă, (gr.) partea zoologieî care se occupă de studiul coquilelor.

Conciliare, (— *are*), à învoi, împăcà.— *Conciliațiune*, acțiunea de à concilià.— *Conciliator* care conciliédă.

Conciliŭ, (— *lium*), adunanță ecclesiastică.— Italianiî numără 19 concilie generalî s. *ecumenice* până la 1563. Francesiî mai adaugă doue. Pentru Protestanți e mai însemnabile cel dela Dodrecht în 1618.

Concis, (—*sus*), scurt și strîns (despre styl).— *Concisiune*, calitatea concisuluî.

Conclave. (— *ve*), adunanță ecclesiastică pentru electiunea papeî și locul.— *Conclavist*, cel care urmédă pre un cardinale în conclave.

Conclusiune, (— *sĭo*), resoluțiune, încheiare, fine (la nă discussiune, affacere).— *Conclusiv*, care dă conclusiune.

Conclusum, (lat.) decret al dieteî germanice, al consiliuluî aulic.

www.dacoromanica.ro

Concordanță, (— *ția*), cuvenință, răport (potrivire).

Concordante, *mus.* vd. *Tenor.*

Concordare, (— *dare*), à fi în unire, tinde la acel'aşi scop. cà neutr. vd. *urm.*

Concordat, *jurispr.* şi *eccl.* accord, transacțiune, convențiune, (pentru acte vechie). Cà propr. contractul între Leon X şi Franciscu I prin care se abolirà numele de Sancțiune pragmatică şi mai multe pretențiuni ale eĭ, contrarie papilor.

Concordià, (— *dia*), unire, bună înțellegere.

Concuerante s. — QUERANTE, (fr.) coprindător, cuceritor. *N. us.*

Concuistă, (fr.) coprindere, victoriă. *N. us.*

Coucurare, — regul. *concurrere* — à se întrece.— *Concurrență* s. — *rință* = *concurs*, întrecere, rivalitate; adunare la un loc.

Concussiune, (—*siŏ*), furt (furtişiag), deplinit de un funcționar. Comp. *estorsiune*, *repetunde.*

Condamnare, vd. *urm.*

Condemnare, (— *nare*), à reprobà, (osîndi).— *Condemnațiune*, acținne de à condemnà.

Condensabile, (— *lis*), care se póte condesi, condesibile.

Condensare, (— *sare*) à îndesi. *Suppl.* condesire.

Condescindință, (— *descendența*), vd. *Complesantă.*

Condisciplu, conscholar. *N us.*

Condițiune, (— *tĭo*), arbitriŭ cè se prescriă cuĭ-va, clausă, stare, posițiune în societate.

Condițională, care conține nă conditinne.

Conditum, (lat.) *pharm.* compositiune din mere piper şi vin.

Condoleanță, (fr.) vd. *urm.*

Condolință, (— *lentĭa*), mărturiă de partea cè iea cnv. la durerea altnia (de ordinar *compliment* s. *epistolă de*).

Conducere, (— *cĕre*), à direge mersul către drumul cuvenibile.

Conductibilitate, *chem.* facultate de à fi transmis.

Conductor, (— *ductor*), care conduce; *chem.* tot corpul care transmite căldură s. electricitate.

Conduită, purtare. *N. us.*

Confarreațiune, (— *tĭo*) vd. *Mancipațiune.*

Confederare, (— *rare*), à stabili legătare de interesse şi résum între partite, State s. al.— Acțiunea s. effectul è *confederațiune.* Comp. *Ligă.*

Conferința, (— *rențĭa*), comparațiune; adunanță de indivizi pentru uă discussiune.— Verbul este *Conferire.*

Confessare, (fr. lat. *confiteri*), à mărturi.— *Confessiune*, acțiune de à confessà (act. şi pass.).— *Confessionale*, scaunul, şesul *confessorului* (spovednitor).

Conșidere s. —DARE (— *dĕre*), à increde, commite (cuĭ-va cv.).

Conșidență, (fr.)— regul. *conșidință*— încredere.— *Conșiente* s. — *șidinte*, cel care este în conșidință (cuĭ se încrede cv.).— *Conșidințat*, care se face în conșidință, în particular; opp. *officiale*, în administrațiune.

Configurare, à formà în esterior, figurer l'ensemble (Dict. Acad.). *Rr. us.* — *Configurațiune*, suprafaç'a care mărginesce un corp.

Confiniŭ, (— *nĭum*), margine, limită (hotar).

Confirmare, (— *mare*), à face

www.dacoromanica.ro

ferm, întări, dà petere.— *Confirmațiune*, act. de à confirmà.— *Confirmativ*, care confirmă.

Confiscabile, care pôte fi confiscat.

Confiscare, à adjudecà fisculuĭ în cas de condemnațiune.— *Confiscațiune*, act. de à confiscà și effectul.

Confiseriă, (fr.) cofetăriă, conditoriă.

Confiteor, (lat. *mărturesc*), rugăciune începînd cu acéstă vorbă. Se face înainte de confessiune.

Conflict, (— *flictio*), obveniță (întîlnire) à doue lucruri, isbire.

Conformare, (— *mare*), à potrivi cu.— *Conformațiune*, act. de à conformà.

Conforme, (— *mis*), potrivit.— *Conformitate*, potrivélă.

Confortabile, (fr. propr. angl.) s. — *tativ* întăritor. *Suppl.* corroborante.

Confruntare, à presintà doue lucruri în față unul cu altul.— *Confruntațiune*, act. de à confruntà.

Confundare,— regul. *confundere*—à ammestecà (încurcà).—*Confus*, ammestecat, neînțelles.— *Confusiune*, ammestec.

Congé, — *geĭ*, (fr.) — bine *congediŭ* — permissiune de à se retrage, în gen. cea accordată de superior inferiorului pentru à face cv.

Congelare, (lat. *ger*), à înghiăça.— *Congelațiune*, act. de à înghiăça.

Congeminațiune, (— *tio*), formațiune dublă și simultană.

Congener, de acel'așĭ gen cu altul.

Congeniale, assemine la ingeniŭ cu altul. — *Congeniatitate*, calitatea congenialeluĭ.

Congenitale, (— *lis*), care vine din nascere. Unii *congeniale*.

Congest, (— *tus*), adunătură.

Congestiune, adunătură la un loc, accumulațiune.

Congiur, linĕă care determină un cerc, circuit.

Conglobare, (— *bare*), à adunà în formă de glob.— *Conglobațiune*, acțiune de à conglobà.

Conglomerare, (— *rare*), à adunà în formă de ghiăm.— *Conglomerați*, stînce formate din fragminte de pétră.

Conglutinare, (— *nare*), à unì cu glutîne, lipi.— *Conglutinanți* sunt, în geol., *conglomerații* necrystalițĭ, numițĭ mai de ordinar *congregații*.

Congreganism, spirit de congregațiune.

Congregare, (— *gare*), à unì în uă singură adunanță.

Congregațiune, associațiune. Mai ales pentru societățile religióse, uniune de mai multe secte s. ordiniĭ sub accaași derecțiune; subîmpărțirile cardinalilor la Roma. In ultimul înțelles se află: *c. ordinarie* pentru affacerile curriuți; *c. estraordinarie*, precum sunt: *congregatio officii* s. *inquisitionis*, compusă din 12 cardinali și mai mulți consiliarĭ (*consultores* s. *qualificatores sancti officii*), pentru repressiunea heresielor; *c. indicis* (*librorum prohibitorum*), pentru censur'a cărților; *c. de propaganda fide*, s. *Propaganda*, pentru respîndirea religiuniĭ.

Congres, (— *sus*), processiune; împreună. Convent al pleniputinților mai multor decât doue State

www.dacoromanica.ro

pentru à tractà, maĭ ales de pace, dela secl. 17 pentru à decide relaţiunile carĭ puteà facile conduce la resbel. Astădĭ se dice *conferinţe*, precând în *congres* iea înşişĭ suveraniĭ parte.— Celle maĭ renumite ale timpuluĭ modern sunt: dela Münster şi Osnabrück, dischis în S.bre, 1644, între Francia, Suedia, imperatorul şi pap'a pentru încheiarea uneĭ păcĭ generalĭ; dela Reichenbach în 1790; dela Viena, Parisi, Troppau 1814—20. – In Belgiŭ, după 1830, se numì *congres* adunanţ'a representanţilor poporuluĭ.

Congruire, (—*ĕre*), à se potrivi.— *Congruinţă*, potrivire, *syn* conformitate.

Conic, (— *cus*), cu vîrf.— *Conilithe*, petrificaţiunĭ în formă conică.

Conjectanëe, (— *neae*), culegerĭ de opininnĭ, hypothesĭ, cugetărĭ momentane s. notiţiunĭ.

Conjectare, (— *tare*), — rĕu *conjecturare*— à dà cu socotél'a.— *Conjectură*, presuppunere, stabilit nedemustrat.— *Critică conjecturale*, în liter., este uniinea regulelor de observat pentru uă emendaţiune de test.

Conjuge, (— *jux*), sociŭ de matrimoniŭ.— *Conjugale*, de matrimoniĭ.

Conjugaţiune, (— *tio*), *gram.* dătul uneĭ vorbe prin-tôte modificaţiunile cerute de mod, timp, gen, număr, persónă.

Conjunctim, (lat.) în unire.— *Conjunctis viribus*, cu puterile unite.

Conjuncţiune, (— *tio*), unire; *gram.* părticică care légă propositiunile.— *Conjunctiv*, care serve-sce spre à legà.

Conjunctivă, (— *va*), membrană collaturată de canalele lacrymale prin puntele lacrymalĭ şi unind globul ochiuluĭ cu orbit'a şi plepele.

Conjunctură, (— *ra*), împreunare. Se dice în comm. când preţul cerut şi cel dat sunt aşià de distanţi că ambele cantă à fi modificate.

Conjuraţiune, (— *tio*), legătură contră viéţ'a s. libertatea cnĭva, contră uă formă de gubern; complot, conspiraţiune.

Connat, (— *tus*), născent împreună cu altul.

Connetablu, (fr.) — ad. *comes stabuli* (visitiŭ) — demnitate de curte şi Stat sub imperatoriĭ romanĭ. In Francia aveà ăntîiŭ numaĭ cur'a palatuluĭ şi castrelor curţiĭ; dela secl. 11 command'a supremă à trupelor regesci, dis *Grand connétable*. Redicată în 1627 după Lesdiguières, fŭ renoită de Napoléon în persón'a fratelui sĕu, Ludovic. In Anglia vd. *Constablu*.

Connes, (— *xus*), ţessătură, legătură, vd. *urm*.

Connessiune, (— *xio*), legătură între obiecte în urmarea rapporturilor cè aŭ.— *Connessitatea* è numaĭ denotaţiunea acestor răporturĭ.

Connivintă, vd. *urm*.

Connivire, (= *vere*), à participà la cè-va rĕu prin dissimulaţiune.

Conoid, (gr.) corp s. solid cu formă conică.

Conori s. — HORI, arbure de Guiana.

www.dacoromanica.ro

Consacrare, vd. și suppl. *Consecrare*.

Consăngine, de acel'aș sânge. Calificațiune a cellor născuți din acel'aș tată, opp. *uterin*, din aceaaș mamă, *german*, din acel'aș tată și aceaaș mamă.

Conscințiă, (— *tia*), cunnoscință intimă, sințimînt interior morale dând animeĭ cunnoscință de percepțiunile carĭ suut într'însa.— Principalile în morale sunt: *c. antecedinte* și *subsecinte*, *decisivă*, *demustrativă* s. *probabile*, *dubitativă* și *nedeterminată* (irrésolue).

Conscințios, care are conscințiă delicată.

Conscript, (— *tus*), înscris pentru servițul militar, vd. *urm*.

Conscripțiune, vd. *Recrutațiune*.

Consecrare, (— *secrare*), à devotà, sînți (sfuți); sacrificà.— *Consecrațiune*, acțiune de à consecrà.

Consecinte, vd. *Consequent*.

Consecuțiune, (— *țĭo*), urmare. Mai ales, în astr., spațul de 21 $^1/_2$ ḑile între doue conjuncțiunĭ ale luneĭ cu Sôrele. Comp. *Lună synodică*.

Consecutiv, în continuŭ, pre rind (în ordinea timpuluĭ).

Consequent, (— *quens*), care ține uă consecință, șir direct al maĭ multor obiecte, urmare.

Conservare, (— *vare*), à păstrà.— *Conservațiune*, acțiune de à conservà.— *Conservator*, cel care conservă.

Conservatoriŭ, (— *rĭum*), schólă pentru musică și declamațiune. — Primul fusse fundat în Naplia, secl. 16. In Francia datéḑă dela 1784.

Consemn, ordine dată uncĭ sentinelc. *Neg*.

Considerabile, (— *lis*), de considerat.

Considerante, vd. *Circunspect*.

Considerare, (— *rare*), à luà în băgarc de sémă.

Considerațiune, (— *ĭo*), acțiune de à considerà.

Consiliar, membru de consiliŭ.

Consiliare, (— *liare*), à povățni. · *Consiliațiune*, povățuire — *Consiliator*, cel care povățucsce.

Consiliŭ, (— *lĭum*) povață; adunanță, corp de officianți de admiuistrațiune (sfat). *C. cellor Cinti Centi*, *cellor vechĭ*, numele à doue camere legislative, ci ëate în Francia, în 1795, după stabilirea Directoratuluĭ.

Consințimint s. CONSENS, (-*sus*), înțuoință, accord. Ultimul și approbațiune de curtea Romeĭ à uneĭ resemnațiunĭ de beneficiŭ.

Consistință, coagulațiune, îngroșiare (à unuĭ fluid), condesință.

Consistare, regul. — *sistere*·— vd. *Constare*.

Consistoriŭ, (— *rĭum*), consiliul papeĭ s. collegiul cardinalilor și locul.— *Consistoriale*, care pertine consistoriuluĭ.

Consolă, (fr.) vd. *Prothyr*.

Consolabile, (— *lis*), care póte fi consolat (pentru perss.).

Consolare, (*solare*) à mângăià, linisti de uă durere.— *Consolațiune*, acțiune de à cousolà.— *Consolativ*, care adduce consolațiune.— *Consolator*, care consolédă.

Consolidare, à întări.— *Consolidațiune*, acțiune de à consolidà.

Consomare, (fr.) à strică prin us (întrebuințare).— *Consomațiu-*

www.dacoromanica.ro

ne, act. de à consomà.— *Consomator*, vd. *Perceptor*.— *N. us*.

Conso... vd. *Consu*...

Consórte, (— *sors*), soçiă, nevastă.

Conspect, (— *tus*), vedere, privire.

Conspirare, (— *rare*), vd. *Conjurare*.— *Conspiraţiune*, acţiune de à conspirà.— *Conspirator*, care conspirédă.

Constabile s. — STABLU, officiar de poliţiă în Anglia (*policemen*) şi Germania. Lord înalt const. *(lord high constable)*= *connétable*. Astădi essiste numaĭ ceĭ de commune, *petty constables*.

Constanţă, (— *tia*). statornicià. — *Constante*, care are constanţă.

Constare, (—*stare*, s. —*sistere*), à fi compus.

Constatare, vd. *Probare*.

Constelaţiune, (— *tio*) s: *asterism*, adunătură de stelle sub. uă singură figură şi un singur nume. Dela Ptolomeŭ (in Almagest) sunt 48. Heveliŭ, Halley, Bayer s. al. aŭ adaus numărul lor.

Consternare, (—*nare*), à cădè în *consternaţiune*, uimire, mirare cu perdere de curagiŭ.

Constituare, — regul. *constituire*— à compune un tot din lucrurĭ adunate; à statori.

Constituinte, care constituesce. Ca propr. adunanţă naţionale à Francieĭ înainte de *Legistativ'a*. Crëată de rege pentru à regulà starea finanţelor, se proclamà prin jurămîntul *du jeu de paume*, în 9 Iuliŭ 1789, de *adun. naţionale constituinte*, în scopul de à dà Francieĭ uă nouă organisaţiune politică. Cons. Duruy Hict Univ. III. p. 610, 613. Hist. de France II. p. 497 sq. 510 sqq. 520 sqq.

Constituţiune, (— *tio*), compositiune, organisaţiune. Comp. *Chartă*. — *Constituţionale*, relativ la constituţiune.— *System'a constitutionale* este system'a monarchică moderată de autoritatea populară. Concepţiunea acestuĭ fel de gubern, deşi lucrul în sine agitasse, sub diverse numinĭ şi forme, evul mediŭ, eşi din Anglia, unde se conservasse şi se disvoltasse maĭ ales Constituţiunea. Dela Revoluţiune idë'a se respîndi în tótă Europa, deşi nu absolut înţellèssă si appreţiată, căcĭ se consideră esclusiv characterul historic al acesteĭ forme de Stat.

Constituţionalĭ, parténiĭ systemeĭ constituţionalĭ.— *Constitutionalitate*, character constituţionale.— *Constituţionar*, partèn al constituţiunii Unigenitus.— *Constitutiv* care constituesce, compune în essinţă cv.

Constricţiune, strîngere, mărginire.— *Constrictiv* s. *constringinte*, care adduce strîngere.— *Constrictor*, care strînge.

Constringere, (— *stringere*), à mărgini, sili.

Construare, —regul. *construire* — à dispune diverse părţĭ ale unuĭ edificat, redică, clădì.— *Construcţiune* acţiune de à construì şi effectul; *gram.* ordinatul propositiunilor; *math.* summ'a linëelor şi planurilor necessarie pentru à dislegà uă cestiune s. represintaţiunea lor prin desemn. *Constr. scinţifică* constă în disvoltatul consecinţelor din premisse.— *Method'a construinte* à lui Schelling demus-

www.dacoromanica.ro

tră rĕalitatea că copiă s. apparinţa à idĕcĭ.

Consubstanţiaţiune, (— *ţio*), presinţ'a sângeluĭ şi corpuluĭ luĭ J.— Cbr.— *Consubstanţialitate*, egalitate perfectă întrĕ J.— Chr. şi Dumneḑeŭ.

Consuetudine, (— *tudo*), deprindere, (obiceiŭ).— *Consuetudinale*, de consuetudine.

Consule, (— *sul*), în republ. romană demnitar suprem de administraţiune.— In număr de douĭ, cu putere essecutivă, autoritate nelimitată în casurĭ urginţi (*videant consules* etc.) ĕĭ aveà conducerea resbelulnĭ, redicarea şi armarea cetăţianilor, commănd'a. Când se afflià în Roma, senatul şi comiţiele se convocà de dînşiĭ. Semnul demnităţiĭ lor erà, affară de *sena currulis* şi *toga praetexta*, comitatul de 12 lictorĭ cu *fasces* pentru fiăcare. Anniĭ se numărà dupà dînşiĭ şi numele lor erà înscris în capul Fastilor consularĭ. Funcţiunea lor durà un an, dupà care, *consulares*, maĭ addesĕ mergeà că proconsulĭ în provinţe. Şi sub imperatorĭ conservară uă mieă parte din vechi'a autoritate, pănă către 541. Inainte de Revol. erà magistraţi municipalĭ, maĭ ales în sudul Franciеĭ, deundo frecintea espressiune *les juges consuls*.— In 1779 pre sfărnmăturele Directoratniuĭ derîmat de Napoléon, se redicà un gubern provisoriŭ compus din 3 consulĭ, Siéyes Bonaparte şi Roger-Ducos; în 13 D-brc, acel'aşĭ an, constituţiunea din annul VIII declarà prc Bonaparte şi Cambacérès pentru 10 anni, al treilé prc Lebrun, pentrucă Primul consule erà învestit cu funcţiunile celle maĭ înalte civilĭ şi militarie, cu puterea legislativă. In 1802 un edict al senatuluĭ confirmà autoritatea sa pentru ceĭ 10 annĭ următorĭ şi preste 4 lune un alt edict ĭ o cenferi pre vieţă.— Astădĭ consuliĭ sunt funcţionarĭ dc gubern stabilitĭ în ţerre streine, că sĕ protégă pre suppuşiĭ Statuluĭ de care perţin. Sunt adevăraţi ambassadorĭ în ceaa cĕ privesce relaţinnile commercialĭ, de aceaa sc şi bucură dc róte drepturile cĕ legile civilĭ conced ultimilor.

Consultă, judecătoriă în Naplia; camer'a civile în Hispania.

Consultare, (— *tare*), à cere consiliŭ, opp. *consiliare*.— *Consultaţiune*, act. de à consultà (kibzuire) — *Consultativ*, care servesce spre consultare.

Consumare, vd. *urm*.

Consumere, (— *mĕre*), à stricà în compositiune (mistui).

Consunanţă, (—*sonanţia*), egalitate de sunet.

Consunante; (— *sonans*), care consună (vd. vb.).

Consunare, (—*sonare*), à sunà egale s. împrennă.

Contabile, (fr.) însărcinat à dà comput. —. *Contabilitate*, raţiune, sarcină, obligaţiune de à stabili computurĭ (socotele). Suppl. *computabile*, — *litate*.

Contact, (*con-tango*), attingere, pnnere în relaţiune.

Contagios, care se communică, lipicios.

Conte, (fr. *comte*), vd. *Comite*.

Contemplare, (— *plari*), à privi cu attenţiune, aţinti cugetarea.— *Contemplaţiune*, act. de à contemplà. *Contemplativ*, cafe ĕ în contemplaţiune.

www.dacoromanica.ro

Conteninţă, (fr. — *nance*), coprins, încăput; mod de a se ţine (pentru persș.).

Contessă, (fr. *comtesse*), — regul. *comitessă*, fem. dela *comite* (vd. vb.).

Contestabile, care se póte contestà.

Contestare, (— *testari*), a un recunnósce (tăgădui). — Differesce de *negare* pentrucă implică conceptul de judecată, de mărturiă.— *Contestaţiune*, acţiune de a contestà.

Contestură, (— *textură*), lipire, ţessătură, asşedat al părţilor un'a lăngă alt'a.

Contiguitate, (— *tas*), starea a doue lucruri carî se atting fără a se ţine una de alta. *Continuitatea* arrattă unirne neîntreruptă.

Contimpuran, din acel'aşi timp cu altul.

Continentale, care se referesce la contininte.

Continente, (— *nens*), s. — NINTE, care ţine de altul. Că subst. *geogr.* spaţ de pămînt ferm, neîmbuccătăţit de apă.

Conţinere, a coprinde.

Contingenţă, (— *tă*), *phil.* calitatea lucrurilor essistinţi, possibilî de a se concepe că ne essistinţi, opp. *necessitate*; *geom.*, *an ghiŭ de contingenţă*, ănghiŭ mistiliniŭ, ad. format de un ănghiŭ de cerc şi ună tanginte. E tot deuna maî mic decăt un ănghiŭ dreptiliniŭ.

Contingente, (— *gens*), partea cè dă fiă-care şi priimesce din un tot commune. Că adj. de contingenţă, casuale.

Continuire, a urmà (şirul).— *Continuitate*, vd. *Contiguitate*.

Conto, (ital.) s. A CONTO, din socotélă.

Contor, (ital. — *toro*), s. COMPUTORIU, loc unde se fac s. ţin socotelele.

Contorsiune, vd. *Distorsiune*. — *Contorsură*, întorsură în formă nére-cum rotundă, *syn.* inversură, conversură.

Contră, (— *ra*), împrotivă.

Contrăbandă, (fr.) contrăvenţiune la legile oppritive ale dunaneî.

Contract, legătură, învoinţă în scris. Verbul este *a contractà*.

Contractibile, (— *lis*), care se póte contrage.

Contractile, care se contrage.

Contracţiune, acţiune de a contrage. — *Contractiv*, care contrage. — *Contractură*, strînsură (poţî usità pentru *cărceiŭ*).

Contradicere, (— *cere*), a susţinea contrarul; a vorbi contrar decăt altă-dată. — *Contradicţiune*, acţiune de a contradice. — *Contradictor*. s. — *riŭ*, care implică contradicţiune.

Contragere, (— *here*), a strînge.

Contralto. vd. *Vôce*.

Contrapunt, speciale artea de a unì maî multe sunete în ună melodiă şi maî ales a însoţi ună melodiă dată cu alte vocî. Numele dela usul essistinte în evul meḑiŭ de a scrie musică prin punte, ale căror distanţe respective între maî multe vocî se diceà *punctum-contra-punctum*. E de done speçe: *simplu* s. *commune*, propositiune musicale în care melodi'a sunetelor acute şi gravî è nestrămutabîle (nu póte trece din unul în altul contrar); *duplu* s. *compus*, căndsunetele se pot transmite fără à

www.dacoromanica.ro

strică harmoni'a. Primul are cinci regule, secundul è maĭ complicat. Ordinaţiunea luĭ o retrag uniĭ la secl. 6; alţiĭ o attribuesc Aretinuluĭ.

Contrar, (— *rĭus*). oppus.

Contrariare, à dice s. face în contră (împrotivă).

Contrarietate, (—*tas*), cas contrar, opposiţiune; *syn.* dissidinţă, repumnanţă. adversitate, fortună rea.

Vorbele allăturate de **contra** *esprim oppusul sensuluĭ lor propriŭ.*

Contrast. deosebire prin opposiţiune.

Contribuire, (—*buĕre*), à dà uă parte din ceaa cè è necessar peutru uă operaţiune commune. — *Contribuţiune*, acţiune de à contribuì şi effectul.

Controlă, (ad. *contra-rolă*), socotélă duplă pentru verificaţiunea unuĭ act; *syn.* censură, antigraph. — *Contr. ccntrale*, ramură à ministeruluĭ de finanţe care se occupă de verificaţiunea receptelor şi datelor totidiane din thesaurul public s. al. *Binnen-controle* se num., în Germania, uă secundă controlă făcută la ajjungerea în nn oraş, pentru verificaţinnea celleĭ făcute la limite (graniţă).

Controversă, (—*sĭa*), direcţiune oppusă, disbatere. de cestiunĭ carĭ pot fi susţinute de uă parte şi de alta.

Contur, (fr. ital.— *torno*), linĕament, margine esteriore à unuĭ obiect; *syn.* ambit.

Contusiune, (*con-tundo*), lesiune (*rănire*) usioriă, numaĭ prin attins. Verbul è *contundere*.

Convalaria, (lat.) flóre de Maiŭ, fr. *muguet*.

Convalescintă, (— *tĭa*), starea convalescinteluĭ.

Convalescinte, (— *scens*), egru în cale de tămăduit.

Convenabile, (fr.) carc se potrivesce. Suppl. *cuvenibile.*

Convenienţă, (— *tĭa*) cuveninţă (cuviinţă).

Convenire, à învoi, decide în unire.

Convent, (— *tus*), la ℣. adunanţ'a, dì'a uueĭ judecăţĭ şi locul. In Biser. cathol. adunanţ'a monachilor (comp. fr. *couvent*); în genere adunanţă.

Conventiclu, (— *culum*), adunanţă mică maĭ ales pentru congregaţiunile opprite.

Convenţionale, de învoinţă.

Convenţiune, (— *tio*), învoinţă, pact. In Anglia adunanţ'a parlamentuluĭ în lipsea regeluĭ, deunde la Francesĭ pentru adunanţ'a naţionale din 1792.

Convergintă, (— *tĭa*), dispositiune către acel'aşĭ punt; *math.*, *linĕe convergînţi.* linĕe paralelc ţintind tôte către acel'aşĭ punt.

Conversare, (— *versarĭ*), à convorbi. — *Conversaţiune*, convorbire, întreţinere. *Lessice de conversaţiune*, cărţi encyclopedice conţinînd tot ce este necessar pentru sciinţ'a individuale, resumt methodic de tôte cuunoscinţele humane. —Cercări de à reduce sciinţele în un tot systematic se făcusseră dejam de anticĭ, însă cu fórte mie succes. Primul care puse fundamentul uncĭ encyclopedie este Marc. Capella în *Satiricon*, pentru care Iacobs în Ersch u. Gruber Encyclop I, vol. 15, p. 118. Comp. Schlosser Universalhist. Uebersicht der Gesch. der alt. W. III, 4 p.

www.dacoromanica.ro

15; — apoĭ Vinc. de Beauvais (Belovacensis) în oper'a *Specula*, după care eşiră succesiv *speculum summa* şi al. până la *Theatrum vitae humanae*, de Lycosthene, prelucrat de Beyerlink (secl. 16 şi 17), labirynthul sciinţeĭ monastice din evul mediŭ. Cea maĭ întinsă importanţă căpătă lucrarea atta»rilor opere după classificaţiunea dată sciinţelor de Bacon. Grandiosul arbure ce eruditul Anglu făcŭ din cunnoscinţele humane, cercară sĕ lŭ înflorĕscă autorii encyclopedieĭ francese. In accaaşĭ scriă veniră apoĭ *Encyclopédie méthodique* etc. par une société de savants; edată de Pankouke şi Agasse (Paris 1782) 128 vol., după care nicĭună altă operă de acest gen, cu uére-care importanţă, nu maĭ appărŭ în Francia, până la *Dictionarul de conversaţiune*. Continpuran appărură în Anglia *Encyclopedia* (The englisch) *or a Dictionary of the arts and sciences*, *Encyclopaedia Britanica, or a Dictionary of arts, sciences and miscellaneous litterature*, prim'a edit. la Edimburg (*Edimburg Encyclopedia*) 18 vol., terţ'a la Londin (*Encycl. Londinensis or Universal Dict.* etc. 1797).

Epocha nouă în tractaţiunea Encyclopedieĭ face Brockhaus (cartea citată de noĭ, 18 vol. Lips., 4 vol. ibid 1851, 54, şi *Allg. Encyclopaedie der Wiss. ŭ. Künste*), lîngă care lucrările lui Hoffmann, Gruber, Meyer. — De bun ns sunt încă ceĭ citaţi de noĭ la inceputul acesteĭ carticelle, şi nouŭ apparintea *Encyclopédie moderne*.

Conversiune, (— *sĭo*), schimbare de formă, de loc, de credinţă, de datinc s. al. (cu înbunătăţire).

Convertire. (— *tĕre*), a întórce, reformă.

Conves, (— *xus*), încovăiat. Partea din affară a uneĭ suprafecie rotunde, sub tanginte, e *convessa*; cea din întru *concavă*. Subst. *convessitate*.

Conviciŭ, (— *cĭum*), rusinare.

Convicţiune, (— *tĭo*), acţiune de a convinge şi effectul, încredinţare.

Conviare, (*fr.*) a invita la masă. *N. us.*

Convingere, (— *cere*), a încredinţă.

Conviv, (— *va*). hóspete.

Convocare, (— *care*), a chiămà la nn loc, adunà. — *Convocaţiune*, acţiune de a convocà. — Presuppune tot-deuna uă adunanţă de maĭ mulţi.

Convoiŭ, (fr.) adunătură mergînd, tot ce se trămite în mulţime.

Convulsiune, (— *sĭo*), agitaţinne violinte.

Cooperare, (*con-operare*) a operà împreună. — *Cooperaţiune*, act. de a cooperà. — *Cooperator*, cel care cooperédă.

Coordinare, (*con-ord.*), a aşedà împreună, rîndui unul cu altul. — *Coordinate*, sunt, în geom. analitică, mărimile correspundinţi servind à determinà posiţiunea unuĭ punt defipt, *abscisele* şi *ordinatele* unuĭ punt.

Copală (*guma*), materiă reşinósă obţinută prin incisiune din *rhus copallinum*, arbure american. De ordinar vine din copalul insuleĭ Ceylan s. Brasileĭ. Cea din Indie e preferibile.

www.dacoromanica.ro

Copang, monnetă hispanică, aprópe de 14 par.

Copello, măsură de grîŭ sardinesă.

Copulă, (— *la*), *gram.* legătură. Esprime răportul în care este conceptul subiectuluĭ şi predicatuluĭ. — *Copulativ*, care légă.

Copy-holders, închiriătorĭ s. arendarĭ în Anglia.

Coq à l'âne, (fr.) vorbire fără sir.

Coquet, (fr.) cel care caută coqnetăriă.

Coquetăriă, (fr.) străduinţă de a plăcé, *syn.* venustate. *Lenocinĭŭ* s. — *cinţă* implică idé'a de corrupţiune.

Coquilă, (— *ta*), scoică — *Coquilagiĭ*, scoicişiĭ.

Coquiu, (fr.) mişel. Plautŭ usitédă în acesta'şĭ sens *furcifer*.

Cor, (fr.) neg, măsură de capacitate hebreică; instrument de cântat, trîmbiţă marc. Cântatul sĕu se notédă pre *sol*, căte-nădată pre *fa*; conţine 4 octave în sus.

Coraliŭ, (— *lĭum*), gen de zoophite polypie, mărgén.

Corban, offerinţă luĭ Dumneḑeŭ la Iudeĭ. În limb'a coptică des. lithurgiă s. anaphură.

Corbulă, măsură de grăne sardinesă.

Cordace, speţă de danţ la Grecĭ.

Cordiale, (— *tis*), propriŭ à întări inim'a; *fig.* care vine din inimă, affectos. — *Cordialitate*, bunătate de inimă, affecţiune.

Cordierit, vd. *Dichroit*.

Cornalină, (pó'e *carneolus*), pétră preţiósă, roşiă, semi-transparinte, varietate à aga heĭ.

Cornetă, (fr.) altă-dată ueriçé copperişiŭ de cap. Astădĭ speçă de bonnetă purtată diminéţ'a în negligință de dómne.

Cornică, (fr. *corniche*) — maĭ bine *coronică* — *archit.* ornament la un membru principale al muruluĭ.

Corp, (— *pus*), speciale porţiune à materieĭ formănd un tot individuale şi distinct, trup. — *Corporale*, relativ la corp.

Corpulinţă, (— *tentĭa*), trupeşiă. — *Corpulinte*, trupeş.

Corpusclu, (— *culum*), corp mic.

Corpus juris, denominaţiune pentru ueriçé cules de legĭ s.cărţi de drept, speciale (şi *c. juris civilis*) pentru culesul legilor luĭ Justinian, făcut în secl. 12 şi care constitnesce dreptul roman. Conţine *Pandectele*, *Instituţiunile*, *Codicele*, *Novellele s. authenticele* (νεαραὶ διατάξεις) după uniĭ şi *Libri feudorum*. Pentru ediţiunĭ vd. Spangenberg, Schrader etc. Prodromus, Mackeldey, C. Begeri *Corpus juris civilis reconcinnatum*. Francof. et Lips. 1767.

Corradiaţiune, (— *tĭo*), strîngerea radelor în un punt.

Correct, (— *tus*), drept, fără crrorĭ, după regulele arţiĭ.

Correctare, vd. *Corregere*. — *Correcţiune*, acţiune de à correge. — *Corrector*, cel care correge. — *Correctură*, effectul correcţiuuiĭ şi ceaa çé se dă spre correcţiune; probă.

Corregere, (— *rigĕre*), à face correct, îndreptă.

Corregidor, preşedintele collegiuluĭ magistraţilor urbanĭ în Hispania, officiar de justiţă şi administraţiune superior *alcadeĭ* (vd.

www.dacoromanica.ro

vb.). In Portugalia are numaĭ administraţiunea.

Correlativ, *did.* care esprime uă *correlaţiune*, relaţiune reciprocă şi necessariă între done obiecte, d. e. tată şi fiiŭ.

Correspundinţă, (— *spondentia*), comunicaţiunc; *metaph.* conformitate, symetriă.

Corridor, (ital. — *ridore*), trecere îngustă între maĭ multe camere. Comp. *mesaul.*

Corrigeare, (fr.) vd. şi *suppl. corregere.*

Corrobaranţă, (— *tia*), tăriă corporale.

Corroborare, (— *rare*), à întări, dà putere. — *corraboraţiune*, act. de à corroborà.

Corrosiune, (— *sio*), ródere. — *Corrosiv*, care róde.

Corrupere, (— *rumpĕre*), à strică, schimbà în rĕu.

Corruptibile, facile de corrupt.

Corrupţiune, act. de à corrupe şi effectul, *syn. degeneraţiune*, *demoralisaţiune.* — *Corruptiv*, care adduce corrupţiune. — *Corruptor*, cel care corrupe.

Corsagiŭ, (fr.) peptură, corporatură, (taliă).

Corsar, (lat. *currĕre*), calificaţinne à navilor în currinţă şi capitanilor lor, pirat. — Corsariĭ aŭ fost în tot timpul tolcraţi; astăđĭ essistinţ'a lor è legitimată şi dacă s'a declarat un resbel maritim, Statul ĭ antorisèdă formale à prinde ueri-cè vas de al naţinnii adversarie.

Corselet, (fr.) altă-dată partea cuirassel care copperià peptul. Astăđi *entom.*, guşiă.

Corset, (fr.) vestisiórà peutru peptură la dómne. Inainte de Revolut. se făcea fără baleuă (ósse), priu urmare maĭ mólle, *à la paresseuse.*

Cortegiŭ, (fr.) adunanţă urmând ţu cerimouiă uă persónă, *comitat honorific.*

Cortes, adunanţ'a uaţionale în Hispauia şi Portugalia. — Marile prerogative cè avusseră Cortesiĭ stilianĭ şi aragonesĭ fură mărginite de Carol V şi Philip II la simple formalităţi. Dela Philip V începură á se adunà numaĭ peutru consecraţiunŭ. In Portugalia găssim astă instituţinne de prela dinmătatea secl. 12. In 1697 fu dissolută, uumele sĕu însă contiunì à essiste. Astăđĭ se compune din done camere. vd. şi Guizot Hist. de la civ. europ. p. 258.

Cortină, (— *na*, χῶρτος), perdea, ucrĭ-cè façată între done loginrĭ.

Cortinar, funcţiouar care stà la cortiu'a s. la uşi'a imperatorilor Grecĭ. *Neg.*

Coryceŭ, (— *caeum*), buccată în localile de gymnastică s. băiele consideribilĭ la Roma, numită de la uă bullă (corycc) cu care se essercità luptătorii.

Corydale, (— *lis*), plantă din famili'a piperĕelor (*papaveraceae sumariae*).

Corypheŭ, (— *phoeus*), capul chorului. vd. *Tragedià.*

Cosecaute, *geom.* secantea complimentului unuĭ arc s. ănghiŭ.

Cosin, (*co.* — *sin*=*complimenti* — *sinus*) *math.* sinul complimentului unuĭ arc s. ănghiŭ.

Cosinet, *miner.* autimoniŭ.

Cosmetic, (gr. κοσμεῖν), uă pommadă tare.

Cosmic, (— *cus*), *astr.* se ḑi-

www.dacoromanica.ro

ce de răsăritul s. appusul uneĭ stelle în ueri-care circunstanță.

Cosmimetriă, (gr.) sciinț'a globuluĭ. *Rr. us.*

Cosmogonia, (gr.) systemă care esplică originea mundului. — *Cosmographiă*, descripțiunea mundului. — *Cosmologiă*, sciinț'a legilor mundului physic. — *Cosmologic*, de cosmologiă.

Cosmolab, instrument pentru a luà înălțimile și representà cercurile sphereĭ.

Cosmopolit, (— *ta*), cetățian al Universului, care nu adóptă niciună patriă.

Cosmopolitism, systemă, obiceiurĭ de cosmopolit. *Neg.*

Cosmoramă, (gr.) representațiunea Universuluĭ. Speçă de dioramă cè stabilisse în Paris, 1808, abatele Gazzera în scopul de a formà un cules de tabele represintând prospectele și monumintele celle maĭ însemnabilĭ din tóte părțile Universuluĭ.

Costum, (ital. — *me*), deprindere, maĭ partic. port. (hainele).

Cotiledone, (— *don*), denum. speciale primele foișióre ale planteĭ (embrrione) carĭ învălesc mugurul. — *Cotyledonĕe*, plante cu cotyledone.

Covado, măsură pentru materie în Portugalia, Brasilia și Marokko.

Covit, speçă de cot în Indie.

Cowpan, monnetă în Sumatra.

Crea, (hisp.) speçă de pănță.

Crĕare, (— *are*), à dà ființă. *Creațiune*, acțiune de à crĕà și effectul, ultimul maĭ ales *crĕatură*.

Credibile, (— *lis*), de credut.

Credit, (*credere*), credămînt.

Credul, (— *lus*), facile (lesne) creçător. — *Credulitate*, credință facile, fără cercetare.

Creolĭ, europénĭ născuțĭ în colonie (din lumea nonă).

Crepitațiune, (— *tio*), schîrțietură. Maĭ ales în chir., sgommotul particular produs de done estremităț ale unuĭ os frînt când è pus în mișcare.

Crepuscul, (— *lum*), s. — *lă*, lumină care succede appusului Sórelui.

Crescendo, (ital.) *mus.* cu crescere. Esprime adaus successiv de tăriă a sunetuluĭ, trecere cu încetul dela piano la forte și fortissimo. Semnul este < s. breviatur'a *cresc* opp. > s. *decrescendo*.

Crescent, (angl. pron. *cressent*) case complesse în form'a uneĭ semilune.

Cretă, (— *ta*), tibișir.

Crime, (— *men*), faptă rea, și pedepsibile de legĭ. — vd. *Delict.* — *Criminale*, culpabile de un crime.

Criniera, (fr.) cómă *N. us.*

Crise, (— *sis*), connissul natureĭ în egritudinĭ. După Hippocrate schimbarea egritudiniĭ mărindu-se, diminuind s. încetând. Altiĭ înțelleg numaĭ schimbarea favorabile s. nu cè se operédă în timpul violinței affecțiuniĭ,. deunde diversele epithete; *salutaris*, *regulata*, *completa* s. din contră. Prin abus se iea pentru *periclu*.

Crispațiune, (— *tio*), strinsură, sgîrcitură.

Cristalisare, — bine *crisialire* — vd. *urm.*

Cristalisațiune, — bine *crisralițiune*, — operațiune prin care uă substanță dissolută în un licid, iea uă formă solidă și regulată. *Cristale* = *quartzy hyaliŭ necolor*, pen-

www.dacoromanica.ro

tru ceĭ vechĭ. Urĭ-cè mineral cristalit este nă uninne de molle·cule dispuse în lame, avînd fiă care direcţiunĭ diverse, însă tot-deuna paralele întrc dînsele. Centrul deunde plécă aceste mollecule este tot cristale; se vede însă numaĭ în urma uneĭ operaţiunĭ mecanice. Acest fel de simbure are formă fórte simpiă, ḑissă *primitivă*; resultatul unuĭ număr considerabile de mollecule din carĭ fiă.care este un polyedru. Uă astfel de mollecnlă, numită *întreginte*, iea, după Haüy, cuĭ suntem datorĭ theori'a cristaliţinniĭ, în genere treĭ forme: tetraedrul neregnlat, prism'a triănghiulară şi paralepipedul.

Cristalopraphiă, (gr.) descripţiunea geometrică à formelor cristaline.

Cristalotomiă, (gr.) divisinnea cristalinelor.

Criteriŭ, (— *rium*), *log.* character după care se recunnósce veritatea.

Critică, (gr.) cercetarea şi judecarea unuĭ obiect maĭ ales căndd este fundamentale şi completă, capacitatea s. artea dc à judecà; espositiunea sciinţifică à regnlelor carĭ resultă din natur'a unuĭ obiect şi după carĭ se pôte determinà uă veritate. De aci critic'a è diversă caşi obiectul assupra cnĭ se applică. Precănd *crit. philosophică*, cuĭ Kant dede nă importanţă fórte mare — criticismul sĕu fundèḑă tótă philosophi'a pre cunnoscinţă — constă, în sens strîns, în nă cercetare sciinţifică, esactă à ideeĭ obiectulnĭ şi răportuluĭ cè ea pôte avé cu represintaţiunea, *critic'a historică* tinde a stabili authenticitatea productelor, maĭ ales scrisse. Dacă aceste producte sunt esclusiv din dominiul historieĭ, are *loc critic'a historică*, propriŭ ḑissă, parte întreginte din artea s. sciinţ'a historieĭ. Cu acést'a din urmă stă în legătură strînsă *critic'a philologică* s. cercetarea mouumintelor scrisse, speciale ale auticităţiĭ. Se numesce *critică înaltă*, căndd şĭ propune purificaţiunea testulnĭ în genere de adausse streine (întrepolaţiunĭ), *mediă* s. *ḑeósă*, căndd se occnpă numaĭ de essamele şi corregerea vorbelor. Dacă cè este stricat caută ă se supplinì numaĭ prin conjecture, se ḑice *critică conjecturale*. — *Critică esternă* s. *diplomatică* este căndd authenticitatea productuluĭ cercetat se stabilesce numaĭ prin probe esţerne, prin autoritatea altor. Căndd è basată pre coprinsul estern, pre spiritul, pre limb'a şi stylul uneĭ scripture, se num. *crit. internă*. Critic'a philologică fusse principale fundată, în secl. 17, de Bentley, cuĭ se allătură, în timpul nonŭ prin escellinţă, Fr. Aug. Wolf, G. Hermann şi Lachmann. Critic'a artistică, pentru care, affară de căţiva Germanĭ, suntem datorĭ eminínte Francesilor, essamină valórea internă, idéale, esthetică, în oppositiune cu cea technică, occupată numaĭ de tractaţiunea esternă, mecanică. Pentru critic'a la ceĭ vechĭ Egger, La critique chez les Grecs suivie de la poétique d'Aristote. In ḑilele nóstre sunt, pentru critic'a esthetică, Boekh, Benhardy, Werder, altă-dată Winckelmann, Lessing, fraţiĭ Schlegel; Villemain, Tissot, Lamartine, Girardin, altă-dată Diderot, La Harpe, Bayle, la Francesĭ. — Cons.

www.dacoromanica.ro

în genere Essai sur le goût par Alex. Gérard (traduct. de l'anglais par Eidous etc.). Par 1766. Des cauaes de la corruption du goût par M-me Dacier. Par. 1714 și reflessiunile critice ale luĭ La otte în *Oeuvres*. L'art de seutir et de juger en matière de goût. par Serran de la Tour. Par. 1762. Strasb. 1790. Essai histor. et critique sur le goût 3, par Chartaud de la Vitale. Par. 1736. La Haie 1737. Londres 1751.

Cruciate, denumesce, în historiă, marile peregrinațiunĭ militarie carĭ dusseră spre Oriente popórele Occidînteluĭ pentru a alungă pre infidelĭ de pre solul sacru al Palestineĭ. Departe de a se luă că resultatul unuĭ sbor spontaneŭ, cruciatele fură resultatul nuinnuĭ spirituluĭ feudalc cu enthusiasmul religios. Prim'a fŭ predicată și resolută la conciliul de Clermont în 1094 s. 95. Crnciațiĭ înflăcărațĭ, deuădată cu strigătul *Diex li volt* (cu voința luĭ Dumueḑeŭ), cerură crucea roșiă, care deveni semnul missiunĭĭ și originea numeluĭ lor. Se numără opt espediținnĭ crnciate până la 1270. Resultatul lor cel maĭ importaute — locurile sânte nu se liberară — fŭ egalitatea și frățietatea hômenilor. Servul și domnul luasseră armele și se cousemnasseră egale peutru acela'șĭ scop. Communele și cumpărară libertatea dela signorĭ s. o laură cn mănă armată în lipsea lor, regatul șĭ mări dominiele și întări autoritatea; nobilimea perdŭ dir puterea materiali căpătând în loc demnitate și distincțiunĭ honorifice. Uuitate și ordine mai înalte se stabiliră în țerre și un'a din părțile celle maĭ importanți ale națiunĭĭ, *le tiers état*, luă începutul. Domnieĭ brutalĭ a forțeĭ și despotismuluĭ feudalității succesee nobilitatea și generositatea sințimîntuluĭ. Tot cavalerul jură à protcge pre debile, à se suppune honoriĭ sélle și regelnĭ. Relațiunĭ de amicețĭă până attunci necunnoscute se strînseră între diverscle popóre. Cons. îutre alțiĭ Michant Hist. des Croisades Par 1825. Guizot Civ. europ. p. 199 sqq.

Crustaceĭ, (— *cei*), classe de animalĭ articulate, nevertebrate respirând prin branchie (raci).

Crypte, (gr.) ascunḑătorĭ în carĭ se retrăgeă primiĭ Chrestinĭ pentru a honorà martyriĭ, celebrà misteriele s. al. vd. și *Catacumbe*.

Crysalide, (— *lis*), starea omiḑeĭ când se află assupra transformațiunĭĭ sélle în flutnre. *Neg.*

C soi ut, vd. *C*.

Cub, (— *bus*), geom. corp solid regulat, cu treĭ feçe pătrate (6 feçe), anghiurile drepte, comp. *hessaedru*; *math.* puterc à treia s. produssul pătratulnĭ multiplicat cu radicalele. — *Cubațiune*, redicare la cub; computațiunea spațuluĭ cè occupă un solid.

Cubeb, fructul uneĭ plante de Iava, de gennl piperuluĭ (piper cubeba).

Cubic, (— *cus*), în formă de cub, relativ la cub. *Tablele cubice* arrattă puterile de à treia ale numerelor dela 1—1000, și maĭ departe după întinderea lor.

Cucerire, (*conquirĕre*), à coprinde.

Cuerda, măsură de lungime hispan., 120 pd.

Cui bono, (lat.) la cè, de cè.

Culbută, vd. *Precipitat.*

www.dacoromanica.ro

Culminaute, cel mai înalt.

Culminațiune, (- *tĭo*), ascinsiune (urcare) in culme; *astr.* trecerea unei stele prin meridiau. *Punt de culminațiune*, cel mai înalt punt al drumului unei stele.

Culissă, (fr.) — suppl. *canalet* — scobitură care înbuccă cv.; arip'a de lemn susținînd perdeaa pre care è desemnată uă parte din decorațiunea laterale à scenei; perdeaa însăși. Vd. și *Proscenĭŭ*.

Culóre, (*color*), față, văpsea. — *Culorante*, care culorédă (pentru lucrr.; pentru perss. *culorist*).

Culpă, vd. *Delict*.

Cult, effectul cultivațiunii (vd. vb.).

Cultivare, (*colĕre*), à lucrà, face producător, formà, dà calle spre progres; à adorà.

Cultivațiune, acțiune de à cultivà.

Cultură, (— *ra*), effectul cultivațiunii, addesè cultivațiune; totalitatea operațiunilor neccessarie pentru à perfecționà cv. și à lŭ face utile, înflorire, mergere spre progres. Pentru *civilisațiune* vd. Guizot Hist. de la civil. europ. Par. 1859 p. 10 sqq. mai ales p. 14.

Cumulare, (— *lari*), à grămădi.

Cupid, (— *dus*), doritor, poftitor. — *Cupiditate*, dorință mare, violințe.

Cuplet, (fr.) număr de versurĭ conținînd un sens.

Cupolă, (ital. — *la*), partea concavă à unei bolte spherice, bolt'a însăși.

Cură, (— *ra*), grijă. — *Curare* à îngriji.

Curatelă, (fr.) suppl. *curațiune* — administrațiunea unui individ s. averilor sélle îu cas de necapacitate propriă s. absință. Așădĭ, rar, și *tutelă*.

Curator, (— *tor*), însărcinat cu uă cură; *jurispr.* commis de uă curațiune (curatelă).

Curb, vd. *Curv*.

Curbare, (— *bare*), à face curb, plecà, îndoì.

Curie, (— *riae*), subîmpărțirĭ ale treburilor, la R. și uniuni de familie. Numărul lor nu è determinat; mai cert, speciale după un loc al luĭ Dionys. (cu tòte că, după Niebuhr, ceĭ 100 senatorĭ essistasseră înainte de formațiunea celor 3 tribnrĭ) se dă 30. Instituțiunea lor este fără îndoință anteriòre luĭ Serv. Tulliŭ.

Curios, (— *sus*), care are curiositate.

Curiositate, (— *tas*), dorință de à vedè, cunnòsce.

Curotrophiŭ, (gr.) casă de copiĭ găsiți.

Currency, (pron. *cŏrensy*), banĭ currinți, mai ales ceĭ de hârtiă, în Anglia.

Currendă, (*currĕre*), processiune pre strate, mai ales de scolarĭ cântând.

Currinte, (— *rens*), care curge, se află in curs.

Curs, (— *sus*), curgere, mers.

Cursier, (fr.) cal briliante, bine făcut, iute.

Cursiv, care curge, merge totuna, ține continuŭ.

Curtare, vd. *urm*.

Curtesare, s. — NIRE, à face curte, àmblà pre lîngă cnv. cu scop de à căstigà cv. — Presuppune totdéuna uă apparință de venustate.

Curule, (*sella curulis*, *δίφρος ἀχυλόπους*), scaun incrustat cu i-

www.dacoromanica.ro

voriŭ (maĭ tărdiŭ cu aur. Liv. Suet. Ovid.), originar din Etruria, servind de ședință la officiŭ, primitiv regilor, appoĭ magistraților înalți.— De form'a lor, vădută maĭ ales pre monnete (un originale de bronz la Pompeji) dispută în un mod erudit Spanhem. de Us. et Pr. Num. Diss. X. Add. Casaub. et Burmann ad. Snet. Aug. 44.

Curv, (— *vus*), plecat, încovăĭat, (pentru *curvum* Varr. L. L. p. 137. Spengel), *geom.* linëă strîmbă à cuĭ direcțiune è stabilită prin uă lege. Astă lege è de ordinar espressă prin una s. maĭ multe equațiunĭ între coordinatele punctelor eĭ. Puterea cea maĭ înaltă la care sunt redicate coordinatele în aste equațiunĭ determină ordinea în care cantă à se pune uă curbă. Parabol'a, cercul, ellipsea și hyperbol'a perțin de ordinii secunde.

Custode, (— *stos*), păditor.— *Custodire*, à păzi.

Cutaneŭ, relativ la pelle.

Cute, (— *lis*), pelle.

Cuvetă, (fr.) mic canale în fossele uscate, la fortificațiunĭ; vassuleț concav.

Cyclu, (— *clus*), successiune regulată de numere mergînd neîntrerupt în aceaașĭ ordine, ueri-cè șir de obiecte allăturé unele de altele. *Chron., math.* număr determinat de anni. Principalile la Grecĭ erà *dieteridul*, *octaeridul*, cyclul luĭ Callip și al luĭ Hipparch. In timpul nostru sunt *c. Metonic* numit și *lunar*, s. *al număruluĭ de aur*, de 19 lune după a căror trecere phasile luneĭ se repețesc apprope esact și în acel'aș̆ răport către Sore. *Cyclul Sórelui* s. *cercul solar* este periódă de 28 anni, după à căror percurgere ordinea ḑilelor saptămănarie devine identică cu à ḑilelor luneĭ. Un altul din celle cè vin de ordinar în călindar este *cercul de indicțiune*, constând din 15 anni.

Cyclicĭ, (*poețĭ*) poețĭ grecĭ carĭ aŭ cântat evenimintele resbeluluĭ Troleĭ în modul luĭ Homer și Homeriḑilor. Poematele lor sunt în cea maĭ mare parte perdute.

Cylindru. (gr.) Când uă linëă dreptă și care remăne continuŭ paralelă sieș̆, se mișcă cu uă estremitate în giurul uneĭ curbe simple, resultă un corp terminat în treĭ suprafețe, din carĭ doue sunt plane și paralele între dînsele, terț'a è convessă și circulariă, *cylindrul*. Maĭ de ordinar vin în us cylindrele formate de un dreptănghiŭ învîrtindu-se în giurul uneĭ linëe drepte și descriind done cercurĭ paralele, care sunt basile sylindruluĭ. Linë'a care unesce celle doue punturĭ medlocie ale basilor, se ḑice *asse*. Dacă se taiă un cylindru paralel cu basea, effectul este un cerc; îndată cè tăiătur'a va cădè paralel cu basea, plan'a resultante è un dreptănghiŭ; în neri-cè alt cas, affară de unul, plan'a tăiată este uă ellipse. Inălțimea unuĭ cylindru o dă perpendicular'a lassată dela un punt al uneĭ basĭ pre plan'a basiĭ celleĭ-alte. Se numesce *cylindru drept* acel'a în care drept'a generatrice, care unesce centrele cellor done cercurĭ, è perpendiculariă la planele acestor cercurĭ; în alte casurĭ cylindrul este *oblic*. In *cylindrele assemĭnĕ* assile aŭ acel'aș̆ răport casi ḑiametrele basilor. La *c. trunchiat* basile nu sunt paralele.

www.dacoromanica.ro

Cypres, (*cupressus*), cyparos. Gen din famili'a coniferelor, conținînd arburĭ marĭ, tot-deuna verdi. Celle maĭ cunnoscute speçe sunt: *c. sempervirens*, în Oriente, Africa și Europa de S. (altă-dată symbol al tristeței); *juniperus virgiliana s. c. roșiŭ*, originar din Messic; *c. thurifera*, dă uă crustă mirositóriă; *thuja spheroidea*, în America de N., maĭ în genere numit *c. alb*; *taxodium distichum*, indigen în Messic și Virginie: *santalina chamaecipa, rissus (santalină)* usitat în grădine.

www.dacoromanica.ro

D.

D, a patra literă a alphabetuluĭ şi dominicale.—La R. (s. IↃ, deunde s'a formaţ) esprimeà 500, cu uă trăssură d'assupra 5000. Că breviaţiune desemuà *Decius* s. *Decimus*; înaintea ñuminilor imperatorilor şi Săñţilor supplinià *Divus*. *D. O. M.* în inscripţiuñĭ = *Deo optimo maximo* (Dumueḑeuluĭ ƿrè bun, prɔ mare).— D. D. D., la daruriĭ către ḑeĭ şi maĭ târḑiu la dedicaţiuñĭ, *Dat, donat, dicat*, s. *dat, dicat, dedicat* (dă. dăruesce, dedică) D. D. = *donum dedit*. In mus. D. s. *D. la ré* s. *D. sol. ré*, denotà altă dată sunetul *ré*.—*d. m.* = *dextra manu* (cu măn'a drèptă; *D. s. dal segno* (vd. vb.) Pre socotele dt = *dedit* (a plătit). Pre monuete stă pentru Lyon, la celle francese; la celle vechie prussiane pentru Aurich; la celle noue Düsseldorf; Pre monuete austriace Graetz.— D. este încă *don* s. *dom*, titlu dat vechilor signoriĭ hispanĭ s. italĭ, precum şi vechilor monachĭ benedictiñĭ.—In ortographi'a latină astă literă se tăià înaiute de *v* s. *u*, *viginti* din *dviginti*, *bellum* din *duellum*. In cursul vorbeĭ erà assemănat: *sella* = *sedla* din *sedula*. Inainte de *s* este ommis: *lapis* pentru *lapids*. Ioniĭ şi Doriĭ lŭ puneà addesé în loc de *σ*: ὁδμὴ pentru ὀσμή, s. în loc de γ_{ι} precum în δᾶ, δᾶσ, pentru γῆ, γῆσ. La Beoţĭ supplinià l duplicându-se ϑερίδδειν = ϑερσέειν.

Daadler, vechiă monnetă de argint hollanḑ., val. lîngă q sf.

Da capo, (ital.) — în breviat. D. C.— des. că buccat'a cere à se repeti dela înceṗnt până la vorb'a *fine*. Addesé acclamaţiune à publiculuĭ în un concert.

D'accord, (fr.) în înţellegere.

D'acquit, (fr.) — maĭ drept *pour acquit* — plătit (formulă de citanţă).

Dactyl, (gr.) degit, *metr.* pede diu un'a lungă şi doue scurte.— Celle maĭ cunnoscute versuriĭ dactylice sunt hessametrul şi pentametrul.

Dactyliographiă, (gr.) clavir, inventat în 1818, destinat à transmite prin attingere sunetele vorbelor.

Dactyliothecă, (— *ca*), adunătură de inele antice şi petre săpate. Prim'a ḑatéḑă dela Scauru şi Pompeiŭ; propriŭ dela Laureutiŭ de Medicis.— *Dactylologiă*, s. — *lonomiă*, arte de à numărà pre degite.

Dagnerotypiă, artea de à protrage imaginĭ prin effectul luminieĭ, inventată de Daguerre şi dată în public în 1839. Cel maĭ bun us al scŭ este peutru desemne de architectură, pentrucă nu dă esact decăt obiectele absolut nemobilĭ.— Vapòre de iod, brom şi chlor pentru à umbrì tabl'a, curăţită de eleminte streine prin alcool; uă camerà obscură pentru à luà trăssure, mercuriŭ vaporat la 50—60 gr. pentru à dà aspectul, sare ordinariă s. maĭ bine hyposulphat de natru spre à depărtà umbrël'a, uă dissoluţinue de chlorid de aur spre à ĭ da faç'a negricióssă, sunt tôte apparatele dagnerotipistuluĭ.

www.dacoromanica.ro

Daler, taler suedian = 1 ½ Rtl. prussiane.

Dal segno, (ital.) — *mus.* esprime necessitatea de à repetì buccat'a,

Daltonism, defect de ochĭ, prin care se confund unele culorĭ. Physicul Dalton, care lŭ aveà, ĭ a dat numele.

Damă, (fr.) — suppl, *dómna*— titlu de honóre lung timp dat nnmaĭ femĕelor de distincțiune. In epoch'a cavalerismuluĭ priimià și regin'a buccuros cà un cavaler, chiar din ceĭ ordinarĭ, sĕ o numéscă *dame* s. *madame* (după sensul de attunci dómn'a inimeĭ lnĭ). După cè Napoleón deveni imperator, dede acest titlu mameĭ sélle (Madame) și în regatul din Inluĭ lŭ purtâ Adelaidea, surórsa luĭ Lud. Philipp. Astădĭ ueriĭ. cè femëă mărităță.— Alte semnificațiunĭ sunt: titlu de officiŭ, denominațiune à bisericclor dedicate Steĭ Vergine, bătătorĭ de lemn cu carĭ se servesc uniĭ pavimentarĭ; diverse lucrurĭ de architectnră. La pl. speçă de cilyndri.

Damasceță, materiă înflorată cu aur, argint s. mătasse, fabricată în Oriente.

Dandin, (fr) nerĭ cè persónă care se înavuțesce de prc urmele alteia.

Dandiŭ, (angl. *dandy*), persónă care affectă multă apparință esteriórc.

Dapifer, înalt officiar al corónеĭ la regiĭ Angliеĭ; titlu al ultimilor în cas'a regilor Francieĭ. Electorul Bavarieĭ erà archidapifer al imperulnĭ și servià buccate imperatoruluĭ în prim'a ḍi à încoronărilĭ. Funcțiunea datéḍă dela Carol Magnu.

Dăt, (— *tum*) s. —tă indicațiunea loculuĭ, timpuluĭ în care s'a dat, scris un act, epistolă, diplomă s. al. In cancelari'a romană erà iuscripțiune făcută pre un registru după venirea uneĭ cerințe de beneficiŭ.

Dealbațiune, (— *tio*), albirè à metalelor.

Dearticulare, (— *lare*), à desmădulà.

De auditu, (lat.) din audit.

Debandare, (fr) *milit.* se ḍice căud uă parte diu soldațĭ se dissolvesc, es din linëă.

Debarcare, (fr.) à scóte affară din uă nave.

Debarassare, (fr.) à redicà ceaa cè împedică, *refl* à se disface (pentru perss.).

Debere, (— *bĕre*), à trębui.

Debile, (— *lis*), slab.— *Debilitate*, slăbicinne.

Debit, (— *tum*), datoriă.— *Debitor*, dator.

Debut, (fr.) primul pas în uă întreprindere. *Debutare*, ă face debut.— Suppl. *ingres*, *ingredire*.

Decachord, (gr.) cithară cu 10 chórde usit. maĭ ales la Francesĭ.

Decade, (gr.) altà-dată nerĭ-cè corp divis în 10 părți. In revolut. francesă periódă de 10 ḍile, săptămână. Propnsă de Romme în 1793, astă reformă fù respectată în 1805.

Decadință, (*decadere*), scădere, dare spre rĕu.

Decalare, (ital.) à face maĭ ușior uscând.— *Decalo*, scădere prin uscăciune.

www.dacoromanica.ro

Decampare, (fr.) à redică castrele.

Decapitare, (*decolare*) à tăià capul.

Decemviri, (— *ri*), corp de 10 bărbaţi. Desemnà în Roma vechiă un collegiŭ administrativ de (10 membri) al cuĭ cerc de occupaţiune se esprimeà prin un collăturat. *D. legibus scribendis*, pentru formaţiunea legilor; *D. litibus judicandis*, pentru à judecà processele; *D. sacrorum* s. *sacris faciundis*, pentru cult. s. al. Sub Sulla deveniseră *Quindecemviri*.

Decenniŭ, (— *nium*), curs de 10 anni, precăud *decendiŭ* de 10 dile.

Decentralisare, (fr.) à redicà centrul.

Deces, (— *sus*), mórte (naturale).

Decidere, (— *dere*), à hotări.

Decimale, diu dece în dece. Usitat maĭ în genere pentru à esprime răportul de 10 între numere.

Decimare, (— *mare*), à luà unul diu 10, dijmui.

Decină, (ital.) măsură de grîne şi pond de commerciŭ în Roma.

Decinţa, (— *centĭa*), cuveninţă, congruiuţă cu regulele bunuluĭ gust.— *Decinte*, cuvenit, care şéde bine.

Decisiune, (— *sio*), hotărire *syn.* resoluţiune.—*Decisiv*, hotărit.

Declamare, à espune cu vôce tare, vd. *urm.*

Declamaţiune, (— *tio*) espositiune orale şi artistică de oraţiunĭ scrisse.— Ea caută à reproduce atăt scusul căt şi diversele effecte cè prelegendul póte conţine.— *Decl. descriptivă* imità prin imagiuĭ tóte sinţimintele cè póte uasce prelegendul; cea *musicale* depinde de tóte regulele cerute de uă prelecţiune pusă pre note.—*Declamator*, cel care declamă.

Declarare, (— *rare*), à pune înainte, dà sĕ se cunnóscă.— *Declaraţiune*, acţiune de à declarà, manifestaţiune; *jurispr.* cerinţa unuĭ debitor de à i se lăssà cv. din plată.— *Declarator*, cel care declară.— *Declarativ*, care declară, servesce à declarà (pentru lucrr.).

Declaration of Right (pron. *Declerehschn af Rait*), declaraţiune prin care conventul dela Westminster, în 22 Ianuariŭ 1689, espuse principiele fundamentalĭ ale organisaţiuniĭ Statuluĭ Anglu.

Declimatare, à desobicnuì de climă. *Neg.*

Declin, appus, decrescintă, povîrnìş.

Declinabile, (— *lis*), care se póte declinà.

Declinare, (— *nare*), à plecà, îndoui; *gram.* à trece uă vorbă priu tóte flessinnile cè póte priimì.— *Declinaţiune*, acţiune de à declinà.

Decliv, (— *vus*), povîrnit.— *Declivitate*, stare de à fi povîrnit.

Dococt, prepaart medicinale prin ferbere.

Decocţiune, (— *tio*), ferbere; *pharm.* preparaţiune a unuĭ remedìŭ prin ferbere.

Decognoir, (fr.) uă uneltă de typographiă.

Decolorare, (— *rare*), à luà culórca. — *Decoloraţiune*, acţiune de à decolorà.

Decompositiune, (— *tio*), acţiune de à decompune (vd. vb.).

www.dacoromanica.ro

Dècompte, (fr.) scadință din ună socotélă, subducțiune.

Decompunere, vd. *Discompunere*..

Deconcert, (fr.) neînțellegere, precând *de concert*, în înțellegere, în învoință.

Deconcertare, (fr.) à turbură vocile unuĭ cencert; *fig.* à strică planurile făcute, încurcà.

De congruo, (lat.) după socotință.

Deconsacrare, à redicà consecrațiunea, à face profan, mirén.

Deconsiderare, à redicà consideraţiunea, stim'a.— *Deconsideraţiune*, lipsc de consideraţiune, nestimă.

Deconsiliare, à despovățuì.

Deconteninţă, (— *ția*), perdere de conteninţă, turburare.

Decorare, à împodobì.— *Decoraţiune*, semn de distincțiune.

Decore, (*decus*), podóbă.

Decreditare, à redicà creditul, deconsiderà.

Decrepit, (— *tas*), căduț de bătrăneță.— *Decrepitudine*, bătrăneță adîncă.

Decrescendo, (ital.) *mus.* vd. *Crescendo*.

Decret, decisiune înaltă, officiale.

Decretare, (din *decernere*), à commândà prin decret.

Decretaţi, (— *ță*), decisiunĭ ale papeĭ în diverse casurĭ de drept canonic, reforme bisericesci s. al. Tóte sunt strînse în *Corpus juris canonici*, maĭ ales vol. II.

Decumană, (— *na*),— subînțel. *pórtă*— aceaa din patru pórte ale unei castre care se afflă cea maĭ departe de nemicĭ. *Pămînturĭ decumane* s. *decumate (agri decumates)*, celle dela carĭ se luà decim'a (dijmă; lat. *decumas*). După uă singură citațiune à luĭ Tacit se înțelleg mice pămînturĭ dela Rhenu și Dunăre, luate de R. în secl. I și concesse veteranilor și colonistilor contră decimă.

Decurione, (— *rio*), ântiiŭ presedintelc unei divisiunĭ de 10 indivizĭ la R.— Primitiv fiă care din celle 10 curie aveà 10 attarĭ divisiunĭ.— In resbel erà commândantelc cellor 10 călarĭ *daţi* de fiă-care curiă; în municipic aveà gubernul intern. Sub imperatorĭ devenirà presedinţi aĭ communelor, însărcinaţi cu strîngerea tributuluĭ. Alte college administrative și judiciarie constà din membri cu acest'așĭ nume.

Decursiune, (— *sio*), alergare în deos.

De dato, loc.— în breviațiune *d. d.*— dela dată, din ți'a îndeplinirĭ.

Dedemnare, dacă din *de-demn* (dedignarì) à despreția; dacă din *de-damna s. dauna*, à despăgubi.

Dedicare, (— *care*), à consecrà, dà în numele.— *Dedicaţiune*, acțiune de à dedicà. La R., speciale, consănțirca publică à unuĭ edificiŭ.

Dedomageare, (fr.) à despăgubì.

Deducere, (— *cĕre*), à duce în deos, scădé, trage; à derivà.— *Deducțiune*, acțiune de à deduce; *log.* vd. *Inducțiune*.

De facto, (lat.) după fapt, după cum stă în ființă.— *De facto et absque jure*, din puterea propriă și fără drept.

Defăimare, — regul. *Defămare*— à vorbi de rĕu.

www.dacoromanica.ro

Defavorabile, (— *lis*), care aduce defavóre.

Defavorare, à redică favórea.

Defavóre, (— *vor*), lipse, încetare de favóre, disgrație, contrarietate, nefortună.

Defavorire, (— *rĕa*), *desfavorire* — à ține în defavóre.

Defect, (— *tus*), calitate care contrariédă ceaa cé é bun, imperfecțiune, lipse, — *Defectos*, — rĕu — *tuos*, care are un defect. — *Defectositate*, stare defectósă.

Defensă, (fr.) appărare. Suppl. *Defensiune*.

Defensibile, — pentru — *dibile* — care póte fi appărat.

Defensionarĭ, defensorĭ de professiune, speçă de *landwehr* în Sassonia și alte părți ale Germaniei de prela secl. 15.

Defensiune, (— *sĭo*), appărare — *Defensiv* care servesce spre appărare; — *Defensor*, cel care apară. *Defensor fidei* (al credinței) titlu al regilor Angli priimit de Henric VIII dela pap'a Leone X pentru ună scrĭptură a sa contră Luther, în care susținea autoritatea papale și celle sacreminte.

Deferință, ceaa cé este deferit.

Deferire, (— *ferre*), à depune, adduce cv. înaintea cuĭ-va d. e. à deferĭ un jurămînt.

Defervescință, (— *scentĭa*), încetare de ferbere, răcélă.

Deficit, (fr.) lipse, neajjuns (în uă affcere de banĭ).

Deficință, (fr.) descredere. Suppl. *defidință*, opp. *Confidință*.

Defigurare, à schimbă figur'a drépță, alterá. — *Defiguratiune*, acțiune de à defigurá.

Defilare, (fr.) à deșirá, à trece în șir unul după altul (despre militarĭ).

Definire, (— *nire*), à determiná esact. — *Definițiune*, acțiune de à stabili, stabilitul unuĭ obiect cu tóte collaleralile carĭ pot se lŭ distingă de cel maĭ de apprópe de sine. De ordinar definițiunea se face prin gen și speçă (genus proximum et differentia specifica); astfel însă nu estè completă decât în șirul uneĭ classificațiunĭ.

Definitiv, vd. *Decisiv*.

Deflectare, (— *flectĕre*), — regul. *deflectire* — à appleçá, îndoni, întórce, abate. — *Deflessiune*, acțiune de à deflecti.

Deflorare, — regul. *deflorire* — à cădé din înflorire, regredé din disvoltare. Că act. à luá flórea, frăgedimea.

Deflorință, stare de deflorire.

Defloriținne, (— *țio*), acțiune de à deflorĭ (maĭ alés că act.).

Deformare, à face deform.

Deforme, (— *mis*), fără formă, stricat.

Defortificare, à strică fortificațiunea.

Defraudațiune, (— *țio*), înșelăcinne.

De front, loc. fr. de mănă, unul lîngă altul, înainte cu toțiĭ.

Degageare, (fr.) à disface, scóte din ammestec, liberá.

Degarnire, (fr.) à redică garnitur'a.

Degenerare, (— *rare*), à se strică, à dá în reu; că act. à appleçá spre rĕu. — *Degenerațiune*, acțiune de à degenerá.

Degradare, à îndeosi. — *Degradațiune*, acțiune de à îndeosi.

De gratia, (lat.) pentru hatîr.

Dei gratia, (lat.) din mil'a luĭ.

www.dacoromanica.ro

Dumnedeŭ. Titlu purtat ăntîiŭ de abaţi şi episcopi cà espressiune à dependinţei lor de finţ'a supremă. După ḑumătatea secluluĭ 13, cănd papiĭ începussĕrà à fi consideraţi cà supplininţi aĭ luĭ J.- Chr. pre pămînt, se edede inscripţinnea *Dei et apostolicae sedis gratia* (din mil'a luĭ Dumneḑeŭ şi scannuluĭ apostolic). Din epoc'a Carolingilor, maĭ ales dela secl. 15, şĭ arrogară şi suveranii timpuralĭ acest collăturat.

De gravi causa, (lat.) din cuvinte tarĭ.

Degnisare, (fr.) à ascunde sub vestĭmînt fals. Suppl. *à străvestì*.

Deificare, (— *care*), à îndei.— *Deificaţiune*, acţiune de à deifica.

Deisidamoniă, (gr.) fricà de Dumneḑeŭ.

Deism,— doctrin'a acellor carĭ, rejectănd nerĭ-cè revelaţinne, cred esclusiv în essistinţ'a luĭ Dumneḑeŭ, adăugind cel mult religiunea naturel.— *Deisti* sunt, maĭ ales dela secl. 17 şi 18, ceĭ cè professèḑă credinţ'a raţionale şi religiunea naturel.

Deitate, (—. *tas*); divinitate.

Dejudecare, à retrage resultatul sperat; cà act. à frustrà.

Dejun, vḑ. *urm.*

Dejunare, (fr.) à face mănca-rea de diminèţă. Suppl. à gustà s. degustà.

Delaptare, à retrage dela laptele matern, à înçărcà.

Delăssare, à părăsi

Delaţinne, (— *ţio*), acţinne de à deferi, denunţare, plăngere la judecată.— *Delator*, cel care deferesce, face uă plăngere contră altul, denunţă.

Delĕale, (fr.) suppl. *nelegale*.

Delectabile, care adduce delectaţinne, disfătător.

Delectare, (— *ri*), à disfăţà.— *Delectaţiune*, plăcere, disfătare.

Delegados del fomento s. num. în Hispania gubernatoriĭ civilĭ însărcinaţi cu poliţi'a uneĭ provinţe.

Delegat, cel cè are assuprăşi affacerea altuia, vechil. In statele bisericesci denumesce pre administratorul uneĭ provinţe (dissă şi *delegaţiune*). Dacă acest administrator è un cardinale, se num. *legat*; provinţ'a sa *legaţiune*.

Deleteriŭ, (— *rium*), ueri-cè pòte stricà, nimici cv.

Deliberare, (—*rari*), à disbate, consultà cu sine s. cu alţiĭ.

Delicat, (— *tus*), sinţitor, affectibile, subţire, dulce, fin; de preparaţiune pré îngrijită; fragile. — *Delicateţă*, calitatea delicatulnĭ.

Delicate, DELICATAMENTE, (ital.) *mus.* delicat.

Delicie, (— *ciae*), plăcere. — *Delicios*, plăcut.

Delict, (— *ctum*), greşiélă. *Păccatul* è abatere dela legile generalĭ ale consciinţeĭ, *culp'a* dela legile positive; *crimele* conţine ambele. Primele done nu se pot referi decăt la persòne, terţiul la fapt. După-cè s'a verificat criminalitatea faptuluĭ, se pronunţă ass. culpabilităţiĭ accusatuluĭ, căcĭ pòte essiste criminalitate fără culpabilitate. Astfel esplică Francesiĭ. Alţiĭ iea culp'a cà simplu delict, care nu attrage după sine decisiunea pedepsiĭ, opp. *dolus* (vicleniă), faptul cu intenţinne. In tot casul culp'a attrage pedépsea fiind totdenna abatere dela legĭ. Delictul pòte deveni culpă.

www.dacoromanica.ro

Delimitare, à pune limite.

Delinëare, à represintà în uére-carĭ trăssure, nu tot-deuna celle principali. — *Delinëaţiune*, acţiune de à delinëà.

Delirare, (— *rare*), à fi în deliriŭ.

Deliriŭ, (— *rĭum*), rătăcire à spiritului (din egritudine).

Delogeare, (fr.) à espele, scóte din loc.

Delphin, (fr.) heredele (moştenitor) tronului la Francesĭ, principe de corónă. Numele dela cessinuea delphinatului (dauphiné), provinţă à Francieĭ, altă-dată partea de Sud à regatului Burgundilor. Guignes III luă, după ună figură care decorà casc'a sa, numele de *delphin*, pre care lŭ conservară successorii sĕi. In 1349 Humbert II cesse statele sélle regelui Francieĭ în persón'a principelui Carol de Valois, stipulând cà toţi primiĭ născenţi aĭ caseĭ Francieĭ sĕ pórte titlul de *delphinĭ* (dauphin de Viennois). Acéstă consuetudine remasc appoĭ valante in famili'a regilor prin succcssiunea à 25 delphinĭ până la 1790 şi chiar maĭ departe, căcĭ ultimul cu care se terminà acest numc în historiă este ducele de Angoulême, fiiul luĭ Carol X. — *Delphine*, culegerĭ de autorii classicĭ, stabilită de Ludovic XIV (in usum Delphini) sub auspiciele luĭ Bossuet şi Huet (64 vol. 4. Par. 1674—730.

Deltă, parte de pămînt între doue îmbrăcărĭ ale Niluluĭ, numită pentrucă are form'a unuĭ *Δ* grecesc. Uerĭ-cé pămînt fertile în medĭul apeĭ, precum sunt maĭ multe pre Dunăre.

Demagog, în sens maĭ nobile conductor al poporului. Se numià în Grecia vechiă cel cé putea attrage în parte-şĭ sinţimintele poporului. Cel maĭ celebre represintante al demagogieĭ è Pericle. Astădĭ, prin abus (şi în anticitate), cel cé ămblă după favórea poporului, fiindcă s'a vădut că de multe orĭ poporul a devenit prad'a alessilor sĕi.

Démancher, (fr.) *mus.* schimbarca din posiţiunea naturale, applicatură (la viorină).

Demarcaţiune, (fr.) este în dreptul ginţilor limit'a stabilită prin tractat între done puterĭ beligeranţi, maĭ ales la un armistiţ lung. In secl. 15, când Hispaniĭ şi Portugesiĭ şĭ disputà domni'a mărĭĭ şi *nouelor* ţerre discopperite. pap'a Alessandru IV determinà partea de possessiune à ambelor prin *linĕ'a de demarcaţiune*. In 1848 Germaniĭ numiră astfel linĕ'a prin care Prussia voi sĕ dispartă ducatul de Posen.

Demascare, à dà pre faţă.

Demembrare, vd. *Dismembrare*.

Demenageare, à şĭ transportà lucrurile, à demigrà.

Demephisaţiune, (— *tio*), curăţire de aer rĕu.

Demerit, (— *tum*) cădere din merit, improbaţiune, opp. *merit*.

Demersiune, (— *sĭo*), cufundare.

Demi, (fr.), ţumătate. Suppl. *semi*. — Tóte compusele cu *demi* esprim ţumătatea obiectului.

Deminţire, à arrătà că nu s'a spus adevărul.

Demissionare, vd. *Demitere*.

Demissiune. vd. acţiune de à demite (vd. vb.).

Demitere, (— *tere*), à părăsi ună funcţiune de bună voiă.

www.dacoromanica.ro

Demiurg, (gr.) magistrat gubernator in uuele ţerre ale Greciei. La gnosticĭ creătorul lumii visibilĭ, preşedinte (archon) al celeĭ maĭ de ḑeos lumĭ de spirite (pleroma).

Demivolta, (fr.) călărit in ḑumătate de circunferinţă.

Demn, care are demnitate.

Demnitar, cel care este investit cu uă demuitate magistrale. Titlul se applică speciale in Francia, *inainte de* 1789, la căte-va persóne funcţionănd ecclesiastic s. în monasterie. Sub Napoléon se numiră *marĭ demnitarĭ aĭ coróneĭ* titularii demnităţilor inalte ale imperuluĭ, precum marele elector, marele admirale şi marele connetabile. *Dames dignitaires* se numiă officianţile din administraţiunea caseĭ imperialĭ dela St.-Denis.

Demnitate, (*dignitas*), calitate honorabile allăturată de ordinar uneĭ posiţiuuĭ considerabilĭ.

Demobilisare, (f·.) se ḑice in resbel pentru schimbatul uneĭ trupe din stare de resbel in stare de pace.

Democraţiă, desemnă la Grecĭ speç'a de stat în care decisiunea actelor cellor maĭ importanţi se făceà de popor (*δῆμος*) ad. de adunanţ'a totor classilor. Lucrul possede insă numaĭ valóre historică, cunnoscută importanţ'a cè puneà ceĭ vechi pre triburi, şi acésta democraţiă eră aristocraţiă purificată. Idë'a democraţieĭ s'a disvoltat maĭ ales în timpul nouŭ, căud educaţiunea începù sĕ se respindéscă maĭ commune şi maĭ egale, deşi ueri-căt ar fi inaintat individul in sensul spirituale, remăneà mult pănă se ajjungă la acel'aşĭ grad in spher'a materiale. Acest ultim puut se strădui à lŭ disvoltà şi à lŭ pune in cea maĭ aptă rëalitate à sa system'a republiceĭ socialĭ s. principiul democratic, systemă salutariă, fântăna libertăţiĭ şi demuităţii personalĭ, insă nicĭ destul de stabile, uicĭ cuvenibile totor popórelor. Indeplinirea luĭ ar fi perfecţiunea societăţii, degenerarea un despotism neauḑit. Originea idëeĭ cere à fi căutată speciale la barbariĭ germanĭ şi linëamentul sĕu se póte vedé in organisaţiunea Americeĭ şi Angliceĭ:

Demonist, care crede in demonĭ. — *Demonocraţiă*, puterea demonilor. — *Demonolatru*, adorator de demonĭ. *Negul.*

Demonstrare, vd. *Demustrare.*

Demoralisare, à alterà moralile bune, corrupe.

Demos, (*δῆμος*), denomiuaţiune grécă pentru communele şi localităţile in carĭ eră divisă Attica, inclusiv Athena. Comp. Cic. ad *Att.* VII, 3 şi Lem. *δῆμος*=loca. Nam Latiuis *loca* sunt *χῶροι*, *χωρία*. Vid. Salm. ad Solin. p. m. 690. Verti etiam potest *populi*, *pagi*. Nam *δῆμος Ἀττικῆς*, populi Atticae, de quibus exstat Menrsii libellus, nihil sunt nisi pagi (cantoni) in quos Attica erat descripta, et a quibus Athenienses, . . . nominabantur etc.» După stiugerea cellor 4 phyle ionice, Cleisthene, divise statul in 10 phyle noue, pre carĭ le subdivise, *demoi*, după localităţi, deunde venià că numărul individilor cè conţineà fiă-care eră divers. Numărul demelor eră în. gen. 174, ăntiiŭ stabile după possessiunĭ, astfel că fiă-care cetăţian perţineà de demul in care şi aveà

www.dacoromanica.ro

possessiunea, înainte *ἔγκτησις*. Numele şi lŭ aveà maĭ ales dela famili'a predomuinte în fiă-care; nu erà însă necessar cà toţĭ membriĭ acesteĭ familie se pórte numele demulnŭ. Tot cetăţianul căntà sĕ fiă înscris, dela 17—18 anni, în un dem (*ληξιαρχικὸν γραμματεῖον*), preste doŭ anni în *πίλαξ ἐκλησιαστικόν*, prin care căpătà drept de à luà parte la adunanţ'a generale. Legăturele essenţialĭ ale membrilor (*δημόται*) erà sacre communĭ (*ἱερὰ δημοτικά*), possessiunĭ, tributurĭ, addesĕ contribuţiunĭ (*εἰσφοραί*) communĭ şi suppunerea la un preşedinte, *demarch*. Despre demos cĕ-va Niebuhr în *römische Alterthümer*. Vd. şi Boekh *Staas-haus-terth. der Athener*.

Demotică, (gr.) populariŭ. Se num. un mod de scriere egyptiană eşită din hieroglyphe, însă avînd nĕre-carĭ charactere determinate şi simple. Este scrierea curriute servind pentru transmissiunea ordinariă.

Demptis demendis (lat.) după cĕ aĭ scădut ceea cĕ era de scădut.

Demustrare, (— *monstrare*), à arrătà, manifestà, face evidinte, probà.

Denar, (— *rĭus*), monnetă de argint romanŭ. Scóssă sub republică (269 în. de Chr.), ea remase pănă la Constantin. Valóre dela 12—16 aşi (vd. vb.) De prela 207 în. de Chr. se făcură şi denarĭ de aur, valănd 10 de argint şi carĭ se conservară pănă în epoch'a Carolingilor, cănd formară $^1/_{12}$ din solid. Denarul propriŭ frances erà maĭ ales cel de cupru, bătut de Philip I, valănd $^1/_{240}$ din *livre Tournois* s. $^1/_{12}$ din *sou*. Denarĭĭ de aur s. liarḑiĭ (liards) valà 3 denarĭ Tournois (fabricaţĭ la Tours) s. $2^1/_4$ denarĭ parisis. După cel frances se formâ în Italia *denaro*=$^1/_{12}$ soldo, care însă, după divisiunea ḑecimale à monneteĭ căḑù diu us. Denarul de aur romanŭ lŭ împrumutară şi Arabiĭ cu numele *dinar*, deunde se răspîndì în tot Orientele şi în Persia sub diverse numirĭ precum *dinar-besti* $^1/_{1000}$ din galbin; *kasaër-dinar* $^1/_{10}$ s. al. La Russi a devenit Denga =$^1/_2$ copeke. — Ca pond denarul erà în Roma, $1^{19}/_{21}$ s. $^{37}/_{48}$ din dram.

Denaţionalisare, (fr.) à redică naţionalitatea.

Denaturalisare, (fr.) à luà dreptul de naturalitate.

Dendrite, — maĭ bine *denaritiḑĭ* — petre copperite cu desemne vegetalĭ s. calcarie, formate prin concreţiune din materie minerală; addesĕ arburĭ fossilĭ. *Dendrographiă*, descripţiunea arburilor. — *Dendrologiă*, studiul plantelor şi crescerii arburilor.— *Dendrolithi*, arburĭ petrificaţĭ. — *Dendrometru*, instrument pentru à măsurà ḑiametrul şi înălţimea arburilor.

Denegare, (— *gare*), à negà, (tăgădui).

Denheiro, (pron. *denneĭro*), pond de probat la Portugesĭ.

Denigraute, care înnegrésce. *N. us.*

Denims, (fr.) materiă de bumbăc cu done feţe, fabricată astăḑĭ în Anglia.

Denization, (angl. pron. *denisehschn*), încetăţenire.

Denominare, (— *nare*), à numi prin numele sĕu (şi à porecli).

www.dacoromanica.ro

— *Denominațiune*, acțiune de a denumi.— *Denominativ*, care servesce spre a denumi. — *Denominator*, care denumesce.

Denotare, (— *tare*), a însemna, arrătta.

De novo, (lat.) din nouŭ.

Densitate, Suppl. *desitate*, desime.

Dentalĭ s. — LITE, speță de mollusce.

Dentarie, (— *rĭa*), speță de plante.

Denticulat, cu dinți.

Dentist, medic de dinți.

Dentițiune, (— *tĭo*), eșirea dinților, period'a formațiunii lor și totalitatea phenomenelor care aŭ loc în cursul eĭ. Ultimul sens speciale *odontophiă*.

Dentură, totalitatea dinților.

Denudațiune, (— *tĭo*), disvălire.

Denumire, vd. *Denominare*.

Dĕnunțare, (— *țiare*) a anunță în public, declară, depune acusațiune (pîri). — *Denunțațiune*, acțiune de a denunță. — *Denunțător*, cel care denunță.— *Denunțiŭ*, effectul denunțațiunii (pîră).

Deodand, (angl. pron. *deodend*) ceaa cè revine Statuluĭ cu occasiunea morțiĭ unuĭ hom. — Originea sa este în legile lui Mose.

Deonthologiă, (gr.) partea philosophieĭ care tractédă de datorie. Se cunnósce sub acest titlu un *tractat* al luĭ Bentham. Altfel *Morale*.

Deoptare, (— *tare*), a dà votul pentru uă alegere.

De plane lucrando, (lat.) pentru eăștig.

Deparalysare, à redicà paralysi'a.

Depart, (fr.) plecare, depărtare. *N. us.*

Departament, S. DEPERTAMENT, (fr.) dispărțimînt, divisiune administrativă.— Sunt în Francia, dela 1790 și în America de Sud.— *Departamentale*, relativ la departament.

Depelire, (— *lĕre*), à respinge, (goni).

Dependere, S. — PINDERE, à atîrnà (de cnv.), fi în puterea. — *Dependință*, subiecțiune, atîrnare. — *Depindinte*, căre depinde.

Depensă, vd. *Spesă*.

Depensare, (fr. din *pensum*), à cheltui. Maĭ bine *impensare*.

Deperire, (— *rire*), à peri cu încetul, slăbi.— *Deperițiune*, acțiune de à deperi.

Depeșă, (fr. *dépêche* din *dépêcher*) epistolă guberuamentale, între un magistrat și aginții sĕi; uerĭ-cè epistolă în grabă.

Depeșiare, (fr.) à se grăbi; că act. à espedi. cu acc. persónei à lăssà în pace.

Dephlegmare, *pharm.* à liberà de phlegmă, à curăți un licid de uă cantitate de apă (phelmă) care nu ĭ este necessariă.

Dephlogistic, care nu arde, neaprinsibile.

Depilațiune, (— *tĭo*), cădere à părulnĭ, (mai ales pentru operațiunea care o produce).— *Depilativ*, care produce depilațiune.

Depingere, (— *gĕre*), à desemnà, ḍugrăvi, descrie.

Deplaçare, (fr.) à strămutà din loc.

Deplanare, à face plan, neted.

Deplantare, (— *tare*), à redi-

www.dacoromanica.ro

că plantele din un loc · în gen. a luà din loc, strămutà.

Deplorare, à plânge (act.) à avé milă.

Deployare, (fr.) à disfășiurà. estinde, delinëà. *N. us.*

Depolire, à redicà politur'a.

Deponinte, (— *nens*), *gram.* calif. verbele carĭ aŭ formă pasivă și înțelles activ. — Că adct. din *depunere*, maĭ bine *depositor*, prin metaph. pentru un hom à cuĭ față și inimă nu congruesc.

Deponibile, care póte fi depus.

Depontan, (— *nus*), ad. care nu póte trece puntea s. mărginarul comițielor, deunde *hom bătrân* (preste 60 anni) și in gen. nerĭcine è retras s. depărtat dela funcțiunĭ pnblice.

Depopularisare, (fr.) à face sĕ perdă popularitatea (vd. vb.) *Depopularisațiune*, acțiune de à depopularisà.

Deportare, vd. *Depurtare.*

Deposit, (— *tum*), ceaa cè se dă în paḍa cuĭ-va, emanet. — *Depositar*, cel care are un deposit.

Depositiune, (— *tĭo*), acțiune de à depune, lăssare ḍeos; *pract.* privațiune de un officiŭ (maĭ ales pentru suveranĭ și papĭ). — *Depositor*, cel care depune.

Depossedare, — regul. — *sedĕre* — à scóte din possessiune. — *Depossessor*, cel care depossede. — Cel care a perdut'o è *deposses.*

Depostare, (fr.) à depelì (goni) din un post, dà la uă parte, scóte din loc, destitui.

Depôt, (fr.) vd. *Deposit.*

Depotalĭ, speță de soldațĭ bysantinĭ.

Depotențiare, (fr.) à răpì forța, puterea virile.

Dépouilles opimes, (fr.) vd. *Spolia opima.*

Deprădare, vd. *Depredare.*

Depravare, (— *vare*), à alterà în un mod rĕu, abate din direcțiunea regulată; *syn.* à corrupe (ultimul merge maĭ mult în essinț'a lucrulnĭ). — *Depravațiune*, acțiune de à depravà. — *Depravator*, cel care depravéḍă.

Deprecațiune, (— *tĭo*), rugăciune.

Deprecatură, (— *ra*), denum dreptul de à se buccurà pentru viéță de venitul averilor dăruite uneĭ biserice.

Depredare, à jefui. — *Depradațiune*, acțiune de à depredà.

Deprehensiune, (— *sĭo*), prindere, appucare. Suppl. *deprensiune.*

Deprimere, s. — PRIMERE, (— *mĕre*), à dà spre fund, appăssà în ḍeos.

Depressiune, (— *sĭo*), acțiune de à deprime, affundare, *fig.* obiecțiune; *med.* operațiune de ochiŭ, pentru albéță, prin care se dislócă uă lentilă, in loc de à se tăià; *pathol*, diminuțiune de forțe; *math.* (depres horisontale), declin al horisonteluĭ visnale sub horisontele, mării relativ cu observatorul de d'assupra niveluluĭ eĭ s. escessul horisonteluĭ raționale assupra celluĭ sințibile. *Tablele de depressiune* servesc à facilità calculațiunea înălțimilor. In phys. è starea unuĭ licid care, affundat prin nn tub dischis în alt licid, remăne maĭ ḍeos decât nivelul licidnluĭ ambiante. Caus'a phenomenuluĭ este acțiunea capilariă.

Depressoriŭ, (— *rĭum*), *chir.* instrument pentru à deprime dura mater după terebrațiune.

www.dacoromanica.ro

Depreţiare, vd. *Dispreţiare*.

Deprivaţiune, (— *ţio*), lipsire. Mai ales pentru destituţiunea unuĭ ecclesiastic dela prebindă, prin care însă nu perde esercitul drepturilor ce ĭ dă posiţinnea sa.

Deprobare, (— *bare*), vd. *Reprobare*.

De profundis, (lat.) ad. *din adîncurĭ*, denum. (è începutul sĕu) psalmul 103, cântat la Catholicĭ.

Depunere, (— *ponĕre*), à pune ḑeos, lăssà spre ṣedere, păstrare, plângere, căştig s. al.

Depurauţă, (— *ţia*), curăţire. Effectul depuraţiunilor.

Depurare, (— *rare*), à curăţi Usit. speciale pentru limpeḑirea ş. curăţirea liciḑilor (defecaţiune) şi în genere pentru uă curăţire prin arte.

Depuraţiune, (— *ţio*), acţinne de à depură, pentru pharm., altfel *purificaţiune*.

Depurativĭ, *med.* remeḑie proprie à depură (vd. vb.).

Deputat, membru de deputaţiune. In biseric'a orient. numele unuĭ officiar adjutante al patriarchulnĭ.

Deputaţiune, (— *ţio*), ordinaţiune de perss. carĭ lucrĕḑă în Interessea şi după cererile uneĭ communităţĭ s. corporaţiunĭ; uniune de trămişĭ (solĭ). In Germania denum. un congres în care commissiĭ priuciṗilor discută şi regulĕḑă propositiunile trămisse de dietă Dela 1789 aŭ început à se numi deputaţi membriĭ adunanţeĭ naţionalĭ. Se disting de *ambassadorĭ* pentrucă ultimiĭ se trămit în numele suveranuluĭ, precând primiĭ sunt alessi de uă uniune de indiviḑĭ. Camer'a deputaţilor è camer'a alessilor poporuluĭ, în opposit. cu à nobililor (herilor, pairilor şi domnilor). Constituţinnea dia 1789 regulă că fiă-care din celle 83 ḑepartaments sĕ trămită, din doŭ anni, la Parisĭ deputaţiune de un număr de persône relativ populaţiuniĭ cè conţineà şi contribuţiunilor cè dà statuluĭ acel ḑepartement. Acestia compunea corpul legislativ. Fiă care deputat cântă se fiă de treĭ-ḑecĭ anni şi sĕ pótă plăti direct 500 franci. Dacă nu se găssesc în ḑepartement 50 persône cu etatea espusă şi în stare de de à plăti ccl puçin ceusul defipt pentru electibilitate (in genere condiţiunile de etate şi cens au variat) numărul se deplinesce prin ceĭ carĭ pot plăti cel maĭ mult sub acest cens. Ḑumătate din deputaţĭ însă caută *à se* luà din electibilĭĭ domiciliaţĭ în ḑepartement. Camer'a deputaţilor è în arbitriul suveranuluĭ; el póte sĕ o propóge, sĕ o dissólve, convocând însă alt'a în spaţ de treĭ lune (in Prussia sunt numaĭ doue dissoluţiuni). In una cu camer'a înaltă şi suveranul deputaţiĭ concur la formaţiunnea legilor; la legile de imposit dà eĭ primĭ votul.

Derangeare, (fr.) à deregulà, turburà, scóte din ordine. Comp. *Dimorire*.

De rato, (lat.) după socotinţă, precum s'a decis.

Deregulare, vd. *Derangeare*.

Derhem, monnetă şi măsură persică.

Deridere, (—*ḑere*), *à* luà în rîs.— *Derisiune*, acţinne de à derîde (batjocură).— *Derisor*, de rîs.

Derivare, (— *vare*), à abate, dà altă direcţiune, trage, deduce. Că n. à şi avé începutul.— *Deri-*

www.dacoromanica.ro

vaţiune, actiune de à derivà, *therap.* operaţiune prin care se atrage sângele s. alt licid din uă parte à corpuluĭ către aita.— Remediele proprie pentru acést'a se numesc *derivative.* — *Calcul de derivaţiune* este methodă inventată de Árbogast spre à găssì uă base pentru analysea mai înaltă, fără à avé necessităte de theori'a infinitelor (s. infinitissimelor). Ea caută sĕ affle cum se pot deduce uniĭ din alţiĭ *factorĭ* membrilor consecutivĭ aĭ uneĭ funcţiunĭ, şi sĕ stabilésca uă lege pentru fiă-care membru în disvoltatul uneĭ funcţiunĭ de un'a s. maĭ multe mobilĭ în şir. Factoriĭ fiă-cărui membru al disvoltării se numesc derivaţi Primul derivat este egale cât diferenţialele.

Derivoriŭ, un instrument de horologeríà.

Dermă, (gr.) partea cea maĭ désă à pelei. Membran'a care o accoppere este *epidermă*.

Dermatin, un mineral.

Dermeste, speçă de insecte.

Dermodonţi, speçă de pesci.

Dermopterĭ, familià de pesci din ordinea holobrachilor abdominaiĭ, somnul perţine de dîsiĭ.

Derris, gen de verme şi uă plantă din Chìna şi Cochinchina.

Des, proposiţiune care se pune înaintea vorbelor cà să arrătte întorsul în contrar, neegale.

Desabusare, à întórce abusul, înşelăciunea; à scóte din errôre.

Desaccord, ueaccord, dessunanţă. — *Descordare*, à stricà accordul.

Desachalandage, (fr.) perdere de cunnoscinţe, musteriĭ (chalandisc).

Desaffecţiune, încetare, lipse de affecţiune.

Desagreabile, (fr.) neplăcut. *N. us.*

Desaggregaţiune, stricarea aggregaţiunii, disunire.

Desagrement, (fr.) neplăcere.

Desalterare, à redicà setea. *Desalteraţiune*, acţiune de à desalterà. . .

Desamniare, (fr.) à depeli (goni) urătul. *N. us.*

Desapprobare, vd. *Deprobare.*

Desappropriare, à privà de proprietate. Suppl. *depropriare.*

Desarmare, à luà armele.

Desharmoniă, vd. *Disharmoniă.*

Desassociare, à luà din societate, stricà communitatea. Suppl. *dissociare.*

Desastru, (fr.) evenimênt funeste; calamitate.

Desaterik, pond russesc, 4 ocale.

Desatir, (arab.) prescripţiunĭ. Denum. uă culegere, uère-cum vechiă, discopperită în secl. 16 la Ispahan, de un crudit Parsu. Conţine 16 scripte sacre, 15 propheţi vechĭ Persĭ şi uă carte à lui Zoroastru. După ediţiunea luĭ Molla Firuz, Eskine a tradus unul în limb'a anglă (Bombai 1818).

Descensum, (lat.) Usit. în chem. vechiă, d. e. *per descensum* focul fiind d'assupra.

Desciffrare, à distinge ciffrele, à citì ceaa è rĕu scris, à demesticà, esplicà.

Descindere, (— *scendĕre*), à venì de sus în ḑeos, (se pogorì), opp. asscindere; *fig.* à se trage (prin ginte).

Descendinţă, linĕă pre care urméḑă descindinţiĭ, tracţiune, cstracţiune, filiaţiune.

www.dacoromanica.ro

Descindinte, (—*scendens*), care descinde, *fig.* urmașiŭ. Semne descindinți sunt, în astron. acelea prin carĭ Sórele pare à descinde către polnl applecat.

Descinsiune, (— *sĭo*), acțiune de à descinde. Desc. nneĭ stelle è distanț'a între punnul ecinossiale și punnul ecatornlnlnĭ plecat snb horisonte înacel'așĭ timp cn steaa. *După-cum* se va *referì la* spher'a dreptă s. la cea oblică, ea capătă aceleașĭ epithete.

Descisiune; (— *sĭo*), tăiare, ruptură, dispărțire, (spintecare).

Descriere, (—*bĕre*), à represintà, depinge prin vorbe; *geom.* à trage, determinà prin limite.

Desemnare, vd. *Designare.*

Deseuivrare, (fr.) a face sĕ trécă nervațiunea (beția), desmetici. *S*uppl. *à denervà.*

Desert, (— *tus*), pustiă, solitudine, deșert. — *Desertare*, a părăsì un loc, posit (post), nnde è dator à ședé, (à esșirà).— *Desertiune*, acțiune de à desertà.— *Desertor*, cel cè desertédă.

Deservire, (— *vire*), à addnce serviț. Maĭ strĭns decât servire, implică conceptul de zel, fidelitate.— Se póte nsità pentrn à plăti.

Desesperare, vd. și suppl. *desperare.*

Deshabitudine, vd. și suppl. *desuetudine.*

Desheriță,— bine *desheritanță* — vacanță de hereditate, lipse de herediː. La Roma averile remase prin desheritanță venià Statnlnĭ. In evnl mediŭ se lnà de signoriĭ jnstițiarĭ, maĭ aleș ceĭ înalțiː. Astădĭ legea 'ĭ arrògă dominiulnĭ pnblic.

Desheritare, — pentrn *deshereditare*, à desmoșteni.

Deshonnet,(fr) nehonest. *N. us.*

Deshonóre, (fr.) perdere de honóre (necinste), *syn.* infamiă, flagițiŭ.

Desidios, (— *sus*), care șede mult, leneș.

Designare, (— *nare*), à arrătta, indică, esprime, denotă, da înțelles. Suppl. *desemnare.* Sensnl francesescnlnĭ *dessiner*, à represintà prin linëaminte, ângrăvi, suppl. *delinëare.*— *Designațiune*= *desemnațiune*, acțiune de à desemnà. Se ḑice speciale pentrn chiămarea precnrrinte la nă fnncțiune; appoĭ însemnatnl mărfelor= *specificațiune.*

Designatorĭ, (— *res*= *locarii*), se nnmià, la R., diverși individĭ occnpațĭ cn ordinațiunea pompelor. Vd. și *Amphithëatru.*

Desinfectare, à curățì de infectațiune.

Desinință, (— *ția*), ceaa cè este in margine, terminațiune, flessinne, sens.

Desinteressat, neinteressat.

Desirabile. (fr.) de dorit. *N. us.*

Desistare, (— *sistĕre*), à încetà.— *Desistință*, incetare.

Desitate, (*densi* —) desime, compacitate, cantitate de materiă conținntă de un corp snb un volnme determinat. Cn' cât volnmele è maĭ mic și greutatea maĭ mare, cn attât corpnl are maĭ multă desitate.

Desjat, (— *deneg*), monnetă de arg. russ. = 10 denga.

Desman, (*mygale*), gen de carnassiere mamifere, insectivore.

Desmalth, plantă herbacĕă dintre leguminósc.

www.dacoromanica.ro

Desmeritare, vd. *Demeritare*.

Desmobilare s. DEMOBILARE— à redică mobilile, învestitul uneĭ case. Suppl. *demobilire*.

Desmodiŭ, (— *dium*), gen de plante din famili'a leguminóselor papilionacĕe, maĭ multe din America şi Indiele occid. — Insemnabile este *D. gyrans*.

Desmographiă, (gr.) descripţiunea legămintelor.— *Desmologiă*; studiul lor, parte à anatomiei care tractédă de cartilaginile şi ligamintele cartilaginóse către muschi şi ósse.

Desnaturare s. DENATURARE, à scóte din natură, schimbà calităţile proprie ale unuĭ lucru. Prin abus, fórte rĕu, se iea syn. cu *despămintenire*.

Desobligare, (fr.) à arrătà purtare rea. *N. us*.

Desobstruinţi, *med.* remedie proprie à stabili libertate în căiele bilóse s. al., în vassele sângine.

Desoccupat, neoccupat, fără lucru.

Desolare, à pustiì, devastà; à întristà adînc.— *Desolaţiune*, acţiune de à desolà. — *Pămîntul desolaţiunii* (ḑissă dela ariditatea soluluĭ şi rigórea climeĭ) este ţarră pre marginea occidintale à Groenlandeĭ, discopperită de Kergelen (deunde insul'a Kergelen) în 1772. Astădi è coprins în insulele Occanieĭ.

Desopilare, (fr.) s. *desobstruire*, *med.* à dischide părţile constipate ale corpuluĭ.

Desordinare, à pune în desordine.

Desordine, lipse de ordine, turburare, confusiune.

Desordonare, (fr.) vd. şi suppl. *desordinare*.

Desorganisare, à stricà organisaţiunea.— *Desorganisaţiune*, acţiune de à desorganisà; *med.* turburare şi alteraţiune completă à unuĭ organ s. uneĭ părţi din el în respectul formeĭ şi compositiuniĭ anatomice şi chemice à sa. Desorganisaţiunea începută, viéţ'a orgauuluĭ pere. Se combate prin caustice, corrosive, calorescinţi s. al.

Desorganisator, care desorganisă.— Pentru lucruri maĭ bine *desorganisante*.

Desossydare, à trage ossygenul din un corp.— *Desossydaţiune*, act. de à desossydà. Operaţiune chemică prin care se estrage dela un corp ossydat în parte s. în tot acidul cu care este combinat. La ossydele de metalì maĭ nobilì ajjunge căldur'a; pentru celle-alte, precum şi diversele materie, è necessariă presinţ'a unuĭ corp, d. e. cărbunele, care sub circunstanţele dominanţi ţine cât maĭ mare affinitate cu acidul.

Desossygenare, à lipsì un corp de ossygen. *Neg.*

Despect, (— *tus*), despreţ.

Desperare, (— *rare*), à perde speraut'a.

Despoliaţiune, (— *tio*), despuiare, (jefuire).

Desponsat, (— *tus*), promis (logodit). Comp. fidenţat.

Dospot, vd. *urm*.

Despotat, vd. *urm*.

Despotism, s. — TIĂ, derivat dela răportul între domn şi serv, des. în gen. abusnl de puterc suverană. Despotnl nu recunnósce nicinà legătură obiectivă, crede căcei de sub dînsnl sunt crĕaţi nu-

www.dacoromanica.ro

mai pentru sine.— Sub succesorii lui Constantin c. Mare se numia despoți ai Sparței principi, frați și fii ai imperatorului, cărora se concedeà câte-uà provinție în apanagiu. La Persi titlul erà syn. cu *rege*. La Grecì respundeà celluì de *Caesar*. Imperatorul Alesse Angelul i dede ordine immediat după sine. Conjugea unuì despot è *despoina*.— *Despotate* sunt țerre mice gubernate de principi suverauì, în Orient, de prela secl. 12.

Despumațiune, operațiune chemică el cuì obiect este à separà albumele și ingredienții spumegantì câud se incâldesc materie vegetalì, siropurì s. al. s. se clarificà prin alb de ouù succurì vegetalì și uuiì lìcidì animalì.

Desraționare s. DERATIONARE. à ratìonà întors, nedrept.

Dessalațiune, (— *tio*), dessărare, estracțiune à sărilor din licidiì cu carì sunt conbinate.

Desseccare, à seccà. Maì ales câud se estrage uà cantitate mare de apă.—*Desseccațiune*, acțiune de à dessecca.

Dessert, (fr., lat. *mensae secundae*), ultimul serviț la masă. Constă din pome, fructe, sacharetarì.

Dessiccațiune, (—*tio*), operațiune prin care se redicà corpuluì humiditatea. Comp. *desseccațiune*.

Destronare, vd. *Detronare*.

Dessus, (fr.) *mus.* des. vocea cea maì de sus, soprano.

Destilare, vd. *Distilare*.

Destin, vd. *Fat*.

Destinare, à determinà cv. pentru cv.— *Destinată*, determinațiune, sorte.— *Destinațiune*, acțiune de à destinà.— *Nemobilì de destinatiune* sunt tote obiectele mobilì încorporate unuì nemobile s. al. adaptate în cv. (precum oglind'a), opp. *nemobilì de natură*, precum solul (pămîntul) s. al. *Destinațiunea de familiă* s. *à unuì tată* è ordinațiunea cè face uu proprietar din preținl sèu pentru necessitatea de canalì, căie s. al. Destinațiunea uneì persone è maì ales ofițiul cè are.

Destituire, (— *tuĕre*), à mișcà din loc, dà țeos, depărtà dela un ofițiù.— *Destituțiune*, acțiune de à destitui. Addesè syn. *înșelăciune*, maì ales la Germanì.

Destra, (ital.) cu mănă dreptă. Semnătură la note musicalì.

Destrier (fr.) dreptar. Vechiă vorbă franc. des. un cal de mănă s. de bătaiă. Numele vine fiindcă erà purtat cu mănă dréptă, opp. *palefroi*, cal de cerimoniă.

Destructibile, care pote fi destruit.

Destrugere, vd. *urm.*

Destruire, —de aci *stricare* — acel'așì seus, opp. *Construire.*

Destrucțiune, acțiune de à destruì.— *Destructor* (pentru lucrurì maì ales *destruinte*) care strică, decompune.

Desudare, vb. *Sudare*.

Desuetudine, (— *tudo*), desvățì, desobicnuință.

Desumare, (— *mĕre*), vd *Deducere*.

Desuniune, desunire.

Detaliù, (fr.) mănunțime, enumerațiune minuțiósă à părților unuì *tot*, concepțiunea esactă à luì; tot cè pote fi suppres fără à strica aspectul geuerale; *arch.* mănunțimì essențiali. *Détail estimatif* numesc Franceseì partea unuì pro-

www.dacoromanica.ro

iect de construcțiune care conține evalnațiunea speselor.

Detașiare, (fr.) à dispărți, dislipi, opp. *attașiare*.— *Detașiament*, dislipire; *milit.* dispărțimînt de soldați. Dacă este mai mare se dice *corps détaché*. Constă în mai mare parte din pedestrime și are de scop mai ales esplorațiunea locurilor.

Detelagiŭ, (*fr.*) abjugațiune (dishămare) și uă nonă invenținne de à dispărți trăssur'a de cai, la cas de fugă, prin medlocul unui legămînt la mău'a călătorului.

De tempere, (lat.) după limp, la occasiune.

Detențiune, (— *tio*), acțiune de à deține, possessiune, avere în mână; opprélă, închidere cel pucin pentru 5 anni.

Detentor, (— *tar*), cel cè are possessiunea unei hereditățĭ.

Deterginte s. DETERSIV, *med.* remediŭ care sterge.

Deteriorare, à îndeosoră.

Determinare, à decide (hotări).— *Determinațiune*, acțiune de à determină.— *Problemă determinată*, aceaa care nu admite decât un număr decis de soluțiunĭ.

Determinato, (ital.) *mus.* cu ton decisiv.

Determinism, (—*mus*), s. *pre*— denum. opininea despre dependința voinței humane de diverse cause, formând basca ucrĭ-cărĭi decisiunĭ s. acțiunĭ, opp. *indeterminism*, care recunnósce libertatea deplină à voinței.— Determinismul é *fatalistic* când lassă voința sĕ depindă de uă necessitate generale, órbă (fat.); *materialistic*, când esplică mișcarea voinței unmaĭ cà resultat al organismului corporale; *theologic* (fundat de St. Augustin și Calvin), când attribuesce providinței direcțiunea acttivitățiĭ voluntarie. Leibnitz și Herbart sunt apărătorĭ aĭ determinismuluĭ, considerând voința cà resultat al legitimitățiĭ interne à viețeĭ spiritualĭ.

Detestabile, (— *lis*), prin abus demn de detestat.

Detestare, (— *ri*), à maledice, uri tare.— *Detestațiune*, acțiune de à detestà.

Detinere, à ține la sine s. pentru sine; închide (arrestà).

Detricagiŭ, (fr.) scărmănat.

Detriment, (— *tum*), perdere (pagubă), Comp. prejudiciŭ, daună, incommod.

Detto, (ital.) assemine.

Detunațiune, inflammațiune violinte unită cu tare sgommot.

Deus ex machina, (lat. (*Θεὸς επ μυχανῆ*) esprime dissoluțiunea (desnodămînt) uneĭ implicațiunĭ tragice prin intratul subit al uneĭ persone s. unuĭ cas. In tragedi'a antică catastrophea eră addesĕ deplinită de un deŭ anssiliar descins prin uă machină.

Dent, (pron. *duitj*), monnetă hollandică de cupru, fórte greă. *fig.* lucru de puțină valóre.

Deuteriŭ, (— *rus*), secundar.

Deutero, (gr.) secund. Pus inaintea unor vorbe esprime duplicalul obiectului.

Deuterogam, (gr.) cel cè trăiesce în secundul connubiŭ.

Deuteronomiu, (gr.) numesc traductoriĭ grecĭ à cincia carte à luĭ-Mose, pentrucă conține uă repetițiune a stabilitelor acestuĭ legislator. Referința la templul și officiul sacru din Ierusalem, legile regilor, prophetice și Leviticele re-

www.dacoromanica.ro

duc compositinnea acesteĭ cărți la timpul luĭ Iosia. Particnlariă consideratiunę merită în deuteronomiŭ espositiunea morții luĭ Mose, cap. 31—34.

Deuteroscopiă, (gr.) talent de à provedè lucrurĭ fiitorie.

Deuto, (gr.) particnlă întrodusă în limb'a chemieĭ moderne pentru à desemnà că un corp simplu, intrat în altul compus, se afflă într'însul în doue proporțiunĭ.

Devançare, (fr.) vd. și suppl. *à precede.*

Devastare, (— *stare*), à pustià.

Devenire, à se face, à căștigà uă calitate.

Deviare, (— *are*), à se abate.— *Deviațiune* acțiune de à devià; *chem.* direcțiune vițiósă cè iea une licidĭ; *astr.* depărtarc de positiuue, distanț'a unuĭ ochian meridian s. unuĭ pătrar de cerc murale de adevăratul plan al meridianuluĭ. *Dev. unuĭ corp* è depărtarea în care un corp căđut spontaneŭ pre suprafaç'a pămîntului stă de perpendicular'a trassă dela puntul sĕn de plecare la acéstă suprafaçă.

Devergund, fără respect, rușine.

Devergundare, à lucrà cà devergund.

Devinare, vd. *Divinare.*

Devisă, (*divisa*), semnătură, sentință de alegere espressă maĭ addesè prin nă figură symbolică. Constă de uă parte din symbolul însușĭ, de alt'a din sentinț'a de esplicat. Usul sĕn se găssesce din timpul luĭ Homer. Pompeĭŭ aveà pre sigiliŭ un leŭ armat de uă sabiă; cea maĭ mare estensiune și o căpătâ însă in evul mediŭ.

Devoluțiune, (— *tio*), *jurispr*, trecerea unuĭ obiect dela nă parte la alt'a. In dreptul german— deunde critic'a pretențiunilor de hereditate pentru carĭ Ludovic XIV a purtat resbelul contră Hispania (1667)— è dreptul cè aŭ copiiĭ de à heredità averile ambilor părinți căud unul din eĭ môre, remănând usufructul lor pentru ceĭ din viață.

Devotament, dispositiune completă de à servi pre altul, sacrificiŭ de persón'a sa.

Devotare, à face devotament.

Devoțiune, (— *tio*), speciale sacrificiul divin pentru Dumneđeŭ.

Dexiographiă, — *dessiographiă* — scriere dela stîng'a spre drépt'a. Comp. *βουστροφηδόν.*

Dextrin, (— *nus*), — *destrin* — substanță albă transparinte, gumósă, solubile în apă; nu în alcohol, estrassă din amidon. Se obține s. uscând ușior la foc amidonul, s. suppunîndu-lŭ acțiunii aciđilor subțiațĭ s. diastasii prin încălđire. Se numesce pentrucă soluțiunile sélle direg spre drépt'a plan'a de polarisațiune a uneĭ rađe polarisate care le străbate.

Diababul, speçă de lemn (roșiŭ închis și greŭ) în Indie.

Diabită, speçă de egritudine.

Diablotin, (fr.) *mar.* și *diablon.* vd. *Etai.*

Diabrose, (gr.) *med.* corrosinne produssă între altele prin *diabrotice*, mediarie între corrosive și caustice.

Diacatholică, (— *ca*), *purgativ universar*, eclegmă compusă din adunătură de plante și seminte.

www.dacoromanica.ro

Diacathochiă, (— *chĕo*), *jurispr.* possessiune.

Diacaustice, (— *cae*), calificaţiune a curbelor caustice s. corpurilor caustice produsse prin refracţiune.

Diachel, (gr.) s. — *chyl*, unginte medicinale. — *D. simplu* e compus din decocţiune de gladiol, argyrită preparată şi un uleiŭ gumic, s. din uleiŭ şi plumb (săpnne de plumb): *D. compus*, constă din ună cantitate de cel simplu, ceră roşiă, terebenthină, gumi ammoniac, sagapen curăţit în alcohol s. al.; *D. mare*, conţine pre lîngă ingredienţii precedinţilor ună mare cantitate de decocţiunĭ vegetalĭ.

Diaschenă, s. — *chenĭŭ*, achenă dublă s. gemină.

Diaclasse, (gr.) refracţiune a radelor. — *Diaclastic*, relativ la diaclase.

Diacodiŭ, (gr.) un sirop deliniute.

Diacolocynthed, (— *dus*), electuar violinte compus din colocint, aloiŭ, bdeliŭ, elleboriŭ negru, gumi arabic, nitrat de potasse şi sirop de rose, usitat că purgativ.

Diacomatic, (*cănt* s. *accord*) speçă de musică resultante din nisce transitiunĭ harmonice prin ascinsiunea şi descinsiunea uneĭ note în trecerea sa dela un accord la altul, deşi în apariţă remăne pre aceaaşĭ linëă. Numele i vine fiindcă ascinsiunea şi descinsiunea se face de ună commă.

Diacop, (gr.) canale pentru a uda un loc; gen de pesci.

Diacrisă, *med.* vd. *Crisă*.

Diacustică, (gr.) partea acusticeĭ care se occupă de refracţiunea sunetelor şi studiul proprietăţilor lor, după cum elle trec dela un fluid maĭ des la altul maĭ subţire. In ună secundă sunetul percurge 333 metre în aerul atmospheric, 1498 în apă. Theoria datedă dela P. Mersenne.

Diadelphe, (gr.) s. — FHISTE, plante şi florĭ avînd fructul inchis în doue albeóre unite prin un firat, precum este mazărea. Firatul se dice *diadelphiă*. Sunt determinate de Linné şi divise în patru ordinĭ.

Diademă, (gr.) primitiv legătură albă de lană subţire cu care regiĭ orientalĭ şi încingeá fruntea (Xenoph, Cyr. VIII. 3. 13), apoi de serică ţessută s. împletită, maĭ largă în medloc, ornata addesé cu petre preţióse. Constantin cel Mare ĭ puse un şir duplu, legat din dărăt. Accea care se vede la deiĭ şi regiĭ egyptianĭ, are predinsa symbolul şérpelnĭ sacru. A luĭ Bacchu, numită de ordinar *credemnonele*, şi a cuĭ arte se manifestă maĭ ales la Indianĭ, lăssă suspendinţi pre frunte şi timple maĭ multe căpătăie, descindinţi pănă spre humerĭ. A Persilor, pre care Alessandru o adoptă în locul diademeĭ fórte înguste a Grecilor, încunginră tiara. La R. a corona laurea candida, fascia praeligata, (Suet.) „fascia alba“ vd. maĭ sus purtată de regĭ la început, căđĭ în desuetudine sub imperatorĭ, de fricá de sórtea luĭ Cesare, pănă la Diocletian. In Francia veni în us dela Clove, a cuĭ diademă aveá maĭ mult forma uneĭ coróne. Carol Magnu o aveá compusă de 8 bande. O primiă dela archiepiscopul de Reims, assistat de treĭ signorĭ; imperatorul

www.dacoromanica.ro

Germaniei dela ceĭ treĭ electorĭ ecclesiasticĭ.

Diadicasiă, (gr.) proces juridic, precând *altercațiune* denumesce în genere ueri-cè dispută, ueri-cè schimb de raționaminte între maĭ mulți individĭ. Vd. *Proces*.

Diadoche s. DIADESSE, (gr.) *med.* schimbatul uneĭ egritudinĭ în alt'a heterogenă s. contrariă. – *Diadochi* den. pre următorĭ luĭ Alessandru c. Mare în historicĭ maĭ tărdiĭ. Neoplatonicul Proclu, că următor al luĭ Syrian, purtă acest'așĭ epithet.

Diadumen, vd. *Sculptură*.

Diaglypte, (gr.) *sculpt.* figure lucrate în întrul suprafeței; opp. *anaglypte* s. celle săpate din affară.— *Diaglyphic*, săpat adînc, lucrat cu fórfec'a.

Diagnose, (gr.) cunnoscință a uneĭ egritudinĭ, căpătată de medic prin cercetarea și comparerea diverselor semne, carĭ o pot characterisà (*semne diagnostice*). — Theori'a este *diagnostică*.

Diagometru, (gr.) insirument dat de Rousseau pentru à măsurà celle maĭ slabe electricităț. Uă pilă séccă communicând prin basca sa cu solul, prin un'a din estremităț cu uă vargă metalică isolată susținînd un ac fórte slab magnetat, mobile la unul din vîrfurĭ. In faç'a aculuĭ stă uă bală metalică isolată, communicând cu pil'a. Acul magnetat se pune în miscare; dacă între base și estremitatea pileĭ se pune uă substanță réu conductrice, timpul până când miscarea aculuĭ capată cea maĭ înaltă valóre, este cu attât maĭ lung, cu cât puterea electrică à substanțeĭ è maĭ mică. Miscarea, începută, se communică tóteĭ systemeĭ și gradele de electricitate ale substanțeĭ se pot numără pre un cerc verticale pus alături.

Diagonale, (gr.) oblic; *geom. pl.* linéă care unesce done ănghiurĭ ale uneĭ figure de linée drepte fără à coincide cu vre-un'a din laterile eĭ. De acĭ în ueri-cè polygon numărul diagonalilor dusse din acel'așĭ punt è egale numărulnĭ laterilor polygonulnĭ, maĭ puçin treĭ; în un triănghiŭ nu se pótę duce nicĭ uă diagonale; la corpurĭ ea unesce doue ănghinrĭ nu formate de aceaașĭ latură. Plan'a diagonale străbate treĭ ănghiurĭ fără à coincide cu vre-un'a din laterile lor.

Diagrammă, (gr.) represintațiune scurtă; *gram.* figură servind à demustrà uă propositiune, *mus.* eră la Grecĭ ceea cè numim astădĭ *gammă* s. *scală* (și *partițiune*); *nat.* un pesce argintiŭ, fără solḍi d'assupra.

Diagraph, (gr.) instrument dat de Gavard în 1836 spre à deliueà (desenà) mecanic perspective după natură. Repausă pre principiul că ueri-cè tabel represintă trăssur'a imagiuiĭ din tóte puntele carĭ, plecăud dela un obiect materiale, se reunesc pre un centru conic în ochiul spectatoruluĭ. Când se nită nescine priu un ocular adaptat pre instrument și pune dioptrul pre puntul căutat, un mecanism particular dă rad'a de perspectivă à puntulnĭ.— *Diagraphică*, artea desemnuluĭ, maĭ ales în primele linéaminte.

Diaita, nume generic pentru ueri-cè cameră, s. un împărțimînt întreg de casă.

www.dacoromanica.ro

Dialect, (— *tus*), mod de vorbire particular unei provinţe, derivat din limb'a generale s. cea cultivată, determinată prin literatură.

Dialectică, (—*ca* s. —*ce*), pars logicae quae rationem disputandi docet (Lem.). La' Platone logic'a s. method'a cugetării înalte, speculative. Aristotele făceà distincţiune între conclusiunile proprie sciinţifice şi celle *dialectice* s. de probabilitate.— *Dialectici*, philosophii din schól'a megarică s. eristică şi din cea stoică.

Dialel, (gr.) argument al Scepticilor contră Dogmaticí.

Dialemă, (gr.) *med.* încetatul frigurilor, apyressiă.

Dialog, (gr.) convorbire între doui s. mai mulţi indivizi. *Dialogul socratic* constă în à pune uă întrebare astfel că respunsul sĕ disvólte propusiţiunile pre carí cel cè a pus'o aveà sĕ le obiecteḑe.— *Dialogism*, usul formeí dialogice.

Diallogită, carbonat de magnesiă.

Dialyse, (gr.) dissoluţiune; *rhet.* syn. asyndet; *gram.* diarese; *med.* slabitul puterilor. *Remedie dialytice*, medicaminte dissolvinţi. *Ochiane dialytice*, ochiane achromatice essecutate în Viena de Plœssel.

Diamante s. DEMANTE, corp vitros, transparinte, de uă strălucire viuă şi format de carbone cristalit, cel mai tare din corpurile cunnoscute. Puterea refrînginte şi puterea dispersivă cè possede, deunde nasce lumin'a foculuí sĕu, lŭ a făcut cea mai preţiósă între petrele nobilí. Vine mai ales din Indiele occid. şi Brasilia. Artea de à lŭ tăià a fost discopperită în 1476 de Berquem. Se măsóră cu caratul. Când pondul sĕu trece de un carat, se preţiesce după pătratul ăcestuí pond, multiplicat cu 48, (preţul unuí carat de diam. brut). Taiat, caratul costă 168—192 fr.: preste carat se socotesce pătratul ponduluí multiplicat cu 192. Intre celle mai celebri diamanţi sunt al regeluí Brasilieí, valând 7,500,000,000 fr., al imperatorului de Mogol (în limb'a lor *Kohi-noor*) 279 carate. Numele dela gr. *adamas* (care nu se suppune laborií), care desemnà un fer fórte tare şi difficile de lucrat. (Hes.), servind pentru uneltele ḑeilor (Prometheŭ a fost înlănţat cu adamante). Poeţií desemnà addesé sub acest nume ueríce lucru tare şi annevoiă de decis. Dacă acest fer erà vre-un metal necunnoscut astădí s. ceaa cè se numesce acum *platină*, nu è decis. Dela Plin. (37. 4, 15) scim că acel'aşi nume se dà diamantetuí pentrucă anticií nu lŭ puteà lucrà cu ferrul.

Diamastigose, (gr.) biciuire à copiilor înaintea altaruluí Dianeí Orthia. La Spartiaţí mod de disciplină instituit de Lycurg pentru à deprinde sĕ suffere dureri corporalí.

Diametru, (gr.) drépţă dussă dela doue estremităţí prin centrul unuí cerc; s. drépţă care taiă în ḑumătate tóte chórdele paralele întinse în un cerc pre acel'aşi ănghiŭ. *Diam. conjugate* sunt, la elipse, doue ḑiametre din carí unul taiă în ḑumătate chórdele paralele. La parabolă sunt ḑiametre tóte linĕele paralele cu assea. La uu glob s.

www.dacoromanica.ro

elipsoid chórdele trasse prin centru. Tóte se taiă în ḑumătate la centru, de aceaa ḑiametru este şi linĕ'a care măsóră desimea uneĭ sphere, unuĭ cilyndru, uneĭ planete. — *Ḑiametrale*, relativ la ḑiametru, în ḑiametru, direct de sus în ḑeos.

Dianth, (— *thus*), nume al cuişióreĭ.

Diapalmă, (gr.) *med.* un emplastru asstringinte.

Diapasmă, (gr) ammestec de herbe mirositórie şi alte materie vegetalĭ, pulbere aromatică.

Diapason, însemnă, la Grecĭ, octavă, precum *diapente*, cintă, *diatessaron*, quartă, *diastemă*, interval. Astădĭ maĭ addesé coprinsul uneĭ vocĭ s. unuĭ instrument, totalitatea snnetelor cĕ uă vóce póte percurge. La Francesĭ şi chei'a de accord (furculiţ'a, *corista*).

Diapedese, (gr.) egritndine characterisată prin transsudaţiune de sănge.

Diapente, vd. *Diapason*.

Diaper, (angl.) pănză înfloratä, (stambă s. cit).

Diapere, gen de insecte coleoptere.

Diaphan, (gr.) preluciŭ, transparinte. — *Diaphanonietru*, inventţinne propusă de Saussnre pentrn à măsură transparinţ'a aerulnĭ. Doue cercurĭ de mărime diversă, deliuëate pre un disc alb, se duc din cĕ în cĕ departe pănă cănd ochiul perde cercul cel mic. Dacă aerul è deplin transparinte, ochiul va perde cercul cel mare la distanţă proporţionale cu differinţ'a mărimiĭ cercurilor; dacă nu è deplin transparinte, cercul va perì maĭ de timpuriŭ.

Diaphanoramă, (gr.) representaţiune prin perspectivă de cămpie (payssages), depinse sub illuminaţinne.

Diaphoniă, (gr.) la începnt nume generic pentru uerĭ-cĕ intervale dissunanţi, opp. symphoniă; *fig.* accordanţă rea, dissunantă. In primul timp al evuluĭ mediŭ syn. cu *discante*; maĭ tărdiŭ, după afflarea harmonieĭ, uerĭ-cĕ compositiune în doue vocĭ, speciale cea de quarte, cinte şi octave, usitată prela secl. 10.— *Diaphonic*, dissunante. — *Diaphonică*, syn. *diacustică*.

Diaphoră, (gr.) diversĭtate; *rhet.* repetiţiuuea aceliaşĭ vorbe în înţelles divers.

Diaphorese, (gr.) uére-cnm transpiraţiune.

Diaphragmă, (gr.) separaţiune, închisură transversale; *mec.* disc care întrerupe communicaţiunea unuĭ tub cilyndric; *anat.* muschiŭ impar, membranos, fórte lat, fórte subţire, asşedat oblic între pept şi abdome. Centrnl sĕu è occupat de uă largă aponervósă, numită *centrul phrenic*. In optică se num. rotundimĭ netransparinţi, în medloc cu uă dischisătură, puse la ochiane în diverse locurĭ cà se oppréscă radele carĭ pot culorà estremităţile uneĭ imaginĭ (sĕ o arratte confnsă).

Diaphragmatic, care perţine de diaphragmă. — *Diaphragmatite* s. — *phragmite*, inflammaţiune à diaphragmeĭ.

Diaphyse, (gr.) *anat.* uerĭ-cĕ buccată întremediă à unuĭ membru, maĭ ales buccată lnngă, de cartilagine la copiĭ, de os la ceĭ marĭ, care unesce fluerele pedilor.

www.dacoromanica.ro

Diapnoice, (gr.) *med.* diaphoretice mai dulci. Şi *diapnotice*.

Diaprun, (— *num*), ecligmă al cui ingredient principale este carnea prunei.

Diaplasmă, (— *ma*), *mus.* pausă.

Diar s. DROTTNAR, nume ce dă vechii Scandinavi capilor lor.

Diarchiă, (gr.) domniă a doui deodată.

Diarese, (gr.) *gram.* soluţiunea unui diphtong (când i se pronunţă ambele vocali). Se esprime de ordinar prin doue punte (puncta diaereseos) d'assupra primei vocali.

Diar, (— *rium*), carte s. script diurn.

Diaroic, care causedă diarhee. *Neg.*

Diartrose, (gr.) *anat.* neri-ce ficssiune a unui membru prin care acest'a se póte mişcà în mai multe direcţiuni, precum à braţului.

Diascordiŭ, (gr.) ecligmă.

Diasostică, (gr.) vd. *Dietetică*.

Diaspasmă, (gr.) pausă între doue versuri.

Diasphendonese, (gr.) un suppliciŭ.

Diasporă, *hydrat de alumină*, un mineral.

Diastase, scrobélă.

Diastemă, vd. *Diaspason*, însemn. mai ales întervalul simplu, opp. systemă s. *interval compus*.— *Diastematic*, care ţine lung, cu intervale.

Diastimetru, (gr.) instrument dat de Romershausen spre à măsurà distanţ'a şi mărimea obiectelor. Se iea puntele celle mai esterne ale unui obiect şi se invisă (ochiesc) prin doue rade s. ace puse la divers distanţă de ochiŭ. Din distanţ'a radelor între dînsele şi dela ochiŭ, fiind cunnoscută mărimea obiectului, se determină distanţ'a lui şi din contră, dacă se cunnósce distanţ'a.

Diastole, (gr.) *physiol.* mişcare de dilataţiune à inimei şi arterelor, opp. *systolă*, strîngerea lor. *Metr.* — numită şi *ectase* — întinderea unei sylabe scurte la începutul vorbei operată prin puterea rythmică à accentului. In gram. grécă ĕ semnul arrătător de dispărţirea à doue vorbe collăturate prin enclise; distincţiunea sensului prin epithet.

Diastyl, (gr.) *arch.* mod de à spaţià columnele la un edificiŭ de trei ori cât diametrul lor.

Diasyrm, (gr.) *rhet.* luare în rîs, ironiă. Se iea mai ales pentru essageraţinnca în mic, când represintă un obiect prin trăssure pré mice, opp. hyperbolă, care este essageraţiune în mare.

Diathese, (gr.) disposiţiune particulariă à economiei, propriă à dà individului nă egritudine determinată.

Diatessaron, vd. *Diapason*.

Diathecă, (gr.) legămint, testament.

Diatherman, (gr.) numesce Melloni acele corpuri prin cari pot străbate radele căldurei.

Diatom, (gr.) denum. nu mineral; tot ce este facile divisibile după nă direcţiune; *nat.* gen de zoophite. Alţii le dic *diatomee* şi diatomacee.

Diatonică, (gr.) *mus.* opp. *chromatic* — mod de à procede prin tonuri şi semitonuri, după locul ce el-

www.dacoromanica.ro

le occupă pre gammă, mai ales acel'a care constă din cinci tonuri și doue semitonuri. La Grecĭ desemnă primul din celle treĭ generĭ de sunet ale lor, care constă din doue tonuri și un semitou. Acest'a e și singurul gen care a trecut dela dînșiĭ în music'a modernă fără à și schimbă starea. deunde scal'a diatonică, representațiune melodică à cellor 7 grade de tonuri. după legile vre uneĭ systeme.

Diatraganth, *med.* pulbere al cuĭ ingrediente principale este adragantele.

Diatribă, (gr.) la începuț convorbire erudită, literariă, philosophică s. script. Astădĭ mai ales scriptele critice, literarie în espressiunĭ tarĭ.— *Diatribare*, à aruncă assupra cuĭ-va astfel de scripte.

Diatrete, (— *treta*), subînt. (*pocula s. vassa*), vasse lucrate în săpătură, mai ales celle de sticlă.

Diatritarĭ, se numiă medicĭĭ methodisti carĭ pretindeà să tămăduéscă ueriĭ-cè egritudine prin ună dietă rigurósă de treĭ dile.

Diatypose, (gr.) protracțiune (acțiune de à trage imaginĭ) *fig.* semnificațiune prin imaginĭ.

Diaul, vd. *Gymnasiŭ*.

Diaulisc, (gr.) iustrument pentru à măsură radele vasului.

Diauliŭ, (— *lĭon*), mic fluer. la Grecĭ, opp. *monauliŭ* s. flaută din ună simplă țévă.

Diaulodromi, vd. *Gymnasiŭ*.

Diazeusse, (— *xis*), *mus. vech.* tonul care separă doue tetrachórde (quarte) disjuncte, și care, adaus uneĭ din elle, formă diapentele. Relativ cu music'a nóstră differențialele între cintă și quartă.

Dicaerchiă, (gr.) opp. *Despotiă*.

Dicasteriŭ, (gr.) collegiŭ de judecătorĭ (tribuuale) fără autoritate absolută la uă divisiune territoriale (județ). In unele țerre chiar astă divisiune.

Dicelie, (gr.) diverse scene libere (farse) celebrate în comedi'a vechiă.

Dichalc. (gr.) monnetă mică, $^1/_4$ din obol.

Dichobună, mamifer fossile diu ordinea pachidermilor, discopperit de Cuvier.

Dichogamiă, (gr.) mod de crescere à plantelor. Se num. *androgynică*, când cresce întĭiŭ, *anhera gynandrica* când preced grăunțiĭ.

Dichoreŭ, (gr.) *metr.* trocheŭ duplu.

Dichossandră. plantă origiuariă din Brasilia.

Dichotom, vd. *urm.*

Dichotomiă, (gr.) bifurcațiune, divisiune prin medloc; phasea luneĭ când se arrattă numaĭ pre dumătate. Mai de ordinar *dichotom.*— *Dichotomic*, în dichotomiă, divis prin medloc.

Dichroa, gen din famili'a rosacëelor, conținînd un arbure din Cochinchina.

Dichroism, (gr.) proprietate à mineralelor constând în uă refracțiune dupla à radelor luminóse. Doue s. mai multe rade de culorĭ diverse sunt absorbite în cantitate neegale, ceaa cè face că mineralul să arratte culorĭ diverse pre părțĭ diverse, după cum-è întors, vd. *urm.*

Dichroit, s. — CUBOID, (gr.) mineral cu dichroismi, cristalit în

www.dacoromanica.ro

6 feçe, galbin, albastru, civit s. alb, strălucĭŭ, electrisăndu-se priu frecare. *Dichroismul* sĕu constă în doue culorĭ. albastru, căndu lŭ privesce nescine paralel cu assea; negricios, căndu è văd̦nt din direcţiune drĕptănghiulariă assiĭ. Tot astfel se dice *unichroit*, pentru cel cè presintă numaĭ uă culóre; *trichoit*, cu treĭ culorĭ, precum topazea.

Dichrometric, (gr.) cu doue culorĭ.

Dicline, plante cu ovarele dispărţite. A 15 şi ultim'a classe în method'a *naturale* (a luĭ Jussieu).

Dichordiu, instrument cu doue chorde (cà tambur'a) la ceĭ vechĭ maĭ ales Egypt.

Dicotiledonĕe, s. DICOTYLĔE, plante cu douĭ cotyledonĭ, à căror sămînţă coprinde doue lobe. A treia classe în *method'a naturale*.

Dicrană, (gr.) speçă de muschĭŭ ale cuĭ foie sunt strînse verticale în doue şirurĭ oppuse.

Dicrot, (gr.) mers neregulat al pulsuluĭ, care sémănă à bate de doue orĭ în uă pulsaţiune.

Dicta, (lat.) *disse*. des. diverse cugetărĭ espresse, maĭ ales biblice. *D. classica*, locurĭ din Bibliă tractanţi cu claritate şi pre larg uă propositiune, *D. probantia* autorităţi literarie.. Se divid în κατὰ ῥητὸν, căndu esplică uu concept s. uă doctrină aşià de clar încăt nu è necessitate de cercetare maĭ departe, κατὰ διαίϛοιαν, căndu sentinţ'a è trassă din un loc al biblieĭ prin întremedĭatul altuĭ loc, s. prin consecinţă; *D. testium*, spusele marturilor.

Dictam, plantă din famili'a labiatelor, numită dela muntele Dicti, în Creta, unde cresce cel maĭ bun (dictam de Creta). Se găssesce în gen. în S. Europeĭ şi întră în diverse composiţiunĭ de băut. *Dictamul* alb s. *dictamn*, este plantă vină s. lemnósă, de odóre forte, reşinósă, pătrundătóriă.

Dictator, (— *tor*), — rar *magister populi* s. *praetor maximus* — magistrat roman învestit cu autoritate supremă. Dictatur'a se crĕă 9 anni după espulsiunea regilor (501) pentru circunstanţe grelle interne şi esterne (Liv 2, 28; 18, 12, 19.) *dictator reipublicae gerendae*, de multe orĭ numaĭ pentru commănd'a militariă s. finerea comiţielor, facerea censuluĭ, numirea senatuluĭ, pentru jocurĭ s. diverse cercetărĭ judiciarie. La început aveà tòtă puterea essecutivă, în locul regilor, nelimitată, fără provocaţiune. La întrarea lor consuliĭ, nu şi tribuniĭ, căutà à şĭ depune demnitatea, pre care o recăpătà după 6 lune, timp decis peutru esercitul uneĭ dictature. Insemnul sĕu era, affară de *sella curulis* şi *praetexta*, 24 lictorĭ cu fasces şi securile. Se numià de consule după desemnaţiunea (*dicere*, rar *creare* s. *facere*), prin escepţiune de tribunii militarĭ *cum consulari potestate*, nicĭ-uădată de pretorĭ s. întregĭ. După numire dictatorul şĭ alegeà un adjutante, (magister equitum), care addesé lŭ supplinià. La început se luà dintre patricĭ; primul din sînul plebeĭ fusse abià la 356 (Liv. 7, 17, 22). Către finele republicceĭ astă magistratură rămase vacante 120 anni până căndu devenì Sulla *dictator perpetuus*. Ultimul fù Cesare, à

www.dacoromanica.ro

cuĭ dictatură se dissolvi prin ună lege a lui Antoniŭ (Cic. Phil. I, 1, 13), din care causă o depuse și August, cu care numele eĭ se perde în histori'a rom. (Suet. Aug. 35).—*Dictator latinus*, președintele confederațiuniĭ latine, stabilit în locul regilor Albanĭ. *D. municipalis*, gubernator al provințelor din Latiŭ, de ordinar numit *decemvir*. — Astădĭ dictatur'a è putere nelimitată, esclusiv s. în parte, nu pre drept de hereditate.

Dicterie, (— *ria*), trăssure de spirit.

Dicționar, (— *rĭum*), cules de terminiĭ uneĭ limbe s. sciințe, de ordinar în ordinea alphabetică. Comp. *lessic*, *glossar*. Intre celle maĭ vechie sunt: al luĭ Varrone *de similitudine verborum*, alțiĭ *de differentia verborum*, probabile parte din oper'a *De lingua latina*, (fragmintele, între alțiĭ, în Autorr. L. L. de Gothofred), al luĭ Verriŭ Flaccu, *De similitudine verborum*, parte din ună altă operă perdută, *Priscorum verborum cum exemplis* (libri). Onomasticul luĭ Polluce, al luĭ Stephani, al luĭ Suida. Din celle maĭ însemnabilĭ sunt: lessicul luĭ Robert și Stephani, al luĭ Forcellini, etymologicul luĭ Vossiŭ, al luĭ Lennep, Onomasticul luĭ Orelli, al luĭ Bayer, glossarul luĭ Ducange, dicționarul luĭ Trévoux, Marele dicționar al luĭ Pankouke, Thesaurus mediae et infimae latinitatis de Dufresne. Freund, Georges, Pappe, Passow (ultimul maĭ ales cu Homer) sunt bune pentru usul scholastic.

Dictum, (lat.) espressiune. sentință; *jurispr.* se applică la diverse decisiunĭ judiciarie date altădată în limb'a latină, *dictum est*, s'a dis, s'a decis. — *D. de omni* (d. de exemplo) *et nullo* (d. de diverso), principiŭ logic, conclusiune dela generale la particular: ceea cè perține s. nu genuluĭ, perține totdeuădată speceĭ și individilor. *D. de reciproco*: dacă un obiect este cv., acest cv. caută sĕ aibă proprietatea obiectuluĭ și din contră.

Dictyoptere, s. DICTYOTE (gr.) plante marine.

Didactic, (— *cus*), de didactică (pentru lucrr.).

Didactică, (gr.) s. DYDASSE, instructiune, doctrină.

Didactyli, (gr.), calificațiune à animalilor cu doue degite; à părților divise în alte doue. După Klein ună classe de animalĭ în carĭ întră cămil'a cu doue degite.

Didascaliu, (gr.), de ordinar un monument public, ună tablă s. un script pentru à însemna ună buccată thĕatrale cu locul, timpul, autorul, modul de represintațiune, succesul cè à avut; addesè cu observațiuni esthetice (διδάσκειν ad. δρᾶμα, docere fabulam). După attarĭ semnature, conservate la Athena în thĕatre, se estrasserĕ maĭ tărdiŭ copie, date chronologice de coprinsul lor, particular scripte critice și esplicative, căror se dede acest'așĭ nume. Primul care compuse asseminĭ scripte pare à fi Aristotele, după care eruditiĭ Alessandrinĭ.

Didecaedric, (gr.), cu douedecĭ de suprafețe: — *Didodecaedric*, cu douedecĭ și patru

Didelphe, (gr.), familiă de mamifere stabilită de Blainville, corresp. celleĭ à marsupialelor luĭ Cuvier s. à pedimanelor.

www.dacoromanica.ro

Didrachmă, monnetă gréc㠠de doue drachme.

Didym, (gr.), metal discopperit în cerită de Mosander, în 1842. — *Didymic*, duplu, împărechiat.

Didynamiă, (gr.), à patru spredece classe de plante în system'a lui Linné, characterisată prin patru staminĭ, din carĭ doue maĭ marĭ decât celle-alte. *Didynamic*, cu doue stamine.

Diedru, (gr.) *geom.* se num. *ănghiŭ diedru*, cel format de doue planurĭ carĭ se taiă, dis și *ănghiŭ plan*.

Diegese, (gr.) *rhet.* narrațiune completă de cv. — *Diegetic*, narrativ.

Diemt, măsură de suprafață în țerrele de deos (Frislanda).

Dieresc, (gr.) vd. *Diareșe*.

Diese, (— *sis*), un pătrar de ton în music'a gréc㠠, comp. *comma*. Astădĭ ₫umătate de ton. Se pune din ciută în ciută in sus.

Dietă, (— *aeta*), altă-dată syn. cu *hygienă* s. *regim*, ad. usul discret de ceaa ce è necessar pentru întreținerea sănătățiĭ. Astădĭ abstinință de mâncare, maĭ ales dacă are un collăturat s. epithet, genul de nutrimînt prescris de un medic; uă subîmpărțire în cas'a gréc㠠; adunanță politică, mai ales în Germania Polonia și Sueția.

Dieterid, vd. *An.*

Dietetic, relativ la dietă.

Dietetică, partea medecineĭ care reduce cunnoscințele dieteĭ în principiŭ.

Dietină, dietă mică. Altădată, în Polonia, adunanță particulariă à nobililor din fiă-care palatinat, pentru à alege deputațĭ.

Dieu et mon droit, Dumneₑeŭ și dreptul meŭ, (sentință anglă).

Diezeugmenon, (gr.) predilectă figură de rhetorică la ceĭ vechĭ. constând în à esprime fiă-care propositiune în uă phrase cu verbul eĭ.

Diffalco, (ital.) estras din un totale.

Diffamare, à stricà fam'a, vorbi de rĕu.— *Diffamațiune*, acțiune de à diffamà. — *Diffamatoriŭ*, care adduce diffamațiune.— Suppl. *Defămare*.

Differențiale, *math.* cantitate differențiale este cea infinit mică s. cel pucin maĭ mică decât uerice cantitate cè se pôte dà, numită pentrucă se consideră cà differința infinit mică à done mărimĭ finite.— Doue mărimĭ finite se pun, în nerĭ-cè mod, în dependință un'a de alt'a. Se dă uă valóre determinată uneĭ din elle, care prin acést'a devine *principale*; attunci cea-altă, *subordinată*, capătă altă valóre condițională de à celleĭ d'ăntiiŭ. Dacă valórea principaliĭ se schimbă, cantă de necesse să se schimbe și à subordinateĭ. Differința între prim'a și secund'a valóre à principaliĭ correspunde (acest'a urmédă de sine), uneĭ schimbărĭ determinate în valórea subordinateĭ. Dacă acéstă differință è luată infinit mică și mobilea subordinată, în valórea căpătată, è finită, din natură și differința correspundinte în astă valóre cantă à fi uă cantitate infinît mică; cu tóte acestea cătul differinței (infinit mice) mobiliĭ subordinate, divis prin differința principaliĭ, remâne uă mărime finită. Calculul differențiale caută să găsséscă, din differința dată între celle doue mobilĭ, care se esprime prin uă equa-

www.dacoromanica.ro

țiune, acest cât (cătul differențiale). Acest calcul fu discopperit la finele secluluĭ 17, denădată de Leibnitz și Newton (ultimul lŭ numia *method'a flussiunilor*) — Dacă differințele se iea finite, relațiunile dintre dînsele pot cu tôte aces'ea continui și disvoltarea acestor face obiectul *calcululuĭ de differință* (socotélă cu differințe finite.).

Difficile, (— *lis*). annevoiă, greŭ, opp. *facile*, (l sne).

Difficultate, (— *tas*), annevoință, pedică.

Diffidațiune, (— *tĭo*), se num. particular micele resbele dintre principiĭ și signorii germanĭ, în secl. 15. Dreptul eĭ constă în a prădă nemiculuĭ tot, anunțându-lŭ însĕ cu treĭ dile înainte.

Diffidință, (— *dentĭa*), discredere.

Diffiugie, (din *diffluere*), gen de infusorie.

Diffiuinte, (— *ens*), care curge în doue părți.

Difforme, (— *mis*), fără formă apparinte, cu formă rea.— *Difformitate*, defect de formă.

Diffracțiune, (— *tĭo*), resfrîngere la uă parte, în divergință.

Diffusibile, (— *lis*), care se varsă în diverse părți. Califică medicamintele volatilĭ.

Digammă, (gr.) semn de aspirațiune cĕ Eoliĭ puneà la începutul vorbelor carĭ începeà cu uă vocale s. în corpul eĭ, între doue vocalĭ, numit pentrucă aveà form'a de douĭ gamma suprapusĕ s. de un F. Romaniĭ uă substituiră prin F. s. V; invers,dela Claudiŭ, pentru V.

Digastric, (gr.) cu doue venticle. Califică în anat., un mus' chiŭ dela gît (mastoido-geniŭ).

Digeste, (— *ta*), systemă de drept. Speciale se num. marele culeș de legĭ romane instituit de Iustinian (și *Pandecte*). Conțiue, în șépte părți, 50 cărți (redesse de Tribonian și 16 aussiliarĭ, în decurs de 9 anni), 422 title și 9123 legĭ, fiă-care cu numele institutorului. Publicațiunea acestuĭ culeș, care cere à fi considerat maĭ mult cà uă systemă formată în drept, decât cà un simplu codice, se făcù în annul 533. Ueri-cè decisiune à juristitor vechĭ, care nu erà coținută într'însul, perdù tôtă puterea și despărŭ. Scripte de esplicațiune s. corregere à Digestelor furĕ întrebisse; numaĭ traductiunĭ în grecesce, citațiunĭ streine assupra vre-unuĭ punt, locurĭ de comparat (*παράτιτλα*) · se permisserĕ. Intre Mss. este prin escellință celfiorentiŭ. Din secl. 7 până la 1411 proprietate à Piseĭ, nu insĕ de considerat cà originalele, nicĭ cea maĭ vechiă fântână à testuluĭ, deși face basea recensiunii de Bolonia. Cons. B. Brenkmann, Historia Pandectarum seu fatum exemplaris Florentini. Traj. ad Rhenum 1722. In unele Codd. vine divisiunea de Digestum vetus infortiatum, Digestum novum. Pentru nume vd. Hugo. Civil. Magas. (1831) VI, 2. Nr. 8.

Digestiune, (— *tĭo*), consumațiuue; *pharm.* cstracțiune de diverși ingredienți din materie s. licidĭ, maĭ ales din căldură.

Digestor, se num., în pharm. ôl'a luĭ Pepin.

Digitale, (—*lis*), copperișiŭ de degit, la ceĭ vechĭ, (Varr. R. R. I,

www.dacoromanica.ro

55, 1), relativ la degiĭ; *anat.* organele s. părțile unuĭ organ asemenĭ degitului: *bot.* plantele herbacĕe. *Digitaline*, medicamente amare și tarĭ, maĭ ales un alcaloid. — *Digitat*, califică, în botan., părțile uneĭ vegetalĭ presintând divisiunĭ că degitul, s. à căror dispositiune pre uă rădăcină commune offeresce analogiă cu degitele mănĕĭ. — *Digitigrade*, num. Cuvier mamiferele carnassiere din secundul trib al carnivorelor. caracterisate prin mersul (deunde numele) lor maĭ mult pre degite.

Diglyph, vd. *Glyph.*

Dign . . . vd. *demn* . . .

Digredire, (— *dĕre*), à se abate.— *Degressiune*, abatere; *astr.* distanță apparinte (văḑută de pre pămănt) à cellor doue planete inferiorĭ, Mercuriŭ și Venerea.

Digynie, (gr.) *bot.* plante cu doue style s. al. Liuné întinde acĕstă classe fórte departe; Jussieu o restrînge numaĭ ass. plantelor cu doue ovarie.

Dihessaedric, cu 12 suprafeçe.

Dijudecațiune, (— *tĭo*), judecare.

Dilacerare, (— *rare*), à sfășià. *Dilacerațiune*, acțiune de à dilacerà; *med.* valneratiune violinte à uneĭ părțĭ moie din corp prin un instrument fără vîrf.

Dilatabile, (—*lis*), care se póte dilala, întinsibile.— *Dilatabilitate*, facultate de à se dilată.

Dilatare, (— *tare*), a întinde, lărgi. — *Dilatațiune*, acțiune de à dilata. *Phys.* și *physiol.* adaussul volumeluĭ unuĭ corp determinat prin depărtarea molleculelor și diminuțiunea desitățiĭ; *chir.* acțiune de à estinde un volume prin instruminte s. bureți de compressiune. — *Dilatatoriŭ* (reu *dilatoriŭ*) instrumentul de dilatațiune; *anat.* muschi crescuți în părțile moie, pre carĭ le dilată când eĭ se restring.

Dilațiune, (— *tĭo*), întărdiare, (zăbavă). — *Dilatoriŭ*, întărdiator. Ca subst. jurispr. decisiune judiciară prin care se permite dilațiune.

Dilect, (— *tus*), iubit, drag.

Dilecțiune, (iubire). Maĭ ales pap'a usitédă vorb'a în scriptele către fideli.

Dilemmă, (gr.) speçă de argument conținînd doue propositiunĭ contrarie carĭ duc la aceeașĭ conclusiune. In bună latinitate *complexio.*

Dilettante, (ital.) amator, cel care se interessédă maĭ partic. de cv., maĭ ales în lucrurĭ de arte. — *Delettantism*, predilecțiune pentru arți.

Diligință. (— *lia*), muncă, îngrijire, silință.

Dillenia, speçă de plantă, aneth. —*Dilleniacĕe*, familiă de plante dicotyledonĕe polypetalĭ. Se divid în doue triburĭ: *dilleněele* și *delimaceele.*

Dilucidațiune, (— *lis*), lămurire.

Diludiŭ, (— *dĭum*), întrecănt, maĭ ales la organat.

Diluendo, (ital.) *mus.* stingînd cu încetul.

Diluviŭ, (— *vĭum*), potop. — *Diluviale*, addus prin diluviŭ. — *Diluvian*, care datédă dela diluviŭ.

Dioscorĕe. divisiune de plante, stabilită de Brown în familĭ'a asparaginĕelor luĭ Jussieu. Sunt

www.dacoromanica.ro

cu uă ovariă, florile dioice şi fructul în capsulă.

Diosmă, vd. *urm.*

Diosmĕe, trib din famili'a rutaceelor (tricocae rutaceae), conţinînd maĭ ales arbureĭ.

Diotă, (gr.) nume geueric pentru vasse cu doue ause, precum amphor'a, lageu'a s. al.; măsură de liciđĭ.

Dipetale, s. — LIC, cu doue petalĭ, foie.

Diphalangarchiă s. DIPHALANGIĂ, corp de armată grécă conţinînd doue phalange mice, s. 8192 hómenĭ. Vd. *Phalangă.*

Diphteră, (gr.) pele, pergament, făutănă scripturale, document; un vestimînt.

Diphterite, (gr.) *med.* inflammaţiune à pelcĭ; speciale augyuă membranósă s. polipósă.

Diphthong, (— *gus*), sunet duplu. Se num., în gram., vocea gemină constănd maĭ în geuere din doue vocalĭ euunţate împreună.

Diphye, s. — PHYDE, vd. *Acalephe.*

Diphyl, (gr.) cu doue foie.

Diplantidian, *opt.* ochiau cu care se văd doue imaginĭ (uu'a drépt㠹 alt'a recurbată) ale aceluiaşĭ obiect.

Diplasiasm, (gr.) duplicaţiune, maĭ ales aceaa'a a uneĭ consunanţi spre à se luugi.

Diplasiŭ, (gr.) iustrumeut cu doue clavire, în faţă unul de altul.

Depleidoscop, instrument astronomic, dat de Dent, peutru determinaţiunea timpuluĭ, maĭ ales à acelluia când Sórele se affiă pre merideau.

Diplocephal, cu doue capete.

Diploë, (gr.) *anat.* ţessătură porósă între doue ósse plane, maĭ ales cea dintre ósselc calveĭ (crestet).

Diplois, (*διπλοὶς* s. *διπλαξ*), mantă destul de mare pentru à se îudouĭ, că sialcle; amiculă.

Diplomă, (— *ma*), la început scriptură pre doue tablete (*tabulae duplicae*) — deunde numele — dată maĭ ales călătorilor în numele Statuluĭ (ad cnrsum publicum), spre à căpătă currînd celle uecessarie pentru drum. Attare o recuuuósce maĭ ales Ciceroue. Sub imperatorĭ, prim Galba, se numiă ueriĭ-cĕ hărtiă dată de uu magistrat înalt. După Mabillou (*De re diplomatică*) documeut pre autorisaţiune. Astăđĭ se dă acest nume actelor remisse de uă autoritate coustituită, permitînd esercitul uneĭ professiunĭ, confirmănd un privelegiŭ s. al.

Diplomat, ccl cĕ sciă diplomaţi'a.

Diplomaţiă. (gr.) sciuţ'a diplomatelor; uniunea cunnoscinţelor uecessarie uuuĭ trămis (ambassador), priu urmare studiul actelor civilĭ (şi dreptul ginţor); activitatea persoualeluĭ diplomatic.— *Personale diplomatic*, uniuuea aginţilor uuuĭ Stat în uă ţarră streiuă; în respectul Statuluĭ în carc se affiă, sunt toţĭ aginţiĭ streinĭ.— Crĕatorul eĭ se consideră Mabillou, după care vin Toustain, Tassin şi Beucdictiuiĭ. De consultat ar fi Martins, *Guide diplomatique*; Kopp, *Palaeographia critica.*

Diplomatic, relativ la diplomaţiă.

Diplopiă, (gr.) vedere dnplă. Stare de egritudiue visnale în care doue sensaţiuuĭ diverse sunt produsse de acel'aşĭ obiect.

Diploptere, (gr.) familiă de iu-

www.dacoromanica.ro

secte stabilită de Latreille. Conţine pre tóte acellea carĭ aŭ arîpele superiorĭ duplicate în lungime.

Diplostom, vd. *Saccomys*.

Dipodiă, (gr.) pede duplu; *metr.* numită şi *Sysygiă*, uniune de douĭ peḑi în un membru, precum, d. e., dijambul (⏑—⏑—). A divide dipodic un vers este à lŭ măsurà pre douĭ peḑi.

Dipoinos, vd. *Sculptură*,

Diponḑiŭ, (— *dĭus*), mică monnetă romană valând, după unĭ, un as; după alţiĭ, ḑumătate.

Dipsac, *Dipsacĕe*, familiă naturale de plante monocotyledonĕe. Conţine maĭ mult buricne, d. e. carḑiul.

Dipsade, (— *sas*), intră astădĭ în tribul şiopîrlelor.

Dipsator, instrument inventat de Vollaston, în 1817, spre à măsurà digressiunea horisonteluĭ. Constă din doue specule (oglinde) plane, din carĭ unul este applicat sub un ănghiŭ de 45 gr. pre assea unuĭ ochian; cel-alt stă în posiţiune dreptănghiulariă cu primul. Observatorul vede ănteiŭ obiectele dinainte prin lumin'a delîngă primul specul (acest specul caută se iea ḑumătate din cămpul obiectuluĭ); apoĭ pre celle de dindărăt, pre aceaaşĭ linĕă, prin lumin'a resfrîntă de ambele specule. Spre à măsurà depressiunea, se dirige ochianul drept către puntul occidintale al horisonteluĭ, d. e., şi spre à vedé pre ccl orientale, caută să se întórcă în cât-va specnlul secund, care întórcere se citesce pre nă circumferinţă şi este supplimentul ănghiuluĭ format de raḑcle carĭ vin dela celle doue punte alesse alc horisonteluĭ.

Dipsodic, (gr.) care escită sete. — *Dipsomaniă*, cerinţă, (poftă) de à bé.

Diptam, vd. *Dictam*.

Dipter, (— *rus*), cu doue aripe; *arcḩit.* edificiŭ împressurat de doue rînduri de columue.

Diptere, (— *ra*), *nat.* ordine de insecte avînd numaĭ doue aripe. — *Dipterologiă*, studiul lor.

Diptych s. DIPSYCHA, (gr.) tăbliţe de scris duple reunite. La început simple şi pentru usul domestic, maĭ tărḑiŭ de elephante, aur s. argint în întru ccrate, scrvind pentru bilete, maĭ ales de amóre. Sub imperatorĭ le trămiteà funcţionarii la întrare în un post amicilor. In biserică (*dipt. sacre*) furà usitate fórte des cà registre pentru numele persónelor distinse prin serviţele lor pentru officiul sănt. La diusele se referesce rugăciunea numită *collectio post nomina*.

Dipyrichiŭ, vd. *Proceleusmatic*.

Diradiaţiune, (— *tĭo*), dispersinnea raḑelor în divergință.

Direct, (— *tus*), drept.

Direcţiune, (— *tĭo*) mers spre un punt, dreptat, alinĕaţinne, conducere, administraţiune.

Director, cel care diregc. — *Directoriŭ*, s. —*rat*, funcţinnea directornluĭ, personalele directorilor. Constituţiunca din 9 S.bre 1795, reformă gubernul revolnţionar. Ea substitui Conventinniĭ, care singură aveà putere essecutivă şi judiciariă, concursul à done camere sub numele de *Consiliul cellor cinci centi* s. *vechi* (des anciens). Primiĭ propuneà legile, secunḑiĭ le accceptà. Puterea essecutivă se încredinţâ la cinci directorĭ, Barras,

www.dacoromanica.ro

Rewbell, Lareveillère, Letourneur şi Carnot., numiţi de consilic. Adunanţ'a lor se numi *Directorat* (Directoire), ţinută la Lussemburg. După-cè nouele alegerì împlură consiliele cu regalisti, veni reform'a din 8 fructidor, care dede affară pre Carnot şi Barthélemy, precum şi 82 din membriì consilielor. Merlin şi Donai de Treilhardt intrară în Directorat, precând Napoléou se afflà în Egypt. Certele intestine şi lipsca de activitate à acestor nouì alcssi făcură sĕ se supplinéscă direct. prin Sieyès, Gothier, Moulins şi Roger-Ducos, în locul lui Rewbell, Treilhardt, Merlin şi Lareveillère (18 Iun. 1797). La întórcerea sa din Egypt Napoléon, în un'a cu Sieyès, derimâ Directoratul.

Directorium divini officii, (lat.) la Catholicì caleudarul annuale bisericesc.

Directory, în Biss. anglă ordinaţiunea officiuluì sănt făcută de maì mulţi theologì şi confirmată de parlameut, în 1644.

Directrice, fem. . dela *director*; *geom.* dréptă dc lungul cuì se trage alt'a s. uă suprafaçă pentru à descrie uă figură plană s. solidă.

Diregere, vd. *Dirigere*.

Dirhem s. DIRHAM, monnetă de argint în Arabia, Egypt şi Africa de N., = vre-uc 53 parale.

Diribitorì, (— *res*), agiuţi căror erà încredinţată urn'a (*cista*) voturilor în comiţiele romane. Aveà funcţiunea de à alege, à le asçeçà după diversele triburì şi à le dà custodilor sĕ le numere (punctaferre) şi sĕ prochiame resultatul. Sub August se redicasse un edificiŭ propriŭ pentru acest scop în cămpul luì Marte, *diribitorium*, dat maì tărdiŭ aginţilor armateì şi cellor aì poporuluì.

Diriginte, cel care direge.

Diremptiune, dispărţire.

Dirigere, (— *gère*), à îndreptà, determinà către un puut, à conduce.

Diritta, (ital.) dréptà. Des. şi tótă scal'a musicale.—*Alla diritta*, cu mă.n'a dréptà s. spre drépt'a, ad. gradat de sus în ḍeos şi din contră.

Dis, *mus.* nume german al luì *ré* diese.

Disbrodură, (fr.) se num. ap'a în care s'a spălat seric'a după-cè a fost scóssă din văpséllă.

Disc, (— *cus*), tablă rotundă s. ovale, în meḍloc maì tare, spre margine perḍindu-se în subţire, de ordin. nu pede în ḍiametru, la Grecì δίσκος, când erà de pĕtră, s. λίθος s. λᾶς; de fer δίλος, diferinţă nu tot-deuna observată.

Discante, nume anglu pentru *soprano*, în music'a bescricésc. lat. *dis-cantus* (cantus duplus), cântatul făcîndu-se de tenor în vechiul contrapunt, precînd însoţimîntul erà maì sus, prin *soprano* (precum fr. *déchant* în secl. 13 şi 14). In music'a ordinariă Angliì numesc acéstă voce *treble*. Comp. fr. *le dessus*.

Discedére, (— *dĕre*), à se dispărţi, depărtà. — *Discessiune*, acţiune de à discede, depărtare. — *Discessi*, dispărţire. Speciale *Vot. discessiv*, modul de à votà, constând în trecerea votanteluì în uă parte s. alt'a, după sentiuţ'a cè susţinc (*discedere in sententiam*, *ire* s. *ire in sententiam*, *transire*). Cons. în gen. ass. senatuluì Niebuhr. röm

www.dacoromanica.ro

Alterthümer ed. Isler, Berl. 1858 p. 138 sqq.

Discepol, vd. *Disciplu*.

Discerniclu, (— *culum*), ac usitat de femëe pentru trassul cărării la cap.

Dischidiă, (fr.) nă plantă părăsită din Noua-Zellanda şi Indie, din genul apocynëelor.

Disciđiŭ, (— *dĭum*), dispărţire.

Disciplină, (— *na*), regulă de viéţă applicabile la nă professiune de ueri-cè natură. *Disc. ecclesiastică*, uniunea constituţiunilor apostolice şi diverselor regulaminte ale capilor bisericesci privind administraţiunea esteriòre à membrilor eï; opp. *doctrină*, studiul interior şi esterior al credinţeï. *Disc. arcani*, studiul tainelor bisericesci.

Disciplinabile, capabile de disciplină, docile.

Disciplinar, de disciplină, relativ la disciplină.

Disciplinare, à pune în disciplină.

Disciplu, scholar.

Discobul, (— *lus*), speçă de pesce.

Discoid, în forma de disc; *botn.* ueri-cè organ orbicular fórte depres. Linnè dă acest nume plantelor cu florï compuse carï nu offeresc decăt un disc fără corònă.

Discontinuitate, necontinuitate.

Discordanţă, (— *tĭa*), lipse de unire, de accord, divergință de sunet. — *Discordante*, care è în discordanţă, nu sună într'una.

Discordare, à fi în discordanţă, neunit.

Disconto, (ital.) scadinţă cè se face la uă usură căud se plătesce summ'a înainte de termin.

Discredit, perdere de credit, neîncredere.

Discrepanţă, (— *tĭa*), sunanţă rea, s. contrariă; decuveuinţă. — *Discrepante*, care este în discrepanţă.

Discret, (— *tas*), cu miute, circunspect, prudinte, reţinut, modest; *math.* se ḑice *mărime discretă* aceaa din care nu se póte luà vre-uă parte fără à se schimbà essinţ'a totale. In Bis. *discreţiï* erà (numaï la unele ordinï) trămissi aï unuï monasteriŭ pentru à ï representà interessile în nă provinţă. — *Discreţionar*, calificà ueri-cè lucru nelimitat prin uă lege positivă.

Discreţiune, judiciòsă reţinenere, circunspecţiune. — *A discretion*, pre voinţă.

Discrime, (— *men*), deosebire.

Disculpare, (— *pare*), à disvinovăţi. — *Disculpaţiune*, acţiune de à disculpà.

Discurs, (fr.) cuvîntare, *syn.* oraţiune.

Discussiune, vd. *Discutare*.

Discussiv, *med.* calificaţiune à remedielor puse pre din affară pentru à dissipi uă înflătură s. al.

Discutare, (fr.) à disbate, vd. *Disputare*.

Disepale, *botn.* cu done sepalï.

Disert, (— *tus*), vd. *Elocinte*.

Disgraţiă, perdere de graţiă, de favòre; neconcinnitate, deṅde disgraţios, neconcin, neplăcut.

Disgraţiare, à pune în disgraţiă.

Disgregaţiune, (— *tio*), dispărţire, respîndire, maï ales pentru rade.

Disharmoniă, lipse de harmoniă.

Disjunct, disunit. In mus. *dis-*

www.dacoromanica.ro

juncte, intervale carĭ dispart sunetele în distanţe marĭ, precum ale terţeĭ s. al.

Disjuncţiune, (— *tio*), disunire, separaţiune. — *Disjunctiv*, care face disunire (pentru lucrr.).

Dislocare, à scóte din loc, *refl.* à eşi din loc.

Dismembrare, à dismădulà.

Disparadă, perire, lipse subită. *Neg.*

Disparată, (fr.) lipse de conformitate. Suppl. *disparĭlitate.*

Dispărere, (— *rere*), à peri, fugi din vedere. — *Dispariţiune*, acţiune de à dispăré şi effectul.

Dispare, (— *par*), neegale. — *Disparat*, ncunibile. — *Disparitate*, neegalitate.

Dispathiă, (gr.) neegalitate de infenţiune, de dispoziţiune, de sinţimînt.

Dispect, (— *tus*), consideraţiune, cercetare.

Dispendios, (— *sus*), costător, care cere spesă, cansédă dispendiŭ (pagubă).

Dispensar, vd. *Dispensarie.*

Dispensare, (— *sare*), à distribui, accordà immunitate, permite vacaţiune, dà remissiune, liberà.

Dispensarie, (fr.) se num. culessele de formule usitate la tractaţiunea egritudinilor şi destinate pentru stabiliminte sanitaric; stabilimentul însuşi.

Dispensaţiune, act. de à dispensà, esemţiune din ună regulă oppritivă.

Dispensator, (— *tor*), care dispenséda; se numià, la R., servul însărcinat cu ţincrea computelor pecuniarie ale uneĭ familie. In Anglia *dispersatory* (pron. dispensatĕry), *syn.* cu *dispensar.*

Dispensatoriŭ, cà adct. calificà tot cè se referesce la ună administraţiune. Cà subst. uniunea prescriptelor cè cautà à observà un apothecar. Comp. *pharmacopeă, formular.*

Dispergire, (— *gĕre*). à resipì.

Dispermatic, cu doue sperme, seminţe; *syn.* disseminale.

Dispersiune, (— *sio*), acţiune de à dispergi, dissipaţiune. *Disp. luminei* este phenomenul produs cănd ună raḑă de lumină străbate ună prismă transparinte. In acest cas ca se refractă şi se divide în şépte raḑe culorate.

Displantare, vd. *Deplantare.*

Disponde, (— *da*), de dispus. Se num., în commerciŭ, maĭ ales la libraré, mărfe luate spre vîndare, însă nu cu tótă decisiunea, (muchaiar).

Dispondeŭ, (— *us*), *metr.* pede de douĭ spondeĭ s. patru lunge.

Dispon ... vd. *Dispun...*

Disposare, vd. *Dispunere.*

Dispoziţiune, (— *tio*), acţiune de à aşşeḑà diverse părţi à căror uniune formédă un tot, ordinaţiune, regulament imperativ, ordonanţă; clausă, preparat; stare (suppl. *positiune*); stare à spiritului, sinţimînt, voinţă, scop, gănd; stare naturale, tendinţă, inclinaţiune, aptitudine, putere propriă, commăndă, arbitriŭ. In pathol. des. aptitudinea particulariă à corpuluĭ de à trece din egritudine în sănătate şi din contră; îndreptat, attribuţiune în titlu gratuit. In genere dispoziţiunile unuĭ act sunt decisiunile cè el conţine.

Dispositiv, preparat; partic. *jurispr.* partea unuĭ act judecăto-

www.dacoromanica.ro

resc care conține decisinnea judecătornlnï.

Disproporțiune, proporțiune rea.

Dispunere, (— *ponĕre*), à așșeḍà, regulà, dà dispositiune; cà n. à avè în puterc.

Dispunibile, (— *lis*), de care pôte nescine dispune. — *Dispunibilitate*, facultate de à dispune (în sens activ și passiv). În milit. starea unnï soldat departe de serviț momentan, opp. *voluntar*. În jurispr. neri-cè porțiune din nă avere de care este permis unnï individ sĕ facă us, è *dispunibile*. Proprietatea are totdeuna restricțiunï stabilite de lege. Până unde legea permite de à se întinde nescine (chiar arbitrar) cu usul bunurilor proprietățiï. è *dispunibilitate* s. *cantitate dispunibile*, opp. *reservă legale* = acea parte à proprietățiï care nu se pôte dà în dispositiune.

Dispută, (fr.) vd. *Disputare*.

Disputabile, care se pôte disputà, contestat, problematic.

Disputare, à disbate. — *Disputațiune*, acțiune dc à disbate, schimb de vorbe, cercetare, controversiă, contestațiune. Differinț'a între *dispută* și *discussiune* este că prim'a implică contrarietate, secund'a (care nicï un è latină) simplă cercetare. *Dispută* done perss. cu opininnï oppuse, când disbat uă cestinne fără scop de à se contradice, *discută* = *disceptĕḍă*, când compară raționamintele uneï cestinnï cà sĕ decidă. — *Disputatio pro loco* s. *inauguralis* (unïï *habilitațiune*), discussiune susținută de cel cè voiesce sĕ occupe un loc în nă academiă. Pentru cel cè voiesce sĕ iea un grad academic se dice *disputatio pro gradu*, vd. *Promoțiune*.

Disquisițiune, — *disci* — cercetare.

Dissecțiune, (— *tĭo*), *med.* tăiare. La vegetalï *phytotomiă*; la animalï *zootomiă*. Ass. corpulnï human *anthropotomiă*. Dissecțiunea are diverse denominațiunï după organul assupra cnï se applică.

Disseminațiune, (— *tĭo*), semănare, resipă; *botn.* dispersinnca naturale și semi-spontană à seminților ajjunse la perfect'a maturitate.

Dissens, vd. *urm.*

Dissensiune, (— *sio*), neunire; opp. *consens*.

Dissenters, (angl. *carï nu se învoiesc*), altă-dată Nonconformisti, se numiă în Anglia sectele protestante dissidinți attât în doctrină cât în organisațiunea esternă à officiulni sacrn. Presbyterii, Independinții, Methodistii, Baptistii sunt Dissenters. Qnakerii (qnakers) Sovingianii divergesc chiar în doctrină. Dela 1828 se buccură de dreptnrï civilï casi părtenii religinnii Statulnï; li se cere însă sĕ contribnéscă pentru susținerea acestora.

Dissertațiune, (— *tĭo*), disputațiune, maï ales cea pentrn nă promoțiune.

Dissidință, (—*dentĭa*), neunire.

Dissidinți, (—*tes*, carï stă disnuiți), se num. maï ales cetățianiï carï professă altă credință decât cea în genere adoptată. Prin estins. ne dicem dissidinți Greciï și ceï-alți în respectul religinniï catholice. Speciale se dă acest nu-

www.dacoromanica.ro

me Neocatholicilor din Polonia și Prussia (Deutschcatholiker). Primiĭ aŭ libertatea de professiune dela 1570 (conventiunea dela Sandomir); secundiĭ datédă de currînd.

Dissiliente, (—*liens*), dissăriute, elastic.

Dissimilar, neassemĭne, subst. ar fi *dissimilitate* s. *dissimilitudine*.

Dissimulațiune, (— *tĭo*), prefacere, prefăcătoriă.

Dissipațiune, (— *tĭo*), resipire. Verbul è *dissipire*, nu *dissipare*.

Dissolubile, vd. *Solubile*.

Dissolving views, (angl. pron. *winchs*), joc optic constând în strămutatul uneĭ imagini în alta.

Dissolvinte, (—*vens*), se num. corpurile carĭ aŭ proprietatea de a transformà soliḍiĭ în liciḍĭ și a destrui aggregațiunea molleculariă a corpurilor (a topi, dissolvi).

Dissunanță, — regul. *dissunanță* — sunanță rea. Se num., în musică, uninnea harmonică de doue tonurĭ carĭ, în conbinațiunea lor, atting neplăcut urechi'a și nu pot servi decât pentru trecere la nă consunnanță. Secundă, septimă, nonă și tóte intervalele pré marĭ s. pré mice sunt *dissunanți*. A prepará nă dissunanță este a însemná aceeașĭ notă cà consunnanță în accordul precedinte. *A resolvi uă dissunanță*, à o face sĕ descindă diatonic pre nă consunnanță. *Dissunanțele naturali* s. *essențiali* sunt celle carĭ fac parte nestrămutabile din accord. Ueriĭ-carĭ altele sunt *accidintali*. Tótă dissunanț'a caută à fi resolută.

Dissylab, (— *bum*), *gram.* vorbă de done sylabe. Adct. *dissylabic*.

Distanță, (— *tiă*), depărtare. Frumósă esplicațiune «Abstand zweier Dinge vor einander» și maĭ bine: drumul din faț'a unui obiect la altul.

Disteg, (— *gum*), cu done stege (caturĭ). *Rr. us.* — *Distegiă*, la Grecĭ un apparat pre scenă representând un copperișiŭ plan s. un ambulacru preste copperișiŭ. Cunoscință maĭ prossimă ne lipsesce.

Distel, trib de plante din famili'a compusełor. Conține cirsiul și cardiul (ambiĭ scaeț).

Distich, (gr.) cu done șirurĭ; *metr.* se num. un vers de doue rînduri, principale din hessametru și pentametru. Poesi'a constante din distiche è de ordinar *Elegi'a* s. *Epitaphul*. Sub numele *distícha* se cunnósce maĭ ales un șir de sentințe și proverbie latinesci attribuite luĭ Dionysiŭ datone. In botan. se dă acest nume părților așeḍate în done linĕe oppuse.

Distilațiune, (— *tĭo*), strecurare. Operațiune avînd de scop transformațiunea unuĭ corp în vaporĭ și condesițiunea acestor în nu un licid, s. separațiunea părțiĭ volatilĭ și a materieĭ fisse (pentru apă) s. a clemintelor unuĭ corp, s. produsselor resultanți din decompositiunea sa când nu sunt tóte egale volatilĭ (pentru gase).

Distichiă, (gr) rînd, șir duplu. — *Distichiase*, egritudine characterisată prin crescerca uneĭ distichie de gene.

Distinct, — *ctiune* vd. *Distingere*.

Distindere, (— *dĕre*), à întinde mult, disfășiură.

Distingere, (— *guere*), à despărți, discerne, recunnósce, deosebi. — *Distincțiune*, acțiune de a dis-

www.dacoromanica.ro

tinge. — *Distinctiv*, care servesce à distinge. In botan. se num. *distincte* părţile plantelor cari sunt libere, fără connessiune.

Distoma hepaticum, *med.* speçă de verme.

Distonare, — bine *dissunare*,— à nu sunà curat. Pré mică nnanţă între acest'a şi *desunare*.

Distórcere, (— *quĕre*), à întórce, învîrti, scóte dela loc. — *Distorsiune*, întórcere dela locul sĕu. întortochiare; *med.* între altele maï ales nă stare convulsivă à muschilor ochiulnï.

Distragere, (— *gĕre*), à trage în diverse părţi, à dispărţi, împărţi, respîndi, abate, dennde *fig.* à direge spiritnl către alte cugetărï decât celle presinţi. — *Distracţiune*, acţiune de à distrage, depărtare dela celle de nn moment, petrecere, uitare; *phyisiol.* şi *chem.* disnnitul părţilor carï compnn un corp; *jurispr.* separaţiunea făcntă pentru à operà uă attribuţinne nonă. — *Distract*, bine *distras*, abătut, cu cngetările respîndite, neattentiv.

Distrare, (fr.) vd. şi suppl. *Distragere*.

Distribuire, (— *buĕre*), à împărţi. — *Distribuţiune* (poţi şi *distribuinţă*) act. de à distribui. Primul maï ales pentru effect, secundul pentru acţiune.

District, (— *tus*), întindere territoriale formănd intentul nnei jurisdicţiunï jndiciarie şi administrative, judeţ. Statele-Unite şi Francia aŭ maï ales districte. Ultim'a maï ales dela 1789—800.

Distyle, *botn.* se nnm. în genere florile cu donï stylï, cà dianthul.

Ditetraedru, (gr.) cu opt suprafeçe. în formă de prismă tetraedră cu culminile diedre.

Ditheism, opiniune care presuppune doue principie.

Dithyramb, (— *bus*), pronume al lnï Bacchu, necert în semnificaţinne, deşi unii lŭ reduc la tradiţiunea de nascerea duplă à ţeulnï. De ordinar allăturé cu *triambos, ithymbos*, esprime nn gen de poesiă consecrat luï Bacchu. Asnupra originiï sélle (chiar etymologieï) nu este nimic decis. Herodot narrédă că în timpul tyrannuluï Cleisthene (către 600 in. Chr.) venisseră în Sicyone chorurï tragice, celebranţi pre heroul Adraste. Cleisthene ar fi invers aceste chornrï cultuluï lnï Dionysiŭ. De acï dithyrambul trecŭ în Attica, insulele ionice şi eolice, Beotia, Phliunte, Sicyone, Corinth, până când Arit on,— dennde numele la Herodol *nomos orthios*; *nomos pithios* aï luï Plntarch şi esclamaţiunile lu-Pindar pentru Corinth — cu tóte că acest nomos orthios se essecntă şi pre flaut'a phrygică, Luc. Baech. 4 — întreprinse à le construi cu nére-care arte, dăndu-le choristilor (κύκλιοι χόροι) sĕ le recitéscă autistrophic, unde începutnl tragedieï (comp. Arist. poet. 4). Câte-va din dithirambele luï ne a conservat Aelian, din carï hymnul la Paseidon è contestat. Disvoltarea sa maï departe o căpătă dithyrambul în Athena, unde rivalară Lassn, Simonide dela Cheos (dela dînsul citédă Strab. XV un dithyr. *Memnon*, Cons. Plut. de mns. 10). Cu Melanippide dela Melos începe decadinţ'a sa. Music'a se întinse, poesi'a perdŭ din

www.dacoromanica.ro

prim'a focositate, limb'a decădŭ în phantasie deşérte, phrasĭ pompóse, imaginĭ affectate. Philoren dela Cythera, Chynesia, Phryne, Timotheŭ Milesiul şi contimpuranii sĕi, Poliedru şi Teleste, sunt ultimiĭ represintanţi. Din dithyramb possedem numaĭ fragminte. Chorul diu Bacchele lui Euripide ne procură uă imagine. Cons. şi Archiloch Athén. IV. p. 628.

Dito, (ital.) — propr. *detto* — de acel'aşĭ gen.

Diton, *mus.* interval de doue tonurĭ.

Ditriglyph, (gr.) spaţul între douĭ triglyphĭ pre façat'a unuĭ columnat doric.

Ditrocheŭ, (gr.) *metr.*. pede de douĭ trocheĭ.

Diurese, (gr) *med.* uă egritudine.

Diurn, (— *nus*), relativ la ḑi, care ţine de ḑi.

Diurnar, officiar al imperatorilor greçĭ care redegeà actele ḑiurne.

Dius, prim'a lună à Macedonilor, resp. luĭ S.bre.

Div, (pre recepte) *divide*, împarte.

Divae memoriae, (lat.) de suvenire sântă, snffletéscă.

Divagare, (— *gari*), à rătăci. Iaĭ mult decât *digredire*. — *Diagaţiune*, acţiune de à divagà.

Divany s. —NI, speçă de scriere arabă în us la Perşi şi Musulmanĭ pentru affaceriĭ publice. *Diwany-neskhessy* è usitat pentru transcrissul poesielor.

Divaricaţiune, (— *tio*). ramificaţinne în doue, dischisă, à nneĭ vine.

Divarice, (din *divaricare*), calificà plantele ale căror ramure se întind în diverse direcţiunĭ, formând ânghiurĭ dischise.

Divagi-nervóse, *botn.* calificà foiele ale căror fire (nervure) merg divergind dela base spre vîrf.

Divergiuţă, (*dis-verga*), depărtare în doue părţi. Ea presupune cel puçin doue obiecte; începutul sĕu este cel puçin la ḑumătatea direcţiunilor. Obiectele ovalĭ, rotunde, convessiunile nu pot divergi.—*Diverginte*, care este în divergiuţă, opp. *converginte*. *Linĕele divergiuţi* (precum laterile unuĭ ânghiŭ) se depărtédă dela un punt commune astfel cà sĕ nu se maĭ întîlnéscă nicĭ-uădată. *Seriă diverginte*, aceaa aĭ cuĭ terminĭ cresc continuŭ şi care nu are nicĭ-uă summă. *Sticle divergiuţi*, carĭ resping raḑele în divergiuţă.

Divers, (— *sus*), deosebit, de calităţĭ differinţi.

Diversiflor, *botn.* cu florĭ diverse, se num. maĭ particnlar nmbelele compuse din florĭ regulate în centru, maĭ marĭ şi neregulate la circunferinţă.

Diversitate, (— *tas*), varietate, felurime.

Diversiune, (— *sio*), vd. *urm.*

Divertire, (— *tĕre*), à împinge în lături, face sé se abată; à distrage, recrëà (dnpă Francesĭ), deunde *divertissement*, recrĕaţiune.

Divide et impera, loc. lat. împarte şi domnesce; disunesce cà sĕ învingi.

Dividend, (— *dum*), de divis; *arithm.* numărul pre care caută à se operà divisiunea; *comm.* partea periodică (mobile) din căstigul cè dă acţionarului escedintele curat al summeĭ nneĭ întreprinderĭ. Se es-

www.dacoromanica.ro

prime în summă totale pentru fiă-care acțiune s. în procenți.

Dividiclu, (— *culum*), reservor din care se distribuesce ap'a prin canalĭ în diverse părți ale orașuluĭ. Mai târdiŭ s'a supplinit prin castellum (dimin. din *castrum*).

Divin, (— *nus*), participante natureĭ luĭ Dumneḑeŭ.

Divinare, (— *nare*). à presinți, predice, ghici. *Divinațiune*, acțiune de à divinà. Ass. espresslunĭ vd. Gell. N. A. III, 4. Quintil. Institt. VII, 4. 33. Heinecc. syntagm Antiqq. IV. 18, 18. Osenbrüggen la Cic. pro Mil. p. 38. Geib, röm. Crimiualprocess p. 268 sqq.—Usul eĭ datéḑă dela popórele semitice. Grecĭĭ o redusseră în artc (*μαντική* ad. *τέχνη*), care erà de maĭ multe speçe: *naturale* (*ἄτεχνος*) conținînd, în essențialc, oraclul (*μαντεῖον*, *χρηστήριον*; ér respunsurile *χρησμοὺς*, *μάντευμα*, *φήμη*, *θεοπρόπιον*, *θέσφατον*, *λόγιον*, ultimul corrasp. lat. *oraculum*, din *os*, *orare*. Cel cè dà oraclele se numià *χρησμῳδός* s. *χρησμολόγος*) ultimul și pentru cel cè le adună); *artistică* (*ἔντεχνος*), fundată pre inspirațiunea internă, însă din observațiunea semnelor esteriorĭ (*τέρατα* s. *σήματα*, *signa*) divisă în *ἱερομαντεία* s. *ἱεροσκοπία*, *πηγομαντεία* s. *ὑδρομαντεία*, *κοσκινομαντεία* și *χειρομαντεία*, ultim'a, după Aristot., redéssă în theoriă de Arthemidor. Intrepretatorul totor è *προφήτης* s. *θεοπρόπος*. La R. secund'a speçă erà și maĭ disvoltată. Fundamiutele eĭ erà *ostentum*, *portentum*, *monstrum*, *prodigium*, *omen*, ultimul maĭ ales audibile, à cuĭ valóre și calificațiune depiudeà de voinț'a audițoruluĭ (*accipio omen*, *placet omen* s. *non ad me pertinet*, *bonum omen*, *malum omen*); oraclele de sórte (*sortes*, *sua sponte sortes attenuatae*, Liv.) din carĭ principalile la Praeueste și Cerc. *Cărțile sibylline*, instituite de Tarq. Priscu s. Superbul (lîngă dînsele oraclul Sibylleĭ dela Tibure și *carmina Marciana*); *haruspices* (din *ἱεροσκόπος* s. *haruga*=*hostia*) ale căror propheție se conservà în *libri Tagetici* s. *Hetrusci*. *Augures* (primitiv și *auspices*), ale căror indicie crà *signa ex coelo*, *ex avibus*, *ex tripudiis* s. *auguria pullnaria*, *ex quadrupedibus* s. *pedestria*, *ex diris* (*diras*, *malus*, *ominosus*, *gravia mala portendens*, calificà ucrîcè indiciŭ fortuit rĕu, care nu căḑcà ĭutre primele patru speçe). Acțiunea erà, absolut, *consulere*, *servare*, *observare*; dacă confirmà uă întreprindere începută *addicere*, *admittere*, *redundare*.— Cel maĭ mare sbor avŭ divinațiuuea la Etrusci. Conciliul dela Leptin, în 743, o întreḑisse. Lud. XI și Catherina de Medicis alergară addesé la acest meḑloc. Astăḑĭ è cu totul oppriță. — *Divinator* cel cè divinéḑă Ceĭ maĭ însemnabilĭ sunt Agrippa și Nostradam.

Divinitate, (— *tas*), ḑeitatc. Dumneḑeŭ și natur'a sa.

Divino, muonetă africană, = 4 paral.

Divisare, (fr.) vd. și suppl. *Dividere*.

Divisibile, (— *lis*), împărțibile.— *Divisibilitate*, facultate de à se divide.— *Divisiune*, acțiune de à divide. Când datelor eĭ se as-

www.dacoromanica.ro

semnédă locurĭ particularie, è *distribuţiune*.

Divisiv, care dă divisiunea s. servesce la dînsa. Că subst. *med.*, legătură (bandagiŭ) pentru à opri uniunea părţilor pre carĭ è applicată.

Divisor, (— *eor*), împărţitor. La R. maĭ partic. cel cè cumpără voturĭ pentru candidaţĭ la alegerĭ.

Divortire, à se separà. Vd. *urm.*

Divorţiŭ, (— *ĭum* din *dis-vortĕre* = *vertere*) separaţiune, maĭ ales cea între căsătoriţĭ (dispărţeniă), *syn.* repuḍiŭ. In gener. *discidiŭ*.

Divotamente, (ital,) *mus.* des. uă essecuţiuue pompósă şi demnă, respectabile.

Divulgare, à dà în vulg, respîndì în public. — *Divulgaţiune*, acţiune de à divulgà.

Divulsiune, (— *sĭo*), acţiune de à divele (vd. vb.) *med.* stăşiatul unuĭ organ prin effectul uneĭ violinţe esteriorĭ.

Djuti, preoţĭ aĭ Parsilor.

Do, sunet musicale, primul în scală, substituit, în secl. 17, de Italĭ luĭ *ut*.

Doblas, monnetă de aur portugesă, = 21 sf.

Doblero, mică monnetă hispanică, 2 = 2 ½ paral.

Dobra, monnetă de aur portugesă, dela 1722 val. 7 galb. 8 sf. Apprópe îndouit ecte *dobraon*.

Docente; (— *cens*), cel cè dă instrucţiune, professor de al treilè grad în academiele germane.

Dochma, vechiŭ nume al nneĭ mărimĭ de luugime, la Grecĭ.

Docile, (— *lis*), ascultător, propriŭ à priimì instrucţiune, dispus à se lăssà sĕ se conducă.

Docimasiă s. — MATICĂ, artea de à determinà prin medlòce chemice s. cercărĭ proporţiunea şi natur'a unuĭ metal conţinut în mineralele sĕn; essame ass. capacităţiĭ cuĭ-va pentru un officiŭ; *med.* summ'a cercetărilor necessarie pentru à depune în judecată sentinţ'a espressă de un medic.

Docket, (angl.) listă de mărfurĭ.

Docks, (augl.) vaste circuite de pétră în carĭ *se* întroduc apcle mărieĭ prin săgase (zăgaze) destul de largi cà sĕ pótă lăssà trecerea navilor. Uuele *dry docks* (docks secci) servesc pentru construcţiuuĭ maritime; altele *wit docks* (cu val) pentru esonerăţiunea (discărcarea) navilor. Datédă dela începutul secluluĭ currinte. Celle maĭ importanţi sunt în Londin şi Indielc orientalĭ.

Dochyard, (angl.) carenat, dressul careneĭ.

Docra, măsură pentru mărgăritar în Bombay.

Doct, (— *tus*), erudit. Ass. sensuluĭ şi semnificaţiunĭĭ vorbeĭ, pre care o înţellegeà puţin lul. Scaliger (Poet. VI. 7. p. 865, comp. G. E. Müller) comp. Fabricc I, 1 p. 89 şi Vit. Catull. p. XXXVII. Vd. şi Weichert Poett. Latt. Reliqq. p. 121.

Doctor, (— *tor*), la R. ăntĭiŭ ueră-cine dà lecţiune, maĭ târdiŭ syn. *professor*, maĭ ales de philosophiă. In evul mediŭ grad honorific al Scholasticilor; de prela secl. 12 cel maĭ înalt grad în uă facultate, la Franceşi. Vulgar syn. medic.

Doctrină, (— *na*), tot cè for-

www.dacoromanica.ro

méḍă uă unitate sciinţifică.— *Doctrinale*, relativ la doctrină.— *Doctrinar*, califică maĭ ales un cè stabilit prin pură sciinţă, deunde addessé *affectat*, *pedantic*. In acest înţelles se num. Guizot, R. · Collard *doctrinari*, deşĭ cu nedreptul.

Document, (— *tum*), tot cè póte procurà uă cunnoscinţă, titlu, dovadă.— *Documentare*, à dà documinte.

Dodeca, particulă grécă, arrattă că obiectul espres prin vorb'a cè ĭ va fi allăturată, constă din 12 părţi.

Dodecachord, (gr.) systemă de musică care adaugă patru tonnrĭ noue la celle opt essistinţi în cântul bisericesc roman. Nu adoptată.

Dodecaedru, (gr.) corp cu 12 snprafeçe; *absol.* unul din ceĭ cinci soliḍĭ regulaţĭ, terminat de 12 pentagonĭ regulaţĭ, egalĭ şi asscminĭ.— *Numere dodecaedrali* sunt numerele 1, 20, 84, 220, 455, 816 s. al. formănd un şir arithmetic de a treia ordine. Differinţele lor terţiarie sunt constanţi şi egalĭ 27. Se găssesc prin formul'a $^1/_2$ n. $(9n^2 — 9n + 2)$ punîndu-se pentru n. consecutiv numerele 1, 2, 3, 4 s. al.

Dodecagon, (gr.) *geom.* polygon cu 12 ănghinrĭ şi 12 laterĭ (format din 12 drepte taiăndu se căte doue).— *Numere dodecagonali* sunt 1, 12, 33, 64, 105, 156. Compun un şir arithmetic de ordinea secundă, avînd differinţele secunde constanţi şi egalĭ 10. Se găssesc caşĭ dodecaedrele prin formul'a n (5n—4). *System'a dodecaedrică* s. *dodecadică* procede din 12 în 12 unităţĭ. E divisă în classi ascindinţi din 12 în 12 (12 unităţĭ de uă classe formédă un'a din classea imméḍiat superióre), ale căror unităţĭ constitutive sunt puterile de 12. Astădĭ è usitată system'a cu puterile de 10.

Dodecagyniă, (gr.) ordine de plante cu 12 stygmate; din à 11 classe à systemeĭ luĭ Linné, conţinînd *dodecaendriele*, s. vegetalile cu 12—20 ovarie libere. Addesé ordinea şi classea se confund sub numele de *polygynie*.

Dodo, DUDU S. DRONDE, (*didus ineptus*), trib de passerĭ de genul struçiuluĭ. Perdut.

Dodra, (— *dra*), băutură compusă de 8 ingreḍienţi, la ceĭ vechĭ.

Dodrante, (— *drans*), vd. *Pond.*

Dogat, demnitate de dóge.

Doge, (din *dux*), persónă magistrale cu gradul de principe, în maĭ multe republice italiane, maĭ ales în Venetia dela secl. 7 s. 8. Se alegeà pre viéţă; aveà dreptul de pace şi de resbel, numià pre tribunĭ, dà prelaţilor învestitur'a. Dela secl. 12 puterea lor fù mărginită şi din 1173 s. 77 incepură à se alege de camer'a Mare (consiliul cellor 11 electorĭ, 41 dela 1240). In Genua astă magistratură fusse introdussă in 1339 in persón'a luĭ Simon Bocanegra. Dogiĭ se alegeà din corpul senatorilor şi erà assistaţĭ la tot essercitul autorităţiĭ lor de douĭ din senatorĭ. Stabiliţĭ ăntiiŭ pre viéţă, în 1528 timpul reginţeĭ lor fù determinat pentru douĭ anni. Francesiĭ ĭ derimară în 1799.

Dogmă, (gr.) principiŭ fundamentale al uneĭ sciinţe s. credinţe.— *Dogmatism* s. *metodă dogmatică* se num. ueri-cè doctrină redussă în systemă, speciale aceaa care plécă dela principie nemu-

www.dacoromanica.ro

tabilií şi deduce consecinţe certe în vertutea certitudiniĭ acestor principie. Oppusul sĕu este *Scepticismul* s. inclinaţiunea către dubiŭ, precând Criticismul (fundat maĭ ales de Kaut) este mersul sciinţific prin cercetare şi pătrundere. Dogmatismul *theologic* tinde, în essenţiale, à formulà precepte după veritățile espresse în Scriptură. Partea theologieĭ theoretice care represintă systematic dogmatele şi assiomatele religiuniĭ este *dogmatică=theologiă positivă, thetică* s. *loci theologici*. Incepută de Origene prin scriptul sĕu *De principiis*, Augustin *(de doctrina christiana)*, fŭ disvoltată maĭ ales de Maresiŭ şi Bouddeu, în secl. 17.

Dolce, — MENTE, (ital.) *mus*, cu dulcéţă.

Dolëanţă, (fr.) plângere, condolinţă. Dela secl. 16 se numià maĭ ales represintaţiunile conţinute în cahietele stateior generalĭ, speciale ale tiers état, pentru vre-uă petinţă. In 1789 fură suppresse.

Dolente, *dolentemente*, (ital.) *mus*. cu espressiune durerósă.

Dolerit, speçă de stîncă vulcanică.

Dolic, (gr.) gen din famili'a leguminóşelor, originar din America şi Indie.— Măsură de lungime la Greci, 1/2 stadie, după alţiĭ 12; după alţiĭ 24.

Doliŭ, (— *lĭum*), jale.

Dollar, monnetă în Statele-Unite, dela 1849 de aur, val. aprópe 6 sf. (10 d. = 1 aceră de aur s. 55 fr. 21 cent.). Pre ḑumătate sunt ceĭ de argint.

Dolmen s. — MIN, monuminte druidice de pétră, maĭ mult în Occidintele Francieĭ.

Dolomiă, pétră compusă de carbonat de calce şi magnesiă, maĭ alcs la Alpi, numită după Dolomicu, care ĭ a discopperit compositiunea. Theori'a este *dolomisaţiune*, datorită principale luĭ de Buch.

Doloroso, (ital.) *mus*. cu espressiune de durere.

D. O. M. (lat.) *Deo Optimo Maximo*.

Dom, (protug., breviat. din *dominus*, precum hisp. *don*), domn, signor. — Dat ăntîiŭ numaĭ papeĭ, se applică appoĭ la ueri-cè individ învestit cu uă domuitate ecclesiastică, maĭ ales la Benedictinĭ.

Dom, (maĭ vechiŭ *thumb*, ital. *duomo*) se numià în Germ. merid., în evul mediŭ, ueri-cè cathedrale, addesè bisericele cpllegialĭ. In genere ueri-cè biserică capitale din un oraş, maĭ ales dacă are învelişul boltit (în evul mediŭ *doma*): *archit.* turn spheroidale la uă biserică s. alt edificiŭ, correlativ la *cupolă*.

Dombeya, à cincia classe din famili'a malvacĕelor, stabilită de Kunth. Conţine plante din insulele merid. ale Africeĭ.

Domesdaybock, (pron. *domesdehbuck*), cadastrul statistic în Anglia.

Domestic, (fr.) servitor (slugă).

Domesticire, à înblănḑi (pentrn bestie).

Domesticitate, starea de domestic.

Domiciliar, de domiciliŭ.—*Domiciliat*, lăcuind la un loc. *Cedulă* (de bancă) *domiciliată*, cea dată spre plătit în altă parte decât unde a fost învestită.

Domiciliŭ, (—*lĭum*), locale un-

www.dacoromanica.ro

de stă nescîne permaninte. *Dom. rëale*, cel din patriă, opp. *civile*, affară din patriă.

Dominante, care domnesce. Speciale, *mus.* (*chorda dominans*) tonul predomninte. In evul mediŭ cel mai de sus s. cint'a gameĭ unuĭ ton (quinta toni), d. e. în *ut* s. *do* domin. è *sol*, numită astfel de Ramean pentrucă se găssesce în celle mai multe accorduri naturalĭ, séŭ pentrucă astădĭ è accordul minor de septimă s. care se affiă pre gradnl al cincilé, cel mai de sus, al gammeĭ. Constă din uă basă, terț'a și septim'a eĭ, addesé non'a mare s. mică, care ĭ se adaugă, (*do. mi.. si.. re*). Septim'a dela dominante în sus è subdominante.

Dominare, (— *nari*), à domni.— *Dominator*, cel cè domnesce. *N. us.*

Dominicale, relativ la Dumneḍeŭ, la biserică s. la duminică. Că propr. *dominicalĭ (lectiones dominicales)*; vd. *Homilie.—Literă dominicale*, characterul alphabetic care servesce à însemnà, în calendar, duminicele în tot cursnl annnluĭ. A pănă la G repetindu-se continuŭ pentru tóte ḍilele lnneĭ, prim'a ḍi à lnneĭ fiitóric începind ou liter'a immeḍiat nmmătóriă după aceaa care a desemnat finele lnneĭ precedinți. Dacă un'a din aceste litere coincide cu finele annnluĭ, tóte ḍilele preste carĭ cade ea, în cursnl progressiunĭ, sunt dnminice. Numărul annilor à doue secle, plus pătratnl lor, divis cu 7, minus 6 din remășiță dă liter'a dominicale (luăndu-se literele în ordinea alphabètică). Differinț'a 0 è egale g. La un cyclu de 28 de anni literele se presintă în aceaașĭ ordine.

Dominicanĭ, ordine de religiosĭ instituită la Tulusa de St. Dominique de Guzmann sub numele de *fratres praedicatores*, în 1215. Preste 15 anni se respîndiră în Parisĭ, deunde în tóte părțile globulnĭ. Scopnl lor erà mai ales à combate pre Albigesĭ (de consnlt. Fauriel, Croisade contre les Albigeois). După diversele țerre ei lnară numinĭ diverse, în Francia Iacobinĭ, după strat'a St. Jacques. Franciscaniĭ și mai târḍiŭ Jesnițiĭ le disputară supremați'a.

Dominiŭ, (— *nĭum*), în primnl sens drept de proprietate. La R. lŭ aveà nnmaĭ cetățianiĭ (pentrucă nnmaĭ eĭ possedeà *commercium*), numit *dominium justum, ex jure Quiritium*, opp. *dom. in bonis* s. proprietatea peregrinilor. Astădĭ se recunnosc dominiele Statnlnĭ, ale suverannluĭ și ale particularilor. Primele și secundele se confnndcà, în Francia, înainte de 1789 (în Germania aŭ eșit din proprietățile originarie ale dynastielor), *biens d'ancienne origine*. Legea din 29 Dbre, acel'așĭ an, lŭ restrînse și ordonă vinderea uneĭ părți din el, *biens de nouvelle origine*, conținînd pămînturile clernlnĭ, emigraților și hospițelor, din carĭ primele aĭ remas proprietate à Statnlnĭ. *Dominiul estraordinar*, stabilit în 1810, se compnneà din tóte bnnurile (mobilĭ s. nemobilĭ) cè Napoléon căpătasse prin coprinderile sélle, tractate s. al., de carĭ însă nu puteà dispune decăt în commodul Statnlnĭ.

Domino, (ital.) primitiv man-

www.dacoromanica.ro

tă de hiérnă à preoților copperind faç'a și hnmerii, camaliu. Astăți vestimînt de baluri mascate.

Dominoteriă, commerciu de hărtiă culorată s. al.

Domita, speçă de pétră vulcanică.

Domitiana quaestio, (lat.) întrebarea lui Domițiu.— Dom. Labeone propusesse uădată luĭ Iubențiu Celsu, fiind vorb'a de nisce marturi, uă cestiune pré originale, încăt vorb'a a remas egale cu cestiune risibile.

Dommagiu, (fr.) perdere, (pagubă), incommod. *N. us.*

Dompelers, (holland.) anabaptist.

Donarium, (lat.) metal discopperit în 1851 de Bergmann. După cercetări mai recinți s'a găssit à fi columbiul nedigest.

Donate, (— *ta*), dăruele, mai ales la monasterie.

Donațiune, (— *tĭo*), dăruélă; *legisl.* act scris prin care un individ (*donator*) strămută voluntar uă parte din avutul său la un altul (*acceptor*). L. R. se făceà prin *mancipatio, jure cessio, traditio.* — *Don. ad pias causas* é deplinită pentru scopuri religióse. *Don. intra vivos*, făcută precând trăiesc donatorul și accceptorul (de dînsele C. Napol. lib. III, titl. 2). *Donațiunile prin promissiune*, la ceĭ vechĭ, erà valabilĭ numaĭ fiind întărite prin un act, d. e. *stipulatio.*— *Don. sub modo*, deplinită pentru un scop determinat. *Don. ante et propter nuptias*, summă de arginți dată fidențateĭ de conjuge pentru susținerea familieĭ fiitórie și assecurant'a eĭ în cas de lipse a acestuia (stabilită prin lege sub imperatorĭ), precând *don. inter virum et uxorem* se deplinià după matrimoniu. Erà întredissă din presupunerea că interessi materialĭ în uă legătură de amóre strică intimitatea eĭ. *Donațiunĭ casualĭ* s. *potestative*, al căror effect depinde de voinț'a donatorului. Astăți opprite.

Don-quichottism, esaltaținne de *Don-Quichotte*, heroul romanului luĭ Cervantes.

Doppia, monnetă de anr în Italia, valóre diversă.

Dorcas, muselină de Indie.

Dorelot, (fr.) hom care îngrijesce mult de sine.

Dor-émul, musselină cu florĭ de Indie.

Doric, relativ la Dorĭ: *arch.* vd. *Columnă.*

Dormițiune, (— *țĭo*), *theol.* somnul S-teĭ Vergine înainte de assumpțiune. *Rr. us.*

Dormitiv, vd. *Soporific.*

Dormitoriu, (— *rĭum*), sală de dormit.

Doroir, (fr.) pennel cu care se assterne aurnl. Suppl. *aurator, inaurator.*

Doran, măsură de lungime grécă, 4 dg.

Dorsale, *anat.* relativ la spate.

Dorso-costale, *anat.* numchiĭ dințat posterior, superior, allăturat de vertebrele dorsalĭ și de cóste.

Dorsteuă, (— *na*), plantă sudorifică, numită póte după Dorsten, medic german.

Dorură, (fr.) inaurătură.

Dosă, (pr.) cantitate de cv. (de un medicament) mai aies stabilită pentru à se luà uădată.

Dote, (*dos*) — rĕu *dotă* — zestre.— *Dotale*, relativ la dote. *Re-*

www.dacoromanica.ro

gim s. *systemă dotale*, regim de associaţiune conjugale în care dotele nu devine proprietate commune a conjugilor.

Dotare, à assemnà dote.— *Dotaţiune*, acţiune de à dotà.

Drachmă, (gr.) vd. *Monnetă*. Cons. Prisc. II. p. 394 (Krehl), Kussey, Ancient wiagth and money p. 47—60. Gron. Sest. II, p. 91.

Dragantă, vd. *Tragacantă*.

Dramă, (gr.) la ceĭ vechĭ buccată de thëatru în versurĭ. Conţineà *tragedi'a*, *comedi'a*, *drama*, *satyricum*, *hilarodi'a*, *mimul*. Dela Schakespeare acţiune thëatrale mistă, meḑiariă între tragediă şi comediă.— *Dramă lyrică* maĭ în genere *operă*.

Dramatic, relativ la opere de thëatrn.

Dramatist, cel cë compnne opere de thëatru.

Dramaturgiă, arte dramatică, la Lessing.

Dramader, (gr.)— suppl. *dromedar (camilus dromedarius)* — cămilă care are numaĭ un bossŭ.

Dryadëe, trib din famili'a rosacëelor.

Dsileng, plantă marină pre marginile Russieĭ şi Chineĭ.

Dualism s. DITHEISM, systemă care admite doue principie.— *Dualist*, partén al dualismuluĭ.— *Dualistic*, *chem.*, *syn.* electro-magnetic.

Dualitate, calitatea lucruluĭ dnpln.

Duel, (— *lum*), luptă singulariă.— *Duelist*, culpabile de duel; care face professiune de à se bate în duel.

Duetto, vd. *Duo*.

Dulcifer s. — FICATIV, care aduce, produce dnlcéţă.

Dulcificare, à îndulci.— *Dulficaţiune*, acţiune de à îndulci.

Duo, buccată de musică pentru doue voci s. doue instiuminte. Vd. şi Marmontel Elém. de Litt. I. p. 489.

Duobol, obol duplu.

Duodecimale, *arithm*, care se numără, se divide prin 12.

Duodenale, *anat.* relativ la duoden.

Duoden, (— *num*), primul din intestinele subţirĭ. El occupă partea profundă à abdomeluĭ, urmeḑă immeḑiat stomacul şi communică cu dînsul prin pylor.

Duodenită, *med.* inflammaţinne à duodenuluĭ.

Duodi, secund'a ḑi à decaḑiĭ.

Duodramă, buccată dramatică cu douĭ ţutrelocutorĭ.

Duplicare, (— *care*), à îndoni.

Duplicata, (lat.) îndouitul uneĭ act nére-care.

Duplicaţiune, acţiune de à dnplicà.

Duplicator, *phys.* instrument propriŭ à conduce electricitatea.

Duplicatură, parte de membrane s. al. duplicate.

Duplicitate, calitatea duplnluĭ, stare în done feţe, *fig.* rea credinţă.

Dur, (— *rus*), tare, solid.

Durabile, (— *lis*), care póte durà.

Durandal, (germ.) sabiă à lnĭ Roland, heroul luĭ Ariosto.

Durare, à ţine în timp, continuĭ de à fi.

Durată, timpul cât duréḑă un lucru.

Duritate, (— *tas*), proprietate

www.dacoromanica.ro

cè aŭ corpurile de à resiste acțiunii care tinde à le divide.

Dut, vd. *Duyt*.

Dutgen, monnetă danesă, $^1/_{16}$ din thaler.

Duumvir, magistrat de justiță la R. Vd Liv. 1, 26.

Duyt, monnetă de cupru germană.

Dyadic, *arch.* binar.

Diarchiă, gubern de douĭ regĭ pre acel'aşĭ tron.

Dynametru, (gr.) instrument pentru à măsurà applicațiunea telescopiuluĭ.

Dynamiă, *phys.* effect constante al aceliaşĭ forțe; *mec.* (şi *unitate dynamică*) forță capabile de à redicà, în un timp dat, un kilogram la un metru de înălțime.

Dynamică, partea mathematicelor miste care calculédă miscările corpurilor suppuse acțiunĭĭ uneĭ forțe mecanice. Sciințʻa miscărĭĭ, opp. *Statică*.

Dynamism, sciință care esplică essistințʻa materieĭ prin antagonismul à doue forțe.

Dynamologiă, *did.* tractat de forțele abstracte.

Dynamometru, machină pentru à măsurà forțʻa motorilor, d. e à vaporiĭ. Vd. şi *Dynametru*.

Dynast, (gr.) reginte. După. vechiʻa espressiune, d. e. la Herodot., des. gubernatorĭĭ micĭ din țărrele nu grece. In evul mediŭ nerĭ·cè baron al imperatornluĭ avînd pre territorul séu drepturĭ de suveranitate, şedință şi vot în dietă.

Dynastiă, (gr.) urmare de principĭ din acel'aşĭ sănge. La Grecĭ se luà pentru uă formă determinată de Stat. Aristotele (pol. 4, 5, 1) o pune allăturé de oligarchiă, ὅταν ἄρχῃ μὴ ὁ νόμος, ἀλλ οἵ ἄρχοντες. Thuc. (3, 62, 2) ḍice de Thessalĭ εἰ μὴ δυναστεία μᾶλλον ἢ ἰσονομία ἐχρῶντο, şi în oraţiunea Thebanilor către Plateĭ oppune ὀλιγαρχία ἰσονόμος la δυναστεία ὀλίγων, observănd că acéstă formă de Stat è. cea mai apprópe de tyranniă.

Dys-anagogiă, (gr) *med.* difficultate de espectoraţiune.— *Dysarthrose*, delict în uă articulaţiune.

Dys·esthetică, slăbire à sensaţiunilor.

Dyspermiă, (gr.) alteraţiune à spermeĭ.

Dysphoniă, (gr.) difficultate de à vorbi.

www.dacoromanica.ro

E.

E. A cincia literă à alphabetuluĭ nostru. Că numerale *é*, la Grecĭ, valà 5; *,e*, 5000. La *R.* numărà 40; cu uă trăssură horizontale d'assupra 4000. In evul meḑiŭ *e* = 250. Că breviaţiune denótă, în chem., *etherină*. — E = *Emininţă* s. *Escellinţă*. S. *E. Son Eminence* (fr.). In logică esprime negativ'a universariă. Pre bussolă stă pentru *Est* (vîntul de Estŭ). Pre monnete vechie francese arrattă că aŭ fost bătute la Tours. In mus., la Germanĭ, sunetul *mi*, s. (= *e-si-mi*) *do*.

Eal, (— *lus*), patruped african citat de Pliniŭ.

Ebsom, *chem.* sare vitriolică cu basea pămîntóssă, numită dela fântăn'a Ebsom.

Ecclesiă, (— *gr*), biserică.

Ecclesiast, una din cărţile înţellepciuniĭ din Bibliă. *Neg.*

Ecclesiastic, bisericesc.

Echo, repetiţiune distinctă à sunetuluĭ reflectat de un corp.

Ecilibriŭ, (*aequilibrium*), egalitate de pond s. de forçă între doue lucrurĭ.

Ecinopţiŭ, (*aequinoctium*), timpul annuluĭ în care Sórele, trecînd prin ecator, face ḑilele şi nopţile egalĭ.— *Ecinopţiale*, de ecinopţiŭ.

Ecitate, *(aequitas)*, dreptate naturale.

Ecitaţiune, *(aequitatio)*, călărit.

Ecivalinţă, egalitate de valòre.— *Ecivaline*, care are ecivalinţă; *lit.* teudinţă de identitate.— *Ecivalinţi chemici* sunt numerele carĭ represintă cantităţi ponderalĭ substitubilĭ în uă combinaţiune (Pelouze et Fr. I. 12) s maĭ bine cantităţi carĭ substituesc cu acel'aşĭ effect cantitatea determinată à uneĭ combinaţiunĭ.— *Figure ecivalinţi* sunt celle egalĭ în întindere, diverse în formă.

Ecivoc, — CITATE, vd. *Ambiguitate*.

Eclectic, philosoph care, ne adoptând uă systemă particulariă, alege opiniunile verisimilĭ.

Eclectism, alegere luminósădin idĕele cunnoscute pentru à formà un corp de sciinţă, opp. *syncretism*. La ceĭ vechĭ se ḑiceà pentru system'a Neoplatonicilor Alessandrinĭ, carĭ căută sĕ confundă aristotelismul în platonism.

Eclegmă, *(ecligma)*, *med.* remeḑiŭ des, mólle, de pept.

Eclipsare, vd. *urm.*

Eclipse, (gr.) lipse trecătóriă de lumină în unul din corpurile ceresci.— *Eclipsire*, à pune în eclipse, întreceptà lumin'a.

Ecliptic, relativ la eclipse. *Conjuncţiune ecliptică*, obveninţă à doue plancte, care dă loc uneĭ eclipsi. *Terminĭ ecliptici*, limitele eclipsilor s. spaţ de apprópe 15 gr. în care póte avé loc uă eclipse de Şóre s. de lună, cu tóte că nu va fi esact în noduriĭ.

Ecliptică, (— *ca*), *astr.* curbă elliptică care trage callea Sóreluĭ pre zodiac.

Eclise, (gr.) s. ECLYS, *mus.* alteraţiune de un ton în genul enharmonic.

Ec... vd. *Equ*...

Eczemà, (gr.) *med.* pustulă ardinte.

www.dacoromanica.ro

Eczesiă, *med.* emoţiune viuă dar trecătóriă *(effervescintă)*.

Edacitate, (— *tas*), vd. *Voracitate*.

Edelspath, *miner.* speţă de feldspath.

Edict, (— *tum*), ordonanţă a snveranuluĭ.— *Edictale*, care perţine edictuluĭ. *Rr. us.*

Edificare, (*aedificare*), à construi, (cladi).— *Edificaţiune*, acţiune de à edificà.— *Edificator*, cel cè edifică.

Edificiŭ, *(aedificium)*, se dice de ueri-cè monument considerabile.

Editale, vd. *Edictale*.

Editare, *(excudĕre)*, à publicà, dà la lumină uă carte.— *Ediţiune*, acţiune de à editâ.— *Editor*, cel cè editédă.

Ediţiune, acţiune de à editâ, effectul.

Educare, (— *cari*), à cresce, dà instrucţinne, disvoltà facultăţile physice, inţellesuali şi moralĭ.— *Educaţiune*, acţinne de à educà.— *Educator*, cel cè dă educaţiune.

Effect, ceaa cè este produs de uă causă.

Effectiv, rĕale şi positiv. Cà subst., *milit.* cifr'a care representă starea şi numărul trupelor uneĭ naţiunĭ.

Effectuare, (fr.) à pune în effect, în essecuţiune.

Ef... vd. *Eph*...

Effervescinţă. (— *centĭa*) ferbere uşĭóră.

Efficace, (— *cax*), care are vertutea de à produce un effect, mult effect.— *Efficacitate*, calitatea efficacelnĭ.

Effigiă, (— *gĭes*), representaţiune. Ea ţine loc de obiectul însuşĭ. *Imaginea* i representă idĕ'a, *figur'a* trassurele şi statul, *portretul* similitudinea.

Efflorescinţă, (*-scentĭa*), *chem.* conversiune a uneĭ substanţe solide, maĭ ales sărĭ, în uă materiă pulverulinte prin esposiţiunea sa la àer libeı.

Effluvie, *chem.* fluidĭ neponderabilĭ, neperceptibilĭ, carĭ se dispart din tóte corpurile, maĭ ales din substanţe animalĭ şi vegetalĭ.

Effodientia, (lat.) numesc naturaliscii edinţatele ordinarie.

Effort, (fr.) în *physiol.* ueri-cè contracţiune uschiulariă în scop de à resiste uneĭ forţe esterioru; *mecan.* puterea cu care un corp în miscare tinde à produce un effect. Măsur'a ueri-caĭ effort è cantitatea de miscare cè el produce.

Ègalare, à fi egale.

Egale, (*aequalis*), de acel'aşĭ grad (deopotrivă).

Egalisare, (fr.) vd. *Egalare*.

Egalitate, răport între egalĭ, paritate, conformitate.

Eglogă, vd. *Eclogă*.

Egoism, amore de sine.— *Egoist*, cel cè are defectul egoismuluĭ.

Ègophoniă, (gr.) numesce Laënnec sunanţ'a de voce cè se aude dela un individ care are în una din pleare uă effusiune de abundanţă mediocre, puţin considerabile.

Ègopodiŭ, (— *dĭum*), *botn.* gen de ombelifere, tribul ammineëlor, conţiuînd plante herbacĕe.

Ègout, (fr.) canale subterraneŭ destinat à recepe şi à duce apele pluvialĭ s. domiţiarie.

Egyptiac, medicament escitante şi styptic.

Eider, speţă de raţă nordică.

Eispath, (*germ.*), s. *spath de sticlă*, substanţă pămîntósă, albă,

www.dacoromanica.ro

în lame carĭ redă imaginile că speculul.

Ejecțiune, căte-uădată în medicină pentru *dejecțiune*.

Elaborare, vd. *urm*.

Elaborațiune, acțiune prin care ființele organisate imprim substanțelor esteriorĭ s. materielor carĭ proced din întrnl lor însește modificațiunile carĭ le pot face apte de a servi nsulnĭ cĕ natur'a le a assemnat.

Elais, (fr.) gen de arbnrĭ marĭ din famili'a palmarilor pre cóst'a ecinopțiale și occidintalc à Africeĭ.

Elastic, vd. *urm*.

Elasticitate, (gr.) proprietate cĕ ań corpurile, în cel maĭ înalt grad gasele, de à reveni la volnmelc lor s. la form'a primitivă, dnpă·cĕ ań fost compresse.

Elaterină, substanță albă. cristalină, fórte amară, nesolubile în apă s. în alcali, puțin solnbile în acidĭ, afflată de Martius în elateriĭ.

Elateriŭ, nnme pharmaceutic al cncnmcriĭ sălbaticc (*ecbalium*) și unuĭ estras din el.

Elaterometru, *phys*. speță de manometrn s. barometru cĕ se adaptă la cilyndrele machinelor cu vapóre s. la recipiințiĭ machinelor de condesițiune pentru à cnnnósce approximativ elasticitatea vaporiĭ cilyndrelor s. aeruluĭ recipiinților.

Elatină, *chem*. reșină mólle și verde, trassă din elateriŭ; *botn*. gen de plante din famili'a clatinĕelor. Typnl séu este nă plantă din vecinătatea Parisilor, *e. hydropiper*, *élatine poivre d'eau*.

Elatită, sapin petrificat.

Elboeuf speță de postav frances.

Eldorado, numele uneĭ țerre de uă avuție fabnlósă, discopperită. cu espediținnea luĭ Pizarro în America meridionale.

Eleătică, philosophi'a disvoltată în schól'a dela Eléa (astădĭ Castellamare della Brncca). — Senophane Parmenide, Empedocle, Zenone, Melissu și obscurnl Heraclit snnt părtèniĭ acesteĭ systeme, cuĭ sc allătnrară appoĭ atomisticiĭ Leucip și Democrit.

Electiune, (— *tĭo*), alegere deplinită prin callea votaținniĭ. — Electiunile snnt *parlamentarie*, *departamentalĕ*, *municipalĕ*, dnpă locnl cĕ ań sĕ occnpc membriĭ aleșĭ. Electiunea este *directă* cănd conferesce inmediat fnnctiunile căror è necessitate à se dà persóne; *indirectă* s. *de doue grade* cănd determină saŭ alți electorĭ carĭ ań sĕ facă alegerea, saŭ candidați între carĭ cantă à domină uă altă pntere. Inaiute dc 1789 clectiunea se făceà, în Francia, numaĭ pentru corpurile mnnicipalĭ, pentru repartițiunca unor imposite și, la lunge intervale, pentrn Statelc generalĭ. După multe schimbărĭ întîmplate înainte revolnțiunea din 1848 perveni sĕ snpprime censul electorale și sĕ stabilésca *votul universale și direct*. Ueriĭ-cĕ frances în etate de 21 anni, care se buccură de drepturĭ civilĭ și politice, devenià elector. Legea din 31 Maiŭ, 1849, impusesse condițiunea de 3 anni de domiciliŭ; *decretul organic* din 2 febr., 1852, redusse la 6 lune dnrat'a domiciliulnĭ necessar pentru à fi înscris pre listele electoralĭ.

Electiv, care se face, se dă prin electiune.

Elector, cel cĕ are dreptul de à concnrre la electiune.

www.dacoromanica.ro

Electorale, care perţine electoriniĭ, electorilor.

Electorat, demnitate de elector în vechi'a constituţiune germanică.

Electricism, *phys.* systemă à electricităţiĭ.

Electricitate, agiute necunnoscut, caus'a phenomenuluĭ de attracţinne şi repulsinne cè presintă unele substanţe, cănd, după-cè aŭ fost frecate, sunt appropiate de corpurĭ uşiòrie, precum d. e. de foie de aur, s. al.— Se numesc *idioelectrice* corpurile carĭ devin electrice prin frecare, op. *anelectrice*, precum metalele. Pentru à esplică phenomenele electricităţiĭ se admit cà essistinţi douĭ fluiḑĭ carĭ, combinaţi între dînşiĭ prin attracţinne mutuale s. neutralisaţi unul prin altul, constituesc starea naturale à corpurilor.

Electro-magnetism, uniunea phenomenelor magnetice produsse de electricitate.— Conţine, astăḑĭ, galvanismul, pil'a luĭ Volta şi totalitatea acţinnilor carĭ se esercită între fluiḑĭĭ electricĭ şi magneticĭ. Pouill. Notions génér. de phys. p. 16.

Electru, (— *trum*), substanţă din 4 părţi aur şi 1 argint; succin.

Electuar, *pharm.* speçă de confecţiune din maĭ multe substanţe legate cu nn sirop. Comp. *eclegmă*.

Eledonă, (— *na*), gen de molluscе. Comp. *boletophag*.

Eleganţă, (— *ţia*), aptitudine, graţiă şi facilitate în proporţinnĭ; *lit.* vd. Marmont. Elém. de lit. I. p. 16.— *Elegante*, care are eleganţă.

Elegiă, (gr.) speçă à poesieĭ lyrice între epopeĕ şi melică.— După ethymologiă acceptul maĭ generale o deduce din un refrain cè se afflă în vechiul *nomos* anlodic, ἔ ἔ λέγω (opininne à luĭ Welcker Rheinisch. Museum 1836). Comp. alte numinĭ, precum εἶος şi *io Bacchos*, cu tòte că differec mult aceste numinĭ de ἔλεγος. Maĭ cert Grecii ar fi împrumutat numele dela Lyḑĭ, precum, d. e. vorb'a *tyrannos*. P. Boettiger (Zeitschr. für Alterthumswiss, 1848. vol. 7) cèrcă uă etymologiă din armenicul *eleng (calamus)*, reducţiune la flaut'a lyrică.

Prim'a disvoltare căpătă elegi'a la Ionĭ şi prim'a formă à sa este form'a eolică à lyriceĭ, fórte appropiată de form'a epică. Un sbor lyric, cugetărĭ temperate, maĭ mult receptinne decăt activitate à poetuluĭ sunt trăssurele essinţialĭ ale characternlnĭ sĕu. Dialectul este cel ionic. Callin, Mimnermu, maĭ tărḑiŭ Phileta şi Callimach sunt ceĭ maĭ însemnabilĭ elegici. Vd. şi Marmontel Elém. de litt. II. p. 22. sqq.

Elegiac, de elegiă.

Element, (— *tum*), corp simplu care intră în compositiunea cellor-alte.

Elementar, care perţine la eleminte, care tractédă de dînsele.

Elemi, reşină de America şi Ethiopia.— *Elemină*, principiŭ găssit într'însa.

Elenchic, care privesce controvers'a.

Eleomeli, *pharm.* bitume dèsă de Syria.

Elephante, (— *phas*), cel maĭ mare din animalile terrestri, originar din Africa.

Eleosacharum, (lat.) *pharm.* ammestec de un holiŭ essenţiale cu sahar.

www.dacoromanica.ro

Elcutherate, uumesce Fabriciŭ *coleopterele*, (vd. vb.).

Eliac, care se scólă s. se culcă în radele Sórelui. *Neg.*

Eliciŭ, (*elix*) linéă învirtită în șiurub împregiurul unuĭ cilyudru. *Neg.*

Eliometru, (gr.) instrument pentru a măsură diametrul astrelor. *Neg.*

Elioscopiŭ, (— *pĭum*), lunetă, ochian p ntru a se uità la Sóre. *Neg.*

Ellipse, (gr.) elisiune de una s. maĭ multe vorbe necessarie pentru regularitatea construcțiunii; *geom.* curbă produssă prin tăiarea oblică a unuĭ con drept, de uu plan care lŭ străbate deplin.

Ellipso-graph, instrument pentru a trage ellipsi.

Ellipsoid, (gr.) *geom.* solid format priu revoluțiuuea ellipsii în giurul uneĭ s. alteĭ din radele sélle.— *Ellipsoidale*, cu form'a ellipsoidului.

Elliptic, *geom. astr.* relativ la ellipse.

Ellipticitate, *geom.* fracțiune care esprime răporturi cellor doue assi ale ellipsiĭ; *gram.* calitatea uneĭ phrasĭ, uneĭ întorsure elliptice.

Ellops, gen de pesce.

Elocință, (— *quentia*), arte, facultate de a vorbi bine și a conviuge. Cons. Marmont. Elém. de litt. II. 32.

Elocuțiune, (— *tio*), alegere și ordinare a propositiunilor, mod de a se esprime.

Elogiast s- — GIST, care face elogiurĭ.

Elogiŭ, (— *gĭum*), oratiuue spre laud'a cuĭ-va.

Elongațiune, *astr.* ânghiul coprins între locul Sórelui și locul uneĭ planete, astă distauță fiind vădută de pre pămînt.

Elototl, uă passăre de Messic.

Elysiŭ, (gr., lat. *insulae beatorum, fortunatorum, ins. fortunatae*), la Homer frumósă cămpiă (*Ἠλύσιον πεδίον*, Odyss. IV, 563 sqq.) dincollo de Oceau, ședințа cellor fericĭ după mórte.

Emanare, (— *nare*), a eși, procede din.— *Emanațiune*, acțiune de a emană.

Emancipare, (— *pare*), a scóte de sub puterea.— *Emancipațiune*, act. de a emancipà. Vd. și *mancipațiune*.

Emblemă, (— *ma*), figură symbolică cu vorbe seutintióse. Pentru ceĭ vechĭ, carĭ o applică maĭ ales la mosaice, comp. *segmentum, crusta, tessella, tessellatum, sectile, vermiculatum.*

Emblematic, care ține de emblemă.

Embolismic, vd. *An.*

Emetic, vomitiv. Calificà, speciale, tartratul de potasse și de antimoniŭ, *tartru stibiat.*

Emetina, alcali organic conțiuut în maĭ multe varietățĭ de ipecacuanha, isolat în 1817 de Pelletier și Caventon.

Emigrante, care emigréză

Emigrare, (— *grare*), a eși diu țĕr'a sa pentru a se statorì în alt'a.— *Emigrațiune*, acțiune de a emigrà.

Eminentissimĭ, titlu dat cardinalilor mareluĭ Magestru de Malta; luĭ Rechelien de creaturele sélle.

Eminent, vd. *urm.*

Eminință (— *tia*), înălțătură mică; escelliuță; *anat.* vd. *apophyse.* Titlu dat altă-dată impe-

www.dacoromanica.ro

ratorilor şi regilor. Prin uă bullă a luĭ Urban VIII fù reservat cardinalilor, cellor treĭ electorĭ aĭ Imperuluĭ şi marelui Magestru al ordiniĭ de Malta.— *Emininte*, redicat, care stă maĭ pre sus, escellinte.

Emissar, (— *rĭus*), trămis pentru à lucrà pre ascuns.

Emissiune, (— *sĭo*), acţiune de à emite, aruncà affară, şi effectul.

Emissivă, (*putere*), *phys.* facultate cè aŭ unele corpurĭ de à emite caloric s. lumină.

Emolienţi, *med.* remedie carĭ dilată, distind, móiă.

Emoţionare, (fr.) à causà emoţiune. *N. us.*

Emoţiune, (— *ţĭo*), miscare, agitaţiune. Vd. şi *Commoţiune.*

Emphase, (gr.) affectaţinne, pompă în vorbire s. pronunţiaţiune. — *Emphatic*, în emphase.— *Emphatist*, autor emphatic.

Emulaţiune, (*aemulatĭo*), vd. *Rivalitate.*— *Emulator* vd. *Rivale.*

Enchiridie, (— *dĭa*), culessurĭ de diverse scripture; mannale, precum *Enchiridion* al luĭ Epictete şi al St. Augustin.

Encyclemă, (fr.) machină de thëatru carè imită interiorul uneĭ camere.

Enclytic, *gram.* calificà uă silabă carè şi lassă tonul pre cea următóriă.

Encyclic, circular al papeĭ către episcopĭ.

Encyclograph, autor de encyclographiă. — *Encyclographiă*, reuninne de tractate ass. totor ramurilor de sciinţă.

Encyclopediă, (gr.) repertoriŭ de cunnoscinţele humane.— *Encyclopedic*, de encyclopediă, carè conţine tóte sciinţele.— *Encyclopedist*, autor de encyclopediă.

Encyprotyp, săpat pre cupru. Calificà maĭ ales un gen de charte.

Endeca... vd. *Hendeca*...

Endemiă, (— *mĭa*), *med.* egritudine propriă uneĭ ţerre.— *Endemic*, particular unuĭ popor.

Eneide, se num. uă poemă à luĭ Virgiliŭ, alt'a à lnĭ H. de Veldeck.

Energiă, (gr.) forçă efficace, vertute.— *Energic*, care are energiă.

Enervare, (— *vare*), à slăbi.— *Enervaţiune*, act. de à enervà. Comp. *aponevrose.*

Enigmă, (gr.) esposiţiune à unuĭ obiect în terminĭ metaphoricĭ.

Enorme, (— *mis*), escessiv în mărime.

Enthusiasm, (gr.) viuă emoţiune à animeĭ.— *Enthusiast*, passionat pentru cv.

Enthymeme, (gr.) raţionament enunţat în doue propositiunĭ din carĭ secund'a è consecinţă à primeĭ.— *Enthymemism*, appropiat repede à done propositiunĭ.

Enunţare, (— *tiare*), à esprime ceaa cè nescine cugetă.— *Enunţatiune*, act. de à enunţà.—*Enunţativ*, care enunţă, dă scire, face menţinne.

Ephemeride, (gr.) commentar de lucrurĭ cè se fac pre tótă ḑia, ḑiar.

Ephesiae literae, (lat, *ἐφεσία γράμματα*), formule affiate de Dactylliĭ idaici s. phrygicĭ (de aci şi *phrygice*), dupà alţiĭ pre columnele Arthemiḑiĭ ephesice.

Ephi, măsură hebr. pentru grîne.

Ephorĭ, (— *roi*), magistraţi în Sparta, alessi primitiv de regĭ, maĭ tărdiŭ de tot poporul, în număr de cinci (alţiĭ 9. s. 10) annualĭ, însăr-

www.dacoromanica.ro

cinați mai ales cu processele private, addesé supplininți pre regi. Institu|iunea lor se attribuesce luĭ Lycurg; de ceĭ mai mulți, cu Cic. Legg. III, 7, luĭ Theopompu, care cel puțin ĭ ar fi oppus regilor. Numele *διὰ τὸ ἐφορᾶν*. Puterea lor érà judiciariă și administrativă, avind à decide, după Arist. pol. 3. 1. 7 *δίκας τῶν συμβολαίων, γερουσία* și *ὁ. φονικάς*. Vd. id. Rep. II. (Turn.) Pol. II. 10; V. 11. Nic. Cragiŭ Rep. Lacedaemoniornm II. 4; I. Meursiŭ Miscell. Lacon. II. 4. Boeckh *Staatshausaltherth.* și întrepreții la Diog. Laert. I. 98.

Epic, (— *cus*), de epopeă.

Epicerc, — suppl. *epicyclu— astr.* mic cerc imaginar al cuĭ centru este în circunferința altuĭ mai mare.— *Epicycloid*, curbă produsă de revoluțiunea unuĭ punt al circunferinței în care se învîrtesce, pre partea concavă s. convessă à alteĭ circunferințe.

Epidermă, (gr.) peliculă membranósă, semi-transparinte, care accoppere suprafața totor ființelor organisate. Comp. *cuticulă*.

Epigrammă, (gr.) poemă care tractédă în scurt un singur obiect, mai ales cv. semnificativ, propriŭ. Cons. Lessing Verm. Schriften (Werke vol. I. p. 93 sqq. 103 sqq.) Comp. Observatt. luĭ Herder în sect. II der Abhandl. üb. das griech. Epigramm (Schrift zur griech. Lit.-Werke vol. 26 p. 199 sqq.). Sulzer Theorie der schön. Künste. Eschemburg, Theorie der schönen Redekünste. Intre ceĭ anteriorĭ Vavassor, De epigrammate. Par. 1669. 1672. Voss, Instt. poett. III. 19, 20. Jul. Caes. Scaliger, Poet. III. 126 init p. 430, epigramma igitur est poema breve cum simplici cujuspiam rei vel personae, vel facti indicatioue, aut ex propositis aliquid deducens. Quae definitio simul complectitur etiam divisionem, ne quis demnat proxilitatem.» Rader. Prolegomm. ad Mart. (la edit. sa). c. 4: est epigramma, uti nunc accipitur, poema breve etc.— Th. G. Grocke De epigrammatis theoria denuo constituend. (Berol 1826) p. 5 sq. Marm. Elém. — Versul este de ordinar distichon, dialectul mai ales ceĭ ionic. Cules principale început de Nic. Heinsiŭ, deplinit de Burmann. Vd. *Anthologiă*.

Epigraph, inscripțiune.

Epilog, (— *gus*), conclusiunea uneĭ oratiunĭ.

Episodă, historiórà alăturată unuĭ eveniment principale.

Epistolă, (— *la*), scrissóre.

Epithalam, (gr.) poemă cu occasiunea uneĭ nunte.

Epithemă, (gr.) topic, remediŭ cè se applică pre uă parte à corpuluĭ.

Epithet, (gr.) termin adaus unuĭ substantiv pentru à modificà idè'a principale.

Epochă, (— *cha*), punt de importanță historică dela care incepe uă nouă computațiune à timpuluĭ, *aera*.

Epod, (— *dus*), ultim'a parte s. divisiune à uneĭ poeme lyrice, *ἐπῳδικά*.

Epopeă, Homer desémnă cănturile epice ἀοιδή prin ἀοιδή, precând *ἔπος, τὰ ἔπη*, vorbă, oratiune, historit, opp. *μῦθος*, mai mult pentru representațiunea subiectivă à historiteluĭ. Dela Pindar începe à se luà *epos* pentru poe-

www.dacoromanica.ro

mă epică, în opposit. cu cea lyrică. Ass. definițiuniĭ vd. Théry Conrs de litt., maĭ ales Heyne ad Virg. Aen. init.— Pentru formațiunea principaliĭ epopĕe homerice între alțiĭ decisiunile luĭ Ritschl (Ueb. den Stufengang der Ausbildung des homerisch. Epos din Weltgesch. in Umrissen u. Ausführungen de Loebell. vol. I. p. 600, ale acestuĭ din urmă la Scherr (Allg. Lit.— Gesch. II edit. p. 63, ale luĭ Wolf, pentru care Haupt, Hoffmann, Curtius, Köchly, din contră Geppert. Prim'a edițiune de Dem. Halcondylas. Florenz. 1488.

Epopsidĭ, familiă de passeriĭ Silvane.

Epulotic, *pharm.* remediŭ propriŭ à cicatrisà.

Equațiune, *alg.* espressiune à aceliașĭ cantităț presintată sub doue denominațiunĭ differinți.—*Eq. solarià=metemtose.*

Equator, vd. *Ecator.*

Equerre, *geom.* instrument pentru à trage un unghiŭ drept.

Equilaterale, s. — TER, *geom.* care are unghiurile drepte.

Equilibriŭ, (— *brĭum*), vd. *Ecilibriŭ.*

Equinopțiŭ, vd. *Ecinopțiŭ.*

Equitate, (*aequitas*), vd. *Ecitate.*

Eră, (*aera*), *chronol.* punt defipt demnde începe à se numără anniĭ; curs de anni numărați dela un timp determinat.

Erasmică, se dice de pronunț'a limbeĭ grece stabilită de Erasmu de Roterodam. Comp. *etacism*, opp. *reuchlinică* s. *itacism.*

Eresipela, vd. *Erysipelă.*

Errat, (— *tum*), *impr.* erróre de correctat.

Errată, tabel de errate.

Erronare, (fr.) à perde, rătăci. N. *us.*

Erróre, (— *rar*), rătăcire (greșiélă).

Erudit, (— *tus*), cu *eruditiune*, marĭ cunnoscințe în literatură.

Erupere, (— *rumpêre*), à eși cu iuțélă și putere (isbucni).— *Eruptiune*, acțiune de à erupe,

Erysipelă, (— *la*, gen. *tis*) *med.* speçă de inflammațiune.— *Erysipelatic*, care ține de erysipelă.

Erythematic, (gr.) syn. erysipelatic.

Esact, din (*ex-ago*), care are esactitate.

Esactitate, s. — TUDINE (— *tudo*), puntualitate.

Esacțiune, percepțiune rigurósă à impositelor.

Esagerare, à duce preste mĕsură.— *Esagerațiune*, act. de à esagerà.

Esanthemă, (gr.) *med.* ueri-ce erupțiune la pelle.

Esarch, (*exarcha*), officiar care commăndà în Italia pentru imperatoriĭ Constantinopoliĭ și care reședeà de ordinar la Ravenna. In Bis. grécă demnitate după patriarch.

Esatmoscop, vd. *Admidometru.*

Esaudire, (*exaudire*), à ascultà, împlini rugăciunea cuĭ-va. *Neg.*

Escadră, (fr.) *mar.* număr de navĭ de resbel sub un singur căpitan.

Escadron, (fr. diu lat. *quadra*), trupă de călarĭ, de ordinar 4 companie.

Escarts s. ESCAS, (*drept de*), drept perceput ass. totor avuțielor mobilĭ când treceà din mănele unuĭ bourgeois la uă persónă din altă classe.

www.dacoromanica.ro

Escellinţă, (*excellenţa*), grad eminînte de perfecţiune. Titlu honorific originar din Byzanţiŭ, primitiv dat imperatorilor şi principilor de sănge, maĭ tărdiŭ totor cellor învestiţi cu demnităţĭ înalte.

Escellĕre, (*excellĕre*), à întrece în calitate, în perfecţiune, persónele s. lucrurile din aceaaşĭ classe.

Escellinte, (*excellens*), care are escellinţă, de calitate superióre. *Escellentissim*, fórte escellinte. Titlu vechiŭ dat senatorilor Veneţieĭ adunaţi în collegiŭ în presinţ'a dogelnĭ.

Escentric, *geom.* califică spherele, cercurile conţinute unul în altul fără à avé acel'aşĭ centru; un ănghiŭ al cuĭ vîrf este între circunferinţ'a unuĭ cerc şi centru. Vd. *urm.*

Escentricitate, *geom.* distanţ'a între centrurile à doue cercurĭ escentrice; *astr.* distanţ'a între centrul şi căminul ellipsiĭ cè descrie nă planetă. *Esc. duplă.* distanţă între celle doue cămine ale ellipsiĭ, egale de doue orĭ escentricitatea simplă. *Neol.* (din angl, *eccentricity*), dispositiune naivă, originale, esaltată, à spirituluĭ.

Esceptare, à nu coprinde în un număr, în nă regulă.

Escepţionale, de escepţiune.

Escepţiune, acţiune de à escepta şi effectul. *Esc. civile*, altădată care derivă din dreptul civile, din lege, opp. *esc. pretorică*, care erà fundată numaĭ pre un edict al pretoruluĭ.

Esces, (*excessus*), ceaa cè esc din marginile raţiunĭĭ, reguleĭ, buneĭ cuveninţe.— *Escessiv* cu esces.

Escisiune, (*excisĭo*), *chir.* tăiare.

Escitare, (*ex-cieo*), à provocà. dà nascere.— *Escitaţiune*, acţiune de à escità.

Esclamaţiune, (*ex-clamatĭo*), strigăt de buccuriă, de admiraţiune, de indignaţiune.

Escludere, (*ex-cludo=claudo*, à scóte affară.— *Esclusiune*, acţiune de à esclude.— *Esclusiv*, care póte esclude.

Escommunicare, *schol.* à scóte din communiunea Biserice'ĭ.— *Escommunicaţiune*, acţiune de à escommunicà.

Escursiune, (*excursĭo*), irrupţiune în ţar'a nemiculuĭ.

Escusare, à dà cuvinte pentru à disculpà.

Esercit, miscare, activitate dèsă.— *Esercitare*, à pune în esercit.

Espansiv, (*expando*), care possede puterea de à dilatà s. à se dilatà.

Espectativă, assteptare fundată pre nă promissiune, pre probabilităţĭ.

Essecutare, (*ex-sequor*), à împlinì, reduce în act; esprime, represintà.— *Essecuţiune*, acţiune de à essecutà.

Essegese, (gr.) esplicaţiune, întrepretaţiune, speciale à Scripturei. Propriĭ esplicaţiune prin vorbe carĭ aŭ acel'aşĭ sens, nu acel'aşĭ sunet, d. e. unĭĭ întrepreţĭ cred că în maĭ multe locurĭ ale Scripturei vorbele *abba pater*, ultimul è pus prin essegese şi pentru à esplicà pre primul.— *Ess. numĕrică* s. *linĕară*, solnţiuuea numerică à equaţiunilor s. construcţiunea lor geometrică.

Essegeţĭ, eruditĭ carĭ se occupă de essegese. La Athenianĭ jurisperiţĭ pre carĭ judecătorii ĭ con-

www.dacoromanica.ro

sultă în affacerile difficilĭ şi importanţi.

Essegetică, în alg. vechiă methodă de a găssi rădăcinele equaţiunilor uneĭ probleme în numere s. în linëe, după carĭ problem'a erà numerică s. geometrică.

Essemplar, (—*plar*), care póte servi de essemplu.

Essemplu, (—*xemplum*), model, de imitat.

Essenţă, vd. *Essinţă*.

Essiliŭ, (— *lium*), depărtare din patriă (*ex solo*), pănă în perió-d'a republicană attăt constrînsă căt şi voluntariă. Propriă espulsiune din ţarră primitiv nu se găssesce, numaĭ *aquae et ignis interdictio*, priu care condemnatul nu puteà trăi în Roma. Tot accusatul erà liber à părăsi, înainte de accusaţiune, Roma şi à se încetăţeni în alt Stat. In anticitate erà chiar unele State determinate pentru acést'a, precum Tibur, Praeneste, unde nescine puteà merge că în *justum exilium*. Confiscaţiunea nu urmà aceste pedepsi; affară, la început, de criminile assupra căror se applicà, primitiv, *sacratio capitis*. Vd. *Publicatio*. Către finele republiceĭ essiliul deveni uă simplă depărtare din ţarră. In secl. I şi II al imperatorilor se substitui prin *deportatio*, lîngă care se formà modul cel maĭ dulce de essiliŭ, *relegatio*.

Essinţă, (*essentĭa*), ceaa cè constituesce natur'a unuĭ lucru.— *Essenţiale*, de essinţă, principale; absolut necessar, de mare importanţă.

Essod, altim'a carte à lui Mose, care descrie eşitul din Egĭpt; *lit.* ultim'a parte à tragedieĭ grece.

Essordiŭ, (*exordĭum*), *rhet.* prim'a parte à oraţiunieĭ. Vd. Marm. Elém. de littér. I. 143.

Est, Oriente.

Estaffetă, (ital. *staffa*), depeşiă, cel cè o duce.

Estafiladă, (ital. *staffilata*) *chir.* tăiătură în separaţiune.

Esthemă, (gr.) *phil.* lucru sinţit.

Esterliu, pond de 18 ½ grane în aurăriă.

Esthesiă, (gr.) *phil.* sensibilitate.

Esthetică, (gr. *aisthêsis*), termin crëat de Baumgarten pentru sciinţ'a frumosuluĭ s. philosophi'a arţiĭ.

Estoc, (grm.) sabiă lungă şi subţire care serviă spre à împunge.

Estompă, instrument al cuĭ vîrf è copperit cu pelle, servind delinëatorilor pentru à întinde crayonul, *estompare*.

Ethică, (gr.) philosophi'a morale.

Etnarch, (gr.) titlu dat de R. unor gubernatorĭ de provinţe judaice, *etnarchie*.

Ethnographiă, (gr.) sciinţă al cuĭ obiect este descripţiunea, divisiunea şi filiaţinnea popórelor.

Etymologiă, (gr.) originea uneĭ vorbe; sciinţ'a care caută acéstă origine.

Eucharistie, (gr.) săntul sacrament al corpuluĭ şi sângeluĭ luĭ I.- Chr. sub speç'a pănĭĭ şi vinuluĭ. Comp. *St. Sacrament*, *Communiune*, *Eulgiă*, *St. Cină*, la Protestanţi se num. *viatică* căndse dă egrilor în periclu de mórte.

Euchyliŭ, (gr.) *med.* bună natură à fluiḍilor corpuluĭ.

Euchym, (gr) *botn.* vd. *Cambiŭ*.

www.dacoromanica.ro

Euclase s. — de, silicat duplu de alumină și glucină, originar din Peruvia s. Brasilia. Strălucința și culórea sa aŭ făcut să se pună între geme.

Eucologiă, (gr.) s. — chologiă, ritualele care conține, la Catholicĭ, officiul duminicelor și principalilor sărbătorĭ; la Grecĭ tot ce se referesce la cerimoniele cultuluĭ.

Eucrasiă, (gr.) *med.* temperament bun.

Eudialith, mineral de Groenlanda.

Eudiapneustiă, (gr.) respirațiune facile.

Eudiometru, (gr.) instrument imaginat maĭ ales de Volta, perfecționat de Regnault, pentru à analysà maĭ particular aerul atmospheric.

Eufrasiă, (— *siă*), plantă herbacéă din tribul renanthacéelor, usitată altă-dată că remediŭ pentru ochĭ.

Eugraph, (gr.) cameră obscură, unde obiectele se văd în posițiunea lor naturale.

Eulogiă, (gr.) primitiv *eucharistiă*: appoĭ nume generic pentru lucrurĭ binecuvîntate în Bis. grécă.

Eupathiă, (gr,) resemnațiune în sufferințe.

Euphemism, (gr.) figură de dicțiune prin care se ascunde imaginațiunii idée puțin convenibilĭ.

Euphoniă, (gr.) successiune harmonióșă de sunete la uă singură voce. — *Euphonic*, de euphoniă, care produce euphoniă.

Eurythmiă, (— *mĭa*), *archit.* bună proporțiune.

Eusemiă, (gr.) se dice de totalitatea symptomatelor favorabilĭ în uă egritudine.

Eustyl, *archit.*, edificiŭ cu columnele distanți de 2 ¼ orĭ diametrul lor.

Eutassiă, (gr.) s. dilwiniŭ, *med.* constituțiune bine ordinată. — *Euthesiă*, constituțiune fórte.

Euthymiă, (gr.) trancilitate (liniște) à spiritului.

Eveniment, (*eventus*), întîmplare, eșit. Maĭ generale decât *eventură*, ceaa ce se întîmplă uneĭ persóne.

Eventaliŭ, (fr.) appărătóre; suppl. fiabel.

Evitare, (~ *tare*). à se ferĭ.

Evoluțiune, (fr.) *milit.* miscare à trupelor pentru à luà altă posițiune; *mus.* transmissiune reciprocă de basso și supra fără à resultà vre-uă schimbare în melodiă.

Exeat, (lit.) permissiune dată unuĭ ecclesiastic de à trece în altă diocesă, unuĭ scholar de à eșĭ din gymnasiŭ.

Exequatur, (lat.) altă-dată ordonanță à unuĭ judecător pentru uă essecuțiune.

www.dacoromanica.ro

F.

F, à șéssé literă à alphabetuluĭ, deunde al séssélé obiect din uerĭcé seriă al cuĭ început este A. Că breviat. desemnă, în evul mediŭ, 40; cu uă trăssură horisontale d'assupra 40,000. In *mus. F. s. F-ut-fa* pentru *Fa-la-ut-fa*, esprime à patra notă à gammeĭ diatonice. Pre monnete stă pentru Angers.

Fabel, mic comment, roman.

Fabulă, (—*la*) — și *fablă*,— eventură, narrațiune imaginată pentru à instrui s. delectă. La Romanĭ comp. principale Donat ad Terent. fabb. p. 91. ed. Zeun: fabula generale nomen est, ejus duae primae partes sunt, *tragoedia* et *comoedia*. Si latina argumentatio fit, praetextata dicitur etc. Ibid. Euanthius (p. 29) «illud vero tenendum est, post *νέαν κωμῳδίαν* Latinos multa fabularum genera protulisse: ut *Togatas* a scenicis atque argumentis Latinis; Praetextatas a dignitate personarum et latina historia (comp. Festu p. 75 ed. Dac.), *Atellanas* a civitate Campaniae, ubi acitatae sunt plurimae; Rhintonicas ab auctoris nomine; Tabernarias ab humilitate argumenti et styli, *Mimos* a diuturna imitatione vilium rerum et levium personnarum». Vd, și Marmontel Elem. II, p. 147, Théry Cours de litt. I.

Fabulator, care face fable. — *Fabulos*, imaginat.— *Fabulositate*, calitatea lucruluĭ fabulos. *Neg.*

Façată, partea principale, dinainte, à unuĭ edificiŭ.— *Façetă*, tăiăturele, feçele uneĭ petre, unuĭ diamante, unuĭ briliante lucrat. *Neg.*

Faceție, (—*tiae*), glume prin vorbe s. gesturĭ.— *Facețios*, de faceție, care face à rîde.

Facile, (—*lis*), lesne.— *Facilisare*, à face facile, înlesni. — *Facilitate*, înlesnire.

Facsimilar, făcut după imitațiune.

Facsimilat, vd. *urm.*

Facsimile, imitațiune perfectă, maĭ ales pentru scripture.

Facticiŭ, făcut, artificiale; opp. *naturale.*

Facțios, (—*sus*), turburător, sedițios.

Facțiune, (—*tio*), partit în un Stat, în un corp; *milit.* funcțiunea unuĭ soldat, *façționar*, în vigilațiune.

Factor, (fr.) cel cé fabrică instruminte de musică s. le accórdă; *arithm.* împărțitor.

Factum, (lat.) *jurispr.* script care conține esposițiunea unuĭ fapt de proces.

Factură, (fr.) indice, memoriŭ de numele și prețul marfelor cé un commerciante trămite commitinteluĭ séu; *archit.* modul cum é făcut un lucru.

Facultate, (—*tas*), vertute activă, dispositiune naturale prin meḑlocul cuĭ subiectul é capabile de à produce un effect; meḑloc de lucrare.— *Facultativ*, care dă facultatea; care se póte face s. nu.

Fad, (fr.) vd. *Fatuŭ.*

Fadóre, (fr.) vd. *Fatuitate.*

Fagan, coquilă bivalvă pertininte de *arches* ale luĭ Linné.

Fagara, (—*ra*), arburel de Ia-

www.dacoromanica.ro

ponia. de genul balsamodendrului, famili'a terebinthacëelor.

Falanster, vd. *Phalanster*.

Falsificare, à face fals, stricà.— *Falsificațiune*, acțiune de à falsificà. — *Falsificator* cel care falsifică.

Faimă, vd. *Famă*.

Falacios, (— *lax*), fraudulos, înșelăcios.

Falltrauck, (germ.) se num. în Suetia, Germ. și Francia un ammestec de plante aromatice, ușior astringinți, alpine, à cuĭ infusiune previne accidinții căderiĭ, loviturelor. Se dic și *vulnerarie suedice*, *theă* (ciai lat. *thea sinensis*) *de Suedia*, *speçe vulnerarie*.

Famă, (— *ma*), renume.— *Famos*, renumit (vestit).

Famelic, (— *cus*), turmentat de fame.

Familiă, (— *lĭa*, din *famulari*, à servi), tot cè perține uneĭ persóne. hómenĭ și lucrurĭ (Liv. 3, 55, 45, 40,= *servi* Cic. ad Div. 14, 4, *familia liberata*. Cf. ibid. I, 3. Brut. 22, deunde Cluent. 15: familia Martis=Martiales). Addesé ceĭ vechĭ unià *familia* și *pecunia* (și averile repausaților, Liv. 2,611) precum arrattă Salmas. ad Solin. p. 892. Comp. Burmann ad Sueton. Ner. 5. Maĭ restrîns tôte persónele de sub potestatea unuĭ *pater familias*, toți membriĭ familieĭ, carĭ pôrtă un *cognomen*. Sub imperatorĭ chiar membriĭ uneĭ *gens*, deunde până astădĭ „les descendants d'une souche commune.“

Familiar, (— *ris*), de familiă; care trăiesce liber cu altul.— *Familiaritate*, calitatea familiareluĭ.

Fanatic, (— *cus*), animat de un zel escessiv, furios pentru religiune, Primitiv calificà persónele consecrate templuluĭ.

Fanatisare, (fr.) à face fanatic (pre cuv.).

Fanatism, zelul, passiunea fanaticuluĭ.

Fandango, danț hispanic în treĭ timpurĭ, cu mișcare animată și voluptósă.

Fanfar, (fr.) ariă essecutată pre trompete, în semn de leteță.

Fanfaron, (fr.) care face pre marele (fără à fi).— *Fanfaronadă*, illusionea fanfaronuluĭ.

Fascinare, (— *nare*), à nimi prin un fel de farmec, de strălucire care accoppere adevărul.— *Fascinațiune*, acțiune de à fascinà.

Fasce, *fasces*, fasciclu de verge de ulm s. betulă, în medloc nă secure. Symbol al potestățiĭ regințĭ, veni în timpurile celle maĭ vechĭ din Etruria la Roma, unde fù purtat înaintea regilor, maĭ tărdiŭ înaintea consulilor și dictatorilor (primiĭ cu 12 și tot attățiĭ lictorĭ, secundiĭ cu 24). Pretoriĭ și propretoriĭ affară din Roma aveà 6; legațiĭ regesci numaĭ 5.

Fast, (— *tus*), affectațiune de à se arrătà cu strălucire, lussuriă.

Fasti, (*fasti*), registre la R., pre. carĭ se înscrià evenimintele totidiane. Kalendarium, in quo inter alia, qui dies fasti aut nefasti sint, consignatum est. (Lem.). Vd. Funcc. de pnerit L. L. III. § 15 p. 247 sqq. — Comp., după Liv., *commentarii pontificum*, carĭ după Wachsmuth. (Anf der roem. Gesch. p. 7. 9.) differesc de *Annales Maximi*. Cons. în gen. Leclerc des journaux chez les Romains, Becker Roem. Alterthümer.

www.dacoromanica.ro

Fastidios, care causédă fastidiŭ.

Fastidire, (— *dire*), à causà desgust.; La Cic. aliquid, etiam rectum, reprehendere; nihil facile probare. (Lem.).

Fastidiŭ, (*dium*), desgust, maĭ ales de aliminte.

Fastuos, (— *sus*), care disfăşiură lussuriă, pompă mare.

Fatale, (— *lis*). de fat, de sórte, care duce cu sine uă destinată neevitabile, neresistibile.

Fatalism, opiniune care négă libertatea, presupunnînd că factele din ordinea morale sunt, cà celle din ordinea physică, resultatul necessităţiĭ s. destinuluĭ.— *Fatalist*, cel cè ţine de fatalism, vulgar cel cè admite, în uére-carĭ casurĭ, influinţ'a destínateĭ.

Fatalitate, destinată, (ursită), neferice, întîmplare neferice (nenorocită).

Fatigă, (fr.) ostenélă.

Fatigare, (*defatigare*), à osteni.

Fatuitate, (— *tas*), impertininţă, negiobiă, laudă de sine însuşĭ.

Fatuŭ, (— *us*), lăndăros.

Favorabile, care favoresce (vd. vb.).

Favóre, (*favor*), graţiă, părtinire, binefacere, semn de binevoinţă.

Favorire, (*favere*), à părtini, à tractà cu favóre, à susţine prin binevoinţ'a sa.

Favorisare, vd. *Favorire*.

Favorit, care este în favóre.

Fecond, vd. *urm*.

Fecund, (— *dus*), care produce mult, fertile (roditor).

Fecundare, (*dare*), à face fecund.— *Fecundaţiune*, act. de à fecundà.

Fecunditate, (— *tas*), vd. *Fertilitate*.

Feculă, (*faecula*) pulbere albă, destul de assemine amidonuluĭ, care se precipită în fundul succuluĭ stors din uére-carĭ rădăcine s. grăunţi.— *Feculinţă*, sediment al uneĭ liquorĭ.

Feculită, principiŭ al vegetalilor feculóse.

Federale, relativ la uă confederaţiune. Vd. şi *federativ*.

Federalisare, (fr) à dà gubern federativ..

Federalism, systemă federale, à gubernuluĭ federativ.— *Federalist*, partén al federalismuluĭ.

Federativ, de federaţiune. *Gubern federativ*, acel'a în care maĭ multe State sunt unite prin federaţiune, precum în Amer. de N.

Federaţiune, (*foedus*), legătură, uniune de maĭ multe State, adunanţ'a ţinută pentru acest scop.

Federerz, (germ.) antimoniŭ în fire subţirĭ, numít şi antimoniŭ în pannă (fr. antimoine en plume).

Feldspath, (germ.) *chem. miner.* nume commune pentru maĭ multe minerale silicate din à căror speçă è şi granitul.

Felicitare, vd. *urm.*

Felicitaţiune,— suppl. fericitaţiune— vd. *Gratulaţiune*.

Felicitate, (— *tas*),— suppl. *fericitate*, fericire mare, bëatitudine.

Felucă, (fr.) mică nave pre Mediterranëa.

Femelă, (fr.) — bine *femină*— correlativ cu *mascur*.

Feminin, (— *nus*), opp. *masculin*, (vd. vb.).

Ferm, (*firmis*) tare. — *Fermitate*, tăriă.

www.dacoromanica.ro

Feroce, (— *rox*), sălbatic. *N. us.*

Ferocitate, — suppl. *feritate*— ferosiă, sălbătăciă.

Ferruginos, (— *neus*), de natu'ra ferruluĭ, care conține fer.

Fertile, (— *lis*), roditor.

Fertilisare, (fr.) à face fertile. — *Fertilisațiune*, act. de à fertilisà.

Fertilitate, (— *tas*), fecunditate.

Festin, (fr.) hospăț. *N. us.*

Fetid, (— *dus*), care are odóre fórte și neplăcută.

Feudale, relativ la feudalitate.

Feudalism, system'a feudalităților. — *Feudalist*, părtén al feudalismuluĭ.

Feudalitate, systemă politică care suppuneà pre vassalĭ suzeranuluĭ.

Fiasco, (ital.) cădere din uă întreprindere.

Fibre, (— *brae*), fire organice subțirĭ, elastice, estiusibilĭ, carĭ intră în compositiunea țessăturelor animalilor. Se destingeà uădată *f. simple*, *compuse*, *membranóse*, *nervóse*, *aponevrotice* s. al.

Fibrină, *anat. chem.* substanță animal : albiciósă, nesipidă și inodóre, care constituesce în mare parte materi'a fibrelor, carnea muschiulariă.

Fibrocartilagine, *anat.* partea mediariă între țessătur'a fibrósă și țessătur'a cartilagińósă.

Fibrolith, (*fibra-lithos*), substanță minerale de țessătură fibrósă.

Fibros, care are fibrè.

Fibulă, *chir.* instrument, speçă de inel, pentru *fibulațiune*, uniune à labrelor unuĭ vuln.

Ficticiŭ, vd. *Fictiv.*

Ficțiune, (— *tio*), invențiune fabulósă; *jurispr.* represiutațiune à unuĭ cè fals cà adevărat. Astădĭ *ficțiune legale.*

Fictiv, care represintă prin ficțiune, precând *ficticiŭ*, care este represintat.

Fictor, (— *tor*), sculptor pre cèră s. aramă. Vd. Varr. L. L. VI. 3 fictores dicti a fingendis libis, v. Casaub. ad. Suet. Aug. 5. Guther. Jur. Pont. II, 14 p. 223 (Lem.).

Fideicommis, în jurispr. rom. decisiune à testatoruluĭ către heredĭ de à se dà cè-va din averile lăssate altor persóne. Dela August furà recunnoscute legale. Astădĭ oprite.

Fideist, *relig.* cel cè cunnósce tóte mysteriele și dogmatele credinței catholice.

Fidele, (— *lis*), credincios. — *Fidelitate*, credință, esactitate în îndeplinitul datorielor, conveniunilor.

Fiduciă, (— *cia*), vd. *Tutelă.*

Fiduciar, cel însărcinat de testator à remite cuĭ-va successiunea.

Fief, (fr.) dominiŭ nobile, proprietate territoriale ținînd de un suzeran, *praedium beneficiarium.*

Figură, (din *fingere*), formă. Figur'a unuĭ obiect este obiectul însușĭ.

Figurare, à dà figură, represintà prin formă, imaginà, à avè cuvenință, symetriă cu alt lucru; *refl.* à și imaginà; *neutr.* à face figură, se arrătà cu prestanță.

Figurat, *gram.* prin metaphorà, opp. *propriŭ*, *naturale.* — *Copiă figurată*, aceaa care în loc de à se oppri pre uă singură notă, divide valórea eĭ în maĭ multe altele pre alt accord; *trăssură figurată*, aceaa care trece, prin un mers

www.dacoromanica.ro

diatonic, pre alte note decât ale accordului actuale; *harmonia figurată*, în care se trec mai multe note pre un accord. — *Numere figurate* sunt șiruri de numere formate după vre-uă lege.

Figurațiune, acțiune de a figura. — *Figurativ*, care represintă uă formă.

Figuretă, vd. *Figurină*.

Figurină, figură mică. Speciale mice figure antice de smalt, bronz s. argiut.

Figurism, *theol.* opiniunea celor carî privesc evenimintele T. Vechiŭ că figure ale T. Nouŭ. — *Figurist*, părtén al figurismului; *artt.* cel cé formédă figure în ipsos.

Filagran, vd. *Filigran*.

Filandres, (fr.) fire lungi și subțirî.

Filiale, de fiŭ, quod filium decet.

Filiațiune, (— *tio*), vd. *Genëalogiă*.

Filicorne, s. NEMATOCERE, familiă de lepidoptere cu antennele în formă de fir, precum bombycele.

Filiforme, (— *mis*), *botn.* subțire, cilyndric și flessibile că firul.

Filigran, ueri-cé operă de cerăriă făcută cu fire rotunde fórte delicate, întreiectate uncle în altele, represintând diverse ornaminte.

Filius ante patrem, (lat.) fiiul înaintea tatălui. Nume dat altă-dată epilobului din causa fructului sĕŭ fórte visibile înainte de vestedítul floriĭ.

Fin, subțire, delicat.

Finale, de fine, dela fine. Că subst., *mus.* not'a principale a moduluĭ, asupra cuĭ caută sĕ finéscă modulațiunea s. buccat'a.

Finanță, (din *finare*), propr. arginți destinați pentru spesele cé are nescine à face, arginți presinți; arginții și veniturile Statuluĭ, scința administrațiunii lor.—Sully este primul care o regulâ. Colbert le stabili.— *Finanțiale*, (neol.) care perține finanțelor.— *Finanțiar*, care este în affacerile finanțelor.

Fineță, calitatea lucruluĭ fin.

Firmi, (— *mis*). vd. *Ferm*.

Flacon, (fr.) sticlă, lagenă.

Flagel, (— *lum*) biciŭ.

Flagelare, (— *lare*), à bicui. — *Flagelațiune*, acțiune de à flagelà.

Flageolet, (ital.) *mus.* micà flautà al cuĭ sunet este clar și subțire.

Flagrante, (— *grans*), înflăcărat.

Flamard, (fr.) sabiă cu lam'a în formă de flacără.

Flamini, (— *nes*, *a filo*, *filamen*, quod per synecopam flamen dicimus. *Prisc.*, în timpul nouŭ din *flare*), preoți, la R., aĭ fiă-cărui deŭ, în număr de 15, alessi mai tărdiŭ în comițiele curiate, augurați de Pontifex Max. Funcțiunea lor erà pre viétă; dar puteà fi destituiți în unele circunstanțe. Se divideà în *flamines majores*, dintre patricĭ, și *fl. minores*, de multe orĭ plebeĭ. *Fl. majores* erà *fl. Dialis*, *fl. Martialis*, *fl. Quirinalis*. De cei minorĭ perțineà, între alțiĭ, *fl. Volcanalis*, *Pomonalis*, *Carmentalis*, *Floralis*. Sub imperatorĭ se creărà și flaminiĭ imperatorilor îndeițiĭ, între carĭ principalele erà *fl. Dialis*, preotul luĭ Joue. Acest'a aveà că semn al demnităție un lictor, sella curulis și toga praetexta.

www.dacoromanica.ro

Flattare, (fr.) à adulà, linguși. — *Flatteriă*, adulațiune. *N. us.*

Flatuositate, *med.* se dice de vînturile formate contră natură în stomac.

Flautino, (ital.) *mus.* indică partițiunĭ pre mică ființă s. octavă.

Flegart, (fr.) s. — GARD, piață commune, drum mare.

Flegmă, (gr.) vd. *Phlegmă.*

Flessibile, (— *xibilis*), care se pôte îndoni. — *Flessibilitate*, calitatea flessibilelnĭ.

Flessiune, (— *xĭs*), îndouitură; *gram.* terminațiune.

Flibot, (pôte angl. *fly-boot*), navicelă de corsar.

Floréale, (fr.) à 8-a lună à calendaruluĭ republican, îutre 20 Aprile și 19 Maĭ.

Florican, cocor de Ceylan.

Florifer, care produce florĭ.

Floripondio, *botu.* stramoniŭ de Pernvia.

Flotă, (fr. lat. *classis*), uniune de maĭ multe vasse carĭ navigă împreună. — *Flotilă*, mică flotă, maĭ ales de navĭ de resbel. — *Flottisti*, commercianți carĭ merg cu flotele în America. Comp. *galionisti.*

Fluată, *chem.* sare din acid fluoric și uă base.

Fluctuațiune, (— *tĭo*), cumpănire (balansare) à unuĭ licid.

Fluctuos, (— *sus*), agitat de miscărĭ violinți s. contrare.

Fluid, (— *dus*), care curge. Ca snbst., *phys.*, corp ale cnĭ mollecule sunt așià de slab legate între dînsele că se miscă facile unele ass. altor, precum ap'a s. al. — *Fluidĭ elasticĭ* sunt aceia carĭ resultă din continnațiunea întroducțiunĭĭ caloriculuĭ în un corp ajjuns în stare de licid. Din acesti fluḑiĭ uniĭ și conservă fluiditatea elastică sub celle maĭ forți pressiunĭ cè ar sufferi și la tôte gradele de frig cunnoscute. Se numesc *fluiḑĭ aeriformi*, pentrucă aerul atmospheric ține prim'a ordine între dînșiĭ, *fluiḑĭ elasticĭ permaninți*, s. *gasurĭ*, opp. *fluiḑĭ elasticĭ nepermaninți* s. *vaporĭ.*

Fluidificare, (— *care*), à reduce în stare de fluid. — *Fluidificațiune*, acțiune de à fluidificà.

Fluidist, părtén al magnetismuluĭ animale că provenind din un fluid particular.

Fluiditate, calitatea fluiduluĭ.

Fluo-borați, *chem.* sărĭ din acid fluo-boric și uă base.

Fluo-boric s. FLORUR DE BORIŬ, gas din fluor și boriŭ.

Fluo-columbată, sare dîn acid fluo-columbic și uă base.

Fluor, *chem.* altă-dată *spath fluor*, *calce fluatată* s. *fluor de calciŭ.* Astădi vd. *Phtoră.* In chem· *alcali volatile*, un licid.

Fluorhydric (*acid*), *chem.* numit și *acid fluoric* s. *hydrofluoric*, com. binațiune de fluor și hydrogen. — *Fluorhydrată*, sare din acest acid și uă base.

Fluoridă, *chem.* combinațiune de fluor cu un acid.

Fluorur, *chem.* combinațiune de fluor cu un corp simplu.

Fluo-silicată, sare din acid fluosilic și uă base. — *Fluo-silicic*, acid gasos din fluor și siliciŭ.

Flussu, (- *xus*), miscare regulată și periodică à mărĭĭ.

Fluviale, (— *lis*), de fluviŭ (vd. vb.) — *Fluviatile*, care cresce și trăiesce în fluviŭ, merge pre fluviŭ.

Fluviŭ, (— *vĭus*), gîrlă.

www.dacoromanica.ro

Folio, (lat.) *impr.* numărul pus la pagine. Carte *în folio*, ale cuĭ foie sunt numaĭ în doue. *Folio recto*, prim'a pagină, *fol. verso*, a doua.

Fongus, (lat.) crescere cărnósă pe uă plagă.

For, (— *rum*), în genere loc unde se adună poporul. Maĭ târdiĭ și locul de adunanță al armateĭ în castre (altă-dată *principium*), înainte de *praetorium*, unde se afla scaunul oratoruluĭ (*tribunal*), *arae* și *auguratorium*.— Numărul forurilor se adausse în Roma relativ cu crescerea acesteĭ cetățĭ, în unele se tractă affacerile Statuluĭ și cetățianilor (*fora civilia*), în altele se făceà commerciŭ (*fora venalia*).—Astădĭ (*for esterior*) jurisdicțiune, tribunale de justiță.

Forță, vigóre, putere, energiă, intensitate de acțiune. — *Forță motrice*, care produce uă mișcare actuale. *F. espansivă*, aceaa prin care un corp elastic se întinde.

Forțare, (fr.) a constrînge sili).

Forestier, (fr.) care are uă sarcină, uă funcțiune în administrațiunea pădurilor.

Formă, (— *ma*), configurațiune a corpurilor, dispositiune particulară care face un corp a se distinge de altele. Vd. *Figură*.

Formare, a dà ființă și formă.

Formale, învestit cu tóte formele necessare, espres, precis, positiv.

Formalism, (— *mus*), systemă metaphysică care négă essistința materieĭ, ne recunnoscînd decât form'a.

Formalitate, clausă, condițiune de care caută sĕ fiă învestit un act spre a fi valabile.

Format, dimensinnea unuĭ librn (cărțĭ).

Formațiune, acțiune de a formà.

Formidabile, (— *lis*), de temut.

Formulă, (— *la*), formă prescrissă, espressiune determinată a unuĭ act, uncĭ legĭ s. al.

Forte, (— *tis*), tare, ferm.

Fortereță, (fr.) loc fortificat.

Fortifiare, (fr.) vd. *urm.*

Fortificare, a face forte, ferm, a întări.

Fortiori, (lat.) s. a fortiori, cu atât maĭ mult.

Fortună, (— *na*), sórte, cas fortuit; fericire, opulință.

Fortunat, (— *tus*), ferice (norocit).

Foscarenia, plantă dintre tetrandric, dela numele luĭ Foscarini.

Fossă, (— *sa*), șanț.

Fossile, (— *lis*, *lius*), substanță pământósă, petrósă și mineralc cè se găssesce în pământ. Naturaliștiĭ franceșĭ numesc astfel corpurile organice de timpurĭ fórte depărtate, abstruse (îngropate) in târîmurĭ depuse de apă.

Fothergile, gen stabilit de Linné pentru nisce plante din Amer. septentr.

Fottalongé, (fr.) s. gée, materiă de Indie vărgată de serică s. al.

Fours à cristaux, (fr.) numesc lăcuitoriĭ Alpilor cavitățĭ învestite cu cristalĭ cè se găssesc in munțiĭ graniticĭ, de ordinar la mare înălțime.

Fracțiune, (— *tio*), *theol.* act. de à rupe, parte à eucharistieĭ; *arithm.* număr compus din părțĭ ale intreguluĭ.

Fragile, (— *lis*), care se frînge facile.— *Fragilitate*, calitatea fragileluĭ.

www.dacoromanica.ro

Fragment, (— *tum*), nume dat remaselor necomplete de scripte dela ceĭ vechĭ. *DD. Didot* aŭ întreprins uă interessante collecțiune, unde, între altele, Fragmenta philosophorum græcorum, gr. et. lat. cur. Mullach.

Fregată, (fr. din catal. *fragata*), nave de resbel, maĭ ușióră decât navea de linĕă, de ordiu. 36—48 tunurĭ.— *Fregaton*, micà fregată venețiană.

Freisleben, substanță minerale albastră, după numele mineralogistuluĭ care a descris'o ântĭiŭ.

Frenesiă, vd. *Phrenesiă*.

Fresque, (fr. ital. *fresco*), pictură de culorĭ muiate în apă pre un mur illinit de currînd, *à depinge à fresco*.

Fret, (fr., *frette* după Acad.) s. NOLIS, locațiune (închiriat) al uneĭ navĭ pre Mediter.

Fresqueță, (fr.) prospățiă, frăgedime. *Neg*.

Fricțiune, (— *tĭo*), acțiune de à frecà.

Fripon, (fr.) înșelător. *Friponeriă*, acțiunea friponuluĭ. *N. us*.

Frison, postav commune de Poitou.

Frivol, (— *lus*), van, fără soliditate. — *Frivolitate*, calitatea frivoluluĭ.

Frondă, fr. prasciă.

Frontieră, limită care separă doue State.

Frontispițiŭ, (*frontis— inspectio*), *arch.* fățată, partea principalc à unuĭ edificiŭ.— *Fronton*, ornament făcut dc ordinar în triănghiŭ, d'assupra intrăriĭ unuĭ edificiŭ.

Fruct, (— *tus*), rod.

Fructifer, (—*fer*), care produce fructe.

Fructificare, à adduce fruct, à pune în stare de à produce. — *Fructificațiune*, nume generic pentru totalitatea phenomenelor carĭ insoțesc producțiunea fructuluĭ și a organelor destinate pentru acéstă operațiune.

Fructiforme, în formă de fruct.

Fructuos, care produce fructe (poetic, altfel *fertile*); *fig.* utile, lucrativ.

Frugăle, (— *lis*), content cu puțin, cumpătat. Comp. *sobriŭ*. — *Frugalitate*, calitatea celluĭ cĕ este frugale.

Fugitiv, (— *vus*), care este în fugă (fugar).

Fulminală, (*taeda*), făcliă mare grossă de cĕră s. reșină. *Neg*.

Fulminănte, (— *nans*), care fulmină (vd. vb.).

Fulminare, à face sgommot, (pentru perss. în mănià); à publicà acte cu nére-carĭ formalităț. Vd. *urm*.

Fulminațiune, *chem.* detunațiune, esplosiune escitată de foc.

Fulminată, *chem.* sare din acid fulminic și uă base.

Fulminic (acid), acid care formédă combinațiunĭ metalice proprie à produce esplosiunĭ.

Funcțiune, (-- *tĭo*), acțiune propriă unuĭ stabilit, *physiol.* unuĭ organ; sarcinà, officiŭ; *alg.* altădată diverse puterĭ ale uneĭ cantităț; astădĭ cantitate compusă de un număr de terminĭ între carĭ è coprins x

ax, ax^2+b $\sqrt{ax+b+c^2}$ $(ax+b)^2+cx$ etc.

Sunt funcțiunĭ ale luĭ x.

Funcționar, cel care împlinesce uă funcțiune; care esercită uă funcțiune à Statuluĭ.

www.dacoromanica.ro

Fundament, (— *tum*), base (temelie): *fig.* causă, motiv.— *Fundamentale*, de fundament.

Fundare, a pune fundaminte (clădi).— *Fundațiune*, acțiune de a fundă.— *Fundator*, cel care fundédă.

Funerar, (— *rĭus*), relativ la cerimoniele îmmormîntatuluĭ. Comp. *funebre*.

Funebre, (— *bris*), vd. *prec.*

Funeste, (— *stis*), sinistru, care adduce s. annunță nefericire.

Funĭcular, compus din funĭ.

Fur, (*fur*), cel cè fură, hoț.

Furagiŭ, (fr.) grănunțe, fin.

Furb, (fr.) înșelător.— *Furberiă*, acțiunea furbuluĭ.

Furibund, (— *dus*), supus la furóre.

Furóre, (— *ror*), transport violinte de mănià.

Furt, (— *tum*), furtișiag.

Furtiv, (— *vus*), se dice de lucrurile carĭ se fac în ascuns.

Fusarion, plantă din genul fusidiuluĭ.

Fuscită, mineral observat la Kallerigen, aprópe de Arendal, în Norvegia, assemine pliniteĭ.

Fusibile, (— *lis*), care póte fi licidificat, topit.

Fusidiŭ, *botn.* nouŭ gen conținînd patru speçe de plante cu sporidiele fusiformi.

Fusiune, (— *sio*), topire.

F-ut-fa, *mus.* notʻa *fa*.

Fycose, (— *sis*), *med.* dartru (lat. *lichen*, *impetigo*) al plepelor.

www.dacoromanica.ro

G.

G, a șeptê literă a alphabetului; al șeptelê obiect din ueriĭ-cê seriă care începe prin *a*. — Cà numerale valà, la R., 400; cu uă trăsură horisontale d'assupra 40,000. La Grecĭ $\gamma = 3$, $\overline{\gamma} = 3000$. Iu mus. este numele celeĭ mai inalte din celle treĭ cheie musicalĭ. *G.* s. *g-re-sol* s. *g-sol-re-ut*, pentru *sol-si-re-sol*, des. al cincilê, (altă-dată al șeptele) sunet al gammeĭ diatonice. Pre monnete arrattă cà sunt bătule la Poitiers. *In* chem. *glycinii*. — Supplinită la ĭuceput prin *c*, aceastà literă cantà à fi venit în us către secl. 5. Comp. K. L. Schneider Elementarlehre I. p. 3, 231, 268, mai ales cercetările luĭ Nahmmacher. Comm. de litter. rom. sect. II, c. 1, p. 51 sqq. Seyfert Lat. Sprachlehre I, p. 5 sqq. 34 sqq. 810 sqq § 54 sqq. Comp. cu Reisig Vorles. üb. lat. Sprachwiss. § 45 sqq. p. 56 sqq.; Ramshorn, Lat. Grammatik 2 edit. § 4 și 5. Freund Wörterbuch der lat. Sprache I p. 596 sqq. Lepsiŭ De tabb. Eugubb. p. 36.

Gabari, s. RIT, mai ales model de construcțiune de navi.

Gabellum, s. GLABELLUM (lat.) *anat.* spațul fără păr dintre sprincene.

Gagiŭ, (fr.) ceaa cê se dă spre securitate de uă datoriă, de un împrumut, deposit.

Galant, (fr.) sociabile, de conversațiune plăcută, de commerciŭ cert, civile, urban.

Galanteriă, calitatea galantuluĭ.

Galeria, (fr.) portic, sală lungă pentru preămblat s. espositiune mai ales de tabele.

Gallic, (*acid*), *chem.* acid organic, obținut de Scheele în 1786, compus de carbonc, hydrogen și ossygen.

Galon, (fr.) șiret, găitan.

Galop, (fr.) ămblatul caluluĭ cel maĭ iute.

Galvanic, de galvanism.

Galvanism, nume dat, după Galvani, inventorul sĕu, fluiduluĭ electric disvoltat prin frecare. In gen. ramure à physicek care se occupă de phenomenele electrice produsse prin contactul unor corpurĭ.

Galvanometru, s. MULTIPLICATOR, instrument de physică, imaginat de Schweigger, pentru à discopperi celle mai micc trăssure de electricitate în miscare.

Gambă, instrument de musică Vd. *Violă*.

Gambă, (fr. *jambe*), parte à corpuluĭ human dcla genuchiŭ până la pele.

Gamma, (gr.) à treia literă à alphabetuluĭ grec, care îu vechi'a notațiune represintà pre *sol*, de unde plecà gamm'a normale Astădi esprime o successinne de sunete ascindinte s. descindinte în întinsul octaveĭ. Estę de maĭ multe speçe, determinate prin ordinea în care suuetele carĭ o compun, sunt dispuse. Se pot distinge în octavă 12 sunete differinți, puse la distanță egale unele de altele, ceaa cê se num. *semi-tonurĭ* și à căror seriă continuită formędă *g. chromatică*.

Ganglion, (gr.) *med.* speçă de tubercule mice.

www.dacoromanica.ro

Gangrenă, (gr.) mortificaţiune à uneĭ părţi din corp.

Gangrenare, à deveni gangrenos.

Gangrenos, de natur'a gangreneĭ, în gangrenă.

Garant, (fr.) care respunde pentru altul s. pentru sine (kezaş).— *Garanţă*, obligaţiunea garanteluĭ; securitate.

Garbin, *mar.* vîntul de Sud-vest pre Mediter.

Garçon, (fr.) copil virile până la etatea matură, băiat.

Garde-robe, (fr.) almar în care se ţin vestimintele, vestiar.

Garnisónă, (fr.) trupă care păzesce un post. Suppl. *preşeḑ.*

Garnit, (fr.) provăḑut cu celle necessare pentru ornament, conservaţiune, appărare, us, commoditate. Suppl. *instruct.*— *Garnitură*, ceaa cè servesce à ornà (garnì); uniunea obiectelor carĭ ornéḑă.

Gas, (germ. *Gahst*=*Geist*), nume crëat de Van-Helmont pentru toţĭ fluiḑiĭ aeriformi. Principalele între corpurile simple sunt: ossygenul, hydrogenul, *azotul*, chlorul.— Mariotte, Torricelli, Macquer, DD. Gay-Lussac, Magnus, Regnault aŭ studiat proprietăţile physice ale gaselor.

Gastralgiă, (gr.) durere de stomac.

Gastrită, *med.* iuflammaţiune à stomacnluĭ.

Gastrolatru, lacum. *Neg.*

Gastrologiă, (gr.) tractat ass. bucсătărieĭ.

Gastronom, (gr.) amic al măncării, cel cè cunnósce artea de à o face.— *Gastronomiă*, passiunea pentru măncare, artea de à o face.

Gaz, vd. *Gas.*

Gazaniă, plantă dela Buna-Speranţa, stabilită de Linné.

Gazelă, (arab.) frumos patruped, fórte uşior la fugă, speçă de antilop, numit şi *dorcas.*

Gazettă, (ital.) primitiv mică monnetă de Veneţia, preţul unuĭ ḑiar care appăreà în acéstă urbe la începutul secl. 17 (póte şi dimin. din *gazza*); appoĭ foiă periodică, syn. *ḑiar.*

Gaz-light, (angl. pron. *gaz-laitt*), gas hydrogen carbonat tras din huiliă, servind pentru illuminaţiune.

Gazolitru, apparat pentru à cunnósce gasul conţinut în un corp.

Gazometru, (gr.) instrument pentru à măsură gasul s. pentru à strămutà gas din un reservoriŭ mare în alt vas.

Gazon, (fr.) loc copperit de hérbă scurtă şi subţire.— *Gazonare*, à ornà (împodobi) cu gazon.

Gazua, redicat în massă contră Chrestinĭ în Statele barbare.

Gelasm, rîs sardonic.

Gelatină, substanţă animale congelată. Vd. şi Pelouze Chim. I. edit. part. III p. 326 sq.— *Gelatinos*, de natur'a, de consistinţ'a gelatineĭ.

Gelbum, s. —FUM, pyrită de Ungaria, argentat de potasse.

Gelid, (—*dus*), *chem.* care se înghiaçă facile.

Gelosiă, (fr.) vd. *Inviḑiă.*

Gelsernium, (lat.) iasomiă odorante de Carolina.

Gematriă, s. —METRIĂ, esplicaţiune mathematică à vorbelor Scripturеĭ.

Gemmă, (—*ma*), pétră preţiósă. Classe de petre translucide

www.dacoromanica.ro

și colorate, precum rubinul, topasea s. al.

Gen, (*genus*), ceaa cè este commune la maĭ multe speçe.

Gendarm, (fr.) hom de armă, *gens armata* à domnilor feudalĭ. Altă-dată ueri-cè hom călare armat. Dela 1453 soldat de corp însărcinat à menține securitatea și trancilitatea publică.— *Gendarmeriă*, corp de gendarmi.

Genëalogiă, (gr.) historiă scurtă à uneĭ familie, attăt în linëă directă căt și collaterale.— *Genëalogic*, care perține geuëalogieĭ. — *Genëalogist*, care face genëalogie.

Genepi, *botn.* se num. treĭ speçe de absinth care cresce în părțile înalte ale Alpilor.

Generale, (—*lis*), califică ceaa cè este commune la tot cè póte fi considerat sub acel'aș punt de vedere.

Generațiune, (— *tĭo*), nascere.

Generic, care perține genuluĭ.

Generos, (— *sus*), care are sințiminte înalte.— *Generositate*, calitatea generosuluĭ.

Genese, (— *sis*), prim'a carte à Testamentuluĭ V. conținînd histori'a Crëațiunĭĭ.

Genesiphyle, *botn.* gen de plante perținind de synophilele lui Linné.

Genio-glos, (— *ssus*), *anat.* se num. doui muschi allăturați de apophysea geniană s. limbă.

Genipa, s. GENIPAPA, *botn.* plaută rubiacëă de Antille.

Genitiv, (—*vus*), secundul cas al declinațiuniĭ.

Geniŭ, (— *nĭus*), mare talent al spirituluĭ, foc divin.

Gentile, (fr.) venust, grațios, care place. — *Gentileță*, calitatea gentilelui. — *Gentilhomme*, nobile de familiă; nobile allăturat unuĭ principe (ultimul la pl.).

Geocentric, care perține uneĭ plancte văḑute după pămînt.

Geocyclic, *astr.* machină care represintă revoluțiunea pămînturuluĭ în giurul Sóreluĭ.

Geodesiă, (gr.) partea geometrieĭ practice care se occupă de măsuratul pămînturilor și divisiunea lor.

Geognosiă, (gr.) sciinț'a care se occupă de structur'a, situațiunea și natur'a substanțelor mineralĭ s. marilor masse ale pămînturuluĭ.— *Geognost*, cel care este versat în geognosiă.

Geogoniă, (gr.) partea historieĭ naturalĭ care tractéḑă de originea, de formațiunea pămînturuluĭ.

Geograph, cel care este versat in geographiă.

Geographiă, (gr.) sciinț'a al cuĭ obiect este descripțiunea globuluĭ terrestru.

Geohydrographiă, (gr.) descripțiunea pămînturuluĭ și apelor.

Geologiă, (gr.) sciinț'a al cuĭ obiect este theori'a revoluțiunilor globuluĭ.

Georamă, (gr.) represintațiune în prominință (relief) à pămînturuluĭ s. uneĭ părți dintr'însul.

Georgice, (— *ca*), poesie cămpéne.

Geoscopiă, (gr.) cunnoscinț'a calităților pămînturuluĭ.

Geostatică, (gr.) statică à pămînturuluĭ, tractat de legile ecilibriuluĭ solidilor.

Geranis, *chir.* legătură (bandage) pentru lussațiunile omoplatuluĭ s. fracturele claviculelor.

Germ, vd. *germe*.

German, (— *nus*), născut din

www.dacoromanica.ro

douĭ fraţi s. doue surorĭ, din nn frate şi uă surore.

Germe, (—*men*), vlăstar, embrionele unuĭ grăunte.

Germinale, (fr.) a şeptе lună a anuluĭ republican, între 21 s. 22 Marte şi 19 Aprile.

Germinare, (—*nare*), a începe sĕ arratte radicul'a (încolţi plantele).— *Germinaţiune*„ acţiune de a germină.

Gest, (— *tus*), miscare a corpuluĭ, principale a mănеĭ, a braţuluĭ, la declamaţiune.

Gesticulare, (— *lare*), a face gesturĭ.— *Gesticulaţiune*, acţiune de a gesticulă.— *Gesticulator*, cel cĕ gesticulédă.

Gigante, (*gigas*), persónă de mărime estraordinară. — *Gigantesc*, care ţine de gigante. — *Gigantic*, care este mare cà gigantele. *Neg.*

Ginte, (*gens*), associaţiune fundată în cea maĭ mare parte pre origine, cu tóte cĕ affinitatea nu erà un semn juristic al gentilităţiĭ, precum se arrattă şi din Cic. Top. 6. Celle maĭ vechie ginţi puteà fi numaĭ patriciе, fiindcà patriciĭ erà singurиĭ cetăţianĭ deplinĭ şi fără îndoinţă se afflà nn număr defipt de ginţi în celle treĭ triburĭ primitive, Ramnиĭ, Titiĭ şi Luceriĭ. Primele doue *gentes majores*, terţ'a *gentes minores*.— Dela Serv. Tulliĭ se redicară şi ginţi plebeie. Cous. Cladenius. De gentilitate vett. Romn (Lips. 1742) — *Dreptul ginţilor*, astădĭ numit de Beutham *dreptul întrenaţionale*, totalitatea legilor carĭ gubernă naţiunile în relaţiunile lor între dînsele. E constituit maĭ ales prin lucrările luĭ Grotiŭ, Pufendorf.

Gli... vd.. *Gly*...

Glob, (—*bus*), corp rotund şi solid, spheric. *Globurile terrestri*, în geograph., represintă suprafaç'a pămîntuluĭ; *gl. ceresci* dispositiunea stellelor pre bolt'a firmamentuluĭ. Unul din celle maĭ vechie globurĭ cunnoscute este cel construit de Martin Behaim în 1492.

Globul, (— *lus*), mic glob. — *Globulos*, compus de globnle.

Glomeraţiune, (— *tio*), grămadă în formă de ghiăm.

Gloriă, (—*ria*), laudă mare, honóre, stimă, reputaţiune.

Gloria patri, (lat.) *gloriă tatăluĭ*. Verset finale al psalmilor.

Glorificare, a dà honóre, gloriă. Cà refl. à şi face gloriă, à se lăudà.

Glossă, (gr.) primitiv vorbă care perţinea altuĭ dialect, appoĭ esplicaţiune à unuĭ test, notă esplicativă, comp. *commentar*.— Celle maĭ multe sunt la Corpus juris, (*glossae interlineares*, s. *marginales*) făcute de schol'a de Bolonia, între 1100—1250 şi culesse de Accursiŭ.

Glossar, (—*rium*), ăntîiŭ culeс de glosse carĭ se referià la acel'aşĭ obiect, appoĭ ueriсè dicţionar de terminĭ technicĭ, maĭ ales archeologicĭ, precum sunt operele luĭ Aisichiŭ, Suida, Pollуce, Etymologicum Magnum s. al. — *Glossator*, cel cè culege glosse.

Glossograph, (gr.) cel cè scrie assupra limbelor. — *Glossographiă*, descripţiune, tractaţiune de limbe.

Gluton. care manăncă cu aviditate şi cu uére-care sgommot neplăcut.

Gnomon, (gr.) indice s. styl al cadranteluĭ solar, arrăttând ho-

www.dacoromanica.ro

r'a prin umbr'a cè proiectă.— *Gnomonică*, artea de à trage cadranți solari.

Gnomonographiă, (gr.) tractat asupra moraliĭ.

Golf, *geogr.* porțiune à mărĭĭ care se întinde în uscat. Comp. *sin.*

Gondolă, (ital.) cimbă, luntre usiòră, pentru preămblare în Veneția.— *Gondolier*, cel cè conduce gondole.

Gongorism, imitațiune a stylulŭĭ scholeĭ luĭ Gongora.

Gongyle, (gr.) s. SPOR, globul reproductor al unor plaute în carĭ fecundațiunea nu è demustrată, precum la alga (uă hèrbă marină).

Gonialgiă, (gr.) s GONAGRA, rheumatism la genuchiŭ.

Goniatilă, ammonită fossile.

Goniometru, (gr.) *miner.* instrument pentru à măsurà ânghiurile diedre ale cristalelor naturalĭ. Cel maĭ usitat este de Wollaston. — Artea è *Goniometriă*.

Gothic, (—*cus*), relativ la Gothi. Maĭ partic. calificațiune à totor generilor de architectură în evul mediŭ, speciale stylulŭĭ ogivale. Se disting *gothicul vechiŭ*, *g. modern* și *g. sarrassin* s. *gothicul propriŭ dis.*— Scrierea gothică se compune din vechiele charactere romane alterate și ornate de diverse trăssure. Vd. *Alphabet.*

Gouazoua-èté, s. — PITA, *nat.* cerb de Paraguay. — *para*, cerb cămpên de Brasilia. — *Gouazouy*, cerb de Messic.

Goura, *nat.* gen de columbinĭ; bonnetă de serică nègră la Venețianĭ.

Gourami, pesce auriŭ de China.

Gracioso, persónă în buccățele thëatralĭ hispanice, speçă de buffon.

Grammatică, (gr.) sciinț'a și artea limbeĭ.— Occupată la început numaĭ de relațiunile literelor, *γραμματα* (numele se gässesce dela Platone) preste puçin coprinse în sine critic'a și hermeneutica, pănă la Alessandrinĭ, când formă adevătă sciință, îmbrăciând tótă cruditiunea assupra anticităței, precând *γράμματα* erà thesaurele litteratureĭ în răport formale și rëale, deunde vorbele la Cic. (de orat. I, 42) «in grammaticis conclusa est poetarum pertractatio, historiarum cognitio, verborum interpretatio, pronuntiandi quidam sonus» și divisiunea asteĭ sciințe în *τὸ τεχνικὸν*, critică și grammatică în sens strins, *τὸ ἱστορικὸν*, esplicațiune à fapticulŭĭ și sensuluĭ; *τὸ ἰδιαίτερον.*

Graţiă, (—*tĭa*), favóre, ceaa cc face nescine fără à fi obligat. Că propriŭ titlu al regilor Angliei până la Henric VIII. Astădĭ se dă ducilor acestei țerre. *Graţia sa*, ducele de Wellington. La pl. venustate naturale în vorbe, acțiunĭ, stat.

Graţiabile, (— *lis*), remissibile, demn de graţiă.

Graţiare, à dà graţiă, iertà.

Gratis, gratuit, fără à costà cv.

Gratuit, (— *tus*), făcut s. dat gratis.

Grave, (— *vis*), greŭ, serios, importante. — *Gravitate*, calitatea graveluĭ. — *Gravitaţiune*, attracțiune à corpurilor unul către altul, saŭ *attracţiune universale.*

Grimace, (fr.) conversiune à feçeĭ făcută cu scop.

Grossier, (fr.) nedelicat. —

www.dacoromanica.ro

Grossiertate, lipse de delicateță. — *Grossolan*, syn. *grossier*.

Grotă, (ital. *grotta*), speluncă, pesceră.

Grotesc, risibile, stravagante.

Grupă, (ital. *groppa*), culeg de obiecte unele lîngă altele. — *Grupare*, à face grupă. *N. us.*

Gubern. administrațiune.

Gubernabile, care póte fi gubernat.

Gubernaliŭ, s. — CLU, timone, (oiste) mobile spre à guberná nă nave.

Gubernamentale, relativ la gubern.

Gubernare, (— *nare*), à administrà cu autoritate.

Gubernor, conductor, preceptor. *N. us.*

Gnirlandă, (fr.) corónă.

Gnturale, (— *lis*), *gram.* care se pronunță din gît.

Gymnasiŭ, (— *siŭm*), edificiŭ public în care junimea grécă se formà la un'a din ramurile principalĭ ale educațiunii sélle, aceaa care aveà de scop disvoltatul forçelor physice prin esercițĭ gymnastic. Mài tóte urbile Greciеĭ aveà un attare stabilimeut. Athena possedeà treĭ, al Lycculuĭ, al Academieĭ și cel dela Cynosarges. Pentru descripțiunea sa locul principale este Vitruviŭ (V, 11), unde intrepretațiunile differesc fórte de speciminile vădute în remasurĭ. Un peristyl de done stadie, închis de treĭ părți cu columnate simple, către Sud de unul duplu, în meçlocul cuĭ Ephebeion, locul de esserciț. — Diversele esercițe crà *στάδιον*, *δίαυλος*, *ὁπλιτῶν* s. *ὁπλίτης δρόμος*, *δίαυλος* (din care uă speçă *δόλιχος*) *ἅλμα*, *πάλη*, s. *παλαισμοσύνη*, s. *καταβλητική*, *δισκοβολία*, *ἀκοντισμός*, *πένταθλον* conținînd *ἅλμα*, *παδωκείην*, *δίσκον*, *ἄκοντα*, *πάλην* (versul luĭ Symonide), *πὶξ* s. *πυγμή* (agonistiĭ *πυγμάχοι*, *πύκται*), *πανκράτιον*. — Luptătoriĭ se numià *ἀθληταί*; magestriĭ *γυμναστραί* s. *παιδοτρίβαι*.

Gyneceŭ, *ciŭ* s.— CONITIDE, partea din uă casă grécă care erà reservată pentru usul femeelor. Situațiunea luĭ a dat loc la maĭ multe discusiunĭ și încă nu este nimic stabilit (Vd. și Vitr. VI. 7, 2).

Gyps, (— *sum*), *miner.* speçă de pétră în care domină sulfatul de calce.

www.dacoromanica.ro

H.

H. A opt'a literă a alphabetuluĭ şi al optulé obiect din ueri-cè seriă începînd prin *a*. Că numerale valà, la R., 200, cu uă trăssură horisontale d'assupra 200,000 (HS=LLS. vd. *Monnetă*). Pre monnete însemn, Henric III s. IV şi orașul La Rochelle. In chem. stă pentru hydrogen, *Hg.* mercuriŭ.— Originea literei è necertă. La Hebreĭ lipsiă, supplinită prin done aspiraţiunĭ *he* (dulce) şi *cheth* (grave). La Grecĭ se găssesce numaĭ în inscripţiunĭ, altfel erà represintată prin celle done spirite s. prin F (digamma) la Eolĭ, deunde Prisc. (I, p. 14 Krehl) «H aspirationis magis est nota.“

Harmoniă, (gr.) astădĭ sciinţ'a accordurilor. Se divide în *harm. propriŭ dissă*, care dă accordurile consunnanţi şi dissunanţi, analogiele lor pre notă commune, disvoltatele lor, divisiunea lor pre bassă şi supra, theori'a basseĭ fundamentalĭ; *harm. applicată*, studiă successiunile accordnrilor consunnanţi, preparaţiunea şi dissoluţiunea accordurilor dissunanţi, modulaţiunile, celle treĭ mişcărĭ, contrapuntul s. al. Berton a dat un *Traité d'harmonie*. Par 1815.

Harmonică, nume al maĭ multor instrnminte de musică al căror typ este harmonic'a luĭ Franklin, formată de nu cilyndru horisontale, nnde snnt adaptate clopoţele de sticlă s. cristal accordate în semitonurĭ. Sunetul sĕu è dulce şi pur, însĕ fórte escitante pentru sistem'a nervósă.

Harpă, (gr.) nuul din celle maĭ vechie instruminte de musică, compus primitiv de 17 chórde, astădĭ de 42 şi munit de pedalĭ (*harpă cu pedalĭ* s. *h. simplă*) imaginată de Hochbrucker, perfecţionată de Wetter şi alţiĭ.

Hausse-col, (fr.) ornament de cupru s. argint anrit, purtat de officiarĭ de peḑestrime căud sunt în serviţ s. es cu stindardele.

Haute-contre, (fr.) nume dat vocĭĭ virilĭ celleĭ maĭ acute (opp. *bassă*) şi cinteĭ de viorină.

Hect s. HECTO, (gr.) iniţiale pusă la numele maĭ multor măsure ḑecimalĭ carĭ valéḑă de uncent de orĭ maĭ mult decât cea luată de punt de plecare.

Hectar, (gr.) măsură de lungime = 10,000 metre pătrate.

Hectogram, (gr.) pond metric de 100 grame.

Hectolitru, măsură de capacitate de 100 litre s. ḑecimetre cubice.

Hegemoniă, (gr.) supremaţiă à unuĭ Stat ass. cellor-alte în uă confederaţiune şi condussul affacerilor acesteĭ confederaţiunĭ (lat. *principatus*).—Fórte naturale acéstă relaţiune erà diversă după diversele decisiunĭ ale confederaţinnii. Statele din carĭ se compuneà erà indepenḑinţi în respectul politic. Un consiliŭ generale decideà, pentru tótă confederaţiunea, de resbel şi pace; într'însul aveà toţi membriĭ acel'aşĭ vot. Statul preemininte (Athena, Sparta, Theba aŭ avut addesé preemininţ'a) formà centrul consultaţiunilor, conduceà res-

www.dacoromanica.ro

belul, strîngeà impositele pecuniare, decideà contingințile și le dà chiar commăndanțiĭ (*ξεναγούς*). Comp. și *Συμμαχία*.

Heleopole, (gr.) mackină pentru à derimà muriĭ cetăților la încungiurare.

Heliac, (gr.) *astr.* calificà răsăritul s. appusul uneĭ stelle în rațele Sôreluĭ, carĭ oppresc de à fi vădută, de ordinar cu uă horă după răsăritul s. appusul Sôreluĭ.

Helice, (gr.) *geom.* linëă trassă în formă de siurup în giurul unuĭ cilyndru. Comp. *spirale*.

Heloți. La căderea populațiuniĭ primitive sub emigrațiĭ Dorianĭ uniĭ din subjugațĭ conservară libertatea și dreptul de proprietate (deși uă parte din acèst'a trecù la învingătorĭ), pentru care însë căutà se plătèscă tribut fără à avé drept de cetate în statele fundate de învingătorĭ. Toți attariĭ suppușĭ se nnmesc collectiv *περίοικοι*; In Argos se numià Arnëațĭ (Tucyd. V, 67 *δυμαχοι*); la Sparta conservară numele țerreĭ *Λακεδαιμόνιοι*, precăud învingătoriĭ Dorĭ se numiră *Σπαρτιᾶται*. De acestia cautà à se distinge aceĭ suppușĭ carĭ allăturé cu independința politică perdură proprietatea și libertatea personale, differințì de servii propriĭ (*δοῦλοι*) numaĭ pentrncă nu puteà fi omnoriți de domuul lor s. vînduți affară din țarră. Attare relațiune se găssesce cu numinĭ diverse în diversele cetățĭ: în Creta se numià *κλαρῶται, ἀφαμιῶται*, în Sicyone *κοκυνηφόροι*, în Argos *γυμνῆτες* și *γυμνήσιοι*, în Sparta *Εἵλοτες* (Penestiĭ din Thesalia stă în acest'așĭ răport). Numele se derivà deja de anticiĭ dela cetatea *Helos*, aĭ cuĭ lăcuitorĭ fusseră subjugațĭ în urmarea uneĭ revolte. Alțiĭ reduc etymologi'a la *ἕλη*. Cu maĭ multă probabilitate O. Müller din *ἑλωαίρέω*, asià dar *Εἵλωτες οι ἐξ αἰχμαλώτων δοῦλοι*.

Heliometru, (gr.) ochian dat în secl. 18 de Bouguer s. de anglul Savery, servind pentru à măsurà esact ḍiametrul apparinte al Sôreluĭ și planetelor precum și micele distanțe apparinți carĭ separă corpurile ceresci între dînsele. — *Helioscopul* servesce pentru à observà Sôrele, maĭ ales pentru à studià maculele (petele) luĭ și eclipsile.

Heliostat, *opt.* instrument imaginat de St. Gravescent, pentru à observà Sôrele în miscările sélle și à ĭ reflectà rațele în uă direcțiune coustante.

Heliotropiŭ, (gr.) *botn.* nume generic pentru plantele carĭ aŭ proprietatea de a'și întôrce florile către Sôre și à ĭ urmà cursul. Vd. *Tournesol*.

Hemastatică, (gr.) partea physiologicĭ care tractédă de legile ecilibriuluĭ sângeluĭ în vase și de relațiunile între forç'a impulsiunii inimeĭ și forç'a resistințeĭ cè întîmpină sângele.

Hematose, (gr.) *med.* conversiune à chyluluĭ în sânge.

Hemicycliŭ, (gr.) ueri-cè amphitëatru în formă de semicerc. *H. luĭ Bérose* este uă speçă de cadrante solar, tăiat în semicerc, concav în partea Septentriuneluĭ, avînd în medloc un styl al cuĭ vîrf respundeà centruluĭ hemicycliuluĭ care represiută centrul pămîntuluĭ.

Hemisphera, (gr.) ḍumătatea unuĭ corp spheric. *Hemispherele*

www.dacoromanica.ro

de Magdebourg, date de Otto Guericke, servesc à demustrà puterea pressiuniĭ atmospherice.

Hemistic, (gr.) dumătatea unuĭ vers heroic s. alessandrin.

Hepatic, (gr.) se dice în anat., de tot cè se referesce la ficat. — *Hepatită*, inflammaţiunue à ficatulnĭ.

Hereditate, (—*tas*), mostenire. — In Athena, priuitiv, hereditatea nu puteà trece decăt la familiă (*γένος*). Prin legislaţiuuea lŭĭ Solone se permisse à face testamiute în casul căud lipsià uă descindinţă legitimă şi maĭ tărdiŭ chiar dacă acéstă descindinţă erà numaĭ feminină, cu condiţiune că hereḍiĭ sĕ iea în matrimoniŭ pre fiicle testamentarului. Stabilitele de hereditate se făceà addesé sub form'a adopţiunii (*ἵνα μὴ ἀνώνυμος γένηται ὁ οἶκος*) care nu se puteà strică decăt dacă adoptatul lăssasse copiĭ în cas'a adoptivnluĭ. Căud nu s'a făcut testament hereditatea remăne familieĭ (loc principale Demosth. adv. Macar. c. 51), partea masculină preferită. Femëele aŭ dreptul—disse în acest cas *ἐπίκληροι* dacă nu sunt bărbaţĭ si nnmaĭ că medloc de transmissiune, deinde cel maĭ de apprópe consăngine virile puteà dispută heriditatea chiar dacă un matrimoniŭ avussesse loc înainte de acceptiunea eĭ. In lipse de descendinţă directă venià consăngniĭ collateralĭ (*συγγενεῖς*), succedinţi direct. In cas de ă nu fi fost hereditatea recunnoscută cuĭ-va, pretendintele, chiar adoptat prin testament, caută sĕ facă propositiune (*λῆξις, ἐπιδικασία τοῦ κλήρου*) la archonte, (*λαγχάνειν, ἐπιδικάσεσθαι τοῦ κλήρου*). Propositiunea depusă se citiă în prim'a *κυρία ἐκκλησία*, unde se întrebă dacă se affiă diu partea cuĭ va pretinţiunĭ contrare (*ἀμφισβητεῖν, παραναταβάλλειν*, differiuţ'a între ambele espressiunĭ puţin clară). Recunnoscută cuĭ-va, hereditatea ĭ puteà fi disputată în tótă viéţ'a şi 5 anni după mórte. — La R. *hereditas* (opp. *bonorum possessio* de maĭ tărdiĭ) se puteà stabili de heredĭ, unul s. maĭ mulţi (heredis institutio). Toţĭ hereḍiĭ se considerà că hereḍĭ principalĭ şi priimià legatul prin cantităţĭ al căror totale crà *as* şi celle 12 *unciae*, deunde *heres ex asse*, heredele generale, opp. *coheredes*, din carĭ *heres ex triente* de $^{3}/_{12}$, *h. ex parte dimidia* de $^{6}/_{12}$, *h. ex deunce*, $^{11}/_{12}$, *ex uncia*, de $^{1}/_{12}$, Hereḍiĭ căută sĕ aibă *commercium*; peregrinii şi pèrsônele juristice pu'eà căpătà numaĭ *fideicommissa*; femëele erà escluse (lex Voconia). Allaturé de hereḍiĭ stabilitĭ venià fără formalitate distinctă *sui* (copiĭ şi femëe *in manu*) şi *necessarĭi heredes* (serviĭ). Ceĭ-alţi căntà sĕ şĭ facă, drepturile valabilĭ (*adire hereditatem*), ceea cè se întîmplà prin *cretio* (oralice) s. în tăcere prin *pro herede gestio*. — Astăḍi comp. Cod. Napol. lib. Iĭ. tit. II. S. qq.

Heresiă (gr.) doctrină care se depărtéḍă de nére-carĭ punte ale religiunĭ. — *Heresiarch*, cel cè formulă primul uă heresiă. — *Heretic*, aidherinte la heresiă.

Hermetică, (gr.) vd. *Alchimiă*.

Heroic, care perţine unuĭ heroŭ.

Heroi-comic, *lit.* care ţine de heroic şi comic.

Heroide, (gr.) epistolă în prosă s. versurĭ compusă prin numele unuĭ heroŭ.

www.dacoromanica.ro

Heroism, vertutea herouluĭ.

Heroŭ, (gr.) născut din un ḑeŭ şi uă ḑeă s. uă pers. mortale; prin estius. persónă distinsă prin mare valóre.

Hessaedru, (gr.) *geom.* se num. ueri-ce cuḃ s. ueri-cè solid cu şésse fcţe.

Hessagon, (gr.) *geom.* polygon cu şésse ânghiurĭ şi şésse laterĭ.

Hessametru, (gr.) *metr.* se num. priu escellinţă versul de şésse peḑi, consecrat de Grecĭ şi R. epopeïi, vers heroic, spondiac, când se termină prin doŭ sponḑeĭ. Cons. Prisc. II. p. 275 sqq. edit. Spengel.

Heteroclit, (gr.=*diversicline*, Prisc. II. p. 41), *gram.* calificá vorbele carĭ se depártcḑă de regulele commuuĭ ale analogieĭ, maĭ ales, pentru gr. şi lat. . de substantivele şi adiectivele carĭ urmcḑă doue declinaţiunĭ denădată

Heterogen, (gr.) calificá ueri-cè compus din părţi de natură dissimile. Opp. *homogen.*

Hiatus, (lat. *metr.* cacophoniă produssă prin couventul neplăcut a doue vocalĭ.

Hiberia, gen de plante din famili'a diteniacëclor, numită dupá G. Hibbert, naturalist anglu cuĭ fŭ dedicată de Salisbury.

Hibernaţiune, sc num. un fel de somn la care sunt suppuse unele auimalĭ.

Hierarchiă, primitiv, la Grecĭ, autoritatea capuluĭ preoţilor s. mareluĭ preot. La Chrestinĭ denotă gubernul Bisericeĭ în întrul sĕu, subordinaţiunea diverselor grade ale Statuluĭ ecclesiastic dela pap'a până la preotul simplu.

Hieroglyphe, scriptură symbolică a Egyptianilor. *Hieratic'a* pare a fi trăssur'a breviată a hieroglyphelor. Uă grammatică de hieroglyphe a dat Lepsiŭ.

Hilaritate, (—*tas*), veseliă.

Hippiatrică, (gr.) ramuro a arţiĭ veteriuare al cuĭ obiect este tractaţiunea egritudinilor cailor şi altor animalĭ domestice.

Hippocratea, speçă de arbust dc Messic şi Guyana.

Hippodrom, (gr.) arenă la Grecĭ, pentru alergatul carrelor şi cailor, îndonit dc lung cà *stadion*, destinat pentru alergatul cu peḑile.—Addesé se adăugiă gymnasielor hippodrome, în carĭ junii Grecĭ se esercită în artea ecitaţiunuĭ (Plant. Bacch. III. 27). Adeváratul hippodrom grec, în care aveá loc alergatele publice, correspondinte circuluĭ roman, ne este cunnoscut prin uă descripţiune remasă dela Pansania de aren'a Olympieĭ (vd. Gell. *Itinerary of Morea* p. 36), la occidintele cnĭ se afflă. Aveá 400 metre în lungime, 200 în lăţime, separat de *stadium* prin portice marĭ şi la un'a din estremităţĭ un termin în giurul cnĭ alergă carrele concurrinţilor carĭ cereá numaĭ sĕ lŭ attiugă în repeḑitatea lor. Un plan de acest hippodrom, stabilit de Visconti pentru a esplică descripţiunea luĭ Pansauia, cu tôte că conjecturale, are cel puçin în apparinţă multă probabilitate.

Hippopotam, (—*mus*) gen de mammifere din famili'a pachidermelor, conţinînd patrupeḑĭ enormi al căror pond se redică la 2000 kilogr. şi carĭ trăiesc în fluviele centruluĭ şi suduluĭ Africcĭ.

Hircină, (-*na*), principiŭ ar-

www.dacoromanica.ro

rătat de Chevreul în grăssimea căprioruluĭ şi berbeceluĭ. Este licid, odorante, analog oleineĭ.

Historiă, (— *rĭa*), narraţiunea faptelor rĕalĭ de ueriĭ-cĕ natură, esposiţiunea sciinţifică a activităţiĭ humane.— *Hist. civile* espune evenimintele al căror aginte este homul. Se divide în *uriversale*, care îmbracă histori'a humanităţiĭ întrege, subdivisă in patru secţiunĭ: *lumea vechiă, l. mediă* (476—1453), *timpurile moderne* (1453—1775 s. 89), *epoch'a contimpurană*.— Din puntul de vedere al methodei, al moduluĭ în care sunt presintate faptele, histori'a se num. *chronologică*, căndu urmĕdă regulat cursul tiimpuluĭ, *ethnographică*, căndu presintă isolat mersul activităţiĭ fiă-căruĭ popor; *synchronistică*, căndu appropiă evenimintele carĭ s'aŭ petrecut în acel'aşĭ timp la popôre differinţi; *pragmatică*, căndu are sĕ esplice effectele evenimintelor.—Puţin înainte de resbelele persice se desteptă la Grecĭ străduinţ'a de à scrie narraţiunile timpuluĭ trecut. Aci sunt de numit maĭ întîiŭ logographiĭ, occupaţi cu represintaţiunea poetică a mythurilor tradiţionalĭ. Intre primiĭ meritä à se numi Cadmu dela Milet, maĭ bun decăt Hecateŭ, ale căror straduinţe fură întrecute de părintele historici, Herodot, care espuse cà ἱστοριογράφος trăssurele culesse în centrul resbelelor nationalĭ ale Helleniloru contră Persi, precăndu Thucydide, cà συγγραφεύς, descrisse histori'a contimpurană à luptelor Helleniloru.

Histologiă, (gr.) partea anatomieĭ care tractĕdă de ţessăturele organice.

Historiograph, (gr.) scriptor pensionat pentru à scrie histori'a uneĭ case particulare.

Histriunĭ, (— *strĭo*, din etrusc. *hister* Liv. VII, 2, numiţĭ şi *tragoedi*, *comoedi*, *actores*, *artifices*, maĭ puţin honorante *ludii* s. *ludiones*), primitiv dănţătorĭ cĕ edilĭĭ addusseră din Etruria pentru à dà represintaţiunĭ în Roma. Maĭ tărdiŭ devenirä actorĭ, până căndu cu formaţiunea trupeĭ luĭ Liv. Andronic furä părăsiţĭ.

Hodometru, (gr.) se num. diverse apparate în formă de horologie, carĭ servesc à măsură lungimea drumuluĭ percurs. Comp. *pedometru* şi *compte-pas*.

Holetre, numiă Herman şi Latreille uă familiă de arachnide trachialĭ conţinînd, între altele, acaridele. *Neus.*

Homeliă, (gr) conferinţă in care un ecclesiastic esplică poporuluĭ Evangeliul.

Homicidiŭ, (— *dĭum*), ommor de hom. In Francia se disting: hom. commis cu premeditaţiune s. *assassinat*, podepsit cu mórte (art. 202); hom. resultante din bătaiă voluntară, însă fără premeditaţiune, s. *meurtre*, (art. 295), pedepsit cu mórte s. travaux forcés pre viĕţă (art. 204); hom. commis prin imprudinţă s. accidinte (art. 321—326); hom commis în cas de legitima definsiune. Acest'a nu constituesce nicĭ crime nicĭ delict.

Homiletica, (— *ca*), se num. maĭ ales în Germania, rhetoric'a sacră s. theologi'a elocinţeĭ ecclesiastice.

Homiliar, (— *rĭum*), se numiă un cules de homelie carĭ se citiă duminica în biserice.

www.dacoromanica.ro

Hommagiŭ, (lat. barbar *hommagĭum*), jurămînt de fidelitate cè cântă sĕ facă în mănele seignoruluĭ verĭ-cè vassal, possessor al unuĭ dominiŭ.

Homo, (gr.) radicale carc intra în compositiunea maĭ multor vorbe arrătând assemănare.

Homocentric, concentric.

Homodrom, (gr.) drug (levier) în care pondul şi puterea sunt aşedate în aceeaşĭ parte à puntuluĭ de résum.

Homeomerie, (gr.) numià Anassagora elemintele primitive s. *parti similare*.

Homeopathiă, (gr.) systemă medicale, fundată de Samuel Hahnemann, care constă în à tractà egritudinile prin medĭnl unor aginţi dotaţĭ de proprietatea de à produce ass. homuluĭ sănătos symptomate asseminĭ acellor cè voiesc se combată, (*similia similibus*) opp. *allopathiă*.

Homogen, (gr.) calificà, în physică, corpurile ale căror tóte părţile integranti sunt de aceeaşĭ natură. *Cantităţĭ homogene* sunt în algebră, carĭ aŭ acel'aşĭ număr de dimensiunĭ.

Homolog, se num. în geometriă laterile oppuse la ănghinrĭ egalĭ în figurele asseminĭ. În trianghĭurile asseminĭ părţile homologe sunt proporţionalĭ.

Homonyme, (gr.) propriŭ calif. persónele diverse carĭ pórtă acel'aşĭ nume, prin estins. tóte vorbele carĭ aŭ acel'aşĭ sunet.

Honorabile, (— *lis*), de honorat.

Honorare, (— *rare*), à adduce honóre.

Honóre, (— *nor*), cinste.

Horĭsonte, (gr.) cerc al sphereĭ care o divide în done părţĭ s. hemisphere, un'a superiore şi visibile, alt'a inferiore şi nevisibile.

Horologiŭ, (gr.) nume generale pentru tóte machinele carĭ servesc à măsură timpul. Originea lor este în Oriente.

Horoscop, (gr.) predicţiune de destinat'a cnĭ-va după inspecţiune stellelor la nascerea sa.

Horticultură, partea agriculturel al cnĭ obiect este uă cultură maĭ fecundante à plantelor maĭ ales de gradină.

Hospitalitate, (*s—tas*), liberalitate essercitată către streinĭ, maĭ ales dacă sunt priimiţĭ în casă.

Hostilitate, (*—tas*), inimiciă, acţiunea inemiculuĭ.

Hôtel, (fr.) domiciliŭ magnific în urbe, precum erà ale nobililor feudalĭ. Ueri-cè edificiŭ mare bine decorat destinat à dà şedinţă la maĭ mulţĭ.

Huari, (din angl. *wherry*) speçă de luntre cu doue catarturĭ şi done vele.

Humul, (*-lus*), *botan.* gen din famili'a urticeelor din care uă speçă humul commune (*humulus lupulus*) se usitédă în med. cà stomachică.

Houille, (fr. din sasson. *hulla*) dissă şi *cărbune de pămînt* substanţă cărbunósă cè se găssesce în massă considerabile în sînul pămîntuluĭ, compusă essenţiale de cărbune şi bitume, unită uneĭ proporţinnĭ variabilĭ de substanţe pămîntóse.

Hussards, (fr. din hung.) corp de călărime uşióriă originar din Hungaria.

Hyaloid, (gr.) membrană din

www.dacoromanica.ro

întrul fórte subțire, perfect transparinte, din întrul ochinluĭ, care învălesce corpul vitrat.

Hybridĭ, (—*dae*), *botan.* denum. variațiunile de florĭ abținnte prin copulatul plantelor. In grammat. se dice de vorbele formate de radicalĭ luate din doue limbe differințĭ.

Hydraciḑĭ, aciḑĭ resultanțĭ din conbinaținnea unuĭ metalvid în hydrogenul.

Hydrargyria, (gr.) erupțiune cutanĕă produssă prin administrațiunea interiore s. esteriore à preparaținnilor mercurialĭ.

Hydras, (gr.) denum. în chem. verĭ-cè corp care conține apă în combinațiune.

Hydraulică. (gr.) sciință al cuĭ obiect este miscarea liciḑilor. — Desvoltată dejà înainte de Archimede, acéstă sciință crescù prin descopperirile luĭ Ctesibiŭ și Héron, douĭ mathematicĭ celebri din Alessandria. Lucrările luĭ Stevin care determină pressinnea fluiḑilor contră laterile carĭ le reține, ale luĭ Gallileŭ care întrevĕḑù greutatea aeruluĭ, ale luĭ Torricelli care află legea iuțimiĭ fluiḑilor când curg printr'un orificiŭ, în fine ale luĭ D. Bernouilli, Maclaurin, Culer s. al. aŭ *fundat* hydraulic'a *modernă* dăndu-ĭ drept base hydrodynamic'a.— Se num. *machină hydraulică*, verĭcè machină miscată de apă s. destinată à redică ap'a.

Hydriodaţĭ, iodurĭ.

Hydriodic, (*acid*), iodhydric.

Hydro, inițiale à vorbeĭ hydrogen, se pune înaintea multor terminĭ de chemiă.

Hydroboracitá, *chem.* minerale compus de acid boric, magresiă calce și apă, analog gypsuluĭ.

Hydrocele, (—*lem.*) *med.* tumóre formată în scrotum prin accumulaținne de serositate.

Hydrocephal, (—*lum*) hydropise à capuluĭ s. cules de serositate în întrul calneĭ.

Hydrochlorat, *chem.* chlorydrat.

Hydrichloric, (*acid*), chlorhydric.

Hydrodynamică, parte à mecaniceĭ al cuĭ obiect este de a calculà forțele carĭ determină miscarea fluiḑilor și de à stabili legile de ecilibriŭ și de pressiune carĭ le condnc. — Applicată se num. *hydraulică*.

Hydrogen, (gr.) numit ăntîiŭ *aer inflammabile*, gas permaninte, necolor, nesipid, inodor dacă a fost purificat, cel maĭ ușior din corpurĭ, discopperit la începutul secl. 17, cunnoscut bine dela 1777 când Cavendich a descris proprietățile sélle principalĭ.

Hydrographiă, (gr.) sciința topographicĭ maritime, descripțiune à mărilor, țărmurilor. — *Hydrogaphiă*, de hydrographiă.

Hydrohemiă, (gr.) pré mult scrum în sănge.

Hydromaenţiá, (—*tia*), devinațiune prin meḑiul apeĭ.

Hydromel, (—*melimulsea*) apă in care s'a dissolut mere. *H. vinos* s. *æmel*, care a sufferit un fel de fermentațiune.

Hydrometru, (gr.) verĭ-cè instrument care servesce pentru à măsurà greutatea, desitatea, iuțimea, puterea și alte proprietățĭ ale liciḑilor.

Hydrophană, (*pètra*), pétră

www.dacoromanica.ro

opacă și transparinte în apă, varietate a apaleĭ.

Hydrophobu, (—*bus*), cel cĕ are hydrophobiă.

Hydrophobiă, (—*bia*), fricĕ de apă și licidi.

Hydropic, (—*cus*), cel cĕ are hydropise.

Hydropise, (—*sis*), effusiune de apă în uă cavitate a corpuluĭ s. in țessătur'a celulară.

Hydroplastiă, galvanoplastiă.

Hydropneumatică, (*cupă*), cupă, dată de Poisttey, servind pentru a prinde gasele sub apă; verĭcĕ apparat pentru acest effect.

Hydropyric, a calificà vulcanii ale cărora ape sunt inflamabilĭ, *spina-bifida*.

Hydrorachitis, hydropise a spinăriĭ.

Hydrosocharum, (—*rum*) ammestec de apă și sachar.

Hydroscop, (gr.) speçă de clepsydru evastănd din un vas larg în care se curgeà pre picătură ap'a prin uă parte conică și erà recepută proporționale în un cilyndru gradat. Vd. și *hydrophant*.

Hydroscopiă, (gr.) divinațiune prin mediul apeĭ.

Hydrostatică, (—*tice*), sciința pressiuniĭ licidilor, theori'a ecilibriuluĭ licidilor și gaselor.

Hydrosudopathiă, *hydor-sudor-pathos*), hydrotherapiă.

Hydrosulphal, salphidrat.

Hydrotherapiă, *med.* methodă de tractațiune care constă în a combate esclusiv s. principale egritudinile prin usul apeĭ.

Hydrothorax, (—*hydor-thorax*) *med.* nume dat hydropysiĭ de pept și particular pleuresiĭ.

Hydrar, *chem.* combinațiune de hydrogen cu alt clement.

Hygienă, (gr.) partea medicinei al cuĭ scop este conservațiunea sănătățiĭ.

Hygrologiă, tractat de fluidiĭ corpuluĭ human.

Hygrometru, (gr.) machină pentru a cunnósce gradul huuiditățiĭ aeruluĭ.

Hygrometriă, parte a physiceĭ care tractédă de mediócele de a appreția variațiunile humidităților aeruluĭ, cantitatea de apă în vapóre conținută în aer s. în un gas.

Hygrophobiă, (gr.) hydrophobiă.

Hygrophtalmic, hygroblepharic.

Hygroscop, hygrometru.

Hymen, (—*men*), căssătoriă.

Hymenographiă, descripțiune a membranelor.

Hymenologiă, tractat assupra membranelor.

Hymenoptere, (gr.) a treia ordine a classii insectelor, ale cuĭ charactere sunt: 4 aripe membranóse cu nervure longitudinali mandibule, massile și abdomele armat, la femine, de un ac.

Hymenotomiă, dissecțiune a membranelor.

Hymn, (—*nus*), cănt în honórea Divinităților.

Hymnograph, (gr.) autor de hymnurĭ.

Hyoid, (—*os*), mic os suspins horisontale intre basea limbeĭ și laryngele, în desimea părților moie ale gituluĭ.

Hyosciamus, vd. *Jusquiame*.

Hypatoidă, (fr.) melopiă.

Hypecoon, (fr.) mică plantă ḑcosă, narcotică.

www.dacoromanica.ro

Hyper, (gr.) prepositiune care se pune înaintea vorbelor că se arratte esces, cè-va preste semnificaţinnea simplă a vorbeĭ, syn. per. Pentrn chemiă vd. Pouillet chim. (Par. 1854) I. p. 7 sq.

Hyperbată, (gr.) *gram.* figură care invertesce ordinea natnrale a vorbelor. Se dice nnmaĭ de micele inversinnĭ care nn trec preste nn membrn de phrase.

Hyperbibasm, inversinne a ordiniĭ natnralĭ a constrncţinniĭ.

Hyperbolă, (—*la*) *rhet.* figură prin care se adanga s. se diminnesce veritatea lncrnrilor; *geom.* linĕă dréptă în care pătratnl semiordonanţeĭ este către ănghiul drept al absciseĭ prin ună dréptă compnsă de aceaaşĭ abscissă şi de nă transversă, precnm altă dréptă dată, (parametrnl assiĭ) este către assea transversă.

Hyperbolic, care perţine hyperboleĭ.

Hyperbolvió, (gr.) *geom.* hyperbolă care se definesce prin eqnaţiunĭ în carĭ terminiĭ eqnaţiunĭĭ hyperboleĭ snnt redicaţĭ la grade superiorĭ.

Hyperboreŭ, (gr.) se dice de lăcnitoriĭ ţerrelor carĭ sunt în partea nordnlnĭ.

Hypercatalectic, (—*cus*), *metr.* vers grec s. latin în care snnt nna s. doue sylabe prĕ mult. Comp. *hypermetru*.

Hypercatharse, (gr.) *med.* purgaţinne escessivă.

Hypercritic, critic escessiv.

Hyperdramă, dramă esagerată.

Hyperephidrose, (gr.) *med.* sndóre escessivă s. ne moderată.

Hyperesiă, (*fr.*) *med.* fnncţinne organică.

Hyperethesiă, (gr.) esces de sinţibilitate.

Hypericinëc, *botan.* familiă de plante dicotyledonie conţinînd herbe, arbnreĭ, arbnsti carĭ snnt addesé însemnabilĭ prin snccurile resinóse cè conţin. Florile lor aŭ 4 s. 5 pitale, pnbescinţĭ (galbine) şi semănate cn micĭ pnntnrĭ negre.

Hypertrophiă, (gr.) crescere escessivă a nnnĭ organ, characterisată prin adanssnl pondnlnĭ şi volnmelnĭ sĕn fără alteraţinne rĕale a ţessătnreĭ.

Hypniatru, nnme dat nnor somnambnlĭ carĭ se presnppnn dotaţĭ de facnltatea de a arrăttă, în timpnl somnnlnĭ magnetic, medicamintele cnvenibilĭ pentrn tractaţinnea egritndinilor.

Hypnobat, (gr.) somnambul.

Hypnotice, (gr.) se nnm. medicamintele proprie à adduce somn, *narcutice*.

Hypo, (gr.) prepositinne care se pnne înaintea vorbelor că se arratte înţeosorat, diminnţinne.

Hypoazotic, vd. *Hyponitric*.

Hypochloriţĭ, *chem.* sărĭ resultanţĭ din combinaţinnea acidnlnĭ hypochloros şi ună base.

Hypochloros, (*acid.*) acid compus dechlor şi maĭ pnţin ossygen decât acidnl chloros. (Pelonze Chim. Par. 1854. I. p. 7.)

Hypocaust, (—*tum*), speţă de sobă ale cnĭ ţcve se dnc pre paviment.

Hypochinia, (gr.) *med.* hnmóre îndesită în ţessătur'a corneeĭ, cataractă.

Hypocondru, se nnm. părţile superiorĭ lateralĭ ale abdomelnĭ, sub cartilaginile cóstelor.

Hypocondriă, *med.* egritudine

www.dacoromanica.ro

nervósă. Cons. Brachet. *De l'Hypocondrie* (1832) F. Dubris d'Amiens (1837.)

Hypocras, (*vinum hippocraticum*) băutură tonică și stomachică compusă când cu uă infusiune de migdale dulcĭ, casia contrită în vin de Madera ammesticat cu rachiŭ, sachărată și condită cu puçin muşc și ambarum, când cu vin, sahar, casia, cariophyl (garoafă) zingiberi s. al. (Bouill.)

Hypogastru, partea inferiore à abdomeluĭ, oppusă epigastruluĭ.

Hypogeŭ, ad. *Catacumbe.*

Hypoglossă, mare nerv care preşéde la miscările limbeĭ.

Hygogin, se dice, în botanică de organele floralĭ inserte snb pistil.

Hyponitric, (*acid.*) numit și *acid hypo azotic*, *gas nitros*, *vapóre nitrósă*, combinaţiune de a zot și ossygen.

Hypostase, *hypostatică.*

Hyposulfaţi, *chem.* sărĭ resultanţi din combinaţiunea aciduluĭ hyposulfuric cu uă base.

Hyposulfiţi, sărĭ din acid hyposulfurus și uă base.

Hyposulfurus, (*acid.*) acid compus din sulfur și ossygen (S 2 O 2.)

Hyposulfuric, (*acid*), acid compus din sulfur și ossygen (S2. O5.)

Hypotenuse, (gr.) *geom.* se num. laturea oppusă ânghiuluĭ drept în un triânghiŭ drept ânghiŭ. Patratul construit pre hypotenuse este egale pătratuluĭ construit pre celle-alte doue laterĭ.

Hypotecă, emanet. *Droit rèel sur les immeubles affectés à l'acquittement d'une obligation* (C. Nap. art. 2114) vd. și 2192—95.)

Hypothenuse, (gr.) *geom.* cea maĭ mare latură a unuĭ triânghiŭ drept ânghiŭ s. sub tendictea ânghiuluĭ drept.

Hypothese, (—*sis*), conjectură, presupposiţiune a unui lucru possibile s. nu de unde se trage uă consecinţă. — *Hypothetic*, de hypothese, fundat pre hypothese.

Hypotypose, *rhet.* figură prin care se deping lucrurile în culorĭ asià de viue că crede nescine à le vedé înaintea ochilor.

Hysteriă, (gr.) *med.* gen de *nevrose.*

Hysteric, care se referesce la șiter.

Hystericism, hysteriă puçin intensă.

Hysterologiă, inversiune a ordiniĭ naturalĭ à cugetărilor.

Hysteromaniă, nymphomaniă.

Hysterotomotociă, operaţiune cesarică, (*caesaria incisio.*)

www.dacoromanica.ro

I.

I, à non'a literă à alphabetuluĭ. Că numerale vală, la R. 1, la Grecĭ *ι* = 10, *ι* = 10,000; In evul mediŭ 100, cu uă trăssură horisontale d'assupra, 1000. Pre monnete arrattă că sunt bătute la Limoges. In breviaţiune, la R.. *imperator*, V. I. = *vir illustris;* I. Q. = *jure quiritium;* ICTUS = *jure consultus.* I. O. M. = *Iovi Optimo Maximo.* In theori'a syllogismuluĭ desemnă propositiunea particulariă affirmativă; In chem. *iod.*

Iamb, (—*bus*), *metr.* pede de un'a scartă şi un'a lungă. Inventiunea sa se attribuesce luĭ Archiloch.

Iambographĭ, poeţĭ iambicĭ.

Iatraleptică, methodă de therapentică care constă în à tractà egritudinile prin fricţiunĭ şi uncţiunĭ.

Iatrică (gr.) vd, *Medicină.*

Ichtyologiă, (gr.) partea zoologieĭ care tractédă de pescĭ, fondată de Guill. Rondelet.

Ichtyose, (gr.) *se cithiase med.* affecţiune catanéă, dartru farinos.

Iconoclast, spărgător de icône.

Iconographiă, (gr.) descripţiunea monumintelor sculpturei antice s. à evuluĭ mediŭ, representaţiune figurată de persône însemnabilĭ antice s. moderne. Intre culegerile principalĭ sunt: *Illustrium imagines*, de Bellorio, Roma 1685. *Iconographie grecque* de Visconti (Par. 1811).

Icolnologiă, (gr.) esplicaţiunc à figurelor allegorice şi attributelor lor.

Icosaedru, polyedru terminat în 20 feţe şi compus de 20 triănghiurĭ ecilateralĭ, carĭ luate căte 5. se formédă vîrfurile polyedruluĭ.

Icosandriă, (gr.) à 12 classe à systemeĭ luĭ Linné, conţine vegetalile ale căror florĭ aŭ cel puţin 20 stamine înşirate pre caliciŭ.

Idĕale, care essiste numaĭ în idéă; opp. *rĕale.*

Ide, (*idus* din etrusc. *iduare* comp. *div-idere*) nume dat, la R. ḑileĭ puse către medlocul luneĭ şi părţiĭ luneĭ dintre acéstă ḑi şi noue. După lungimea diversă à luneĭ idele se puneà la 15 pentru Martiŭ, Maiŭ, Iuliŭ şi Octobre, pentru celle-alte lnne la 13. Addese à noua ḑi se numià după ide, inclusiv cu ḑi'a idelor. Celle-alte ḑile se computà dela dinsele îndarăt cu form'a *ante diem Kalendas.* Vd. Zumpt, Lat. Gramm. fin.

Idĕă, represintaţiunea unuĭ lucru în spirit. *Mera mentis aperceptio* la scholasticĭ.

Idĕalism, denum. doue secte philosophice, un'a fundată de Platone, represintată în timpul modern maĭ ales de Kant, Schelling, Mallebranche, Hegel, alt'a professata sub diverse forme de Berckeley, Hume, Fichte. Ambele admit numaĭ essistinţ'a idĕelor.

Idioelectrice, (gr.) se ḑice de corpurile electrice prin sine-le s. susceptibilĭ de à se electri prin frecare, opp. *anelectrice.*

Idiomă, (gr.) limbă propriă uneĭ naţiunĭ.

Idiopathiă, (gr.) s.—*thică*, se ḑice de uă egritudine primitivă s.

www.dacoromanica.ro

care essiste de sine, opp. *sympathică* s. secundariă.

Idiot, affectat de idiotism.

Idiotism, (gr.) alienaţinne mintale care constă în un fel de obliteraţiune a facultăţilor înţellessualĭ.

Idiotism, *us* de espressinne speciale uneĭ limbe şi care se abate dela principiele grammaticeĭ generalĭ.

Idol, (gr.) imagine de ḑeitate falsă.

Idolatrare, (fr.) à iubi cu idolatriă, fórte mare passiune.

Idolatriă, (*—tria*), cult al ḑeilor falşĭ. — *Idolatric*, relativ la idolatriă.

Ignoranţa, (*- ţia*), lipse de instrucţiune, nesciinţă. — *Ignorante*, care este în ignoranţă.

Ignorantism, system'a nemicilor sciinţeĭ. *R. us.*

Ignorare, (*— rare*), à nu cunósce, à nu avé sciinţă, a nu sci. *N. us.*

Illar, vd. *Nillar.*

Illaritate, vd *Nillaritate.*

Illicit, (*— tus*), nepermis, necuvenit.

Illuminare, vd. *urm.*

Illuminaţiune, (*—ţiŏ*), acţiune de à illumină, effectele sélle, mare cantitate de lumină formând figure.

Illusionare, à produce illusiune.

Illusiune, (*—siŏ*), apparinţă înselătóriă.

Illusor, de illusinne, capţios.

Illustrare, (*—trare*), à face illustru. — *Illustraţiune*, acţiune de à illustrà.

Illustru, (*—stris*), strălucit.

Ilot, vd. *Heloţĭ.*

Imaginar, (*—narĭus*), care nu este decât în imaginaţiune.

Imaginare, (*—nari*), à şi represinta în spirit.

Imagine, (*—go*), represintaţiune în pictură s. sculptură. — *Imaginaţiune*, acţinne de à imaginà.

Imbarcare, (à fr.) à pune în nave. — *Imbarcaţiune*, acţiunea de à imbarcà. *N. us.*

Imbecille, (*—cillis*), necapabile, slab de spirit. — *Imbecillitate*, calitatea imbecilleluĭ.

Imitabile, (*—lis*), de imitat.

Imitare, (*—tari*), à face după, a urmà un model. — *Imitaţiune*, acţiune de à imità.

Imitator, cel care imitéḑă.

Immateriale, vd. *urm.*

Immaterialitate, calitatea fiinţelor cari sunt de natură opusă materieĭ, precum suffletul şi Dumneḑeŭ.

Immorale, (*—lis*), fără, contră morale (bunele năravuri). — *Immoralitate*, calitatea immoraleluĭ, lipse de moralĭ.

Immortale, (*—lis*), nemuritor.

Immortalisare, à face immortale.

Immortalitate, (*—tas*), calitatea immortalelnĭ.

Impardonabile, (fr.) care nu póte fi iertat.

Impassibile, (fr.) nesinţitor la sufferinţele altuia. — *Impassibilitate*, calitatea impassibileluĭ.

Impaciinţă, (*—tĭa*), lipse de paciinţă, răbdare.

Imperăţire, de commandă (poruncitor.)

Imperator, (*—tor*), magistrat la R., cuĭ se dă prin *lex curiata de imperio*, commanda resbellnluĭ şi administraţiunea jnstiţieĭ în timp de pace. Inĭ Cesare câpătă dela senat titlnl de *imperator* in sens

www.dacoromanica.ro

maĭ înalt, ad. pentru tótă viéț'a și transmissibile. Acel'așĭ lucru se întîmplă cu Augustu, și astfel cu încetul *imperator* deveni ideutic cu *princeps* s. *Caesar*.

Imperfect, (—*tus*), nedeplin (nedesăvîrșit.)

Imperfectibile, (—*lis*), care nu se póte perfecționà. — *Imperfectibilitate*, calitatea imperfectibileluĭ.

Imperfecțiune, (=*tiŏ*), starea imperfectuluĭ, defect care oppresce perfecțiunea.

Imperialist, părtén al uuuĭ imperator. Se dice maĭ ales de părténiĭ politiceĭ luĭ Napoleon s. unuĭ principe din famili'a sa.

Imperios, (—*sus*), mándru, înalt, trufașiŭ; *fig.* neresistibile.

Impermeabile, prin care nu póte pătrunde un fluid.

Impertinință, characterul, uneĭ pers. s. unuĭ lucru impertininte.

Impertininte, care vorbesce s. lucréză contră rațiune, contră bun'a cuviință. (obrasnic.)

Imperturbabile, (—*lis*), care nu se turbură, nu se mișcă.

Impetuos, (—*sus*), iute, violinte, veheminte, repede, fórte vinŭ. — *Impetuositate*, calitatea impetuosuluĭ.

Impiŭ, (—*pĭus*), fără religiune. — *Impietate*, calitatea impiuluĭ. N. conf. cu fr. *impitié*, cruĭme.

Implicare, (—*care*), à încurcà, ammestică (în uă accusațiune s. al.); à conține, trage cu sine. — *Implicațiune*, act de à implicà, ammestec.

Implicit, (—*tus*), coprins în uă propositiune, în uă oratiune, fără à fi esplicat în terminĭ formalĭ.

Implorare, (—*rare*), à rugà, cere ca ardóre, humilință; invocà.

Impolit, care are impolitetă.

Impolitetă, lipse de politetă.

Imponderabile, (—*lis*), cuĭ nu se póte cuunósce pondul, greutatea.

Impopular, (—*ris*), care nu este popular. — *Impopularitate*, lipse de popularitate.

Importanță, pond, valóre, credit, autoritate.

Importante, care are importanță.

Importare, à întroduce mărfurĭ din uă țérră în à sa. — *Importațiune*, acțiuue de à importà.

Importun, (—*nus*), supărător, incommod.

Importunare, à addnce importunitate.

Importunitate, (—*tas*), acțiune de à importunà, de à fi importun, incommoditate.

Imposante, (fr.) care impune, propriŭ à attrage attențiune respect. Suppl. *impuitor*.

Imposare, (fr.) Vd. și suppl. à impune.

Imposit, (—*tus*), ceaa cè este impus, tribut (dajdiă.)

Imposițiune, (—*tiŏ*), acțiune de à impune, și imposit.

Impossibile, (—*lis*), preste putință. — *Impossibilitate*, lipse de possibilitate.

Impostor, (fr.) înșelător. — *Impostură*, înșelăciune. *N. us.*

Imprecațiune, (—*tiŏ*), maledicțiune.

Impressionabile, facile la impressiune.

Impressiune, (—*ssĭo*), întipărire.

Imprimare, suppl. *imprimĕre*, — à întypări; typări.

Imprimeriă, typographiă.

www.dacoromanica.ro

Improb, (—*bus*), care desprețiesce justiț'a și honestatea.

Improductibilĕ, care nu produce.—*Improductibilitate*, calitatea improductibileluĭ.

Impropriŭ, (—*prius*) care nu è propriŭ apt, just.

Improvisare, (fr.) à face de uă dată, din inspirațiune, fără preparațiune.—*Improvisatiune*, acțiune de à improvisà.—*Improvisator*, cel cè improvisédă.

Improvist, (fr. *à l'improviste*) deuădată. Comp. *improviso*.

Imprudință, (—*tĭa*), lipse de prudință (vd. vb.) — *Imprudinte*, care are imprudință.

Impulsiune, (—*siŏ*), miscare communicată prin lovire, împingere.

Impunitate, (—*tas*), lipse de pedépsă.

Impur, care nu è pur.

Imputare, (—*tari*), à attribui cv. demn de reprobațiune.—*Imputațiune*, acțiune de à imputà.

Inaccessibile, (—*lis*), de care nu se póte appropià cnv.

Inacțiune, lipse, încetare de activitate.

Inactiv, fără activitàte. — *Inactivitate*, lipse de activitate.

Inadmissibile, (—*lis*), care nu se póte admite. — *Inadmissibilitate*, calitatea inadmissibileluĭ.

Inalienabile, (—*lis*), care nu se póte alienà.

Inalterabile, (—*lis*), care nu se póte alterà.

Inamovibile, (fr.) care nu se póte destitui, (din un post.)

Inanițiune, (fr.) suppl. *inanitate*, — slăbiciune causată din lipse de nutrițiune.

Inapplicabile, (—*lis*), care nu se póte applicà.

Incapabile, care nu è capabile.

Incapacitate, lipse de capacitate.

Incarnațiune, (—*tiŏ*), acțiunea prin care J. Chr. s'a făcut hom.

Incendiare, à apprinde, dà foc.

Incendiŭ, (—*dĭum*), mare îm. brăçat de foc.

Incidinte, întîmplare în cursul uneĭ affaceri.

Incis, (—*sum*); micà phrase care face parte din membrul uneĭ periòde.

Incisiune, (—*siŏ*), tăiare.

Incitare, à înflăcără pre cnv. pentru cv. —*Incitățiune*, acțiune de à incità. — *Incitativ*, stimulante. — *Incitator*, cel cè incità.

Inclusiv, coprins în, numărat între celle-alte.

Inclusivă, (—*va*), recepțiune la cardinalat.

Incombustibile, (—*lis*), care nu se consumă de foc.

Incommod, (—*dus*), supărător, care è spre povară. — *Incommoditate*, supărare causată de ceaa cè este incommod.

Inconstanță, (—*tĭa*), facilitate de à sĕ schimbà starea, opiniunea, resoluțiunea s. al. (nestatorniciă.)

Incrustare, (—*stare*), à applicà un corp (marmură s. al.) pre uă suprafață pentru à o ornà.

Inculpare, à accusà de un delict, (învinovățì.) — *Inculpațiune*, acțiune de à inculpà.

Incurabile, care nu se póte curà, tămădui, nesanabile, nemedicabile. — *Incurabilitate*, calitatea incarabileluĭ.

Incurb, *botn.* curb concav în întru, conves pre dinaffară. *Neg.*

www.dacoromanica.ro

Indamnisare, vd. *Indemnisare*.

Indecinţă, lipse de decinţă, necuviinţă. — *Indecint*, care é în indecinţă, contră decinţă, necuvenit.

Indescifrabile, care nu se póte descifrá

Indecis, nedeterminat, (nehotărît.)

Indecisiune, nedeterminaţiune, (nehotărîre.)

Indefinissabile, (fr.) suppl. *indefinibile*, — care nu se póte defini.

Indefinit, (—*tus*), nedeterminat, fără marginí, stabilí (hotărîte.) — *Indefinitate*, calitatea indefinituluí.

Independinţă, neatîrnare. — *Independinte*, care este în independinţă, neatîrnat.

Indescriptibile, care nu se póte descrie. — *Indescriptibilitate*, calitatea indescriptibileluí.

Indestructibile, care nu se póte destrui, stricà.

Indeterminat, nehotărît.

Indeterminaţiune, vd. *Irresoluţiune*.

Indevinabile, care nu se póte devinà (ghici.)

Indecs, vd. *Indice*.

Indicare, (—*care*), à arrättà. — *Indicaţiune*, acţiune de à indicà, arrättare. — *Indicativ*, care serveşce à arrättà. Pentru lucr. precând *indicator*, arrättător, care arrattă, pentru lucrr. şi perss.

Indice, (*index*) arrättător, semn apparinte şi probabile al unuí lucru.

Indicţiune, (—*ctio*), convocaţiune à uneí adunanţe marí, à unuí conciliú; *chron.* spaţ de 15 anni. Termin usitat încă in bullele papeí şi în unele curţí ecclesiastice.

Indictive, la ceí vechí sărbătorí ordonate de magistraţí.

Indifferinţă, starea uneí persóne indifferinţí. — *Indifferinte*, nepăssător.

Indigen, (—*na*), pămîntén, naturale din uă ţérră. — *Indigenat*, drept de naturalitate.

Indegestibile, care nu se póte digerí.

Indigestiune, (— *tio*), defect de cocţiune à alimintelor în stomac.

Indigitamenta, (*plat.*) parte din *libri pontificii*, speçă de indice de diversele ḑeităţí priimite în Roma, în una cu esplicaţiunile necessarie, póte şi prescripţiunî assupra moduluí de adoraţiune şi în acest respect chiar formule de rugăciunî şi cănturí, (de unde póte accepţiunea luí Lersch Sprachphilas der Alten m. p. 115. Comp. de versu Saturnio p. 83 sqq.) Un script al luí Grannî Caccu către Cesare pórtă acest'aşí nume. — Loc principale la Sers. ad. Virg. Georg. I. 21: nomina haec numinum in indigitamentis inveniuntur, i. c. in libris prutificalibus qui et nomina deorum et rationes ipsorum nominum continent. Vd. Klansen, Aeneas ü. die Penaten II p. 907 sqq. şi Ambrasch, Ueber die Religionsbücher der Römer (Bonn. 1843. 8) p. 3. 4sqq. 2q sqq. Uv. sqq.

Indignare, a se supărà. — *Indignaţiune*, supărare.

Indirect, cà adv. în un mod nedrept.

Indigo, (ital. din lat.)

Indisciplină, lipse de disciplină.

Indisciplinabile, care nu se póte disciplină.

Indisciplinare, à stricà disciplin'a.

www.dacoromanica.ro

Indisciplinat, care nu este disciplinat.

Indiscret, (fr.) lipsit de discreţiune.

Indiscreţie, (fr.) s. —*ţiune*, defect de discreţiune.

Indissolubile, (— *lis*), care nu se póte dissolvi (topi.) — *Indissolubilitate*, calitatea indissolubileluĭ.

Indispensabile, de care nu se póte dispensà cnv. neapărat. — *Indispensabilitate*, calitatea indispensabileluĭ.

Indisponibile, (—*lis*), de care nu póte dispune cnv. prin testament.—*Indisponibilitate*, calitatea indisponibileluĭ.

Indispoziţiune, alteraţiune uşióriă à sănătăţiĭ, stare când cnv. nu se simte destul de bine; dispoziţiune puçin favorabile, aversiune.

Individ, fiinţă particulariă din fiă-care speçă.

Individuale, care perţine individuluĭ.

Individualisare, à considerà individuale, à separà, abstrage din speçă.

Individualism, systemă de isolaţiune în lucrărĭ, străduinţe.

Indolinţa, (—*ĭa*), speçă de indifferinţă maĭ ales peutru lucrurile carĭ atting pre ceĭ-alţĭ hómenĭ.

Indolinte, care nu simte nimic, assupra cuĭ nimic nu face impressiune; liniste à spirituluĭ satisfăcut.

Indomabile, (—*bilis*), care nu se póte domestici.

Inducţiune, (—*ctĭŏ*), mod de raţionare care constă în à inferi un fapt din altul. Repausă pre principiul că aceaaşĭ causă in acelleaşĭ circunstanţe produce acel'aşĭ effect. Inducţiunea pléçă s. dela un fapt particular la altul particular şi se num. *raţionament prin analogiă*, s. dela fapte particularie la legile generalĭ ale naturelĭ, *inductiunea propriŭ dissă*. — *Deducţiunea* pléçă dela generale la particular. *Methodʼa de inducţiune*, pusă maĭ ales în honóre de Bacon, care a stabilit regulele eĭ în *Novum Organum* constă in à çăutà causele phenomenelor şi à stabili legĭ după carĭ aceste cause lucreçă. Regulʼa fundamentale à acesteĭ methode constă în à rejectà verĭ-cè hypothese arbitrariă şi à nu privì cà cause ale phenomenelor decât facte carĭ, recunnoscute dejà în sine cà reălĭ, însoţesc constante phenomenele de esplicat; fără carĭ aceste phenómene nu se pot produce nicĭ-uă dată; în fine cu carĭ elle variéçă tot-deuna în aceaaşĭ proporţiune. Sciinţele cari presuppun permaniţa proprietăţilor corpurilor şi legilor naturelĭ, precum sunt astronemiʼa physicʼa, chemiʼa, historiʼa naturale, medicinʼa s. al. repausă pre inducţiune.

Indulginţă, (—*tĭa*), bunătate şi facilitate à iertà; *eccl.* remissiune à pedepsiĭ timpuralĭ datorită păccatuluĭ.

Indulginte, (—*gens*), cel cè are indulginţă.

Indult, (—*tum*), drept accordat de papʼa uneĭ persóne, uneĭ communităţĭ s. unuĭ corp, de à presintà s. à numì în vérĭ-carĭ posturĭ, la vére-carĭ beneficie, de à fi dispensat de dreptul commune. *I. de compact* se numià privilegiul accordat cardinalilor prin bullʼa dissă *de compact*, care le permiteà de à possede beneficie regulate s. secularie.

Industriă, (—*striă*), de ordi-

www.dacoromanica.ro

nar arteà prin care homulŭ transformă şi appropriédă usului sĕu primele materie cè i offeresce natur'a, dar de carĭ n'ar puté sĕ se servéscă sub form'a lor naturale. In acest sens industri'a este oppusă agriculturei şi commerciului. Economistiĭ applică acest nume la tóte operaţiunile carĭ concură la producţiunea avuţielor, de unde distincţiunea în *Industria agricolă, I. manufacturariŭ, I. commerciale.*

Industriale, de inductriă, produs prin industriă.

Industrios, care are industriă, maestriă, pricepere.

Inefabile, (—*lis*), care nu se póte esprime, spune.

Inefficace, (—*cax*), fără efficacitate, forţă producătóriă.

Inegale, (—*lis*), neegale, nepotrivit.

Inert, (—*iners*), fără activitate. — *Inertiă*, starea inertuluĭ; *phys.* proprietate cè aŭ corpurile de a remăne de sine însuşĭ în starea lor de repaus s. de miscare, dacă uă causă streină nu le face sĕ ésă dintr'insa; *med.* effectul uneĭ sensibilităţi s. a systemuluĭ nervos, s. a ţessăturelor fibróse s. mnschinlarie, carĭ tind către immobilitate, de şi ar avé stimulanţiĭ ceĭ maĭ forţĭ.

Inerudit, (—*tus*), fără eruditinne (învăţătură.)

Inerudiţiune, lipse de eruditiune.

Inescusabile, (*excusabilis*), care nu póte fi escusat (desvinovăţit).

Inestimabile, (—*lis*), care nu se póte stimà, nu se póte preţui.

Inessecutabile, care nu se póte essecutà, pune în lucrare.

Inesercitat, nedeprins.

Inessistinţă, defect, lipse de essistinţă, nefinţă.

Inesperiinţă, lipse de esperinţă, *imperitiă.*

Inesperimentat, fără esperinţă, imperit.

Inesplicabile, (—*explicabilis*), care nu se póte esplicà.

Inesplicit, (—*explicitus*), obscur, întunecos, încurcat.

Inesprimabile, comp. *ineffabile*, snppl. *inespressibile*

In-extenso, (lat.) în tótă întinderea sa.

Infam, (—*mis*), deshonorante ruşinos, rejectat de lege, de opiniunea publică.

Infamiă, (—*mia*), deshonóre, ruşine de lege s. opiniunea publică.

Infante, (—*fans*), copil până la 10 s. 12 annĭ. Că propr. titlu al fiilor majorĭ aĭ regeluĭ Hispanieĭ şi Portugalieĭ.

Infanteriă, (fr.) pedestrime.

Infatigabile, (fr.) care nu se obosesce. — *Infatigabilitate*, calitatea infatigabilelnĭ.

Infecund, (—*dus*), neroditor. —*Infecunditate*, nerodire.

Infect, stricat, puţitor.

Infectare, à strică, à face se miróse rĕu.

Infecţiune, odóre infectă, contagiune, corrupţiune, putóre contagióşă cè ea respîndesce.

Inferior, (—*rior*), care è maĭ ḑeos, pus dedesupt.—*Inferioritate*, starea, ordinea (rang) inferioruluĭ.

Infern, (*inferi*), loc de snpplicĭu al condemnaţilor, iad. — *Infernale*, de infern, din infern.—*Infernalitate*, starea, caracterul infernaleluĭ.

Infertile, (—*lis*), sterile, sterp. — *Infertilitate*, sterpitate, nerodire.

www.dacoromanica.ro

Infeudare, à pune în feud. vd. *urm.*

Infeudaţiune, sub regimul feudale actul prin care domnul priimiă pre vassal în credinţă şi hommagə s. ĭ dă cè-va în feud; învestitur'a cè dà cine-va pentru nn feud; actul prin care uniă cine-va cè-va la fendul sĕu. *Inféodation de dîmes*, act prin care laicii ţineà în fend şi possedà ḑecimele cu titlu de bunurĭ civilĭ.

Infidele, (—*lis*), necredincios. Se ḑice, în theol. despre aceia carĭ nu admit nicĭ un mysteriŭ al credinţeĭ şi carĭ nu aŭ fost instruiţi în religiunea chrestină.

Infidelitate, calitatea infideleluĭ.

Infiltraţiune, trecere à unuĭ licid prin porĭ de părţi solide, maĭ mult s. maĭ puţin permëabilĭ.

Infinit, (—*tus*), nemărginit. — *Infinitate*, calitatea infinitulnĭ.

Infinitiv, *gram.* mod al verbuluĭ.

Infirm. (—*mis*), slab, nesănătos.—*Infirmitate*, stărea infirmuluĭ.

Inflammabile, (—*lis*), care se apprinde facile. — *Inflammabilitate*, calitatea inflammabileluĭ.

Inflammaţiune, acţiunea care inflammă un combustibile, apprindere.

Inflessibile, (—*flexibilis*), nemlădios, neînduplecat.

Inflessibilitate, calitatea inflessibileluĭ.

Inflessiune, (—*flexiŏ*), mlădiere; *mus.* trecerc dela un ton la altnl; *opt.* deviaţiune cè suffere raḑele lumineĭ cănd atting marginile unuĭ corp opac; *gram.* tot cè este adaus radicaleluĭ s. schimbat în terminaţiunea uneĭ vorbe pentru à o declinà s. conjugà.

Influare, vd. *Influire.*

Influinţă, acţiunea uneĭ cause care tinde à produce un effect; putere, maĭ ales morale, essercitată ass. cnĭ-va, credit, autoritate.

Influinţare, vd. *arm.*

Influire, (—*fluĕre*), à avé influinţă.

Infollio, (*in-folium*), formatul uneĭ cărţĭ, unde form'a è strênsă în doue.

Informare, à pune în cunnosciinţă (pre cnv. pentru cv.) à dà sciinţă.

Informaţiune, (—*tiŏ*), acţiune de à informà, cercetare; *jurispr.* act judiciar cónţinînd depositiunile marturilor assupra uneĭ crime s. delict. *Informaţiune de commodo et incommodo*, cercetare administrativă făcută prin callea publicităţiĭ pentru à cunnósce utilitatea s. incommoditatea unuĭ project.

Informe, (—*mis*), fără formă. *R. us.*

Infortună, (—*nimus*), fortună rea, adversitate.

Infortiat, (lat.) denum. secundul volume al Digestuluĭ compilat al luĭ Justinian. Vd. *Digest.*

Infortunat, care este în infortună, neferice.

Infracţiune, (—*tiŏ*), espressiune generică pentru verĭ-cè transgressiune, contraventiune, violaţiune de uă lege, ordine, tractat s. al.

Infructuos, (—*sus*), neproducător, (neroditor.)

Infusare, (fr.) à muià, lassà cât-va timp nn lucru cathartic în un licid, cald, oppărĭ. Suppl. *infunderĕ.*

www.dacoromanica.ro

Infusorie, vd. *Animalcule.*

Infusiune, (—*siŏ*), acțiune de a infunde, vd. *Infusare.*

Infusum, (lat.) *med.* vd. *prec.*

Inganno. (ital.) *mat. cadenza per* — care dă altă resoluțiune decât cea asteptată.

Ingénieur, (fr. din ital. *ingegno*, de unde în secl. XVI *angegnour*, *ingegnour*), inginer, perit care direge lucrările de arte prin mediocul mathematicilor applicate.

Ingenios, (—*sus*), plin de spirit, de sagacitate. — *Ingeniositate*, calitatea ingeniosului.

Ingeniu, (—*nium*), Usitéță pentru *geniŭ* (vd. vb.)

Ingenitate, (—*tas*), calitatea unei innocinte care se arrattă astfel cum este, pentrucă nu è nimic într'însa care să o oblige à se ascunde.

Ingesta, (lat.) *med.* lucrurî destinate à fi în corp prin căile alimentarie.

Ingestiune, (—*tiŏ*), ammestec.

In globo, (lat.) cu totul, fără distincțiune. Usit. mai ales când se condemnă uă carte în întregul sĕu.

Ingrat, (—*tus*), nerecunoscător.

Ingratitudine, (—*tudo*), nerecunnoscință.

Ingrediente, (—*diens*), ceaa cè intră în cv. face parte constitutivă din el.

Inhabile, (—*lis.*) nocapabile de à face s. priimi cv. neîndemănatic.

Inherință, (—*tĭa*), *phil.* juncțiune, unire à lucrurilor neseparabilî din natur'a lor.—*Inherință*, care è prin inherință, care reșede nepossibile de à se separà, în un subiect.

Inhibițiune, (—*tiŏ*), *jurispr.* prohibițiune.

Inimic, (—*cus*), vrăjmaș.—*Inimiciă* s. — *ceță*, vrăjmășiă.

Inimaginabile, (fr.) care nu se pôte imagină.

Inimitabile, (—*lis*), care nu pôte fi imitat.

Inițiale, (—*lis*), de început, care servesce spre à începe.

Inițiare, (—*tiare*), à admite la opiniunile și cerimoniele secrete, ale uneî religiunî, uneî societățî secrete. — *Inițiat*, priimit a attare societate. — *Inițiațiune*, acțiune de à inițiа.—*Inițiativă*, drept de à vorbi cel d'ântêiŭ.

Inițiator, cel cè inițiédă. Termin creăat de Ballanche.

Injectare, (—*injicere*), à întroduce un licid în uă cavitate à corpuluî prin un clyster, (glistir, syrinx.) — *Injecțiune*, acțiune de à injectà.

Injuriă, (—*rĭa*), insultă, nedreptate.

Injurios, (—*sus*), de injuriă, insultător.

Injust, (—*tus*), nedrept. — *Injustiția*, nedreptate.

Inept, (—*tus*), nepotrivit, necuvenit.

Innavigabile, (—*lis*), inept pentru navigațiune.

Innervațiune, (—*tiŏ*), denum. influinț'a essercitată asupra funcțiunilor unuî organ de systemul nervos.

Innocință, (—*tĭa*), dispositiune consuetudinale à animeî care nu ne lassă à face rĕu cui va (nevinovățiă.)—*Innocinte*, cu innocință, pur.

Innoranță, vd. *Ignoranță.*

Innovațiune, (—*tiŏ*), innovire, reformă. — *Innovator*, cel cè face innovațiunî.

www.dacoromanica.ro

Inoctavo, *typ.* format la care foiele sunt îndouite în opt.

Inoculațiune, (—*lĭō*), *chir.* altoire. Astădĭ e substituită prin vaccin'a luĭ Jenner.

Inoculist, părtén al inoculațiunii.

Inorganic, (—*nat*), califică corpurile neorganisate și carĭ nu pot cresce decât prin justa posițiune.

In partibus, (lat.) se dice de un episcop stabilit în uă țérră ocupată de infidelĭ.

In petto, (ital.) loc. applicată la nominațiunile cardinalilor decise de pap'a dér nu încă publicate.

In plano, (lat.) *typ.* se dice de formatele în carĭ foiele nu sunt îndouite, precum la atlasurĭ.

In-promptu, (fr.) s. *im-promtu*, de uădată fără meditațiune, preparațiune.

In-quarto, *typ.* format unde foiele sunt îndouite în patru. — *In-quarto-vingt*, în 78.

Inquisițiune, celebru tribunale pentru a cercetà și urmări heresiele.

Insalubritate, (—*tas*), vd. *urm.*

Insalubru, (—*ber*), nesănătos (pentru lucrr. maĭ ales locurĭ).

Inscripțiune, (—*lĭō*), scriptură pre un monument; *jurispr.* înregistratul unuĭ nume, uneĭ calităț̦ĭ, unuĭ drept pre registrele stabilite pentru acest scop.

Insectă, (—*ctum*), animale mic fără squelet interior. — Insectele formédă a 4-a classe a articulatelor, divise în 8 ordinĭ după aripele lor (ptéron); *coleoptere*, *orthoptu*, *hemiptere*, *nevroptere*, *hymenoptere*, *lepidoptere*, *nipiptere*, *diptere*.

Insectivos, care mănâncă insecte. Classea insectivorelor conține uă familiă de carnivore mamifere și uă ordine de passerĭ.

Insidios, (—*sus*), care caută a înșelà.

Insinuare, (*insinuare*), a introdu cu încetul.

Insipid, care nu dă sapóre, gust, — *Insipiditate*, calitatea insipiduluĭ.

Insistare, (—*tĕre*), bine *insistere* — a face insistință (vd. vb.) perseverà.

Insistință, stăruință.

Insociabile, (—*lis*), care nu se póte associà, incommod.—*Insociabilitate*, calitatea insociabileluĭ.

Insolință, (—*lentĭa*), lipse de respect. Comp. arroganță. — *Insolinte*, care are insolință, lipsesce de respect.

Insolubile, (—*lis*), nepossibile de a dislegà, a se topì. Pentru perss. care nu póte plăti.—*Insolubilitate*, calitatea insolubileluĭ.

Insolvabile, (fr.) vd. *urm.*

Insomniă, (—*nĭa*), lipse de somn. Intre altele Limonade, condiminte de mae, rar narcoticele sunt contrà dînsa.

Inspectare, (*inspicere*), a vedè preste, privegià (cà act.) — *Inspecțiune*, acțiune de a inspectà. — *Inspector*, cel cè inspectédă.

Inspirare, (—*rare*), a trage în (aer) opp. *espirare*. Cà act. a dà în minte, în inimă, însufflà. — *Inspirațiune*, acțiune de a inspirà.— *Inspirator*, cel cè inspirà.

Instanță, (—*tĭa*), sollicitațiune iute, contențiune; cerere în judecată.

Instinct, sintiment și miscare spontanéă care direge animalile și le face se lucredę fără ajutorul re-

www.dacoromanica.ro

flessiunii. Diversele opiniunĭ ass. instinctuluĭ sunt culese în *De l'instinct et de l'intelligence des animaux* par M. Flonrens.

Instinctiv, de instinct.

Instituare, vd. vb.

Instituire, (—*tuere*), à stabili, asseḍà, crëa s. formà cv·

Institut, ceaa cè este institnit, stabiliment. — *Instituțiune*, acțiune de à institui și effectul.

Instituțiunĭ, (—*ones*), nume al unnĭ Libru al luĭ Gaiŭ (*Institutionum Commentarii IV.*) Cunnoscute numaĭ din nére-carĭ fragminte în Coll. Legg. Romm. et Mosaicarr., din Commentarnl III la Cic. Topice., din Prise, la finele cărțiĭ VI din Digestele lnl Jnstinian, maĭ ales din nn estras mutilat în *Brevіarium Alarici* s. *Aniani* s. *Lex romana* s. *Lex mundana visegothorum* fŭ discopperit în originale la 1815 de Nicouhr în un Codex rescriptus al luĭ Hieronym din bibliothec'a Veroneĭ. Discifrat și transcris de Blume, B.—Holweg, Goeschen, Becker, fŭ reedat de Göschen după revisiunea luĭ Blume, deși cu uére-carĭ lacune. Acest corp destinat instrucțiunii scholastice, dă în un conspect ordinat sciințifice, un proponiment clar perceptibile, limbă bună, dreptul privat roman, tractând în prim'a parte de relațiunile familieĭ, celle-alte treĭ de res, obligationes, actiones. — Edițiunĭ anteriorĭ cea maĭ bună la Schultina Jnrisprudd. antijnstin. CL. B. 1817), Bonner în E. J. R. antijnst. Comp. cu G. Meermann Specimen animadversionnm critt. în Gaji Instiţt. 1743. Vd. și Rich de Mauberge de ratione qua Visigothi Gaji Institt. în Epitomen redegerunt Diss. Nalle 1842- Intre celle noue prelîngă Gaji Institt. Comment. IV e codd. rescr. bibl. capital, Veronens, auspiciis regiis scientiar. Academiae Bornss. nunc primnm editi. Accedit fragm. de jure fisci ex aliis ejusdem biblioth. Mss. transcriptum Berol. 1820. 8. — e cod. rescr. e Fr. Bluhmio iterum collato ed. I. Fr. Göschen. Acced. fragmm. etc. Berat. 1824. 8. appoĭ Bonn 1837. 12. Recogn. ed. Böcking. Bonn. 1841. Gaji Institt. libri ad meliorum lectt. restit. et adnotat. illustrati a Ios. Sarzana. Rom. 1829. 8. tradintes et annotips par M. P. Domenget. Par. 1843. 8. Blondeau. *Institutes*—trad. et commentis par A. Pellat. Par. 1844. — Pentru *Institutionum libri II* de Ulpian cons. de Ulpiani Institt. fragmento in biblioth. palat. Vindobonae nnper reperto Epist. al F. C. Savigny Scr. Stephan. Eodlicher (Vindob. 1835) și un facsimile Catalog codd. bibl. palat. (Vindob. 1836 fol. (tab. III de acel'aș autor, Vd. și Iahn s. Iahrbb. der Phèlot. XVI. 2 p. 215 sqq. Boeking, Ulpiani fragmm. 1836 p. 75. v. Savigny Zeitschr. für geschichtl. Rechtswissensch. IX 1. Hugo în Gött. Anzq. 1826 p. 8q sqq. Comp. și Neimbach în Leipz. Repertorium 1843 Nr. 29 p. 108 sq. — De ale luĭ Jnstinian, lucrate dnpă Instituțiunile și *Res quotidianae* ale lnĭ Gaju, vd. pentru ediținnĭ Haubold Appendix I p. 476 sqq. C, Spangenberg Cinlert. in die Justin, Rechtswiss. p. 645 sqq. 931 sqq. Ediținnĭ principalĭ sunt: edit. princip. Mogont per Petr. Schoyffer de Gernsheim 1468 fol.—ex recens. G. Holoandri (Norimb. 1529. 8. — ed.

www.dacoromanica.ro

J. Cajacius (Par. 1585. 12., maĭ tărdiŭ ed. J. B. Kôhler. (Gotting. 1772–8. — receus. F. A. Biener, 1842. 8. — ed. K. Bucher, Erlang, 1826. 8. — rec. E. E. Vogel (Lips. 1833. 8).=Maĭ biue ad. fid. codd. recens. commentar. perpetuo instr. Ed. Schrader In operis societatem accesserunt Ih. L. Fr. Iafel, Gualth. Fr. Clossius, post hujus discessum Ch. J. Maier (Berol 1832. 4.)

Institutor, (—*tor*), cel cè instituesce.

Instrucțiune, se ḑice de tot cè este capabile à ne luminà ass. unuĭ obiect (învățătură.)—*Instructiv*, care dă instrucțiune, (pentru lucrr.) — *Instructor*, cel cè instruesce.

Instruire, (—*ĕre*), à dà instrucțiune.

Instrument, (—*tum*), tot cè servesce spre à produce un effect, uneltă. — *Instrumentale*, de instrument.

Insubordinațiune, lipse de subordinațiune, nesuppunere.

Insubstanțiale, care nu are substanță.

Insulă, (—*la*), spat de pămînt în meḑlocul apeĭ.—*Insular*, lăcuitor de insulă

Insultă, transacțiune rea, proces cu iutențiune de à offensà (facut cu insolință.)

Insultare, à face insultă.

Insurginț̆ă, (fr.) stare de insurrecțiune, revoltă continuă.—*Insurginte*, care este în insurginț̆ă, revoltat.

Insurrecționale, care ține de, tinde la insurrecțiune.

Insurrecțiune, revoltă.

Integrale, (*calcul*), partea calcululuĭ infinitessimale al cuĭ obiect estę à găssì uă cantitate finită cuĭ se cunnósce părțile infinit mice, s. à cuĭ differențiale este uă cantitate infinit mică. Opp. *differențiale.*

Integrante, (—*grans*), càre contribuesce la întregitatea unuĭ tot.

Integrațiune, acțiune de à întregì. (în math.)

Integrităte, (—*tal*), starea unuĭ tot care și are tóte părțile, întregime; *fig.* probitate. — *Integru*, prob.

Intellectuale, (—*lis*), care ține de intellect, giuță s. de intellect.

Intelligință, (—*gentĭa*), facultate de à cunuósce.

Intelligințe, munit cu facultate intellectivă; înțellegător capabile de à raționà.

Intelligibile, facile à fi înțelles.

Intemperanță, (—*tĭa*), necumpătare.

Intendință, (fr.) direcțiune, administrațiune de affaceri. — *Intendințe s.-dante*, cel cè are uă intendință.

Intensitate, (—*tas*), grad de forcă, de activitate à unuĭ obiect.

Intențiune, (—*tĭo*), scop.

Intercalar, (—*ris*), adaus între (vd. *urm.*)

Intercalare, (—*lare*), — bine *întrecalare.*—A puue, adăugi între (pentru ḑilele adausse luneĭ.)— *Intercalațiune*, acțiune de à intercalà.

Intercedere, (—*dĕre*), vd. *Intervenire.*

Interḑicere, (—*dicere*), à oprì (cuĭ-va cv.)—*Interdicțiune*, acțiune de à interḑice *Interdicțiunea uneĭ persóne*, suspinsiunea funcțiunilor, professiunii sclle.

www.dacoromanica.ro

Interdict, (fr.) sentinţă ecclesiastică care interdice unuĭ eccles. esercițul ordinilor sacre și celebraţinnea sacramintelor în vre-un loc.

Interes, ceaa cè convine cuĭ-va particular, utilităţiĭ sélle.

Interim, (lat. *ad-interim*), provisoriŭ. Usit. pentru à desemnà spaţul în care uă funcţiune este îndeplinită prin altă persónă decăt cea titulariă.

Interior, (—*rĭor*), din întrn, care este în întru. — *Interioritate*, starea interioruluĭ.

Interlocuţiune, întrevorbire; *pract.* judiciŭ preparatoriŭ.—*Interlocutor*, care întrevorbesce. Usit. numaĭ pentrn persóne carĭ se întroduc în nn dialog.

Interluniŭ, (—*nĭum*), timp căud lun'a nn se arrattă.

Intermed, vd. *Intermediŭ*.

Intermediar, (—*rĭus*), între meḍlociŭ, care este între doue. — *Intermediat*, spaţ de timp între doue acţiunĭ, între douĭ terminĭ.

Intermediŭ, (—*dĭum*), întremeḍloc; represintaţinne între acte la thëatru; *chem.* corp întrepus între focul lnat în us pentru uă operaţiune, obiectul operaţiunii.

Interminabile, care nu se póte terminà.

Intermissiune, (—*sĭo*), interval între doue accesse, întrerupţitne.

Intermitinţă, vd. *prec.* Usit. în medicinà.

Intermitinte, s.—*tens*, care încetédă și reîncepe.

Intern, (—*nus*), care este în întru, din întru.

Internat, (fr.) pensionat unde scholariĭ lăcnesce.

Internunţiŭ, ministru însărcinat cn affacerile papeĭ în lipsea nunţiuluĭ; alc Austrieĭ lîngă Marele Domn în lipsea ambassadoruluĭ.

Interpelaţiune, (—*tĭo*), *jurispr.* cerinţă (făcntă de nn officiar pnblic) de à respunde assupra unnĭ fapt.

Interpolaţiune, (—*tĭo*), inserţiune, schimbat de uă vorbă în testul unnĭ manuscript vechiŭ.

Interpositiune, (—*tĭo*), positiune între doue, starea unuĭ obiect întrepns.

Interpretare, (—*tari*), à esplicà, maĭ ales prin indncţiune. — *Interpretaţiune*, acţiune de à interpretà.—*Interprete*, cel cè interpretédă.

Interrogare, (—*gare*), à întrebà. — *Interrogaţiune*, acţiune de à interrogà.—*Interrogator*, cel cè interrógă.

Intersecţiune, (—*tĭo*), *geom.* puntul nnde se taiă doue linëe, doue planurĭ. Maĭ ales *punt s. linëă de intersecţiune*.

Interstiţiŭ, (—*tĭum*), interval între molleculele unuĭ corp.

Interval, (—*lum*), distanţă între done lucrnrĭ; *mus.* distanţ'a care separă doue sunete diverse, opp. *unison propriu*, care are loc căud se aud doue sunete cu totul identice.

Intervenire, (—*nire*), à luà parte în uă affacere. — *Intervenţiune*, acţiune de à interveni.

Intestin, (—*nus*), că adj. intern. Că snbst. *anat.* conduct musculo-membranos, pus în cavitatea abdominale.—*Intestinale*, care ţine de intestine.

Intonaţiune, modulat, emissiune à tonurilor scaleĭ chromatice. *Int. prin duplicaţiune*, care se face

www.dacoromanica.ro

îndouind not'a penultimă à vorbeĭ care termină intonaţiunea.

Intrados, (pron. *entrado*), *archit.* se dice pentru partea internă şi concavă à uneĭ bolte.

Intransiţiŭ, *gram.* califică verbele carĭ esprim uă acţiune cè nu trece ass. unuĭ obiect.

Intrepid, (—*dus*), care nu se teme de periclu.—*Intrepiditate*, calitatea întrepiduluĭ.

Intrigă, conducere. implicată (încurcată) pentru à isbuti în cv. — *Intrigante*, care face intrigă.—*Intrigare*, à face intrige.—*Intrigaţiune*, acţiune de à intrigà.

Intrinsec, (—*cus*), interior şi essenţiale în un lucru.

Introducere, (—*cĕre*), à face sĕ intre (băgà în).—*Introducţiune*, acţinne de à introduce.—*Introductor*, cel cè întroduce.

Introit, (—*tus*), speciale începutul misseĭ.

Intronare, (fr.) à pune pre tron.

Intuiţiune, (—*tĭo*), connoscinţă clară, directă, immediată à verităților, cari pentru à fi concepute de spiritul human, nu aŭ necesitate de întremediarul raţionamentuluĭ.

Inundare, (—*dare*), à înnecà prin vărsare de apă.—*Inundaţiune*, act. de à inundà.

Inutile, (—*lis*), nefolositor. — *Inutilitate*, calitatea inutileluĭ.

Invalid, (—*dus*), infirm, care nu maĭ are putere. Cà subst. speciale soldat care nu maĭ póte servi.

Invariabile, (—*lis*), care nu se póte schimbà. — *Invariabilitate*, calitatea invariabileluĭ.

Invasiune, (—*sĭo*), năvălire ass. uneĭ ţerre.

Invectivă, (fr.) espressiune veheminte şi injurióssă. Suppl. conviciŭ.

Inventare, à afflà, găssi, ceaa cè n'a essistat.—*Inventator*, cel cè inventédà.

Invenţiune, (—*tĭo*), acţiune de à inventà, discopperire.

Invers, (—*sus*), întors.—*Inversiune*, întórcere, întorsură, transposiţiune, schimbat în rîndul ordinar.

Invertebrat, fără vertebre (vd. vb.)

Investigaţiune, (—*tĭo*), cercetare continuită.

Investire, (*vestire*), à îmbrăccà.

Investitură, *hist.* act prin care signorul dominante învestise cu un feud pre un vassale. *Luptele pentru învestiture*, contestaţiunĭ sângeróse între pap'a şi imperatorĭĭ Germanieĭ în 1074 carĭ şĭ dispntà dreptul de à conferì de uădată acéstă investitură duplă.

Inveterat, (—*tus*), care este de mult timp, învechit.

Invetison, (fr.) *econ. rur.* pămînt desert în giurul uneĭ casc s. al. şi de care face parte.

Invidiă, (—*dĭa*), pismă. — *Invidios*, care are invidiă.

Invinaţiune, *theol.* în eucharist, uniunea substanţeĭ divine à luĭ J. Chr. cn vinul sacru.

Invincibile, (—*lis*), care nu póte fi învins.

Inviolabile, (—*lis*), care nu póte fi violat (vd. vb.) — *Inviolabilitate*, calitatea inviolabileluĭ.

Invisibile, (—*lis*), care nu póte fi vădut. — *Invisibilitate*, calitatea invisibileluĭ.

Invitare, (—*tare*), à rugà sĕ

www.dacoromanica.ro

assiste. — *Invitaţiune*, acţiune de a invită.

Invocare, (—*care*), a chiămà ajjutor.— *Invocaţiune*, act de a invocà.

Invulnerabile, (—*lis*), care nu póte fi vulnerat.—*Invulnerabilitate*, calitatea invulnerabileluĭ.

Iod, (gr.) corp simplu discopperit în 1811 de Courtois, de o-dóre slabă, uére-cum analógă celleĭ a chloruluĭ de sapóre acră, de uă strălucire metalică gălbinesce chârti'a şi alte materie. Nu essiste în natură decât combinat cu alte corpurĭ, speciale cu potasse, sodiŭ şi magnesiŭ. Combinaţiunile ioduluĭ cu metaliĭ s. alte corpurĭ formédă *iodurĭ*, cu ossygenul *acidul indic*.

Iodaţĭ, sărĭ din combinaţiunea acidduluĭ iodic cu uă base.

Iodhydrat, syn. cu *iodur*. vd. *Iod*.

Iodhydric, (*acid*), s. *hydriodic*, compus gasos din iod şi hydrogen.

Iolith, (gr.) s. *fahnlunită*, pétră care are odórea violeteĭ.

Ionic, (—*cus*), unul din celle patru dialecte ale limbeĭ grece; *metr*. vers latin compus din 4 măsure fiă-care din doue scurte şi doue lunge, precum este în oda 12 lib. III de Horaţiŭ.

Ipso facto, (lat.) prin însuşĭ faptul. Se ḑice de tot cè urméḑă necessar şi immeḑiat un fapt.

Iridiŭ, (—*dĭum*), metal cinereŭ, conţinut în unelé minerĭ de platină, discopperit în 1803, apprópe în acel'aşĭ timp de Tenaut şi Collet Descotiltz.

Iris, (*iris*), s. *iride*, *opht*. membrană circulariă numită dela varietatea culorilor sélle, pusă înaintea cristalinuluĭ, în centrul humorilĭ apóse şi a cuĭ funcţiune este de à măsurà cantitatea raḑelor luminóse necessarie liberuluĭ esserciţ al vederiĭ.—*Iritis*, inflammaţiune à irideĭ.

Irisat, copperit cu iris. *Neg*.

Irisaţiune, (fr.) proprietate cè possed unele corpurĭ de à produce assupra organuluĭ vederiĭ culorile iriḑiĭ.

Ironiă, (—*nĭa*), *rhet*. figură prin care se esprime contrarul, decât ceaa cè vrea sĕ se înţellégă; *phil*. întrebărĭ cè făceà Socrate discipliloor sĕĭ pentru à ĭ conduce la cunoscinţ'a veritățiĭ.—*Ironic*, în ironiă.

Irraḑiaţiune, (—*tĭo*), effusiune, emissiune à raḑelor unuĭ corp luminos.

Irraţionalĭ, (*numere*), numere carĭ nu aĭ măsură commune cu unitatea, precum rădăcinele numerelor carĭ nu aŭ pătrate perfecte. Comp. *necommasurabilĕ*.

Irreductibile, (—*lis*), care nu se póte reduce. Se ḑice în *chem*. de un ossyd metalic care nu se póte reduce in metal. *Ca sulirreductibile*, în alg. este cănd uă equaţiune de 3-le grad are celle treĭ rădăcine rëalĭ, neegalĭ şi necommăsurabilĭ.

Irritanţĭ, *med*. denum. aginţiĭ propriĭ à produce uă irritaţiune.

Irritaţiune, (—*tĭo*), întărritare.

Isocel, triunghiŭ cu doue laterĭ egalĭ.

Isogon, (gr.) denum. cristalĭ carĭ aŭ ănghiurile egalĭ.

Isographiă, (gr.) se ḑice de reproducţiunea literelor manuscris-

www.dacoromanica.ro

se și alte scripture, și de verĭ-cĕ cules de fac-similĭ.

Isolare, à retrage din uniune.

Isomeria, (gr.) *chem.* denum. phenomenul cĕ presintă unele substanțe carĭ conțin aceleașĭ elemințe combinate în aceleașĭ proporțiunĭ, carĭ aŭ însă proprietățĭ diferințĭ.

Isomorphism, (gr.) s.—*phid.* proprietate cĕ presintă diverse corpurĭ de à cristalisà sub aceaașĭ formă geometrică. Corpurile carĭ aŭ aceaașĭ constituțiune chemică sunt addesĕ isomorphi.

Isonandră, (gr.) numesce Wight un arbure din familia sapotacĕelor.

Isoperimetre, (gr.) *geom.* figure cu perimetre egalĭ.

Isopode, *nat.* ordine din classea crustacĕelor, carĭ trăiesc maĭ ales în apă. Conține *cloportele, cymothoadĕele, asellotele.*

Isopulithiă, (gr.) egalitate de drepturĭ politice. *Neg.*

Isothe, califică locurile cu temperatură egale. *Linĕe isotherme* numesce A. de Humbold linĕele carĭ trec prin attarĭ locurĭ.

Isthm, (gr.) *geogr.* limbă de pămînt restrînsă între doue mărĭ s. doue golfurĭ și care formĕdă nă peninsulă unită cu Italia continentea.

Itinerar, (*-rĭum*), indicațiune de drumul de urmat în uă călătoriă.

Ivoriŭ, (*ebur*), substanță dură care constituesce dințiĭ elephantelui. Ne vine din Guinea, Egypt, Buna-Speranț'a, Indie s. al. matic din secl. 16 în alphabetul frances.

www.dacoromanica.ro

J.

J, à ḑecé literă. In alphabetul grec nu essiste şi O. Müller (Etrusker II p. 26) observă cŏ sunetul sĕu în limb'a latină, se găssesce în vorbele nu derivate din grecesce. De şi acest sunet va fi essistat maĭ dinainte, characterul fusse întrodussŭ în imprimeriă de Hollandesĭ. P. Ramn în secl. 16 lŭ dede scripturеĭ francese.

Jalusiă, (fr.) vd. *Gelosiă.*

Jambo, născut din un metis şi uă creolă.

Janotism, defect de vorbire constând în à întórce ordinea vorbelor în phrase.

Jasp, (gr.) *miner.* pétră dură şi opacă de natur'a agatheĭ, originariă din Sicilia, Siberia şi Rhen. Comp. *quartz.*

Jocheŭ, domestic, slugă. *N. us.*

Josephiniă, (*—nia*, după numele imperatriciĭ Josephina cuĭ o dedică Ventenat) gen din famili'a pedalinëelor, conţiuînd plante herbacîe al căror typ è *josephinia imperatrice*, originariă din N. — Hollanda.

Joviale, (*—lis*), voios, vesel. — *Jovialitate*, calitatea jovialelnĭ.

Judiciar, (*—rĭus*), judecătoresc.

Judicios, cu judecată.

Jurisconsulţĭ, (*jurisconsulţĭ* s. *jurisconsulţĭ*, *j. auctores*, *j. prudentes*, *j. sacerdotes* s. al.) legisti la R. Primitiv fără formă sciinţifică şi fără vocaţiune speciale. De la început cunnoscinţ'a dreptuluĭ erà prerogativă à patricilor, speciale à preoţilor, pentrucă dreptul civile şi dreptul politic erà fórte strînse unite cu *jus sacrum*. Legile erà în adevăr cunnoscute, ceaa cè privià însе applicaţiunea lor, se afflà închis în cărţile pontificalĭ, d. e. decisiunile assupra timpuluĭ tractaţiunilor judiciarie şi formelor solemnĭ. A dà informaţiune de ḑilele de judecată, à compune formulele de drept, acĭ sè declarà principale activitatea patricilor jurisperiţĭ, de şi mărginită assupra unuĭ mic cerc de amicĭ şi de cliinţĭ (comp. astădĭ *avocats consultants.*) Cu încetul plebeiĭ căpătară importanţă; dreptul privat se liberà de legăturele dreptulnĭ sacru şi încetà à fi proprietate à patricilor. Jus Flavianum, care conţinеà un calendar de justiţă şi uă combinaţiune de formulele de plăngere şi affacerĭ, erà de multă importanţă pentru acést'a. După 300 în. de Chr. cunnoscinţ'a dreptuluĭ devine vocaţiune speciale, de şi adevărată sciinţă lipsesce încă. Activitatea juristilor se mărginеà numaĭ la uă activitate practică, constând maĭ ales în à dà în public s. accasă, la hore determinate, consilie şi opiniunĭ subiective (*respondere*), daеă erà întrebaţĭ (*consulere*, deunde *consultĭ*), în à compune diversele documinte de drept, testaminte, contracte s. al. (*scribere.*) Influinţ'a juristilor assupra formaţiuniĭ dreptuluĭ constă în întrepretaţiunea legilor, speciale à cellor 12 table. Cu Muciŭ Scaevola Pontifex şi Sero. Sulp. Rufu luâ tractaţiunea dreptuluĭ uă formă sciinţifică. Valentinian III şi Theodosiŭ cel june or-

www.dacoromanica.ro

donară că operele jurisconsulților Papinian, Gaiŭ, Paul, Ulpian și Modestin sĕ aibă putere de lege.

Jurisdicțiune, (*—ĭo*), administrațiune civile. Eră parte din *imperium* conținînd funcțiunile estraordinarie carĭ perțineă maĭ mult la *imperium* decât la propri'a jurisdicțiŏ și deunde eșiă astfel numit'a jurisdicțiune voluptariă, d. e. bonorum possessio, missio in possessionem s. in integrum restitutio. Alte attribuțiunĭ carĭ constituiă chiar adevărat'a jurisdicțiune constă în datul uneĭ decisiunĭ judiciarie s. în numitul unuĭ judecător. Proverbiale jurisd. eră conținută în celle treĭ vorbe *dare* (ad. *judicem*), *dicere* (ad. *sententiam*), *addicere* (ad. *rem.*) Magistrațiĭ carĭ esercită funcțiunea de judecătorĭ eră regele, appoĭ consuliĭ, pretoriĭ și în parte ediției, în cetățĭ magistrațiĭ urbanĭ și prefecțiĭ în provințe administratoriĭ. In timpul imperatorilor, consuliĭ și pretoriĭ cădură, în locul căror căpătară *praefecti praetorio* și *urbi* s. vicariĭ lor suprem'a instanță. Vd. și Gesner în Thesaur. Ernest ad Sueton. Caes. in Excurs. dejurisdicțiunea sub Cesarĭ. Sigon J. A. C. R. (I. 20) de jurisdicțiunea urbană a pretorilor. In gen. Ger. Nodl De jurisdictione et imperio.

Jury, (*angl.*) uninne de un număr de cetățianĭ, *numiți jures*, însărcinați sĕ pronunțe în affacerĭ judiciarie după consciinț'a lor asnpra culpabilității s. innocinței unuĭ accusat. Decisiunea sa assupra faptuluĭ principale și circunstanțelor se formédă numaĭ după majoritatea voturilor fără că numărul vocilor sĕ pótă fi enunțat (Code de l'Instr. crimin. art. 347.) După legea din 4 Iuniŭ 1853, verĭ-cè Frances în etate de 30 annĭ care se buccură de drepturĭ civilĭ și politice, sciind se scriă și se citéscă, póte luà parte la jury. Instituțiunea sa datédă dela 1791. De consult. Hist. ďn jury par Aignau. (Paris 1822 s. al.)

Jusquiama, (*hyosciamus*), plantă din familĭ'a solanĕelor de odóre veninósă, Brandes à descopperit în acéstă plantă un alcaloid, *hyosciamina*, putinte narcotic, ale cuĭ singure emanațiunĭ respirate puçin maĭ îndelung, produc convulsiunĭ, chiar deliriŭ. Fumul bóbelor salle arse póte sedà durerea dinților.

Justificabile, (care póte fi justificat.)

Justificare, (fr.) à îndreptăți, escnsà prin arguminte. — *Justificațiune*, acțiune de à justificà.

Justiciă, (după numele botanistulnĭ Justi cuĭ fŭ dedicată de Houston) ḑissă și *carmantină*, gen de acanthacĕe, conținînd arbureĭ din Asia tropicale. Uă speçă maĭ alcs *Ca rm. de Ceylan* s. *Nuc de Indie* è cultivată în grădine.

Justiță, (*—tĭa*), dreptate. Vertutea morale care face să se respecte dreptul, și puterea instituită pentrn à susține acest respect.

www.dacoromanica.ro

K.

K, à un spreḑecé literă à alphabetuluĭ. Că numerale valà, la R., 250, cu uă trăssură horisontale d'assupra 25,000. La Grecĭ *K*, valà 20, *K* 20,000 = Pre inscripţiunĭ esprime. *Cajus* s- *Caeso*, căte uădată *Kalendae*, pentru *Kal.* — Pre monnete arrattă că sunt bătute la Bordeaux. In formulele chemice stă pentru *Kalium* (*potaleium*). Usitată în genere de Grecĭ, astă literă fŭ supplinită de Romanĭ prin *C*, cu care sunetul sĕu este identic (Prisc. I. 8), remănênd numaĭ *A* că Nota la breviaţiunĭ şi în uĕrecarĭ vorbe. Cons. Schneider, *Elementarlehre*, p. 290 sqq. K. O. Müller II p. 296, după care s'ar găssì la Etrusci. Vd. şi litera *C*.

Kalende, (—*dae*, din *Kalare*. Varr. L. F. VI, u) prim'a ḑi à luneĭ la R.

Kegli, (arab.) potassiŭ.

Kaolin, (chinesic), argile alb şi frecabile cu care se face porcelan'a.

Kelotomiă, (gr.) *chir.* operaţiune, fórte grave. în casul de strînsură (étranglement.)

Keratită, (gr.) *miner*, hornstein alŭ Germanilor; *med.* inflammaţiune à cornĕeĭ transparinţĭ. Comp. *ceratită*, *corneită*.

Keratocel, (gr.) dislocaţinne (herniă) à cornĕeĭ transparinţĭ. Mică înflătură formată maĭ addesé de membran'a humoriĭ apóse, care ese cè-va affară printre uă ulceraţiune à lamelor superficialĭ ale cornĕeĭ, căte uădată accidiute consecutiv al operaţiuniĭ cataracteĭ prin estracţiune.

Keratongris, (gr.) vd. *Sfardinat*.

Keratotom, (fr.) instrument pentru à tăià cornĕ'a transparinte la operaţiunea cataracteĭ prin estracţiune. — *Keratotomiă*, incisiune à cornĕeĭ.

Kilo, (gr.) particulă care pusă înaintea unităţilor de pond s. măsură indică de uă miie de orĭacea unitate. — *Kilogram*, uă miie de grame. — *Kilometru*, uă miie de metre.

Koleang, monnetă de aur de Japonia, cel nouŭ 32 fr. 49 cent.

Koppa, numele uneĭ vechie litere usitate de Dorĭ şi Etrusci, de unde à eşit latinescul *Q*.

www.dacoromanica.ro

L.

L, à doue spredece literă à alphabetuluĭ. Cà numerale valà la R., 50, cu uă trăssură d'assupra 50,000. Cà breviațiune Latiniĭ lŭ usità pentru *Lucius*, *Lares*, *Legio*, *Legatus*, *Les*, *Libra*; *L.L.S.* (*libra libra semis*), pentru *sestertius*. *L. S.* pre documinte și în parinthese *locus sigilli;* l. l. *loco laudato* l. c. *loco citato*.

La, al șesselé sunet al gammeĭ, la Germanĭ și Italĭ *a*.

Labdacism, la Grecĭ viției al pronunțeĭ, unde *l* ține locul luĭ *r*. Comp. *lallațiune*. In genere repetițiunea pré frecinte à litereĭ *l* în styl s. vorbire.

Labiale, (—*lis*), relativ la labie (buze.)

Labiate, familiă de plante de cotyledonëe.

Laboratoriŭ, (—*rium*), locale de lucrat al mesterilor, chemistilor.

Laborare, (fr.) à lucrà pămîntul. *N. us*.

Labóre, (*labor*.) muncă.

Laborios, (—*sus*), muncitor speçă de feldspath, dela Labrador, unde a fost discopperit. *Labradorită*.

Labyrinth, (—*thus*), nume egyptian espremînd în anticitate nn edificiŭ implicat, speciale celle patru depuse artistice de acest gen memorate de Pliniŭ (36, 19), egyptian, cretic, labyrinthul dela Samo și cel italic, *omnes lapide polito fornicibus tecti*.

Lace, **lacetate**, vd. *Laşitate*, *N. us*.

Laconic, (—*cus*), *lit.* calificà stylul strîns scurt, în modul vorbiriĭ Laconilor. — *Laconism*, vorbire laconică, d. e. *sint ut sunt, aut non sint* al luĭ B. Ricci, ultimul generale al Jesuiților.

Lactificà, care produce lapte, lŭ adaugă. *Neg*.

Lacună, (—*na*), lipse în uă carte, test

Lacunëală, îmbrăcăminte de părețĭ. *Neg*.

Lacunar, (—*nar*), tavan.

Lacustre, s.—*stralĭ*, se dice, în hist. nat. de plantele s. animalile carĭ cresc s. trăiesc pre lîngă marile lacurĭ s. în apele lor.

Lady, (pron. *lêdi*), titlu dat, în Anglia, femëelor de ordine înaltă.

Lagophtalmiă, (gr.) dispositiune viționsă à plepeĭ superiorĭ care este astfel de retrassă încăt nu pote copperi globul ochinluĭ în timpul somnuluĭ.

Lagotis, (gr.) gen de mamifere numite astădĭ *Helamys*.

Lagune, (din *lacus*), *geogr*. canalĭ s. masse de apă carĭ lassă între dînsele grămeđe de nisip.

Lai, (germ. *lied*), mică buccată de poesiă lyrică perținînd literatureĭ francese din evul međiŭ. Cons. F. Wolf Ueber die Laïs etc. (Heidelbera 1841.)

Laic. (—*cus*), opp. *ecclesiastic*.

Lamă, vd. *Lamina*.

Lambris, vd. *Lacunelă*.

Lamentabile, (—*lis*), de plîns.

Lamentare, (—*ri*), à plînge, à se tîngui cà refl.) — *Lamentațiune*, act de à lamentà.

www.dacoromanica.ro

Lamină, (—*na*), tot cè este string, lung, strînt și subțire.

Lance, (—*lanx*), suliță.—*Lancear*, călare armat cu lance.

Lanternă, (—*na*), felinar. *Lanternă magică*, dată de jesuitul Richer, în secl. 17, arrattă marĭ pre un mur alb, figure depinse mice în culorĭ transparinți pre buccățe de sticlă subțire.

Lanthan, (gr.) metal puçin cunnoscut, găssit în 1840 de Mosander în cerită.

Lapidare, (—*dare*), à ucide cu petre. — *Lapidațiune*, act de à lapidà.

Laptifag, care se nutresce cu lapte.

Laptifer, *laptific*, vd. *Lactifer*, *lactific*.

Laqueŭ, (fr. *laquais*), servitor care urmédă pre domn pre ₫eos.

Largo, (ital.) *mus.* cu miscare fórte lentă.—*Larghetto*, cu miscare meḑiă între largo și adagio.

Larigot, speçă de flaută s. flageolet, astădĭ neusitat.

Larvă, (—*va*), prim'a stare à insectelor, aceaa în care elle se afflă dupà cè aŭ eșit din ouŭ.

Larynge, (*larynx*), organ symetric și regulat în care se produce vocea. Așșeḑat în partea anteriòre și superiòre à gîtuluĭ, înaintea pharyngeluĭ și à estremităților superiorĭ à esophaguluĭ, laryngul se compune principale din patru cartilaginĭ: tyroidea, celle doue arytenoide, epiglott'a.

Lasciv, (—*vus*), desfrînat. — *Lasciviă—tate*, starea lascivuluĭ.

Laşitate, (fr.) vilitate, miseliă.

Lassitudine, (—*dine*), obosélă.

Last, (geom.) măsură de greutate usitată în porturile Balticeĭ și Hollandeĭ, ecivalănd în genere 2000 kilograme.

Latanier s. LATANIĂ, (—*nĭa*), gen de pleopĭ originarĭ din Madagascar și insulele Sundeĭ.

Laterale, (—*lis*), calificà tot cè este pus pre laturea altuĭ.

Latinte, vd. *Căldură*.

Laticlav, (*latus clavus*), tunică à persónelor de distincțiune la R.

Latitudine, (—*do*), lățime.

Lavă, materiă topită care ese din vulcanĭ.

Legale, (—*lis*), după lege.

Legalisare, à întărĭ un act după formulele prescrisse de lege.

Legalitate, calitatea lucruluĭ legale.

Légat, ceaa cè se decide în un testament; trămis.

Legațiune, (—*tĭo*), funcțiunea legatuluĭ.

Lege, (din *legere* s. *λέγειν*), nerĭ cè răport necessar care derivă din natur'a lucrurilor. Montesq.

Legendă, (din *legere*), primitiv versurĭ cè se recitĭà diminèț'a în biserică. Se applică appoĭ la viețele sănților și martyrilor, carte à vieței lor. — *Legendar*, autor de legende.

Legislațiune, (*legis-latio*), se ₫ice ₫e dreptul de à face legile de corpul legilor uneĭ țerre și de sciinț'a, cunnoscinț'a legilor. Cons. *Histoire de la Legislation* par Pastoret.

Legislator, care face, dă legĭ.

Legitim, (*legi-intimus*), conform legiĭ.—*Legitimațiune*, acțiune de à legitimà.

Legiune, (—*gĭo*, din *legere*, quod leguntur milites in delecta Varr. L.L. V. 16), la început, sub Romulu, tótă puterea de resbel uni-

www.dacoromanica.ro

tă în un corp, constând din 300 pedestri, 3000 călări, câte 2000 de fiă-care trib. După constituţiunea luĭ Serviŭ Tulliŭ, legiunea se compuse de 4200 pedestri, din carĭ 1200 hastati în prim'a linĕă, 1200 principes în secund'a, 1200 triariĭ în a treia, lîngă ultimiĭ 600 rorarii şi 600 accensi. Din ambele aceste corpurĭ eşiră în secundul resbel punic, vélites. După bătai'a de la Canna Scipione compuse legiunea de 6000 soldaţi. Numărul călarilor se redică rar preste 3000 până la August când se vĕdură 6200 pedestri şi 726 călări. După Verrone, Liviŭ, Tacit (Veget.) forç'a uneĭ legiuni în campaniă se redică cel puçin l'alţi miie soldaţi.

Legs, (fr.) *legaţiune*, dispositiune testamentariă prin care un testator dă totul s. uă parte din bunurile sélle.

Legume, (—*men*), ueri-cĕ plantă al cuĭ fruct è comestibile, părţile eĭ carĭ sunt bune de mâncare.

Leguminóse, vd. *Papilionacie.*

Lemmă, (gr.) *geom.* propositiune preliminariă stabilite pentru à preparà, facilità uă demustraţiune următóriă.

Lent, (—*tus*), încet, care nu è viuŭ în miscări.

Lesiune, (—*sĭo*), vătămare; *jurispr.* prejudiciŭ s. perdere cĕ suffere nescine la un act în care voinţ'a sa n'a fost deplină activă; *med.* perturbaţiune produssă în organe s. în funcţiunile lor.

Lethargiă, (gr.) suspinsiune continuă à acţiunĭ sinţurilor şi à locomoţiuniĭ, speçă de somn profund şi apoplectiforme; *fig.* nesinţibilitate pentru ceaa cĕ se petrece.—*Lethargic*, de lethargiă.

Lettenkohl, (germ.) speçă de huiliă.

Levit, preot s. sacrificator la Hebreĭ.

Levitic, nume al terţeĭ cărţi à Pentateucnluĭ. Tractédă principale de cerimoniele culturuĭ şi de modul cum Dumneḑeŭ voià sĕ fiă servit de poporul sĕu prin ministerul Leviţilor.

Libaţiune, (—*tĭo*), cerimoniă religióssă à cellor vechĭ unde preotul vărsà pre altar uére-care liquóre în honórea divinităţii cuĭ se sacrificà.

Libatoriŭ, vas pentru libaţiune.

Libel, (—*lus*), script care conţine un act. Mai ales la ceĭ vechĭ accusaţiune în scris (comp. *inscriptio*) s. premiŭ al delatorilor. Addese cnles de diverse scripte mice şi epigrammate, precum: *libelus jocularis* al luĭ Arat, tradus de Cicerone, pentru care van Hens de p. 35, 50, 58. Astădĭ script injurios, diffamatoriŭ, deunde *libelist.*

Liber, (—*ber*), care este în libertate.

Liberale, (—*lis*), cuĭ plăce à dà (darnic). Pentru lucrr. demn de un sufflet nobile. Cà subst. des. dela Restauraţiune, bărbaţiĭ consecraţĭ defensiuniĭ drepturilor căpătate prin Revoluţiune. *Liberalism*, totalitatea doctrinelor professate de liberalĭ.

Liberalitate, (—*tas*), calitatea liberaleluĭ, (darnic.)

Liberare, (—*rare*), à pune în libertate.

Liberaţiune, scăpare de uă détoriă.

Liberator, cel cĕ liberédă.

Libertate, (—*tas*), facultate de

www.dacoromanica.ro

à lucrà după voinț'a propriă. *Libertatea internă* s. *liberul arbitriŭ*, s. *psychologică*, al cuĭ indiciŭ e consciinț'a, constă în à alege între doue părțĭ. Se num. *morale* când alege între binele s. réul morale. *Libertatea esternă* s. de *essecuțiune*, constă în à face fără obstaclu ceaa cè s'a ales.

Libertin, (—*nus*), ueri-cè liberat în răport cu Statul precând *libert*, în răport cu domnul primitiv libertinul erà fiiul libertuluĭ. După Francesĭ desfrînat, deunde *libertinagiŭ*, disfrîn, vagabundit. *N. us.*

Liberum veto, (lat.) desemnà, în vechi'a constituțiune à Polonieĭ, dreptul cè aveà fiă-care nunțiŭ's. deputat al nobilimiĭ, membru al uneĭ diete, de à se oppune la uă resoluțiune și à o face prin acést'a nullă.

Licati, mare arbure de Guiana.

Licență, vd. *urm.*

Licință, (—*centĭa*), libertate escessivă; *schol.* primul grad după baccalaurĕat.

Licințiare, vd. *Congediare.*

Licențiat, cel cè a căpătat licinț'ă în uă facultate.

Licințios, disfrînat.

Licit. permis.

Licitațiune, (—*tĭo*), vindere publică (la mezat.)

Lictor, (—*tor*), officiar allăturat magistraților Romanĭ. Erà cea maĭ mare parte liberti și form'a corporațiunĭ închise divise în de curie, 3 decurie, (fiă-care de 24 bărbațĭ) pentru magistrații înalțĭ (dictatorul aveà 24, consulĭĭ câte 12 pre rînd în fiă-care lună, tot attățĭ decemvirii și tribunii militarĭ; pretoriĭ, propretoriĭ affară din Roma câte 6; flamen dialis și vestalile câte 1; nicĭ uădată censoriĭ, procuratoriĭ regescĭ și praesides provincialĭ), 1 decuriă de *lict. curiati* carĭ assistà la sacrificie și representà celle 30 curie în comitiele apparințĭ; dela August se adausse 1 decuriă pentru magistrĭ vicorum. Funcțiunea lor (originea din Etŭri, erà de à purtà înaintè magistraților fascile și securea (ultim'a dela Val. Publicola numaĭ affară din Roma) à înlăturà la trecerea lor poporul (summovere plebem), à îngriji se li se dea respectul cuvenit, à încungiurà tribunalele, à le ține președul accasă, à essecutà ordinile lor assupra condemnaților.

Liga, (fr.) juncțiune formată între suveranĭ partite, particularĭ putințĭ prin tractate s. conveniune pentru à essecutà prin un concurs de operațiunĭ, uă întreprindere commune. Speciale se num. în Francia *ligă*, uniunea de căți-va principĭ și câte-va orașie făcută la finele secl. 16 pentru à appărà religiunea catholică contră Protestanți.

Limită, (*limes*), margine, termin.

Limitare, à pune limite.

Limitroph, dela marginĭ, limitaneu. Se dice de țerre carĭ se atting la estremitățĭ.

Linĕar, (—*rĭus*), care perține la linĕe, se face prin linĕe.

Lingot, lamă s. buccată de metal nelncrată.

Linguist, biue *limbist*, — cel cè se occupă de studiul limbelor.

Lințoliŭ, (*teolum*), altă dată înveliș de pat. Astădĭ înveliș al morților.

Liquid, (—*dus*), bine *licid.* — Se num. ueri-cè corp ale cuĭ mollecule sunt destul de mobilĭ pen-

www.dacoromanica.ro

tru à se puté miscà indipendinte unele de altele şi à cede celleĭ maĭ mice pressiunĭ.

Liquóre, (—*quor*), uerĭ-cè băutură spirtósă artificiale. *Liquorist*, cel cè fabrică liquorĭ.

Literă, character al alphabetuluĭ.

Literale, luat pre litere, în esactitatea rigurósă à espresiunĭĭ.

Literar, (—*rĕus*), relativ la litere.

Literat, (—*tus*), versat în literatură vd. *urm*.

Literatură, (*litera*, *linĕa*), în origine usul scrierĭĭ pentru à stabili cugetările şi faptele, la Grecĭ γραμματεχή, care sens se conservà pêne în evul mediŭ sub numele de *ars literatoria*, pentrucă cunoscinţ'a literelor făceà parte din disciplina rhetoriceĭ. Comp. Suet. *de ill. Gramm.* 4. Appellatio *grammaticorum* graece a consuetudine valuit, sed initio literati vocabantur etc. Asper Jun, in Putsch Corp. Gramm. Latt. p. 1725, grammatica est scientia recte scribendi, enunciandi interpretandique premata per historiam, formata ad usum rationemque verborum, quam Ferentius, etiam varro primum ut adhuc rudem, appellatam esse dicit *litteraturam*. Quint, Instt. orat. II. 1, 4 a grammatice quam in Latinam transferintes *litteraturam* vocaverunt. Vd. încă Walsh Nist. L. L. IV. 3, 4; Mohnike Gesch. der Lit. der Griechen ŭ. Roemer vol. I. p. 3 sqq. Nahmmacher, Comm. de liter. rom. sect. II. c. 1 p. 51. Sen. Ep. 88. Marcian. Capella III 229 ibique not'a luĭ Kopp p. 261 sq. Vd. şi *philologiă*.

Lithochrom, artist în lithochromiă.

Lithochromiă, (gr.) proces de culorit cu huleiŭ. Comp. *chromolithographiă*.

Lithogliph, sculptor în pĕtră.

Lithograph, cel cè lucréţă în lithographiă.

Lithographiă, (gr.) arte imaginată de Semfelder, de à reproduce prin impressiune desemne şi scripture trasse cu un corp gras pre uă pĕtră calcariă numită *pĕtră lithographică*.

Lithophite, (gr.) petre figurale, producţiune marină care ţine de pĕtră prin duritatea sa, al planteĭ prin form'a sa. Se divid în *technoglyphită*, carĭ represintă forme de lucrurĭ artificialĭ; *lit. mathematice*, carĭ represintă forme mathematice.

Litotă, (gr.) *rhet.* diminuţinne. Tropă care constă în à dà prin espressiunĭ maĭ slabe, uă idĕă cuĭ accessoriele vor face à se *sinţi* tôtă puterea.

Livid, (—*dus*), de culóre cà plumbul, maculată şi străbătută de negru.—*Lividitate*, calitatea lividuluĭ.

Livrée, (fr.) vestiminte de fumul de culóre particulariă.

Locandă, ospel.

Locati s. LOCATIS, usitat pentru à desemnà uu cal, uă trăssură de închiriat s. al.

Locomoţiune, (—*tio*) miscare, schimbare din loc.

Locomotivă, (*machină*), se num. particular la drumul de fer, trăssur'a dinainte care duce cu sine mecanismul şi motorul necessariŭ pentru à o face se mérgă fără ajutorul vre-uneĭ impulsiuni.

www.dacoromanica.ro

Locùlă, loc mic în theatru unde şed 3—4 persóne. *Neg.*

Locuţiune, (—*tio*), mod de espressiune .

Logarithm, (gr.) *math.* numere în progresiune arithmetică carĭ respund, termin cu termin, nneĭ progressiunĭ geometrice. Logarithmul nnuĭ număr este spunintele puterĭĭ la care caută à se redică un număr uére-care variabile pentru à produce primul număr. Inventţiunea lor o datorim luĭ Neper (Napier.)

Logic, (—*cus*), de logică, după logică.

Logică, sciinţ'a cugetărĭĭ. Partea philosophieĭ care ne arrattă cum se dirregem raţiunea în cercetarea şi afflarea veritățĭĭ. Ea plécă totŭ deuna dela principie certe, trasse după regulele certe ale raţionamentuluĭ, precând *dialectic'a* plécă, după accepţiunea commune, dela date maĭ puţin certe cà sĕ ajjungă la verĭ-similitudine prin conclusiunĭ apparinţĭ deduse din raţionaminte regulate, însă hypothetice.

Logistic, altă-dată logarithm. Astădĭ des. numaĭ logarithmele în carĭ zero correspunde numărulnĭ 3,600, *logarithme logistice.*

Logogriph, (gr.) speçă de enigmă în care după cè s'a dat enigmatic definiţiunea uneĭ enigme, se indică maĭ multe alte enigmate carĭ se pot găssi în accaaşĭ vorbă decompunînd'o s. combinând literele arbitrar.

Logomachiă, (gr.) dispută de vorbe; dispută de puçină importanţă.

Logotechniă, (gr.) sciinţ'a vorbelor. *Neg.*

Longanim, îndelung răbdător. — *Longanimitate*, calitatea longanimuluĭ.

Longitudine, (—*do*), lungime. — *Longitudinale*, în lungime, de lungime.

Lord, titlu honorific în Anglia, purtat de toţĭ membrĭĭ camereĭ înalte, de ueră-cè nobile de nascere s. crëaţiune de fiŭ de ducĭ s. al.

Lornetă, ueră-cè ocular mic maĭ ales pentru spectacle.

Lucid, (—*ius*), clar, lucitor. — *Luciditate*, calitatea luciduluĭ.

Lucs, vd. *Lussurià.*

Lugubru, (—*bris*), întristător.

Lunar, (—*ris*), de lună. — *Lunatic*, calificà tot cè è suppus influinţeĭ luneĭ.

Lunetă, (fr.) ochilarĭ.

Lyricà, (*poesiă*), în sens întins ueră-cè poesiă care nu perţine de epopëă s. dramă, prin urmare elegiă, poesiă iambică. In sens strîns, — ceaa cè este şi semnificaţiunea ordinariă la Grecĭ — poesi'a unită strîns cu represintaţiunea musicale şi orchestrică, poesi'a *melicà* şi *chorică*, prim'a cultivată principale de Eolĭ, secund'a de Dorĭ, deunde şi calificaţiunile de *colicà* şi *doricà.*

www.dacoromanica.ro

M.

M, à treĭ-spre-ḑecé literă à alphabetuluĭ. Că numerale vală, la R., 1000, cu uă trăssură horisontale d'assupra 1,000000. La Grecĭ μ, 40. Că breviaţiune des. *Marcus*, *Manlius*, *Mucius*; în commerciŭ *marc* (fr.) s. opt uncie. Pre monnete stă pentru Toulouse.

Mac-Adam, (după numele inventoruluĭ), mod de paviment.

Macaronica, speçă de poesiă creëată de Orassi de Padova, în care se întroduc vorbe din limba vulgară, dăndu-li-se terminaţiune latină.

Macerare, *rel.* à mortificà prin ajun, prin nemăncare. — *Macerăţiune*, act de à macerà.

Machină, (gr.) ueri-cè instrument care lucrèḑă prin uă forçă streină şi destinat à produce miscare. *M. de compressiune*, machină destinată à condesi aerul în un recipiente dispus pentru acest effect. *M. electrică*, care servesce à produce s. accumulà electricitate. *M. hydraulică*, ueri-cè machină destinată à conduce s. redicà ap'a. *M. pneumatică*, machină pentru à face gol s. cel puçin à rarificà considerabile aerul conţinut unde-va. — *Machinist*, cel cè face machine, lucrèḑă la, cu machine.

Macigno, *miner.* speçă de gresiă compusă essenţiale de micĭ grăunţi de quartz ammesticaţi cu calce.

Macrocosm, vd. *Microcosm.*

Macroptere, vd. *Longipenne.*

Maculă, (—la), pată.

Maculare, (—*lari*), à pătà. — *Maculaţiune*, acţiune de à maculà. — *Maculatură*, se ḑice în imprim. de uă cólă rĕu impressă.

Madame, titlu honorific dat altă dată femëelor de calitate; astăḑĭ verĭ-carĭĭ femëe măritate.

Madonna, (ital.) se num. în Italia mice statue represintănd pre S-ta Vergine, puse la ănghiul stratelor. Uerĭ-cè represintaţiune depinsă à S-teĭ Vergine, precum *Madonna di Sisto* à luĭ Raphael din Dresda.

Madrigal, (ital. *madrigale*, de la gr. *mandra* s. dela urbea *Madrigal* s. *Madrigajejo*), mică buccată de versurĭ care esprime uă cugetare fină, tînără şi venustă. Madrigalul, ḑice Boileau: *Respire la douceur, la tendresse et l'amour.*

Maestoso, (ital.) *mus.* cu maiestate. Esprime uă essecuţiune lentă şi grave.

Magestru, vd. *Magistru.*

Magisteriŭ, (—*rium*), *chem.* uerĭ-cè precipitat obţinut cu dissoluţiunĭ, saline, precum şi processele proprie à obţine principalile medicaminte.

Magistrale, propriŭ magistruluĭ; *pharm.* calificà medicamintele preparate immeḑiat pre recepte, opp. *medicament officinale* s. acel'a à cuĭ formulă se afflă în Codice şi este sonservată în apothecă. *Linëă magistrale*, este în geom. linë'a principale à unuĭ plan, trassă de inginer. *Absol.* demnitatea mareluĭ magestru de Malta.

Magistrat, (—*tus*), la ceĭ vechĭ uerĭ-cine indepliniă uă funcţiune publică. Astăḑĭ numaĭ cel de-

www.dacoromanica.ro

legat de puterea supremă pentru a esercita autoritatea. — *Magistratură*, funcțiunea magistratului.

Magistru, (—*ter*), propriu persónă cu autoritate assupra altor; persónă destinată pentru a preda uă sciință, uă arte s. a direge un stabiliment.

Magnat, nobile înalt în Polonia și Ungaria.

Magnesiă, s. OSSYD DE MAGNESIĂ, substanță compusă de ossygen și magnesiu, albă, pulverulinte, dulce la attins, fórte puțin solubile în apă, fără sapóre nici odóre.

Magnesiu, (—*sium*), corp simplu, metalic, conținut în magnesiă.

Magnet, (*gr.*) se numiă ântâiu uă speță de mineral de fer care aveà proprietate de a attrage ferrul, oțelul s. al., appoi lame de otel căror se dà artificiale acéstă proprietate, magnete artificiali. — *Magnetic*, relativ la magnet s. care are proprietatea aculuĭ magnetat.

Magnetisare, vd. *urm.*

Magnetism, aginte cuĭ magnetul datorește puterea sa attractivă. — *Magnetism animale*, doctrină fundată de Messmer și care admite influința cè homul póte esercità assupra corpuluĭ altuĭ hom. Se esplică prin essistința unuĭ fluid subțire, analog magnetuluĭ animale, propriu ființelor animate.

Magnific, (—*cus*), splendid. Esprime idè'a de mărire și opulință. — *Magnificință*, calitatea magnificuluĭ.

Mair, (*fr.*) primul officiar municipale al uneĭ urbi, uneĭ communĭ.

Majestate, (—*tas*), mărire. Titlu dat capetelor încoronate. La imperatori se adangă epithetul *imperiale*. *Maj. regale* se dă numaĭ în unele limbe regilor (maĭ în genere simplu *Majestate*). In Anglia *Majestate grațiósă*, (*most gratious.*)

Majestuos, (—*sus*), care are majestate.

Major, (—*jor*), care este ajjuns la etate de à se buccurà de drepturile sélle. Comp. *majorinte*.

Majorat, dreptul de frate maĭ mare în Hispania.

Majordom, magestru de ospel s. de palat, la curtea Romeĭ și à Hispanieĭ s. cellor doue Sicilie.

Majoritate, (—*tas*), etatea majoruluĭ; pluralitate, partea cea maĭ mare.

Malacologiă, partea historieĭ naturalĭ care tractédă de mollasee.

Maladiă, (*fr.*) egritudine (bólă.)

Malați, *chem.* sărĭ compuse din acid malic și uă base.

Maledicțiune, (—*tio*), blestem, imprecațiune.

Malic, (*acid*), acid organic conținut în mere acre, pere, jovibarba, s. al.

Mallëabile, (din *malleus*), care se póte întinde sub ciocan, ductile (pentru metalĭ.)

Mallote, (*fr.* din *male-tollere*), se dice de ueri-cè imposit illegale, oneros.

Mammalogiă, ramure à historieĭ naturalĭ care tractédă de mammifere.

Mammelă, (—*milla*), organ unde se secretă laptele, țiță.

Mammifere, se num. tótă classea animalilor cu mammele.

Mammită, vd. *Mastită*.

Mancipațiune, (—*tio*), act în vechiul commerciu roman, deplinit în presința pretoruluĭ urban,

www.dacoromanica.ro

5 marturĭ și uă libripens. Cumpărătorul (qui mancipio accipit), luà cu vorbe solemnĭ obiectul din măn'a celluĭ care-lŭ vindeà (qui mancipio dat), attingînd balanț'a cu un sesterțiŭ, pre care-lŭ dà apoĭ cà preț (consuetudinea dură pănă la Pliniŭ.) Maĭ des afflăm acest mod de vindere la proprietățĭ, procură dominium complet,— usitată însĕ numaĭ la res mancipi. Cons. Byrkenschoeck Diss. de rebus mancipi nec mancipi in Opusc. p. 105, maĭ ales cap. 1. 2.

Mandat, (—*tum*). act prin care uă persónă dă alteia, numită *mandatar*, putere și procurațiune de à face cv. în numele sĕu.

Mandatar, vd. *prec.*

Maniă, (fr.) ațintit escessiv și singular. — *Maniac*, cel cĕ are maniă.

Manieră, (fr.) mod particular de à face cv.; trăssură distinctivă cĕ se vede în acțiunile esteriorĭ ale particularilor. — *Manierat*, affectat.

Manifest, script public peutru à justificà purtarea uuuĭ Stat. Cà adct. clar, învederat.

Manifestare. à proferi la vedere, arrătà. — *Manifestațiune*, act de à manifestà.

Manipulare, à lucrà, preparà cu măn'a. — *Manipulațiune*, act de à manipulà.

Manœuvre, (fr.) *mar.* artea de à conduce uă nave; *milit.* se ḑice de miscările cĕ un commăndante face la resbel; *fig.* purtarea cĕ ține nescine în affacerile lumiĭ.

Manometru, (gr.) vd. *urm.*

Manoscop, (gr.) instrument de physică altă-dată pentru à măsurà variațiunile desităților aeruluĭ. Uă balanță ținînd în unul din brațe un glob deșert de aer, în cel-alt un pond care este în ecilibriŭ cu globul. In meḑlocul balanțeĭ un arc s. cerc pre care se miscă un indice. Globul face sĕ se redice s. se descindă pondul după cum aerul se încălḑesce s. se răcesce și graḑele cĕ percurge stylul pre arc indică rarificațiunea s. îndesitul aeruluĭ. Astăḑĭ se num. astfel maĭ ales apparatul destinat à indicà tensiunea aeruluĭ la temperature date.

Mansfeni, speță de aceră dela Antille.

Mansuetudine, (—*tudo*), egalitate constante de bunătate și blăndeță.

Manuale, se ḑice de cărțĭ mice, breviarie, carĭ se pot purtà în mănă.

Manufactură, marfă lucrată cu măn'a; ueriĭ-cĕ stabiliment mare industriale.

Manuscris, operă scrissă de mănă.

Manus Dei, (lat.) *pharm.* speță de emplastru. Puțin usitat astăḑĭ.

Mappamund, (*mappamundus*), chartă care represintă globul terrestru în întreg.

Marasquin, liquóre alcoolică, numit dela *marasca*, mică cireșiă cu care se face.

Maravedis, mică monnctă de cupru în Hispania.

Marc, (fr.) ḑumătate de livră.

Marêchal, (fr.) officiar investit cu prim'a demnitate în armată.

Marekanită s. RIKANITA, speță de mineral de Siberia, numit dela collin'a Marikan unde se găssesce.

Margraf, titlu de demnitate al căt̆or-va principĭ suveranĭ din Germania.

Marină, nume generic pentru

www.dacoromanica.ro

tot cè se referesce la serviţul maritim, pentru navigaţiune, construcţiunea navilor, commerciul maritim s. relativ la armatele navali. — *Maritim*, care privesce marin'a.

Marli, ţessătură uşióriă, speçă de gas de serică s. açă fabricată la St. Quentin şi Noyon.

Marmită, uneltă de cuniniă de genul óleĭ. — *Marmit'a* luĭ Papiu è destinată à procurà un meçloc facile de à attrage succurĭ şi à ferbe aliminte fără evaporaţiune. — *Marmită evasineptică*, dată de D. Fortin la Nantes, uneltă pentru à ferbe în câte-va hore aliminţele equipagelor şi cu puçin combustibile.

Marcă, (fr.) semn.

Marquis, (fr.) titlu de nobilitate.

Marsupialĭ, (lat. *marsupium*, pungă), num. Cuvier uă familiă de mammifere puse după carnivore. Comp. fr. *animaux à bourse*. Blainville le à numit, cu maĭ mare drept, *Didelphe*.

Marţiale, resbelic, de resbel.

Martyr, (gr.) cel cè sufferă supplicie, chiar mórtea pentru defensiunea religiuniĭ sêlle. — *Martyrologiă*, indice, catalog de martyrĭ.

Mas, monnetă de curs în regatul Aehem, $^1/_{16}$ din taël. — In Batavia valédă $^1/_{10}$ din taël. — In China $^1/_{10}$ din lyang.

Mască, (ital. *maschera*), apparat pentru à şĭ străvesti faç'a. — *Mascari*, à ascunde sub mască.

Masculin, (—*nus*), bărbătesc.

Mass, măsură de capacitate pentru liciđĭ în Germania.

Massă, (fr.) *phys.* cantitatea de materiă à unuĭ corp. In gen. Cules de maĭ multe părţĭ carĭ fac împreună un corp.

Massacru, (fr.) ucidere ommor. *N. us.*

Masticaţiune, (—*tĭo*), ammesticare à alimintelor. — *Masticatoriŭ*, ueriĭ-cè substanţă dată sĕ se mestice pentru à escità saliv'a.

Mastoid, se dice de tot cè are form'a uneĭ papile, maĭ ales de uă apophyse à osuluĭ temporale.

Matelot, (fr.) hom luat pentru à face serviţul uneĭ navĭ.

Mateologiă, (gr.) cercetare vană, discussiune periculósă maĭ ales în materiă de religiune.

Materiă, tot cè are întindere şi è susceptibile de forme şi miscare. — *Materiale*, de materiă, relativ la materiă.

Materialism, opiniunea acelor carĭ nu admit altă substanţă decât materi'a. — *Materialist*, pătén al acesteĭ opiniunĭ. — *Materialitate*, calitatea cellnĭ cè este materiă.

Mathematică, s. — *tice* (gr.) sciinţ'a al cuĭ obiect sunt proprietăţile mărimiĭ precât timp acésta è calculabile şi măsurabile. Sciinţ'a cantităţilor şi mărimilor. Pentru hist. mathematicelor în gene Montucla *Hist. des mathématiques. Ideler. Nandbder Chrrnol.* Pentru mathematicele la R. Tiraboschi Storia etc., I. lib. III.

Matinée, (fr.) diminéţă. Timpul dela eşitul ţileĭ până la prând.

Matines, (fr.) numesc catholiciĭ prim'a parte à officiuluĭ ecclesiastic.

Matriclu, (—*culum*), registru maĭ ales în care se înscriă nnmele persónelor carĭ intră în vre-uă societate.

www.dacoromanica.ro

Matrimoniale, de căsătoriă; *syn.* conjugale, conjugiale.

Matrónă, (—*na*), la R. femeă măritată, câte ună dată mamă de familie. Astădĭ usitat numaĭ în jurispr. pentru *sage-femme*.

Matulĭ, măsură de licidĭ usitată în câte-va orașie ale Barbarieĭ.

Matur, (—*rus*), copt.—*Maturitate*, starea maturuluĭ.

Mausoleŭ, (—*leum*), uerĭ-cè morumînt sumptnos. Numele dela mormîntul cè Artemisia redică soțulnĭ sĕu Mausol.

Maxime, (fr.) *mus.* notă de opt măsure în done timpurĭ; speță de semiton care face diferința dela semi-tonul minor la tonul major și al cuĭ răport este 25 la 27. — *Dièse maxime*, este intervalul între *si* netemperat și diesea sa.

Maximum, (lat.) se dice pentru a indică gradul cel maĭ înalt unde póte ajjunge un lucru.

Mayon, monnetă de argint de Siam, $^1/_4$ diu ticalul de argiut. — In China val. 45 centim. franc.

Meadia, frumósă plantă din Carolina, numită de Linné *dodecathéon*.

Meat, (—*tus*), se dice de tóte canalile corpuluĭ carĭ conțin vr'un fluid.

Mecanică, parte a mathematicelor miste care consideră miscarea și forțele motricĭ, natur'a lor, legile lor și effectele cè pot avea în mașina lor; strnctură naturale s. artificiale a unuĭ corp, a uneĭ machine.

Mecanism, *phys.* se dice de modul cu care nă causă mecanică și produce effectul; *fig.* structură materiale, ordinat organic al elemintelor.

Meconiŭ, (—*nĭum*), suc tras din piper prin opressiune (stórcere).

Medaliă, (ital. *medaglie*), buccată de metal fabricată în honórea uneĭ persóne illustrĭ, în memori'a unuĭ eveniment importante s. al.— sciinț'a care se occupă de studiul lor è *Numismatică*.

Medaillon, mare medaliă.

Meddi, măsură de capacitate, usitată în Egyptul de sns.

Mediațiune, intreveințiune.

Medic, cel cè professă medicin'a.

Medicină, (—*na*), artea de a conservà sănătatea presinte și a restabilĭ pre cea alterată. Se divide în *hygienă*, *pathologiă*, *therapeutică*, *chirurgiă* s. *medicină operatoriă*. Când se studiă lîngă lectul egrilor ica numele de *clinic*. Pentru historie Sprengel Gesch. der Arznei-Kunde (trad. fr. de Jourdan); Necker, Gesch. der Neilkunde; Le Clerc, Hist. de la médecine.

Mediar, (—*rĭus*), care ține mediocul.

Mediian, (—*nus*), *anat.* care este în mediloc.

Mediante, *mus.* chórd'a s. sunétul care împarte în doue terțe intervalul de cintă dela tonică la dominante s. terț'a d'assupra toniceĭ.

Medicament, uerĭ-cè materiă capabile a restabilĭ sănătatea.

Medicațiune, (—*tio*), schimbat immediat determinat în starea organelor și funcțiunilor lor prin acțiunea medicamintelor, mod de tractațiune al uneĭ egritudinĭ.

Medicinale, care possede vre uă proprietate relativă la obiectul medicineĭ.

www.dacoromanica.ro

Medimn, (—*nus*), vd. *Pond.*

Mediocre, (—*cris*), mediocriŭ, care este între mare și mic. — *Mediocritate*, calitatea mediocreluĭ.

Meditare, (—*tare*), a considera cu atențiune în spiritul sĕu. — *Meditațiune*, act de a medità.

Meeting, (angl.) reuniune de persône pentru a deliberà ass. unuĭ obiect politic.

Megametru, (gr.) *antr.* instrument pentru a măsurà distanța mai multor grade între stelle.

Megatheriŭ, (gr.) gen de mammifere fossiliĭ stabilit de Cuvier. Conține animalĭ de natur'a rhinocerilor.

Meglescop, (gr.) *opt.* instrument, imaginat de Charles în secluł trecut, care arrattă obiectele în mare și esact.

Melados, sc num. uă speță de caĭ albĭ.

Melambo, speță de cojă medicinale addussă din Bogota și usitată ca febrifogiă.

Melancoliă, (gr.) *med.* egritudine characterisată prin un delirŭ concentrat esclusiv assupra idĕe triste. De ordinar stare consuetudinale de întristare propriă mai ales individiłor la cari predomină system'a hepatică.

Melanism, colorațiune negră s. închisă a pelleĭ, părului și iriḑiĭ. Opp. *albinism.*

Melanită, (gr.) granat negru și fórte opac. găsit între materiele vulcanice și în peperino.

Melissă, (gr.) *botn.* gen din famili'a labiatelor, conținînd plante herbacĕe. Face basca *apeĭ de melissă* s. *des Carmes*, bun stomachic.

Melodiă, (gr.) ordinat succesiv de maĭ multe sunete carĭ formĕḑă nn cănt regulát.

Melodramă, (gr.) primitiv dramă însoțită de musică. Astădi speță de tragediă populariă, fără musică, în care domină emoțiunĭ forți.

Melomaniă, (gr.) amórc escessivă de musică.

Melopĕă, (gr.) artea compositiunii musicalĭ, la ccĭ vechĭ.

Meloplast, (gr.) methodă imaginată de P. Galin, pentru a instruì în musică, tabelul pre care se arrattă.

Membrană, (—*na*), țessătură organică destinată a absorbì, cshală s. secretà diversĭ fluiḑĭ; a învelì organele.

Membru, (—*brum*), parte esternă a unuĭ corp servind pentru vre-una din funcțiunile s. facultățile sélle.

Memorabile, (—*lis*), demn de memoriă.

Memoriă, (—*ria*), facultate de a și represintà obiectele absinți faptele trecute și a le face sĕ reînvieḑe în cugetare.

Memoriale, relativ la memoriă. Că subst. se ḑice de memoriele particularie carĭ servesce à instruì de uă affacere.

Ménage, (fr.) economiă particulariă care calculĕḑă, direge consumațiunile particularie ale familiceĭ.

Menageare, (fr.) à regulà spesele după măsur'a utilităților; à conducc cu prudință, economiă; à avè attențiune pentru cnv.

Menical, se num. în Messic un alcool tras prin distilațiune din băutur'a numită *magney.*

Menilithă, (gr.) substanță minerale de natur'a siliciĭ numit dela

www.dacoromanica.ro

collin'a Ménil-Montant, apprôpe de Paris.

Meninge, (fr. gr. *menigx*), se dice speciale de membran'a care învelesce cerebrul.—*Meningină*, nume dat arachmidiĭ. — *Meningstă*, inflammaţiune à meningiĭ.

Menippëă, se num. *satiră menipëă* nă satiră ammesticată de prosă şi versurĭ, după chenippa din Gadara, Cons. *Fr. Ley.* De vita scriptisque Meuippi Cynici et de Safira M. Terentii Varronis (Colon. 1843), şi M. Terentii Varronis Saturarum Menippearum reliqq. ed. *Fr. behler*, cu commeutaţiune ass. characteruluĭ Satireĭ luĭ Varrone, relaţiunea sa către Meuippu, form'a, metru s. al. (Quedliubnrg et Lips. 1844). Comp. Quiutil. Instt. Orat, X, 1 § 95; alterum illud est prius satirae genus quod non sola carminum varietate condidit M. Terentius Varro. Gell. N. Att. II. 18: ex quibus ille Menippus fuit cujus libros M. Varro in Satiris acmulatus est; quas alii *cynicas*, ipse appellat *Menippeas*. Cic. Acad. I. 2. Fragmiutele la Stephanus Fragmm. poett. veterum Latt. (Paris 1564), deunde în Corpus Poetur. Latt. I. p. 598; la Maittaire II. p. 1525. Vd. şi Bachr Gesch. der neem Litt. I. p.

Menologiŭ, (gr.) calendar al biserice grece. Comp. *martyrologiŭ*.

Mephitic, (*acid*), se numiă altă dată acidul carbonic.

Mephitism, alteraţiuue à aerulnĭ atmospheric produssă prin diverse emanaţiunĭ şi presinţ'a à corpurĭ corruptórie.

Meprisare, (fr.) à despreţiă. *N. us.*

Mercenar, (—*rĭus*), care lucrédă cu plată.

Mercuriale, *jurispr.* cerimoniă care aveà loc altă-dată la curţile suveraue, în prim'a mercurĭ după dischiderea audiinţelor de la Saiut-Martin şi de Pasci, în care presedintele îndemnă pre consiliurĭ se facă scrupulos dreptatea.

Mercuriŭ, (—*rĭum*), argint viuŭ.

Meridian, (—*nus circulus*), maie cerc al sphereĭ care trece prin zenith şi nadir, prin polĭ şi divide spher'a în done părţĭ.

Meridiană, linëă trassă pre uă suprafaţă nére-care în planul meridianuluĭ.

Meridionale, (—*lis*), care este aşşedat la médă-di; *syn.* anstrale.

Merit, virtute, ceaa cè è stimabile demn de consideraţiune la uă persónă s. un lucru.

Meritare, à avé merit, à avé drept la un preţ.

Meritoriŭ, care meritä recompeusă. Se dice numaĭ în styl de devoţiune şi vorbind de recompeusele din uă altă viéţă.

Merycologiă, tractat de ruminaţiune şi de ruminanţĭ.

Mesaulă, mic ambulacru in uă casă gréca între celle done părţĭ principalĭ ale gradului de deos dispărţimîntul bărbaţilor (*andronitis*) şi al femëelor (*gyneconitis*). In medlocul ambulacrulnĭ se afflă uă pórtă pentru commuuicaţiunea între celle doue dispărţimiute (Vitr. VI. 7. 5.)

Mesinteriŭ, (—*rĭum*), mare impletit al peritoniulnĭ care menţine diversele părţiunĭ ale condnctuluĭ intestinale, lăssând însè fiă-căria din elle uére-care mobilitate. — Se dă epithetul de *mesintherice* la di-

www.dacoromanica.ro

verse organe, glandule, vine, artere s. al. carĭ se referesce la mesintheriŭ. — *Plessul mesintheric* este un împletit nervos format de plessul solar subt de plessul celiac la nascerea artereĭ mesintherice superiorĭ, și prolungindu-se până la plessul hypogastric, între celle doue lame ale *mesorectuluĭ*.

Mesmerism, vd. *Magnetism animale*.

Mesorectum, (lat.) producțiune a peritoniuluĭ care învelesce intestinul rectum în partea sa superióre.

Mesquin, (fr.) care economesce în un mod sordid celle maĭ mice lucrurĭ. Că adect. se dice de un fel de gust urât în care tot e defectos și unde domnesce un aer de seccăciune care redică totor obiectelor characterul și effectul. — *Mesquinerĭă*, economiă sordidă.

Messagiŭ, (fr.) commissiune de a dice s. a duce cv. Comp. *mandat*. — *Messager*, cel cĕ face un messagiŭ; cel cĕ duce de ordinar epistole s. al. din un oraș în altul.

Messă, (fr.) lithurgiă; *mus.* rugăciunile cĕ se căută la lithurgiă. Se num. *messe imprimée*, uă messă în musică fără alt însoțimînt decăt al basiĭ continuite cĕ se admite căte uădată.

Messidor, a decé lună a annuluĭ, în timpul revoluțiuniĭ. Dela 19 Iuniŭ până la 18 Juliŭ.

Mestice, *nat.* se num. în insulele Malaie, concreținnĭ petróse cĕ se găssesc în interiorul unor fructe s. cocos din Calappa.

Mestre de camp, se numiă altă dată commăndantele principale al unuĭ regiment de pedestrime s. călărime.

Metabolă, (gr.) figură de rhetorică care constă în a accumulà maĭ multe espressiunĭ synonyme pentru a depinge aceaașĭ idĕă.

Metacentru, punt de întresecțiune al uneĭ linĕe verticalĭ trecînd prin centrul de gravitate al unuĭ edificiŭ, cu resultantea pressiunĭĭ lateralĭ a apeĭ căndu este înclinat pre uă margine s. pre alta, limite preste care nu póte fi pus centrul de gravitate al edificiuluĭ.

Metachorese, *med.* transport din un loc în altul.

Metachronism, anachronism constănd în a antecede dat'a unuĭ eveniment.

Metacism, *gram.* defect în pronunțiațiunea litereĭ *m*.

Metagitnion, secund'a lună a annuluĭ athenian.

Metal, corp mineral fusibile și malleabile.

Metalepse, (gr.) figură prin care nescine esplică ceaa cĕ urmĕdă pentru a face sĕ se înțellĕgă ceaa cĕ precede.

Metalic, (—*cus*), de metal.

Metalică, partea chemieĭ care se occupă de lucrările ass. metalilor.

Metalică, se dice de uă historiă în care s'aŭ justificat tóte evenimintele marĭ în urma uneĭ medalie tăiate cu occasiunea lor.

Metalisare, a reduce în metal. — *Metalisațiune*, astădĭ operațiune prin care se reduc metalele la stare de puritate.

Metalurgiă, (—*gia*), artea de a extrage și a lucrà metalele.

Metaphosare, vd. *urm*.

Metamorphose, (—*sis*), schimbat din uă formă în alta, transfigurațiune.

Metaphoră, (—*ra*), *rhet.* figu-

www.dacoromanica.ro

ră prin care se schimbă semnificaţiunea uneĭ vorbe în alt'a care nu i convine decât în vertutea uneĭ comparaţiunĭ care este în spirit.

Metaphoric, relativ la metaphoră, care perţine eĭ.

Metaphrase, (gr.) traducţiune, întrepretaţiune literale. — *Metaphrast*, cel cĕ traduce literale.

Metaphysic, care se occupă de metaphysică.

Metaphysică, (gr.) sciiuţ'a primelor principie, philosophi'a primariă, sciinţ'a causelor primarie, a mundului spirituale.

Metaplasm, (—*mus*), schimbat în uă vorbă, cănd i se taiă uă literă s. uă sylabă.

Metaporopoieze, (gr.) schimbat în porĭ.

Metaptose, (gr.) *med.* schimbatul uneĭ egritudinĭ în alta. — *Metastasea*, ĕ schimbatul în alta maĭ periculósă. — *Metastatic*, care se referesce la metastase.

Metasyncrise, *med.* desemnă schimbat ce pretindeă nescine à face în tot corpul s. în una din părţile sélle. Medicamintile căror se attribuiă acéstă proprietate se numiă *metasyncritice*.

Metatarse, (gr.) *anat.* porţinne a pedelnĭ conţinută întrc tars s. călcăiŭ şi degite.

Metathese, (gr.) *gram.* figură care constă în trausposiţiunea uneĭ litere deunde nasce vre-nă diferinţă de pronunţiaţiune d. e. franc. *troubler* pentru *tourber* din *turbare*.

Metel, *botn.* fruct al stramoniluĭ.

Metempsycose, *philos.* transmigraţiune à suffletuluĭ din un corp în altul. — *Metempsycosist*, părtén al metempsycosiĭ.

Metemptose, (gr.) vd. *Proemptose*.

Meteor, (—*rum*), *phys.* phenomen cĕ se petrece în atmospheră.

Meteorice, florĭ assesiunĭ phenomenelor diverse ale atmosphereĭ.

Meteorism, (gr.) *med.* tensiune şi elevaţiune durerósă în abdome.

Meteorograph, (gr.) instrument de physică care servesce pentru à face observaţiunĭ meteorologice.

Meteorolith, (gr.) pétră căḑută din atmospheră.

Meteorologiă, (gr.) partea physicei care tractéḑă de meteore. — *Meteorologic*, care privesce meteorele. — *Instrumintele meteorologice*, servesce à arrătta starea s. dispositiunea atmosphereĭ relativ cu frigul, căldur'a, pondul, humiditatea s. al. Astfel sunt barometrul, termometrul, hygrometrul s. al.

Meteoroscop, (gr.) numiă vechiĭ mathematicĭ instrumintele cu carĭ se serviă la observaţiunea şi însemuatul distanţelor, mărimilor şi situaţiunĭ corpurilor cerescĭ, din carĭ multe erà privite de dînşiĭ cà meteore.

Method, (—*dus*), propriŭ mod de à ajjunge la un scop prin callea cea maĭ cuvenibile. In sciinţă se definesce *mersul* cĕ urméḑă spiritul human pentru à discopperĭ şi transmite veritatea. — *Methodic*, care are regule şi method. — *Methodist*, părtén al unuĭ method, uneĭ systeme în botanică, medicină s. al.

Metis, numesc Hispaniĭ infantele născut din commerciul lor cu Indianiĭ.

Metonomasiă, (gr.) se ḑice de mauĭ'a de à şĭ traduce numele în

www.dacoromanica.ro

grecesce s. latinesce, cum era usul eruditilor înainte de secl. 17.

Metonymiă, (gr.) *rhet.* figură prin care se pune caus'a pentru effect și din contră, conținintele pentru conținut, semnul pentru obiectul semnificat; abstractnl pentru concret s. al.

Metopă, (gr.) spaț pătrat între fiă-care triglyph al zophornluĭ doric destinat pentru ornaminte.

Metoposcopiă, (gr.) artea de à cunnósce characternl după inspecțiunea feței s. frunții. — *Metoposcopic*, relativ la metoposcopiă.

Metose, (gr.) *med.* phtisiă s. constricțiune à pupileĭ.

Metru, (—*trum*), *metr.* pede s. măsură de vers determinată prin cantitate.

Metru, unitate principale à măsurelor noue $=$ $^1/_{10}$, 000,000 din meridianul terrestru conținut între polul boreale și ecator; ecivalinte apprôpe 3 pd. 11 $^1/_2$ linée.

Metreta, (gr.) măsură la ceĭ vechĭ, pentru liciḑĭ, identică cu amphor'a.

Metrică, partea vechieĭ prosodie al cuĭ obiect este studiul cantităților sylabelor, diverselor speçe de metre în limbele prosodice. Studiul versificațiunĭ grece și latine. Principalile tractate sunt *Elementa doctrinae metricae* de M. Hermann; *De metris Pindari* de A. Boeckh, precum și cursul sĕu de metrică; *Traité de versification latine* de D. Quicherat.

Metrinchytă, *med.* speçă de syrince.

Metriopathiă, (gr.) moderațiune à passiunilor.

Metrologiă, (gr.) studiul ponḑilor și măsurelor; cules de tractate ass. lor. *Metrologie* de Pancton, de Romé de Lisle, lucrările D.D. Tarbé des Sablons, Palaiseau, Ideler (ass. măsurelor vechie) sunt importanți.

Metromaniă, (gr.) maniă de à face versurĭ.

Metrometru, (gr.) se num. uă machină nouŭ inventată servind à regulă măsur'a uneĭ arie musicalĭ.

Metronom, (gr.) instrument dat de Maëlzel, care servesce à indică diversele grade de iuțélă ale miscăriĭ musicalĭ.

Metropolă, (gr.) la Greçĭ patri'a mamă, ad. de unde eșiă coloniele carĭ mergeà sĕ se stabilésca în alte țerre. Acest' așĭ sens până astăḑĭ. Romanii dederă acest nume urbilor capitalĭ ale provințelor imperiulnĭ, denude bisericele stabilite în aceste urbĭ.

Metroun, (fr.) vechiă vorbă des. versificator, poet.

Mezzanină, (ital. *mezzo*), *archit.* mic strat al edificiuluĭ între alte done maĭ marĭ; feréstră maĭ largă decât înaltă în zophor s. în interstițiĭ (entre sols).

Mezzo, (ital.) meḑiŭ, d. e. — *mezzo-soprano*, voce între contralto și soprano.

Mezzo-termine, (ital.) termin meḑiŭ louat pentru à conciliă pretențiunĭ oppuse s. al.

Mi, à treia notă à gammeĭ naturalĭ. La Germanĭ și Italĭ *E*.

Miasme, (gr.) emanațiunĭ volatilĭ care infectă atmospher'a.

Mica, (lat. *micare*), la ceĭ vechĭ particulele brilianțĭ ale areneĭ. Astăḑĭ uă substanță minerale din classea petrelor care offeresce maĭ tóte culorile, maĭ addesé argintiă și auriă.

www.dacoromanica.ro

Micachist, pétră compusă de multă mica, quartz, de structură foiată. Comp. germ. *glimmer schiefer*.

Micatotoll, mică passăre messicană.

Michelia, nume à treĭ generĭ de plante dedicate luĭ Micheli, celebre botanist florentin.

Microcosm, (gr.) mund în mic opp. *macrocosm*, mund în mare.

Micrographiă, (gr.) descripţiune à obiectelor observate cu microscopul.

Micrometru, (gr.) apparat care maĭ addesé se applică la ochiane, servind à măsură celle maĭ mice dimensiunĭ linĕarie. *Micrometru universale*, care servesce pentru tóte eclipsile de sóre, de lună şi pentru observaţiunea ănghiurilor. — *M. obiectiv*, vd. *Heliometru*.

Microscop, (gr.) instrument de optică, attribuit luĭ Zacharia Jansen, avînd proprietatea de à mări obiectele celle maĭ mice. — *Microscopic*, relativ la microscop.

Midshipman, scholare de marină în Anglia şi Russia.

Miemita, varietate de calce carbonatată magnesiferă, s. spath magnesic, numită dela Miemo, unde à fost afflată.

Migliaro, pond în Veneţia pentru à măsură haleiurĭ.

Mignon, (fr.) se dice de tot cè are uă regularitate elegante în forme mice.

Migraţiune, (—*tio*), acţiune de à emigrà în număr mare.

Miliolidhă, gen de coquile fossilĭ.

Miliorati, speçă de serică addussă din Bolonia şi Milan.

Milla, hessandriă monogyniă de Messic.

Millepore, gen de polypĭ petrosĭ. — *Milleporite*, milleporĭ fossilĭ.

Milleray, monnetă în Portugalia, = 6 denarĭ, numită şi *Saint-Étienne*, pentru figur'a cè pórtă. *Milleays cu cruce mică* valĕdă 2 denarĭ 17 grane.

Millerolle, măsură în Proventţă pentru vinurĭ şi untŭ de lemn.

Millesimă, ciffră pre monnete s. medalie arrătând annul fabricaţiunĭ.

Milli, denominaţiune à systemeĭ metrice, semnifică à miiele parte.

Milligram, à miiele parte din gram. — *Millimetru*, à miielc parte din metru.

Milphose, s. — *tose*, (gr.) *med.* depilaţiune à plepelor.

Mime, (gr. *imit*), speçă de comedià, la R., care constà în uă imitaţiune licinţiósă. Ass. formaţiuuiĭ, characterului s. al. vd. C. L. Ziegler Disput. de Mimis Romanorum (Gotting 1798.) Comp. Cöpke Von den Mimen der Römer. Wachsmutb Athenaum III, 2 p. 156, 186; *Grysar* in Schulzeit. 1832 p. 329: Winckelmann in Jahu's Jahobb. Suppl. II. p. 520; Neakirch, De fab. tog. p. 6 sqq. Octav Ferrarius De Pantomimis et mimis (Wolfenb. 1679.) Nic. Calliachius De ludis scenicorr. mimm et pantomim. F. L. Bechcr Hist. poeseos Mimic. ap. Romm. Voss Institt. II. 29—34. Scaliger Poet. I. p. 42.

Mimetese, (gr.) *chem.* arseniat de plumb.

Mimic, se pune cà adect pentru *mim*, d. e. buccată mimică.

Mimica, imitaţiuue theatrale.

www.dacoromanica.ro

Mimijamb, speçă de iamb luat în us la mime.

Mimograph, (gr.) autor de mime.

Mimolog, cel cè face mimologiă.

Mimologiă, imitaţiune à vociï, pronunţiaţiuniï şi gesturilor altor persóne.

Mimophyr, arenat argiloide.

Mimose, (fr.) *mimer.* speçă de pétră din feldspath şi pyrussm. Comp. *graustein* şi *dolerit.*

Minà, (fr.) dispositiune à corpuluï, maï ales à feçeï; loc unde se formédă metale, mineralï şi nérecarï petre preţióse.

Minerà, (lat. *minera*, fr. *minerai*), substanţ'a metalică cè se trage din mine, vd. *urm.*

Minerale, (—*lia*), nume generic pentru tóte substanţele neorganisate carï se găssesc în sînul pămîntuluï, pre cănd fossiliï des. pre celle organisate.

Minerale, care perţine mineralelor.

Mineralogiă, (gr.) partea historieï naturalï care tractédă de mineralï. — *Mineralogic*, care privesce mineralogi'a.—*Mineralogist*, care este versat în sciinţ'a mineralelor.

Minor, lucrător la săparea minerelor.

Minor, (—*aor*), maï mic, opp. *major.* Comp. *minorinte.*

Minóre, (fr. *mineure*), num. theologiï thesea de licinţă în care se tractà de ordinar de theologi'a positivă.

Miniatură, (fr.) în evul mediŭ literele rosie carï încep capetele scriptelor, pentrucŏ erà trasse cu *miniŭ.* Astădï gen de pictură în proporţiune micà, reservată speciale pentru portraits, cu culorï dilate în apă.

Minimă, (—*mus*), speçă de semiton în răportul de 635 à 648, differinţ'a între semi-tonul minor şi semi-tonul massim. Relativ cu durat'a timpuluï este not'a *blanche.*

Minimum, (lat.) al maï puçin; *geom.* celle maï mice stărï ale uneï cantităţï variabilï.

Ministeriale, care privesce ministeriul.

Ministeriŭ, (—*rium*), sarcină cè impune nă funcţiune relativ.

Ministeriŭ, gubern al Statuluï sub autoritatea suverană.

Ministru, înucţionar însărcinat cu ŭă administraţiinne, cu ŭă ramure à administraţiuniï Statuluï.

Miniŭ, (—*nium*), ceï vechï numiă astïel maï ales mercuriul sulfurat. Astădï se num. plumbul ossydat roşiŭ.

Minois, (fr.) espressiune familiariă des. faç'a (obraḑul) uneï persóne frumóse ale cuï trăssure aŭ cè-va piquant.

Minorative, *med.* purgative fórte slabe.

Minoritate, micul număr; *jurispr.* stărea uneï persóne neajunse în etatea legitimă.

Minuscul, (—*lus*), usitat numaï in *literă minusculă*, literă mică opp. *lit. majusculă.*

Minut, à şesse-ḑecè parte din horă, din grad.

Minuţios, care este prè attentiv la lucruri mice.

Mi-partie, (fr.) compus din doue părţi egalï, dér differinţi.

Miracul, (—*lum*), minune. — *Miraculos*, care s'a făcut prin miracule.

www.dacoromanica.ro

Mirage, (fr.) phenomen de optică observat pre apă şi în plăneţele Egyptuluĭ de ţeos. Face să se vadă d'ass. horisonteluĭ ceaa cè erà desubt.

Mirmidon, *fig.* hom de puţinà consideraţiune şi de statură mică.

Misago s. BISAGO *nat.* passăre pre care Buffon o pune între passerile apatice.

Misanthrop, idiot, care uresce pre hómenĭ.—*Misanthropiă*, calitatea misanthropuluĭ, aversiune de hómenĭ.

Miscellarie, culeş de differite opere de sciinţă, de literatură, addesé fără nicĭ un răport între dînsele.

Miscibile, (—*lis*), care se póte ammestica în cv.

Miscibilitate s. SOLUBILITATE, proprietate generale prin esercitul cuĭ tóte corpurile chemice contractă uă uninue, nă combinaţiune rĕale.

Miserabile, (—*lis*), care è în miseriă.

Miseriă, (—*rĭa*), infortună, estremă indiginţă.

Misericordiă, (—*dĭa*), milă. — *Misericordios*, care are misericordiă.

Misfiki, speţă dc persicariă de Japonia.

Mispickel, mineral de fer arsenicale.

Missel, carte care servesce la celebraţiunea lithurgieĭ conţinênd testul diverselor lithurgie carĭ se recită în tóte ţilele annuluĭ.

Missiune, (—*siŏ*), sarcină, autorisaţiune dată cuĭ-va pentru à face cv- — *Missionar*, cel cè este însărcinat cu uă missiune.

Missitar, se num. dreptul de portoriŭ la Constautinopole.

Mithridate, speţă de theriac, numit pentrucŏ se servià cu dinsul regele Mithridate.

Mitigare, (—*gari*), îmblănzì, moderà. — *Mitigaţiune*, acţiune de à mitigà.

Mitră, speţă de ornament de cap cu care se servesc episcopiĭ şi abaţiĭ regularĭ la cerimonie.

Mittec, passăre de Groenlanda, puţin cunnoscută.

Mist, (*mixtus*), ammesticat.

Mistiliniŭ, *geom.* se ţice de figurele terminate parte prin linĕe drepte, parte prin linĕe curbe.

Mistiune, (*mixtio*), ammestic.

Mistură, *pharm.* se num. medicamintelc licidi carĭ conţin substanţe fórte active, şi care nu se administră decât în piccăture, de şi multe poţiunĭ aŭ numele de mistură.

Mnemonică. artea de à esercità memorl'a. Comp. *mnemotechniă*.

Mobile, (—*lis*), susceptibile de miscare. — *Mobilitate*, calitatea mobileluĭ.

Mococototl, *nat.* passăre messicană.

Mod, (—*dus*), chip, fel, dispositiune regulată, *mus.* relaţiune à notelor formând un'a din celle doue scale tonice, majore s. minore.

Modale, (—*lis*), log. calificà propositiunĭ carĭ conţin uére-carĭ condiţiunĭ s. restricţiunĭ.

Modalitate, calitate, mod de à fi.

Model, ueri-cè este privit cà originale şi servesce de mustră.

Moderare, (—*rari*), à diminuì, îndulcì, temperà, face maĭ puţin

www.dacoromanica.ro

violinte. — *Moderațiune*, acțiune de a moderà.

Moderato, (ital.) *mus* esprime uă miscare mediă între lent și viuŭ.

Moderator, (—*tor*), cel cè are direcțiunea unuĭ lucru.

Moderatură, *archit.* proporțiune și grațiă à ornamintelor uneĭ coróne.

Modern, recinte, din timpul nonŭ.

Modest, (—*tus*), care are modestiă.

Modestiă, (—*tĭa*), moderațiune à spirituluĭ.

Modicitate, (—*tas*), mediocritate relativă la valórea, la prețul unuĭ lucru.

Modificare, à schimbà, dà altă stare, maĭ ales moderând, restringind. — *Modificațiune*, act de à modificà. — *Modificativ*, care modificà. — *Modificator*, cel cè modificà.

Modiŭ, (—*dĭus*), măsură de capacitate la R., pentru lucrurĭ secci = 16 *sextarii* s. 8 lit. 63 centi. franc.

Modul, (—*lus*), *archit.* măsură luată pentru à regulà proporțiunile uneĭ ordinĭ de architectură. In numismatică des. mărime determinată după care se fac medaliele.

Modulare, (—*ri*), *mus.* à compune s. prelude după regulele modulațiunĭ.

Modulațiune, (—*tĭo*), propriŭ constituțiunea regulată à harmonieĭ și cântuluĭ în acel'așĭ mod. De comunne artea de à conduce cântul și harmoni'a succesiv în maĭ multe moduri conforme regulelor.

Molarĭ, (—*res*), marĭ dinți carĭ servèsc à fărîmà alimintele. Sunt în număr de 20 câte 5 de fiă-care massilă.

Moldavică, plantă cu gustul și odórea melisseĭ, deși maĭ puțin plăcută, numită și *melissă de Canarie*.

Molecula, (—*la*), cea maĭ mică parte cât se pòte percepe cu sinturile nôstre, à unuĭ corp.

Mollusce s. MALACOZOARIE, secund'a classe à animalilor nevertebrate din classificațiunea luĭ Lamarck. Cuvier o divide în 6 ordinĭ: *cephalopode, pteropode, gasteropode, acephalĭ, brachiopode, cirrhopode.*

Moly, plantă celebre, la ceĭ vechĭ necunnoscută.

Molybdat, (gr.) *chem.* sare din acid molybdic și uă base.

Molybden, (gr.) *chem.* metal isolat de Helm din acid molybdic.

Molybdic, (*acid*), acid obținut de Scheele prin calcinațiunea molybdenuluĭ sulfurat.

Monunt, (—*tum*), mică parte à timpuluĭ. — *Momentan*, care nu durédă decât un moment.

Momia, (arab.) corp de hom s. animal îmbălsămat, precum erà us la Egyptianĭ.

Monacale, de călugăr. *N. us.*

Monachism, nume collectiv pentru tot institutul monachilor (călugărĭ), genul lor de viéță, caracterul și moralile lor.

Monade, (gr.) unitate, parte simplă și nedivisibile, după Pythagoricĭ și Leibnitzianĭ, elementul totor compuselor.

Monadelphe, plante dicotyledonée, ale căror stamine sunt unite la base în un singur tub; à 16-a classe în system'a luĭ Linné.

Monandrie, plante ale căror florĭ aŭ uă singură staminà; prim'a classe à luĭ Linné.

www.dacoromanica.ro

Monarch, (gr.) domnitor suveran în un Stat mare.

Monarchiă, (gr.) formă de gubern unde domnesce un singur individ prin legĭ stabilĭ. *In monarchi'a absolută*, capul statuluĭ are singur puterea suverană in *m. constituţionale temperată* s. *representativă*, puterea supremă, regulată în esercițul sĕu prin constituţinne, e împărţită între domnitor şi represintanţiĭ naţiunii. Cons. Lacombe *Hist. de la monarchie en Europe.*

Monarchic, care privesce monarchi'a.

Monarchist, părtĕn al gubernulnĭ monarchic.

Monasteriŭ, (*—rium*), stabiliment de religioşĭ.

Monastic, de monasteriŭ, relativ la monasteriŭ.

Monaul, (*—lus*), speçă de flaută la ceĭ vechĭ; cel cĕ cântă cu dînsa (addesĕ acestia şi *monaules.*)

Monchiconba, pesce din golful Biscaye, cnĭ nu se cunnósce genul.

Mona, speçă de maĭmuţă din continintea vechiă.

Monnetă, (*—ta*), economistiĭ nă definesc: »instrument de schimb care, servind de măsură pentru valórea obiectelor schimbate, este însuşĭ un ecivalinte.« Maĭ bine *valore represintante tóte valorile.* — La Grecĭ erà *talentul* = 1500 Rtl: divis în 60 mine (*μναί*) de căte 100 *drachme* s. 600 obolĭ. Un obol conţinea 8 *calcus*, acest'a 7 *lepte.* Iutre monnetele de aur erà *staterii lydicĭ*, percussi de Cressu şi *doricĭ* persicĭ, valând doue drachme; *chrysus* = 20 drachme de argint = 25 Rtl. Proporţiunea ordinară a aurnluĭ către argint erà 10: 1, cu tóte acestea addesĕ preţul aurulnĭ se înălţà. — La R., *as* (din *εἷς*) divis în 12 *unciae*, greŭ de uà libră (*aslibralis*, *aes grave*), = apprópe 15. Ngr., neimpres (*aes rude*) până căud Serv-Tulliŭ le percnsse cu imaginĭ de animalĭ (*pecunia* din *pecus*). Celle-alte divisiunĭ ale sĕlle erà. *sextarius* = $^2/_{12} = {}^1/_6$, *quadrans* = $^3/_{12} = {}^1/_4$ *triens* = $^4/_{12} = {}^1/_3$, *quincunc* = $^5/_{12}$, *semis* = $^6/_{12} = {}^1/_2$, *septunx* = $^7/_{12}$, *bes* = $^8/_{12} = {}^2/_3$, *dodrans* = $^9/_{12} = {}^3/_4$, *dextans* = $^{10}/_{12} = {}^5/_6$, *deunx* = $^{11}/_{12}$. Intre monnetele de argint sunt *sestertius* (*semis - tertius*, la începnt LL. S. ad: *libra libra semis* s. II S. diu care H. S. s. *numus*, *denarius*, primitiv 10 asses; în timpul secundului resbel punic 16, dela Augnst 12. Plinĭ spune că denarinl s'a dat tot-d'auna în stipendiŭ militare pentru 10 asses (Tacit. Annal. ibiq. Ruperti). Cons. Mommsen si Boeckh, cĕ-va Varr. L. L. V. 36, Eckhel Doctrina numorum veterum, de monneta Romanorum (Vindol. 1792—98); Gronov de sestertus, Budaens De Asse; Agricola. De mensuris atque ponderibus vett. Graecorr. atque Romanorr. Carnezzi, Ueb. den Werth der Maasse und Gewichte bei den Roemern; Cohen. Description historique des monnaies romaines, communément nommées *médailles impériales.* (Par. 1859,) Bernardus De ponderibus et mensuris (Oron. 1688). Eisenschmidins De ponderib. et mensnris veterum (Argentorati 1737); Spanheim De praest antia et usu numismatum antiqnoram. Salmas De num. atque usnr.

Moniţiune, (*ŭo*), *eccl.* annunţ juridic făcut în unele casurĭ prin

www.dacoromanica.ro

autoritatea episcopului, înainte de a procede la escommunicațiune.

Monitor, (—*tor*), cel ce dă consilie. La R. institutor al copiilor.

Monitoriŭ, (—*rĭum*), ordine a unuĭ judecător ecclesiastic, care obligă, sub pedépse de escommunicațiune pre toți ceĭ ce aŭ cunnoscință de un fapt denunțat, la revelațiune.

Monnetă, (—*neta*), buccată de metal însemnată cu imaginea principeluĭ s. unuĭ stat suveran.

Monochrom, (gr.) care e de uă singură culóre.

Monocline, (gr.) *botn.* vd. *Hermaphrodite.*

Monocord, vd. *Sonometru.*

Monocotyledonĕe, *botn.* numesce Jussieu plantele cu un singur cotyledone. Syn. *endogere*, *cryptocotyledonĕe*, *endorize*, *monogene.*

Monocul, (—*lus*), conspicil cu un singur ochiŭ.

Monogamiă, (gr.) numesce Linné uă ordine de plante, à 29 classe din *syngenesiă*, ale căror florĭ, deși appropiate unele de altele, nu aŭ învelișiŭ commune.

Monogram, (gr.) character facticiŭ compus de uă singură literă s. de maĭ multe implesse, de ordinar literele inițialĭ ale unuĭ nume, precum erà subsemnăturele în Secl. 17 și 18.

Monographiă, (gr.) descripținne à unuĭ singur obiect s. unuĭ singur gen.

Monolith, (gr.) obiect făcut din uă singură pétră, precum statuele.

Monolog, (gr.) *liter.* scenă dramatică în care și vorbesce uă singură persónă.

Monom, (gr.) *math.* cantitate compusă de uă singură parte, de un singur termin.

Monomachiă, luptă numaĭ între doŭ.

Monomaniă, (gr.) alienațiune de minte, deliriŭ care ațintesce assupra unuĭ singur obiect.

Monomere, nume propus pentru uă nouă secțiune de coleoptere carĭ nu aŭ decât un singur articlu la fiă-care călcăiĭ.

Monopagiă s. —*pegiă*, durere în uă parte circuuscrissă à capuluĭ.

Monopetali, *botn.* florĭ cu uă singură petale s. flóre.

Monopodiŭ, (—*dĭum*), masă cu un singur pede, la ceĭ vechĭ, precum sunt mesele rotunde.

Monopol, (gr.) privilegiŭ ce posede un singur individ de à face commerciĭ, în esclusinne de verĭcarĭ alțiĭ, cu un obiect determinat.

Monopter, (—*ros*), speță de templu, la ceĭ vechĭ, rotund, fără murĭ și al cuĭ turn è susținut numaĭ de columne, precum un templu al lui Bacchu la Téos.

Monoptot, (gr.) se dice de numinĭ grece și latine carĭ nu aŭ decât un singur cas.

Monorchit, (gr.(*nat.* priapolith de care se affiă unită uă concrețiune de formă ovoidă. Dacă sunt doue, este *diorchit.*

Monosilo, luntre formată din trunchiul unuĭ singur arbure, pre Adriatica.

Monosone, (fr.) *botn.* gen de plante din famili'a geranoidelor. Conține arbusti și herbe.

Monosperm, (gr.) *botn.* se dice de fructele carĭ nu aŭ decât uă sămîință. — *Monospermatic*, calificâ plantele cu uă singură sămîință.

Monostic, (gr.) *nat.* se dice

www.dacoromanica.ro

de cristalele carĭ nu aŭ decât un rînd de feçe în giurul fiă-cărĭĭ basĭ; *lit.* epigrammă care consta din un singur vers.

Monostyl, (gr.) se ḑice de florile carĭ aŭ un singur *styl*.

Monosylab, (gr.) *gram.* care este numaĭ de uă sylabă. — *Monosylabic*, *califică* versurĭ compuse de monosylabe.

Monotheism, (gr.) doctrină care nu admite decât un singur Dumneḑeŭ; opp. *polytheism*.

Monothelism, heresi'a acellor carĭ admit în Dumneḑeŭ uă singură voinţă.

Monoton, (gr.) care è apprópe necontenit pre acel'aşĭ ton. — *Monotonĭă*, calitatea monotonuluĭ.

Monotreme, (gr.) numesce Geoffroy St. Hillaire uă ordine de mammifere din N. — Hollanda şi Van-Dieme, carĭ ţin de passerĭ şi de reptilĭ.

Monotriglyph, (gr.) *archit.* spaţul unuĭ singur triglyph între doue columne.

Monotropă, (gr.) gen de dicotyledonĕe stabilit de Linné, conţinînd plante vivacĭ care trăiesc pre ramurile arburilor, maĭ ales pinilor şi fagilor.

Monoxim, (gr.) poesiă în care versurile aŭ aceaaşĭ rimă.

Monstru, (—*trum*), ueri-cè individ care se depărtéḑă în tot s. în parte de structur'a şi conformaţiunea naturalĭ speçeĭ s. sessuluĭ seŭ. — *Monstruos*, care ţine de monstru, are calităţile monstruluĭ; escessiv în genul seŭ. — *Monstruositate*, calitatea monstruluĭ. In botanică se num. *monstruositate*, schimbările contră natură cè suffere unele dintr'însele în tot s. în parte.

Monument, (—*tum*), primitiv operă de architectură s. sculptură destinată à transmite posteritaţiĭ suvenirea unuĭ eveniment importante, uneĭ persône illustri, quidquid ob memoriam alicujus factum est. (Pentu.) Prin estens. ueri-cè edificiŭ importante, maĭ ales din acellea carĭ aŭ uă destinată publică.

Moquette, (fr.) materiă de lînă, părósă s. cà plușiul încrucisată de us pentru mobilĭ şi tapete.

Mora, trupă de sparţiaţĭ compusă de 4 loche, 8 pentecostyle şi 32 enomotie (400, 500, 700 s. 900 hómeni). Commăndată de un polemarch, lochag, pentecoter şi enomotarch şi în care nu puteà intrà decât liberĭ dela 30—60 annĭ.

Morale, (—*lis*), care privesce moralile (năravurile), conforme cu moralea. (vd. *urm.*)

Morale, sciinţ'a, doctrin'a moralilor; sciinţă care prescriă uă purtare sapiinte şi meḑlócele de à conformà acţiunile după dînsa. Comp. *ethică*.

Moralist, autor de morale.

Moralitate, răport al acţiunilor humane cu legea care caută sĕ le reguleḑe; reflessiune morale, dela revoluţiune character morale.

Moratoriŭ, se num. *epistole moratorie*, epistole date, maĭ ales în Germania, de capul Statuluĭ prin carĭ se accórdă debitoruluĭ uérecare termin.

Morbid, care causéḑă egritudine (bólă). *syn.* morbific.

Mordicus, (lat.) tenacitate cu obstinaţiune (cà adv.)

Morisque, monnetă în Algeria. *M. simplă* = 50 parale; *M. duplă*, = 2 ½ leĭ.

www.dacoromanica.ro

. **Moroș**, (—*sus*), întunecos, difficile à mulțămi.

Morphină, substanță amară, compusă din cărbone, ossygen, hydrogen, azot, cuĭ opiul datorește cea maĭ mare parte din proprietățile sélle.

Morphic, somnifer, amărîtor.

Mortale, (—*lis*), muritor.

Mortalitate, (—*tas*), condițiunea celluĭ cè è necesse sĕ mòră; mòrte de un mare număr de hòmenĭ, de animalĭ.

Mortificare, à și turmentà corpul prin macerațiunĭ, à și suppune passiunile. — *Mortificațiune*, acțiune de à mortificà.

Mosaic, (din *museion*, pentrucă la început ornà bibliothecele) operă de răport făcută din maĭ multe huccățe mice de marmure s. petre de culorĭ diverse una lîngă alta. Tabelele făcute din mosaice representă obiecte de tot felul. — *Mosaist*, cel cè face mosaicnrĭ.

Moțiune, (*tĭo*), miscare. La Anglĭ nerĭ-cè propositiune făcută în cameră de unul din membriĭ seĭ. — *Motor*, cel cè miscă.

Motiv, ceaa cè determină à lucrà. — *Motivare*, à adduce motive. — *Motivațiune*, act de à motivà.

Motu proprio, (lat.) usit. în unele bnle pentru à esprime că nă resolnțiune è luată de pap'a din voinț'a sa propriă, fără influință streină.

Mousquet, (*sclopetus*), vechiă armă de foc la Francesĭ.

Multilater, *geom.* cu un mare număr de laterĭ.

Multinom, mărime espressă prin maĭ mulțĭ terminĭ.

Multiplicare, (—*care*), à îmmulți. — *Multiplicațiune*, act de à multiplică. — *Multiplicator*, cel cè multiplică.

Multiplicitate, (-*tas*), mare nnmĕr de lucrurĭ diverse.

Multiplu, (—*plĕr*), număr care conține de maĭ multe orĭ pre altul esact.

Mund, (—*dus*), lume.

Municipale, (—*lis*), de uă municipalitate, de un oraș.

Municipalitate, circunscripțiune de territoriŭ, administrată de municipalĭ; locul de adunanță; funcțiunea municipaleluĭ.

Municipiŭ, (—*pĭum*), primitiv stat legat cu Roma prin isopolitiă, relațiune fórte strînsă, astfel că lăcuitoriĭ seĭ, când veniă la Roma aveà drept de *connubium* și *commercium* cu Romanĭĭ. Către 416 u. c. attare legătură încetă și *municipes* remase à desemnà communĭ romane, unele cu dreptul deplin de civilitate (cum suffragio). Legea Julia (90 a. Chr.) redică tóte cetățile Italieĭ (maĭ ales coloniae Latinae și oppida foederata) la municipie *cum suffragio*. Cons. Grauerus, De re municipia Romanorum. Quinion, Du mnnicipe romain etc., (Paris 1859). Roth, De re municipali Romanorum.

Mur, (—*rus*), zid.

Murale, (—*lis*), *corónă murale*, corónă dată la ceĭ vechĭ, acelnĭ care se urcà primnl pre mnriĭ uneĭ cetățĭ. *Arc murale*, mur în plannl meridianuluĭ.

Muriacită, muriată de calce.

Muriatic, (=*ticus*), vd. *hydrochloric*·

Museograph, autor de museographiă.

Museographiă, descripținne de museŭ.

www.dacoromanica.ro

Muséŭ, (—*seum*), loc conservat muselor, locale de anticităţi, de historiă naturale s. al.

Musică, (—*sice*), sciinţ'a răporturilor şi accorduluĭ sunetelor. — *Musicale*, de musică.

Mutilaţiune, (—*ĭo*), tăiare a unuĭ membru.

Mutuale, (—*tuas*), care merge şi revine, alternativ.

Myglossum, (gr.) muschiŭ al limbeĭ.

Myodesopsiă, (gr.) affecţiune a vederiĭ în care egrul crede a vedé înaintea ochilor musce s. al. Comp. fr. *mouches volantes*.

Myologiă, (gr.) partea anatomieĭ care tractédă de muschĭ.

Myop, (gr.) persónă care nu póte vedé distinct decăt obiectele puse fórte apróape de ochĭ. La myopĭ radele luminóse carĭ plécă dela ambele punte ale obiectuluĭ, ajjungînd la ochiĭ prè puţin divergînţi, se uuesc între cristalin şi retină şi nu imprem decăt imperfect pre acest ultim organ imaginea obiectuluĭ. Myopi'a vine din form'a cristalinuluĭ şi din distanţ'a în care se afflă el de ochiŭ.

Myopiă, defectul myopuluĭ, vedere scurtă.

Myosiă, (gr.) contracţiune permaninte a pupileĭ.

Myotomiă, (gr.) tractat de disecţiunea muschilor.

Myria, (gr.) particulă des. de uă miie de orĭ un obiect.

Myriade, (gr.) număr de dece miie.

Myriametru, (gr.) măsură de lungime, = 10,000 metre.

Myriapode, (gr.) gen de insecte.

Myrionim, (gr.) care are dece miie de numinĭ.

Myrmilon, (gr.) speçă de gladiator, la ceĭ vechĭ.

Mysogyniă, aversiune pentru femĕe.

Mystagogiă, (gr.) iniţiaţiune la mystere.

Mysteriŭ, (—*rĭum*), secret, ceea cé este ascuns. — *Mysterios*, în mysterie, care conţine vre-un mysteriŭ.

Mysticism, systemă, amóre de mysticitate.

Mysticitate, devoţiune fórte mare, căutat profund în spiritualitate.

Mystic, (—*cus*), secret, figurat, allegoric, contemplativ.

Myth, (gr.) fabulă. — *Mythic*, relativ la mythurĭ. — *Mythism*, sciinţ'a mythurilor.

Mythocrat, (gr.) monarch din epoch'a mythică.

Mythologiă, (gr.) sciinţ'a, esplicaţiunea fabuleĭ. — *Mythologism*, systemă mythologică. — *Mythologist*, cel cé tractédă de fabule.

www.dacoromanica.ro

N.

N, a patru-spre-ḑecé literă a alphabetuluĭ. Că breviaţiune (din lat. *nomen*) indică un nume propriŭ necunnoscut. Numerale valà, la R., 900; cu uă trăssură horisontale d'assupra 900,000. La Grecĭ *ν* valà 50; *ν* 50,000. In calendarul republican *nonidi*. Pre monnete indică Montpellier. In chem. *N.* esprime azot s. nitru s. nitrogen, *Na* = natrium s. sodium.

Nadir, (arab.) puntul bolteĭ cerescĭ care se afflă direct subt peḑile nóstre. Opp. *Zenith*.

Naiv, (fr.) naturale, fără affectaţiune, care represintă veritatea şi imită natur'a în un mod simplu, fără mare apparinţă. — *Naivitate*, calitatea naivnluĭ.

Namierstein, (germ.) pétră compusă de fórte mice părţĭ de feldspath, de quartz şi de mica, în care sunt resipite granate.

Namierterstein, varictate à calcedoniuluĭ cenuşiŭ, gresiă ammesticată cu granat.

Napolitană, materiă ţessută de lănă, fabricată primitiv la Naplia, speciale la Reims.

Narcotice, substanţe carĭ aŭ proprietatea de à addormi, precum opiul.

Narcotină, substanţă alcalină cè essiste în opiŭ.

Narrare, (—*rare*), à povesti.— *Narraţiune*, acţiune de à narrà. — *Narrativ*, care perţine narraţiuniĭ.

Narval, gen de mammifere din ordinea cetaceilor.

Nasale, *(—lis)*, *anat.* care perţine nasuluĭ; *gram.* care se pronunţă pre nas.—*Nasalitate*, calitatea uneĭ vocalĭ s. consunanţĭ nasalĭ.

Nasard, speçă de cantat de organat, numit astfel pentrucă imită vocea unuĭ hom care cântă din nas.

Natale, se ḑice de timpul s. de locul nascerĭĭ.

Natantia, (lat.) *nat.* se num. mammiferele carĭ sunt emininte organisate pentru nataţiune.

Nataţiune, (—*tio*), artea de à înnotà.

Naţionale, care privesce uă naţiune.

Nativ, (—*vus*), relativ la locul nascerĭĭ.

Naţiune, popor de origine, de nascere commune, cu aceiaşĭ limbă şi de ordinar acel' aşĭ gubern.

Nativitate, nascere, espressiune usitată în stylul calendaruluĭ ecclesiastic şi când vorbesce nescine de sănţĭ. — *Nativitatea*, se înţelege ḑiua nascerĭĭ luĭ J.—Chr.

Natron, (—*tron*), numià ceĭ vechĭ sesqni carbonatul de sodă naturale.

Natru, vd. *Nitru*.

Natură, (—*ra*), collecţiunea fiinţelor carĭ aŭ eşit din măn'a Crĕatoruluĭ suprem; uniunea proprietăţilor cè are uă fiinţă din nascere, system'a forçelor şi legilor stabilite de Crĕator pentru essistinţ'a lucrurilor şi successiunea fiinţelor.

Naturalisare, à dà unuĭ strein drepturile şi privelegiele de carĭ se buccură cetăţianiĭ. — *Naturalisaţiune*, acţinne de à naturalisà.

www.dacoromanica.ro

Naturalist, cel cè studiă natur'a, cel cè è versat în cunnoscinț'a naturel, speciale în ceaa cè privesce metalile, mineralile, petrele, vegetalile și animalile.

Naturale, (*—lis*), care perține naturel, conforme cu natur'a, cu legile stabilite de Dumneḍeŭ; opp. *supranaturale*, *miraculos*.

Naturel, (fr.) proprietate naturale à unuĭ obiect. Suppl. *natură*.

Naufragiŭ, (*navisfrango*), perdere à uneĭ navĭ prin illisiunea (lovit) de stînce, prin cufundat s. violinț'a vînturilor.

Naumachiă, (gr.) luptă simulată à navilor; represintațiune à uneĭ lupte navalĭ dată la celebrațiunea uneĭ sărbătorĭ.

Nauscop, (gr.) instrument pentru nauscopiă.

Nauscopiă, artea de à discoperi navile pre mare la multă distanță.

Nautic, (*—cus*), relativ la navigațiune.

Navale, (*—lis*), care privesce navile s. navigațiunea.

Naviculă, (*—la*), nave mică. — *Navicular*, în formă de naviculă (în anat.)

Navigabile, (*—lis*), califică un rîŭ, un port capabile de à duce navĭ onerate.

Navigare, (*—gare*), à merge cu navea, pluti. — *Navigațiune*, acțiune de à navigà.—*Navigator*, cel cè navigă.

Naxium, *nasia* s. *pĕtră de Naxos*, pétră usitată la ceĭ vechĭ pentru à polĭ marmurea și à dà formă petrelor prețióse, apprópe ceaa cè è astădĭ *smyritea* s. *smyridea* (fr. *émĕril*.)

Nécanée, (fr.) speță de materiă vărgată cu albastru și alb, de Indie.

Necessar, (*—rius*)', de necessitate. — *Idĕe necessarie*, sunt în metaphys., idĕe tot-deuna rĕalĭ pentrucă repausă pre principie nemutabilĭ, pre calităț essențialĭ. Că subst. cistelă (cuthiă) pentru diverse obiecte necessarie.

Necessitate, (*—tas*), neapărată trebuință, indigință.

Nec-plus-ultra, (lat.) gradul cel maĭ de sus.

Necrolog, (gr.) altă dată registru pre care se înscrieà numirile persónelor însemnabilĭ ecclesiastice repausate, astădĭ totor repausaților. — *Necrologiă*, notițiune historică ass. unuĭ repausat, culeș de asseminĭ notițiunĭ.

Necrophobiă, (gr.) temere de mórte.

Necropole, (gr.) mare cimetir ornat de monuminte, plantațiunĭ s. al.

Nectar, (*—tar*), băutur'a ḍeilor, vin delicios.

Nefaste, (*nefastidies*), ḍile în carĭ pretorul nu puteà *fari* (pronunță ad. celle treĭ vorbe *do*, *dico*, *addico*). La început numaĭ acele ḍile în carĭ nu se puteà ținea comitie nicĭ sedințe judiciarie; maĭ tărḍiŭ fură luate în us pentru cerimonie de cult. Astădĭ sărbătorĭ în memori'a unuĭ eveniment trist.

Negare, (*—gare*), à tăgădui.— *Negațiune*, acțiune de à negà; opp. *affirmațiune*.

Negoțiare, à face negoț, commerciŭ; à tractà de affaceri.— *Negographism*, tractat ass. commercinlnĭ (neus.)

Nemeonic, învingător la jocurile nemeie.

www.dacoromanica.ro

Nems, speçă de patruped african.

Nenie, (—*niae*), cănturĭ funebri la Roma, vd. Hermann. *Elem. doctr. metr.* p. 616. Zell Ferienschrift p. 190, 223.

Neocyclic, care se face la începutul uneĭ ere uoue.

Neograph, (gr.) care face neographiă.

Neographiă, mod nouŭ şi neusitat de à scrie vorbele.

Neolog, (gr.) cel cĕ affectă neologismul.

Neologiă, introducţiune de espressiunĭ, de vorbe noue s. de vorbe vechie în un sens nouŭ.

Neologism, affectaţiune de à se servì cu vorbe uoue.

Neologist, cel cĕ crëadă neologisme.

Neophob, nemic al ueologieĭ.

Neoramă, (gr.) panoramă circulariă, representănd interiorul unuĭ templu, unuĭ edificiŭ.

Neoteric, (gr.) nouŭ, modern.

Nephelină, (gr.) schorl alb.

Nephelion, (gr.) mică maculă pre stratul estern al cornëeĭ.

Nephralgiă, durere à renichilor. Comp. *colică renală*, *nephretică*.

Nephritĭ, inflammaţiune à renichilor.

Nephrotomiă, (gr.) dissecţiune à renichilor, incisiune pre regiunea lumbariă.

Nerv, (—*vus*), organe în form'a unor chŏrde albicióse, conductorĭ aĭ sensibilităţiĭ şi miscărĭĭ.

Nervure, linëe carĭ percurg suprafaç'a foielor.

Nesle, monnetă franc din secl. 17, numită după turnul Nesle.

Neuma, addiţiunea de note singure (fără vorbe) cĕ se cantă pre ultimele sylabe ale antiphoneĭ.

Neuraniă, număr de noue.

Neuritic, vd. *Nevritic.*

Neurotomiă, (gr.) *Nevrotomiă.*

Neutralisare, (fr.) à face neutru. *N. us.*

Neutralitate, stare neutră.

Neutru, (—*ter*), care nu ţine de nicĭ uă parte, de nicĭ un gen.

Nevralgiă, (gr.) durere de nervi.

Nevrilemă, (gr.) membrană care învelesce pulp'a nervilor.

Nevritic, (—*cus*), *med.* remedĭŭ contră egritudiuile de nervĭ.

Nevrograph, cel cĕ scriă ass. nervilor.

Nevrologiă, (gr.) tractat ass. nervilor.

Nevrotomiă, (gr.) descripţiune à nervilor.

Nevrose, (gr.) nume generic pentru tŏte egritudinile nervóse.

Nevrotic, vd. *Nevritic.*

Nibile, speçă de ciumpoiŭ la Abyssinĭ.

Niccolaum s. NICOLANE, substanţă compusă de nickel, cobalt, puçin fer şi arsenic.

Nickel, corp simplu metalic, argintiŭ cĕ se găssesce în minerele de cobalt.

Nicorëă, fiiă simplă.

Nicotină, substanţă veninósă trassă din nicoţiană s. tabac.

Nicophor, (—*rus*), coleopteră.

Nilometru, edificiŭ gradat pentru à măsurà crescerca Niluluĭ. Comp. *niloscop.*

Nim, postav de Languedoc.

Nimb, (—*bus*), cerc care încinge capul sănţilor s. al. Comp. *limb.*

Nitiometru, hygrometru.

Nitrat s. AZOTAT, sare din com-

www.dacoromanica.ro

binaţiunea acidului nitric cu uă base.

Nitric, vd. *Azotic.*

Nitrite, sări din combiuaţiunea acidului nitros şi uă base.

Nitru, salpetru, sare din acid nitric şi potasse.

Nitrogen, vd. *Azot.*

Nivel, (din *libella*), egalitate horisontale; instrument pentru à cunósce daca un plan este horisontale.

Nivelare, à măsurà cu nivelul; pune în nivel.

Nivose, (fr.) à 4 lună à annului republicau dela 21 D-bre pănă la 20 Ianuariŭ.

Noailles, monnetă de aur, speçă de louis de 20 la un mare s. demi-livre.

Nobile, (—*lis*), superior.

Nobiliar, (fr.) indice de familiele nobilĭ.

Nobilire, à face nobile.

Nobilissimat, calitate de nobile.

Nobilitate, (—*tas*), calitatea nobileluĭ, maĭ ales unità la nă proprietate.

Nocturlab, instrument de astronomiă pentru à luà înălţimeà uneĭ stelle.

Nocturn, vd. *Nopturn.*

Noddi, (fr.) speçă de rîndunică de mare. Comp. *stolida.*

Noli-me-tangere, (lat.) speçă de plantă; ulcer dureros.

Nomad, (gr.) se ḑice de vechiele popóre pastori carĭ nu aveà lŏcuinţă certă.

Nomanciă, divinaţiune prin literele uumeluĭ. Comp. *otomanomancid.*

Nomă, (gr.) *mus.* cânt, ariă în cadinţă. Comp. lat. *modi.*

Nomă, divisiune territoriale în Egypt. — *Nomarch*, gubernatorul uneĭ nome.

Nomenclatură, totalitatea terminilor cari compun uă limbă, uă sciinţă s. al.

Nominatar, (fr.) numit de rege la un beneficiŭ.

Nominativ, (—*vus*), *gram.* care numesce primul cas al declinaţiunii.

Nomocanon, cules de constituţiunile imperialĭ şi canónele lor.

Nomographiă, (gr.) tractat assupra legilor.

Nomothet, legislator la Grecĭ.

Nonagessim, punt al eclipticeĭ depărtat de 90 grade de secţiunea eclipticeĭ şi horizonteluĭ.

None, (—*nae*), à şeptè şi à cincia ḑi înaintea idilor, în caleudarul roman. In lithurgiă este un'a din micele hore canoniali, numită pentrucă se recită la hor'a à 9 à ḑileĭ, 3 după prănḑ.

Nonidi, à noua ḑi à decadiĭ în calendarul republican.

Nonius, (după numele luĭ *Pedro Nunez* s. *Nonius*, erudit portuges din secl. 16), instrument de gradaţiune constăud din uă porţiune de cerc divisă în grade şi minute şi destinat à appreţia celle maĭ mice divisiuni. Astădi *Vernier.*

Non-intervention, inacţinne constrînsă (silită) à ueri-cărĭ puteri care ar puté întreveni în affacerile unui Stat vecin.

Non-lieu, (fr.) se num. *declaraţiune de Non-lieu*, uă declaraţiuue prin care camer'a cousiliuluĭ unuĭ tribunale pronunţă că nu este motiv îndestulător pentru à pune în acousaţiune.

Nonobstanţă. *jurispr.* causă

www.dacoromanica.ro

care redică obstaclele s. opposiţiunile prevădnte.

Nonpareille, (fr.) termen usitat de negnţătorĭ şi fabricanţĭ pentru à esprime cel maĭ mic lucru cè eĭ vînd s. fabrică.

Non-sens, (fr.) lipse de judecată.

Noologice, (*sciinţe*), nume propus de Ampère pentru sciinţele carĭ tractédă de spiritul human, de ordinar *psychologiă*.

Noria, machină hydraulică usitată pentru à udà.

Normale, regulat. In geom. şi phys. syn. perpendicular, maĭ ales cănd è vorb'a de perpendicularie la uă linëă s. la suprafeţe cnrbe.

Nosographiă, (gr.) tractat de egritudinĭ (în bóle) în generc.

Nosologiă, (gr.) tractat, esplicaţiunne à egritudinilor în genere. — *Nosologist*, cel cè scrie ass. nosologieĭ.

Nostalgiă, (gr.) egritudine de ţérră, dor fórte mare de patriă. Comp. *Nostrasiă nostomaniă*.

Nostras, nostrates, (lat.) *botn.* plante communĭ în climatele nóstre.

Nota, (—*ta*), însemnare, observaţiunne la marginea unuĭ script.

Notă, însemnare.

Notabile, însemnabile, considerabilc.—*Notabili*, cetăţianiĭ principalĭ aĭ uneĭ communĭ carĭ aŭ dreptul de elecţiune şi elegibilitate la funcţiunile municipalĭ.— *Notabilitate*, calitatea notabilelnĭ.

Notar, (fr.) officiar care priimesce şi trece actele.

Notare, à însemnà; esprime prin note.

Notiţiune, estras raţionat; indicaţiune à uneĭ opere, à conţinutuluĭ sĕu, à autoruluĭ.

Noţiune, (—*tĭo*), idëă de un lucru, cunnoscinţă.

Notificare, à dà cunnoscinţă (cuĭ-va) în formele legalĭ, usitate.

Notiometru, vd. *Hygrometru*, *anemometru*.

Notopode, trib. din crustaceiĭ decapodĭ.

Noviţiŭ, (—*tĭus*), cel cè a intrat de curănd în serviţul religios. — *Noviţiat*, starea noviţilor în professiunea lor; localele noviţilor.

Nuanţă, grad de putere s. slăbiciune al uneĭ culorĭ.

Nud, (—*dus*), gol, care nu è învestit, copperit. — *Nuditate*, starea nudulnĭ.

Nul, (—*lus*), nicĭ-unul, fără valóre. — *Nulitate*, nimicniciă.

Numerale, (—*lis*), care arrattă un număr.

Numeraţiune, (—*tĭo*), acţinne de à numărà.

Numeric, relativ la număr, de numere.

Numero, (fr.) ciffră care determină locul unuĭ object întrc maĭ mnlte.

Numismatică, sciinţă care se occupă de descripţiunea, classificaţiunea şi aplicaţiunea monnetelor, medalielor s. al.

Numismatographiă, (gr) descripţiunea medalielor antice.

Nunc-dimittis, (lat.) esprime resemnaţiunea la mórte după îndeplinirea unuĭ-vot.

Nuncupativ, făcut verbale.

Nundinalĭ, (*litere*), litere usitate în calendarul roman pentru à însemnà ḑilele de nundine (tîrg.) Celle 8 litere prime ale alphabetuluĭ scrisse în columnă şi repeţi-

www.dacoromanica.ro

te successiv dela prim'a până la ultim'a ḍi à annulnĭ, precum la noi literele dominicalĭ.

Nutrimînt, vd. *Aliment.*

Nutrire, (*—trire*), à chrăni.

Nutriţiûne, act de à nutri; *nat.* funcţiune prin care corpurile organisate întreţin, repară şi adaugă părţile carĭ le constituesc.

Nyctalopiă, (*—pĭa*), egritudine characterisată prin facultatea că are ochiul de à distinge obiectele la uă lumină slabă şi nóptea, precând nu pôte sufferi lumin'a întrégă.

Nyctiltante, (gr.) nă à treia plepă destinată la unele animalĭ à moderà strălucirea lmineĭ.

Nympheŭ, (gr.) *archit.* se ḍice de un loc unde este apă şi ornat de statue, vase, bassine şi fântâne.

Nympholepsiă, (gr.) melancoliă care caută solitudinea silvelor.

Nymphotomiă, (gr.) incesinnea nymphelor.

Nystagmă, (gr.) spasm al ochiuluĭ.

www.dacoromanica.ro

O.

O, a cincĭ-spre-ḑecĕ literă a alphabetuluĭ. Că numerale vală, căte uădată, la R., II; cu uă trăssură horisontale d'assupra 11,000. La Grecĭ *ó* numără 70, *o* 70,000. Că breviaţiune desemnă în logică propositiunea negativă particulariă; în lithurgiă, antiphonă, în chemiă ossygen.

Oarist, dialog între conjugĭ, în poeţiĭ grecĭ.

Oase, (arab.) loc cultivat în mediocul unuĭ deşert.

Obang s. OBAN, massulă de aur servind de monnetă în Japonia. = 149 fr. 14 cent.

Obconic, califică în botanică şi geologiă părţile carĭ aŭ form'a unuĭ con întors (resturnat.)

Obelisc, (—*scus*), monument de origine egyptiană în formă de pyramidă patrănghiulariă strîmtă spre vîrf.

Obiectare, (*objicere*), a oppune cv. uneĭ propositiunĭ.— *Obiecţiune*, acţiune de a objectă, effectul.

Obiectiv, dires, întors către obiect: opp. *subiectiv*. — *Obiectivitate*, calitatea obiectivuluĭ.

Oblaţiune, (*oblatum*), offerinţă luĭ Dumneḑeŭ.

Obligare, (—*gare*), a îndatorà.

Obligaţiune, (—*tĭo*), îndatorire, relaţiune între *debitor* şi *creditor*. *Obligat. civile*, fundată pre legea civile, perţine dreptulnĭ civile, (*stipulatio*, *nexum* s. al.) *obl. naturale*, fundată pre ecitate, intră în dreptul ginţilor.

Oblic, (—*quus*), plecat. Califică uă linĕă care întîlnind uă alta, ĕ înclinată pre dîusa de uă parte maĭ mult decăt de alta. — *Oblicitate*, calitatea obliculuĭ, inclinaţiunea uneĭ linĕe.

Obliterare, (—*rare*), a sterge cu încetul, pre nesinţite, lăssănd trăssure. — *Obliteraţiune*, act de a obliterà; alteraţiune a unuĭ spirit fatigat ale cnĭ suveniri se sterg.

Oblong, (fr.) maĭ lung decăt larg.

Obol, mică monnetă grĕcă; $^1/_6$ din drachmă 16 s. 17 cent.; pond. 72 centigr.

Obrepticiŭ, luat prin obrepţiune (surprindere.)

Obscur, (—*rus*), întunecos; neînţelles. — *Obscuritate*, întunecime.

Observare, (—*vare*), a privi, considerà cu applicaţiune (băgà de sémă); a împlini ceaa cĕ este prescris. — *Observaţiune*, acţiune de a observà. — *Observator*, cel cĕ observă.

Observatoriŭ, stabiliment destinat pentru observaţiunĭ astronomice.

Obsidionale, relativ la încungiurarea uneĭ cetăţĭ.

Obsoniŭ, vd. *Opsoniŭ*.

Obstaclu, (—*culum*), ceaa cĕ stă înainte, pedică.

Obstinaţiune, (—*tĭo*), inflessibllitate, căndcv. se ţine prĕ mult de ale sélle.

Obţinere, (—*tenere*), a căstigà.

Obstrucţiune, (—*tĭo*), *med.* obstaclu cĕ întîmpină fluidiĭ în corpul animale; speciale inflătura chronică à ficatuluĭ şi à splineĭ.

Obtus, (—*sus*), cu vîrful tăiat.

www.dacoromanica.ro

Obus, proiectile de nn diametru mai mică decăt à tunuluĭ, fără ansă.

Obviare, (fr.) à eși înaintea, preîntîmpina. *N. us.*

Occasionare, à dà occasiune.

Occasiune, (—*sĭo*), concurs de circunstanțe carĭ influesc ass. uneĭ acțiunĭ (prilegiŭ.)

Occidinte, (—*dens*), appus. — *Occidintale*, de occidinte.

Occultațiune, *astr.* dispariție momentană à uneĭ stelle eclipsită de pămînt, de lună s. al.

Occupare, (—*pare*), à ține, împlé, spaț, timp; luà în possessiune.

Occupațiune, (—*tĭo*), acțiune de à occupà, affacere. Ocupațiunea pentru possessiune è valabile numaĭ căndu obiectul este vacante s. al nemiculuĭ. După Hobbes cel maĭ forte, nu primul occupante caută sĕ fiă legitim.

Ocean, (—*nus*), mare întindere de apă care învelesce pămîntul.

Ochlocrațiă, (gr.) gubern popular.

Ochra, (*ochra*), *chem.* ossyd de fer.

Octachord, *mus.* systemă compusă de 7 grade s. 8 sunete; instrument cu 8 chŏrde, la ceĭ vechĭ.

Octaedru, (gr.) *geom.* solid cu 8 feçe.

Octaeteridiŭ, (gr.) spaț de 8 annĭ.

Octandrie, à opta classe à systemeĭ luĭ Linné. Conține plantele cu 7 stamine.

Octante, (*octans*), à opta parte din cerc s. 45 gr. Instrument pentru à observà pre mare înălțimea și distanțele stellelor.

Octavă, *mus.* diapason, spațul între 7 note ale gammeĭ. Mică flaută. Comp. *octavin.*

Octavo, *impr.* cólă cu foiele îndouite în opt.

Octidi, à opta ḑi à decaḑiĭ.

Octile, (*aspect*), *astr.* spaț de $^1/_8$ din zodiac s. de 45 gr. între doue planete.

Octagon, (gr.) polygon cu 8 ănghiurĭ și 8 talerĭ.

Octophor, (—*rus*), lectică purtată de 8 hómenĭ. Vd. Lips. Elect. 1. 19.

Octroi, (fr. corrupt din *auctoritas*), altă-dată uerĭ-cĕ privelegiŭ accordat de un suveran. Astăḑĭ drepturile percepute ass. obiectelor de consumațiune la intrarea în un oraș.

Ocular, care a văḑut cu ochiĭ sĕĭ.

Ocularist, fabricante de ochĭ în smalt.

Oculist, medic de ochĭ.

Odassism, măncătură à dinților.

Odă, (gr.) poemă lyrică care póte fi căntată, mediariă între hymn și căntul propriŭ ḑis.

Odeum s. ODEON, (gr.) stabiliment de musică, la ceĭ vechĭ.

Odometru, (gr.) se numi. diverse apparate pentru à măsurà lungimea drumuluĭ percurs.

Odontagog, instrument pentru à scóte dințiĭ.

Odontagru, vd. *prec.*

Odontalgiă, (gr.) durere de dințĭ. — *Odontalgice* s. *antiodontalgice*, remedie contră odontalgiă.

Odontechniă, (gr.) artea de à conserva dințiĭ.

Odontism, *mus.* parte à iambuluĭ care se căntă pre un mod acut.

www.dacoromanica.ro

Odontoid, califică, în anat. ceaa cè este în form'a unuĭ dinte.

Odontolith, dinte fossile.

Odontologiă, (gr.) tractat ass. dinţilor.—*Odontologist*, autor assupra dinţilor.

Odontophyă, (gr.) dentiţiune.

Odontotechniă, (gr.) arteà de à face dinţĭ artificialĭ.

Odorante, mirositor.

Odóre, (*odor*), miros.

Odoriferante, vd. *Odorante*.

Offensă, (fr.) injuriă prin faptă s. vorbă.

Offensiv, (fr.) de aggressiune (attac.)

Offerire, (*ob-ferre*), à adduce înainte, presintà.

Offertă, (fr.) dar, offerinţă, oblaţiune.

Officiŭ, (—*cĭum*), datoriă; serviţ, sarcină, funcţiune; cerimoniă à bisericeĭ.

Officiale, publicat, declarat de autoritate.

Officiar, ueri-cine possede un officiŭ, esercită uă funcţiune civile s. militariă.

Offrandă, (fr.) dar luĭ Dumneḑeŭ s. cuĭ-va.

Oinometru, (gr.) instrument pentru à cunnósce greutatea vinurilor.

Okygraphiă, (gr.) speçă de tachigraphiă, dată de Blanc.

Olcină, substanţa licidă, principiŭ al huleiuluĭ.

Oleogen, (gr.) gas hydrogen carburat, principiŭ al huleiuluĭ.

Oleo-saccharum, ammestec de apă, huleiŭ essenţiale şi sachar.

Oligarchiă, (gr.) gubern unde autoritatea suverană este în mînele unuĭ mic număr. — *Oligarchic*, de oligarchiă.

Oligotrophiă, (gr.) diminuţiune de nutriţiune.

Olims, (lat.) se num. vechiele registre ale parlamentuluĭ frances, dela 1313.

Oliv, (—*va*), măslin.

Olla podrida, speçă de măncare naţionale în Hispania.

Olograph, (gr.) califică testamintele scrisse în întreg detestator.

Olympiade, (—*pias*), spaţ de patru annĭ între joeurile olympice. Se încep la 776 în. de Chr.

Omasum s. OMASUS, (gallic) se num. căte uădată al treilé stomac al animalilor ruminanţĭ.

Ombelifere, vd. *Umbelifere*.

Omnivore, *zool.* animalĭ carĭ se nutresc indifferinte cu substanţe animalĭ s. vegetalĭ.

Omplat, (gr.) os lat, subţire, trilănghiular, asseḑat la faç'a posteriòre à thoraceluĭ.

Oncotomiă, (gr.) dischisele unuĭ ulcer.

Onirocriţiă, vd. *Oniroscopiă*, esplicaţiune à viselor.

Onotomiă, (gr.) deschis al uneĭ înflături.

Onomanciă, (gr.) divinaţiune prin nume.

Onomatologiă, (gr.) sciinţ'a numinilor; systemă de orthographiă adoptată pentru numinile proprie. — *Onomatologic*, care perţine onomatologieĭ.

Onomatopeă, (gr.) vorbă al cuĭ sunet imită obiectul cè ea represintă.

Onomatopose, străvestit al numeluĭ seŭ.

Ontologiă, (gr.) tractat de fiinţ'a în gencre. In schól'a luĭ Kant sciinţ'a care caută cè sunt lucru-

www.dacoromanica.ro

rile în sine, obiectiv și subiectiv. — *Ontologic*, de ontologiă.

Oolith, vd. *Meconit.*

Opac, (—*cus*), care nu è transparinte.—*Opacitate*, calitatea opaculuĭ.

Operă, dramă în musică.

Operare, (—*rare*), à lucrà, produce un effect. — *Operaţiune.* acţiune de à operà.

Ophilleidă, vd. *Serpent.*

Ophiologiă, (gr.) descripţiunea serpilor.

Ophită, (—*tes*), — ca adct. și subst. — speçă de marmure egyptiană.

Ophtalgiă, durere de ochiŭ, fără inflammaţiune.

Ophtalmiă, affecţiune inflammatoriă à globuluĭ ochiuluĭ cu rosiél'a conjunctiveĭ.

Ophtalmiatriă, (gr.) ocularià.

Ophtalmită, pétră care imità un ochiŭ.

Ophtalmo-biotică, hygienă de ochĭ.

Ophtalmocel, herniă à ochiuluĭ, tumóre à cornëeĭ.

Ophtalmodyniă, vd. *Ophtalgiă.*

Ophtalmographiă, descripţiune à ochilor.

Ophtalmologiă, partea anatomieĭ care tractédă de ochĭ.

Ophtalmoponiă, vd. *Ophtalmiă.*

Ophtalmoscopiă, inspecţiune à ochilor, pretinsă arte à cunnósce temperamentul persónelor.

Ophtalmostat, instrument pentru à stabilì globul ochiuluĭ.

Ophtalmotomiă, dissecţiune à ochiuluĭ.

Ophtalmossys, scarificaţiune à vasselor ochiuluĭ, *syn.* blepharossys.

Ophtalmossystru, instrument pentru à scarificà plepele.

Ophiase, *med.* depilaţiune prin loculĭ.

Opiaceŭ, medicament in care intră opiŭ.

Opiat, (—*tum*), altă-dată opiaceŭ. Astădì preparaţiunĭ officinalĕ chiar fără opiŭ și identice electuarelor.

Opilaţiune, *med.* obstrucţiune.

Opinare, (—*nari*), à spune părerea sa.

Opiniatru, (fr.) obstinat.

Opiniune, (—*nia*), credinţă probabile, părere.

Opisthocyphose, (gr.) bossu (cocóșă), curbatură à spinărĭi.

Opistographe, (gr.) acte, charte vechie scrisse pre ambele părţi ale paginei.

Opiŭ, (*opĭum*), suc narcotic, soporativ, estras din maĭ multe speçe de mac, principale din *papaver somniferum.*

Opobalsamum s. *balsam de Judĕa, de Egypt*, vd. *Terebenthinā.*

Opodeldoch, (arab.) balsam format din alcohol ţinînd în dissoluţiune sapune, ammoniac, sare marină, camphur, uleiurĭ essinţalĭ de thym și de rosmarin. Usitat în fricţiunĭ contră affecţiunĭ rheumatismalĭ și scrintiture.

Opopanax, s.—*ponax*, gunună obţinută din rădăcină de *pastinaea—opopanax.*

Opposiţiune, (—*ĭo*), obstaclu, stat contră.

Oppressiune, (—*sĭo*), appăsare.

Oppressor, (—*sor*), cel cè opprime.

www.dacoromanica.ro

Opsoniŭ, (—*nĭum*), tot cè se luà cu pâne, la ceĭ vechĭ, friptură, s. ferturĕ de carne, pesce, cătenădată vegetalĭ (*ὀφάρια, ὀφήματα*, pulmentaria.)

Optare, (—*tare*), à alege între maĭ multe lucrurĭ care nu se pot avé tóte.

Optativ, (—*vus*), *gram.* mod al verbuluĭ care esprime dorinţă, căte uădată condiţionalele.

Optic, (—*cus*), de optică, care privesce vedrea.

Optic, cel cè esercită optic'a, cel cè vinde instrumĭnte de optică.

Optică, (—*ce*), partea physicеĭ care tractedă de lumină şi de legile visiunĭĭ.

Optico - trochlei - sclerotic, muschiŭl cel mare oblic al ochiuluĭ.

Optimaţĭ, (—*tes*), la R., partitul aristocratic în oppositĭune cu *populares*. Cicerone ĭ numesce *conservatores civitatis, defensores reipublicae*. Differinţ'a între dînşiĭ şi popor se face maĭ ales sinţibile din timpul Gracchilor.

Optimism, *phil.* doctrină care susţine că totul este bun. Repausă pre idĕ'a sapiinţeĭ şi bunatăţiĭ luĭ Dumnedĕŭ care n'a putut voĭ decât bine. Tot cè vedem rĕu în lume este conseciinţă necessariă a naturеĭ lucrurilor (*rĕu metaphysic*) s. effectul abusuluĭ de libertatea nóstră (*rĕu morale*) s. chiar nă condiţiune à bineluĭ (*rĕu physic*).

Optimist, părtĕn al optimismuluĭ.

Opţiune, (—*tĭo*), facultate, acţiune de à optà.

Opulinţă, (—*lentĭa*), avuţiă mare.—*Opulinte*, în opulinţă, fórte avut.

Oraclu, (—*culum*), pretins responus al ţeilor. Vd. *Divinaţiune*.

Oraculist, cel cè pronunţă oracle.

Orale, care se transmite prin voce.

Oraţiune, (—*tio*), cuvîntare de elocinţă. La R., şi propositĭunea imperatoruluĭ către senat, de ordinar citată de cestor (şi epistola s. libellus) după care senatul votà şi comspunneà I. Cons. Chiar acest I. Cons. s. legea preparată de imperator se numià *oratio*.

Orator, (—*tor*), care pronunţă oraţiunĭ. Primitiv, la R., = *fetialis* şi *legatus* în genere.

Oratoriŭ, primitiv mică capelă unită unuĭ monasteriŭ. In genere loc destinat pentru rugăcinnea făcută în particulăr.

Oratorio, (ital.) buccată de musică religiósă, hierodramă.

Orbicular, (—*latus*), rotund şi spheric.

Orbită, (din *orbis*), *anat.* cavitate destinată à dà şedinţă globuluĭ ochiuluĭ.

Orbitolith, polyp petros, helicit.

Orchesograph, (gr.) autor de orchesographiă.

Orchesographiŭ, (gr.) parte şi descripţiune à danţuluĭ.

Orchestică, (gr. lat. *saltatio*), *mus.* artea danţuluĭ, la ceĭ vechĭ.

Orchestra, (gr.) vd. *Theatru*.

Orchestrino, vd. *Orpheum*.

Ordinale, care determină ordinea.

Ordinar, (—*rius*), care è de rînd, commune, (obicĭnuit).

Ordinare, (—*nare*), à dispune, pune în ordine, în rînd.

Ordine, (—*ordo*), rînd, rang.

www.dacoromanica.ro

Ordo, (lat) carte de officiŭ în usul preoţilor, şi *ordinar*.

Ordonanţă, dispositiune, ordine, prescript.

Oremus, (lat.) rugăcĭune bisericéscă.

Oreographiă, s. OROGRAPHIĂ, descripţiunea munţilor.

Oreri, machină represintându mundul planetar, după numele inventorulnĭ.

Organ, (gr.) partea uneĭ fiinţe organisate destinată à împlini uă funcţiune.

Organic, munit cu organe, relativ la organe.

Organisare, à dà unuĭ corp dispositiunea necessariă pentru funcţiunile la carĭ è destinat.—*Organisaţiune*, modul cum un corp este organisat.

Organism, calitatea fiinţeĭ organisate.

Organist, care cântă cu organatul (organe.)

Organologiă, tractat, cunnoscinţă à organelor s. fiinţelor organisate.

Organoscopiă, (gr.) vd. *prec.*

Orgeat, băutură de lapte de migdale.

Orgeolet, s.—*gelet*, (*hordeolelum*), aposthemă fistulósă la pléope.

Orgoliŭ, (fr.) mândriă. *N. us.*

Orgue, (—*ganum*), instrument ca clavire usit. în biserică.

Orgyia, măsură de lungime la Greci, = 6 pd. s.—1 m. 85.

Orichalc, (—*cum*), cupru corinthian, ammestec de cupru, aur şi argint, maĭ stimat decât cuprul.

Oriente, (—*riens*), răsărit. — *Orientale*, de Oriente.

Orientalist, cel cè se occupă de Orientalĭ.

Orientare, à dispune (un cadrante), relativ cu celle patru părţĭ ale lumiĭ; à recunnósce orientele şi celle-alte punturĭ cardinalĭ; *fig.* à recunnósce callea de ţinut, medlócele de succes.

Orificiŭ, (— *cĭum*), dischisătură à unuĭ vas, uneĭ ţeve, gură.

Oriflamme, (fr.) stindard al vechilor regĭ aĭ Franciеĭ.

Originale, care este primul, primitiv, după nicĭ un esemplar de aceaaşĭ natură.—*Originalitate*, calitatea originalelnĭ.

Originar, care şĭ are originea (de unde-va).

Origine, (—*go*), început, nascere, principiŭ (al unuĭ lucru).

Ornament, (—*tum*), ceaa cè ornédă.

Ornare, (—*nare*), a decorà, (împodobi.)

Ornithie, (gr.) vînturĭ de primăvéră.

Ornithograph, (gr.) naturalist care se occupă de descripţiunea passerilor.

Ornithographiă, (gr.) historiă descriptivă à passerilor.

Ornitholit, parte petrificată de passerĭ.

Ornithologiă, (gr.) histori'a naturale à passerilor. — *Ornithologic*, de ornithologiă.—*Ornithologist*, autor de ornithologiă.

Ornithomanciă, (gr.) divinaţiune după sborul passerilóri

Ornithophoniă, (gr.) musică à passerilor, imitaţiune à cântuluĭ lor.

Ornithoscopiă, vd. *Arnithomanciă*.

Orographiă, vd. *Oreographiă*.

Orphan, (—*nus*), vd. *urm.*

Orphelin, (fr.) care a perdut

www.dacoromanica.ro

tat'a s. mamm'a sa, ueri pre unul din ambii.

Orpheon, *mus.* speçă de mic piano. Pailleau, care l'a perfecţionat, i à dat numele de *orchestrino*. Uă nonă methodă de cântat, dată de Vilhelm, pórtă acest'aşi nume.

Orpheoniste, unit ni choralï compuse de vocï carï cântă fără însoţimînt.

Orrery, se numesce căte-uă-dată uă machină astronomică destinată à arrătta miscarea astrelor, maï cunnoscută sub numele de *Planetar*.

Orthodoron, măsură de lung. la Grecï = 11 pd.

Orthodossiă (gr.) credinţă conforme doctrineï bisericeï; opp. *heterosiă, heresiă*.

Orthographiă, (gr.) artea de à scrie correct.

Orthologiă, (gr.) artea de à vorbì correct.

Orthontropiă, (gr.) vd. *urm*.

Orthopediă, (gr.) artea de à prevenì s. corrige difformităţile corpuluï, deviaţiunile columneï vertebralï.—*Orthopedic*, relativ la orthopediă. — *Orthopedist*, medic de orthopediă.

Orthopneă, (gr.) óppressiune care împedică de à respirà când è nescine culcat.

Orthose, (gr.) feldspath.

Orthostade, tunică cu implesse drepte, la ceï vechï.

Ortivă, (*amplitudine*), *astr.* arcul horisonteluï între puntul unde uă stè se redică şi orientele adevărat s. acel'a unde se face întrescţiunea horisontelnï şi eqnatoruluï.

Orvietan, remediŭ analog theriaculuï, după numele luï d'Orviéto, care l'a dat.

Orthognosiă, (gr.) classificaţiunea şi stndiul mineralelor.

Oryctere, (gr.) animalï carï sapă pămîntul.

Oryctognosiă, (gr.) cunnoscinţ'a fossililor.

Oryctographiă. (gr.) descripţiune à fossililor.—*Oryctograph*, autor de oryctographiă.

Oryctologiă, (gr.) tractat de fossilï. — *Oryctologic*, relativ la oryctologiă.

Orytographiă, (gr.) sciinţ'a fossililor.

Oschèocel, herniă completă.

Oscilaţiune, (—*tio*), miscare alternativă.

Oscinï, (—*nes*), numiă Romanii passerile după al căror cântat se luà auspiciele.

Osculaţiune, (din *osculare*), *geom.* punt unde se atting, fără à se tăià doue ramurï ale uneï curbe. *Cerc osculator*, *curbă osculatrice*, cerc, curbă, à cuï circunferinţă are un punt commune cu alt cerc s. curbă.

Osmazom, (gr.) substanţă nutritivă animale, basea jnsculuï, (bouillon.)

Osmiŭ, (-*mĭum*), metal alb, discopperit de currînd de Tennaut în platină.

Osphresiologiă, (gr.) sciinţă care tractédă de odorï şi odorat.

Ossacidï, *chem.* sărï din combinaţiunea ossygenuluï cu un alt corp simple.

Ossalaţï, *chem.* sărï din combinaţiunea aciduluï ossalic cu uă base.

Ossalic, (*acid.*) acid format prin

www.dacoromanica.ro

combinațiunea carboneluĭ, ossygenulnĭ și hydrogenuluĭ.

Ossificare, à preface în os. — *Ossificatiune*, act de à ossifica.

Ossometru, s. ANSSOMETRU, dynamometru.

Ossychlorur, combinațiune de un chlorur cu un ossyd metalic.

Ossycrat, (*oxycratum*), *med.* speçă de băntură.

Ossyd, *chem.* ueri-ce compus care conține ossygen, maĭ particular combinațiune de ossygen cu uă substanță metalică. — *Ossydațiune*, vd. *urm.*

Ossygen, (gr.) altă-dată *aer vitale*, *aer deflogistic*, *aer de foc*, gas, isolat de Iristley, simplu, incolor, fără odóre, nicĭ sapóre, formând partea respirabile a aeruluĭ, — *Ossygenațiune*, acțiune prin care ossygenul se combină cu un corp, ueri-care ar fi produssul cè resultă din astă combinațiune, precând *ossydațiunea* este acțiunea chemică prin care corpurile simple se unesc cu ossygenul în proportiunĭ determinate pentru à produce ossydĭ.

Ossygon, se dice căte uădată în geometriă de figurele ale căror unghiurĭ sunt acute.

Osteită, (gr.) *med.* inflammațiune à țessăturel ossósse.

Osteoscop, calificà durerea cè se simte în ósse.

Osteographiă, (gr.) partea anatomieĭ care tractédă de ósse și de scelet.

Osteomalaciă, (gr.) *med.* muiat al ósselor.

Osteosarcom, (gr.) vd. *prec.*

Osteotomiă, (gr.) tractat de dissecțiunea ósselor.

Ostracism, essiliŭ de 10 annĭ, la Athenianĭ.

Ostracită, coquilă de ostrëă petrificată.

Ostrëă, (*—trea*), stridiă.

Otalgiă, (gr.) durere nervósă de urechiă. — *Otalgic*, remediŭ contră otalgiă.

Otic, calificà remediele bune pentru lessiunile anduluĭ.

Otită, (gr.) inflammațiune à urechieĭ.

Otographiă, (gr.) descripțiune à urechieĭ.

Otologiă, (gr.) tractat assupra urechieĭ.

Ototomiă, (gr.) dissecțiune à urechieĭ.

Ottuple, (fr.) *mus.* măsnră de 4 timpurĭ.

Ovalŭ, (*ovatus*), rotund și lung, în form'a ouuluĭ.

Ovarism, hypotese physiologică care attribuesce originea totor corpurilor organisate la disvoltarea unuĭ onŭ.

Ovariŭ, (*—rĭum*), organ care conține ouulele și în care se formédă ouele.

Ovaritâ, inflammațiune à ovariuluĭ.

Oviduct, (*ovum-duco*), condnct care dă trecere ouulelor.

Ovipare, calificà animalile carĭ se produc prin oue.

Ovologiă, partea historieĭ naturalĭ care tractédă de formațiunea și producțiunea ouelor.

Ovul, (*—lum*), *anat.* ovul în prim'a sa stare.

Ozotamn, arbnrel din N. — Hollanda și insulele vecine.

www.dacoromanica.ro

P.

P, a șésse-spre-ḑecé literă a alphabetuluĭ, cea maĭ forte din labialĭ. Cà semn numeric, valà, la Grecĭ primitiv 5 (cà literă iniția la luĭ *pentă*), maĭ tărdiŭ 80; ⊓ 80,000. La Romanĭ se găssesce căte-uădată P în valóre de 400; cu uă trăssură horisontale d'assupra 400,000. In breviațiune desemnà *Publius*, *Paulus*, *populus*, *plebs*. S. P. Q. R. *senatus populusque Romanus*; P. C. *patres conscripti*, *P. K.* s. *Kal*, *pridie Kalendas*; P. II. (s. P. X. s. P. C.) S. L. *pondo duarum*, (s. *decem* s. *centum*), *semis librarum*. Preinscripțiunĭ P. C. E. T. S. A. D. = *ponicuravit et sub ascia dedicavit*, vd. Reines. 652, num. 5. p. 662 not. 34. — Astădĭ inaintea numinilor proprie însemn. *Paul*, *Pierre*, Ph. *Philip*; P. S. *post scriptum*. In metrologiă P. indică *pied* (pede) p. *pouce* (degit). In musică *piano*, P. P. *pianissimo*. In commerciŭ p. % *pour cent*, p. ‰ *pour mille*, p. p. *par procuration*. = In chem. P. *phosphor*. Pl. plumb; Pl. platină. Pre monnete arrattă că aŭ fost percusse la Dijon.

Paca, (*coclogeons*), gen de mammifere.

Pacal, mare arbure american, à cuĭ cenusiă è usitată contră lichen.

Pacale, s. — *lie*, sărbătorĭ în honórea Păcĭĭ, la R.,

Pacheablepharose, *med.* întărit al marginilor plepelor.

Pachée, (fr.) smaragd orientale.

Pachigastre, gen de insecte din ordinea dipterelor, Comp. *cappon*.

Pachyderme, (gr.) numesce Cuvier uă ordine de mammifere cari aŭ pellea grossă și maĭ multe de doue degite s. unghie la peḑĭ, precum elephantele.

Pachynem, gen de plante stabilit în decandri'a trigyniă și în famili'a dilleniacĕelor. Conține un arburel din sînul Carpentaria.

Pachyphylă, plantă părăsită de Peruvia.

Pachysandru, plantă din famili'a cuphorbelor, origin din Amerĭca.

Pachystom, gen de insecte din ordinea dipterelor, tribul rhagionidelor.

Pacific, (—*cus*), care iubesce pacea.

Pacificare, (*pacare*), à pune în pace. — *Pacificațiune*, acțiune de à pacificà. — *Pacificator*, cel cĕ pacificà.

Pack-fong, (chines, *cupru alb*), combinațiune imitând argintul.

Packhuis, (holland.) portoriŭ, (douane).

Paclithă, gen de coquilă africanà, din deșertul zara.

Paco, *miner.* pétră metalică, rosiă-galbină, din minele de argint dela Chili.

Paco-aplaco, patruped ruminante din Peruvia.

Pact, (—*tum*), învoință, convențiune. *P. de familiă*, tractat încheiat, în 1761, între Francia și Hispania prin care tôte ramurile

www.dacoromanica.ro

caseĭ Burbonilor se obligă à se susţine mutuale.

Pacta-conventa, (lat.) convenţiunile cè regele Polonieĭ nonŭ aleş şi republic'a se obligă à observà şi à susţine mutuale.

Pacţiune, (—*tĭo*), pact.

Padda, passăre chinesă cu penne fórte frumóse.

Paden, mygdală amară de Persia. In regatul de Guzarate servesce de monnetă.

Paduana, nume dat medalielor contra-făcnte după celle antice de un celator din Padova.

Paederos, hypothetic opal alb, la ceĭ vechĭ.

Paganalĭ, (—*lia*), sărbătorĭ celebrate de R., în cămp, principale pentru Cererea.

Paganello, speçă de gobud de mare.

Paganism, (—*mus*), religiune şi disciplină à păgănilor.

Pagesiă, *botn.* plantă de Luisiana.

Pagode, (fr. din persan.) nnmesc Europenii templele multor pópre asiatice, precnm cel dela Diagernat s. Jagrenat, speçă de figure mice, de ordinar de porcelană şi carĭ aŭ addesé capul mobile.

Pagodită, s.—*dină*, substanţă minerale cu care Chinesiĭ fac pagode şi diverse figure pre carĭ Francesiĭ le numesc *magots de la Chine*.

Pagur, (—*rus*, fr. *pagul*), rac de mare.

Paillasse, (fr.) saltea de paiă.

Paillebart, (fr.) var cu paie şi nisip, tencială. Comp. *torchis*, *lutament*.

Paille-en-cu, passăre palmipédă dintre tropice. Comp. *fĕtu-en-cu*, *paille-en-queu*, *paille-en-cul*, lat. *phaeton*.

Paillette, (fr.) se num. între altele, mice grăunţĭ s. lame de metal pentru à fi applicate pre cussătură. Comp. *paleolă*, *fracteolă*.

Paix-de-Dieu, lege, instituită în 1200, (Bouillet în 1245 de St. Louis), de à depnne armele câteva dile ale săptămăneĭ, de mercurĭ până luni, în uerĭ-carĭ timpurĭ ale annuluĭ. Comp. *Trêve de Dieu*.

Pak-fong, nume chines al nnuĭ metal sonor, asemine argintuluĭ, *cupru alb*, precând *ton-fong*, cupru roşiŭ.

Paklakens, (pron. *pack-laken's*), speçă de postav anglu.

Palabra, (hisp) presinte făcut miciloru regĭ aĭ Africeĭ, capilor Negrilor. Comp. *ovanie*, *palalère*.

Palache, (fr.) speçă de sabiă lungă şi lată.

Paladin, (fr. din *palatinus*), călare errante, maĭ ales din ceĭ carĭ se strîngeà la curtea luĭ Artus, in giurnl *Meseĭ Rotunde*, (Table-Ronde).

Palaeotheriŭ, mammifer fossile, din ordinea pachidermilor, meçiar prin organisaţiunea sa între rhinocer şi tapirĭ, abundante în gypsele din ginrnl Parisilor.

Palaeozoologiă, histori'a naturale à animalilor fossilĭ.

Palanquin, speçă de lectică pe care se pórtă de servi Indianĭ.

Palaparya, mare şérpe de Ceylan.

Palatale, *gram.* calificà consunantile carĭ se produc prin attinsul limbeĭ de palaţ. Comp. *limbale*.

Palatin, (—*nus*), elector laic care şĭ are statele la Rhin; gnbernator de provinţă polonică. In Un-

www.dacoromanica.ro

garia vice-regele.—*Palatinat*, demnitate de palatin.

Palato pharyngic, *anat.* calificĕ muschiul carc se întinde dela marginea posteriore à palaţuluĭ până la partea posteriore superiore à cartilaginiĭ thiroidĭ. Comp. *pharyngostaphylin.*

Palato-salpingiŭ, *anat.* se num. peristaphilinul estern.

Palato-staphilin, *anat.* calificĕ muschiul care se întinde dela spin'a nasale postcriore până la rivetă. Comp. fr. *releveur de la luette.*

Palefroi, (*equus phaleratus*), se numia în evul meḑiŭ caiĭ de pompă aĭ suveranilor, principilor, palatinilor s. aceia pre carĭ se preămblà dómncle nobilĭ.

Palempurez, frumóse pînḑe depinse din Indiele orient.

Paleographiă, (gr.) ramure à archeologieĭ, care tractéḑă de scriptele vechie, manuscrisse s. monumintalĭ şi modul de à le citi.

Paleolog, (gr.) care vorbesce în mod antic.

Paleonthologiă, (gr.) descripţiunea fiinţelor carĭ aŭ populat uădată pămîntul, animalilor şi vegetalilor fossilĭ.

Paleontheriŭ, (—*rĭum*), mammifer fossile pachyderm.

Palestină, *imprim.* character între gros-parangon şi petit canon.

Palestra, (—*lacstra*), loc public destinat pentru escrcițe de corp; esercițcle. — *Palestric*, care sc face în palestră.

Paletot, speçă de. vestimint, (palcton), just au corps hispanic.

Palimbachic, (—*cus*), *metr.* pede din doue lunge şi una scurtă, bachic întors.

Palimpsest, (—*tus*), manuscris pre pergament s. hartiă cnĭ s'a sters prim'a scriptură pentru à se scrie din nouŭ.

Patindrom, (gr.) vers s. phrase care remăne aceaaşĭ dela drépt'a s. stng'a. Ado tenet mnlum, mądidam mappam tenet Anna.

Palingenesiă, pretinsă arte de à regencrà din sfărumăturele sélle, un corp s. à ĭ dà prim'a formă.

Palinlogiă, (gr.) repetiţinne à uneĭ vorbe la finele unuĭ vers şi la începutul celluĭ următor.

Palinod, s.—*not*, (fr.) poemă în honórea concepţiunii S-teĭ Verginc.

Palissandru, frumos arbure violaceŭ, din Guiana şi insulcle Americeĭ meriḑionalc.

Palladion, numc al *leontopoḑiuluĭ*, (pcde de leŭ) cu care ceĭ vechĭ denumià maĭ multe plante dioscoride, uă micà hérbă.

Palladiŭ, (—*dĭum*), statuă à Minerveĭ de care dcpindeà sórtea Troieĭ; *fig.* ucrĭ-cè assecură conservaţiunca unuĭ obiect.

Palliata, vd. *Comediă.* Comp. Osann, Analcctt. critice. p. 68 sqq. Renoens, Collectan. liter. c. IV. § 2 p. 31 sqq. Lange, Vindic. ctc., p. 51 sq. Flögel Gesch. der Komisch. Literat. IV p. 93 sqq. maĭ ales Neŭkirch p. 19 sqq. 29 sqq. 56 sqq. Pahl De fabula Romanorum palliata et togata. Bähr Roem. Litt. Gesch. I p. 187, die eigmttiche comoedia.

Palliatif, *med.* calificĕ medicamintele carĭ numaĭ linistesc, tămăducsc în apparinţă.

Pallio s. PAILLO, cameră pre uă cameră unde stă scrib'a.

Pallium, (lat.) ornament eccle-

www.dacoromanica.ro

siastic, văl alb semănat cu cruci negre; văl.

Palma Christi, *botn.* se numĕ astădĭ ricinul commune, (*R. communis*).

Palmier. (fr. lat. *palmifer*), arbure care dă smochincle.

Palmipede, (—*des*), passerĭ cu peḑile late că gîsc'a.

Palinoscopiă, (gr.) divinaţiune după palpitaţiunile corpuluĭ s. prin inspecţiunea palmeĭ mănelĭ.

Palo-de-ruz, *botn.* speçă de plantă de Peruvia.

Palombin, s.—*bino*, marmure albă, fără lustru cè se găssesce printre sfărumăturele monumintelor antice.

Palourde, (fr.) vd. *Peloridi*.

Palpabile, (*tractabilis*), pipăibile, care se simte prin pipăit.

Palpebral, se ḑice de ceaa cè se referesce la plepe.

Palpiger, care are palpe, mice anteune.

Palpitare, (—*tare*), à se mişcà în mod inegalc şi frecinte. — *Palpitatiune*, act de à palpità.

Paludamentum, (lat.) vestimînt purtat de commăndanţiĭ cu gradul de imperator s. generalĭ.

Pamaca, un arbure american.

Pamb, (—*bus*), un pesce indian.

Pambou, şèrpe de Indie.

Pampflet, script ephemer şi addesè critic. — *Pampfletar*, autor de pamphlete.

Panaceŭ, (gr.) remeḑiŭ pretins universale; *p. antimoniale al luĭ Glauber*. s. *p. luĭ Glauber*, speçă de precipitat s. de sulfur aurit sulfat dc soldă; *p. anglu* s. *solutiv*, magnesiă albă. Comp. *panchrest*.

Panache, (fr.) peunat, uniune dc peune lunge pre nă cască.

Panchymagog, (gr.) se ḑice de diverse remeḑie presuppuse purgative generalĭ.

Pancraţiŭ, (—*tĭum*), nnul din eserciţele vechieĭ palestrice, compus din lupt'a şi pugilatul. — *Pancraţiast*, cel cè luà pretul la pancraţĭ.

Pancreas, (gr.) corp glandulos aşşeḑat în abdome, în meḑlocul curburelor duodenulnĭ. — *Pancrëatic*, care esc din pancreas, ţine de pancreas.

Panda, (*ailurus*), gen de mammifere stabilit pentru un animale dela Hindustan, (*ail. refulgens*) de genul urşilor.

Pandecte, (—*tae*), vd. *Digeste*. Cons. H. Brenkmann Historia Pandectorum seu fatnm exemplaris Florentius (Traj. ad. Rheu. 1722).

Panegyric, poemă, oraţiune, în laud'a cnĭ-va. — *Panegyrist*, (*panegyriarch*), cel cè face un panegyric.

Panegyrism, lăudat escessiv.

Panémore, (fr. din gr.) machină carc se miscă la uerĭ-cè vînt.

Panglossiă, (gr.) polyglottă, cules dc buccăţĭ din maĭ multe limbe.

Pangonias, prismă dc quartz.

Panharmonic, *mus.* instrument (de sufflat)* care imită maĭ multe altele în concert.

Panhellenion, adunanţ'a generale à deputaţilor poporulnĭ, cameră electivă în Grecia liberă.

Panier, (fr.) coşiŭ, canistru.

Panic, califică uă frică subită şi fără fundament.

Panlessic, dicţionar conţinănd

www.dacoromanica.ro

tóte vorbele şi locuţiunile consecrate în nă limbă.

Pannomiă, (gr.) cules de tóte legile.

Panopliă, (gr.) armatură completă.

Panoptic, (gr.) edificiŭ constrint astfel că din un punt ochiul îmbraţă tóte părţile interioruluĭ.

Panorama, tabel cylindric în centrul cŭĭ se pune spectatorul şi care represintă un horisonte întreg. — *Panoramatic*, de panoramă, de un horisonte întreg.

Panstereoramă, (gr.) represintaţiune întrégă în relief.

Pantagog, vd. *panchymagog*.

Pantheism, *phil.* systemă care recunnósce drept Dumneḑeŭ tot cè essiste.

Pantheist, părtén al pantheismuluĭ.

Pantheologiă, (gr.) toţĭ ḑeiĭ paganismuluĭ.

Pantheon, templu consecrat totor ḑeilor, totor hómenilor marĭ.

Pantheră, (—*ra*), un animale sălbatic; *miner.* nă pétră preţiósă.

Panthogen, (*cristal*), ale cui tóte feţele şi ânghiurile solid suffer ună decrescere.

Panthogoniă, (gr.) *geom.* speçă de trajectoriŭ reciproc care pentru ueri-cè posiţiune differinte ă assiĭ sélle, se taiă însuşĭ sub un ânghiŭ constante.—*Pantograph*, instrument pentru à redunce din mare în mic, şi din contră tot felul de desemne, tabele. — *Pantographic*, relativ la pantographiă.

Pantometru, (gr.) *geom.* instrument pentru à măsura ânghiurile, luà înălţimĭ. Comp. *holometru*.

Pantomim, (—*mus*), actor care se esprime numaĭ priu gest.

Pantophil, (gr.) care iubesce tot.

Pantophobiă, temere de tóte obiectele.

Papale, de papă, pontificale.

Papalu, arbure de Malabar.

Papat, demnitatea papeĭ.

Papaveracĕe, familiă de macurĭ.

Papayer, un arbure indian.

Papeto, (fr. *papet*), monnetă de argint la Roma. = 1 fr. 8 cent.

Paphose, mare aceră.

Papia, *botn.* gen de plante labiate, ovarid'a luĭ Linné.

Papilar, *anat.* care are papile. *Tunică papilariă*, membrana limbeĭ.

Papile, emininţe nervóse ale limbeĭ, care servesc gustulnĭ.

Papilionacĕe, se ḑice de florile ale căror corole semăna cu aripele fluturelui, sub ordine din famili'a legumnóselor, după Candolle.

Papilioniḑĭ, trib. din lepidoptere.

Papist, catholic roman, părtén al supremaţieĭ papeĭ.

Pappophor, grăminĕă de America.

Papularia, *botn.* trianthemă.

Papyr, (—*rus*), plantă, arbur-rel egyptian, hărtiă ţăcută din scórţ'a internă a papyruluĭ, hărtiă de Nil, din care Greciĭ făceă cărticele, *byblos*.

Paquebot s. paque-bgt, (angl. *paketboat*), micĭ luntre pentru epistote, şi peregrinanţi. (passagers).

Paques-Dieu, se num. un jurămînt al luĭ Ludovic XI.

Paquerină, plantă din N.—Hollanda.

Paquet, (fr.) uninne de maĭ

www.dacoromanica.ro

multe obiecte strînse și învelite la un loc, fasciclu.

Parabase, episódă în ună buccată theatrale. Vd. *Tragediă*.

Parabaţi, (gr.) cei cè alérgă în caruri, appoi pre ḑeos.

Parabolă, (*—la*), allegoriă, similitudine în evangeliŭ care ascunde ună veritate importante, *geom.* curbă formată de secţiunea unuĭ con prin un plan paralel uneĭ din laterile sélle.—*Parabolic*, de parabolă, curbat în parabolă.

Paraboloid, solid format de parabolă.

Paracenterion, *chir.* instrument pentru à face puncţiunea ochiulnĭ attins de hydropisiă.

Parenthese, *chir.* puncţiune în abdome.

Paracentrică, (*curbă*) *geom.* care se appropiă s. se depărtéḑă de centru în timpurĭ tot-deuna egalĭ, precum curb'a descrissă de pămînt în gĭurul sóreluĭ.

Parachronism, erróre de timp s. de dată care pune un eveniment înainte de dat'a sa propriă; opp. *prochronism*.

Paraclet, (*—tus*), *consolator*, attribut al S-tuluĭ Spirit.

Paracletic, s. INVOCATORIŬ, carte de officiŭ grec.

Paracop, *med.* uşior deliriŭ în friguri. Comp. fr. *rêvasserie*.

Paracuse, (*—sis*), audiţiune confusă s. differinte la fiă-care urechiă.

Paradă, (*fr.*) apparat, arrăttare pompósă, vanitate.

Paradigmă, (gr.) *gram.* essemplu, model de conjugaţinne.

Paradis, (gr.) grădină delicióssă, ședinţ'a fericilor.

Paradiastole, (gr.) distincţiune esactă à idĕelor analóge.

Paradossă, (gr.) la stoicĭ propositiune care la prim'a vedere uĭmesce, pare chiar contrariă sensuluĭ commune, la cercetare maĭ minuţiósă se arrattă adevărată și bine fundată. *Paradoxa* luĭ Cicerone pre carĭ el le tradnce parte prin *admirabilia*, parte prin *mirabilia*, sunt ună esplanaţiune oratorică de sésse propositinnĭ stoice. Dela epoch'a Alessandrinilor des. escerpte de opere historice și physice, (de historiă naturale), ass. evenimințe însemnabilĭ de nerĭ-cè gen, precum sunt scriptele *paradossographilor*, Allimach, Antigon, Myrsil, Lysimach, Aristotele, Psellu s. al. — Astădĭ nerĭ-cè propositiune contrariă opiniunilĭ generalĭ.

Paradossale, calificà nerĭ-cè producţiune care ese din classificaţiunea priimită.

Paradosso-logiă, (gr.) maniă, abus de paradosse.

Paraf, vd. *Paraph*.

Paraffină, *chem.* speçă de huleiŭ produssŭ în distilaţiunea unor materie organicc.

Paraglossă, (gr.) *med.* cădere à limbeĭ, glossocel.

Paragnante, (fr. hisp. *paragante*, pentru mănuşie), presinte pentru à recunnósce vre un serviţ.

Paragoge, (fr.) schimbat în materialele primitiv al uneĭ vorbe prin un adaus finale. — *Paragogic*, care se adaugă.

Paragraph, (*—phus*), mică secţiune à uneĭ vorbirĭ, semnul care o indică.

Paralampse, (gr.) vd. *Leucom.*

Parale, nave adorată de Atheniani, singur'a care a scăpat dela

www.dacoromanica.ro

Aigos-Potamos. — *Paralii*, Athenianiĭ carĭ navigă cu paralul, lăcuitorĭ de pre cóstele Atticeĭ.

Paralel, (—*lus*), se ḑice de liněele, suprafeţele carĭ remăn totdeuna la distanţă egale una de alt'a.

Paralelism, stare à doue linĕe s. planurĭ paralele.

Paralelograph, (gr.) instrument pentru à trage linĕe paralele. — *Paralelographiă*, artea de à trage linĕe drepte paralele.

Paralepse, (—*sis*), *rhet.* figură care stabilesce attenţiunea ass. unuĭ obiect negles în appariţă.

Paralepiped, soḑid terminat de şésse paralelogramme egalĭ doue în doue.

Paralipomene, titlu al 2 cărţi din Testamentul N., formănd supplimentu la cărţile Regilor. — *Paralipom. luĭ Homer* sunt resbelul Trojeĭ dela mórtea luĭ Hectore până la cucerirea Trojeĭ, poemă à luĭ Ciutu Smyrneŭ.

Parallasse, astr. arc ceresc coprins între locul cel adevărat şi locul apparinte al uneĭ stelle.

Paralogism, (—*mus*), raţionament fals prin nesciinţă; opp. *sophismă* cu consciinţă.

Paralysare, (fr.) à face paralytic, de nicĭ un effect, fără forcă.

Paralyse, (—*sis*), pentru *paralisiă*. — privaţiune considerabile de siuţimînt s. de miscare.

Paralytic, effectat de paralyse.

Paramalĕaţi, *chem.* sărĭ din acid paramaleic şi ună base.

Paramaleic, (*acid*), acid obţinut prin distilaţiunea uscată à acidulnĭ malic.

Parameconic, (*acid*), acid obţinut prin ferberea acidulnĭ meconic în apă.

Paramese, (gr.) *anat.* nume dat degitulnĭ annular.

Parametru, (gr.) *geom.* linĕă drĕptă şi constante (nevariabile) în fiă-care din celle treĭ secţiunĭ conice, s. care intră în equaţiunea uneĭ curbe.

Paramondra, *miner.* fossile de passăre în Irlanda, Anglia şi Scotia.

Paramorphină, *chem.* substanţă vecină cu morphin'a.

Paranaphtalină, *chem.* substanţă vecină de naphtalină.

Parandre, (fr.) coleopterĕ platysomă.

Paranită, altă-dată amethystă de nu violaccŭ fórte clar.

Paranomase, (=*siă*), vd. *Paronomase*,—*siă*.

Paranymphe, (fr.) s. *paranymphaire*, oraţiune solemne la finele liciinţelor de theologiă.

Parapegmă, *astr-vech*, instrument destinat à arrătta solstiţele prin umbr'a unuĭ stil; tablă de metal pentru à înscrie ordonanţele.

Parapet, (fr. din ital. *parare*, *petto*), înălţătură d'ass. uneĭ fortificaţiunĭ; mic mur la înălţime de résum.

Paraph, (corrupt din *paragraph*) des. linĕele carĭ însoţesc ună subsemnătură.

Paraphernale, (—*num*), califică averea consortiĭ necoprinsă în dote; opp. *dotale*.

Paraphon, (gr.) *mus.* care face paraphoniă.

Paraphoniă, (gr.) *mus.* consunanţă produssă de sunete differinţi audite simultan; *med.* difficultate de a vorbi, viţiŭ al vociĭ.

www.dacoromanica.ro

Paraphonist, *eccl.* cântător din chor.

Paraphrase, (— *sis*), esplicaţiune întinsă a unuĭ test s. à traducţiuniĭ sélle literalĭ; întrepretaţiune falaciósă, (vicléná.) — *Paraphrast*, cel cé face paraphrasĭ.

Paraphrastic, prin paraphrase.

Paraphrenesiă, (gr.) speçă de phrenesiă produssă de inflammaţiunea diaphragmeĭ.

Paraplectic, *med.* affectat de paraplegiă.

Paraplegiă, s.—*plessiă*, *med.* paralysiă à totuĭ corpuluĭ, affară de cap.

Paraplenritide, (—*tis*), *med.* inflammaţiune à părţiĭ plenreĭ care accoppere suprafaç'a superiòre à diaphragmeĭ.

Parapoplectic, affectat de parapoplessiă.

Parapoplessiă, apoplessiă apparinte.

Pararythm, *med.* puls disproporţionat cu starea subiectuluĭ.

Parasange, măsură itinerariă à Persilor, 5000 metre.

Parasceniŭ, vd. *Postsceniŭ*.

Parasol, umbreluţă.

Parastemă, (gr.) *med.* distorsiune à gureĭ.

Parathese, (gr.) impositiune à mădĭnelor.

Paratonnerre, *phys.* apparat al luĭ Franklin; varga de fer cu vîrful fórte ascuţit, stabilită pre edificie, munită cu un lanţ de metal care communică cu pămîntul s. ap'a pentru à subtrage fluidul electric din norĭ. Paratonerul appară de trăsnet în giurul sĕu distanţă apprópe duplă decât înălţimea sa.

Paravent, (fr.) obiectaclu mobile compussă de maĭ multe buccăţe de lemn mobilĭ, ornate cu desemne s. copperite cu materiă, stabilită în uă cameră contră vînt s. al.

Parc, (fr.) circuit de murĭ plăntat cu arburĭ s. al., destinat principale pentru preămblarea şi plăcerile vînătoriĭ.

Pardon, (fr.) iertare. — *Pardonare*, à iertà.

Pareatis, epistolă de cancelariă pentru à face sĕ se essecute uă sentinţă affară din juridicţiunea tribunaleluĭ unde a fost dată.

Parese, (—*sis*), *med.* paralysiă necompletă.

Pariamb, instrument cu chórde s. flaută cu care se însoţiă iambele.

Parinthese, (—*renthesis*), propositiune isolată, întrodussă în uă phrase cuĭ întrerupe, prin presinţ'a sa, şirul.

Parisis, se numiă sub Hugo-Capètes monnetele percusse la Paris, în opposit. cu celle dela Tours.

Paritate, (— *tas*), egalitate.

Parisylab, (—*bic*), în acel'aşĭ număr de silabe.

Parfum, (fr.) miros plăcut.

Parhomologiă, *rhet*, concessinne. *N. us.*

Parlament, adunanţ'a cellor marĭ aĭ Statuluĭ pentru à judecà de affacerĭ considerabilĭ. In Anglia adunanţ'a deputaţilor.

Parod, (—*dus*), primul cântat al choruluĭ întreg, după prolog, în tragedi'a grécă. Comp. Aristot. poet. XIV.

Parodiă, (—*dĭa*), buccată thĕatrale destinată à străvesti uă alt'a.

Parodiare, à face parodiă.

Parodic, de parodiă.

Parolă, (fr.) vorbă. *N. us.*

www.dacoromanica.ro

Paromologiă, vd. *Parhomologiă.*

Paronomase, (gr.) *rhet.* uninne de homonyme s. de paronyme.

Paronomasiă, (gr.) assemănare de vorbe din limbe diverse.

Paronym, (gr.) vorbă care sémănă cu alt'a după etymologiă.

Paronymic, de paronym.

Parossysm, (—*xysmus*), îndonit de acces în egritudine.—*Parossysmic*, de parossysm.

Parotide, (—*tis*), glandulă subt urechiă.

Parpaillot, s.—*payot*, (ital. *parfalla*), heretic, impiŭ; termin injurios dat Calvinistilor.

Parquet, (fr.) pavimént.

Parrakona, phasian de Guiana.

Parricid, (—*da*), cel cè à ommorît pre părintele sĕu (tată, mamă, sorore s. al.)

Parricidiŭ, (—*dium*), crimele parricidului

Parterre, (fr.) sol.

Partheniă, hymn grec cântat de verginĭ; *botn.* plantă corymbiferă.

Parthenian, (*copil*), conceput şi născut în absinţ'a bărbatuluĭ, la Lacedemone.

Parthenologiă, (gr.) tractat medicale ass. egritudinilor nascerii.

Parthenon, templu al Atheneĭ, fundat de Pericle, la S. de Erechteion. Venetianiĭ lŭ derîmară în 1687. Maĭ multe din metope, basreliefs s. al. le dusse în museul brittic lordul Elgin, la începutul acestuĭ seclu.

Parţiale, care se mărginesce la uă singură parte; care favoresce un partit, uă persónă de preferinţă.

Participare, (fr.) à luà parte.

Participiŭ, (—*pium*), *gram.* vorbă care participe de natur'a verbuluĭ.

Particulă, (—*la*), mică parte.

Particular, în parte, privat, care perţine propriŭ şi singur unor obiecte. — *Particularitate*, calitatea particulariuluĭ.

Partisan, (fr.) cel cè îmbraţă un partit. Snppl. *părtén.*

Partit, parte din un tot.

Partiţiune, (—*tio*), divisinne; *mus.* uninnea totor buccăţelor uneĭ compositiunĭ, symphonie, la piano s. organat octavă s. puţin maĭ mult, către medlocnl instrumentuluĭ pre care se accôrdă cea-altă parte. — *Partiţiunĭ oratorie*, cărţile luĭ Cicerone ass. rhetoriceĭ.

Partitiv, care esprime uă parte.

Partologiă, (*partus-logos*), *med.* tractat ass. nascerii.

Parvenire, (fr.) vd. *Pervenire.*

Parvis, (fr.) loc înaintea uşieĭ unei biserice cathedralĭ, *propileŭ.*

Parvulissim, (lat.) termin al luĭ d'Alembert pentru à desemnà Veneţia (nensit.)

Pasan, speţă de antilop african. Comp. *gazelle de Bèzoard.*

Pascalină, machină de arithmetică inventată de Pascal.

Pasigraph, autor de pasigraphiă.

Pasigraphiă, systemă chimerică urmăriă de Leibnitz, Wilkins, Volney s. al. de à puté citi şi înţellege tóte limbele fără traducţiune. (Vd. Bonillet Diction. de lettres etc).

Pasilaliă, pasigraphiă vorbită.

Passage, (fr.) loc de trecere.

Passager, (fr.) peregrin, cel cè

www.dacoromanica.ro

ascinde în nave pentru à trece în alt loc.

Passe-partout, (fr.) cheiă comune la mai multe serule.

Passe-pied, danț bretonic fórte viuŭ.

Passe-port, (fr.) permissiune de à trece, călători liber.

Passe-taille, (fr.) *mus.* compositiune în treĭ timpurĭ lenți și membre de phrase de patru măsure.

Passement, (fr.) țessătură (*taenia textilis*) lată de fire de aur, serică, pusă pentru ornament pre vestimiute mobilĭ s. al.

Passe-temps, (fr.) petrecere, delectațiune.

Passiune, miscare à animeĭ, violinte affecțiune (patimă). — *Passionat*, cu passiune.

Passiv, (—*vus*), care priimesce, suffere acțiunea, impressiunea; opp. *activ*. — *Passivitate*, calitatea passivuluĭ, sințibilitate esternă și internă.

Pastel, (fr.) speçă de crayon pentru desemn.

Pastelero, nume dat, în Hispania, moderaților carĭ voià constituțiunea din 1812.

Pastiche, (ital. *pasticcio*), tabel depins în modul unuĭ artist mare; *lit.* imitațiune à ideĭlor unuĭ autor celebre; *mus.* operă compusă din buccăți de diverși compositorĭ, de us frecinte în Italia, *pasticciĭ*.

Pastil, (—*llus*), compositiune de aluat (*pasta*), de sahar, odorĭ, medicaminte s. al., rotundă, pentru à mâncà s. arde.

Pastorale, (—*lis*), păstoresc.

Pastorelle, (fr.) *mus.* ariă în genul pastorale, în măsură de §.

Pat, (fr. itul. *patta*), échec inevitabile regeluĭ dacă se miscă. Dacă jucătorul nu are altă buccată, partitul devine nul; precând la *mat* è perdut.

Patac, vd. *Patar*.

Pataque, monnetă de Batavia, monnetă de argint de Brasilia (*pataca* s. *patacon*) = 320 reis s. 1 fr. 78 cent., monnetă în Alger, unde sunt mai multe speçe: *pataque-chique* = 232 aspre, *pataque d'aspre* = 8 temine, — ambele val. apróape 1 *fr.* 38 cent. franc. (după Boiste *pataque-chique* = 24 sous), *pataque-gourde*, = 1 fr. 62 cent. Monnetă de argint în Turcia = 6 livres tournois.

Patar, — *tara*, — *tard*. — *tac*, (póte corrupt. din germ. *Peter*, fiindcă pórtă imaginea S-tuluĭ Petru), vechiă monnetă în Flandra și Niederlande, = 1 sous.

Patavinitate, (—*tas*), mod de vorbire propriŭ lăcuitorilor din Patavia. — De patavinitatea luĭ Liviŭ; Quintil. Instt. orat. VIII, 1 § 3, I. 5 § 56. Morhof De patavinitate Liviĭ. Eckhard De Asin. Poll. § 35—36. Thorbecke Comment. de vita et script. Asin. Pollion. p. 137—143. Ruperti Prooem. § V. p. 43 sq. Niebuhr History of Rome I (IV) p. 62 sq.

Patentă, (fr.) epistolă de recommăndațiune accordată de rege, de corpurĭ, de universitate.

Paternel, — bine *patern* — de tată, care vine dela tată, attare cum se cuvine unuĭ tată.

Paternitate, (—*tas*), calitate, stare de tată.

Pathemar, paquebot indian fórte repede.

Pathetic, care miscă passiunile, agită inim'a (gr. *pathos*, *actio*

www.dacoromanica.ro

affectus commovens, Buhle la Arist. poet).

Pathetism, artea de à produce patheticul.

Pathogenesiă, (gr.) partea medicineĭ care tractédă de originea şi causele egritudinilor.

Pathognomic, care arrattă dispositiunile corpuluĭ în sănătate s. egritudine. *Semne pathognomice*, semne proprie uneĭ affecţiunĭ, egritudinĭ, carĭ arrattă adevăratul character al eĭ.

Pathologiă, (gr.) sciinţă care tractédă de natur'a, causele, symptomatele egritudinilor. — *Pathologic*, de pathologiă. *Stare pathologică* à unuĭ organ, care arrattă symptomatele uneĭ egritudinĭ.

Pathopĕă, vd. *Pathetism*.

Pathos, căldură de styl affectat şi dislocat (ironice).

Paţiinţă, (—*entĭa*), răbdare.— *Paţiinte*, răbdător, care suffere.

Patin, (fr.) pantof desubt cu fer, pentru à se dà pre ghiaţiă, calopoḑiŭ.

Patirich, (pron. — *rik*), speçă de paṣsăre, merope de Madagascar.

Patisseriă, (fr.) prăjitură. — *Patissier*, cel cĕ face s. vinde prăjiture.

Patois, (fr.) limbă particulariă uneĭ ţerre, limbă rustică à poporuluĭ, à ţărranilor, à uneĭ provinţe.

Patolles, materiă de serică de Surate.

Patoréale, un canard de Chili.

Patrat, cap al Feţialilor, la R.,

Patres, vd. *Patricĭ*.

Patriă, (—*trĭa*), ţarr'a nascerĭĭ.

Patriarch, (—*cha*), persónă sântă à Testamentuluĭ V., institutor al uneĭ ordinĭ monacalĭ; primul episcop, capul Bisericeĭ grece. — *Patriarchale*, de patriarch.—*Patriarchat*, demnitate de patriarch.

Patricĭ, la început, în sens strîns, se numià *patres* senatorĭĭ, d. e. *patres conscripti, patricii* descindinţiĭ lor. Prin estins. patres conţine şi pre patricĭĭ, nicĭ uădată contrarul. Pănă la Serv. Tulliŭ patricĭĭ erà singurĭ cetăţianiĭ proprĭĭ, numiţĭ şi *ingenui*, divişĭ în treĭ triburĭ, *Ramnes, Titiĭ, Luceres* (de consult. principale Niebuhr, Goettling, Mommsen, Lange) şi 30 curie. Drepturile lor sunt în genere identice cu ale cives. Dela Serv. Tulliŭ pănă la Const. c. Marę patricĭĭ sunt adevăraţi nobilĭ (*gentes majores gent.*) ceĭ alessĭ de Romulu, *minores gentes*, ceĭ creaţi de Tarq. Priscu) în oppositiune cu plebeiĭ pre carĭ regele ĭ redicasse la cetăţianĭ, şi carĭ formà communele. Nobilitatea lor este nedependinte de fortună s. honorĭ civilĭ. Privelegiele lor sunt variat în diversele timpurĭ. După dreptul privat plebeiĭ erà, chiar dela Serv. Tulliŭ, egalĭ patricilor; în dreptul public conservară ultimiĭ uére-carĭ prerogative, speciale la jus honorum, pre care la început lŭ avură numaĭ dinşiĭ. Demnităţile celle maĭ importanţĭ in Stat, cestură, tribunat militar, consulat (prin leges Liciniae Lestiae) dictatur'a, censur'a, senatul şi locurile de judecător, chiar anguratul şi pontificatul (lex Ogulĭna), tóte erà deschise plebeilor; numaĭ funcţiunile de *interres sacrificulus*, maĭ mulţĭ flamines şi Salĭ Palatini, remaseră pentru tot-deuna patricilor. In sacris gentilĭ patricie şi ludis Trojanis aveà numaĭ eĭ intrare. Din caus'a avuţieĭ con-

www.dacoromanica.ro

servară uă prestanță la usul de ager publicus Sub imperatorĭ însemnătatea patricilor se perdù. Constant. c. Mare făcù din patriciat uă demnitate care se dà funcționarilor superiorĭ, nu însă hereditariă. — Cons., după Lemaire, Lexic. Labri.

Patriciat, demnitate de patriciiĭ.

Patricid, vd. *Paricid.*

Patrimĭ, (—*mi matrimi*, *ἀμφιθαλεῖς*), se numiă la ceĭ vechĭ minorinți căror trăiă tata și mama.

Patrimoniŭ, (—*nĭum*), averca hereditată dela tată si mamă, (în unele locurĭ *patr-patern*, *patr-matern*). — *Patrimoniale*, de patrimoniĭ, patern.

Patriot, carc și iubesce patri'a. — *Patriotic*, de patriot. — *Patriotism*, amóre de patriă, character al patriotuluĭ, civism.

Patristică, sciinț'a lucrurilor relative la părințiĭ Biscriceĭ.

Patrocinare, à vorbi lung și până la importunitate, străduiudu-se à convinge. (neus.)

Patron, (—*nus*), protector, apărător, al unuĭ individ, uneĭ corporațiunĭ, commune, în timpul imperatorilor chiar al uneĭ cetățĭ (*collegia*, *sodalitates* etc). La Cic. și Quintil. addesé pentru advocat.

Patronat, (—*tus*), protecțiunea ce dă patronul, dreptul cè are — *patr. clientelor*, escrcitat ass. clienților s. în favórea lor; — *eccl.* drept de à numi la un beneficiŭ.

Patronesse, (fr.) dómnă care se însărcinédă à diregc un bal, uă sărbătóre, în favórea unor pauperĭ.

Patronymic, (—*cus*) se dice de un nume dat totor descindinților uneĭ ginți, d. e. Heracliдĭ.

Pauci, (lat.) particulă prepusă unor vorbe cà sĕ arratte micà cantitate à obiectuluĭ.

Paule, micà monnetă italică, apprópe 54 cent.

Paulette, (fr. și *palotte*, după numele luĭ Paul, inventorul) dreptură annualĭ cè plătià regeluĭ officiarĭ de justiță și de finanță pentru à remâné liberĭ în funcțiunile lor și pentru cà prețul (unĭĭ și funcțiunea) sĕ se dé heredilor lor dacă se întîmplà sĕ móră în cursul acelluĭ an.

Paulină, (*acțiune*), *jurispr.* acțiuue dată creditorilor pentru à revocà alienațiunile fraudulóse ale debitorilor.

Pauper, (*per*), sărac.

Pausă, (—*sa*), suspinsiune, întremissiuue, încetat de acțiune.

Pauxi, (*lophocercus*), passăre domestică de Guiana.

Pavagiŭ, (fr.) asternutul stratelor. Suppl. paviment, stratură.

Pavare, (fr.) à face paviment, asterne strat'a, curtea.

Pavillon, (fr.) speçă de cort patrat s. rotund, *tentoriŭ*; învelișiŭ de pat suspins de lacuuare, *couopeŭ.*

Paviment, vd. *Pavage.*

Pavois, (fr.) speçă de scut la vechiĭ Francesĭ. Acea'șĭ vorbă cu *pavăsă*, ital. *paveuse.*

Pavonazzo, (ital.) marmure antică de contestură camelariă, pennată cu roșiŭ și alb.

Pavonită, (fr.) polypar fossile.

Paxos, fruct de Philippine în form'a olivelor, (măsline).

Paya, serică albă de Aleppo.

Paysagiŭ, (fr.) întindere de țarră vădută în un singur aspect,

www.dacoromanica.ro

tabel care o represintă. — *Paysagist*, artist de paysages.

Péache, pétră spongiósă de Cornonailles.

Peaniţi, *miner.* gogosie petróse copperite pre laterile esteriorí de cristalí.

Peantidi, petre pnse de Pliniu în ordinea gemonidilor.

Peanx doxces, (fr.) *botn.* familiă de plante stabilită în genul agaric al luí Linné. Conţine patrn speçe.

Pecari, mistreţ din America merid. Comp. *tajacu* şi *cochon de bois.*

Peceanţi, (*humorí*), *med.* se nnmesc humorile vitióse în calitate şi cantitate.

Peccata, (lat.) asinul în lnptele pnblice de animalí; hom stnpid.

Pecha s. PESSA, micá monnetă de cupru indiană, apprópe 2 cent.

Pechblende, (germ.) *miner.* uraniu assydulat de Haüy.

Pecherz, (germ.) mineral peciï assemine.

Pechstein, (germ.) speçă de pétră. — *Pechstein fusibile*, s'a appropiat de feldspathul compact, prin urmare de petrosilex, cel *nefusibile*, s'a desemnat sub numele de *quartz résiuite.*

Pechurin, fruct aromatic din America merid.

Pechyagra, (gr.) *med.* rheumatism la cot.

Peco, theă de China.

Pectată, sare din acid pectic şi uă base.

Pecten Veneris, (lat.) *bntn.* nume dat cerefoliuluí (ccrephyluluí) sălbatic şi la maí multe umbelifere.

Pectină, (din gr. (*pectis, cuagulum*), substanţă obţinută în seclnl nostrn de Braconnet, care esiste în tóte frnctele şi are cè-va analogiă cu gnmm'a. Dupá Laveaux gen de plantă stabilit pre uu fruct venit dela Ceylan.

Pectis, gen stabilit pentru plante tnbuliflorí din Antîlle şi America tropicale (alţii merid.) din familí'a corymbiferelor.

Pectorale, bun pentru pept; care se pôrtă pre pept.

Pectorali, *nat.* divisinne de pescí.

Pedagog, (*paedagogus*), cel cè è însărcinat cu educaţiunea copiilor, (dela 6 annï, pentru Grecï).

Pedagogiă, (*paedagogium*), instrucţiune, educaţiune.

Pedagogic, de pedagogiă, relativ la.

Pedagogică, artea de á instrui pre copiï. Vd. *Pedagogiă.*

Pedale, pinnă în ţicosul nnnï instrument de musică, care è cu peţile, pentru à modificà intensitatea sunetulnï (piano), à cántà (organat), à schimbà becarrele în diesi şi bemolï, (harpă.)

Pédant, (fr.) persóna care affectă prè multă erudiţiune, un ton decisiv, prè multă esactitate, severitate, superioritate. — *Pedantesiă*, *pedantism*, professinnea pedanteluí, mod, aer de pedant.

Pédanque, (fr.) imagine de femeiă cu peţile de gîscă gässită pre unele mouuminte din evul mediu şi care se crede à fi à regineï Perthe, mam'a luí Carol Magnn.

Pedatrophiá, (gr.) atrophiă, carreau.

Pederero, mortariu pentrn à arnncà ferul etc.,

Pedestrianism, s'a ţis de usul anglu de à face alergături lun-

www.dacoromanica.ro

ge pre ḑeos s. de à stabilì prinsure pre attare esercit.

Pediar, divis că degitele peḑilor (de plante).

Pedilanth, (—*thus*), *botn.* euphora tithymaloid.

Pediluviŭ, (—*vium*), baiă de peḑĭ.

Pedimane, mammifere carnivore carĭ aŭ pollicele peḑilor de dindărăt depărtat de celle-alte degite şi carĭ se servesc cu peḑile drept mănе, precum Nanguru.

Pedioclu, (*loricatus*), care are ochĭ pediculaţĭ şi mobilĭ precum limacele (melc).

Pedometru, instrument pentru à măsurà drumul. Comp. *odometru*, *hodometru*.

Pedonosologiă, (gr.) tractat de egritudinile copiilor.

Pedophil, (gr.) care iubesce copiiĭ.

Pedrinal, se ḑiceà de latronii muntenĭ în Hispania.

Pedum, (lat.) baston pastorale recurbat la un capăt, addesé purtat de actoriĭ comicĭ.

Pedunclu, (—*culus*), cód'a uneĭ florĭ, s. fruct.

Pec, *botn.* se num. mâĭ multe plante de Madagascar.

Pectermann, (germ.) bere albă în Leovan.

Pegas, (—*sos*), cal mythologic. Vd. Hesiod *theog.* 278 sqq. 325, Pind. ol. 13, 60, 90, 125, *istm.* 7, 44. Ovid. *metam.* 4, 784, 797 6, 109 5, 256. Hom. *Il.* 6, 125.

Pegma, (itaĭ.) speciale uă machină de lemn cè proferià la spectacle, când voià nescine à operà uă schimbare la vedere. Vd. Sen. Ep. 88; Claud. Mall. Theod. 325; Phaedr. V, 777. 7. Snet. Claud. 34. După Laveau, assemine machinelor puse în us astăḑĭ la focurile de artificiŭ şi carĭ »jouant au bascule, lançaient en l'air, avec la matière dont elles étaient chargées, les hommes eux-mêmes qu'elles portaient.«

Pegmarĭ s. PEGMATI, constructorĭ de pegmate; gladiatorĭ carĭ combătea d'assupra pegmatelor.

Pegmatilă, *miner.* pétră compusă de feldspath şi quartz.

Pegomanţiă, (gr.) divinaţiune prin inspecţiunea apeĭ fântânelor.

Pegome, *nat.* speçă de pesce din divisiunea thoracicilor.

Pehlvi, character, scriptură à Persilor şi Parthilor.

Peigne-machau, (fr.) machină pentru à repastinà pratele (biner les prairies.)

Peinchebeck, vd. *Pinche-bec.*

Pecao, thĕă analógă cu peco.

Pekin, materiă de serică de China.

Pelagoscop, (gr.) instrument pentru à vedé în fundul măriĭ.

Pelaţĭ, (*πελάται, δῆτεα, ἐπημόρενε*) classe à cetăţianilor grecĭ carĭ plătià à siéssé parte din venitul lor că arendă (ceaa cè Schoemann şi Boeckh rejectă s. conservà à ṣéssé parte. Vd. şi Plut. Sol. 13.

Pelecin, (—*num*, *non*), speçă de cadrante la ceĭ vechĭ.

Pelecoid s. PELI, (gr.) *geom.* care are form'a uneĭ securĭ.

Pelerinagiŭ, (fr.) călătoriă de devoţiune, *peregrinat.*

Pelican, (*pelecanus*), vd. *Onocratan.*

Pelidna, nume sciinţific al *alaudeĭ de mare.*

Peliosanth, (—*thus*), *botn.* se

www.dacoromanica.ro

num. nă plantă din Indie, alt'a din Amer. merid.

Peliose, vd. *Ecchymose.*

Pella, gen de plantă stabilit după un fruct (bóbă cu calicinl superior fără dinți, conținînd în nă casnlă multe semințe .lncinți), de Ceylan.

Pellagre, (fr.) *med.* varietate à ichtyosei.

Pelliculă, (—*la*), peliță fórte subțire.

Pelomanciă, (gr.) divinațiune prin mediul lutnluï (noroiŭ).

Pelvimetru, (gr.) *chir.* instrument pentru à măsurà pelluviul, (bassin.)

Pemina, un arbust, (*viburnum opulus*, *sambucus aquatica*), de Canada.

Pemphigode, (fr.) s. *pemfingode*, (fr.) vd. *urm.*

Pemphigus, *med. fièvre inflammatoire*, s. *f. balbeuse*, anasarcă (flegmatiă) cutanĕă characterisată prin erupțiunea nnor bule de volume variabile, pre lamine (place) erythematice, plîne de un licid galbin s. sănginolinte.

Pemphis, arburel din insulele mării merid. și molnce.

Pemphredon, gen de insecte din ordinea hymenopterelor.

Penale, care privesce pedepsile legalĭ, suppune la uă pedépsă. — *Penalitate*, calitatea penaleluï.

Penați, (—*tes*), aceaașĭ rădăcină cu *penus*, *penitus*, *peultralia*) ḑeiĭ domesticĭ, la R., protectorĭ aĭ nnităților și stabilității familieĭ. Numărul, numele și genul lor è nedecis. — Vesta, Jone, Lares, erà între dînșiĭ. Se divideà în *penates majores*, *publici*, aĭ Statuluï; *p. minores*, *privati*, *dii penetrales*, *domestici*, *familiares*, *patrii* (la Grecĭ *καὶ αἰρῷσι*, *γενέλθεοι*, *κτήσεων*, *μύχιοι*, *ἕρηνου*), aĭ famililelor, cu tóte că Lemaire: *nempe penates* ac dii patrii, item familiares, sunt iidem; h. c. ii. quos et quaeque urbs communiter a majoribus traditos, et quaeque familia sibi proprios adsciverat et colebat. Uă representațiune după Virgiliŭ al Vaticanuluï la Rich p. 468.

Pendul, (—*lum*), s. —*lă*, pond suspins de un fir priimitor de oscilațiune; horologiŭ cu balanciă, (pendulum horologium.)

Pendulist, făcător de cistele (cnthie) de pendulĭ.

Penerople, gen de coquilă despre cóstele vecine Ligurnnluï.

Peninsulă, (—*la*), *geogr.* apróp̆e insulă. — *Peninsular.*

Peniston, **paniston**, materiă de lănă cà postavul de Anglia.

Penitare, (cà refl.) à se căi. *N. us.*

Penitință, (—*tentĭa*), căință.

Penning, denar hollandic, = $^1/_6$ sol s. stugver.

Penny, (pron. *pe-nè*), și *denar sterling*, monnetă de argint anglă, solidă, = $^1/_2$ schilling s. 10 cent. — *Half penny*, monnetă de cupru, = $^1/_2$ denar; *farthing*, = $^1/_4$ penny.

Penny-east, (angl. pron. *pene-îst*), arenă pămîntósă conținînd numeróse fragminte de coquile marine.

Pension, (fr.) vd. *urm.*

Pensionar, cel cè este în pensionat, cel cè plătesce pensiune; cel cè priimesce.

Pensionat, stabiliment unde copiiĭ șed, se nutresc și studiă.

Pensiune, (—*sĭo*), plată, retribuțiune periodică annuale.

www.dacoromanica.ro

Pensum, (lat.) adaus de pedépse, la copiĭ.

Pensylvania. provinţa în Amer. septentr. *Cheminée de pensylvanie*, (fr.) *cămin pensylvanic*, speçă de cămin economic.

Penta, (gr.) prepositiune cè se allătură vorbelor spre à arrătta că părţile espresse prin acelle vorbe sunt în număr de cincĭ

Pentacanth, (—*thus*), pesce thoracic.

Pentachord, (gr.) lyră cu 5 chórde, la Grecĭ, în timpul luĭ Alceu si Sapheĭ mediariă între cea vechiă cu 4 şi cea de maĭ tărdiŭ cu 7.

Pentacontarch, (gr.) cap de 50 hómeni.

Pentacosiomedimn, (gr.) prim'a classe à cetăţianilor atheniani, conţinînd pre ceĭ cè culegeà 500 medimne de producte uscate, metrete de licide, în argintĭ drachme, 500 drachme, capitale de 6000 drachme.

Pentacrostic, (gr.) se numià, la ceĭ vechĭ, versurĭ pentacrostice, versurĭ dispuse astfel că tot-deuna se găssesc cincĭ acrostice cu acel'aşĭ nume în ciucĭ divisiunĭ ale fiăcăruĭ vers.

Pentadactyl, (gr.) care are cincĭ degite.

Pentadecagon, (gr.) *geom.* figură cu 15 ănghiurĭ şi 15 laterĭ. Comp. *quindecagon*.

Pentaedru, (gr.) *geom.* solid cu cincĭ feçe.

Pentaeteride, în chronol. grécă spaţ de 5 annĭ. Allătiure cu *trieteridele* (3 annĭ) formà *octaeteridele*. vd. *An*.

Pentaglot, (gr.) care è în 5 limbe.

Pentagon, (gr.) *geom.* care are cincĭ laterĭ şi cincĭ ăughiurĭ egalĭ. — *Pentagonic*, în pentagon.

Pentagoniŭ, (—*nĭum*), *botn.* campanulă cu capsulă pentagonică.

Pentagyne, (gr.) plante cu cincĭ pistilĭ.

Pentahessaedru, (gr.) cristal cu cincĭ rindurĭ de feçe dispuse căte 6 uncle d'assupra altor

Pentamere, (gr.) coleoptere cu 5 article la tarse.

Pentametru, (—*trum*), *metr.* vers latin compus de 5 peşĭ; vers francès de 10 silabe.

Pentandrie, (gr.) *botn.* plante cu 5 stamine, à cincia classe à systemeĭ luĭ Linné.

Pentanemă, gen din familia synantherëcler, conţinînd nă singură plantă à cuĭ origine è necunnoscută.

Pentangular, vd. *Pentagon*.

Pentanthere, (gr.) *botn.* plante cu cincĭ anthere.

Pentapast, (fr.) s. —*parte*, maĭ bine *pentaspast*, machină cu 5 rotile pentru à redică sarcine.

Pentaprotiade, demnitatea unuĭ din ceĭ cincĭ marĭ officiarĭ aĭ imperinlnĭ grec.

Pentapylon, (gr.) edificiŭ cu cincĭ pórte.

Pentarch, membru din uă pentarchiă.

Pentarchiă, (gr.) gubern de cincĭ capĭ.

Pentaspast, (gr.) combinaţiune de cincĭ rotile.

Pentasperm, *botn.* cu cincĭ grăunţĭ.

Pentastyl, *archit.* edificiŭ cu cincĭ rindurĭ de columne la faç'a dinainte.

Pentateuc, (—*chus*), se num.

www.dacoromanica.ro

celle cinci cărți prime ale Bibliei. — *P. chirurgicale*, divisiunea egritudinilor esterne în cinci classi: plage, ulcere, tumori, lassațiuni, fracture.

Pentathlu, (gr.) des. uninnea cellor cinci lupte prime ale gymnasticei grece, espuse de Simonide în pentametrul: *ἅλμα, ποδωκείην, δίσκον, ἄκοντα, πάλην.*

Pentaurea, pétră, la cei vechi, care attrăgea ferrul; probabile fer magnetic.

Pentecomarch, gubernator de 5 sate la Grecii vechi.

Pentecontachord, instrument de musică cu 50 chorde inegali.

Pentecontarch, (gr.) commăndante de 50 hómeni s. de un *pentecontor*, nave cu 50 rame.

Pentecoste, (—*te*), sărbătóriă ce se celebră în memori'a descinsiunii S-tului spirit, la 50 ḑile după Pascі.

Penthese, sărbătóri'a purificațiunii la Grecі.

Penthor, s. PANTHOR, (—*rum*), *botn.* plantă americană à cui capsulă are 5 ânghiuri.

Penthelică, (*marmure*), marmure albă dela muntele Penthelic, între Athene și Marathon, astădi *Penteles*.

Penliscul, *nat.* se numesce neri cè patruped carі aŭ cinci degite la peḑі.

Pentorum, vd. *Penthor*.

Pentstemon, *botn.* gen stabilit pentru chelonile (galaues), ale căror florі aŭ patru stamine contră un firat sterile.

Pentzie, *botn.* gen stabilit pre labeliformea luі Linné, sunt appoі cu tanicetele și athanasiele.

Penultim, (—*mus*), care precede immediat pre ultimul.

Peon, s. PEAN, (*peau*), *metr.* pede de una scurtă și treі lunge.

Peotte, speçă de luntre rotundă, cà chaloupe pre Adriatic'a.

Pepaios, plantă de America cu fructul analog unuі mic pepine.

Pepastic, vd. *Peptic*.

Peperin, (ital. — *no*), mic tof vulcanic.

Peperită, tof vulcanic roșiŭ s, verde închis compus de grăunți vitroși.

Peperomiă, *botn.* gen din driandri'a monogyniă.

Pepinieră, (fr.) se ḑice figurat pentru reuniunè de persóne destinate uneі stări.

Pepita, buccată maі ales de aur în minere, nelucrat. *Or natif amorphe*.

Peplus, *botn.* speçă de caphorle.

Peplus, (—*plus*, — *plum*, gr. *πέπλας, πέπλον*, după Riemer din *πέλλα*) vestimînt pentru d'assupra, speçă de mantă, propr. lat. *palla*. Vd. Ferrar. de Re Vestiar I, 3, 18 și în Anal. p. 81. Boettiger Sabina p. 397, 416 seq. Schol. Homer. Il. *ν.* 734, *γυναικεῖον ἔνδυμα τουτέστη χιτῶνα ὃν οὐκ ἐνεδύοντο ἀλλ' ἐπεφαινῶντο*.

Pepo s. PEPON. vd. *Potiron*.

Pepoaza, uă passăre de Pargnay.

Pepse, (gr. fr. *pepsie*), coctione, maturațiune, în med. vechiă.

Pepsină, substanță cè pretinde Schneann à fi găsit în cellulele carі învestesc laterile glandulelor gastrice.

Pepsis, hymenopteră dintre sphecile luі Linné.

Peptic, vd. *Pepastic*.

www.dacoromanica.ro

Per, (lat.) particulă ce se pune înaintea mai multor terminî de chemiă şi arrattă că elementul înaintea cuî stă se afflă în cea mai mare cantitate în combinaţiunea dată.

Pera, *botn.* arbure american numit şi *perula*.

Peragraţiune, *astr.* percursiune. *R. us.*

Peragu, *botn.* pyrenacëă de Indie.

Peraloscopiă, (gr.) divinaţiune prin phenomenele apparinţi în aer.

Peraphyl, (gr.) distinsiunea caliceluî plantetor.

Perarsin, vd. *Per thesin.*

Perce, (fr.) uneltă cu care fabricanţiî de fluere perforédă (găuresce). *Perce à main*, aceaa cu care fac foraminile (găurele) carî dă sunetele.

Percepere, (—*cipere*), à strînge impositele.

Perceptibile, care se póte percepe. — *Perceptibilitate*, calitatea perceptibileluî.

Percepţiune, (—*lĭo*), act. de à percepe (vd. prec.) *phil.* acţiunea de à cunnósce, înţellege, prin spirit s. sinţurî.

Perceptor, commis, prepus pentru à percepe impositele.

Perclus, paralytic, beteag.

Percnopter, (gr.) se num. cătevа speţe de vulturî alpinî.

Percnos, speţă de aceră.

Percussiune, (—*sĭo*), lovire.

Perdice, (—*dix*), passăre gallinacëă, fr. *perdrix*.

Perdicie, *botn.* gen din famili'a corymbiferelor.

Perdicită, *miner.* pétră în culórea perdiceluî, la R.,.

Perdiţiune,—bine *deperdiţiune*, perdere, dissipaţiune.

Peregrin, (—*nus*), strein, trecător.

Peregrinaţiune, (—*tĭo*), călătoriă în ţerre depărtate.

Peregrinomaniă, maniă de à călători.

Perempţiune, annulaţiune à uneî procedure pentrucă n'a fost urmată la terminul defipt, *acţiune obsoletă*.

Peremptoriŭ, (—*rĭus*), decisiv.

Perezie, (fr.) *botn.* gen stabilit în locul perdicielor.

Perfect, (—*tus*), deplin în genul sĕu, desăvîrşit.

Perfectibile, priimitor de perfecţiune. — *Perfectibilitate*, calitatea perfectibileluî.

Perfecţionare, (fr.) à face maî perfect.

Perfectissim, titlu al unor gubernatorî de provinţe în Imperul de ḍeos, maî puţin decăt *clarissim*, calificaţiune à cetăţianilor din à patra ordine creată de Constantin, *illustru*.

Perfid, (—*dus*), care nu'şî ţine vorba, nu è fidele.

Perfidiă, (—*dĭa*), lipsè de fidelitate.

Pergoles, strugure de Pergola.

Periamb, (—*bus*), *metr.* pede de doue scurte.

Perianth, (gr.) învelişiŭ extern al florilî.

Periblepsiă, (gr.) *med.* uităturâ sălbatică în delyriŭ.

Pericardiă, capsulă membranósă în giurul inimeî.

Periclu, (—*culum*), primejdiă. — *Periculos*, primejdios.

Perigese, numiă Grecii uă des-

www.dacoromanica.ro

cripţiune totalc s. parţiale à pămîntuluĭ sub formă de călătoriă.

Perigeŭ, (—*geum*), loc al cerulnĭ unde se află uă planetă cănd este cel maĭ apprópe de pămînt.

Perihelĭu, puntul de cea maĭ mică distanţă à uneĭ planete de sóre.

Perimetru, (gr.) circunferinţă (contonr).

Period, (—*dus*), *astr.* revoluţiunea uneĭ planete; spaţ de timp determinat. — *Periodic*, care are perióde, vine la timpurĭ determinate. — *Periodicitate*, calitatea periodicnluĭ.

Periodist, cel cè face foie periodice ḑiarie.

Periodonicĭ, învingătorĭ la jocurile sacre, la Grecĭ.

Periodyniă, (gr.) durere locale violinte.

Periosteu, (—*teum*), *anat.* membrană fibrósă care învelesce ósele.

Periostose, (—*sis*), înflătură à periosteuluĭ; hyperostose.

Peripeţiă, vd. *Tragediă*, şi Aristot. *poet.* c. 12.

Peripheriă, (gr.) *geom.* circunferinţ'a uneĭ figure, suprafaç'a nuuĭ solid.

Periphrase, (gr.) întorsură de vorbe pentru à se esprime indirect, *circunlocuţiune*.

Periplerom, (gr.) *rhet.* adaus de uă vorbă inutile pentru à completă harmoni'a phrasiĭ.

Peripneumoniă, (gr.) *med.* inflammaţiune à plămînnluĭ, speciale à pleureĭ.

Peripter, (gr.) *archit.* edificiŭ încungiurat pre tóte părţile de columne, precum este templul luĭ Theseŭ în Athene, porticul luĭ Pompeiŭ la Roma s. al.

Periquito, conur (fr. perruche) din Peruvia de sus.

Periscelid, (gr.) speçă de inel cu care se ornà peḑile.

Periscii, *geogr.* lăcnitorĭĭ din Zon'a torridă.

Periscyphism, incisiune cè se făceà, la ceĭ vechĭ pre partea proeminînte à frunţiĭ, dela uă tîmplă la alta.

Perisperm, (gr.) învclişiul seminţeĭ.

Perissologiă, (gr.) *rhet.* repetiţinnea inutile, în alţĭ terminĭ, à uneĭ idëe enunţate dejà de ajjuns.

Peristaltic, (gr.) care are vertntea de à contrage.

Peristaphylinĭ, (gr.) *anat.* donĭ muschĭ aĭ palatuluĭ, primul numit şi *petrostaphylin*, secundul *plerygostaphylin*.

Peristomion, *botn.* gen stabilit în famili'a muschilor, conţinînd treĭ speçe originarie din N.—Hollanda şi una din America septentrionale.

Peristyl, (-*lum*), portic de columne înaintea nnuĭ edificiŭ s. în giurul uneĭ curţĭ.

Perisystolă, (gr.) *med.* miscarea între systolă şi diastolă, între contracţiunea şi dilataţiunea inimeĭ şi à arterelor.

Peritoneŭ, (—*naeum*), *anat.* membrană flessibile care învelesce în intern abdomele. — *Peritonita*, os.—*tide*, inflammaţinne à peritoneuluĭ.

Perkinism, methodă de curat întrodussă de Perkin, medic dela Plaiufud, în America septentrionale. Constà în à frecà părţile affectate cu estremităţile ascuţite à doue

www.dacoromanica.ro

ace de metal differinte, la uérecare distanță de pelle. Astădĭ părăsit.

Perkins, (*machin'a lui*) machină de vapóre cu pressiune nelimitată.

Perlasse, potasse de America.

Perlimpinpin, (*pulbere de*) fără vertute, remediŭ, medloc de prestigiator (charlatan).

Perlsand, (germ.) *miner.* silice puçin consistinte.

Perlschlacke, (germ.) *miner.* hyalith.

Perlsinter, (germ.) *miner.* qnartz hyalin concretat, în insula Feroé.

Perlucid, (—*dus*), fórte transparinte.

Permaninţă, (—*mansio*), durată constante, presinţă, continuă. — *Permaninte*, constante, stabile.

Permëabile, (—*lis*), *phys.* califică corpurile prin carĭ póte trece lumin'a, aerul şi alţĭ fluidĭ.

Permissiune, (—*sio*), putere, libertate de à face, ḑice cv.

Permistiune, (—*mixtio*), ammestec pentru à temperà doue lucrurĭ nnul prin altul.

Permitere, (—*tere*), à dà permissiune.

Permutare, (—*tare*), à schimbà. Usitat în materiă de beneficie.

Permutaţiune, (—*tio*), acţiune de à permutà; *math.* transpositinne, schimbare a rînduluĭ, dispositiunii cantităţilor, a părţilor unui tot.

Pernicitate, (—*tas*), *phys.* fórte mare iuţélă. Suppl. *repediciune.*

Pernie, înflătură prin răcélă la peḑĭ (*engelure*).

Per obitum, (lat.) prin mórte.

Perodactylic, (fr.—*lieu*), se num. muschiul lung flector al degitelor pedeluĭ.

Perojoa, arburel din N.—Hollanda, din famili'a bicórnelor, după numele luĭ Perojo, botanist hispan.

Perone, (—*ne*), *anat.* muschiŭ estern al pedeluĭ dela genuchiŭ în ḑeos.

Peroneo malcolar, relativ la perone şi maleolă. Absol. se num. vîn'a saphenă esternă.

Peronelle, s. PERNELLE, (fr. corrupt. din *petronelle*), femeă stupidă şi limbace (gureşiă).

Peroole, (fr.) *botn.* cyan.

Peropterĭ, (gr.) pescĭ holobranchiĭ, ossoşĭ.

Perorăţiune, (—*tio*), conclusiune, ultim'a parte à discursuluĭ.

Peroonasca, animale carnivor, digitigrad, (*mustela*) de Polonia.

Perossyd, *chem.* ossyd în care ossygenul é în cea maĭ mare cantitate.

Perpendiclu, (—*culum*), firul pendululuĭ, linëă perpendiculariă.

Perpendicular, care cade drept în ḑeos, *syn.* cathet.

Perpetuare, (fr.) à face perpetuŭ.

Perpetuŭ, (—*tuus*), continuŭ, care nu încetédă nicĭ uădată

Perpetuitate, (—*tas*), durată fără întrerupţiune.

Perples, (—*sus*), care este în perplessitate.

Perplessitate, (*anxietas*) stare de necertitudine, neliniste, când nu scie cv. la cè sé se decidă.

Perquisiţiune, (—*tio*), —bine *percisiţiune*, cercetare esactă şi rigurósă; *jurispr.* cercetare ordonată de un superior în cas de un delict assupra cuĭ lipsesc cunnoscinţele

www.dacoromanica.ro

necessarie. — *Perquisitor*, cel cè face percisițiunĭ.

Perrucă, (fr.) copperisiŭ pentru cap făcut din păr strein.—*Perrucar*, cel cè face perrnce.

Per saltum, (lat.) prin săritură. Când cv. è priimit în uă ordine superiore fără à fi priimit întremediariul.

Persan, *archit.* în ordinea persică statnă de hom purtând uă coronide.

Persecutare, (*persequi*), à vessà, turmenta prin căĭ nedrepte. — *Persecuțiune*, acțiune de à persecutà.—*Persecutor*, cel cè persecută.

Perseveranță, (—*tĭa*), fermitate și constanță în uă acțiune. — *Perseverante*, cel cè are perseveranță.

Persicariă, (—*rĭa*), nume al maĭ multor speçe din genul polygon.

Persicot, (fr.) speçă de liquòre spirituòsă.

Persistare, — bine *persistere*, à remănè ferm, obstinat în nă decisiune.

Persistință, (—*stentĭa*), stăruință continuă, perseverauță.

Persónă, (—*na*), homul în individualitatea sa.

Personagiŭ, (fr.) persónă, totdeuna cu nă idĕă accesoriă. *N. us.*

Personale, propriŭ, particular fiă-căreĭ persòne.

Personalism, vițul homuluĭ personale. *R. us.*

Personalitate, (—*tas*), ceaa cè constituesce un individ în calitatea sa de persónă.

Personificare, à attribui uneĭ ființe moralĭ s. intellectualĭ calităților uneĭ persóne. — *Personificațiune*, acțiune de à personificà.

Perspectivă, (din *perspicere*), artea de à represintà obiectele în posițiunea respectivă după differința cè depărtarea s. appropiarea pune între dînsele; aspectul diverselor obiecte văḑute de departe relativ cu locul de unde sunt privite.

Perspicacitate, (—*tas*), adîncă pătrundere de spirit.

Persuasiune, (—*sĭo*), înduplecare. Differesce de *convicțiune*, fiind că acésta attinge inim'a, *persuasiunea* se oppresce numaĭ la spirit.

Peotică, măsură agrariă in Placența, = 5 pd.

Pertinere, (—*tinere*), à fi propriŭ cuĭ-va, à se referi la.

Pezo, duro, fuerte s. *piastre forte*, monnetă în Hispania.

Peson, (fr.) instrument peutru à măsurà cu acel'aș pond, gravitățile și forçele. Comp. *balance romaine* s. *romaine*.

Pessimism, (—*mus*), opp. *optimism*. (vd. vb.)

Pessimist, părtèn al pessimismuluĭ.

Pestalozziană, (*methoda*), systema de instrucțiunea mutuale perfecționată de Pestalozzi.

Pestilință, (—*lentĭa*), corrupțiune à aeruluĭ.

Petalism, essiliŭ pentru 5 anuĭ la Syracusĭ. Voturile se dà pre foie de oliv deunde numele.

Petasŭ, (—*sus*), pălăriă de coactilie (pîslă) pentru sòre s. plòiă, usitată addesè în călătoriă (Suet. Aug. 82).

Petițiune, (—*tĭo*), cerere. Vd. *supplică*.

Petiționar, (fr.) cel cè dă petițiune.

Petiționare, (fr.) à dà petițiune: *N. us.*

www.dacoromanica.ro

Petit-que, *imprim.* punt şi virgulă. Pentrucă în vechiele ediţiuni latine acest semn indică breviaţiunea conjuncţiunii *que*: *nobisq.*

Petunclu, (*pectunculus*), speçă de coquilă bivalvă.

Petrificare, (fr.) à preface în pétră. — *Petrificaţiune*, act. de à petrificà.

Petroleŭ, (—*leum*), speçă de bitume licidă şi négră.

Petrono, nume italian al uneĭ monnete de Bolonia numită *festuno*, = 3 *nuole* s. 30 *soldi*.

Petrosilen, *miner.* concreţiune de silice şi feldspath.

Petto, (*in petto*, ital.) in secret.

Petulanţă, (—*tia*), vivacitate împetuósă.

Petulante, (—*lans*), neastîmpărat, continuŭ în miscare.

Petun-se, *petunt-se*, *petuze*, feldspath laminar; granulos.

Peucedan, (—*num*), *botn.* typ al genului peucedanëelor, din famili'a ambeliferelor, conţinînd vre nă 20 speçe de plante din climatele temperate ale hemisphereĭ boreălĭ.

Phalange, (—*lanx*), corp de armată grécă. In timpul macedonic, numită şi *taxis*, conţinea patru *chiliarchie* fiă-care de 700—1000 hómenĭ divisă în patru *syntagmata*, acestea în patru *triarchie*. Phalang'a lui Alessandru erà un corp de 2000 hómenĭ, divisĭ în lanciariĭ agrianĭ (ἀκοντίσται) şi arcaniĭ macedonianĭ. Phalang'a ecestrilor erà compusă de 3000 bărbaţi, divişĭ în 15 *ile*, lîngă carĭ *agema* ecestrilor s. preşedul regale şi celle 8 ile de *sarissophorĭ*.

Phalangose, (—*sis*), *med.* speçă de trichiase.

Phalanster, se num. în system'a luĭ Fourier, edificiul-communeĭ societarie.

Phalenc, speçă de vers de un spondeŭ, un dactyl şi treĭ trocheĭ.

Phanerogame, *botn.* opp. *cryptogame*.

Phantascop, (gr.) apparat care se pretindeà à fi amelioraţiune à lanterneĭ magice à luĭ Kirchcr.

Phantasma, (—*ma*), a numit Linnée defectul visiunii prin care crede cine-va à vedé obiecte carĭ nu sunt în rĕalitate înaintea ochilor.

Phantasmascop, speçă de machină de optică.

Pharmaceutică, (gr.) partea medicineĭ care se occupă de compositiunea şi usitatul remedielor.

Pharmaciă, (gr.) artea de à preparà medicamintele; locul unde se prepară.

Pharmacochimiă, parte a chemicĭ care tractédă de preparaţiunea remedielor.

Pharmacologiă, (gr.) sciinţ'a pharmacieĭ.

Pharmacopeĕă, (—*paea*), curs practic de pharmaciă, culeş de remediele usitate.

Pharinge, (—*rynx*), orificiŭ superior al genuluĭ.

Pharsalĕa, (lat.) poemă à luĭ Lucan ass. resbeluluĭ între Cesare şi Pompeiŭ. Ass. accsteĭ poeme Funcc. § 38, 39; Nisard Etudes II p. 29, sqq. Daunon în Journal des Sav. 1835 p. 49 sqq. Fel. Carr. di San Tommaso Considerazioni intorno alla Farsaglia di L. (Turin 1837). E. Kaestner, Quaestionn. in Lucani Pharsaliam Partic. I (Guben 1824); C. F. Weber Prolusio in Lucani Pharsal. (Programm von Zeitz 1825), şi Diss. de eo quod

www.dacoromanica.ro

summum est in Pharsalia in edit. sa vol. II p. 585; P. J. Leloup De poesi epica et Pharsalia Lucani Dissert.

Phase, (—*sis*), *astr.* se dice de diversele apparinţe planetelor.

Phelloplastică, arte, inventată de Aug. Rosa, de a represinta în prominenţă (relief) monuminte cu sceber (speçă de lemn, *liège*).

Phenakisticop, (gr.) apparat de optică dat de Plateau. Un disc de carton pre circunferinţ'a cuĭ sunt desemnate figure în diverse le posiţiunĭ carĭ compun uă acţiune, şi separate prin intervale egalĭ. Invîrtind discul şi privindu'l în un specul prin foraminĭ percusse d'assupra uneĭ separaţiunĭ, se vede fiă-care figură miscându-se şi îndeplinind uă acţiune completă.

Phenicopter flammant s. *bécharu*, passăre numită astfel din caus'a culorĭĭ aripelor sélle.

Phenomen, (—*nou*), se num. ueri-cè fact observabile.

Philanthrop, (gr.) amic al humanităţiĭ.

Philanthropiă, (gr.) characterul philanthropuluĭ.

Philanthropic, de philanthropiă.

Philanthropomaniă, amóre affectată de humanitate.

Philarch, (—*chos*), vd. *Phyrarch*.

Philarmonic, amic al harmonieĭ, musicel. *N. us.* cà adiect.

Philatriă, (gr.) amóre de studiul medicineĭ.

Philebeg, tunică a muntenilor Scoţianĭ.

Philhellenism, amóre de Grecĭ.

Philistin, se numesce de scholariĭ germanĭ ueri-cè persónă streină Universităţiĭ.

Philologiă, (—*gia*), sciinţ'a literelor, literatură universale. *Cunoscinţ'a cunnoscutului* (Boeckh.)

Philologic, de philologiă.

Philomathic, d ritor de à cunnósce, studiă.

Philomelă, (gr.) privigătóre (poet.)

Philomethor, (gr.) cel cè iubesce pre mam'a sa.

Philonium, nume grecesc al nuĭ electuar.

Philopatridalgiă, — *damoniă*, vd. *Nostalgiă*.

Philosophale, (petră), pretins medloc căutat de alchimisti, de à transformă metalele în aur s. argint.

Philosophiă, (—*phia*), Ciceron o definiă, după Platone, sciinţ'a lucrurilor divine şi humane şi à causelor lor. Scholasticiĭ o definesc sciinţ'a principielor. Descartes (Principes Préf. § 2) cunnoscinţ'a totor lucrurilor cè homul póte sci. Leibnitz sciinţ'a raţiunĭĭ lucrurilor. Tractate de philosophiă à dat Charma, Jules Simon s. al. Historie de philosophiă Hegel, Brantl, N. Ritter şi G. A. Brandis, Brucker (Historia critica philosophiae.) Bun compendiŭ de Schwegler.

Philosophism, doctrin'a philosophilor falsi, amóre de sophismate. — *Philosophist*, philosoph fals.

Philotechniă, amóre de arţi.

Philtru, (—*trum*), băutură presuppusă propriă à provocà uă passiune.

Philydru, *botn.* scirpĕă joncacĕă de Cochinchina.

Phimose, (gr.) *med.* uă egritudine. — *Phimosic*, de phimose.

www.dacoromanica.ro

Phitolith, (gr.) *phitalith* s. phy. pétră cu impressiune de vegetaţiune.

Phlase, (—*sis*, fr. *phlasme*), contusiune, depressiune à unui os lat.

Phlebographiă, (gr.) tractaţiune assupra vinelor, usului lor.

Phleborrhagiă, (gr.) ruptură à unei vine.

Phlebotom, scalpel pentru phlebotomiă, phebotomist.

Phlebotomiă, incisiune à vinelor.

Phlebotomist, cel cè operédă phlebotomiă.

Phlegmă, (gr.) *chem.* parte apósă şi resipidă cè se disparte din corpuri prin distilaţiune; *med.* pituită, humóre cleiósă, albă, produssă cu încetul prin adaus de căldură s. de miscare à corpului.

Phlegmagog, remediŭ pentru pituită.

Phlegmasiă, (fr.) inflammaţiune, ueri-cè egritudine care causédă durere, căldură şi rosiélă locali şi se terminè prin resoluţiune s. trece în induraţiune s. al.

Phlegmaţiă, (—*ĭta*), accumulaţiune de serositate sub pelle, *syn.* anasarch, oedema.

Phlegmon, *med.* inflammaţiune à ţessăturei cellulare.

Phlibot, vd. *Flibot.*

Phlogistic, (gr.) foc primitiv, usitat în chemi'a vechiă pentru caloric, vd. *Chemiă.*

Phlogopyr, (gr.) *med.* se numesc frigurile inflammanţi s. angioenice (la cei vechi *fièvre synoque.*)

Phlogose, (gr.) *med,* inflammaţiune fără înflătură.

Phlyacographiă, (gr.) numià cei vechi uă tragediă stravestită în comediă, ceaa cè astădi *parodiă.*

Phocacee, vd. *urm.*

Phoce, geu de mammifere din famili'a amphibielor, nuanţă între patrupedi şi cetacei. Se divide în doue alte secţiuni: *phocele,* propriŭ dişse, carî nu aŭ urcchie esterne, *olariele* s. *phoce cu urechie.*

Phocenic, (*acid*), *chem.* acid estras din grăssimea delphinului.

Pholade, (—*las*), coquilă multivalvă care face forame în petre. Francesii le numesc şi *dactyles, pitans, dails.*

Phonasciă. (gr.) altă dată artea de à formà vocea pentru căntat şi declamaţinne.

Phonicè, sciinţ'a sunctelor, acustică. *Centru phonic,* locul celui cè vorbesce, de unde plécă sunetul în uu echo.

Phonocamptic, care reflectă sunetul, trămite ecul.

Phonometru, (gr.) instrument pentru à măsurà sunetele.

Phorimon, numià Grecii uă substanţă licidă, albă, de sapóre styptică şi astringinte, după Plin. sulfates de feŭ maĭ mult s. maĭ puçin ammestecat cu alumină sulfatată.

Phoronomiă, (gr.) numià uniĭ mecanicĭ sciinţ'a miscăriĭ solidilor şi fluidilor, ceaa cè conţine mecanic'a, static'a, hydraulic'a, hydrostatic'a şi aerometri'a.

Phosphaţi, *chem.* sări din combinaţiunea acidului phosphoric cu diverse basi.—Dacă este acid sulfuros, se dic *phosphiţi.*

Phosphor, *chem.* corp simplu care arde cu flacare prin contactul cu aerul, (pucióså). *Phosphor de Kunchel* s. *de Anglia* s. *de Mare-*

www.dacoromanica.ro

raff, substanță galbină, care luminédă în obscuritate, se aprinde la nă miscare prémică. *Phos. de Homberg*, chlorur de calceŭ topit la foc.

Phosphorescință, (—*centĭa*), formațiunea fosforuluĭ; lucință dul ce produssă de unele corpurĭ în obscuritate fără căldură nicĭ combustiune sințibile.— *Phosphorescinte*, care are phosphorescință.

Phosphoric, de phosphor, care perține phosphoruluĭ.

Phosphur, *chem.* combinațiune de phosphor cu nă base.

Photingă, flantă oblică s. curbă, la ceĭ vechĭ.

Photograph, artifice de photographiă.

Photographiă, (gr.) s. *heliographiă*, Vd. *Daguerotypiă*, (*photographie sur plaque*) de care differesce pentrucă dă imaginile fără strălucinț'a cê presintă celle dagnerrice.

Photolitographiă, proces dat de Bareswill pentru à scóte pre pétră uă probă photographică.

Photologiă, (gr.) tractat assupra lumineĭ.

Photometrie, instrument pentru à măsură intensitatea lumineĭ.

Photophobiă, (gr.) *med.* difficultate de à sufferi lumin'a.

Phrase, (—*sis*), uninne de mai multe propositiunĭ; *mus.* continuitate regulată de cănt s. de harmoniă terminându-se la un repaus.

Phratrie, vd. *Phyle*. — Cons. Valer. Max. V. 3. 3. Meursiŭ în Theseŭ c. 17. Thucyd. II. 15 Hüllmann Anfange der griech. Geschichte p. 125 sqq. Buttmann Begriff der Phratrie in Sammlung der Schriften der Berliner Academie der Wissenschaften 1820. Platner Beitrage zur Kenntviss des attischen Rechts I. p. 20 sqq. *Turnele*.

Phrenic, (gr.) calificâ tot ce se referesce la diaphragmă.

Phrenită, (gr.) *med.* inflammațiune à diaphragmeĭ.

Phrenologiă, (gr.) doctrină à Dr. Gall. care consideră conformațiunea creerilor și à protuberantelor sélle cà indicanți diversele dispositiunĭ înăscute ale spiritului human.

Phlartice, *med.* medicaminte lethifere, veninóse.

Phthisiă s. PHTISE, (—*sis*), *consumptĭune*, egritudine plamanariă (oftică), frigurĭ hectice.

Phthisic, egru de phtysiă.

Phyle, (φῦλαι), din visiunĭ ale poporuluĭ athenian, precum celle patru cari se conservasseră pănă în timpul luĭ Cleisthene, *Tolerantĭĭ* s. *Geleontĭĭ*, *Nopletĭĭ*, *Aigicoreĭĭ*, *Argadeĭĭ*, ale căror numinĭ se reduc de Herodot la fiĭ luĭ Ion. Fiăcare φυλή în capul cuĭ stă un φυλογραυλεύς, se divideă după Snidă, în trel φρεατρίαι, numite și ἕδιος s. τριπύς, conținînd căte 30 ginți, (γένη), aĭ căror membri (γενῆται), erâ uniți parte prin consângenitate, (ὁμοχάλακτες), parte prin communitate de cult, (ὀργεῶνες).

Physic, (—*cus*), materiale.

Physică, (—*sica*), sciinț'a care tractédă de proprietățile și acțiunile esterne ale corpurilor.

Physico-mathematice, (*sciințe*), sciințe carĭ se referesc în acel'așĭ timp la physică și la mathematice, precum mecanic'a, static'a, hydraulic'a s. al.

Physico-techniopiŭ, microscop al cui câmp è fórte întins.

www.dacoromanica.ro

Physiocraţiă, domniă à naturei.

Physiognomiă, vd. *Physionomiă*.

Physiographiă, (gr.) descripţiunea naturei, à producţiunilor sélle. — *Physiographic*, de physiographiă.

Physiologiă, (gr.) sciinţ'a economiei animalĭ şi vegetalĭ, sciinţ'a vieţei, à jocului organismului, precând *anatomi'a* tractédă numaĭ de structur'a organelor. — *Physiologic*, de physiologiă. — *Physiologist*, versat în physiologiă.

Physionomiă, (gr.) trăssurele feţei (obrăzului); arte de à cunósce characterul, inclinaţiunile după inspecţiunea feţei. — *Physionomist*, cel cé pretinde à cunósce artea physionomică.

Phytograph, autor de phytographiă.

Phytographiă, (gr.) descripţiunea plantelor, botanică.

Phytolith, (gr.) plantă petrificată.

Phytologiă, (gr.) tractat de plante, de descripţiunea plantelor, botanică.

Pianessimo, (ital.) *mus.* fórte încet. In breviaf. PP.

Piano, (ital.) *mus* încet.

Picadores, ecestri hispanĭ.

Picicitli, frumósă passăre de Brasilia.

Picquet, vd. *Piquet.*

Piedestal, vd. *Pedestal.*

Pietate, (—*tas*), devoţiune, affecţiune şi respect pentru lucrurile religiunii.

Pietism, pietate escessivă.

Pieton, (fr.) persónă care merge pre ĕeos.

Piezometru, *phys.* instrument pentru à măsură compressibilitatea licidilor.

Piffaro, *mus. haute-contre* de haut-bois.

Pilă electrică, s. *p. galvanică*, *p. voltaică*, apparat construit de Volta, pentru esperiinţe galvanice.

Pilastru, (*parastata*), columnă cu formă pătrată, de ordinar intrată în mur.

Pilong, materiă de Indiele Marĭ.

Pilulă, (—*la*), *med.* hap.

Pimpinelă, *pampinellă*, *bibinellă*, *bipenellă*, (fr. *pimprenelle*, *pipinelle*), *botn.* gen din famili'a rosaceĕlor, conţinînd plante herbacĕe cu foie compuse ale căror foiţe sunt în formă de penne. Speç'a principale este *poterium sanguisorba*.

Pin, (—*nus*), stejar.

Pinacothecă, (—*ca*), cabinet de picture, de tabele.

Pinchebec, (germ.) ammestec de cuprn şi de ziuk.

Pinĕale, (*glandulă*), glandul'a din centrul creerilor.

Pine-arson, măr american, veninos.

Pingo, vd. *Pecari.*

Pinsbeek, vd, *Pinchebeck.*

Pion, (*pedes*, *tis*, *calculus*), mică buccată à jocului de echecs.

Pirat, (—*ta*), cel cé percurge mările, pentru à prădà (jefui).

Pittoresc, (fr.) de pictor, primitor de un mare effect în pictură, apt pentru ună pictură vină, graţiósă.

Pituită, (—*ta*), vd. *Phegmă.*

Plagiat, furt literar.

Plan, (—*nus*), întins, şes.

Planetă, corp ceresc care se învîrtesce în giurul sórelui. — *Pla-*

www.dacoromanica.ro

netolab, instrument pentru a măsură cursul planetelor.

Planimetriă, sciință, arte de a măsură suprafețe plane.

Planisferă, planul uneĭ jumătăți de astre, cartă de unul s. doue hemisphere.

Plastic, (—*cus*), care arę puterea de a formă.

Plebe, (*plebs*), poporul commune, la R., format din Latiniĭ adussĭ în Roma de T. Hostiliŭ și Ancu Marțiŭ, redicați la gradul de cetățianĭ de Serv. Tulliŭ. Cons. Straesser, Weber die roem. Plebejer in der altesten zeit (Elberf. 1832.)

Plebiscit, (*plebi scitum*), decret al comițielor tribute.

Pleonasm, (—*mus*), adaus de vorbe inutili sensuluĭ.

Plethoră, (—*ra*), abundanță de humorĭ și de sânge.

Pleură, (—*ra*), membrană care garnesce în întru cóstele și muschiĭ. — *Pleurondyniă*, durere prc muschiĭ întrecostalĭ.

Plotte, monnetă suedică de argint = 1 fr. 91 cent.

Plurale, (—*lis*), care esprime pluralitate.

Pluralitate, (—*tas*), multiplicitate, cca maĭ mare cantitate.

Plus, (*plus*), *moth.* maĭ mult, opp. *minus*.

Pneumato-chemic, (*apparat*), apparat pentru a operă ass. gasulnĭ cu ajjutorul apeĭ.

Pneumatologiă. (gr.) tractat de substanțele spirtóse.

Pneumographiă, (gr.) descripțiune à plămânuluĭ.

Pneumonia, egritudine inflamatoriă à plămînuluĭ.

Pneumonic, (*remediŭ*), care convine egritudinilor de plămănĭ.

Pneumotomiă, (gr.) dissecțiune à plămănuluĭ.

Pocket, (angl.) pentrn pocket *book* s. *pocket dictionnary*), dicționar mic.

Pococurante, (ital.) hom indifferiute, care nu se îngrijesce de nimic, nu stimă nimic. Termin al luĭ Voltaire.

Pococurantism, indifferentism absolut.

Podagră, (—*gra*), rheumatism la pedĭ.

Podestat, (ital.) magistrat de justiță și potiță în maĭ multe cetățĭ libere ale Italieĭ.

Podimetriă, măsur'a lungimiĭ prin pedĭ.

Poema, (—*ma*), operă în versurĭ de uére-care mărime care póte fi divisă în cânturĭ.

Poesiă, (—*sis*), script în versurĭ. De differinț'a între poesiă și historiă vd. Aristotele poetic'a c. 10 ed. Buhle.

Poetic, (—*cus*), de poesiă, propriŭ poesieĭ.

Poetică, (—*ca*), tractat de poesiă.

Point à point, (fr.) cu acel'aș număr de punte (t. de joc.)

Pol, (—*lus*), estremitatea assiĭ uneĭ planețe. — *Polare*, dela polĭ, așședat lîngă polĭ.

Polarisațiune, (fr.) modificațiune à lumineĭ *resfrînte* laterale.

Polemarch, vd. *Archonți*.

Polemic, de polemică.

Polemică, (fr.) dispută (neusit).

Polemoscopiŭ, ochian cu doue refracțiunĭ și doue reflessiunĭ, cu care póte vedé cine-va obiectele așședate la uă parte și după sine.

www.dacoromanica.ro

Politic, cu cunnoscinţe întinse în politică.

Politică, artea de à gubernà, sciinţ'a care tractédă de guberne.

Poll, adunanţ'a poporuluĭ pentru à alege un mandatar, indice de electiunĭ în Anglia.

Polyandrie, à 13 classe din system'a lui Linné. Conţine vegetalile carĭ aŭ maĭ mult de donespre-dece staminĭ pre un receptaclu centrale.

Polymathiă, (gr.) mare întindere de cunnoscinţe.

Polynom, *alg.* cantitate compusă de maĭ mulţĭ terminĭ distinşĭ prin + s. — (plus s. minus).

Polyonym, care are maĭ multe numinĭ.

Polyoptru, instrument de optică care multiplică obiectele.

Polypetate, calificà plantele carĭ aŭ maĭ multe de 6 petale.

Polyphon, (*echo*), care repetesce de maĭ multe orĭ vocea. Bine *polyphonic*.

Polyscop, ochian care multiplică obiectele.

Polysilab, *gram.* de maĭ multe silabe.

Polysyntheton, *rhet.* oraţiune în carc conjuncţiunile sunt multiplicate.

Polytechnică, (*schólă*), schólă unde se studiă tóte sciinţele physice şi mathematice.

Politheism, opiniune care admite maĭ mulţĭ decât uu Dumnedeŭ.

Pompă, (—*pa*), apparat superb, magnific.

Pompă, (*antlia*), machină pentru à redicà apă, fluidĭ (tulumbă).

Pompos, magnific.

Pond, (—*dus*), greutate. — Usul de à măsurà întinderile şi cantităţile datédă, după Boeckh, dela Babyloni. System'a duodecimale à avut influinţă assupra Egyptianilor şi probabile maĭ tărdiŭ assupra Romanilor. Priucipalea măsură de întindere la Greci erà *stadiul olympic*, $^1/_8$ din milli'a romană, $^1/_{40}$ milă geographică s. 549 pd. fraucesĭ, divis în 6 pletbre căte 100 stânjenĭ s. 100 stang. (*αρχοίας*), căte 6 pd. Fiă-care pede aveà 4 palme (*πελανοΐάς* s. *δοχμάς*.) Pentru cantităţĭ erà *χοτύλη* din care, pentru fluidĭ, 12 formà uu *χοῦς*, 144 un *μετρητής*; (*εμφορεύς μετρητής* 864 *κύσδου*), pentru lucrurĭ uscate 4 *κοτύλη* formà un *χοῖνιξ*, 32 un *ἑκτεύς*, 192 un *μέδιμνος* s. 1152, *κύαδον*. La Romanĭ ale căror măsure şi ponderĭ furà regulaţĭ de Serv. Tulliŭ afflăm *digitus*, *pollex*, *palmus* = 4 digiti, *pes* = 16 digiti s. 4 palme, s. 12 pollices, *cubilus* dela îndouitur'a din întru à cotuluĭ până la estremitatea degituluĭ din medloc, *passus* = 5 pd. indouitul unuĭ pas ordinar *gradus* s. *gressus*; *pertica*, vergea de 10 pd. (decempeda.) Stadiul conţineà 625 pedes s. 125 passus; 8 stadie compunc ă uă millă (mille s. milliarium). (Numele de *parasange* pentru 30 stadie şi *schoinos* pentru îndouitul este persic), *jugerum* = 240 pd. lung, 120 lat, *actus quadratus* $^1/_2$ jugerum. Măsurele de cantitate erà, pentru fluidĭ, *culeus* = 20 *amphorae*, fiă care amphora dissă şi *quadrantal* s. *cadus*, conţineà 2 urne, 8 congii, 48 sextarii şi 96 *heminae* s. *cotylae*; pentru lucrurĭ uscate, *medimnus* = 6 *modii*. Cons. Agricola De ponderibus

www.dacoromanica.ro

et mensuris Graecorum et Romanorum.

Ponderabile, cuĭ se póte determină pondul.

Pontifice, (—*fex* din *pontemfacere*) magistrat, la R., cuĭ erà încredințată provederea cultuluĭ în genere. Numa ar fi ales ăntĭiŭ patru pontificĭ din Ramnes și Titii, la cari se adausse un al cincilé, pontifex masimus. (Cic. r. p. II 7. 14). Prin legea Ogulnia intrară în acest collegiŭ patru pontificĭ plebei, Sulla dusse numĕrul lor la 15. Intre attribuțiunile lor (vd. Liv. I. 20 Dionys. II. 73), se pun provederea totor operațiunilor religióse, decisiunea (*decreta*) assupra uerĭcărui cas al dreptuluĭ sacru, assupra *procuratio prodigiorum*, conseçrațiunea unuĭ templu, assistința la comitia calata, la rugăciuni, unde eĭ propuneà formulele (pracire verba), la confarreatio și diffareatio. Alegerea lor se făceà prin cooptatio, dela Lex Domitia, de comitiele tribute (Sulla restabilì cooptatio, pre care o derimă lex Atia.) In respectul calificațiunĭĭ lor în *majores* și *minores*, acceptul generale face pre ultimiĭ scriitorĭ (*scribas*) aĭ primilor. Guther (Jur. Pontif. I. 17, 22) susține că erà ună distincțiune à pontificilor patricĭ de ceĭ plebeĭ.

Pontificat, (—*tus*), demnitate de pontifice, de papă.

Popor, (*populus*), uniunea hómenilor din aceeașĭ țarră, sub aceleașĭ legĭ.

Popul, vd. *prec.*

Populare, (—*ris*), de popor, care privesce pre popor.

Popularisare, (fr.) à face populare, á respîndi prin popor. — *A se popularisá*, à și attrage affecțiunea poporuluĭ.

Popularism, gubern populare.

Popularitate, characterul hómuluĭ populare, affabilitate către popor, affecțiunea poporuluĭ.

Populațiune, cantitatea de lăcuitorĭ cè conține ună țarră.

Populeum, unginte de snc de pleop.

Porcelan, pămînt ars, fórte fin, frămîntătură de petunzè și kaolin fabricată ăntĭiŭ de Chinesĭ.

Porcelanită, speçă de porcelan fossile.

Porĭ, (gr.) micĭ foraminĭ (găurĭ) în pelle s. al. pre unde se face transpirațiunea.

Porism, theoremă fórte facile, corolar, lemmă.

Poristică, (*methodă*), care determină în căte modurĭ se póte dislegà uă problemă.

Poros, care are porĭ. — *Porositate*, calitatea lucruluĭ poros.

Porphyr, s.—*phyrite*, (—*rites*), speçă de marmure fórte tare, roșiă s. verde.

Porțiune, (—*tio*), parte.

Portic, (—*cus*), ambulacru (galeria), dischisă al cuĭ copperișiŭ è susținut de columne.

Portrait, (fr.) imagine, representațiune.

Posă, (fr.) posițiune. *N. us.*

Posițiune, (—*tio*), stare în care se află cnv.

Positiv, cert, opp. *negativ*, *arbitrar*, *naturale*.

Possedare, (—*sidere*), — bine *possedere*, à avé în possessiune.

Possessiune, (—*sio*), acțiune de à possede, avere factică, opp. *dominiŭ*.

www.dacoromanica.ro

Posset, (angl.) liquóre făcută cu lapte, bere s. vin şi sahar.

Possibile, (—*lis*), care póte fi, cu putinţă. — *Possibilitate*, calitatea possibileluĭ.

Post, (fr.) dregătoriă.

Posterior, (—*rĭor*), care urmédă, este după.

Posteriorĭ, (à), vd. *Priori*.

Posterioritate, (—*tas*), ordinea unuĭ lucru posterior.

Posteritate, fiitorime, descindinţĭ.

Posteromaniă, maniă de a şi transmite numele la posteriorĭ. *R. us.*

Posthum, (—*mus*), născut după mórtea tatăluĭ séu. *Operă posthumă*, care à appărut după mórtea autoruluĭ.

Post scriptum, (lat.) ceaa cè este adaus după un script, după uă epistolă.

Postulat, *geom.* cerere à unuĭ principiŭ pentru à stabili uă demustraţiune.

Postură, (fr.) posiţiune à corpuluĭ s. à părţilor sélle. *N. us.*

Potage, (fr.) bouillon cu buccăţele de pâne, legume s. al.

Potasse, (germ.) alcăli estras prin incineraţiunea unor plante.

Potassium, corp simplu, metalic estras din potasse, *nalium*.

Potestativ, cu à depinde de părţile contractanţĭ.

Poţiune, vd. *Syrop*.

Potosiŭ, riuŭ prin care curge aur, *fig.* avuţie abundante.

Pozzolane, (ital.) arenă vulcanică de lîngă Puzzole.

Practică, ceaa cè se reduce în act la uă sciinţă, arte, us, esercitaţiunĭ, esercitţ.

Practicare, à pune în practică.

Pragmatică, (*sănţiune*), dispositiunĭ ale unuĭ rege în materiă religiósă, în unele ţerre pentru Statele s. famili'a sa. *Historiă pragmatică*, în care faptele sunt presintate în mod de à offeri conclusiunĭ immediat applicabilĭ la esercitul acţinnilor.

Prebendă, (*praebenda*), venit al unuĭ loc de canonic.

Precar, (—*rĭus*), care se esercită numaĭ prin toleranţă, permissiune, necert.

Precauţiune, ceaa cè se face prin prevedinţă.

Precedere, (*praecedere*), à merge înainte. — *Precedinte*, care precede. — *Precessiune*, act de à precede. *Prec.* à ecinopţielor, miscare retrogradă à puntelor ecinopţialĭ.

Precept, (*praeceptum*), regulă de acţiune. — *Preceptor*, cel cè dà precepte (învăţător).

Precipiţiŭ, prăpastiă.

Precis, (fr.) esact, determinat. — *Precisare*, à determinà.—*Precisiune*, esactitate. *N. us.*

Predestinare, (*praedestinares*) à destinà.

Predeterminare, à determinà voinţ'a humană, (se dice de Dumneḑeŭ).

Predică, vd. *urm.* Predicament.

Predicare, (*praedicare*), à annunţa cuvîntul luĭ Dumneḑeŭ, à face oraţiune ecclesiastică. — *Predicaţiune*, acţiune de à predica. — *Predicator*, cel cè predică, orator sacru.

Predicţiune, (*praedictĭo*), predicere.

Predilecţiune, (*praedilectĭo*), preferinţă de affecţiune.

Predicere, (*praedicere*), à annunţă prin inspiraţiune s. conjectură.

www.dacoromanica.ro

Predispunere, à dispune dinnainte.

Predominare, à stà maĭ presus, prevalà.

Preessistinţă, essistinţă anteriore.

Prefaţiune, (*praefatĭo*), oraţiune preliminariă.

Preferinţă, alegere făcută, de unul în locul altuia.

Preferire, à pune înainte, dà preferinţă.

Prefect, (*praefectus*), magistrat de prefectură, capul poliţieĭ.

Prejudecare, (*praejudicare*), à prevedè prin conjectură.

Prejudiciŭ, (*praejudicĭum*) ceea cè à fost judecat fără fundament, judiciŭ espres s. admis fără cercetat maĭ minuţios.

Prelat, demnitar ecclesiastic cu jurisdicţiune.

Prelecţiune, (*praelectĭo*), esposiţiune înaintea auditorilor.

Preliminar, care precede materi'a principale şi uă esplicà.

Preludiŭ, (*praeludĭum*), ceaa cè căută cnv. pentru à lua accordul, ceaa cè annunţă, prepară.

Prematur, (*praematurus*), ceaa cè se întîmplă înainte de timp. — *Prematuritate*, maturitate înainte de timpul ordinar.

Premeditare, (*praemeditari*), à meditâ înainte, până à nu pune în essecuţiune.

Premiţie, (*praemiliae*), primele fructe ale pămîntuluĭ, primele producţiunĭ.

Premisse, (*praemissae*), primele doue propositiunĭ ale unuĭ syllogism.

Preocuppare, (*praeoccupare*), à attrage attenţiunea esclusiv assupra unor obiecte. — *Preoccupaţiune*, mare attenţiune esclusivă.

Preopinent, (fr.) care şĭ à dat părerea înainte.

Preparare. (*praeparare*), à pregăti. — *Preparaţiune*, acţiune de à prepară. — *Preparatoriŭ*, care prepară.

Preponderanţă, superioritate de autoritate.— *Preponderante*, care are preponderanţă.

Prepositiune, (*praepositĭo*), *gram.* particulă nedeclinabile cè se pune înaintea uneĭ vorbe.

Prepus, commis la un lucru.

Presagiŭ, (*praesagĭum*), semn prin care judecă nescine de fiitor.

Presbyopiă, vd. *urm.*

Presbyt, (gr.) cel cè nu vede distinct obiectele pre appropiate de ochĭ. Cristalinul fiind maĭ puţin conves s. pre apprópe de retină transmite acestuĭ organ radele luminóse divergînţi, precând la *myopĭ*, defect contrar, radele luminóse se unesc înainte de à fi ajjuns la retină. — *Presbytiă*, —*tism*, defectul presbytuluĭ.

Presbyterĭ, protestanţi carĭ nu recunnósce autoritatea episcopale.

Prescriere, (*praescribere*), à assemnà cu autoritate, ordonà.

Presinţă, (*praesentĭa*), afflare de faţă.

Presintare, à pune înainte, oferi.

Presinte, (*praesens*), de faţă, în timpul actuale.

Preservare, (fr.) à appărà, scuti de un rĕu. *N. us.*

Preşedere, (*praesidere*), à occupà primul loc în uă adunanţă cu dreptul de à culege voturile şi à decide. — *Preşedinte*, cel cè preşéde.

www.dacoromanica.ro

President, (fr.) vd. *prec.*

Preşediŭ, (*praesidium*), corp de armată stabilit spre appărare.

Presidio, preşediul uneĭ fortificaţiunĭ în Hispania.

Presumpţiune, conjectură judecată, fundată pre apparinţe.

Pressă, (fr.) imprimeriă. *N. us.*

Pressiune, (*compressĭo*), appăssare.

Pressirostre, passerĭ cu rostrul (ciocul) scurt şi compres.

Prestigiŭ, (*praestigiae*), illusiune prin arte, fascinaţiune.

Prestissimo, (ital.) *mus.* fórte iute.

Presto, (ital.) *mus.* iute.

Presumare, — bine *presumere*, a judecă prin conjectură, prin inducţiune.

Presupposiţiune, vd. *Supposiţiune.*

Presuppunere, vd. *Supposare.*

Pretenţiune, act. de a pretinde, contenţiune.

Pretindere, a cere că dreptul său, susţine că are dreptul.

Preterit, (*praeteritum*), *gram.* trecut.

Pretest, causă apparinte, simulată, presuppusă.

Pretestare, a accoperi de nn pretest, ascunde sub uă apparinţă speciósă.

Pretor, (*praetor* din *prae-ire*), primitiv titlu dat consulilor şi dictatorilor. După cè în annul, pentrucă conduceà armat'a. (Cic. Legg. III 3, Fest. »quia initio praetores erant qui nunc consules« (Liv. XIII. 55, Varr. L.L. V 50). După cè în annul 366 consulatul începù à se dà şi plebeilor, jurisdicţiunea urbiĭ, până atunceĭ încredinţată consulilor, remase unuĭ magistrat particular, ales dintre patriciĭ, *pretorul*, numit *praetor urbanus* s. *urbis* (qui jus inter cives dicit), addesè *praetor major* s. *honoratus*, spre distincţiune de *praetor peregrinus* (qui inter cives Romanos et peregrinos jus diceret. (Tacit Annal. I.) creăt în timpul secundulnĭ resbèl punic (vd. despre acest'a. Diss. Conradi in Parergis). După cè se constituiră quaestiones perpetuae (vd. *Proces*), pretoriĭ furà prepuşi acestor cestiunĭ, deunde numele de *cestorĭ* (*quaestores*=*quaesitores* de dînşiĭ Pighii annales vd. an. U. 287). Cons. (pentru grecescè şi Porphyr. vit. Plat. c. 7. Schweig haenseri Lex Polyb. p. 224, 566 sq. 626) Aristotelis Politicorum XX VI 8 (VI. 5 p. 260 ed. Schneider); Theophil. Institt. lib. I. tit. 2 p. 36. Reitz. Neinecii Syntagm. A. R. Jurispr. illustr. I. 2 § 20 sqq. p. 45. Haubald. Bach. Hist. Jurisprud. Rom. lib. II. c. 1 § 14. Hugo Gesch. des roem. Rechts, Period. I. 1 § 4. p. 231. Period II. p. 262 sq. et p. 497. Niebuhr Roem. Gesch. II p. 8 sqq. p. 47 sq. Adde Laur. Lydum de Magistratt. Romm. I. 45 p. 77 et Gaii Institt. lib. IV. passim mai alles § 103—110 p. 301—305 Cr. Perizon Dissert. de praetorio.

Prevalare, (*praevalere*), a eşi maĭ pre sus, à luà prestanţă assupra.

Prevaricaţiune, (*praevaricatĭo* din *varus*), trădare către cans'a, interessile acelluĭ care caută à fi susţinut; errore (greşiélă) contră datoriele cè impune cuĭ-va sarcin'a, ministerul său.

Prevedere, (*praevidere*), à vedé dinainte ceaa cè are să se în-

www.dacoromanica.ro

tîmple. — *Prevedință*, vedere à cellor cè se vor întîmplà, assecuranță contra fiitor.

Preveninţă, (fr.) străduinţă de à face cuĭ-va tot cè póte fi maĭ bun, tot cè póte sĕ lŭ oblige.

Prevenire, à fi cel d'întîiŭ, à face cuĭ-va ceaa cè voià sĕ ĭ facă altul, à preîntîmpinà, venì cel d'întîiŭ, înainte; anticepe, informà (pre cnv. de cv.)

Priapeă, poesiă obscenă. Se num. speciele, uă poemă à luĭ Oviđiŭ (vd. Bayle Diction. edit. germ. II p. 338). Si un cules de epigramate, cunnoscută şi sub titlul de Diversorum poetarum veterum in Priapum lusus. vd. *Anthologiă*.

Prim, (—*mus*), care este întîiŭ.

Primă, (—*ma*), prim'a din horele canonialiĭ; după *laudes*, à decé parte à unităţiĭ; *geom.* à-60-a parte din un grad, *syn.* minută.

Prima mensis, (lat.) adunanţ'a theologilor în prim'a ḑi à fiăcăriĭ lune.

Primar, din început, originar. *N. us.*

Primat, (—*mas*), prelat d'assupra episcopuluĭ. — *Primaţi*, principaliĭ, urbiĭ, în Hungaria.

Primaţiă, (—*tĭa*), demnitate de primat, jurisdicţiunea sa.

Primaţiale, (*biserică*), care è sub, are autoritatea unuĭ primat.

Primedi, prim'a ḑi à decaḑiĭ.

Primidi, vd. *prec.*

Primipilariĭ, soldaţĭ din prim'a cohorte. la R.

Primitiv, din primele timpurĭ, dela început, vechiŭ, primigeniŭ.

Primo, (lat.) întîiŭ.

Primogenitură, *jurispr.* drept de primă născută.

Primordiale, prim şi originale, primitiv, primul în ordine.

Primulacee, familiă de plante monocotyledonée ale căror charactere sunt: caliciŭ divis maĭ mult s. maĭ puçin profund şi persistinte; corolă maĭ continuŭ regulată, de ordinar dispicată în cincĭ lobe, staminĭ în număr determinat, ovariă simplă, superiore, fruct unilocular, polysperm addesé capsular.

Princiar, de principe. *N. us.*

Principale, (—*lis*) de căpetemă. *Absol.* capul unuĭ collegiŭ municipale în Francia, *principalat*, demnitatea, funcţiunile luĭ.

Principat, (—*tus*), demnitate de principe; ţarră gubernată de un principe.

Principe, (—*ceps*), persónă învestită cu commând'a supremă assupra unuĭ Stat, uneĭ ţărre, şi care este independinte de ueriĭ-cine altul superior.

Principiŭ, (—*pĭum*), început, origine, prim'a causă, causă naturale à miscăriĭ şi acţiunĭĭ; causă determinante, regula de purtare; în sciinţe veritate generale la care se reduc tòte celle-lalte. *Un système n'est autre chose que la disposition des différentes parties d'un art ou d'une science, dans un ordre où elles se tiennent toutes mutuellement et où les dernières s'expliquent par les premières: celles qui rendent raison des autres s'appellent principes et le système est d'autant plus parfait que les principes sont en plus petit nombre.* (J. J. Rousseau).

Priorat, demnitate de prior.

Priori, (*argument, conclusiune à*), din ceaa cè precede, din antecedinte.

www.dacoromanica.ro

Prioritate, anterioritate de essistință; preeminință.

Prismă, (—*ma*), *geom.* corp terminat de basĭ polygonalĭ egalĭ și paralele și ale cuĭ feçe lateralĭ sunt paralelograme.

Prismatic, de prismă, care are form'a prismeĭ.

Prison, (fr.) închisóre, carcere.

Prisonnier, (fr.) prins, captiv.

Privare, (*vare*), à lipsi pre cnv. de cv. — *Privațiune*, act. de à privà, perdere, lipsire de cv.

Privativ, care arrată privațiunea. *Cantitate privativă - negativă*, vechi'a alg.

Privilegiŭ, (ad. *lex privata*), facultate accordată particular, drept speciale.

Proagor, orator al uneĭ deputațiunĭ la ceĭ vechĭ; primul magistrat în Sicilia.

Probabile, (—*lis*), verisimile, de creḑut.

Probabilism, systemă care admite opiniuile probabilĭ.

Probabilitate, apparință de veritate.

Probitate, (—*tas*), dreptate de inimă și de spirit, honestate.

Problemă, (—*ma*), cestiune de resolut.

Problematic, dubiŭ, necert.

Procatarctic, deunde derivă ceĭ-alțĭ accidinți, (*causă procatarctică.*)

Procathartic, (*remediŭ*), purgativ momentan.

Procedare, — bine *procedere*, à derivà, à și trage originea; à lucrà în nă affacere, à se purtà către cnv.

Procedură, ordine judiciariă, formă de à procede la judecată.

Procelensmatic, (—*cus*), *metr.* pede de patru scurte, dis cătc uădată dipirrhychiŭ.

Procello, instrument de fer la sticlarĭ.

Proces, instanță înaintea unuĭ judecător pentru uă contențiune, judecată. — La Grecĭ se distingeà processul intentat în interessea Statuluĭ, *γραφή* și cel pentru pretențiunĭ particularie, *δίκη*. Tractațiunea processuluĭ începeà prin *πρόσκλησις*, (*κλῆσις*) ad. accusatorul cereà (*προσκαλεῖσθαι*, *καλεῖσθαι*) presinț'a accusatuluĭ și cător-va marturĭ (*κλῆσῆρες*, *κλῆτορες*, verbul *κλητεύειν*, *ἐκκλητεύειν*) înaintea uneĭ autorităț̦ĭ, care în acest cas aveà hegemoni'a judecățiĭ. Fără *κλητῆρες* nu se puteà întreprinde nimic contră accusat, nicĭ a lŭ recunnósce in contumaciam, dacă nu appareà, căcĭ assistinț'a acestor *κλητῆρες* aveà de scop se constateḑe invitațiunea. Maĭ addesé plângerea puteà fi depusă în tóte ḑilele, affară de *ἡμέραι ἀποφράδες* și sărbătorĭ. Invitațiunea urmà probabile în à cincia ḑi. Streinul puteà fi addus chiar constrîns (*in jure vocatio* al Romanilor); cetățianul nu puteà fi nicĭ închis, nicĭ obligat se dé garantiă, affară de casurĭ de *ἀπαγωγή*, *ἐφήγησις*, *ἔνδειξις*, *εὐσαγγελία*. Processul începeà (*Σιδόναι*, *λαγχάνειν*), prin uă plângere în scris (*λῆξις*, *ἐλικλημα*), la lucrurĭ publice se usità tot-deuna espressiunile *γρεφή*, *φάδις*, *εἰσαγγελίη*, *ἔνδειξις ἀπτγωγή*. — Autoritatea puteà sĕ lŭ priiméscă saŭ, dacă nu erà *εἰσαγώγικος*, sĕ lŭ rejecte, sub diverse preteste de carĭ erà însĕ responsabile (comp. *προξαλή εὐδόνει*). La lucrurĭ private, carĭ se preț̦ià maĭ mult decât 100

www.dacoromanica.ro

drachme, affară de *δίκη*, *αἰκίας*, ambele părți căută à depune un nnmăr de argințĭ (*πριτανεῖς*, *πριτανεῖς*, *δεῖναι*), 3 drachme pentru valóre de 100—1000 dr., 30 dr. pentru valóre de 1000—10,000, și în acéstă proporțiune maĭ departe (*παρακαῖαξολῆ* se depunea drept cauțiune). Accusațiunea se propunea allături cu dat'a, numele archonteluĭ, lun'a și ḑi'a, numele pretindinților, numele și calificațiunea marturilor, pre nă tablă (*σανίς*, *λεύκωμα*) în public în vecinătatea autorităței respective, după care urmă instrucțiunea (*ἀνάκρισις*, *causae cognitio*, *ἀνακρίνειν ταῖς ἀντιδίκαις τὴν ρίκην*, *ἀνακρίνειν τοὺς ἀντιδίκους*). Dacă după citațiune accusatorul perdeà, caus'a eră terminată, el căde în pedépse de 1000 dr. și *ἀτιμίς κατὰ πρόσταξιν*, după care perdeà pentru fiitor dreptul de à depune plângerĭ analóge; accusatul eră condemnat în contnmaciam. Când accusatorul fără à asteptà decisiunea diaiteleĭ, se îndreptà la uă curte heliastică, cântă se jure assupra plângerĭĭ precum și accusatul assupra respunsulnĭ seŭ (*αντιγραφή*, uneorĭ *ἀμφιορκία* și *ἀμφωμοσί*.) Decisiunea se făceà prin majoritate de voturĭ; la nn nmăr egale de voturĭ accusatul eră absolut.—La R., se disting *judicium domesticum*, făcnt în familiă »adhibito propinquorum et amicorum consilio;« *judicium populi* la care se recunnosc treĭ perióde: judecat'a comițielor curiate dela Romuln până la Serv. Tulliŭ, mărginită assupra casnrilor de provocațiune à patricilor contră popor, după Cicerone, contră decisiunile regilor; judecat'a comițielor centuriate dela Serv. Tulliŭ, care le dede dreptul de à decide chiar assupra criminilor capitalĭ, speciale assupra *perduellio*; judecat'a divisă parte între comițiele tribute, parte între celle centuriate dela Jnn. Brutu până la finele republiceĭ. Legea numiților tribunĭ decisesse cà violațiunile tribunilor plebiĭ să se pedepséscă de comițiele tribute, unde basea autorităței tribnrilor, care se întinse apoĭ din cè în cè. Tot de dînsele se decideà pedepsile capitalĭ assupra absinților, d. e. ass. luĭ Coriolan, processe capitalĭ estraordinarie dnpă propositiunea senatuluĭ, precum assupra luĭ Manliŭ Capitolinu; numeróse processe pentrn diverse criminĭ assupra căror se applicà pedepsĭ pecnniarie, d. e. perduellio, peculat, repetunde, neglessul sacrclor, fermecătorie, incest, usure s. al. Pentrucă judecățile poporuluĭ, eră difficilĭ, addesè parțialĭ, de multe orĭ se alegeà commissarĭ specialĭ învestițĭ cu autoritate judiciariă, până când, în annl Romeĭ 606, sub consulatul luĭ Censorinŭ și Maniliŭ se stabiliră, prin *lex calpurnia repetundarum*, commissiunĭ permaninți (*quaestiones perpetuae*, quoniam quotannis creabantur quibus hae *quaestiones* mandarentur.) Accnsatorul (*actor*, *petitor*) care tot-deuna căută sĕ fiă nn magistrat (consule s. pretor la centurie; tribun, edile s. cestor la triburĭ) începeà cu *diei dictio*, declarațiune de dînsa ține și *anquisitio*, — cè se repeția maĭ de multe orĭ la terminĭ defipți, în care timp accusatul (*reus*) puteà cercà se se apere momentan s. se róge pre accusator à detrage accusați-

www.dacoromanica.ro

unea. Până la ḑi'a determinată el însĕ căută se dé cantiune s. se sté închis. Dacă processul nu se redică (prin exsilium, tergiversatio, întreventinnea unuĭ tribun) accusatul se presintă la terminul defipt în *luctus*; dacă fugisse se pronunță assnprā-ĭ, ignis et aquae interdictio; la absință motivată terminul se înaintă (Liv. 38, 52). In ḑi'a defiptă, în presinț'a poporulnĭ adunat officiale, magistratul espnneă accusațiunea (*rogatio*) la care accusatul se appără singur s. prin locnteninți (*cognitores*, *procuratores*; *oratores*, *patroni*, *advocati*, erà defensorĭ). Venia appoĭ demnstrațiunile, între carĭ principale marturiĭ și documintele; acestea terminate, urmà votațiunea poporuluĭ, la început orale, maĭ tărḑiŭ în scris, *dilatio* în care *ampliatio*, *comprehendinatio* erà remissinnea processnluĭ în cas de egritudine s. al.— Dupà vechiele instituținnĭ magistratul aveà numaĭ întroducțiunea în proces (tractațiunea *in jure*), cercetarea luĭ maĭ profundà și decisiunea se făceà de un judecător destinat (*judicis datio*) de magistrat (tractațiunea *in judico*), de acest *judex quaestionis* Sigon. de Jndic. II. 5. Neinecc. Antiq. Jur. IV 18, 15. Nordt de Jurisdict. et imperio II. 5. Comp. și Casanb. ad Sueton. Caes. II. — ceaa cé se nnmià *ordo judiciorum privatorum*, conservată pănă în secl. 3 după Chr. cănd se întrodusse tractațiunea *extra ordinem* după care magistratnl tractà tot processul. — *Legis actio*, la început de maĭ multe speçe: *per sacramentum*, *per judicis postulationem*, *per condictionem*, *per manus injectionem*, *per pignoris capionem*. — Accusatorul căută se presinte pre acensat, ceaa cé se făceà prin in jus vocatio personale; la cas de obstinaținne luà marturĭ (*antestatio*), și lŭ duceà constrîns, accusatul pntea remàné dacă satisfăceà pre accusator s. ĭ dà un *vindex* cà sĕ mergă pentru sine — Ambele părți înaintea pretorulnĭ, (de acest'a Du Ker la Liv. 40, 44.) începea tractațiunea *in jure* (spre distincțiune de *judicium*) după care celle-lalte forme cerute de legis actio; după acésta *litis contestatio* și în a 15-a ḑi tractațiunile *in judicio* înaintea *judici*, precesse de uă scurtă esplicațiune à ccstiunii (*caussae conjectio* s. *collectio*), lîngă care propositiunile principalĭ ale părților (*continua oratio*, *peroratio*), și diversele *argumenta* s. *documinte* (*instrumenta*, *tabulae*). In fine decisiunea, *sententia*, care addesé puteà fi remissă (*diffindere*). — *Quaestiones perpetuae*. Fiă-care curte aveà un președinte care erà un pretor s. nn *judex quaestionum* și maĭ multi judecătorĭ luați din *album judicum*, după legea Servilia 450 pentru quaestio repetnnd. Diversele acte ale acesteĭ speçe de judecăți care luasse tóte causele criminalĭ, nelăssănd poporuluĭ decăt processnl de perduellione, sunt: *postulatio*, propusnl accusatoruluĭ către președinte (cănd erà maĭ multi accusatorĭ, judecătornl alegeà dintre toți unnl; ceĭ-alți se puneà cà *subscriptores*, oraținnea lor numită *divinatio*), *nominis dilatio*, *interrogatio*, *inscriptio*, *nominis receptio*, *cognitio*, *citatio* s. alessul judecătorilor (*judicium constitutum* prin *sortitio* s. *editio*), și înscrisnl lor

www.dacoromanica.ro

(*libelli nominum*, *tabulae*). Accusaţiunea se făceà prin *oratio perpetua*, addesé fórte lungă (*diem eximere dicendo*) până când Pompeiŭ o mărginì prin *tempus legitimum*, *justum*, *debitum*. Oraţiunea finită (*dixerunt*) urmà *altercatio*, după care *probatio*, în fine *sententia* cu majoritatea judecătorilor. — *Formulae*. Accusatorul propunneà pretorulnì caus'a (*edere actionem*) şi lŭ rugà pentru formulă (*postulare*). Accusatul, învitat officiale (*prensio* şi *vocatio*), addesé supplinită prin *vadimonium*, (sub imperatori *cautio in judicio sistendi*. Pentru lucru comp. espressinnea *praedibus ac praediis cavere populo*. Liv. 22, 60), se esplicà şi făceà escepţiunile sélle carì se puneà în formulă după cè şi cea-altă parte fussesse ascultată. In fine pretorul concepeà formul'a (*dat actionem*, s. *judicium*), determinà pre judecător (*judex*, *recuperatores*, *arbitri*) şi procedeà la *litis contestatio*, (care addesé terminà processul dacă accusatnl se declarà s. al.) Ambele părţì presinta judecătorulnì formul'a care conţineà instrucţinnea dată în nna cu vorbele şi paret, absolve, şi non paret, condemna, urmà oraţiunile şi probele, susţinute prin jurămînt şi după nă scurtă recapitulaţiune, (*altercatio*) decisiunea (addesé puteà fi amănată, *dilatio*), tot-deuna pre nă summă de arginţì (*litis aestimatio*), de multe orì diminntă prin *compensatio*. Dacă partea condemnată nu se suppuneà decisiunii care erà nemobile că *res judicata*, magistratul care ordonasse proccssnl, procedeà cu essecuţiune pre avnţie (*bonorum emtio*) s. pre persónă (*manus injectio*). La absinţă din partea accnsatuluĭ se decideà pentru dînsul ignis et aqnae interdictio s. essiliŭ; dacă accusatorul nu appăreà, erà privit că cum à şi retrage accusaţiunea, maĭ tărdiŭ pedepsit. Cons. Tigerstroem De judiciis apud Romanos.

Processiune, producţiune eternă à S-tuluĭ Spirit; cerimoniă religiósă condussă în ordine de preoţi s. al. cântând rngăciunì s. al.

Prochronism, erróre de chronologiă care constă în à pune nn fact înainte de dat'a sa adevărată.

Proclamare, (—*mare*), à declarà cn voce tare, cu solemnitate; à publicà, divulgà. — *Proclamatiune*, act. de à proclamà.

Proclitic, vorbă care şi plécă accentul pre cca următóriă.

Proconsule, (—*sul* şi *proconsule*, vd. Maunt. adepist. ad Dio. I. 1. Ernest. ad Tacitnm, Gesner in Thesauro, magistrat care gubernà cn autoritatea în locul consuleluĭ, care de ordinar fussesse dejà consule s. al cuĭ *imperium consulare* se prolnngisse pentru un an. Către finele republicel uerì-cè gubernator de provinţă îndată cè Statul ĭ dedesse *imperium proconsulare*. Vd. şi Ducker ad Liv. 37, 46, 39, 29.

Proconsulat, sarcin'a, demnitatea de proconsule.

Procrëare, (—*are*), à generà, nasce. — *Procrëaţiune*, acţinne de à procrëà.

Proctoptose, cădere à nnnì sphincter.

Procură, vd. *Procuraţiune*.

Procurare, (—*rare*), à agonisì.

Procuraţiune, (—*ţio*), putere

www.dacoromanica.ro

dată de cnv. altuĭ de a lucrà iu numele sĕu, *delegaţiune*. — *Procurator*, însărcinat cu uă procuraţiune (puţin usit.)

Procuror, (fr.) cel cè appără în judecată.

Prodictator, suppliuiute al dictatoruluĭ la R.

Prodigalitate, (fr.) effusiune, spesa vană, resipă, *prodigiuţă*.

Prodigiŭ, (—*gĭum*), lucru, effect estraordiuar. — *Prodigios*, care ţiue de prodigiŭ.

Prodiţiune, (—*tĭo*), trădare.

Prodrom, (gr.) ceaa cè precede uu lucru, preliminar, precnrsor, preuuuţiŭ.

Producere, (—*cere*), a dà uascere; à adduce fruct, beneficiŭ, utilitate.

Product, ceaa cè ese diu uă operaţiune, fruct, vcuit.

Producţiune, (—*tĭo*), acţiuue de à produce; *jurispr.* tot cè este pus înaintea judecătoruluĭ peutru à iustruì uu proces.

Productiv, care produce, maĭ biue care face se producă.

Productor, cel cè produce, care produce.

Proemiŭ, (*prooemĭum*), prefaţiuue, iutroducţiuue.

Proemininţă, vd. *Prominińţă*.

Proemptose, (gr.) equaţiuue luuariă care servesce à oppri cà luuele uoue sĕ uu fiă anuuuţate cu uă di maĭ înaiute.

Profan, (—*nus*), diu *proculfanum*, care uu perţiue religiuuiĭ.

Profanare, (—*nare*), à tractà cu uereverinţă lucrurile sacre. — *Profanaţiune*, acţiune de à profanà. — *Profanator*, cel cè profauédă.

Profectio, (*avuţie profective*), se ḑice, în jurisprud. de avuţiele veuite cuĭ-va diu succesiuuile tatăluĭ s. mameĭ sélle s. altor asciudiuţĭ.

Proferire, (*efferre*), à prouuuţa.

Professare, (*profiteri*), à face professiune, esercità; recuuuósce în public.

Professiune, (—*sĭo*), declaraţiuue publică; meseriă.

Professor, (—*sor*), la început sub Vespasiau, maĭ ales literat plătit de Stat peutru à predà philosophiă, grammatică şi rhetorică. In geuere uericiue predă cu plată uă lecţiuue de sciinţă s. arte.

Profit, (fr.) utilitate. — *Profitare*, à trage utilitate. *N. us.*

Profund, (—*fundus*), adîuc. — *Profunditate*, adîucime.

Profusiune, (—*sĭo*), esces de liberalitate s. de cheltuială, *syn.* prodigiuţă.

Programmă, (—*ma*), espus scurt al plauuluĭ uuuĭ lucru.

Progres, (—*ssus*), miscare în crescere, adăugire, înaiutare.

Progressiv, (—*grediens*), care merge, în progres, înaiute.

Progressiune, (—*ssĭo*), miscare în progres; *math.* şir de terminuĭ în proporţiuue continuă, ad. diu carĭ fiă care este mediŭ între acel'a care lŭ precede şi acel'a care lŭ succede, *mus.* proporţiuue continuă prolungită preste treĭ terminuĭ.

Prohibiţiune, (fr.) opprire, întredicţiuue. *N. us.*

Project, (*projĭcĭo*), cugetat, plan format.

Projectare, à face proiect.

Projectile, (fr.) corp greŭ care, după cè i s'a dat uă miscare è lăsat în voi'a sa peutru à şĭ continuì mersul, precum uă pétră asvîrlită.

www.dacoromanica.ro

Prolapisus, (lat.) *med.* cădere a uneĭ părțĭ a corpuluĭ.

Prolațiune, *mus.* durată a unuĭ cânt pre uă silabă.

Prolegomene, (—*na*), prefațiune lungă și amplă pentru a face intelligibile uă operă de erudițiune, observațiunĭ preparatorie.

Prolepse, (gr.) *rhet.* figură prin care cnv. previne și refută obiecțiunile.

Proleptice, (*frigurĭ*), frigurĭ carĭ se precipită.

Proletarĭ, (—*rii*, s. *capite censi*), à șésse classe de cetățianĭ Romanĭ (celle cinci se numiă *locupletes* s. *assidui*). Aveà numaĭ uă centuriă compusă însă din doue părțĭ, *accensi veluti seniores* și *juniores*, doue părțĭ *proletarii seniores* și *juniores*, uă parte *capite censi*, ultimiĭ ceĭ maĭ pauperĭ și carĭ nu aveà decât *caput*.

Prolifer, *botn.* calificà florile, organele, rădăcinele din carĭ produc altele. Dacă produssul è numaĭ un pedunclu s. ramure foiată, se ḑice *frondipaĭ*. Proliferele formédă un gen din familia confervelor (fr. *conferves*, *confevres*, *conferva*, *mousse d'eau* (numit altădată *trichogonom*, *lemanée*.

Prolific, (— *cus*), propriu pentru generațiune, care are vertutea de à generà, nasce.

Prolis, (din *laxus*), pré lung, diffus.—*Prolissitate*, diffusiune, pre mare întindere à oraționiĭ.

Prolocutor, (din *pro·loqui*), președinte al camereĭ communelor (al celleĭ înalte după Boiste) în Anglia.

Prolog, (—*gus*), întroducțiune à uneĭ cărțĭ antice, preludiŭ al unel buccățe dramatice.

Prolungire, à lungì înainte, în progressiune; face să dureḑe maĭ mult.

Prolusiune, (—*sĭo*), preludiŭ, cercare, annunț.

Promerops, passăre silvană de Africa și Indiele Marĭ.

Prominință, (—*nentĭa*), elevațiune, înălțătură.

Promissiune, (—*ssĭo*), acțiune de à promite (făgăduință).

Promitere, (—*ttere*), à dà asseguranță, (făgădui).

Promuntor, (—*rĭum*), *geogr.* vîrf de pămînt înalt care înaintédă în mare, precum celle dela marea Indielor. Dacă este maĭ puçin înalt se numesce *cap*.

Promoțiune, (—*tĭo*), înaintare în uă dregătoriă; *schol.* essame de doctorat.

Promulgare, (—*gare*), à publicà cu formalitățile cerute.

Pronume, (—*nomen*), *gram.* parte à vorbirii care supplinesce un substantiv. — *Pronominale*, (*verb*) care se conjugă allături cu pronumele.

Pronunțare, (—*nunciare*), à proferì, articulà; declarà cu autoritate juridicà. — *Pronunțațiune*, (—*ciatĭo*), articulațiune.

Pronostic, (*prognosticum*), conjectură de ceaa cè se va întimplà.

Pro patria, speçă de hartiă de Hollanda.

Propagandă, congregațiune, societate stabilită pentru à propagà credinț'a, (precum cea *de propaganda fide* la Roma), uă doctrină s. uére-carĭ principie politice.

Propagare, (—*gare*), à întinde, semănà, respîndì. — *Propagațiune*, acțiune de à propagà, multiplicațiune prin generațiune.

www.dacoromanica.ro

Prophet, (=*ta*), cel cè predice fiitorul prin inspiraţiune.— *Propheţiă*, predicţinne à lncrurilor fiitórie. — *Prophetic*, de prophet, *vaticin.*

Prophetisare, (fr.) à prevedè şi predice, vaticinare.

Prophetism, calitatea, starea, system'a unuĭ prophet, maniă de à vaticină. *R. us.*

Prophilactică, hygienă.

Propiţiŭ, (—*tius*), favorabile.

Proporţiune, (—*tio*), congruinţă à părţilor între dînsele şi cu totul. — *Proporţionale*, care este în proporţiune.

Proporţionare, à pnne în proporţiuue, à stabili justă congruinţă între maĭ multe lncrurĭ.

Proposiţiune, (—*tio*), espressinne totale à unuĭ jndiciŭ; lncru propus.

Propretor, (*propraetor* şi *propraetore*), se numiă, la R., către finele republiceĭ fostul pretor, care mergeà cà gubernator în uă provinţă. Funcţiunea şi drepturile sélle erà pănă la celle maĭ esterne honorĭ, egalĭ cu ale proconsulilor; aveà însă numaĭ 6 lictorĭ şi uă cohorte maĭ micà, (*cohors praetoria*). In timpul împeratorilor gubernatorii provinţelor regescĭ se nnmià càte nădată *propraetores*, în loc de titlul deplin *legali Caesaris propraetore consulari potestate.*

Propriŭ, (—*prius*), care perţine esclusiv la; cuvenibile, apt pentru.

Proprietate, (—*tas*), lncru posses. Pentru definiţiunea juristică. vd. Napoleon. art. 544. vd. şi 711 sq.

Prorata, (lat. ad. *prorata parte*), *jurispr.* în proporţinne.

Prorogare, vd. *urm.*

Prorogaţiune, (—*tio*), la R., prolnngitul unuĭ an de funcţiune, (*magistratus*), uneĭ commănde (*imperii*), nneĭ administraţiunĭ de provinţă (*provinciae*). In genere timp cè se dă preste terminul defipt.

Prosă, prosator.

Proscriere, (—*bere*), à condemnà la essiliŭ s. mórte prin autoritate legitimă s. usurpată, fără formă judiciariă şi espnnînd pre uă tablă publică numele condemnatuluĭ. — *Proscripţiune*, acţiune de à proscrie.—*Proscris*, condemnat prin proscripţiune.

Proselyt, nonŭ.

Proprietar, (—*rius*), cel cè are uă proprietate.

Propunere, convers (intrat în uă credinţă religiósă), nouŭ părtén al uneĭ opiniunĭ s. al.

Proselitic, care perţine proselytismuluĭ, care i servesce, lŭ favoresce.

Proselytism, zel de à face proselyţĭ.

Prosennaedru, (gr.) care are noue feçe pre doue părţĭ adjacinţĭ.

Prosodiă, (—*dia*), pronunţiaţinne regulată à vorbelor conforme accentuluĭ, cantităţiĭ metrică. — *Prosodic*, de prosodiă.

Prosonomasiă, (gr.) vd. *paronomiă*, assemănare à sunetelor între differite vorbe din aceaaşĭ phrase.

Prosopalgiă, (gr.) miscare convulsivă şi repetită, durerósă, durere la façă.

Prosopographiă, (gr.) descripţiune ă trăssnrelor feçeĭ.

Prosopopeă, (—*poeia*), *rhet.* fignră prin care se fac à vorbi persóne fictive, fiinţe inanimate.

Prospect, (—*tus*), programmă

www.dacoromanica.ro

care annunță și descrie uă operă, un stabiliment nouŭ.

Prosper, (—*per*), favorabile pentru succes, ferice, propiciŭ.

Prosperare, a avé fortună favorabile, un succes ferice, a fi ferice.

Prosperitate, (—*tas*), stare înflorinte, posițiune ferice, fericire.

Prosphyse, (gr.) *med.* adherință mutuale a părților carĭ cerĕa se fiă dispărțite.

Prostapherese, (gr.) *astr.* differința între locul mediŭ și cel adevărat al uneĭ planete.

Prostase, (—*sis*), *med.* superioritate a uneĭ humorĭ ass. alteĭ.

Prostat, (—*στάτης*), representante al metoecilor în affacerile publice și particulare, patron.

Prosternațiune, (—*tĭo*), starea celluĭ cĕ este prosternut. *R. us.*

Prosternere, (—*nere*), a se plecà rugând, pune în genuchĭ, a se aruncà la pămînt.

Prosthemă, appendice al nasuluĭ unor mammifere.

Prosthese, (gr.) acțiune de a adăugí uă buccată artificiale, d. e. un pede de lemn; speçă de metaplasmă prin addițiune la începutul uneĭ vorbe.

Prostituire, (—*tuere*), a lăssà impudiciței cuĭ-và, a înțeosorì, a se dà prostitutiunii. — *Prostituțiune*, arta de a se prostitui.

Prostrațiune, (fr.) *med.* lipse totale de puterĭ.

Prostyl, (gr.) care are columne numaĭ la față.

Protagonist, vd. *Pragcdiă*.

Protase, (—*sis*), esposițiune (în poesi'a dramatică). — *Protalic*, relativ la protase. *Persónă protalică*, persónă care nu appareà pre scenă decât la începutul buccățeĭ, pentru esposițiune.

Protecțiune, (—*tĭo*), acțiune de a protege, defensiune, resum, ajjutor.

Protector, (—*tor*), cel cè protege, defînsor.

Protectorat, funcțiunile protectoruluĭ.

Protegeare, vd. și suppl. *urm.*

Protegere, (—*gere*), a luà defînsiunea (appararea) cuĭ-va, dà protecțiune.

Proteiforme, care șĭ schimbă addesé forma; *med.* (symptomă neregulată.)

Protelie, cerimonie, la Grecĭ, înaintea nunții.

Proteoide, (gr.) *botn.* familiă de plante ale căror charactere sunt: uă corolă cu patru s. cincĭ petale, s. tubulósa cu paru s. cincĭ dinți, căte uădată cu păr la base. Florile proteoidelor, de commune hermaphrodite, affectă dispositiunĭ diverse.

Protest, (fr.) act prin care se declară că uă cedulă de bancă, uă scripture la ordine, s. ueri-cè alt effect de commerciŭ nu se plătesce de acel'a către care è trassă s. de care è subscrissă.

Protestare, (*testificarĭ*), a face declarațiune judiciară contra cv. Vd. *urm.*

Protestațiune, (*testificațiune*), declarațiune de susținere à drepturilor sélle, declarațiune că s'a făcut cv. contra voinț'a sa, s. că à lucrat fără voință propriă.

Protevangeliŭ, (—*ĭon*), carte attribuită S.tuluĭ Jacob unde se vorbesce de nascerea Verginiĭ și a luĭ J.—Chr.

Prothese, (—*sis*), *gram.* adaus

www.dacoromanica.ro

de nă literă s. maĭ multe înaintea uneĭ vorbe, d. e. *gnavus* în loc de *navus*; In chirurg. se ḑice pentru adausul uneĭ părțĭ artificiali la corpul human.

Protium, (lat.) *botn.* arbure, speçă de balsam.

Protocanonică, (*carte*), recunoscută de sacră înainte de à se fi făcut canónele.

Protocol, carte care conține tóte actele, formular pentru acte, preambul commune la tóte actele de aceeașĭ natură.

Protogyn, (gr.) nume propus pentru tóte stîncele granitice, fórte communĭ Alpilor, compuse de feldspath, de quartz și de steatită s. de talc și de chloritä.

Protomartyr, prenume dat S. tulnĭ Stephan.

Proton, *nat.* gen de crustaceĭ.

Protopatică, (gr.) *med.* egritudine primă care nu è nicĭ precessă nicĭ produssă de alta.

Protossyd, *chem.* ossyd metalic care conține cea maĭ mică porțiune de ossygen.

Protosyncel, vicarul patriarchnluĭ s. al unuĭ episcop în biserica gréçă.

Prototyp, (gr.) primul essemplar, originale, (model), *archetyp.*

Protozengmă, vd. *Zengmă.*

Protutor, (—*tor*), care administréḑă în locul tutoruluĭ.

Provedere, (—*videre*), à îngriji.

Provenire, à veni dela, à fi produs.

Proverbiŭ, (—*bĭum*), seutință, massimă commune și vulgare în puçine vorbe.—*Proverbiale*, de proverbiŭ, care ține de proverbiŭ.

Providință, (—*dentĭa*), suprema sapiință a luĭ Dumneḑeŭ care îngrijesce de creaturele séllc conservăndu-le și diregînd operațiunile lor. — *Providențiale*, dela Providință.

Provinciă, (—*cĭa*), divisiune territoriale relativ cu gubernul politic, cu administrațiunea militară, cu justiț'a, finanțele. La R. ueri-cè țarră suppusă, affară din Italia, tributară. Erà gubernată de un prepus ales de senat, plătit în essințare de Roma cu autoritate (*imperium*) civile și militară, fără înse à puté dispune de *vectigalia*, carĭ se strîngeà censorĭ. Cons. Fontein De provinciis Romanorum (Ultraj. 1840). *Jager*, De praesidibus provinciarum apud Romanos.

Provinciale, (—*lis*), de provință. — *Provincialism*, accent, pronunță provinciale.

Provisiune, (—*sĭo*), procurațiunc de lucrurile neccssare și utilĭ; *jurispr.* act prin care cnv. procură cv.

Provisor, se ḑice de lucrurile carĭ cer celeritate și carĭ caută à fi regulate prin provisiune, care subsistă prin provisiune.

Provocare, (—*care*), à incita, escita (întărrîtă); causă. — *Provocațiune*, acțiune de à provocă.

Prudință, (—*dentĭa*), vertute care face à cunnósce și à pune în lucrare ceaa cè este cuvenibile în purtare, care face à lnà meḑlóce convenibilĭ pentru à ajjunge la un fine lăudabile și raționabile.—*Prudinte*, cel cè are prudință.

Prud homme, (fr.) hom prob, espert.

Prurit, (—*tus*), mâncătură forte pre suprafaç'a pellĭĭ.

Prussiați, *chem.* sărĭ din com-

www.dacoromanica.ro

binaţiunea acidului prussic şi ună base.

Prussic, (*acid*), astădî *acid cyanhydric*, *hydroryanic*, acid particular numit astfel pentrucă se estrage din albastrul prussian.

Prussită, vd. *Prussiaţi*.

Prytan, — bine *prytanide*, în genere preşedinte speciale al unui collegiŭ. In unele State numele autorităţii supreme, după căderea regilor, conparabile archonţilor atheniani

Psallidium, (lat.) *nat.* gen de insecte asemini gărgăritelor (*carcaliones*) în Hungaria.

Psalm, (gr.) se ḑice numaĭ de cănturile compuse de David s. Solomone. *Ceĭ şépte psalmĭ* s. *psalmiĭ penitinţeĭ*, şépte psalmĭ alessĭ de biserica romană pentru à servi de rugăciune cellor cĕ voiesc à se rugà luĭ Dumneḑeŭ pentru iertare.

Psalmodiă, (gr.) cantul psalmilor, modulaţiunea pre care se cănta.

Psalmodiare, à cănta în un mod particular, meḑiŭ între cănta şi vorbă, prin estins, à recità în un mod monoton şi traginte.

Psalmist, se num. particular David, cà autor al psalmilor.

Psalterion, (gr.) *mus.* numià Grecii ceĭ vechĭ un instrument în formă de trapez, compus de 13 şirurĭ de chórde de sîrmă s. de alamă (orichale), accordate, celle din acel'aşĭ şir, la unison s. la octavă. Sunetele se producea prin *plectrum*, speçă de arcuşiŭ.

Psamosteum, se num. speciale agglulinaţiunile de arenă carĭ represintă form'a óselor.

Psecade, femĕă de cameră la R., al cuĭ servit erà de a perfumà pre dómna.

Pseudo, (gr.) particulă cĕ se adaugă maĭ multor vorbe pentru à esprime noţiunea de fals, presuppus.

Pseudonym, (gr.) cu nume subditiţiŭ, fals, presuppus.

Pseudopode, *nat.* familiă de crustaceĕ.

Psi, phalenă numită pentrucă are un f pre aripe.

Psoas, (gr.) *anat.* se num. douĭ muschi abdominalĭ, applicaţi pre partea dinainte à vertebrelor lumbare. — *Psoită*, inflammaţiune à muschiului psoas.

Psophia, *botn.* la Linnè nume generic pentru agami.

Psychagogic, se ḑice de remeḑiele proprie à restabili acţiunile vitalĭ în syncopă, aplopleşiă s. al.

Psychic, caleficaţiune care se ḑice căte uădată pentru à deseminà ceaa cĕ se referesce la anima.

Psychologiă, (*—gia*), sciinţ'a animeĭ humane considerată în facultăţile şi natura sa.

Psychometru, thermometru.

Psychtic, răcoritor.

Psydracia, (gr.) *med.* erupţiune psoriforme care differesce de scabritiă (gale), pentrucă nu provine dela uă insectă şi nu este contagiósă.

Psyllium, (*—lion*), *botn.* gen stabilit pentru à pune plantaginile annualĭ cu rădăcină rămósă.

Ptarmic, (gr.) strănutător.

Ptarmică, gen de plante care conţine *Achillea ptarmică* (herbe à éternuer), şi uă speçă de arnică.

Pterocarpĭ, (gr.) *botn.* gen din diadelphia decandriă, famili'a leguminóselor.

Pteroceră, (*—ra*), *nat.* gen de

www.dacoromanica.ro

testaceĭ din famili'a univalvelor, stabilit pentru à separà strombele, (*strombi*) lui Linnè.

Pterodactyl, (—*lus*, *ornitocephalus*), gen de animalĭ vertebraţi fossilĭ, redus de Cuvier la classea reptililor sardine.

Pterodiple s. DUPLICIPENNE, *nat.* diploptere.

Pteroglossus, numesce Illiger aragari.

Pterophor, (—*rus*), *nat.* insectă lepidopteră din tribul fissipennelor.

Pteropode, (gr.) mollusce cu corpul liber, fără alt membru decât una s. doue pinne.

Pteropterĭ, familiă de pescĭ apodi.

Pterosperme, s. *velaga*, *botn.* gen din famili'a malvacëelor, fórte vecin de pentapete.

Pterygiŭ, (fr. *pterygion*, *onglet* s. *onyx*), membrană morbidă, îndesit s. hypertrophiă parţiale à conjunctivel oculare, de formă triănghiulareă, disvoltată pre sclerotică către circunferinţ'a globuluĭ ochiuluĭ, deunde se întinde pre cornëă, de multe orĭ accopperind'o pre tótă cu un văl des, şi oppresce vederea. Contră dînsa collyre resolutive s. astringinţĭ, particular pulv. alni et sachar.

Pterygoid, califică doue apophyse ale ossuluĭ sphenoid, carĭ aŭ form'a unor aripe.

Pterygo-staphylin, care se referesce la apophisea pterygoidă şi la vălul palatuluĭ.

Ptilose, (gr.) cădere a genelor.

Ptyalagog, (gr.) care provócă, facilită salivaţiunea. Comp· *ptysmagog*.

Ptysmagog, vd. *prec.*

Puber, (—*ber*), care à ajjuns etatea pubertăţiĭ.

Pubertate, etatea după copilăriă, la R. şi la Francesĭ la 14 annĭ; la 12 pentru feminin.

Public, (—*cus*), commune, care privesce un popor întreg. Cà subst. poporul în genere.

Publican, (—*nus*), perceptor al veniturilor publice.

Publicare, à dà în public, face public, promulgà. — *Publicaţiune*, act. de à publicà.

Publicist, cel cè scriă assupra dreptuluĭ public, dreptuluĭ ginţilor economieĭ politice, lŭ predă; ḑiarist care scrie articole de politică.

Publicitate, starea celluĭ cè è public.

Pudic, (—*cus*), east, pur, honest.

Pudicită, (—*tate*), castitate.

Pudóre, (—*dor*), ruşine.

Puerile, (—*lis*), copilăresc. — *Puerilitate*, care ţine de copil, acţiune puerile, frivolă.

Pugilat, luptă originară din Etruria, în care adversariĭ (*pugiles*) se lovià cu pumniĭ armaţi cu nisce curelle munite cu plumb s. fer (*caestus*).

Pulpnosi, speçă de raţă care vine către primăvară în Camtschatka pentru à remăne până în tómnă.

Pulpo s. *popo*, speçă de sepiă.

Puls, (—*sus*), bătaiă à arterelor.

Pulsaţiune, bătai'a pulsuluĭ.

Pulsativ, califică bătai'a durerósă à pulsuluĭ.

Pulsilogiŭ, (gr.) vd. *Pulsimetru*.

Pulsiune, termin cu care s'a servit Newton pentru à desemnà propagaţiunea miscărĭ în un meḑ-

www.dacoromanica.ro

loc fluid și elastic, precum aerul.

Pulverulinte, în pulbere, încărcat cu pulbere.

Pulvinat, se dice, în botanică, că uă parte solidă de plantă, precum ovarul, fructul s. al. este *bipulvinată*, *tripulvinată* s. al. când suprafaç'a sa este divisă prin rațe lungitudinalĭ în doue, treĭ s. al. arĕe s. cărărĭ convesse și de uă lungime însemnabile relativ cu volumele părțiĭ.

Puma s. *pagi*, leŭ de Cbili patruped, mediar între leŭ și tigru.

Pumicin, (fr.) buleiŭ de palm, numit astfel huleiŭ de Senegal.

Punch, (angl.) liquóre compusă cu rhom, s. de rack s. de rachiŭ, zémă de lămăiă, sacbar, și thĕă (ciaĭ).

Punctum saliens, *med. phys.* primul punt care appare după fecundațiunea germelui și care este inim'a embrionelui.

Pund, libră sterling, monnetă în Statele Unite.

Pupal-nealli, plantă puțin cunoscută de pre cóstele Malabarului.

Pupil, (*—llus*), copil mic care și à perdut părinții s. unul din eĭ, și este sub conducerea unuĭ tutor.

Pupilă, (*—lla*), dischisătură circulară, de culóre négră în mediocul iridiĭ.

Pur, (*—rus*), curat.

Purgatoriŭ, (*—rium*), loc unde suffletele cellor drepțĭ espiédă păccatele ușióre.

Purificare, (*purgare*), à face pur. — *Purificațiune*, acțiune de à purificà.

Purism, defectul celluĭ cè affectă pré multă puritate în limbă. — *Purist*, cel cè affectă purismul.

Purpură, (*—pura*), tintură estrassă din uă speçă de limace (*κῆρυξ, murex, buccinum* s. *πορφύρα, purpura, pelegia*); materiă pretinctă cu acéstă tintură.

Purpuric, (*acid*), acid produs prin acțiunea aciduluĭ nitric assupra aciduluĭ puric.

Pustulă, (*—la*), micĭ tumóre pre pelle care abscede.

Pycnit, (gr. *pucnos*), schorl alb, prismatic.

Pycnostyl, (gr.) edificiŭ cu columne fórte strînse.

Pycnotic, (gr.) *med.* care condesesce și racorescе humorile.

Pygmeŭ, (*—maus*), pitic, hom fórte mic (de un coț).

Pylaken, (angl.) postav anglic.

Pylagor, orator, deputat la adunanț'a amphictyonielor.

Pyramide, (*—mis*), *geom.* solid, cuĭ basea este un plan polygonale, feçele lateralĭ planurĭ triăngbiulare care se unesc tóte în acel'așĭ punt, *vîrfulin arch.* ueriçè ornament, ueriçè grămadă de petre în formă de pyramide. — *Pyramidale*, cu formă de pyramidă.

Pyramidoid, solid format de revoluțiunea uneĭ parabole în giurul uneĭ din ordonatele sélle.

Pyretic, (gr.) *med.* calificà remediele contră friguriĭ.

Pyretologiă, (gr.) tractat de friguriĭ.

Pyrite, (*—tes*), minerale, sulfur metalic s. combinațiune de sulfur cu un metal.

Pyritologiă, tractat de pyrite.

Pyroballistică, (*machină*) care prin mediocul foculuĭ aruncă projectilĭ.

Pyrologiă, (gr.) tractat assupra foculuĭ.

Pyrometru, instrument de phy-

www.dacoromanica.ro

sică pentru à măsurà intensitatea foculuĭ (cel maĭ usitat al luĭ Wedgevood); instrument pentru à cunósce cât è dilatabile un metal prin caloric.

Pyronomiă, *chem.* artea de à regulà şi direge focul.

Pyrophor, pulbere de alun şi de făină, ammestec de sulfat de alumină şi potasse cu făină, sahar s. al.

Pyroscop, (gr.) instrument pentru à măsurà caloricul radiante, thermometru differentale simplificat.

Pyrosiderită, *miner.* varietate de manganes.

Pyotic, caustic.

Pyrosmaragd, numesce Germaniĭ chlorophanul verde, varietate strălucinte de calce fluatată.

Pyrotechniă, (—*taechnia*), artea de à face us de foc, de à face focurĭ de artificiŭ.

Pyrrhonism, system'a luĭ Pyrrhon din Elidea, contimpuran al luĭ Aristotele; scepticism, affectaţiune de à se îndoui de tot.

www.dacoromanica.ro

Q.

Q, à 17-a literă. Că breviațiune desemnă în calendarul republican *quartidi* și *quintidi*, în archit. cu P. petrele care formédă seriă în construcțiunea columnelor unuĭ edificiŭ; în pharmac. *cantitate*, cu S. *quantitè suffisante*; în commerciŭ *Q.* s. *Q. tl. quintal.* Că numerale valĕ, la R. precum și în evul mediŭ 500, cu uă trăssură horisontale d'assupra 500,000. Pre monnete esprime că sunt percusse la Perpignan s. la Narbonne. Assupra acesteĭ litere, vd. Prisc. I. p. 17, 44; Denkschrift. der Berliner Acad. der Wissensch. din annul 1839 p. 1 sq. uă tractațiune à luĭ Graff.

Quadrat, (*—tus*), suppl. *patrat*, à patra parte.

Quadratice, (*equațiunĭ*), *alg.* equațiunĭ de secundul grad. Se num. *affectate* cănd conțin vre-uă putere întremediară a numărulnĭ necunnoscut, affară de cea maĭ înaltă a acestuĭ număr și acest număr dat absolut, opp. *equațiune pură* s. *simplă*.

Quart, (*quartus*), *—cart*, à patra parte.

Quartas, monnetă de Hispania.

Quarte, (fr.) măsură, 16-a parte din uă *tierce*, 216,000 din minută.

Quartidi, à patra ḑi à decaḑiĭ.

Quartin, monnetă de aur în Roma.

Quarto, libru ale cuĭ foie sunt îndouite în patru foie.

Quartz s. *quarz*, (germ.) silice apprópe pură.

Quasi, (lat. pentru *qua ratione* și că cum, că, casi.

Quasimodo, duminica octaveĭ Pascilor la Catholicĭ, începînd cu vorbele *quasimodo geniti infantes.*

Quatrain, (fr.) mică buccată de poesiă care conține patru versurĭ.

Quatrinom, *alg.* cantitate compusă de patru terminĭ, a+b+c+d.

Quatuor, (ital.) *mus.* buccată compusă de patru părțĭ recitanțĭ, *quartello* este maĭ mic.

Questionare, à face cestinnĭ cuĭ va, întrebă.

Questiune, (*quaestio*), întrebare.

Questor, (*quaestor*), suppl. *cestor* — magistrat roman însărcinat, sub regĭ cu judecățile criminalĭ, pentru parricidium. Prin legea Valeria, care da centurielor jurisdicțiunea criminale, cestorĭ remaseră numaĭ funcționarĭ finanțialĭ (pecuniam publicam tractare), deși de multe orĭ eșiă că accusatorĭ criminalĭ (*quaestores parricidii*). In timpul republiceĭ se distinseră *quaestores aerarii* s. *urbani* de cestorĭ militarĭ s. provincialĭ (de provinciele cestorialĭ. Tacit. Annal. IV, 27 ibique Lipsius, Pighii Annal. ad ann. U. 488 t. I p. 468). Numărul fŭ la începput de 2, la 421 se adausseră 2, *administeria belli*, Sulla crĕă 20, Cesare 40. Sub imperatorĭ administrațiunea fiscului trecŭ la *praefecti aerarii*. Dela Tiberiŭ se crĕară *quaestores candidati principis* (*quod in candida toga petebant*) s. *quaestores*

www.dacoromanica.ro

candidati principis (quoniam a principe commendabantur sine repulsa et ambitu designandi). s. August ales. Tac. Annal. XXVI 27, ibique Ruperti. Comp. cu Lübker. Funcţinnea lor erà de à administrà finanţele şi à citi în senat ordinaţinnile regilor. Dintr' insiĭ eşi în timpul luĭ Constantin *quaestor sacri palatii*. Cons. Varr. L.L. V, 14, ceĭ citaţĭ de Heinecc. în Syntagm. A. R. lit. I tit. XXV § XI şi Append. I § 123; de Ruperti l. c. Schutz Lex Cicer. in Quaestura Niebuhr roem. Geschichte II p. II sqq. p. 113 sq. 165 sq. 195 sq. Io. Laur. Lydus De magistratt Rom. I 24—30 p. 44—53. Paludan De quaestor. Romanis (Haut. 1719). Petry, De quaestoribus Romanis (Bonn. 1847). Reusch, De quaestoribus ac potissaerariis.

Quina, vd. *Quinina*.

Quinina, substanţă estrassă din *quinquina pubescens* (galbină).

Quinquina, (pernv. *Kina-Kina* s. *Kin-Kin* cój'a cojelor), arbure rubiaceŭ de Peruvia, Brasilia şi Messic, care procură cój'a numită *quinquina*.

Quintă, vd. *Cintă*.

Quint d'écu s. *piastre*, monnetă de aur în Bolonia, = 1 fr. 23 cent.

Quinter, în mns. vechiŭ mod de à procede în contra-punt maĭ mult prin cinte decăt prin carte.

Quintessinţă, — *cintessinţă*, tótă vertutea unuĭ lucru, ceaa cè este escellinte, perfect în un lucru.

Quintetto, (ital.) *mus.* buccată cu 5 părţĭ obligate.

Quintimetru, à cincia parte din metru (neus.)

Quio, capsic cu fructe lungĭ.

Quioquio s. *thiothio*, speçă de unt tras din migdal'a conţinută în fructul uneĭ speçe de palm (*avoira* s. *aouara*) de Guinĕa.

Quipos, nodurĭ de lănă carĭ servià de scriptură Indianilor din Amer. merid.

Quiproco, (lat. ad. *qui pro quo*) *log.* sophismă prin care se dă un attribut altnia decăt acel'a cuĭ perţine. Comp. *ignoratio elenchi*, necunnoscinţ'a subiectuluĭ; nsul uneĭ vorbe pentru alt'a care ĭ sémănă.

Quitanţă, (fr.) act prin care se adeverescе plat'a uneĭ datorie, *apochă*.

Quitte, (fr.) liberat de ceaa cè erà dator.

Quolibet, (*quodlibet*), rĕu joc de vorbe, glumă vulgare.

Quotidian, (—*nus*), bine *totidian*, de tóte ḑilele.

Quotiente, (—*tiens*), *arithm.* căt, resultatul divisiunii.

www.dacoromanica.ro

R.

A 18 a literă. Că numerale valĭă, la R. 80, cu nă trăssură horisontale d'assupra 80,000; la Grecĭ C' 100, 'C 100,000. Că breviaţinune desemnă *rea* s. *Roma*; *R. P. respublica*, *Rc. rescriptum*, *R. C. Romana civitas*, *R. S. responsum*, *Ruf*, *Rufus*. Pre recepte R. s. Rp. *recipe* iea. Pre monnete arrattă că aŭ fost percusse la Orléans.

Ra, *mus.* lovitură à tympanuluĭ în mod de à formà nu revolut fórte scurt.

Rabab, *mus.* instrument arab cu treĭ chórde.

Rabat, (fr.) diminuţinune de preţ s. de valóre, *deducţiune*, *disconte*.

Rabbin, doctor judeŭ. — *Rablinic*, de rabbinĭ.

Rabdoid, califică în anat. sutur'a calveĭ, pentrucă are form'a unuĭ unelle, *sagitale*.

Rabdologiă, (gr.) calcul prin unelle însemnate cu numere.

Rabdomanţiă, pretinsă divinaţinune prin liněe drepte trasse şi unelle arruncate la întîmplare.

Raccomodare, (fr.) à prefăce, reparà. *N. us.*

Race, (fr.) ginte (ném.) *N. us.*

Rachitic, (fr.) care are rachitis, deforme.

Rachitis, (fr.) egritudine, curbatură à spinăriĭ şi ósselor lungĭ.

Racine de Colombo, (dela Colombo urbe în Ceylan) s. *calumbé*, rădăcină aromatică, stomachică, probabile de *cocculus palmatus* (= *menispermum*, *m. cocculus*, fr. *menisperme palmé*, *coccule*, *calombre*, *calumbé*, *colombo*, cu tóte că unii face din *cocculus* nă speçă particulară).

Racine de Philippines s. *contrayerva* (*contra-yerva*, hisp. contra-hérbă), racine de Drak (care à addus'o din Amer. in 1580) speçă de darsteniă şi de passiflorà (*flos passionis*) de Messic.

Racine de safran s. *r. du curcuma*, *r. de souchet*, *terra merita*, *cyperis*, rădăcin'a unoĭ plante herbacĕe de Indie *curcuma*, *curcuma longa*, *terra merita*, *cyperum* s. — *rus s. cyp. longus*, altă speçă *cyp. rotundi folius*, fr. *curcuma long*, *safran d' Inde* s. *des Indes*, *terre mérite*, *souchet*) şi de America, *curcuma d' Amérique* s. *galanga joñc.*

Radiale, *anat.* care ţine de radius.

Radiante, care trămite rade luminóse ochiluluĭ.

Radiate, *botn.* numiă Tournefort nă classe de plante conţinută astădĭ în familia compuselor.

Radicale, ceaa cè este băsea, rădăcina unuĭ lucru.

Radiometru, instrument de astronomiă pentru à luà înălţimĭ.

Radius, (lat.) *anat.* cel maĭ mic din celle done ósse ale braţuluĭ dinainte care occupă partea esternă.

Radzygè, **radzygiŭ**, vd. *Syphilis.*

Raffinare, à face mai fin, maĭ pur, subţirĭ; *refll.* (pentru perss.) à devenĭ maĭ astut (viclén).

Ragoût, (fr.) buccate apparate pentru à escità gustul.

Raţiune, (—*tio*), facultate na-

www.dacoromanica.ro

turale prin care homul póte dirége operațiunile.

Radiare, (—*ria*,) mollusce ale căror organe interne sunt dispuse în rade.

Radiațiune, (—*diatio*), effectul radelor luminóse trămisse de un corp.

Railway, **railroad**, (angl.) drum de fer.

Ramazan s. *ramadan*, lună de post la Ottomanĭ.

Ramelpot, speçă de tambură la Hottentoți.

Ramificațiune, divisinne, distribuțiune în mai multe ramure.

Ramist, califică, în grammatică, literele J. și V. pentrucă sunt întrodusse de Ramu.

Ramonstchi, arburel de Madagascar, unde Francesiĭ lĭ numesc *prunier*.

Rancanca, *nat.* gen de passerĭ din ordinea accipitrilor.

Rancio, (hisp.) *vin rancio*, vin de Hispania care din roșiĭ à devenit gălbinicios învechindu-se.

Rang, (*fr.*) dispositiune à mai multor obiecte pre aceeașĭ linëă, ordine, rînd.

Raus-des-vaches, modulaținnĭ cè custodiĭ de boĭ scoțianĭ cantă pre cinmpoiŭ.

Raphipter, (—*rus*), passăre palmipedă de Chili s. Columbia.

Rapillo, se num. în Naplia mice scorie aruncate de Vesuviŭ de uădată cu aren'a și cennși'a.

Rapontic, vp. *Rhabarbara*.

Rapport, (fr.) legătură cè aŭ lucrurile între dînsele, relaținne, cuvenință, conformitate, congruință, analogiă, similitudine; *jurispr.* espunere în scris cè face un judecător, un commis s. al. de uă afacere s. un proces cè i s'a dat à vedé și à essamina, *mus.* relațiune între doue sunete. Determinațiunea lnĭ se esprime prin terminiĭ *secundă*, *terță*, cintă s. al. *N. us.*

Rapportare, vd. și suppl. *Referire*.

Rapportor, (fr.) *geom.* limb semicircular, divis în 180 gr. terminat de uă linëă à cnĭ parte superiore este diametrul luĭ. Servesce pentru à trage ănghiurĭ de uă mărime determinată, pentru à redică planurĭ, pentru à măsură ănghiurile constrnite pre hărtiă.

Ratafia, (din *rack* și *tafia*, alțiĭ *res rata fiat*), liquóre spirtósă sachărată și condită cu uére-carĭ fructe s. ingredienți odoranți.

Ratanhia, (*rataniah* s. *rata*, peruv.) rădăcină de un arburel americau, *krameria*, tare astringinte.

Ratificare, (*ratumhabere*), à approbă, confirmă authentic.—*Ratificațiune*, acțiune de à ratificà, confirmaținne authentică.

Raționale, (—*lis*), care se concepe priu rațiune, cugetare, care essiste în spirit, care è fundat pre raționament. *Horisonte raționale* s. *adevărat*, al cnĭ plan trece prin centrul pămîntulnĭ, numit astfel pentrucă essiste numaĭ în concepțiune, opp. *hor. sintibile* s. *apparinte*, care este sințibile la vedere. *Număr întreg raționale*, acel'a à cuĭ unitate este uă parte aliquotă. *Număr mist raționale*, care è compus de un întreg si uă fracțiune. *Cantitate raționale*, cantitate commăsurabile cu nnitatea sa. *Rapport raționale*, aĭ cnĭ terminĭ sunt cantități raționalĭ, s. uă relațiune între cantități carĭ sunt între dînsele cà număr către număr, d. e. 3:

www.dacoromanica.ro

6. *Rădăcină raționale*, ueri-cè cantitate commăsurabile care este rădăcin'a unuĭ număr maĭ mare.

Raționalism, *theol.* doctrină care nu admite alt mediŭ de cunnoscinţă decât raţiunea; *phil.* systemă care consideră uére-carĭ noţiunĭ generalĭ cà produssele raţiunniĭ pure (Kant.) — *Raționalist*, părtén al raţinniĭ pure.

Raționare, à face us de raţiune pentru à cântà adevărul, à face raţionamente.

Rațiune, (—*ţio*), facultate naturale prin care putem direge operaţiunile spirituluĭ nostru, inteligin'a în genere, facultate prin care distingem adevărul şi falsul. *Rațiune pură*, opp. *cunnoscinț'a emperică* s. *esperiință*, facultate inţellessuale distinctă la care maĭ mulţĭ philosophĭ referesc ideele superiorĭ datelor sinţurilor, precum ideele de spaţ, causă primară s. al. *math.* resultatul comparaţinniĭ între doue marimĭ homogene determinând s. escessul unei assupra alteĭ s. de căte orĭ una conţine pre cea-altă s. è conţinută. Lucrurile homogene astfel comparate se nnmesc terminiĭ raţiunniĭ. *Rațiune arithmetică*, este differinţ'a între doue numere, *rațiune geometrică*, cătul lor. Doue lucrurĭ sunt în raţiune inversă de alte doue când primnl este către secundul precum cel de al patrulè către cel de al treilè.

Ré, *mus.* al doniléi sunet al gammeĭ de *ut*.

Reacțiune, acţiune repetită; *phys.* repuls, restintinţă à unuĭ corp lovit la acţiunea corpuluĭ care lŭ lovesce. Se ḑice *fig.* de nn partit oppres care lucréḑă din nouŭ din partesĭ contră acel'a care lŭi a oppres. — *Rëacționar*, care respinge, restórnă ceaa cè lŭ comprimeà.

Reactiv, care face reacţiune. Se numesc rëactivĭ, în chemiă, substanţele carĭ servesc à discopperĭ, în uă analyse, presinţ'a altor substanţe.

Rëale, care este în effect, opp. fict. simulat, apparinte, imaginar.

Realgar, (arab.) *nat.* mineral roşiŭ formaţ de combinaţinnea arseniculnĭ cu sulfure, rubin de arsenic.

Realillo, (dimin. din *réal*) monnetă de argint hispanică. *Realillo columnario*, (numit după doue colúmne carĭ sunt impresse pre dînsul), fabricat în Indie, = 3 sous 3 deniers tournois; *realillo ordinario*, fabricat în Europa, = 24 cent. franc.

Realisare, (fr.) à face réale şi effectiv, à pune în effect.

Realism, systemă care consideră obiectele cà essistinţi în rëalitate (Kant). doctrină à Scholasticilor carĭ susţineà cà *Universalile* (ideele nniversalĭ) aŭ uă rëalitate independinte de spiritul nostru.

Realist, părtén al rëalismnluĭ, opp· *nominalist*.

Realitate, calitatea rèalelui, essistinţă effectivă. Catholicĭ ḑic, în stylnl dogmatic, *rëalitate* pentru *rèalitatea* corpuluĭ luĭ J.— Chr. la sântul sacrament al altareluĭ.

Reatu, în reatu, (lat.) se ḑice în jurisprudinţă à fi *in reatu*, pentru à fi accnsat de un crime.

Rebec, vechiă vorbă franc. care desemnà un instrument cu treĭ chórde, assemine viorineĭ.

Rebele, (—*llis*), care nu se snppnne autorităţiĭ legitime.

www.dacoromanica.ro

Rec bock, (pron. *rit-bock*), se num. la Capul de Buna-Speranța un mammifer ruminante de genul antilopilor.

Recepere, (—*cipere*), à priimi.

Recept, receptă, prescript al mediculuĭ, compositiune de medicaminte.

Receptaclu, (—*culum*), loc pentru a priimi diverse lucrurĭ; *botn.* fundul caliculuĭ unde este formatovarul.

Recinte, (*recens*), nouŭ făcut, prospăt.

Recipiente, (—*piens*), *chem.* vas care servesce à priimi produssele distilațiunĭ, *phys.* vas cè se pune pre discul uneĭ machine pneumatice și unde se închid corpurile carĭ aŭ à se pune în deșert (gol.)

Reciproc, vd. *Mutuale.*

Reciprocitate, starea, calitatea reciprocului

Recitativ, (fr.) phrase musicale fără măsură și care caută à se cănta repede. Se num. *recitativ însoțit* (accompagné), acel'a cuĭ se adaugă. affară de bass'a continuită, un însoțit de vivrină; *recitativ măsurat*, care se schimbă de nădată în cănt, și capătă măsură și melodiă; *recitativ obligat*, care este ammestecat cu intorsurĭ și trăssure de symphoniă.

Reclamare, (—*mare*), à cerc cu stăruință, à cere nu lucru la care are dreptul.

Recommandabile, de recommăndat, care póte fi recommăndat.

Recommandare, (*commendare*), à rugă pentru attențiune, favóre, à prescrie.

Recompensă, resplată, premiŭ.

Recompensare, à resplăti, remunerà.

Reconciliațiune, (—*tio*), împăcare.

Reconstrucțiune, acțiune de à reconstrui, reedificațiune.

Reconstruire, à construi din nonŭ, reedificà, restabili.

Recorporațiune, schimbare în porĭ, metasyncrese, metaporopoiese.

Recorporativ, metasyncritic.

Recrĕare, à disfătà, oblectà, reface puterile (cà refl.) — *Recrèațiune*, acțiune de à se recrĕà, petrecere.

Rectificare, à pune cv. în starea, în ordinea în care caută se fiă. — *Rectificațiune*, acțiune de à rectificà.

Rectŏ, prim'a pagină à uneĭ foie.

Rector, (—*tor*), capul uneĭ universităț.— *Rectorat*, demnitatea, officiul rectoruluĭ.

Recuperare, à recăștigà.

Recusare, à rejectà, refusà, nu priimi, nu accordà. — *Refusațiune*, acțiune de à recusà.

Redacțiune, actiune de à redege.—*Redactor*, cel cè redege.

Redegere, (—*digere*), à pune în ordine și în scris.

Redistribuire, à distribui de nouŭ. *N us.*

Reducere, (—*cere*), à retrage, constringe, pune în necessitate, restringe, diminuì.

Reducțiune, acțiune de à reduce; *arithm.* -operațiune pentru à cunoósce relațiunea cè aŭ între dînsele numerile, măsurele s. al. Este *descindinte*, când reduce ŭă cantitate mare în una mai mică, *ascindinte*, prin care se reduce ŭă spe-

www.dacoromanica.ro

çă de valóre maĭ mică în alt'a de valóre maĭ mare. In alg. se ḑice *reducţiune à equaţiunilor*, uă operaţiune care constă în a liberă equaţiunile de tóte cantităţile de prisos, à le reduce la espressiunile celle maĭ simple şi à separă cantităţile cunnoscute de celle necunnoscute. In astronomiă se num. *reducţiune* differinţ'a între lungitudinea uneĭ planete în orbit'a sa şi lungitudinea sa redussă la ecliptică. In chemiă este operaţiunea prin care se liberéḑă ossydele metalice de ossygen.

Reedificare, à edificà de nouŭ.

Reedsu, *botn.* dolich de Japonia.

Reelecţiune, elecţiune de nouŭ.

Refacere, (*reficere*), à face de nouŭ, preface, reintregì, redà putere.

Refecţiune, (—*ctio*), hospăţ, de ordinar al communităţilor religióse.

Referendar, relator (rapportor). Se ḑice în Francia şi pentru căţîva dregătorĭ allăturaţĭ la divisinnea sigiliulnĭ.

Referire, (—*ferre*), à duce un lucrn la altul, attribui, (reportà).

Reflectare, (—*ctere*), à resfrînge îndărăt.

Reflector, ueră-cè apparat pentru à refractà raḑele luminóse, calorifice s. sonore.

Refles, (—*flexus*), resfrîngere îndărăt.

Reflessiune, (fr.) cugetare, consideraţiune attentivă, gândire.

Reflus, retragere regulată à mării după flus.

Reformă, restabilire în ordinea, form'a, disciplin'a vechiă s. în formă maĭ bună; *theol.* schimbare întrodussă de Protestanţĭ prin Reformaţiune. Se ḑice şi de corpul de doctrină adoptat de Protestanţĭ şi de communiunea formată de bisericele protestanţĭ. *Dreptul de reformă*, drept în vertutea căruĭ principiĭ germanĭ se declarară pentru protestantism.

Reformare, (—*mare*), à formà de nouŭ.

Reformaţiune, acţiune de à reformà; *theol.* schimbarea făcută de Protestanţĭ în doctrin'a şi disciplin'a bisericeĭ romane. *Reformaţiunea gregoriană*, correcţiunea calendarului de Gregoriŭ XIII în 1582.

Reformisti, părtènĭ aĭ reformeĭ parlamentuluĭ în Anglia, Francia.

Refracţiune, *mec. phys. opt.* abatere, schimbare de direcţiune a uneĭ raḑe, unuĭ mobile când trece oblic prin centrurĭ differinţĭ. *Refracţiune astronomică* s. *à stellelor*, aceaa pre care o sufferé raḑele stellelor trecînd în atmospher'a nóstră, şi care face că celle-alte să se arratte maĭ înălţale d'assupra horisonteluĭ decât sunt în rëalitate. *Cadranţĭ de refracţiune*, carĭ arrattă horele prin meḑlocul unuĭ fluid transparinte prin care trec raḑele sòreluĭ.

Refrain, (fr.) repetiţiune de căte va vorbe s. versurĭ la finele uneĭ strophĭ.

Refringibile, priimitor de refracţiune.

Refugiare, (fr.) à se retrage pentru à fi în securitate (refl.)

Refugiŭ, (—*gĭum*), loc de retragere, de scăppare, de securitate, asil.

Refulginte, strălncitor.

Refus, recusaţiune, repulsă.

www.dacoromanica.ro

Refusare, (fr.) vd. şi suppl. *Recusare*.

Refutare, (—*tare*), à combate prin raţionaminte ceaa cè propune, stabilesce altul. — *Refutaţiune*, act. de à refutà. *suppl.* refelere, frăngere.

Regale, (—*lis*), regesc. — *Apă regale*, ammestec de acid nitric şi acid chlorhydric, care possede proprietatea de à dissolvì aurul, numit altă-dată *regele metalelor*.

Regalec, pesce puçin cunnoscut, numit astfel de pescarii norwegì pentru că se găssesce în meḑlocul à trupe de haringì. (*harengi*).

Regat, (*regnum*), stat gubernat de un rege.

Rege, (*rex*), suveran al unuì regat.

Regenerare, (—*rare*), à nasce de nouù, à dà essistinţă nouă, reproduce, reformà, ameliorà; *chem.* à reduce la prim'a stare. — *Regeneraţiune*, acţiune de à regenerà. — *Regenerator*, care regenerà.

Regerminare, (—*nare*), à germinà de nouù.

Regicid, (fr.) cel cè commite un *regicidiù*, ommor de rege.

Regime, (—*men*), gubern, ordine, formă politică la care un gubern suppune, regulă cè observă cnv. relativ la sănătate.

Regiment, (—*mentum*), corp de soldaţì commăndaţì de un colonel.

Regină, (—*na*), femininul dela rege.

Regina aurarum, (lat.) *nat.* nume cu care aù desemnat unii autorì frumosul vulture din America meriḑionale, numit de ordinar regele vulturilor.

Reginţă, gubernarea Statuluì în timpul minorităţiì s. lipsiì suveranuluì, timpul căt durèḑă.— Acel'a cuì este încredinţată se ḑice reginte.

Regionalì, (*schòle*), schòle de agricultură în Francia.

Regione, (lat.) s. e. *regione*, *impr.* linèele din doue s. maì multe columne, correspundinţì fiind în faţă unele de altele.

Regissor, cel cè administrèḑă (un dominiù s. al.) plătinduise.

Registrata, (lat.) estract din uă decisiune de înregistrat, à unuì parlament.

Registrator, officiar care înregistrèḑă actele, bulele s. al.

Registraţiune, (fr.) drept de registru.

Registru, (*res gestum* s. *gesta*), codice, catastich.

Regiune, (—*gĭo*), mare spaţ pre pămînt, în aer; mare territoriù lăcuit de maì multe popóre continuinţì sub aceeaşì naţiune.

Regn, (*regnum*), se ḑice în hist. naturale pentru celle treì serie naturalì de corpurì, *regnul animale*, *vegetale*, *minerale*, cu tóte că astăḑì naturalistiì divid numaì în *regn organic*, animalile şi vegetalile, *r. inorganic*, mineralele. *Regnul psychodiar*, propus de Bory de Saint-Vincent, conţinc zoophytele.

Regredire, (*regredì*), ă merge îndărăt, reveni.

Regressiune, *rhet.* figură care întórce ordinea vorbelor, d. e. *nu trăim că se măncăm*, *măncăm că sĕ trăim*.

Regrettare, (fr.) à avé părere de reù. *N. us.*

Regulă, (—*la*), tot cè servesce à conduce, direge, institut, metho-

www.dacoromanica.ro

dă, precept de observat în nă arte, sciință.

Regulament, tot cè este prescris pentru à menține ordinea, regul'a, act făcut pentru essecuțiunea regulelor, legilor.

Regulare, à pune în regulă.

Regularitate, calitate relativă la uă ordine naturale s. convențională și la regule stabilite, conformitate la regule.

Regulator, numesc horologiarii librantele și spiralele dela horologie, verg'a și linticul'a dela pendule.

Rehab, instrument de musică persan, nére-cum că viorin'a.

Rehants, (fr.) se num. luminile unuĭ desemn făcute cu alb s. alte culorĭ luminóse, când desemnul este pre hărtiă culorată; dacă hărti'a este albă, culórea sa conservată formédă *les rehauts*.

Rejectare, (—*jicere*), à respinge, recusă, despreția.

Relațiune, (—*tio*), legătură, correspundință între maĭ multe lucrurĭ, commerciŭ între maĭ multe persóne.

Relativ, (—*vus*), care are relațiune la altul, opp. *absolut*.

Relegare, (—*gare*), à essilă în un loc determinat. — *Relegațiune*, acțiune de à relegă.

Relief, (fr. ital. *relievo*, din lat. *relevare*), prominință. Se ḑice de figurele tăiate s. turnate în intensitatea lor naturale. *Haut relief* s. *plein relief*, (prominință inaltă, plină), figură tăiată după natură, precum *bustul*, *demi-relief*, de ḑiumătatea din intensitatea obiectulnĭ representat, figură care nu ese de cât pre ḑiumătate din planul pre care este pusă; *bas relief*, cu puçină prominință și lipită pre un fund. In pictură *reliefele* sunt numaĭ apparinți. In jurisprud. des. dreptul cè vassalul plătiă domnuluĭ la uére-carĭ mutațiunĭ.

Religiune, (—*gio*), cunnoscinț'a divinităților și cultuluĭ cè caută ă se dă, legătur'a homuluĭ cu Dumneḑeŭ.

Relods, (fr.) drepturĭ pentru vinderea uneĭ hereditățĭ.

Remeḑiare, (fr.) à adduce remeḑiŭ.

Remeḑiŭ, (—*dium*), tot cè tămăduesce (léc).

Reminiscere, (lat.) secund'a duminică à carismei, à cuĭ intrare începe cu acéstă vorbă.

Reminiscințĭ, (*recordatio*), slabă adducere amminte.

Remissiune, grațiă, iertare; *med.* diminuțiune.

Remittințĭ, (*frigurĭ*), carĭ diminuesc către fine.

Remontranți, nume dat în Hollanda Arminianilor, din caus'a imputațiunilor (fr. *remontrance*). cè făcură, în 1610, contra synodul de Dordrecht, unde fură condemnați.

Remolade s. *remonlade*, (fr.) juscel acru (piquant).

Remunerare, (—*rare*), à recompensă.

Rendez-vous, (fr.) convențiune făcută de à se găssi împreună la horă determinată în un loc desemnat.

Renfalmiă, *botn.* plantă de Surinam, cu foie lanceolate, typul unuĭ gen din monandri'a monogyniă, din famili'a basilarëelor, numit de francesĭ *catimbion*. *alpinie*, *colibrochie*, *globbée*, *zerumbet*.

Renegat, (ad. *qui renegat*), chrestin care părăsesce credinț'a

www.dacoromanica.ro

luĭ J.—Chr. că se trécă la altă religiune, particular la islamism. Differesce de *apostat*, pentrucă acest'a lassă uă religiune pentru à se întórce la credinț'a vechiă.

Rengjo, *botn.* arburel de Japonia din care s'a făcut uă speță à genuluĭ liliac, de care differesce însă prin caliciul scŭ profund divis, prin corol'a campanulacĕă și nu infundibuliforme.

Rengui, monnetă de plumb, în regatul Siamuluĭ.

Renifoliŭ, *botn.* cu foiele renitormĭ.

Reniforme, *botn.* cu formă de rarunchiŭ.

Renivelare, à nivelà de nouŭ.

Renume, reputațiune, considerațiune publică, celebritate.

Renunculacĕe, s. *ra*—(din *ranunculus*), *botn.* familiă de plante herbacĕe dicotyledone ale căror charactere sunt: caliciŭ polyphyl, căte uădată nul, căte uădată culorat, corolă regulată, formată de ordinar de cinci petale, mai de multe orĭ regulate, stamine în număr determinat, cu anthere oblunge, însemnate cu patru rade lungitudinali și dischidîndu-se în doue logĭnrĭ, prin doue rade laterali; ovarie de ordinar numeróse, pre un receptaclu commune, stigmate simple, fructe monosperme, nedivise (indéhiscents) addesé în spic. Florile lor affectă diverse dispositiunĭ.

Renvi, (fr.) se dice în unele jocurĭ de cărți când un jucător pune un număr de calculĭ, uă summă mai mult decât altul.

Reparare, (—*rare*), à preface, drege.—*Reparațiune*, acțiune de à repară.

Reparițiune, *astron.* vederea unei stelle care începe à se arrătă după cè à fost eclipsită; opp. *occultațiune*.

Repaus, (fr.) odichnă.—*Repausare*, à stà, à pune în repaus.

Repercussiune, *phys.* resfrîngere; *med.* acțiunea repercussivilor.

Repercussive, *med.* remedie carĭ, applicate în estern pre uă parte înflată fac se curgă în întru finiditĭ carĭ o înflă, precum ghiaç'a.

Repertoriŭ, (—*rium*), cules în care materiele sunt assedate în mod de à le găssi facile.

Repețire, (—*tere*), à dice, face de nouŭ.

Répons, (fr.) speță de antiphonă cântată de doui choristi după capitule și la care respunde tot chorul repetînd uă parte numită *reclame* s. *reclamation*.

Represintare, à face presinte prin uă acțiune, imagine s. al. *jurispr.* à espune.—*Represintațiune*, acțiune de à represintà.

Repressiune, (—*ssĭo*), acțiune de à reprime.

Reprimere, (—*premere*), à appăssà, à oprri effectul s. progressul.

Reprobare, (—*bare*), à rejectà, deprobà, condemnà (pentru lueru)—*Reprobațiune*, acțiune de à reprobà; *theol.* punițiune cè Dumneḍeŭ a decis din eternitate pentru păccătoși; opp. *predestinațiune*.

Reproducere, à produce de nouŭ.—*Reproducțiune*, acțiune de à reprodnce.

Reps, (fr.) materiă de sericà de Lyon.

Reptile, (—*lis*), animale care se tîresce, cà șérpele.

Republică, (*res publica*), Stat

www.dacoromanica.ro

liber, gubernat de mai mulți.—*Republican*, de republică.

Republicanism, affectațiune de idée republicane.

Repudiare, (—*dare*), a face un repudiŭ.

Repudiŭ, (—*dium*), dissoluțiunea matrimoniuluĭ când se făceà din partea bărbatuluĭ (maĭ tărdiŭ și din partea femeeĭ), precând *divortium* din partea amîndoror.

Repumnanță, (—*pugnantĭa*), sințimînt trecător causat de neplăcerea, degustul pentru ceaa ce este cnv. obligat à face, speçă de acessiune.

Repulsiune, (—*sĭo*), *phys.* respingere.

Repulsiv, *phys.* care respinge.

Repulațiune, (—*tĭo*), stimà publică.

Requiem, (lat.) rugăcinne cè face Biseric'a pentru morți.

Requinteron, copil din un quinteron și nă europénă s. din contră.

Rescript, respuns al imperatorilor vechĭ la cestiunile de gubern, de drept carĭ le erà îndreptate de gubernatorĭ.

Resectă, (fr. *resecte*), *geom.* porțiune à assiĭ nnei curbe între vîrful și tangintea sa (neusit.)

Resecțiune, (—*tĭo*), *chir.* tăiare à estremităței unuĭ os în cas de fractură neconsolidată.

Reservare, à reține, oppri, prestà, ține la uă parte.

Reservoriŭ, (fr.) loc făcut espres pentru à ține cè-va în păstrare, la uă parte.

Resedere, à șĭ ține locuința.

Reședință, lăcuință habitnale și stabile, obligată în un loc.

Resemnare, à lăssà, à depune uă dregătoriă în favórea cuĭ-va, cà refl. à se suppune, lăssà în voia.

Resemnațiune, suppunere întrégă, sacrificiŭ de voințʼa sa.

Residință, vd. *Reședință*.

Resințimint, aversiune.

Resistere, (—*stere*), à nu cede impresiunĭ unnĭ corp, stà contră, à se oppune.

Resistință, opposițiune.

Resoluțiune, determinațiune; *jurispr.* dissoluțiune, rescisiune; *med.* dissipațiune à uneĭ înflături; *phys.* reducțiunea unuĭ corp în starea sa primordiale prin divisiunea și separațiunea părților.

Resolutivĭ, *pharm.* remedie proprie à resolvi cu încetul diverse înflături, precum alcalile, diverse ape mineralĭ s. al.

Resolutor, *jurispr.* carc possede vertutea de à resolvì vre-un act.

Resolvinte, (—*vens*), care resolvesce.

Resorbțiune, (—*tĭo*), absorbțiune de à doua óră.

Respect, deferință, summissinne voluntară.

Respectabile, de respectat.

Respectare, à adduce respect.

Respectiv, relativ, care se referesce la fiă-care în parte.

Respectos, care ține respect.

Respirabile, (—*lis*). care se póte respirà.—*Respirabilitate*, calitatea respirabilelnĭ.

Respirare, (—*rare*), à attrage aerul în pept și à lŭ respinge apoĭ.

Respirațiune, acțiune de à respirà. Respirațiunea întroduce în plămănĭ aerul atmospheric și pune materialile sângeluĭ (sânge vînos

www.dacoromanica.ro

ammesticat cu lymph'a și chylul), în contact cu acest aer, pentru à completà hematosea și à dà licidului calitățile vivifăcătóre proprie sângeluĭ arteriale. Organele carĭ aŭ acéstă funcțiune, sunt *plămânĭ*, la mammifere, passerĭ și reptilĭ, *branchiele*, la passerĭ și mollusce, *trachëele* la insecte. La hom respirațiunea se face: *pharyngele* primesce aerul din gură s. din fossele nasalĭ și lŭ transmite *laryngeluĭ*, acest'a lŭ dă *trachëeĭ arteре*, divisă în doue canalĭ numite *bronchie*, carĭ, ramificându-se în infinit formédă plămâniĭ unde merge aerul că se purifice sângele. Mecanismul respirațiuniĭ constă cu totul în miscările successive de contracțiune s. de dilatațiune à thoraceluĭ s. peptulŭĭ și în urmarea plămânilor însișĭ, miscărĭ carĭ produc successiv aspirațiunea și espirațiunea aeruluĭ atmospheric. Miscarea respirațiuniĭ este prin urmare compusă de doue timpurĭ, acel'a prin care aerul este întrodus în plămânĭ (*inspirațiune*), și acel'a prin care este rejectat aflară, (*espirațiune*).

Respirator, care servesce la respirațiune.

Responsabile, care este cautor de cv.—*Responsabilitate*, calitatea responsabilelui.

Responsiune, pensiune plătită de ecestriĭ de Malta către ordinea din care făceà parte.

Ressort, (fr.) *phys.* putere elastică.

Resuscitare, (fr.) à revocà, reduce la viéță.

Restabilire, à pune în prim'a stare.

Restaurent, (fr. pr. *restoran*), stabiliment de măncare (birt).

Restaurare, (*instaurare*), à restabilì, restitui.

Restaurațiune, (*instauratĭo*), acțiune de à restaurà; *hist.* stabilire a uneĭ dynastie vechie. Se dice particular de Stuarțĭ în secl. 17 și de Bourboni în secl. 19.

Reste, (fr. pron. *rest*), remas, remășiță.

Restio, *botn.* typul genuluĭ restiacëelor, (*restiaceae*), familiă de plante monocotyledonëe stabilită de L. C. Richard, carĭ cresc dincollo de linë'a tropicale, cel maĭ mare număr în N.—Hollanda.

Restituire, (—*tuere*), à întórce ceaa cè a fost luat, à redà, restabilì, repará.

Restituțiune, (—*tĭo*), acțiune de à restitui.

Restrictiv, care restrînge, limitédă.

Restricțiune, acțiune de à restrînge, circunscripțiune; *phys.* restabilirea unuĭ corp elastic, care după cè a fost cătva timp în stare de contracțiune, revine apoĭ în starea sa naturale.

Resultare, (—*tare*), à eșì, urmà din cè-va.—*Resultat*, ceaa cè resultă.

Resumere. (—*mere*), à presintà în scurt, în puntele principalĭ, uă oratiune, argument s. al., à recapitulà.

Resumpțiune, acțiune de à resume și effectul.

Resurrecțiune, (—*ctĭo*), înviuare.

Retentum, (lat.) articlu ne espres în uă sentință, care însă nu încetédă à face parte dintr'insa și à și avé esecuțiunea.

Reticință, (—*centĭa*), ommissiune de ceaa cè căută à se dice;

www.dacoromanica.ro

rhet. figură prin care oratorul se întrerupe în mediocul vorbiriĭ și părăsind propusul cè începusse, trece la alte lucrurĭ.

Retină, (*—na*) s. *amphiblestroidă*, a treia și cea maĭ internă din învelișele membranóse ale ochiuluĭ, formată de partea pulpósă s. medulară a nervuluĭ ochiuluĭ, ședinț'a principale a visiunĭĭ.

Retinită, inflammațiune a retineĭ characterisată prin photophobiă, scăpărate lumiuóse, sensațiunea uneĭ tensiunĭ maĭ mult s. maĭ puțin penibilĭ în globul ochiuluĭ cu contracțiuuea pupileĭ s. al. — Contră dînsa pediluvie sinapice (apă caldă căt se póte sufferĭ cu 50—60 gramme făină de mustar, à se ține pedile 8—10 minute), seta la uucnlă s. al.

Retortum, arbure de Peruvia, *acacia à tirebouchon.*

Retour, (fr.) mers contrar celluĭ d'ăntiiŭ, întors.

Retractare, (fr.) à retrage, deprobă ceaa cè se stabilisse, dissesse.

Retracțiune, *med.* contracțiune, scurtat al uneĭ părțĭ.

Retribuțiune, resplată.

Retroactiv, care lucrédă ass. trecutulnĭ. Se dice tot-deuna allături de *effect.*

Retrocessiune, cessiune, remissiuue à dreptulnĭ cè ni se cessesse.

Retrograd, (fr.) care voiesce à restabilĭ trecutul. *N. us.*

Retrogradare, à merge îndărăt. — *Retrogradațiune*, acțiune de à retrogradă.

Reuchlinică, vd. *Erasmică.*

Reumametru, *phys.* instrument pentru à măsura repeditatea unuĭ curinte.

Reuniune, (fr.) unire la un loc, adunătură. *N, us.*

Reunire, (fr.) à aduna la un loc.

Reveil-matin, (fr.) horologiŭ pentrŭ à desteptă diminéța.

Revelare, (fr.) à declară ceaa cè erá secret, discopperi. — *Revelațiune*, acțiune de à revelă.

Reverință, (*—rentĭo*), respect, veneratiune.

Reversiune, (*—sĭa*), *jurispr.* întórcere s. drept de întórcere cè are donatorul la bunurile dăruite de sine căud donatarul móre fără copiĭ.

Revisiune, acțiune de à revedé.

Revisit, (lat.) se pune pe dosare cà se indice că s'a făcut revisiune prin unul din consiliariĭ camereĭ computelor.

Revocare, (*—care*), à rechiămă. — *Revocatiune*, acțiune de à revocă.

Revoltă, vd. *Revoluțiune.*

Revoltare, à pune în revoluțiune.

Revoluționar, părtén, autor al revoluțiunĭĭ.

Revoluțiune, (*—tio*), rescólă, turbnrare; *astr.* întors periodic al uneĭ stelle la puntul de unde plecasse.

Revolutive, medicaminte carĭ aperă uă revoluțiune.

Revulsiune, acțiune de à întórce humorile din uă parte à corpuluĭ pre alt'a.

Revulsive, medicaminte carĭ causédă uă revulsiune.

Rhapsodĭ, (*ῥαφωιὰς* din *ῥαπτεὶν ἀοιδὴν* s. *ῥάδος*, s. al. vd.

www.dacoromanica.ro

Bernhard Griech. Litt. Gesch. I), cântătorĭ în Grecia primitivă carĭ esecută cânturĭ epice, proprie s. streine, în mod epic recitativ s. poeţiĭ carĭ le făceà autorĭ aĭ acestorĭ cânturĭ, (ast-fel Homer după Platone ῥαψῳδεῖ πνρωὶν Iliadea şi Odyssea. Rhapsodiĭ formà uà corporaţiune numerósă şi considerată, îmbrăccaţĭ în vestimînt rosiŭ pentru Iliadea, violet pentru Odyssea, în mână uă uuia (ῥάβδος, σῖδκος, σκῆπτρον). după Disseu, symbol al professiuniĭ de poet, căderă cu scrierea cânturilor luĭ Homer şi respîndirea lor. De dînsiĭ, între alţiĭ O. Müller (Griech. Littera. tnrgesch. I p. 54 sqq). Welcker, Der epische Cyclos.

Rhazut, *botn.* plantă din familĭa aristolochëelor.

Rhëadină, (din lat. *rheas*) *chem.* materiă colorante à macuiuĭ sălbatic, (*erraticum papaver*).

Rheină, *chem.* substanţă estrassă din rheŭ.

Rheometru, galvanometru.

Rhetor, cel cè professéţă, predă rhetoric'a.

Rhetorică, artea de à vorbi bine s. artea de à convinge. Vd. Lefranc Rhet. (Par. 1853) p. 4.

Rheomametru, *phys.* instrument pentru à măsurà repeţitatea unuĭ currinte.

Rheumatism, (gr.) se numesce, în usu! vulgar, durerĭ vage, nevralgiă. Propriŭ des. uă affecţiune essinţicale mobile care aggrede maĭ ales părţile fibróse alc junctnrelor şi muschiĭ, characterisată prin uă durere maĭ mult s. maĭ puţin viuă (cu neputinţă s. difficultate de à miscă partea affectată) la care se unesc addesé symptomate inflammatorie. — *Rheumatismale*, care perţine rheumatismuluĭ.

Rheŭ, (*rheum*, fr. *rhubarbe* din *rha barbarum* s. gr. *rha* şi *barbaros*), plantă herbacëă de China, Asia septentrionale, Tartaria, Siberia s. al.

Rhexis, (gr.) *med.* ruptură à uneĭ vine, à unuĭ abces.

Rhicnose, *med.* crispaţiune à pelliĭ cu subţirire à corpulnĭ.

Rhinalgia, (gr.) *med.* durere de nas.

Rhinanth, (—*thus*, *alectorolophus*), gen din familĭ'a scrofulariatelor, conţinînd plante herbacëe cu rădăcin'a drèptă, fóie simple şi oppuse, caliciŭ inflat cu 4 dinţi, florĭ marĭ.

Rhinocer, (—*ros*),—bine *rote*, gen de pachyderme conţinînd animalĭ marĭ şi difformĭ de uă putere estraordinară din părţile fórte calde ale Asieĭ şi Africeĭ, maĭ ales din Indicle Orientalĭ, Abyssinia, insulele Sondeĭ s. al.

Rhinolophiŭ, (gr.) gen de cheiroptere.

Rhinomacer, *nat.* insecte din ordinea coleopterelor, secţiunea heteromerelor, tribnl cdemeritelor sunt mice şi se găssesc pre florĭ în Europa meridionale şi Barbaria.

Rhinoplastiă, (gr.) arte de à reface nasul. Se taiă de pre frunte uă porţiune de pelle după form'a nasuluĭ, al cnĭ ambit (contrur) este luat pre uă buccată de hărtiă s céră. Acéstă peliculă, care se ţine numaĭ între ochĭ, se asterne întórsă preste partea ruptă (sur le tronçon) à nasuluĭ. Celle doue pellĭ, puse în contactu prin punturĭ de sutură, se unesc şi formédă un fel de insit. Preste 25 ḑile uniunea

www.dacoromanica.ro

este completă. De acéstă methodă, numită *method'a indiană* (è dată de Indianĭ) differesce *method'a italiană*, numaĭ pentrucă taiă pellea de pre suprafaç'a anteriore şi internă a braţuluĭ. Este tot-deuna necessar cà buccat'a plăntată se communice cu partea deunde este împrumutată până când cicatricaţiunea este completă. (Bouill. Vd. ejusd. art. *Plastique*.)

Rhintonică, buccĭţe de théatru, speçă de atellane, date de Rhinton dela Tarent. Cous. Lorentz De Tarentt. rebus, p. 26 sq.

Rhipiptere, (—*ra*), ordiue creată de Latreille, conţinînd insecte mice, vecine de diptere.

Rhizophorĕe, (din *rhizophora*) familiă de plante dicotyledone, monopetalĭ hypogine, conţinînd arburĭ şi arbureĭ essoticĭ.

Rhizosperme, (gr. fr. *rhizospermes*, *marsiliacées*, *salvinées*), familiă de plante eryptogame.

Rhodiacon, speçă de emplastru descris de Gallian.

Rhodită, pétră care prin culórea şi form'a sa sémănă uneĭ rose.

Rhoditis, *nat.* pétră à cellor vechĭ pre care Pliniŭ o pune între geme şi care este de culórea roseĭ. Acest'aşĭ numc s'a dat quartzuluĭ hyalin rosă.

Rhodiŭ, (—*dĭum*), metal care n'a fost încă găssit decât allegat cu platin'a.

Rhodoracĕe, *botn.* plante ale căror charactere constă în un caliciŭ divis persistinte, corolă inserată pre basea caliciuluĭ, monopetale s. lobată, stamine în număr determinat, distincte, inserate pre corolă în generile monopetalĭ şi lipită de b. sea caliciuluĭ în generile apprópe polypetalĭ, un ovar superior cu stylul unic, stygmată simplă, addesé capitată. Florile lor sunt de ordinar dispuse în corymbe assilare şi termiualĭ.

Rhoeas, vd. *Rhyas*.

Rhogme, (gr.) *chir.* fractură à caluleĭ, care constă în uă dispicătură lungă, strîmtă şi superficialc.

Rhomb, (—*bus*), *geom.* paralelogram ale cuĭ doue ăughiurĭ sunt obtuse, doue acute, laterile egalĭ. Şi *losange* s. *lozange*.

Rhomba, balsam de Madagascar.

Rhomboid, *geom.* figură rectiliniă cu douc ănghiurĭ acute doue obtuse şi patru laterĭ oppuse şi paralele.

Rhomboidale, *anal. botn.* cu patru ănghiurĭ, doue acute, doue obtusc, respectiv oppuse.

Rhopalic, (*vers*), *metr.* vers ale cuĭ vorbc se succed mărindu-se cu uă silabă, *euryalic*.

Rhumapir, *med.* nume dat frigurilor rheumatismalĭ.

Rhyas, (gr.) *med.* scurgere continuă de lacrime, causată de diminuţiunea s. consumpţiunea caruncule lacrymalĭ.

Rhyncopriŭ, (—*prion*), *nat.* nume generic al arachnidelor carĭ compun genul argus.

Rhyncose, *botn.* plantă vivace de China. Formédă un gen în diadelphi'a decandriă.

Rhyncothec, *botn.* arburel de Peruvia ale cuĭ charactere suut: un caliciŭ de cincĭ folióle oblunge, terminate prin un vîrf în subulă, celle doue inferiorĭ maĭ marĭ; nicĭ uă corolă, ḑece stamine, cincĭ ovare oblungĭ velate cu stylul scurt,

www.dacoromanica.ro

unite prin basea lor și terminate prin stygmate dese. Cinci capsule sessilĭ, oclate, terminate prin côde, separându-se prin base, dischidîndu-se prin partea internă și conținînd fiă-care uă sămință oblungă. Acest arbure formédă un gen în polyandri'a pentagyniă.

Rhyncograph, pictor de obiecte vulgare.

Rhyptic, numesc unii humoriști medicamintele privite de dînșii că proprie à attrage (entraîner) humorile viscóse s. corupte adherinți la vre-uă parte à corpuluĭ, *detersiv*.

Rhythm, (gr.) număr, cadință, măsură; *metr.* successiunea regulată à acelor'așĭ timpurĭ, à aceloraș pede; *mus.* differință resultante în miscărĭ din ințél'a s. lenitudinea, din lungimea s. brevitatea timpuluĭ pus spre à le deplini; *med.* proporțiunea pulsațiunilor. La ceĭ vechĭ rythmul era, pentru musică și poesiă, ceaa cé numim astădĭ măsură, ad. uă miscare successivă și snppusă la uérecarĭ proporțiunĭ.

Rhythmic, care perține rhythmuluĭ. *Musică rythmică*, care este ordinată cu uă symetriă perfectă în membrele din carĭ se compun periódele sélle.

Rhytindose, (gr.) *med.* depressiune à globuluĭ ochiuluĭ.

Rhythmopeă, (gr.) numiă ceĭ vechĭ partea arțiĭ musicalĭ care privia legile rhythmuluĭ.

Rhyzosperm, (gr.) *botn.* gen de plante, fr. *notelée*.

Ribauls, *comm.* telă, pînză de sylin (*xylinum*) de Indie, de ordinar albă.

Ric-à-ric, (fr.) la riguros, cu tótă esactitatea.

Ricati. (*equațiune de alg.*) equațiune differințale de prim'a ordine. cu doue variabilĭ, propnsă de comitele R. în 1720.

Ricercata, (ital.) *mus.* speçă de fantasiă, de preludiŭ.

Ricinată, *chem.* sare din acid recinic, și uă base.

Ricinic, (*acid*), acid estras din untul de ricin.

Rictus, (lat.) larg dischis al gurei.

Ridicul, (—*diculus*), de rîs, risibile.

Rifleman, carabina, pedestru anglu.

Rigondon, vd. *Rigodon*.

Rigid, (—*dus*), anster, sever. —*Rigiditate*, austeritate.

Rigodon s. *Rigandon*, (după Rigand inventorul), *mus.* modulațiune și danț de uă miscare letă (veselă) care se divide de commune în done iterațiunĭ. Vd. și Bouillet.

Rigóre, (—*gor*), asprime severitate.

Rigorism, morale pre severă. — *Rigorist*, pre sever în preceptele sélle.

Riguros, (—*gorosum*), care are rigóre, care se face cu rigóre.

Rimă, (din *rhythmos*), uniformitate de sunet la finele à doue s. maĭ multe versurĭ.

Rinforzando, (ital.) *mus.* indică necessitatea de trecere pre nesințite dela piano la forte.

Ripieno, (ital.) *mus. plin, împlut.* Arrattă că partea înaintea cuĭ stă caută à fi esecutată în chor s de tóte instrnmintele.

Rit, (—*tus*), modul cum se prac-

www.dacoromanica.ro

tică *riturile*, s. cerimoniele nueĭ religiunĭ, formulele şi usurile lithurgieĭ.

Ritardando, (ital.) *mus.* întărdiând. Desemnă uă miscare din cè în cè maĭ uşiòră.

Rituale, libru al bisericeĭ care arrattă ordinea şi form'a cerimonielor carĭ cantă a se observà la celebraţiunea serviţuluĭ divin in uă biserica particulară, în uă diocese, in nă ordine religiòsă.

Ritualism, descriptiune, tractat, systemă şi rituiă.

Rivale, (—*lis*), concurrinte, cel cè pretinde acel'aşĭ lucru cu altul şi i lŭ dispută.

Rivalisare, (fr.) à disputa de merit, de talent, cu cnv.

Rivalitate, (—*tas*), concurrinţă, pretenţiune à maĭ multor persòne la acel'aşĭ lucru, emulaţiune.

Robert, se num. uu bărbat care se lassă à se couduce de consórtca sa, allusiune la regele Robert care împinse pre departe paciinţ'a-maritale.

Robertine, (fr.) these de bac. calaureat, după numele luĭ Robert Sorbon.

Robust, (—*tus*), tare, viguros (vîrtos).

Rococo, rĕu gust al arţiĭ, numit după un gen de ornament, de styl şi de desemn al schòleĭ de sub Ludovic XV şi XVI.

Roelmas, (pron. *rulmas*), basmale de sylin dc Indie.

Rogat, (lat. ad. *qui rogat*) *eccl.* speçă de commissiune prin care rògă cnv. pre nn judecător de biserică din altă diocesă à permite să trécă unul din suppuşiĭ sei in cea altă diocese din caus'a unuĭ matrimoniŭ început cu uă persònă care este domiciliată accollo.

Rogaţiunĭ, rugăciunĭ publice însoţite de processiunĭ, cè se fac în biseric'a romană pentru bunurile pămîntuluĭ în cellc cincĭ ḑile carĭ preced ascensiunea. Sunt instituite de St. Mamert în 468 s. 474.

Roger-bontemps, (fr.) hom care nu cugetă decăt la plăcerĭ.

Rohwand, (germ.) substanţă minerale compusă de carbonat de calce şi de fer, de culòre albă adumbrită cu cenuşiŭ s. roşiat, de uă strălucinţă intrósă, numită şi *Wandstein* s. *ankérite*.

Rokai s. *Kirmaè*, charactere ale scrierĭĭ currinţi à Musulmanilor şi Arabilor în literele lor missive, compturile lor s. al.

Rol, (fr. lat. *partes*), partea uneĭ buccă{e thëatralĭ cè un actor caută se sciă şi se espună.

Romaică, (*limbă*), limb'a Grecilor din imperiul roman de Occidinte (*ῥωμαϊκή* s. *ἁπλορωμαϊκή ηλῶσας*), şi à Grecilor actualĭ. Maĭ multe la Bachr Gesch. der roem. Litt. I p. 19.

Roman, nume cu care poeţiĭ provençalĭ (Troubadours) desemnă, la ḑumătatea secluluĭ X (960) limb'a lor; appoĭ deuominaţiune à uericariĭ poeme scrisse în limb'a romană (vd. *urm*). Astădĭ historiă fictivă, scrissă în prossă, uude autorul cantă à escită interessea saŭ prin disvolţarea passiunilor saŭ prin depingerea moralilor saŭ prin singularitatea eventurelor pur imaginare. Cons. Lefranc Littérat. I. Marmontel Elém. de littér.

Romană, (*limbă*), sub Romanĭ limb'a popornluĭ, (*lingua romana, rustica, vulgaris plebeja*, opp. *lin-*

www.dacoromanica.ro

gua nobilis, classica în timpul Carolingilor *l. latina*).

Romanice, (*limbe*), limbele formate din limb'a latină. Ass. originiĭ, respîndiriĭ și formațiunĭĭ lor vd. Ronamy in Mém. de l'Academ. des Inscriptions et de belles-lettres XXIV. p. 603 sqq. L. Raynouard în Introduction la Choix des Troubadonrs t. I. II. Lex roman. t. I p. XIII sqq. Comp. ejusd. Grammaire comparée des langues de l'Europe latine (Par. 1821) și Roquefort Glossaire de la langue romane. (Par. 1808). Georg. Cornewall Lewis, An essai on the origin and formation of the Romance language, containing an Examination of L. Raynouards Theory of the Relation of the Italian, Spanih Proveucal and French to the Latin (Ox ford 1835). In genere Dietz Grammatik der romanischen sprachen (Bonn.)

Romanist, autor de romane (fr. *romancier*.)

Romantic, califică locurile, tarcturile (paysages), carĭ rechiamă imaginațiunii descripțiunile poeților și romanelor.

Romescot, denarul Sănțuluĭ Petru. la Anglĭ.

Romicole, (fr. termin al luĭ Rabelais), suppus curțiĭ Romeĭ.

Rondeau, (pron. *rondò*), mică buccată de versurĭ propriă fraucesilor, compusă de 13 versurĭ, pre done rime cu uă pausă la versul al cincilé și una la al optulé și al cinĭ prime vorbe (s. prim'a vorbă) se repetesc după versul al optulé și după ultimul, fără à participe la vers. Form'a acestuĭ fel de poesiă e variat addesé. *Rondeau redoublé*, este compus de un număr uére-care de strophe egalĭ între dînsele și carĭ depind de numărul versurilor cé conține prim'a strophe. Form'a sa cea maĭ ordinară sunt patru strophĭ, urmată de cincĭ altele din carĭ primele patru se termină fiă-care prin un vers din prim'a strophe și când, prin acest medloc, acéstă strophe è cu totul repetită, se adaugă uă ultimă, *mus.* buccată de musică instrumentale à cuĭ primă strophe se repetă la fiă-care din celle-alte strophe. Când è vorb'a de uă buccată de symphoniă, de sonată, se dice *rondo* (ital.)

Rosà, (—*sa*), trandafir.

Rosata, *chem.* sare din acid rosacic și uă base.

Rosbif, (augl. *roast boef*), bouŭ fript, friptură de bouŭ. Buccătariĭ francesĭ numesc astfel și partea de diudărăt à unuĭ mel, berbece, căprior s. al. friptă. *Un rosbif de chevreuil.*

Rosso antico, (ital.) una din celle maĭ frumóse marmurĭ, roșiă ale cellor vechĭ, trassă din Egypt.

Rossolis, (ital. *liquore rosso*), speçă de liquóre făcută de rachiŭ, sachar și uére-carĭ perfumurĭ.

Rotațiune, (—*tio*), învîrtire în rotund cà uă rótă; *phys.* miscarea unuĭ corp assupra sa însușĭ.

Rug, (—*gus*), grămadă de lemne pre carĭ se ardeà (*cremare*) morțiĭ, la R. Locul unde erà pus se numià *ustrinum, ustrina.* După cè se aruncasserà florĭ, coróne s. al. preste lemne, le aprindeà, și în una cu plângerile, vărsà preste dînsele vin și parfumurĭ, (*odores, liquores, unguenta*).

Rubificanți, medicaminte carĭ

www.dacoromanica.ro

applicate pre pelle, ĭ causéḑă inflammaţiune şi rosiélă.

Rubiacëe, (după genul typ *rubia*), familiă de plante dicotyledone monopetalĭ, conţinînd arburĭ, arbureĭ, rar herbe, ale căror cbaractere constă în un caliciŭ simplu, monopbyl, cu limbul superior mai rar întreg, caduc s. persistinte, corolă regulată, de ordinar tubulósă, în stamine în număr determinat, un ovar maĭ addesé inferior, styl unic şi maĭ rar duplicat stygmată maĭ tot-deuna dupla.

Rubrică, (—*ca*), se ḑice de ordinar vorbind de title carĭ sunt în libri de drept civile, de drept canonic, pentru că altă-dată se scrieà cu roşiŭ.

Ruină, (—*na*), sfărămături ale unuĭ edificiŭ, uneĭ urbĭ derîmate.

Ruinare, (fr.) à pune în ruine.

Rustic, (—*cus*), cămpén, ţărrănesc. — *Rusticitate*, simplitatea, ruditatea ţărrănéscă.

Rutacee, (după genul typ *ruta*), familiă de plante berbacëe s. frutescinţĭ cu foie alterne, simple, divers lobate s. decompuse, maĭ rar întrege, fórte addesé însemnate cu punturĭ translucide, cu s. fără stipule s. offerind în locul lor diuţĭ setiformĭ, caliciŭ libru, persistinte, petalĭ în număr egale divisiunilor caliceluĭ. Florile lor perfecte, regulate, în genere hermapbrodite cresc în corymb s. în racemĭ (fr. *grappes*), printre foie s. pre vîrful ramurelor.

Ruyder, vęchiă monnetă de Hollanda.

www.dacoromanica.ro

S.

S, a 19-a literă. Că numerale vală, la R. 70, cu uă trăssură d'assupra 70,000; la Greci $\sigma' = 200$, $'\sigma = 200{,}000$, $5 = 6$. In evul mediŭ 7, S.=7000. Că breviaţiunĭ desemnă la R., *Sanctus*, S. J. *Sacrum Jovi*, (consecrat luĭ Joue); S. M. *Sacrum Manibus;* (consecrat manelor); S. P. Q. R. *senatus populusque romanus;* (senatul şi poporul roman); S. D. *salutem dicit;* S. Q. C. *senatusque consultum;* S. C. A. *senatusconsulti auctoritas.* (Cic. ad Div. VIII, 8). In musică stă pentru *solo.* — In formulele physice denotă sulfur; Si, *silicium*, Sr. *strontium.* In calendare *saint* s. *soleil;* în calendarul republican *sestidĭ* s. *septidi.* Pre monnete arrattă că aŭ fost fabricate la Troyes.

Sabbat, ultim'a dĭă săptămăneĭ la Judeĭ. — *Sabbatic*, (*dĭ* — dĭ'a sabbatuluĭ, (*an* —). al 7-lé an.

Sabadilla, *botn.* speçă de veratru originar din China.

Sabaillon, vin alb săchărat, băutură în Italia.

Sabatelo, *botn.* speçă de burete commestibile de Lanquedoc.

Sabath, nouembre la Hebreĭ.

Sabaudique, (*poudre*), pulbere dată de Juncker.

Sabeism, sabaism, sabism, religiune a Magilor şi Guebrilor al cuĭ obiect erà adoraţiunea sóreluĭ, a foculuĭ şi astrelor.

Sabellianism, doctrin'a luĭ Sabelliŭ, systemă de credinţă în un singur Dumneḑeŭ care se revelă sub treĭ numinĭ.

Sabina, (—*na*, *herva*, *juniperus sabina*), speçă din genul juniperuluĭ, conţinînd un arburel alpin şi orientale divis în maĭ multe varietăţĭ. Foiele sélle sunt aşĭa de acre că cingură applicaţiunea lor pre pelle o inflammă.

Saccharată, *chem.*, sare din acid sacharic şi uă base.

Saccharicol, calificà ţărrelle unde se cultivă calamul de sachar.

Saccharolactată, *chem.* sare din acid sacholactic şi nă base.

Saccharometru, *chem.* instrument pentru à măsură saccharul conţinut în uă substanţă.

Saciforme, în formă de sac.

Sacchogumită, *chem.* principiŭ saccharat al glycyrrhizzeĭ.

Saccomys, (*diplostoma*), mic animale, rosator de America, din divisiunea claviculatelor.

Sacculus, nume dat uneĭ terebratule.

Sacerdotale, (—*lis*), relativ la, care ţine de preot.

Sacerdoţiŭ, (—*tium*), devinitate sacerdotale, collecţiunea preoţilor uneĭ religiunĭ.

Sacki s. *sacqui*, speçă de bere de ores în Indie şi Juponia.

Sacrament, (—*tum*), semn visibile al graţieĭ nevisibilĭ instuit de Dumneḑeŭ pentru santificaţiunea hómenilor. — *Sacramentale*, care perţine unuĭ sacrament.

Sacrificabile, propriŭ de sacrificat.

Sacrificare, à face sacrificiŭ.

Sacrificiŭ, (—*cium*), offerinţă cu uére-care cerimoniă.

www.dacoromanica.ro

Sacrilegiŭ, (—*legĭum*), profanaţiune à lucrurilor sănte.

Sacro, particula care se unesce cu vorbe de anatomiă cà se arratte relaţiune cu *os sacrum*.

Sader s. *sadder*, libru care conţine religiunea Guebrilor s. Parsilor.

Sackongar, regele mării, capul piraţilor scandinavĭ.

Sagace, (—*gax*), care are sagacitate.

Sagacitate, (—*tas*), perspicacitate, pătrundere de spirit (iscusinţă), prudinţă.

Sagitale, (*sutură*), *anat.* sutur'a calneĭ formată de articulaţiunea parietalilor.

Sagul, (—*lum*), vestimînt militar al Romanilor.

Said, chărtiă egypţiană.

Saiga, patruped antilop dela Nord.

Salisburi, arbure de China.

Saliva, (—*va*), humóre apósă secretată de glandulele salivare.

Salivare, (*glandule*), s. *apparat salivar*, se num. treĭ parechie de glandule asseḑate de fiă-care parte à gureĭ; *parotidile* în cavitatea articulaţiunii massileĭ, *submassilarele* pre partea de ḑeos à gureĭ, *sublimbalile*.

Salon, (fr.) casă mare pentru à priimi.

Salsola, (—*la*), *botn.* typ al genuluĭ *salsolĕelor*, din famili'a atriplicĕelor.

Salutare, (—*ris*), măntuitor.

Salutare, (—*tare*), à da un semn esterior de civilitate (cuĭva). — *Salutaţiune*, acţiune de à salutà. *Salutaţiune angelică*, rugăciune la S-ta Vergine, care începe cu vorbele: *Ave, Maria, gratia plena*.

Sanipa, palm apos de Guiana.

Samscrit, vd. *Sanscrit*.

San-benito, vestimînt cu care îmbrăccà victimele incisiţiunii în Hispania şi Portugalia.

Sanctificare, vd. *Sănţificare*.

Sancţiune, (—*tio*), confirmaţiune legale dată unuĭ act emanat dela nă autoritate.

Sanctuar, (—*rĭum*), la Chrestinĭ locul din biserică unde este altarul.

Sandaliŭ, (—*lĭum*), încălţămînt la femĕele grece, care constà din uă talpă legată pre pede până la genuchiŭ cu curelle şi inelle. Astădĭ purtate de călugărĭ.

Sandwich, (angl.) buccată de pâne copperită cu unt şi siuncă.

Sanglargan, preparaţiune medicinale de China pentru à opprì sângele.

Sanidin, *miner.* speçă de feldspath vitros.

Sanitar, care privesce sănătatea.

Sanscrit, *schanscrit*, *sanskret*, *samskrit*, *samskrutan*, (*limb'a sănţă*, *perfectă*), limb'a Indiilor, dela concisiţiunile Mahomedanilor remasă mórtă şi studiată numaĭ de preoţiĭ Brahmanĭ. *Pali*, *praecritul*, *limb'a cawi* şi limbele indo-européne sunt fiie ale sanscrituluĭ. Assupra acesteĭ limbe Fr. Schlegel, Ueber die Sprache ŭ die Weishcit der Indianer, Grammatic'a luĭ Bopp. Ass. literatureĭ Weber, Vorlesŭngen üb. die indische Litteraturgesch. Pentru relaţiunea sa cu limba latină, Bopp Vergleickende grammatik, J. Klaproth. Aşià polylotta p. 45 sqq. Benary, Lat. Lantlehre; Kennedy, Researches in to the origin and offinity of the principal languages

www.dacoromanica.ro

of Asia and Europa (Lond. 1828), contră care Jäckel în Iahn, s. Jahrbb. der Philol. und Paedagogik XIII, 3 p. 259 sq. XIII p. 80.

Sans-culotte, republican esclusiv, revoluționar din mass'a poporuluĭ.

Sănțificare, à face sănt.

Sănțitate, sfințeniă.

Saison, (fr.) unul din celle patru timpurĭ ecinopțialĭ, annutimp, (*tempestas*).

Saldorija, speță de vardă de Hispania, dissă de Francesĭ și *herbe à olives*.

Salian, passăre de Brasilia, struț american.

Salicianat, eănt de organat lung. de 8 pedĭ.

Salinograd, *chem.* instrument pentru à recunnósce prin greutatea specifică à uneĭ dissolțiuuĭ saline, sarea continută într'iusa.

Sapiință, (—*entĭa*), înțelepciune. Vd. Cursu de limba francesă de G. M. Antonescu I p.

Sapóre, (—*por*), gust recunnoscut prin mediul limbeĭ.

Saphic, *metr.* vers de 12 silabe, la Grecĭ și R., attribuit poeteĭ Sapho.

Saphir, pétră prețiósă, telesiă de ordiuar albastră. *S. orientale*, de un albastru de azur. *S. occidintale*, de un albastru indigo.

Saporific, care perține saporiĭ.

Sarabanda, (hisp.) *mus.* modulațiune și speță de dauț grave, venită din Hispania, care se danță cu crusmate, (*castagnettes*).

Sarcasm, (fr.) luare în rîs amară și insolinte.—*Sarcastic*, care ține de sarcasm.

Sarco-epiplocel, *med.* herniă causată prin căduțul epiplooneluĭ în scrotum unită cu crescătura cărnósă.

Sarcostose, osteosarcose.

Sarcotic, (gr. *σάρξ*), care accelerédă (grăbesce), regenerațiunea cărnurilor, *anaplerotic*, *incarnativ*.

Sardonic, (*rîs*), rîs convulsiv, *spasm cynic*.

Satiră, operă în versurĭ s. prosă făcută pentru à censură viținle, stultiț'a hómenilor s. à le luà în rîs. — *Satiric*, care perține satireĭ.

Satisfacere, (—*care*), à mulțămi. — *Satisfacțiune*, act de à satisfacc, mulțămire.

Saturare, (—*rare*), *chem.* à pune îu uă liquóre uă substanță în destul de mare cantitate că se nu maĭ pótă absorbì alt'a, à ĭ dà cătă cantitate póte luà din acea substanță.

Saturațiune, *chem.* acțiune de à saturà. Se dice când doue principie ale unuĭ corp binar, fiind satisfăcuți în affinitățile lor reciprócc, nicĭ unul din aceste principie nu se maĭ pótc unì cu uă nouă cantitate à celluĭ-alt.

Scalen, (gr.) *geom.* se num. *triănghiŭ scalen*, un triănghiĭ ale cui tóte laterilc și ănghiurile sunt inegalĭ.

Scalpel, (din lat. *scalpo*), *chir.* instrument pentru dissecțiune.

Scapulară, des. în anat. diverse artere: *scap. superióre*, arteră care nasce de ordinar din thyroidian'a inferiore și se affiă tot-deuna pre partea posteriore à *claviculeĭ*; *scap. inferiore*, uă ramură procurată de arter'a assilară sub subțióră; *scap. posteriore*, uă ramură à părțiĭ esterne, à thyoidianeĭ inferiorĭ, diressă transversale în affară, numită altfel *cervicale trans-*

www.dacoromanica.ro

versă; *scap. commune*, scapular'a internă; *scap. esternă* s. *scap inferiore*, doue ramurĭ cè formèsă scapular' a commune.

Scapulum, (lat.) nsitat de unĭĭ anatomistĭ pentru omoplat.

Scason s. *scazon*, *metr.* vers latin în care al şesselé pede este un iamb, al şéptelé un spondeŭ. Altfel este că versul iambic.

Scenă, (—*na*), partea thëatruluĭ unde actoriĭ fac representaţiunea.

Sceptru, (—*trum*), primitiv baston pre care purtà regiĭ şi generalii, apoĭ deveni un ornament regale şi semn al puterĭĭ suverane.

Scherlievo, vd. *Syphilis*.

Schismă, (—*ma*), se ḑice particular de separaţiunea produssă în consecinţă de diversitatea de opiniunĭ între persòne de aceaaşĭ credinţă, de aceaaşĭ religiune.

Schorl, (germ.) nume generic pentru maĭ multe substanţe petròse.

Schunda pana, *botn.* palm de Indie.

Sciaterică, (gr.) se num. gnomonic'a s. sciinţ'a de à dispune un styl, un ac în mod de à indicà hòrele ḑileĭ prin umbr'a sa.

Sciatic, (din gr. *ischion*), care se referesce la còpse s. ossul ischion. Că subst. durere rheumatismale à cuĭ şedinţă este la còpse.

Sciographiă, (gr.) representaţiune à internuluĭ unuĭ edificiŭ. Comp. *sciagraphiă*.

Scioptică, se ḑice de uă spheră s. un glob de lemn în care se affliă uă cavitate circulară unde este pusă uă lenticulă vitreă. Servesce la esperiinţele camereĭ obscure.

Scioteric, *gnom.* se num. *telescop scioteric*, un cadrante horisontale instruct cu un telescop pentru à observa timpul adevărat, ḑi'a s. nóptea, şi à regulà horologiele cu pendul s. al.

Scissiune, (—*sĭo*), separaţiune, divisiune în un Stat, în uă adunanţă publică.

Sclerotică, (gr. *sklerôo*), membrană dură, resistinte, inestinsibile de un alb de mărgăritar, de structură fibròsă, care învestesce în estern globul ochiuluĭ. Comp. *albul ochiuluĭ*, *cornëă opacă*.

Scholiă, (—*lĭa*), *lit.* se numesc note grammaticalĭ s. critice redesse pentru à servì la intelligint'a, la esplicaţiunea vre-unuĭ autor vechiŭ classic, particular à autorilor grecĭ.

Sclerotică, (gr.) s. *cornëă opacă*, s. d. membran'a cea maĭ esternă à ochiuluĭ, dură, albă cam vînătă strălucinte (nacré), în care este inserată cornë'a.

Scopolia, nume al multor generĭ de plante după numele naturalistuluĭ italian Scopoli.

Scrupulos, (din *scrupulus*), esact, minuţios.

Sculptare, (*sculpere*), à tăià imaginĭ în lemn, pétră, metal s. al.

Sculptor, (—*tor*), cel cè sculptèḑă.

Sculptură, (—*ra*), artea de à sculptà. *Sculptur'a antică*, cea disvoltată în frumósele ḑile ale Greciеĭ şi Romeĭ. *Sculptură modernă*, cea născută în una cu pictur'a în Italia, sub pontificatele luĭ Juliŭ II şi Leone X.

Seanţă, (ir.) şedinţă.

Secante, (din *secare*), *geom.* linëă care taiă uă alt'a s. linëă drèp-

www.dacoromanica.ro

tă trassă din centrul unuĭ cerc, care tăiând circunferinț'a este prolungită până când obvine unei tangințĭ la acel'aşĭ cerc.

Secret, (*—tus*), ceaa cè este ținut ascuns, este cunoscut de fórte puținĭ.

Secretar, în genere cel care ajută pre cnv. à şĭ face espediținile, precum epistole, estrasse şi alte operațiunĭ.

Sectă, unĭunea de persóne carĭ urmédă opiniunile s. massimele vreunuĭ doctor s. magestru particular theolog s. philosoph.

Secțiune, porțiune din un lucru divis; *geom.* locul unde linëc, planurĭ s. al. se taiă.

Sector, *geom.* partea unuĭ cerc conținută între done rade şi arcul închis între dînscle. *Sector astronomic* s *equatoriale*, instrument care servesce à luà cu facilitate differințele de ascensiune drépță şi de declinațiune à doue stelle, când acestea sunt prè marĭ pentru à fi observate cu un ochian nemobile.

Secular, care se face din secln în seclu.

Secularisațiune, acțiune de à face secular un religios, un beneficiŭ, un loc care erà regulat.

Sedative, (din *sedare*), *med.* calificà remcdiele carĭ linistesc durerile.

Sedentar, (din *sedes*), care este de ordinar şedut, închis în repaus.

Sediment, (*—tum*), ceaa cè se depune în uă liquórc.

Sedițiune, (*—tio*), turburare, divisiune, emoțiune.

Seducere, (*—cere*), à face se cadă în errére.

Segment, (*—tum*), *geom.* partea unuĭ cerc conținută între un arc şi chórd'a sa, s. partea unnĭ cerc conținută între uă linëă drépță maĭ micà decât diametrnl, şi uă parte à circnnferințeĭ.

Semi, (lat.) ջumătate.

Seminar, se num. în gcuere un stabiliment destinat à formà clericĭ.

Sèmi-tonică, (*scală*), *mus.* scal'a chromatică compnsă în întreg de semitonurĭ.

Senat, (*—tus*), consiliul bătrânilor (*senes*, *γέροντες*), la R., Romnl alesse din gintea Ramnilor 100 capĭ de familiă în senat (căte 3 din 33 triburĭ şi nnul adans de dînsul) pre carĭ ĭ divise în 10 decnrie căte 10 senatorĭ. Din fiă-care decuriă se alesse apoĭ de nouŭ căte un senator (*decem primi*) carĭ şĭ dà primĭ votul şi la mórtea regeluĭ luà administrațiunea Statulnĭ, erà prin urmare *interreges*, până când se alegéà de senat interreges propriĭ, la carĭ, după priimirea Sabinilor se adansseră 100 alțiĭ din gintea Tațiilor. Lîngă acestia veniră încă 100 Luceres, probabile prin Tarciniŭ Priscu şi acest număr de 300 remase pentru timp lung număr normale. Antiiŭ Gracehu cellŭ june dusse senatul prin uă lex Sempronia la 600 membrĭ, întroducînd 300 ecestri (nu 600, precum stă la Liv. ep. 60), care număr se conservă sub Sulla. Cessare crëă 400 senatorĭ, Antoniŭ 1000, care număr fù mărginit de Augnst la 600. Alegerea (lectio senatus) se făceà ântiiŭ prin activitatea commnne à curielor şi regeluĭ. Priimiții în senat erà, sub primiĭ patru regĭ, patriciĭ; însă Serv. Tulliŭ şi primiĭ consulĭ recepură şi

www.dacoromanica.ro

plebeĭ capabilĭ, speciale ceestri, carĭ se numiră *conscripti* și *adlecti*, toți împrenă *patres* (*et*) *conscripti*. Cons. Hoffner De senatu romano; Molitor Historia senatus Romani (Lovan 1823); Curtii Conradi Commentarii De senatu romano; Czarneki Der roemische Senat; Hüllner, De senatus populique romani aetis (Lips. 1830) și locurile respective în cărțile de histori'a și anticităților romane, principale de Lange, Niebuhr, Mommsen.

Senator, (—*tor*), membrn de senat.

Senatoriale, care perține senatuluĭ.

Senatus-consult, (—*tum*), deliberațiune, decisiune à senatuluĭ, la R., Vd. eè-va Cic. Phil. III 10 ibiq. Lemaire.

Sens, (—*sus*), înțelles, semnificațiune à uneĭ vorbe, uneĭ phrasĭ. Vd. și *Sint.*

Sensibile, care se percepe cu simțurile.

Sensibilitate, dispositiune à spiritului à priimi impressiunea obiectelor. Se ḑice, în physieă, *sensibilitatea unuĭ thermometru* s. al. pentru facilitatea eè aŭ aceste instrumente de à însemnà celle maĭ ușore differințe, celle maĭ ușore variațiunĭ.

Sensoriŭ, (—*rĭum*), *did.* numese philosophii partea creurilor care se privesee cà ședinț'a spiritului și pre care aceștea sunt împărțite.

Sensulitate, attractaeţ̦iune, dare la plăcerile sințurilor.

Sentința, (—*tentĭa*), eugetare morale care este în universale adevărată și lăudabile, însă affară de subiectul la care se applică.

Sentințios, care conține sentințe.

Sentiment, vd. *Sințimînt.*

Separabile, care póte fi separat, divis.

Separare, (—*rare*), à dispărți. = *Separațiune*, acțiune de à separà.

Septante, se ḑice absolut pentru à desemnà ceĭ șeptedecĭ de întrepreți carĭ, după opininea commune, tradusseră din ordinea luĭ Ptolomeŭ Philadelphul cărțile testamentuluĭ vechiŭ din hebrăesce în grecesce.

Septentriune, (—*trĭon*), *cosmogr.* nord. — *Septentrionale*, dela partea septentrinnelnĭ.

Septon, (gr.) s'a unmit de unĭĭ physieĭ azotul pentru à rechiămà în memoriă proprietatea sa principale de à determinà phenomenele putredieiunĭĭ.

Septum, (lat.) numese anatomistiĭ unele închisure membranöse s. carnöse carĭ separă doue cavităţ̦ĭ. Astfel celle doue ventricle ale creurilor sunt separate prin nă închisură medlocià numită *septum lucidum*; celle doue ventricle ale inimeĭ prin ună alt'a ḑissă *septum medium*, peptul și abdomele de diaphragmă, care se numesce *septum transversum* s. al.

Sepultură, immormîntare, loeul de îmmormîntare.

Sequestrare, (fr.) à face sequestru.—*Sequestrațiune*, acțiune de à sequestrà.

Sequestru, (—*strum*), depositiune à unuĭ lucru litigios în à treia mănă; *chir.* porțiune de os lipsit de viață.

Serenissim, titlu de honöre usitat altă dată pentru regĭ. Francia

www.dacoromanica.ro

numiă astfel pre regii Nordului; decând însă numele de *majestate* à devenit commune pentru toţii regii, titlul de *serenissim* à remas suveranilor neîncoronaţi şi principilor de sânge în unele monarchie.

Sergent, (fr.) sub-officiar în uă cohorte de pedestri.

Seriă, (—*rĭes*), şir; *math.* continuitate de mărimi cari cresc s. decresc urmând uére-care lege.

Serios, (*severus*), grave, solid, importante. — *Seriositate*, calitatea seriosului.

Serositate, (—*tas*), *med.* partea cea mai apósă à sângeluĭ.

Serum, (lat.) *med.* humóre apósă galbină care se separă din sângele coagulat şi face parte din chyl.

Serv, (—*rus*), rob.

Serviciu, (—*cĭum*), funcţiunea servitorului (slujbă).

Servile, (—*lis*), de serv, care perţine stării servului. — *Servilitate*, spirit de servitute.

Servire. (—*vire*), à sluji.

Servitor, cel cé servesce (slugă).

Servitute, (—*tus*), robiă.

Sesqui, particulă latină care se unesce cu mai multe adjective şi nnminĭ de chemiă pentru à arrătă nădată şi dumătate din obiect

Sessagesimă, duminic'a care precede cu 15 dile prim'a duminică à carismeĭ.

Sessiune, (—*ssĭo*), timpul în care un corp deliberante ţine şedinţă.

Sestă, (*sexta*), *mus.* al şesselé sunet al gammeĭ. Un'a din celle doue consunanţi imperfecte, numită de Grecĭ *hesacord*, pentrucă intervalul seŭ este format de şésse suncte, ad. de cinci grade diatonice. Sunt de patru speţe; doue consunanţi şi doue dissunanţi. *Sistele consunanţi* sunt *s. minore*, compusă de treĭ tonurĭ şi doue semitonurĭ majorĭ, *s. majore* care constă din patru tonurĭ şi un semiton major. *Sistele dissunanţi* sunt: sist'a diminută din doue tonurĭ şi treĭ semi-tonurĭ majorĭ; *s. superfluinte* din patru tonurĭ, un semiton major şi un semi-ton minor.

Sestante, *astr.* instrument care conţine à 6-a parte din un cerc s. 60 grade.

Sestile, *astr.* se num. *aspect sestile*, intervalul între doue planete distanţi una de alta de 60 grade.

Sever, (—*rus*), *mus.* care are multă esactitate, multă regularitate (strașnic).

Severitate, (—*tas*), rigore (strășnicià.)

Sectuor, *mus.* compositiune cu 6 părţi obligate.

Sforzando, (ital.) *mus.* arrattă necessitatea de à trece pre nesinţit dela piano la forte.

Sfumato, (ital.) *pict.* mod de à depinge medulos şi vag, propriŭ à dà effectul obiectelor pnse la uére-care distanţă şi învelite cu vaporile atmosphereĭ.

Sgrafittă, (ital.) *pict.* speţă de desemn us cu un aculeŭ pre locul unuĭ mur unde s'a applicat uă tinctură cinerĕă (cenusiă.)

Shasta, una din cărţile sacre ale Indiilor.

Sherif, (angl.) officiar municipale însărcinat cu diverse funcţiunĭ de poliţiă şi justiţă.

Shire, (angl. pron. *chaïre*) *geogr.* comitat.

Si, (ital.) *mus.* à şépté notă à gammeĭ dela *ut*, la Germanĭ când

www.dacoromanica.ro

are sunetul naturale și *b* când este alterată de un bemol.

Siaka, *religiune de, lege de*) lege dată Japoniei de *Siaca* s. *Xaca*, care le oppresce licorile forți și de à ommori creature viue.

Sialagog, (gr.) *med.* ptyalalog. — *Sialagogiă*, tractat de sialagoge.

Sialism, *med.* ptyalism.

Sialograph, *med.* care tractédă de salivă.

Siamoase. materiă de sylin, imitațiune à pănțelor de Siam.

Sianco, speță de coquilă.

Sibben, vd. *Syphilis*.

Siberit, *miner.* schorl roșiŭ de Siberia.

Sibilot, buffon al regeluĭ Henric III al cuĭ nume à devenit proverbiale.

Sic, (lat.) indică, în citațiunea unuĭ testŭ, că originalele este attare cum se dă.

Siccativă, *pict.* holiŭ cè se unesce unor culorĭ pentru à le uscà.

Sicelic, (*medicament*), bun pentru à linisti colic'a.

Siciliană, *mus.* danț pastorale și originar din Sicilia à cuĭ modulațiune este în $^6/_4$ s. $^6/_8$ și de uă miscare fórte moderată.

Sicilic, (*—cus*), mic pond roman = $^1/_4$ uncià, $^1/_{48}$ libră.

Siderale, (*—lis*), relativ la stelle.

Siderotechniă, (gr.) vd. *urm.*

Siderurgiă, (gr.) artea de à lucrà ferrul.

Sigmatism, (din *sigma*), multiplicitate de șiurenți în aceaașĭ phrase.

Sigmoiă, (gr.) *anat.* care are form'a uuuĭ Σ grecesc. *Valvule sigmoide s. semi-lunare*, treĭ împletiture membranóse cè presintă orificiul artereĭ plămânare, în ventriclul drept al inimeĭ.

Silentiŭ, (*- tĭum*), tăcere. — *Silențios*, care tace, este în silențiŭ.

Silicară, *nat.* gen de testaceĭ.

Siliciŭ, (*—cĭum*), *chem.* metaloĭd care, combinat cu ossygenul, formédă silicea.

Siliciur, *chem.* combinațiune de siliciŭ cu un metal.

Silo, (hisp.) cavitate făcută în pămînt pentru à conservà grîne s. al.

Silphiŭ, (*—phĭum*), *med.* assa fœtida.

Silvic, (*acid*), *chem.* acid reșinos estras din colophaniŭ.

Simbing, *mus.* micà harpă à Negrilor cu 7 chórde.

Simeri, coquilă dintre volutele luĭ Linné.

Simikion s. *simicon*, instrument al cellor vechĭ cu 35 chórde.

Similar, homogen. *Lumină similară, simplă* s. *homogenă*, după Newton; ale cuĭ rade sunt egale refrîngibilĭ.

Similitudine, (*—do*), assemănare; *rhet.* comparațiune prin care face cnv. să se vadă un raport între doue lucrurĭ de speçe differințĭ; *metaph*, identitate à lucrurilor carĭ servesc à distinge ființele între dînsele.

Similor s. *tombac*, composițiune metalică, ammestic de cupru și de zink.

Simoniă, după magul Simon care voià se cumpere dreptul de à conferi sântul spirit, convențiune illicită prin care dă cnv. s. primesce uă recompensă timpurale pentru un beneficiŭ s. pentru cv. sănt și spirituale.

www.dacoromanica.ro

Simplu, (—*plex*,—*ptus*), care este din una, care nu e compus. *Equaţiune simplă*, aceea în care cantitatea necunnoscută nu are decât uă demensiune, precum x = a+b) e; *mus.* în duple şi în variaţiunĭ prim'a strophe a uneĭ modulaţiunĭ originare.

Simplicitate, (—*tas*), calitatea simpluluĭ.

Simplificare, a face simplu.—*Simplificaţiune*, act. de a simplificà.

Simulacru, (—*crum*), imagine, statuă, representaţiune à divinităţilor false, à uneĭ divinităţĭ în particular.

Simulare, (—*lare*), a se prefacc. — *Simulaţiune*, acţiune de a simulà.

Simultan, care se face în acel'aşĭ minut.

Simultaneitate, essistinţă de maĭ multe obiecte în acel'aşĭ minut.

Sina, serică de China usitată pentru fabricaţiunea gaselor.

Sinapism, *med.* cataplasm pentru à roşi pellea şi à cuĭ base este mustarul (*sinapis.*)

Sincer. (—*rus*), curat, fără artificiŭ, fără străvestit, adevărat, din inimă.—*Sinceritate*, calitatea sincerului, candóre.

Sincipute, (*sinciput*), *anat.* partea anteriore à capuluĭ d'assupra fruntiĭ, (vîrfiul capuluĭ).

Sinecură, (împrumutat dela Anglĭ), dregătoriă fără funcţiune, dér retribuită.—*Sinecurism*, system'a acellor carĭ favorese sinecurele. — *Sinecurist*, cel cè occupă uă sinecuriă.

Sine quà non, (lat.) indispinsabile fără care nu se pótc face nimic.

Singulare, (—*ris*), care este unul de genul seŭ, particular.—*Singularitate*, ceaa cè face un lucru singulare, particularitate.

Sinistru, (—*ster*), funeste, care causédă s prenunţă nefericirĭ.

Sinologiă, studiŭ al limbeĭ s. al. Chincĭ.

Sinoplu, (fr.) suppl. *sinope*, — culóre verde.

Sinters, (germ.) *miner.* incrustaţiunĭ formate de molecule pămintóse carĭ se depun pre suprafaç'a, pre păreţiĭ diversclor corpurĭ.

Sinto, carteà luĭ Confuciŭ, basea sintoismuluĭ.

Sinus, (lat.) *anat.* speçă de cavitate à cuĭ intrare este maĭ strîmtă şi fundul maĭ larg; *math.* linëà drépta dussă perpendicular dela una din estremităţile arculuĭ la raḑ'a care trece prin cca-altă estremitate.

Siphone, (—*phon*), *chem.* canaliclu (ţevă) cu done ramurĭ pentru à transmite uă liqnóre în un vas.

Siphylis, vd. *Syphilis.*

Sire. (fr.) titlu cè se dă imperatorilor şi regilor vorbindu-le s. sciindu-le.

Sirenă, monstru fabulos, ḑumătate femeă, ḑumătate pesce însemnat pentru frumuseţ'a cântuluĭ seŭ.

Sirok s. *siroco*, (ital. *sirocco* s. gr. *sciroô*), *mar.* viut pre Mediteranëa, numit Snd-Est pre Ocean.

Sirop, (*syrupus*), liquóre compusă de suc de fructe, herbe s. floriferte cu sahar s. miere până la nére-care consistinţă.

www.dacoromanica.ro

Sirsacas, materiă de sylin de Indie.

Sistru, (—*strum*), *mus.* instrument de percussiune la Egypțianĭ.

Sitiologiă, (gr.) partea medicineĭ care tractédă de aliminte.

Situațiune, (—*tio*), posițiune, starea în care se află cnv. s. cv.

Sixain, (fr.) mică buccată de poesiă compusă de 6 versuri.

Sivan, lună a Judeilor intre Mai și Juniŭ.

Slargando, (ital.) s. *ralentando*, *mus.* arrattă uă miscare din cè în cè lentă.

Sloop, (angl. pron. *slup* s. *chelup*), ueri-cè nave cu un catart, sub 20 tunuri.

Smack, (angl.) nave anglă pentru pescuit.

Smaleken, materiă care se fabrică la Harlem.

Smalt, (ital. *smalto*), sticlă albastră, compositiune de cobalt infus cu arenă și sare alcali.

Smegmă, (gr.) medicament cè se applică pre pelle.

Smitten, mare maĭmuță de America.

Smorzando, (ital.) *mus.* slăbind progressiv sunetul.

Sociabile, care caută societatea, cuĭ place sociotatea.

Sociale, care privesce societatea.

Socialism, *phil.* sectă nouă care ar voi se organiseḑe societatea pre nă base duplă; communitatea femëelor și à averilor. — *Socialist*, părtén al socialismuluĭ.

Societate, (—*tas*), uninnea hómenilor intre dînșiĭ formată de natură s. prin legĭ. *Societățile populare* s. *patriotice*, adunanțe libere de cetățianĭ strînși pentru à tracta de interesse politice, recunnoscute de constituțiunea din 1793 și derimate de cea din 1795 reorganisate după revoluțiunea din 1830, currind insă opprite.

Soda, *med.* arsură în stomac, sensațiune de erosiune și căldura acră în git, și *cephalalgiă*.

Soda-water, (*sodanateŏr*) s. *soda-vasser*, apă gasósă conținind carbonat de sodă și usitată că răcoritóre.

Sodiŭ, (—*dium*), s. *natru*, corp simplu, metalic, conținut in sodă și alte combinațiunĭ.

Sol, à cincia notă à gammeĭ.

Solare, (— *ris*), care perține sóreluĭ, care lŭ privesce.

Soldanella, (după numele luĭ Soldani, botanist toscan), gen din familiă a primulacĕelor, conținind mice plante de pre părțile celle maĭ inalte ale Alpilor (*soldanella alpina*) și Pyreneilor.

Soldat, militar,, hom de resbel plătit de principe, de Stat.

Solecism, (dela *soles*, coloniă à Atheneĭ), erróre contră regulele syntassiĭ.

Solemne, (—*mnis*), califică ueri cè se face cu multă cerimoniă, pompă apparate, maĭ ales religióse. — *Solemnitate*, magnificință, cerimoniă care însoțesce nă acțiune insemnabile în uă ḑi distinsă prin nére-carĭ circunstanțe.

Solfegiŭ, adunanță de note de musică, studiul acesteĭ adunanțe, compositiune musicale pentru esercițĭ.

Solid, (—*dus*), care are consistință. tare; *fig.* rëale, effectiv, durabile.

Solidificare, à face solid.

Solidism, *med.* se num. doc-

www.dacoromanica.ro

triu'a medicilor carĭ referesc tóte egritudinile la lesiunile părţilor solide ale economieĭ animalĭ. — *Solidist*, părtén al solidismuluĭ.

Soliditate, (—*tas*), calitatea solidului.

Solitar, (—*rĭus*), care trăiesce singur. retras.

Solitudine, (—*do*), singurătate.

Solicitare, (*sollicitare*), à incità, pentru a face cv. — *Solicitaţiune*, acţiune de à solicità.

Solicitudine. (*sollicitudo*), grijă grea şi continuă.

Solmisare, (din *sol mi*, precum *solfiare* din *sol fa*), à căntà nă modelaţiune prounnţînd notele gammeĭ. — *Solmisaţiune*, acţiune de à solmisà.

Solo, (ital.) *mus.* buccată de musică care se cântă de nă singură voce s. pre un singur instrument, cu un singur însoţimînt de bassă s. de piano.

Solstiţiu, (—*tĭum*). timp când sórele este în unul din puntele solstiţialĭ, s. la ceà maĭ mare distanţă de equator. — *Solstiţiale*, care se referesce la solstiţe.

Solubile, (—*lis*), care se póte resolvì; *phys.* dissolvì.

Soluţiune, (—*tĭo*), dislegare à unuĭ cestiunĭ, probleme; *chem.* operaţiune prin care nă substanţă se dissolvesce in întreg s. numaĭ în parte în un întremedĭu licid, acţiune de à se uni cu un licid.

Solutum. (lat.) *chem.* esprime produssul unuĭ soluţiunĭ s. dissoluţiunĭ.

Solvabile, (fr.) care póte plăti.

Somatologiă, (gr.) tractat de părţile solide ale corpuluĭ human. Conţine *osteologi'a* şi *myologi'a*.

Somnambul, (—*lus*), persónă care se scólă, ămblă, vorbesce s. al. dormind.

Somnifer, (—*fer*) s. *somnific*, care provocă somnul.

Somnolinţă, (—*lentĭa*), suspiusiune à acţiunilĭ siuţurilor, à intelligenţeĭ şi a locomoţiunilĭ.—*Somnolinte*, care este în somnolinţă.

Sonată, buccată de musică pur instrumentale compusă de 4—5 buccăţe de charactere differinţĭ. — *Sonatină*, mică sonată pentru începătorĭ.

Sondă, (fr. lat. *bolis, idis*), instrument compus de un plumb legat de nă friugiă pentru à soudà.

Sondare, (fr.) à recunnósce calitatea fundului şi adîncimea unuĭ loc.

Sonnet, (fr.) primitiv buccată de versurĭ pentru à fi însoţită de căutat, precum *balada* se însoţià de dauţ, astădĭ poemă de 14 versurĭ divise în doue strophĭ de căte patru versurĭ pre doue rime şi doue de căte treĭ versurĭ.

Sonometru, *phys.* instrument pentru a măsurà şi comparà sunetele.

Sonor, (—*rus*), care are sunet bun, un sunet plăcut şi străluciute.—*Sonoritate*, proprietatea corpurilor sonore.

Son-to s. *sonto*, theă de China fórte stimată.

Sophismă, *log.* argument captios, fals în fond s. formă.

Sophomaniă, (gr.) affectaţiune de inţelepciune.

Soporante, vd. *Soporativ*.

Sopra, (ital.) *mus.* pre d'assupra. Usitat în partiţiunĭ allături de *come*, pentru precum d'assupra.

www.dacoromanica.ro

Soprano, (ital.) *mus.* vocea cea mai acută, haute-contre.

Sorbată, *chem.* sare din acid sorbic şi ună base.

Sorbic, (*acid*), *chem.* acid estras din bóbe de sorb (*sorbus*).

Sorbonique, (fr.) un'a din cele treĭ thesi cè erà obligaţi à susţine baccalaurii în timpul licinţei, numită pentrucă se ţineà în cas'a Sorboneĭ.

Sorbonist, baccalaureŭ s. doctor din cas'a Sorboneĭ.

Sordawalistă, *miner.* speçă de granat negru de Finlanda.

Sordid, (—*dus*), murdar.

Sordun, *mus.* joc de organat cu un sunet fórte sùrd.

Sori s. *sory*, *miner.* mineral rudc, poros, cincreŭ dischis.

Sorie, lănă dc mieĭ de Hispania.

Sorită, *log.* sir sylogistic, raţionament compus de un număr nedeterminat de propoşiţiunĭ dispuse astfel că predicatul primeĭ devine subiect în secundă'a.

Sororiaţiune, *physiol. vech.* disvoltat al mamelelor la epoch'a pubertăţiĭ.

Sorroculo, şérpe brasilian, fórte veninos.

Sortilegiŭ, (fr.) veneficiŭ, maleficiul pretinşilor descântătorĭ.

Sossos, *astr.* perióde à cellor vechi, după unii autorĭ de 60 çile.

Sostenuto, (ital.) *mus.* susţinut, arrattă că sunetele caută à fi nutrite.

Souchia, materiă de Indiele oriintalĭ de sericè s. de scricè şi sylin.

Sou-chong, speçă de thèă.

Sovassa s. *sovensa*, *miner.* metal de Japonia.

Soyale, (fr.) palm fórte dur din Nona-Hispania, (*palma-dulce*).

Spaţ, (—*ium*), intindere determinată de loc. — *Spaţios*, dc mare întindere.

Spagirică, metalurgiă vd. şi *Chemiă*.

Spalt, pétră lucinte care servesce à pune metalele în fusiune.

Sparadrap, (probabile arabic), *pharm.* ueri-cè emplastru aglutinativ întins pre pănçă s. pre hărtiă.

Sparagson, lănă ordinară de Anglia.

Sparganose, (gr.) *med.* replcţiune escessivă à mamelelor.

Sparling, plantă de Malabar puçin cunnoscută.

Spasm, (—*mus*), miscare convulsivă à muschilor şi nervilor. — *Spasmodic*, dc spasm, însoţit dc spasm.

Spasmologiă, (gr.) tractat de spasmurĭ.

Spastic, spasmodic (vd. *Spasm*), spasmotic.

Spath, (germ.) *miner.* ăntiiŭ calce carbonată clistalită; appoi nume al mai multor substanţe petróse de structură Camelară.

Speciale, (—*lis*), particular.

Specialist, se çice de un scriptor, erudit care se occupă particular de uére care sciinţă, de uérecare ramură speciale à sciinţeĭ.

Specialitate, determinaţiunea unui lucru speciale; ramură de studiŭ, de lucrărĭ la care se consecră cnv.

Specific, propriŭ speciale pentru cv.

Specificare, à esprime, determina în particular.

Specime, (—*men*), model. probă.

Spectaclu, (—*culum*), ueri-cè

www.dacoromanica.ro

obiect care attrage privirile, atenţiunea, care oppresce vederea.

Spectator, (—*tor*), privitor.

Spectru, figură înfricosiătóre.

Speculare, à observà; à face projecte de commerciŭ.

Speculaţiune, acţiune de à specula, *phil.* essame profund al natureĭ unuĭ lucru.

Speculum, (lat.) *chir.* instrument propriŭ à dilatà cavităţile naturali.

Speiss, (germ-) *miner.* neriu-cè ammestec de substanţe metalice.

Speluncă, (—*ca*), antru, pescerà.

Sperm, *physiol.* semănţă generatóre à animalelor.

Sperma-ceti, (lat.) s. *alb de balenă* s. *cetină*, holiŭ concret, alb, semi-opac în calu'a şi în şira spinăriĭ physeteruluĭ, (speçă de balenă).

Spermatină, *chem.* substanţă particulară estrassă din sperm.

Spermatic, *anat.* care privesce spermul.

Spermatop, *med.* remediŭ care adaugă spermul.

Spermatose, *physiol.* secreţiune à spermuluĭ în testicule.

Sphacel, (gr.) *chir.* gangrenà care occupă tótà desitatea unuĭ membru, unuĭ organ.

Sphecism, modulaţiune de flaută la ceĭ vechĭ, carĭ imità fremitul albinelor.

Sphenoid, (*os*), *anat.* os al capuluĭ care formédă uă parte à basiĭ caluleĭ.

Sphera, glob; *astr.* machină rotundă şi mobile, compusă de cercurĭ represintând pre celle imaginate de astronomĭ în cer.

Spheric, cu formă de spheră. — *Sphericitate*, stare, formă sphericà.

Spheroid, (—*des*), *germ.* solid spheric.

Sphex, numesce Linné tóte hymenopterele carĭ prepară puilor lor tóte insectele çè aŭ prins şi aŭ transportat în cuib după-cè le à înţepat cu acul lor.

Sphincter, (gr. *sphiggó*), *anat.* certĭ, muschĭ annuliformĭ numiţĭ pentrucă servesce à închide şi à strînge conductele şi transitele naturalĭ.

Sphygmic, (gr.) care se referesce la puls, care are vertutea de à lŭ escità. *Arte sphygmică*, care recunnósce characterele pulsuluĭ.

Spicilegiŭ, (—*gium*), *did.* cules de buccăţe, acte s. al.

Spinale, care se referesce la şir'a spinăriĭ.

Spina-ventosa, (lat.) speçă de mîncătură internă à ósselor.

Spinescinte, al cuĭ vîrf este în spin.

Spino-granio-trapezian, *anat.* nume al nervuluĭ spinale,

Spinthero-metru, *phys.* instrument pentru à măsurà forç'a scintéelor electrice.

Spirale, (*linéă*), *geom.* speçă de linéă curbă care face pre un plan maĭ multe revoluţinnĭ în giurul unuĭ punt, (*centru pol*) de care se depărtédă din cè în cè.

Spirale, în formă de spirale.

Spirică, (*curbă, linéă*), curbă dată de Perseŭ şi care se formédă tăiând un tor prin un plan.

Spiritoso, (ital.) *mus.* cu forçă.

Spirituale, care este spirit; opp. materiale, corporale.

Spiritualisare, (fr.) à preface

www.dacoromanica.ro

în spirit; *chem.* a reduce in spirt corpurile miste. opp. volatilisă.

Splanchnică, *anat.* care perţine viscerelor. — *Splanchnograph*, care descrie viscerele.

Spleen, (angl.) *med.* egritudine, speţă de hypocondriă care constă în uă stare de consumpţiune generală de melancoliă şi characterisată prin intristarea egrului, desgustul de viéţă, uă mare apathiă, indifferinţ'a pentru tot.

Splendid, (—*dus*), magnific, sumptuos. strălucit.

Splendóre, (—*dor*), strălucire.

Splenemphrase, *med.* obstrucţiune a splineï.

Splenetic, aggres de splenemphrase.

Splenită, inflammaţiune a splineï.

Spleniŭ, (—*nĭus*), muschiŭ aşedat la partea posteriore a gîtnuluï şi superiore a spateluï. Serveşce a întinde capul înainte şi a lŭ plecà.

Splenocelă, *chir.* herniă a splineï.

Spod, (gr. *spodos*), nume vechiŭ al unor medicamintc obţinute prin calcinaţiune s. combustiune, speciale de ossyd de zinc obţinut prin sublimaţiune şi ivoriŭ calcinat în alb.

Spondaic, (—*cus*), *metr.* vers compus de spondeï s. care se termină cu douï spondeï. In musică calificà modulaţiunile formate de note lungï şi egalï.

Spondyl, (gr.) vertebră în genere şi speciale secund' a vertebră a gîtuluï.

Spondylită, *med.* inflammaţiune a columneï vertebralï.

Spontaneŭ, (—*neus*), voluntar (pentru lucrr.)

Sporadic, (gr.) calificà egritudinile de ordinar epidemice când nu aggred decât un singur individ de uădată s. căţi-va individi isolat.

Squelette, vd. *Scelet.*

Squir, (gr.) tumóre dură şi nedurerósă care se formédă în unele părţi alc corpului şi care póte oferi degeneraţiunea cancerósă.

Stabat, (lat.) hymu al săptămăneï sănte, care începe cu vorbele *stabat mater dolorosa.*

Stabile, (—*lis*), care è în uă stare fermă, statornic.

Stabilism, systemă de immutabilitate în politică, în morale.

Stabilitate, (—*tas*), calitatea stabileluï, stare de permaninţă în un loc; *mec.* proprietate ce are un corp de a şi relnà ecilibriul dacă i s'a stricat.

Staccato, (ital) *mus.* ciocănit, făcînd să se audă cu arcul fiă-care notă distinct.

Stadiŭ, cărare de 115 passi geometricï, nndc Greciï se esercità la alergare.

Stahlianism, *med.* doctrină a luï Stahl care attribuesce tóte phenomenele vieţeï la influinţ'a animeï.

Stalactită, *nat.* concreţiune formată de apă în subterane pendinte, precum ghiaç'a pre copperişiul caselor.

Staltic, *med.* astringinte (neus.)

Stamină, (—*na*)- firet care conţine pulberea fecundante a plantelor.

Staminar, calificà florile duple ale căror petale superfluinţi sunt produsse de transformaţiunea staminelor.

www.dacoromanica.ro

Stanță, (ital. *stanza*), strophe. La plur. operă în versuri ale cuĭ strophi aŭ tôte acel'aşĭ număr de versurĭ şi aceaaşĭ măsură că prim'a.

Staphylin, (gr.) *anat.* muschiŭ care ţiue de luetă şi *muschiul staphylin, staphyl.*

Staphyle, (gr. fr. *staphylome*), *med.* egritudine de ochĭ characterisată prin convessiunea anormale a învelişelor ochiului carĭ iea form'a unuĭ bob de strugure.

Staphyloraphiă, (gr.) satură a luetei, operaţiune chirurgicale prin care se remedĭază divisiunea congeniale s. accidintale a văluinĭ palatuluĭ.

Stase, (*stasis*), *med.* şederea sângeluĭ s. a humorilor în uă parte a corpuluĭ, causată de încetarea s. lenitudinea miscărilor lor.

Stater, vd. *Monnetă.*

Statica, *mec.* sciinţă al cuĭ ales este ecilibriul corpurilor solide.

Staţionar, defipt in nn loc (post); *astr.* se ţice de uă planetă care pare à sta immobile pre acel'aşĭ punt al zodiaculuĭ.

Staţionare, (fr.) à fi în staţiune. *N. us.*

Staţiune, (—*tio*), opprire, pausă, loc unde se oppresce cnv. pentru cât-va timp; *physiol*, stare pre peḑi.

Statuă, (—*tua*), figură de metal, de pétră.

Statuar, (—*rius*), care face statue.

Statură, (—*ra*), înălţimea corpuluĭ uncĭ persóne.

Statu quo, (lat.) s. *in* — in starea în care sunt lucrurile (*in eodem statu quo ante*).

Statut, (—*tus*), în dreptul vechiŭ regulaminte localĭ carĭ aveà putere de lege. Astădĭ disposiţiune separată de legĭ, regulă stabilită pentru conducerea uneĭ societăţi, unuĭ corp.

Steam s. *steam-boat* (augl. pron. *stîm-bôt*), nave cu vapóre.

Stëarată, *chem.* sare din acid stëaric şi uă base.

Statistica, sciinţa statulnĭ, sciinţă în care se studiă uă ţarră relativ cu întinderea sa, populaţiunea, agricultur'a, industri'a, commerciul s. al. Moreau de Jonnés o definesce: sciinţa factelor socialĭ espresse prin terminĭ numericĭ.

Stearic, (*acid*), *chem.* acid estras din stearină.

Stearina, *chem.* holiŭ gras care remâne solid la temperatur'a ordinară.

Steganographiă, (gr.) arte de à scrie cu cifre şi à le citi.

Stegnose, (gr.) *med.* constricţiune à porilor şi à vasselor.

Stegnotic, *med.* astringinte.

Stelechită, *miner.* incrustaţiune calcară în giurul uneĭ rădăcine.

Stelegraph, (gr.) care cunnósce *stelegraphi'a*, artea de à scrie s. à săpà pre columne.

Stenic, stegnotic.

Stenochoriă, (gr.) *med.* restrîngere à vasselor.

Stenographiă, (gr.) arte de à se servi cu semne s. breviaţiunĭ pentru à scrie iute.

Stenomian, *chir. conduct stenomian*, al glandulelor urechieĭ, numit după medicul Stenon.

Stentat, (ital. *stentato*), obosit. Se ţice de nn tabel nnde se sînt străduinţele artistuluĭ.

Stentor, voce de s. voce escessiv forte şi sonoră. Allusiune la

www.dacoromanica.ro

stentor, à cuĭ voce, ḑice Homer, făceà sgomot cà cum ar fi strigat 50 persóne de uădată.

Stepe, cămpie întinse, sterilĭ, deşerturĭ.

Sterile, (—*lis*), nefructifer. — *Sterilitate*, calitatea sterileluĭ.

Sterling, (*libră*), monnetă în Anglia (*pound sterling*) = 20 schelling s. 25 fr.

Stereotomiă, (gr.) artea de à tăià lemnele şi petrele dăndu-le formele cuvenibilĭ pentru nsul lor în construcţiunĭ.

Stereotypiă, (gr.) arte de à converti în forme s. table solide pagine carĭ aŭ fost prealabile compuse în charactere mobilĭ.

Stern, (—*num*), os lat care formḗḑă partea de dinainte à peptuluĭ şi la care se mărginesc cóstele. — *Sternale*, care ţine de stern. *Cóste sternalĭ*, carĭ se articulḗḑă cu sternul.

Sternalgiă, *med.* angină de pept. — *Sternalic*, relativ la pept.

Sternutativ, vd. *urm.*

Sternutator, Suppl. strănutător.

Stethometru, *med.* instrument pentru à măsurà peptul.

Stethoscop, *med.* speçă de corn dat de Laennec pentru à cercetà peptul.

Stibiat, se ḑice de medicamintele carĭ conţin stibiŭ, antimoniŭ. *Tartru stibiat* s. *emetic*, tartrat de potasse şi de antimoniŭ.

Stibină, antimoniŭ sulfurat.

Stigmată, *botn.* estremitatea superiore à pistilulnĭ, care termină stylul.

Stimulanţĭ, *med.* remeḑie proprie à escità.

Stipendiar, care este în stipendiul, plat'a cuĭ va, care servesce cu plată.

Stipulare, (—*larĭ*), à face uă stipulaţiune.

Stipulaţiune, (—*tio*), clausă, condiţiune, convenţiune care intră în nn contract.

Stomacale, vd. *Stomachic.*

Stomacalgiă, durere de stomac.

Stomachic, care perţine stomaculuĭ.

Stomalgiă, durere de gnră,

Stomatice, (*remeḑie*), pentru gură şi gît.

Stomogastric, care perţine de esophag şi de stomac.

Storace s. *styrace*, *botn.* gumă, reşină astringinte, estrassă din licidambarul oriintale s. din un arbure syrian de form'a măruluĭ cydoneŭ (fr. cognassier).

Storomessită, strontianită aflată la storomess, în Orcade.

Storthing, dictă snedică.

Strabism, *med.* defect al ochiuluĭ, uitare cruciş.

Stradivarius, viorină fabricată de Stradiv. riŭ.

Stramoniŭ, (—*nĭum*), plantă esotică propriă ţărrelor calde, al cuĭ suc este un venin periculos.

Stratagemă, artificiŭ de resbel; astutiă (vicleniă.)

Strategiă, (gr.) sciinţ'a miscărilor uneĭ armate.

Stratificaţiune, *geol.* dispositiunca masselor minerali şi tărîmelor în strate. Prin estins. dispositinne în strate à maĭ multor obiecte cè voiesce nescine à combinà împrennă.

Stratiforme, se ḑice de uérecarĭ corpurĭ resultanţĭ din nă adnnanţă de strate carĭ se întind for-

www.dacoromanica.ro

mănd de ordinar undulațiunĭ maĭ mult s. maĭ puțin sințibilĭ.

Strepsiptere, numesce Hirby insectele părăsite numite astădĭ *Rhipiptere*.

Stretta, (ital. *stretta*), *mus.* parte din uă *fugure* conținînd fragminte din subiect cu respunsurile și imitațiunile addusse immediat, s. în care subiectul è tractat în un mod maĭ strins decăt la început. Se num. *stretta magistrale*, aceaa care termină uă fugure perpetuă.

Stretto, (ital.) *mus.* strîns, indică pre partițiunĭ nă miscare maĭ strînsă.

Strict, (—*tus*), strîns. Se ḑice numaĭ pentru morale.

Strictură, *med.* miscare convulsivă.

Strohstein, (germ.) *miner.* minerale de culórea paieĭ.

Stromate, *lit.* ammesticurĭ literare.

Stromb, (—*bus*), testaceŭ univalv.

Stronțiana, protossyd de stronțiŭ, afflat la stronțian în Scoția, deunde numele.

Strontianită s. *strontită*, stronțiană carbonatată.

Stronțiŭ, (—*tĭum*), *chem.* corp simplu metalic, argintiŭ, conținut în strontină, principiul acesteĭ substanțe.

Strophe, (—*phe*), *poet.* stanță, uniune de maĭ multe versurĭ avînd un sens.

Struthio, (lat.) sciințific al genuluĭ struț, à servit pentru à formà vorbele *struthiones*, *struthionideae*, passerĭ între carĭ è coprins strutul.

Strychnic, (*acid*), acid cè se găssesce în nux vomica s. al

Strychnină, alcali vegetale discopperit în 1818 de Pelletier și Caventou în fructul maĭ multor speçe din genul strychnos, ammestecat cu brucin'a și combinat cu acidul strychnic. Fórte amar, fórte veninos produce spasmurĭ, convulsiunĭ s. tetanos.

Studiŭ, (—*dĭum*), învățătură.—*Studios*, care iubesce studiul, scholar.

Stupid, (—*dus*), de spirit greŭ (nerod).—*Stupiditate*, calitatea stupidulŭĭ.

Stupóre, (—*por*), *med.* suspinsinne à facultăților înțellessualĭ cu uă speçă de immobilitate și uă espressiune de uimire în physionomiă.

Styl, (—*lus*), instrument cu vîrf care servià cellor vechĭ pentru à scrie pre table cerate, deunde mod character de scriere; *botn.* parte à pistiluluĭ, în formă de fir, între ovar și stigmată.

Stylet, (fr.) pumnale fórte subțire cu lamă triănghiulară.

Stymatose, *med.* hemorrhagiă à uretruluĭ.

Styptic, (gr.) *med.* astringinte.

Suave, (—*vis*), de uă dulcéță plăcută.—*Suavitate*, calitatea suaveluĭ.

Subaltern, subordinat.

Subdividere, à divide ceea cè erà dejà divis.

Subdistic, *botn.* care pare à oferi doue rînduri de păr și feçcte.

Suber, (lat.) substanțele vegetale analogă.

Suberic, (*acid*), *chem.* acid estras din suber.

Subintrante, *med.* calificà frigurile la carĭ un acces începe înainte de à fini cel-alt.

www.dacoromanica.ro

Subit, (—*tus*), care se face de uădată.

Subito, (ital.) de uădată.

Subiect, (—*tus*), *log.* terminul ueri-căriĭ propositiunĭ, acel'a de care se affirmă s. négă cv. *metaph.* ființ'a care are consciință de sine însuși, *liter.* fundul principalc al acțiuniĭ uneĭ drame; *mus.* căutul principale pre care merge tótă dispositiunea uneĭ buccățe și cuĭ tóte celle-alte părțĭ servesc numaĭ de însoțimînt.

Subiecțiune, (—*ctio*), *rhet.* figură prin care oratorul și face întrebărĭ, obiecțiunĭ pentru a le respunde el însuși.

Subiectiv, relativ la subiect, la persónă, care este în noĭ, identic cu eŭ; opp. *obiectiv.*

Subjunctiv, (—*vus*), mod al verbuluĭ subordinat altuĭ verb precedinte și de care depinde, *syn.* conjunctiv.

Subjugale, *mus.* ton subordinat.

Subjugare, (*subijere*), à supune, pune sub jug, addnce sub potestatea sa.

Sublimare, vd. *urm.*

Sublimat, *chem.* părțĭ volatilĭ ale mercuriuluĭ redicate prin acțiunea foculuĭ în un *sublimat corrosiv*, dentochlorur de mercuriŭ s. muriat supraossygenat de mercuriŭ, obținut prin sublimațiunea sulfatuluĭ mercuric cu sare marină. *Liquórea lui Van Swieten* este acest sublimat dat în solnțiune în apă alcoalisată.

Sublimațiune, *chem.* operațiune prin care părțile volatilĭ ale unuĭ corp, redicate prin căldur'a foculuĭ, depun în partea de sus a apparatuluĭ.

Sublime, (—*mis*), înalt. Cons. Le fraue Littér. Marmontel. Tractatul de Sublime de Longiau.

Sublimitate, (—*tas*), calitatea sublimeluĭ.

Sublimbale, (—*gualis*), *anat.* care este sub limbă. *Glandule sublimbalĭ, artere sublimbalĭ.*

Sublunar, care este sub lună, între lună și pămînt.

Sublussațiune, (fr.) *chir.* Inssațiuue necompletă.

Submersiune, (—*sio*), cufundare, inundațiune care accoppere în totale uu tărrîm.

Subordinare, à pune maĭ multe lucrurĭ în ordine unele sub altele făcîndu-le depindinți înfre dînsele, à face depiudinte. — *Subordinațiune*, acțiune de à subordinà, depindință.

Subrecargue, (fr. din hisp. *sabre*, pre și *carga*), sarcina altădată officiar al societățiĭ Indielor însărcinat à geri oneraținnea navilor, à vinde, în comptoriele societățiĭ marfele addusse și à cumpără altele cé i s'a desemnat. Astădĭ în commerciul maritim, prepus speciale ales de uu armator cà se provadă pre nave, de conservațiunea și vinderea mărfelor addusse, pentru à cumpără altele cu care să se întorcă și pentru à priimi conducțiunea naviĭ.

Subrepticiŭ, (*subreptus*), obținut sub nn capus fals; opp. *obrepticiŭ.*

Subrogare, (—*gare*), à pune în locul altuĭ, substitui.

Subsidiŭ, (—*dium*), nerĭ-cé contribnțiune plătită de cetățianĭ pentru à subveni necessităților Statuluĭ.

Subsidiar, (—*rius*), ajjutător,

www.dacoromanica.ro

aussiliar, care servesce à fortifică ceaa cè este principale în uă affacere contințiósă.

Subsistere, (fr.) à trăi și à se întreține.

Subsistința, celle necessare pentru traiŭ, traiŭ și întreținere, (*vitae subsidia*).

Substanță, (—*tĭa*), ființă care trăiesce prin siue.

Substanțiale, relativ la substanță, calificę appoĭ ceaa cè este maĭ succulinte, maĭ nutritiv în un aliment. *Forme substanțialĕ*, forme carĭ determină materi'a à fi cè-va.

Substantiv, (—*vus*), *gram.* vorbă care esprime prin sine uă ființă, uă substanță.

Substitut, (fr.) supplininte al unuĭ funcționar public în cas de absiuță s. opprire legitimă.

Substituire, (—*ĕre*), à pune uu lucru, uă pers. în locul altuĭ.

Substituțiune, (—*tĭo*), *jur.* acțiune de à substitui.

Substratum, (lat.) *phil*, ceaa cè essiste în ființe indepindiute de calitățile lor și servesce cà resum acestor din urmă.

Subtangințe, partea assiĭ uneĭ curbe conținută între ordonauț'a și tangintea carĭ ĭ correspunde.

Subtendințe, *geom.* linĕă drèptă oppusă uuuĭ anghiĭ și care se presuppune trassă între celle doue estremităț ale arculuĭ care măsóră ac st ânghiĭ.

Substracțiune. construcțiune à unuĭ edificiŭ preste uu altul. Usitat particular vorbind de edificie antice pre ruinele căror s'aŭ redicat altele moderne.

Subtile, (—*lis*), fin, delicat, subțire.—*Subtilitate*, calitatea *subtilelui*. *N. us.*

Subvențiune, ajjutor în arginți, subsidiŭ pecuniar.

Subversiv, care tinde à resturnà.

Suc, (—*cus*), zémă à unuĭ fruct, florĭ, herbe s. uneĭ substanțe animalĭ.

Succedere, (—*dere*), à veni după, à luà locul (cuĭ-va).

Succes, (—*sus*), resultat al uneĭ facerĭ, ceaa cè se întîmplă conforme s. contrar scopuluĭ propus.

Successiune, (—*ssĭo*), acțiune de à succede, urmare. In drept, *successiune beneficiarĕ* s. *prin beneficiŭ de inventar*, cè hereditarul priimesce sub condițiune de à nu fi ținut de datoriele carĭ întrec conținutul inventaruluĭ. Vd. C. Napol. art. 718 sqq.

Successiv, pre rînd, unul după altul.

Succinată, *chem.* sare diu acid succinic și uă base.

Succinct, (—*tus*), scurt, breve, opp. *prolis*.

Succinic, (*acid*), *chem.* altădată *sare volatile de succin*, acid estras din saccin.

Succinită, *miner.* granat galbin de succin.

Succotrin, (*aloe*), *botn.* aloe din iusula Succotara. *Succotrin fals*, aloe vulgar, originar din Malabar.

Succulinte, (*succiplenus*), plin cu suc.

Succursale, (*biserică*), biserică aussiliară uneĭ parochie, în care se face serviț pentru commoditatea lăcuitorilor prè depărtați de parochiă s. prè numeroși. In genere califică un stabiliment subordinat altuĭ și făcut în acel'aș scop.

Sucrită, *chem.* sare sachărată s. essalică.

www.dacoromanica.ro

Sud, *geogr.* mĕdă-di, (*austrina coeli regio*).

Sud-Est, *geogr.* parte între Sud și Oriente.

Sudorifer, vd. *urm.*

Sudorific, (*sudatorius*), *med.* califică remediele proprie à provocà sudóre.

Sufficiente, (fr.) de ajjuns. *N. us.*

Suffocare, (—*care*), à năbuși, *prefocà.*

Suffragant, (fr.) titlu dat episcopilor relativ cu metropolitanul lor, pentrucă fiind chiămați la synodul seŭ, aŭ drept de votațiune.

Suicid, (fr.) ommor de sine.

Suită, (fr.) adunanță de persône carî merg după alt'a, *comitat.*

Sulf, (—*fur*), puciósă.

Sulfați, *chem.* sărî formate prin combinațiunea aciduluĭ sulfuric cu uă base.

Sulfhydric, (*acid*), dis și *sulfur de hydrogen, hydrogen sulfurat, acid hydro-sulfuric*, compus gasos format de sulfur și hydrogen, necolore, fórte neplăcut, de sapóre acidă și sachărată. Este neiuflammabile și ardînd cu uă flacăre albastră producând gasul sulfuros. Observat deja de Garthenser și Baumé acest acid fù studiat cu diligință în 1773 de Rouelle cel june, în 1777 de Schèele.

Sulfhydrometru, tub gradat, împlut cu uă soluțiune de iod în alcool, de uă concentrațiune cunnoscută și servind à determinà cantitatea de acid sulfhydric s. de sulfure conținută în apele minerali sulfuróse,

Sulfid, *chem.* se num. particular sulfurii carî correspund acizilor.

Sulfite, sări formate prin combinațiunea aciduluĭ sulfuros cu uă base.

Sulfure, (—*fur*), combinațiune de sulf cu uă base.

Sulfuric, (*acid*), *chem.* combinațiune de sulf cu ossygen dis și *holiŭ de vitriol.*

Sulfuros, combinațiuue de sulf cu doue porțiunĭ de ossygen.

Superficiale, (—*lis*), care nu è decât pre d'assupra.

Suprafață, faț'a de d'assupra; *geom.* întindere considerată ca ne avînd decât donc dimensiunĭ, lungime și lățime, fără desitate, fără adîncime.

Superior, (—*rĭor*), care este maĭ presus.

Superioritate, (—*tas*), autoritate, preeminință prestantă.

Superlativ, (—*vus*), *gram.* gradul cel maĭ înalt al comparațiuniĭ.

Superstițiune, (—*tĭo*), idĕă falsă în materiă religiósă, opiniune falsă, credulitate religiósă.

Suppleante, (fr.) cel cè este numit pentru à supplini pre altul în uă funcțiune, *supplininte.*

Suppliciŭ, (—*cĭum*), pedépse corporale ordonate de justiță.

Suppliment, (—*plementum*), ceaa cè este dat pentru à supplini, parte adaussă la un libru peutru à lŭ face complet.

Supplimentar, în s. prin suppliment.

Supplică, (fr.) petițiune pentru à cere uĕre-care graț̆iă.

Supplicațiune, (—*tĭo*), rugăciune cu summissiune.

Supposare, (fr.) à pune, dà un lucru că priimit. vd. *urm.*

Supposițiune, (—*tĭo*), propositiune dată că adevărată pentru à

www.dacoromanica.ro

trage vre-uă inducțiune. Se num. în musică, *note de supposițiune*, carĭ ascundinți s. descundinți diatonice pre uă parte pre aceeașĭ notă a alteĭ părți, nu pot face harmoniă nicĭ a intră de uădată în accel'așĭ accord: *accorduri de supposițiune*, în carĭ bass'a continuită adaugă s. presupune un sunet nouŭ d'assupra chiar basseĭ fundamentalĭ s. cel puțin că consunanță a acĕorduluĭ.

Suppressiune, (—*ssĭo*), acțiune de a suprime, abolițiune, estincțiune; *chem. foc de suppressiune*, care se pune pre și sub uu vas pentru a încălți egale de sus și de dieos; *med.* suspinsiunea uneĭ evacuațiuuĭ care eră de us.

Supprimere, (—*mere*), a oppri s. a face să înceteḑe appariținnea (unuĭ libru s. al.) a tăia, a aboli, aunulà.

Suprem, (—*mus*), care e maĭ presus de tot (în geuul seŭ).—*Supremație*, superioritate, drept de a fi cap. Se ḑice particular vorbind de dreptul ce regii Angliteĭ și arrogà de a fi capĭ aĭ bisericeĭ anglicane.

Sura, pisică de Africa, cu carne delicată.

Surcens, (fr.) *foud.* primul venit sigunriale de care e însărcinată uă hereditate preste ceus.

Surcul, (—*lus*), *botn.* rădăcin'a muschiuluĭ.

Surmă, *mus.* trompetă, buccină egyptiană.

Suron s. *seron, comm.* pelle de boŭ reciute cu care se accoppere fasciclele de marfe carĭ viu diu N.—Hispauia.

Surprindere, (fr.) à appucà de uădată pre nevăḑute, fără à se fi asteptat. *N us.*

Susceptibile, (fr.) capabile de à priimi nére-carĭ modificațiuuĭ. — *Susceptibilitate*, calitatea susceptibileluĭ.

Suscitațiune, (—*tĭo*), instigațiune, impulsiune.

Suspect, (—*tus*), care este în suspicinne (bănuit).

Suspensum, (lat.) *pharm.* eneoremă.

Suspiciune, (—*cĭo*), bănuélă.

Suspindere, (—*pendere*), à atîrnà (cà act.); à întărdià. — *Suspinsiune*, act. de à suspinde, încetare.— *Suspinsiv, jur.* care are effectul de à suspinde essecuțiunea uneĭ judecățĭ.

Suspinsor, ceaa ce ține suspins; *chir.* cremasteriŭ.

Sus-tonică, *mus.* notă care è d'assupra toniceĭ.

Sutură, (—*ra*), *anat.* se num. articulațiunile nemobilĭ carĭ nuesc óssele calueĭ și ale feçeĭ. Sutur'a este *hurmonică*, când óssele se attinŭ prin marginĭ maĭ mult s. maĭ puçin dese, ale căror suprafeçe sunt apprópe plane s. nu offeresc decât asperitățĭ superficialĭ.

Suzeran, *feud.* signor, possessor al unuĭ dominiŭ de care depind alte dominie. — *Suzeranitate*, calitatea unuĭ suzeran.

Svelt, (ital. *svelto*), *sculpt.* uşior, delicat, elegante.

Swan-pan, *arith.* machină à Chinesilor, formată de globule înşirate pre diverse columne, din carĭ prim'a, spre drépt'a, esprime unitățile, celle-alte merg în progressiune decuplă. Aceaaşĭ progressiune ḑecimale este urmată pentru ponduri, măsure, monuete.

www.dacoromanica.ro

Swertia, *botn.* genţianeă.

Syenită, *miner.* granit rosa maculat cu negru.

Sylabă, (*syllaba*), vocale singură s. unită cu alte litere emisă nădată.—*Sylabar*, mic abecedar pentru a studiă, a citi.

Sylabic, (—*cus*), de sylabe

Sylepse, (*syllepsis*), *gram.* figură prin care vorbirea respunde mai mult cugetării nóstre decât regulelor grammaticalĭ.

Sylogism, (*syllogismus*), *log.* argument compus din treĭ propositinnĭ, ultim'a consecinţă a cellor doue prime, *premisse* (*τὰ κείμενα*) *Συλλογυσμὸς δὲ ἐστι λόγος, ἐν ᾧ, τεθέντων τινῶν, ἕτερόϛ τι των κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει τῷ ταύτη εἶναι.* Arist. Analyt. cap. I. Cous. sqq.

Symblepharose, (gr.) *med.* adherinţă a plepeĭ cu globul ochiuluĭ.

Symbol, (gr.) figură, imagine care servesce a desemnă cv. semn, character pentru a represintă un obiect.—*Symbolic*, care servesce de symbol, care se referesce la symbol.

Symbolism, *phil.* starea primitivă a limbeĭ philosophice în care dogmatele sunt espresse numaĭ prin symbóle.

Symbologiă, (gr.) *med.* parte a pathologieĭ care tractédă de semnele s. symbólele egritudinilor. Comp. *symptomatologiă*.

Symetriă, (—*trĭa*), proporţinne şi relaţiune de egalitate s. de similitudine între părţile unuĭ corp cu întregul; *anat.* regularitate de formă cé presintă multe părţi assedate pre linë'a mediană, similitudine cé presintă între dînsele maĭ multe organe pare assedate la celle doue laterĭ ale acesteĭ linëe. — *Symetric*, care are symetriă.

Symparaterese, *med.* cunnoscinţă a causelor prin semne.

Sympasm, (gr.) cataplasm.

Sympathiă, (—*thĭa*), conformitate de temperament, de sinţimînt, de idëe, cuvenință de affecţiune şi inclinaţiune, amóre; *phys. anatomică*, correspondinţă între uëre-carĭ părţi ale corpulnĭ care face un organ se nu pótă sufferi fără cà alte părţi se fiă affectate în acel'aşĭ timp. Se num. *sympathiă de sensibilitate*, aceea în care irritaţiuuea uucĭ părţi determină în altă parte esercitul sensibilităţiĭ; *sympathiă de irritaţiune*, (irritabilitate) în care irritaţiunea uneĭ părţi determină irritaţiunea. In pictnră se dice vorbind de culorĭ carĭ prin ammestecul lor, produc alt'a plăcută.—*Sympathic*, care perţine causeĭ şi effectelor sympathieĭ.

Sympathisare, (fr.) a avé sympathiă. *N. us.*

Sympetalic, *botn.* calificà staminele carĭ unesc petalele în mod de a dà uneĭ corole polypetalĭ apparinţ'a de monopetale.

Symponiast, (gr) compositor de cănturĭ ecclesiastice.

Symphoniă, (—*nĭa*). *mus.* uninne de vocĭ s. de sunete carĭ formédă un concert. De ordinar se num. astfel uă buccată divisă în treĭ s. patru părţi şi compusă pentru orchestră.—*Symphonist*, cel cé compune, cel cé essecută symphonie. Comp. *symphoniac*.

Symphyse, (gr.) *anat.* uniune s. legătură naturale a ósselor. — *Symphysyotomiă*, secţiune a symphisiĭ.

www.dacoromanica.ro

Symphytogyn, *botn.* caliﬁcă florile ale căror ovare adheresc caliciuluĭ.

Sympiesometru, (gr.) barometrn cu reservor de aer, destinat à supplini barometrul nautic ordinar.

Symplesiasm, (gr.) uniune à sesselor.

Symposiac, (gr.) *lit.* convorbire de philosophĭ la un hospăţ.—*Symposiast*, convivă la un hospăţ.

Symptomă, (—*ma*), *med.* uerĭcè modificaţiune cè vine în constituţiune s. in funcţiunĭ şi care este legată de presinţ'a uneĭ egritudinĭ. — *Symptomatic*, caliﬁcă uă egritudine care este numaĭ uă symptomă à alteĭ egritudinĭ.

Symptomatism, systemă medicale în care se tractédă symptomatele isolat.—*Symptomatist*, părtén al symptomatismuluĭ.

Symptomatologiă, *med.* tractat de symptomate.

Symptose, (gr.) *med.* atrophiă.

Synactic, *med.* astringinte.

Synalelastic, (gr.) caliﬁcă pescĭĭ carĭ înnótă împreună.

Synalephe, (gr.) *gram.* uninne de done silabe în una singnră în doue vorbe, d. e. *într'un*, pentrn *întru un*.

Synallactic, (gr.) care conciliédă.

Synallagmatic, (gr.) caliﬁcă un act în care sunt obligaţinnĭ mutualĭ între contractanţĭ.

Synanastomose, (gr.) *anat.* connessiune à totor vesselor între sine.

Synantherëe, numesce Linnè familĭ'a de plante ḑissă astădĭ *Compuse*.

Synantheric, (gr.) *botn.* caliﬁcă staminele ale căror anthere sunt unite între dînsele.

Synaphiă, (gr.) *botn.* gen stabilit în tetrandrĭ'a monogyniă, în familĭ'a protëelor.

Synarthroism, (gr.) conglobăţiune.

Synarthrose, (gr.) *anat.* articnlaţinne immobile, ad. care nu permite ósselor à se miscă unul ass. altuĭ.

Synassariŭ, (gr.) breviar al vieţeĭ Sănţilor în grecesce.

Synasse, (gr.) adunanţă à vechilor chrestinĭ pentrn à celebră cin'a.

Syncel, (gr.) *eccl.* oficiar al bisericeĭ de Constantinopole, cleric care stà tot-deuna cu patriarchul.

Synchondrose, (gr.) symphyse.

Synchron, (—*nus*), care è, se face simultan în acel'aşĭ timp. Comp. *isochron*.

Synchroniă, (gr.) arte de à concilia, de à allătură datele.

Synchronic, (*tabel*), în care se allătură evenimintele întîmplate în acel'aşĭ timp în locnrĭ differinţĭ.

Synchronism, (gr.) relaţiune à evenimintelor carĭ se fac în acel'aşĭ timp, isochronism.

Synchronist, contimpnran.

Synchronistic, synchronic.

Synchyse, (gr.) strămutare de vorbe care turbură ordinea perióḑeĭ; *med.* ammestec morbific al sângeluĭ cu humorile.

Syncopale, *med.* care perţine syncopiĭ, care este însoţit de syncope.

Syncope, (—*pe*), *gr.* tăiatul uneĭ litere s. uneĭ silabe în medul uneĭ vorbe; *mus.* legătură à ﬁneluĭ uneĭ măsnre s. uneĭ note cu

www.dacoromanica.ro

măsur'a s. not'a următóre; *med.* slăbiciune (*animi deliquium*), căte nădată unită cu convulsinne şi întremissiune à miscării inimeĭ şi pulsaţiunii.

Syncopic, syncopale.

Syncretism, *did.* ammestec confus de opiniunĭ cè uă schólă philosophică adoptă fără à le conciliă.

Syncrise, (gr.) *chem.* coagalaţinne à doue liquorĭ cè s'aĭ ammestecat.

Syncritic, astringinte.

Synderese, (gr.) *dev.* remnstrat al consciinţeĭ.

Syndesmographiă, (gr.) *anat.* descripţiune à ligamintelor.

Syndic, (gr.) cel cè è însărcinat cu affacerile uneĭ communităţi, unnĭ corp unde el este membru. — *Syndicale*, de syndic. — *Syndicat*, funcţiunea syndiculuĭ.

Synecdoche, (—*che*), *rhet.* figură prin care se dă à înţellege maĭ mult decăt s'a dis şi din contră, în care se iea genul pentru speçă, totul pentru parte s. al. şi vice-versa.

Synechiă, (gr.) *med.* adherinţă à iriḑiĭ la cornéă.

Synecphonese, (gr.) synerese.

Synerese, (gr.) contracţinne à doue silabe în uă singură în aceeaşĭ vorbă.

Synegenese, (gr.) à 19-a classe à systemeĭ lnĭ Linné, conţinînd plantele carĭ aŭ staminele unite prin anthere, precum sunt Compusele.

Synegenesiă, vd. *prec.*

Syngenesice, (*plante*), din classea syngenesilor.

Syngraph, scriptură, promissiune s. obligaţiune împrumutînd, opp. *chirograph.*

Synistate, *botu.* nevroptere.

Synizese, *med.* accreţiune à pupileĭ cu cornè'a.

Synod, (—*dus*), conciliŭ, adunanţă à ecclesiasticilor, convocaţi de episcop pentru affacerile uneĭ diocesĭ — *Synodale*, relativ la synod.

Synodatic, (*drept*), *jurispr.* drept cè curiunii plătiu episcopilor la fiă-care synod.

Synodic, *eccl.* emanat dela un synod, conscris în nnmele unuĭ synod.

Synonym, (gr.) calificà uă vorbă care are aceeaşĭ semnificaţinne cu alt'a. — *Synonimiă*, calitatea synonymelor.

Synonymicà, *rhet.* figură în care sunt usitate maĭ multe vorbe synonyme în scopul de à amplificà oraţiunea.

Synonymist, autor de synonymiă.

Synoptic, (gr.) care se vede cu uă singură aruncătură de ochiŭ; care offerescе de uădată ochiuluĭ totalitatea, principalile divisiunĭ ale uneĭ opere, ale uneĭ sciinţe.

Synosteograph, *anat.* cel cè descrie articulaţiunile.

Synosteographiă, *anat.* descripţiune à articulaţiunilor.

Synosteologiă, tractat de articulaţinnĭ.

Synosteotomiă, dissecţiune s. preparaţiune anatomică à articulaţiunilor, à ósselor.

Syntagma, (—*ma*), titlu dat la diverse tractate methodicc.

Syntasse, (—*xis*), construcţiune à vorbelor şi phrasilor după regulele grammaticeĭ, aceste regule.

Syntesse, (gr.) *med.* coliquaţiune.

Synthese, (—*sis*), *log.* reduc-

www.dacoromanica.ro

țiune în întreg; opp. *analyse*; *methodă synthetică de compositiune, de doctrină* s. al. care descinde de la principie la consecințe, dela effect la causă s. al.—*Synthetic*, care perține synthesii.

Synthetism, *chir.* uniunea estinsiuniĭ, reducțiuniĭ, coaptațiuuiĭ și legăturei unei fracture.

Syphylis, (gr.) *med.* egrîtudine veneriană. *Radzygé*, este varietate de syphylis în Norwegia, uérecum analógă cu yaws.

Syphylitic, care perține syphyleluĭ, veneric.

Syrigmon, (gr.) *mus. vech.* instrument care pare à fi fost uă flaută fórte acută.

Syringotom, (gr.) *chir.* instrument pentru syringotomiă.

Syringotomiă, *chir.* operațiune à fistulei.

Syrphie, *nat.* trib de insecte din ordinea dipterelor.

Syrop, vd. *Sirop*.

Syrtite, *nat.* producțiuni naturalĭ petróse carĭ, după Pliniŭ, se găssiă pre marginile Syrtelor și Lucanieĭ.

Syssarcose, (gr.) *anat.* legătură à ósselor prin mediul cărnurilor s. muschilor, *symphyse cărnósă*.

Systaltic, (gr.) *anat.* care possede vertntea de à contractă și dilată alternativ. Se dice de miscarea inimeĭ, arterelor și totor părților carĭ prin vertutea lor elastică se contractă și se dilată alternativ. In music'a vechiă *gen systaltic*, acel'a din celle treĭ generĭ ale melopéeĭ, care inspiră passiunile tinere s. tristĭ, capabilĭ de à strînge inim'a.

Systema, (—*ma*), uniune de principie și de consecințe, (trasse din aceste principie), ass. căror se stabilesce nă opiniune, uă dogmă, dispositiune à părților uneĭ arțĭ, sciințe în stat de à se susține tóte mutuale și în care ultimele se esplică prin primele; *anat.* uniune de organe compuse de aceleași țessături și destinate la funcțiunĭ analóge; *mus.* întinderea totale à sunetelor essecutabilĭ.

Systolă, (gr.) *anat.* contracțiune a inimeĭ s. miscare prin care ea se restrînge și împinge sângele în artere; opp. *diastolă*.

Systyl, *arch.* edificiŭ cu columne maĭ distanțĭ ca douc diametre decât în pycnostyl.

www.dacoromanica.ro

T.

T, à 20-a literă numită *teth* de Hebreĭ, desemnă că numerale la Grecĭ T' 300, T, 3000, la R., 160, cu uă trăssură horisontale d'assupra 160,000. Pre partiţiunĭ indică *tutti*; în calendarul republican *tridi* s. à 3-a ḑi à decaḑiĭ. Pre monnete francesĕ denótă că sunt bătute la Nantes; altă dată *tournois*, monnetă francesă fabricată la Tours.— In chirurgiă se num. T. un legămînt (bandage) în form'a acesteĭ ltere.

Tabac, (după indic. tabacos s. după insul'a Tabago, în franc. *tabac*, *pétun*, *herbe à la reine*, *herbe au Grand-Prieur*, *nicotiane* s. al. lat. *nicotiana*), tutun, plantă herbacĕă din famili'a solanĕelor, addussă în Europa de Nicot, ambassador al Francieĭ în Portugalia. din care doue speçe sunt cultivate la noĭ *nicotiana tabacum* şi *nicotiana rustica*.

Tabachir, vḑ. *Tabashir*.

Tabaco s.—cos, numesc Messicaniĭ uu ammestec de nicotiană, (vḑ. *tabac*), succin şi aromate pre care lŭ fumă şi al cuĭ effect assupra lor è assemine opiuluĭ.

Tabala, mare tambură à Negrilor usitată pentru à respîndi alarm'a în orasiŭ.

Tabardillo. (hisp.) friguriĭ pernicióse carĭ aggredesc pre Europénĭ în coloniele Americeĭ S.

Tabarin, (din ital. *tabaro*), histriune (farceur) care dă represintaţiunĭ în public stănd pre fulciminte.

Tabashir, —*chir* s.—*xir*, concreţiune pămîntósă s. silicósă în uă speçă de bambuza.

Tabellion, (fr.) *feod.* speçă de supplininte al unuĭ notaire în jurisdicţiunile subalterne, care priimesce şi trece contractele şi alte acte.

Tabes, (lat.) *med.* consumpţiune, atrophiă, phtisiă.—*Tabific*, care causéḑă tabes.

Tablatură, *mus.* disposiţinne de maĭ multe litere s. semne pre linĕe pentru à direge pre ceĭ carĭ cântă. Astăḑĭ tabel care represintă un instrument de suffiat şi cu foraminĭ (găure), indicănd carĭ foraminĭ cauță à fi închise şi carĭ dischise.

Tableau, (fr.) suppl. *tabel*, pictură pre uă tablă de lemn s. al. s. pre pănḑă; *mus.* în uă operă uniune de maĭ multe obiecte formănd un tot în music'a imitativă.

Tacamac, s.—*mahaca*, pleop american care dă reşin'a balsamică.

Tachigraphiă, (gr.) vḑ. Bouillet, Dict. des lettres etc. Inventiunea sa se attribnesce de Dione Cassin luĭ Mecenate (comp. Walckenaer Histoire de la vie et des poésies de Horace vol. I p. 308, alţiĭ dă acéstă honóre luĭ Tirone pentru care Bahr Roem. Littératurgesch vol. I.

Tacèt, (fr.) *mus.* se ḑice de uă parte care tace căud celle-alte cântă.

Tacit, (—*tus*), care nu este espres formale, subînţelles.

Tact, (—*tus*), attins, sensul attinsuluĭ.

Tactică, *mil.* artea s. sciinţ'a evoluţiunilor s. miscărilor militare.

Taenia, (lat.) gen de vermĭ in-

www.dacoromanica.ro

testinali părăsiți. Cons. Dr. F. V. Mérat *Du ténia et de sa cure radicale* (Par. 1832).

Talcispath, (germ.) *miner.* spath în tablă s. lamelos.

Talaro, monnetă de argint în Veneția care nu are curs decât în Oriinte. Val. apprópe 5 fr. 20 cent.

Talc, *miner.* speçă de pétră magnesică, mediară între stëatita și mica. *Talc graphic*, propriŭ pentru celatură, acel'așĭ cu *lardite de Walerius*, *stéatite solide rougeâtre de Borne*, *agalmatolith de Klaproth*, *pierre de lard de Dèlisle.*—*T. stéatite*, cretă de Hispania.—*T. ollaire*, *pierre de Colubrim*, *de Dèlisle.*

Talent, (—*tum*), pond de aur s. de argint, mai tărdiŭ și de cupru, în Grecia 35 pfd. 21 lth. 29. în Alessandria 125 pfd. Talentul attic, după care se făcură, dela Alessandria, în Corinth, Tarent, Sicilia s. al. monnete, valà 60 mine s. 1500 rtl. In proporțiune de 5, 6 către acest'a erà talentul euboic.

Talent, (fr.) dar, aptitudine singulară, naturale pentru un lucru. Montesquien lŭ definesce, un dar care n'are conscințà de sine.

Talion, *jurispr.* Se num. *lege de talion* aceaa care pronunță contră culpabile, *pedepsea de talion.* ad. se fiă tractat cum à tractat el pre apprópele seŭ.

Tamatia, nnmele uneĭ passerĭ brasiliane pre care Buffon l'a dat în genere totor passerilor cu barbă americane, alțiĭ l'a applicat numaĭ là mic'a familiă à cuĭ mandibulă superióre este dispicată în vîrf.

Tandem, speçă de cabriolet discopperit importat din Anglia în Francia.

Tanginţa, *geom.* contact.

Tanginte, *geom.* linëă drèptă care attinge nă curbă fără se o taiă s. fără se intre în circunferinț'a eĭ. *Tangintea unuĭ anghiŭ*, linëă tanginte la estremitatea arcului descris între celle doue laterĭ ale ănghiului și care se determină prin aceste laterĭ.

Tangue de mer, (fr.) arenă de mare pămîntósă pre cóstele Normandieĭ s. al. servind pentru îngrășiat.

Tani, *comm.* serie'a cea maĭ fină cè se adduce din Bengal.

Tanjeb, musselină de Indie.

Tanino estractib, *chem.* substanță vegetale acerbă și amară, care dă la analyse, tannin și estractiv.

Tantal, tantalium, minerai neobținut încă în puritate, numit astfel pentrucă nu se póte dissolvi de nicĭ un acid.

Tapage, (fr.) desordine însoțită de mare sgommot.

Tapicca s. *topiaca*, *chem.* fecolă de rădăcină de manioc.

Tapsel, mare pănță de sylin albastră de Bengal.

Tàrentism, *med.* somn lethargic, fiă dis produs de impunsur'a phalangiuluĭ, (fr. *tarentule*).

Tarfulim, *botn.* speçă de palm indic.

Targum, *lit.* commentar chaldeic al testuluĭ hebreic al Testamentului vechiŭ. — *Targumist*, autor de un targum.

Tarif, (arab.) tablă indice, *index nummarĭus*, evalnațiune à commestibililor (*denrées*, vech. lat. *denariata*), indice care însemnă drepturile cè caută să se iea la intrarea, eșirea, trecerea lor.

www.dacoromanica.ro

Tarso, *miner.* marmure fórte dură de Toscana.

Tartrat, vd. *Tartrit.*

Tartric, (*acid*), *chem.* acid estras din tartru. Vd. Pouill. et remy chim. (Par. 1854) p. 60 sq.

Tartru, (*tartarum*), *chem.* concreţiune cè depune viulu în doliol (butoiŭ) după fremeutaţiune.

Tartrit, *chem.* sare din combinaţiunea acidului tartric cu ună base. Astăḑi se ḑice *tartrat.*

Tasse s. *tassaţiune*, regulament făcut priu autoritatea publică pentru preţul lucrurilor de nutriţiune; imposit, summă impusă.

Taxis, *chir.* reducţiune à unei părţi în locul seŭ naturale.

Tchang, hérbă odoriferă de China.

Tchimoma, plantă de Nepal, cu flori albastre şi în clopote.

Tealik, charactere de cari se servesc doctorii legii, judecătorii şi poeţii, la Arabi şi Turci.

Techictli, passare de Messic.

Technic, (gr.) care perţine în propriŭ unei arţi, unei sciinţe.

Technolithe, petre cari represiută obiecte de artc.

Technologiă, (gr.) theori'a industriei practice.

Techbranchie, mollusce gasteropode.

Te deum, (lat) cănţat (*canticum*) de acţiunŭ de graţiă al Bisericei cath. carc începe cu vorbele *Te Deum laudamus*, *Te dominum confitemur* (Pre tine te lăudăm cà Dumneḑeŭ, pre tine te numim Domn.)

Telamoni, *archit.* figure de hómeni servind, precum *cariatidile*, à susţine coronia.

Telegraph, (gr.) apparat, dat, cum lŭ avem astăḑi de fraţii Chappe în 1792, prin carc se transmit în distanţă communicaţiunŭ scrisse între persóne. *Telegraphul electric*, întrevăḑut deja de Frankliu, cercat autîiŭ de Schilling în Petersburg, se compune în essinţiale de patru părţi: *ună pilă* pentru à produce un currinte electric, *un fir conductor* care transmite acest currinte, *un apparat manipulator*, pus la staţiunea care trămite *un apparat receptor*, pus la staţiunea care primesce. Currintele lucrédă assupra unuĭ elcctro-maguet dispus în receptor în faç'a unei mice lame de fer dulce care ţine lòc de vecte. Persón'a care ţine apparatul manipulator lassă currintele se trécă s. lŭ întrerupe arbitrar; respectiv electro-magnetul receptorului se maguetesce s. se demaguetesce alternativ, communicănd priu acést'a vecteluĭ de fer ună miscare de înaiute şi îndărăt, vectcle lucrédă din partea sa assupra unei miscări de horologeriă compus dc ună rótă diuţată, în asse cu un ac carc se miscă pre un cadraute esteru assupra cuĭ sunt trasse 26 divisiunĭ pentru cclle 25 litere ale alphabetului şi crucea manipulatorului. Fire de fer, de ordiuar purtate de parĭ şi isolate prin rotile de porcelau s. sticlă, trausmit semnelc între celle doue apparate. Cons. *Traité de télégraphie électrique* de Mr l'abbé Moigno.

Teleologiă, (gr.) tractat dc causele finalĭ.

Teleolog, instrumeut acustic pentru à face să se audă vocea fórte departc.

Telcometru, (gr.) machiuă propusă pentru à măsură distauţele obiectelor depărtate.

www.dacoromanica.ro

Telephian s. *chironian*, (*ulcer*) *chir.* nlcer fórte difficile de tămăduit, precum à *fost* al luĭ Teleph, vulnerat de Achille și al luĭ Chirone, vulnerat de Hercule.

Telephonĭă, (gr.) *phys.* artea de à face să se audă sunete în mare distanță.

Telescopiŭ, (—*pĭum*), instrument pentru à observà obiectele depărtate pre pămînt s. în cer. — *T. luĭ Gallileŭ* s. *german* constă din un tub cu un vitru obiectiv convex la nă estremitate, altul ocular concav la cea-altă, distanțĭ între sine astfel că focarul rëale al obiectivulnĭ correspunde focarulnĭ virtuale al ocularulnĭ. *T. luĭ Cassegrain*, telescop catadioptric s. de reflessiune se compune din douĭ speculĭ, unul concav, altul convex, și de unul s. doue vitre oculare convesse s. plan-convesse. *Tel. gregorian*, catadioptric, constă din douĭ speculĭ concavĭ și de unul s. doue vitre oculare convesse s. plan-convesse. *T. newtonian*, catadioptric, è compus de un specul concav, unul plan și un vitru ocular conves. *T. astronomic*, are doue vitre convesse s. plan-convesse, unul obiectiv, altul ocular pușĭ la done estremităților ale unuĭ tub și distanțĭ în distanță egalę cu summ'a distanțelor focurelor obiectivuluĭ și ocularuluĭ luate împreună.

Telescopic, care nu este visibile decăt cu telescopiul.

Temerar, (—*rĭus*), cutedante cu imprudință.

Temeritate, (—*tas*), cutedanță imprudinte.

Temperament, constituțiune particulară à corpuluĭ propriă fiăcăruĭ individ, resultante din relațiunile mutualĭ între solidĭ și licidĭ. In musică se num. modul de à *modificà* astfel sunetele că prin uă ușiórà alteraținne în just'a proporținne à intervalelor, să se pótă pune în us aceleași córde la diverse intervale și modulà în tonurĭ differințĭ fără à affectà reŭ urechi'a.

Temperanță, (—*tĭa*), moderațiune, cumpătare.

Temperare, (—*rare*), à moderà.

Temperatură, (—*ra*), dispositiune à aeruluĭ după cum el este cald s. rece, humed s. sec; grad de căldură cè se manifestă în un loc s. în un córp.

Tempestà, (—*tas*)—bine *tempestate*, furtună.

Tenace, (—*nax*), care se ține, resiste separațiunii. — *Tenacitate*, calitatea tenaceluĭ.

Tendință, acțiunea de à tinde către . . . direcținne apparinte către un fine; *phys.* strădnință à unuĭ corp de à se miscà către un punt uére-care.

Tenebre, (—*brae*), întunecime.

Tenia, vd. *Tacnia*.

Tenor, (ital.) *mus.* vocea mediă între soprano și basso, de ordinar dela *ut* până la *sol*.

Tensiune, (—*sĭo*), întindere, starea cellnĭ cè este întins. Se num. *tensiune electrică*, puterea repulsivă cu care moleculele fluiduluĭ vitros s. resinos respîndit pre suprafaç'a corpuluĭ, tind à se depărtà unele de altele.

Tentativa, cercare.

Tepali, *botn.* arbure de Malabar.

Tercet, (fr.) strophe compusă de treĭ versurĭ.

Terebinth, (—*thus*), arbure re-

www.dacoromanica.ro

șinos și tot-deuna verde. Speçă din genul *Pistacia*.

Terebinthină, (=*na*, *resina*), resină care curge din terebinth.

Terebrațiune, (*calvae terebratio*, fr. *trepan*), *chir.* operațiune care constă în a tăia în rotund, cu terebr'a, și a redică uă buccată a calueĭ.

Termin, (—*nus*), margine, timp defipt pentru uă plată s. al. (soroc), vorbă considerată relativ cu subiectul.

Terminale, (—*lis*), *botn.* care occupă și formédă vîrful uneĭ părți.

Terminare, (—*nare*), a fini, conchide (isprăvi).

Terminațiune, *gram.* flessiune, desininţă a uneĭ vorbe.

Terminologiă, (*terminus-logos*) esplicațiunea terminilor sciințificĭ s. technicĭ.

Terrestre, (—*ster*), care perține pămîntului, pămintesc.

Terribile, (—*lis*), care adduce terróre.

Territoriale, care privesce territoriul.

Territoriŭ, (—*rĭum*), întindere de pămînt sub uă jurisdicțiune.

Terróre, (—*ror*), spaimă, fricâ violinte.

Terrorism, systemă, regim al terrorii.

Testaceĭ, (—*coeĭ*), astădĭ racĭ.

Testacite, *nat.* coquile petrificate.

Testament, (—*tum*), act authentic de voinț'a nltimă a uneĭ persóne, adiată. *T. olograph*, care este scris întreg de mân'a testatoruluĭ.

Testamentar, (—*rĭus*), care privesce testamintele.

Testator, (—*tor*), cel cé face un testament.

Testimoniale, (—*lis*), relativ la testimoniŭ.

Testimoniŭ; (—*nĭum*), dovadă, certificat.

Testudo, (lat.) *med.* tumóre copperită (enkystée) care se disvóltă la cap.

Tetanos, (gr.) *med.* egritudine spasmodică alc cuĭ charactere sunt strinsula massilelor, nepossibilitatea s. dificultatea deglutițiunii, asprél'a și immobilitatea membrelor trunchiuluĭ care este curbat în formă de arc îndărăt s. înainte s. pre uă latură, cu s. fără lesiune a funcțiunilor sințurilor s. intelligințeĭ. De multe orĭ este produs de uă irritațiune nervósă locale, și attuncĭ se numesce *tetanos traumatic*.

Tetrachord, cithară cu patru chórde, la Greci, în ns înaiute de Terpandru, dispus astfel că celle doue chórde gravĭ erà între dînsele în proporțiunea prc care ceĭ vechĭ numià *diatessaron*, noĭ *quarta* și care repausă în essințiale pre acésta că chórd'a acută vibréđă de treĭ orĭ în tempo în care cca grave face patru vibrațiunĭ. Intre aceste doue chórde carĭ formà accordul principale al acestuĭ instrument erà întinse alte doue în vechĭ'a disposițiune à gammeĭ, numită *diatonică*, în mod că celle treĭ intervale între aceste patru chórde înà de doue orĭ un ton întreg și în locul al treilé uă dumătate.

Tetradrachmă, monnetă grécă de 4 drachme.

Tetraedru, *geom.* corp solid à cuĭ suprafață è formată de patru triânghiurĭ egalĭ și ecilaterali.

www.dacoromanica.ro

Tetralogiă, patru buccăţe thĕatralĭ cu care un autor eşiă la Dionysiace. Treĭ din acecte buccăţe căută se fiă tragediă, à patra uă dramă satyrică (*drama satyricum*). Uă tetralogiă completă nu possedem. Numaĭ din Orestĕa luĭ Eschyl maĭ essiste celle treĭ tragedie Agamemnon, Coephoroi, Enmenidile. Drama satyricum pertininte aci crà Proteus.

Thargelion, à 11-a lună à annuluĭ atheniau, numită după sărbătorile thargelie carĭ se celebrà în acéstă lună.

Theatrale, (—*lis*), care perţine theatruluĭ

Theatru, (—*trum*), pentru re presintaţiunea dramatelor, scenelor mimice, şi în genere pentru tot cè perţinea celebraţiuniĭ cultuluĭ luĭ Dionysiŭ, maĭ ales pentru jocul chorurilor, diverse edifice de circunstanţă servisserà Greciеĭ, precum şi Italieĭ, de loc de adunanţă. Cu începutul splendorіĭ Lenaelor şi marilor dionysice, cu disvoltatul tragedieĭ şi comedicĭ, spectaclele căpătând un curs maĭ stabile, thĕatrele deveniră edificie permaninţĭ. Athena este prim'a urbe care possesse nn thĕatru regulat de pĕtră, à.cuĭ dată este puçin cunnoscută, pentrucă înse buccăţele cellor treĭ marĭ tragicĭ s'aŭ essecutat într'însul, se pôte stabili la Ol. 110 sub finanţiatul luĭ Lycurg. Cine à dat planul acestuĭ thĕatru şi lŭ à fundat, nu este cunnoscut. După Vitruviŭ ordinaţiunea sa se făcŭ astfel: se descrisse pre locul unde căută se fiă fundat uă circunferinţă de mărimea cè aveà se ţină ḍeos coprinsul theatruluĭ s. spaţul pentru treptele celle maĭ de ḍieos. In acéstă circunferinţă se desemnă un patrat în mod că tóte ănghiurile sĕllc attingeà linĕa circunferinţeĭ. Laturea pătratuluĭ care se afflà cea maĭ apprópe de locul unde cereà à stà sceu'a, determină în arcul subîntins, finele s. relativ cu spectatorіĭ, începutul sceneĭ. Paralel cu acéstă linĕă, în peripheri'a circunferinţeĭ, se trăgeà altă linĕă până unde căută se vină partea anterióre à sceneĭ, *legęum* (Vitr. V 7. 2, VI. I, Hor. ud Pis. 278. Propert. IV 1. 16). Astfel scen'a remase într'un segment mic, prin urmare puçin adîncă. Spaţul cel-alt erà ocupat de orchestră, în giurul cuĭ sessurile, spectatorilor (*τέσρον s. κοίλον, cavea*). formănd pre trepte conscindinţĭ uă semi-circunferinţă către scenă, prolungită prin tanginţĭ preste medlocul orchestreĭ. In thĕatre mice şirul treptelor împleà tótă caveà în aceaaşĭ dispositiune, în celle maĭ marĭ căte-va ocolurĭ maĭ largĭ (*δεσσίματα, praecinctiones*), paralele cu treptele, divideà cave'a în done s. treĭ straturĭ, (*τῶναι*) şi formà prin scare (*κλίτακες, scalae*), convergінţi către centru diverse comparţiminte cuneiformĭ (*ἐρχετες, cunei*). Numărul acestor trepte crà naturale, divers după mărimea thĕatruluĭ. Pare înse că la thĕatrele grece s'a observat totdeuna că acest număr să fiă pare. Acésta è uă differinţă după care şi astădĭ, la ruinele essistinţĭ, se disting thĕatrele grece de celle romane. Pre marginea treptelor stà scaunele astfel că peḍile şedinteluĭ cădeà pre trépt'a următóre. Trecerea printre şiruri erà simplă s. duplă; în secundul cas un drum erà maĭ înalt decăt cel-alt. Prim'a

www.dacoromanica.ro

trépță aveă căte uădată mărginar de pétră. Pre murul corridoruluĭ, că de înălțimea unuĭ hom stă numele dispărțimîntulnĭ, precum se vede în unele remasurĭ. Sirui cel maĭ de sus erà mărginit de un mur, balustri se găssesc numaĭ la ruinele theatruluĭ din Tyndaris, în Sicilia. Comparțimintele pentru diverse classĭ sunt nepossibilĭ de decis; probabile fiă-care classe aveà unul, cu căt maĭ înaltă cu attăt maĭ spre scenă, pănă la celle din ultim'a trépță, *Βουλαιτικὸν*, pentru persónele emininți. Femeele sta în urmă; după dînsele metocchiĭ, sus de tot servii și hetairiĭ. Streiniĭ aveă locurĭ între cetățiani, póte și uérecarĭ locurĭ de honóre. Ședință particulară erà *ἐμιγβικὸν*, locul Ephebilor, à cuĭ posițiune este nestabilită. Spațul dintre cavéă și scenă se assterneà, cănd se dà dramate, cu arcnă, pentru dănțatul choruluĭ, deunde numele *κονίστρα*, *arena* (maĭ tărdiŭ de pétră). Pentrucă aci chorurile dithyrambice essecutà danțurile lor, se redică in medloc un altare al luĭ Bacchu, *θυμέλη*, locul însușĭ numit și *orchestra*. Probabile locul din giurul acestuĭ altar erà assternut cu scăndure, deunde numele de *orchestra* dat tóteĭ conistreĭ. Cănd se represintà dramate, se stabilià pre conistră, dela scenă pănă la thymele — unit cu scen'a prin căte-va trepte, că chorul să póță intră în relațiune cu actoriĭ, un assternut de scăndure dumătate căt conistr'a, numit în sens maĭ strîns *orchestra*. Pre acéstă orchestră scenică venià chorul prin aceleașĭ doue intrări principalĭ (*πάροδοι*) carĭ, asedate în doue părțĭ oppuse între thëatru și scenă, dà trecere și spectatorilor dela conistra la locurile de privire. Scen'a erà asseminc unită cu orchestr'a prin căte-va trepte chorul se pótă merge dela una la alt'a. Apparate thëatralĭ, carĭ se fiă perținut orchestreĭ, nu se memoréță affară de uă affundătură (*ἀναπείσμα*) și căteva linëe trasse pentru posițiunile și întorsurele choruluĭ. Scar'a numită *charonică* s. *stygică* (*χαρώτευοι κλέμακες*), nu erà nimic distinct de memorat'a affundatură (uniĭ pun locul eĭ sub cavéă).—*Scena*, *σκηνή*, desemnà tot edificiul veeneĭ, speciale însă partea din fund cu tóte apparatele sélle, addesé numaĭ partea dinainte, unde sta actoriĭ, de ordinar *προσκήνεον* și *λογεῖον*, *logeum* (loc de vorbire). Maĭ lungă decăt tótă, scen'a mergeà paralel cu diametrul orchestreĭ și se întindeà dela uă margine à eĭ pănă la cea-altă, celle doue lateri erà *παραδκήνις*, partea din fund *ὑποσκήνεον*, *postscenium*. Decorațiunile se dispuneà în mod că primul obiect (addesé la aceste decorațiunĭ se essecută cv. corporale, precănd la noĭ totul è depins) înà tot fundul și aruncà perspectiv'a către lateri, ceaa cè la noĭ este din contră și acést'a tot-deuna regulat, partea stîngă representănd imaginea unuĭ oraș, cea dréptă a unuĭ cămp s. al. Cons. și Schlegel Sammtl. W. V. 52 sq.

Theatrum lectum, (lat.) theatru copperit cum erà Adeonele luĭ Pericle în Athena care servià în genere de locale de concert (Stat. Silv. III, 5, 91. Inscript. Orelli 3294).

Theism, opininea cellor cè admit essistinț'a luĭ Dumneḑeŭ fără

www.dacoromanica.ro

a crede în revelaţiune. — *Theist*, părtén al theismului.

Themă, (gr.) propositiune, materiă cé întreprinde cineva a probă s. a esplică; *mus.* ariă pre care se compun variaţiunile.

Theocratiă, (gr.) gubern în care uă naţiune este supposă immediat lui Dumneḍeŭ, care esercită assupra eĭ suveranitatea sa şi ĭ manifestă volunt̆aţile sélle prin organul propheţilor şi ministrilor seĭ. — *Theocratic*, de theocraţiă.

Theogoniă, (—*nĭa*), ramure a mythologieĭ care instruiă generaţiunea, genéalogi'a Ḍeilor.

Theologiă, (—*gĭa*), sciinţă al cuĭ obiect este Dumneḍeŭ.— *Theologic*, care privesce theologi'a.

Theophaniă, (gr.) appariţiune, manifestaţiune a uneĭ divinităţi.

Theopsiă, appariţiune a ḍeilor fableĭ, *theophaniă*.

Theoremă, (—*ma*), propositiune de uă veritate speculativă care se póte demustră.

Theoriă, (gr.) cunnoscinţă care se oppresce la simpl'a speculaţiune fără a trece la prasse, partea speculativă a uneĭ sciinţe; *phys.* relaţiune stabilită între un fact generale s. cel maĭ mic número al factelor generalĭ possibilĭ şi tóte factele particulare carĭ depind de dînsul.

Theosoph, (gr.) cel cé se crede illuminat de Dumneḍeŭ.

Theotisc, se ḍice de tedescul s. vechiul german, maĭ ales de *dialectul* Francilor.

Therapeutică, (gr.) parte a medicinei al cuĭ obiect este tractaţiunea egritudinilor, care dă preceptele generalĭ de observat în administraţiunea remeḍielor relativ cu indicaţiunea, timpul şi alte circunstanţe.

Theriacă, (—*ca*), *pharm.* compositiune sub formă de electuar s. ăpiat, numită astfel pentrucă a fost prescrissă contră muscăturele animalilor veninóse s. pentrucă carnea viperei este unul din ingredienţiĭ seĭ principalĭ.

Theriotomiă, (gr.) *anat.* dissecţiune a animalilor brute.— *Theriacologiă*, tractat de bestiele veninóse.

Thermale, (gr.) se ḍice speciale de apele minerală caldé.

Thermantic, (gr.) *med.* se ḍice de remeḍiele carĭ încălḍesc, carĭ adaugă şi anima căldur'a naturale.

Thermidor, (gr.) a 11-a lună a calendarului republicau, dela 19 s. 20 Juliŭ—18 s. 19 August.

Thermo-barometru, *phys.* apparat compus de un thermometru şi un barometru.

Thermo-magnetism, ramure a electro-magnetismului care se ocupă de producţiunea curriniţilor electricĭ prin meḍiul căldurei. Primele phenomene thermo-electrice sunt discopperite de Seebeck în 1821.

Thermometru, (—*trum*), *phys.* instrument pentru a cunnósce gradele de căldură. Construcţiunea sa este fundată pre proprietatea cé aŭ unĭi licidĭ de a se dilată regulat prin căldură şi contrage prin frig. *Th. luĭ Réaumur* è divis în 80 grade, 0 fiind terminul ghiaccĭ, 80 al apeĭ ferbinţi. *Th. luĭ Farenheit* conţine 212 grḍ. din carĭ al 32-lé respunde luĭ 0 dela Réaumur. Limit'a sa este căldur'a apeĭ ferbinţi şi congelaţiunea produssă de murratul de ammoniac. Pentru a trans-

www.dacoromanica.ro

formă gradele Fahrenheit în grade Réaumur se multiplică prin $^4/_9$ s. 0,444 după cè s'a dedus 32. *Th. differințiale al luĭ Leslie* à fundat pre dilatațiunea aerului.

Thermoscop, (gr.) *phys.* instrument care indică gradul de căldura s. de frig al aerului.

Thesaur, (—*rus*), comóră.

These, (—*sis*), ucrĭ-cè cestinne s. propositinne stabilită pentru à fi disputată; *schol.* propositiune susținută în public în Universităță.

Theurgiă, (gr.) sciință occultă, speçă de magiă la ceĭ vechĭ, pentru à întreține commerciŭ cu çeiĭ bine-făcătorĭ, opp. *goeție*.

Thing, se çice de cercurile de pétră găssite în Nord și carĭ indică ședinț'a adunanțelor scandinave; aceste adunanțe.

Thionidĭ, *chem.* familiă de corpurĭ sulphurate.

Thlaspi s. *taraspic*, *botn.* cruciferă care cresce în arenele humede.

Thomsonit, *miner.* mineral de Scoția.

Thorace, (—*rax*), *anat.* la hom și mammifere pept, la insecte și animalile articulate reginnea care vine immediat după cap.

Thoracĭc, *anat.* relativ la pept s. la thorace.

Thorium, (lat.) *chem.* metal nonú și puçin cunnoscut.

Thren, (—*nos*), *mus. vech.* cânt lugubre.—*Thremtică*, flaută phrygică pentru thren.

Threnodiă, (gr.) *mus. vech.* cânt funebre, la îmmormîntare.

Thrombose, (gr.) *med.* coagulațiune de lapte în sînele.

Thryptic, lithon, thryptic.

Thuya s. *thya*, cedru care eshalédă arçînd uă odóre plăcută și servia în sacrificie.

Thymia-techniă, *med.* artea de à compune perfumurĭ și fumigațiunĭ și à face ns de dînsele.

Thyroid, *anat.* mare cartilagine à laryngeluĭ. *Glandulele thyroidĭ* sunt la partea inferiore à laryngeluĭ.— *Thyroiditĭ*, inflammațiune à glanduleĭ thyroidĭ.

Tical, titlu al aurului și argintulnĭ la Bengal, care se divide în 10 toce.

Tigre, (—*gris*), animale feroce, de ordinar maculos, în formă assemine felĭ (pisicerĭ).

Til, speçă de circunfles de care se serviă Portugesiĭ pentru à indică că uă vocale cantă se fiă armată de uă articulațiune nasale d. e. *pao* pron. *pano*.

Tilbury, (angl.) speçă de cabriolet de ordinar necopperit și fórte ușior.

Tilda, semn pus în limb'a hispanică d'assupra literei *n* și care i dă valórea luĭ *gn* muiat frances, d. e. *dona* prin *donia*, trăssură care pusă d'assupra literelor numeralĭ le făceà valórea de uă miie de orĭ maĭ marc.

Timbru, (*timpanum*), speçă de clopot fără limbă care este percus de un martul (ciocan).

Timid, (—*dus*), fricos.—*Timiditate*, calitatea timidului.

Tinkal, *miner.* borace impur și brut.

Tinto, (hisp.) cel maĭ bun vin de Alicante.

Tintură, (*tinctura*), văpséla.

Tirana, (hisp.) *mus.* modulațiune fórte lentă și în treĭ timpurĭ, vorbe assupra arieĭ.

www.dacoromanica.ro

Titaniŭ, (*—nĭum*), *miner.* metal fragile, ossydabile, discopperit în aren'a unuĭ rîuŭ din vallea Menakan și numit ăntîiŭ *menacanit*.

Titlu, (*—tulus*), inscripțiune în capul unuĭ librn, unuĭ cap și care indică materi'a eĭ.

Titulare, care are titlul și dreptul uneĭ demnităț fără à o posede s. à ĭ face funcțiunea.

Tmese, (gr.) speçă de hyperbată care divide uă vorbă compusă în doue, precum *septem subiecta trioni*, pentru *subiecta septentrioni*.

Toast, (angl.) s. *toste*, propositiune à bé în sănătatea cuĭ-va, pentru împlinitul unuĭ vot s. al.

Toccata, (ital.) *mus.* buccată scrissă pentru un instrument cu clape.

Tocro, perdrice de Guyana (din vech. *tocquet* și *seing*).

Tocsin, sgommot al unuĭ clopot care bate cu loviture iuțĭ și duplicate pentru à anuunță foc s. al.

Toddi s. *toddy*, (angl.) liquóre spirtósă trassă din palmul vinos.

Tof, *med.* crescătură ossóssă maĭ dură decât esostosca.

Toffana, (ital.) *aqua*, — venin fôrte violinte usitat în Italia.

Toleranță, condescindință, indulgință pentru ceaa cè nu pôte cnv. oppri s. nu voiesce se oppresică. *Tol. theologică, ecclesiastică* s. *religiósă*, condescindință în respectul unor punturĭ carĭ nu sunt privite că essințialĭ religiunĭ.—*Tolerantism*, caracterul s. system'a cellor carĭ sunt pentru tolerant'a theologică.

Tolerare, (*—rare*), à sufferì, avé indulgință pentru.

Tombac, mineral facticiŭ compus de cupru și de zinc.

Tomentum, (lat.) s'a conservat de căț-va anatomistĭ francesĭ pentru à esprime uă substanță organică, dulce și fluctuante la attins.

Tomex, arbure de Japonia.

Tomic, *nat.* gen de insecte din ordinea coleopterelor, secțiunea tetramenelor, famili'a sylophagelor, tribul scolitarelor, conținînd câteva speçe estrasse din genul scolyt.

Tomotociă, (gr.) numesc uniĭ autorĭ operațiunea cesarică.

Ton, (*—mus*), character al sunetuluĭ vociĭ relativ cu elevațiunea s. applecarea sa, cu calităț sélle plăcute s. neplăcute.

Tonalitate, *mus.* proprietate musicale à cordelor essințialĭ ale modulnĭ.

Tonarion, (gr.) *mus. vech.* flaută cu care se dà oratorilor tonul.

Tondi, mare arbure de Malabar, à cnĭ fructificațiune nu este complet cunnoscută.

Tong, arbure de Chili, driandru.

Tong-chu, *botn.* gen de plante din decandri'a monogyniă, din famili'a sterculiacëelor.

Tong-cu, nume chines al unuĭ mare și frumos arbure care cresce în pădurile Chineĭ și Cochinchineĭ.

Tonicitate, (gr. *tonos*, tinsiune), *med.* mod de motilitate commune totor soliḍilor, deunde provine tonul generale care se manifestă prin un fel de fremăt apprôpe nepreceptibile în organele căror restrînge țessătur'a.

Tonină, *botn.* mică plantă care cresce în apele Guianeĭ.

Tonică, (gr. *tonos*, tinsiune). Se ḍice de muschiĭ carĭ sunt în uă tinsinne permaninte și de reme-

www.dacoromanica.ro

ḑiele carĭ adaugă activitatea şi tinsiuuea fibrelor s. maĭ bine carĭ stabilesc tonul naturale al acestor fibre. În musică *tonic'a* s. *not'a tonică* (*nota tonum indicans*), not'a priucipale s. fundamintale à unuĭ ton s. mod.

Tonkin, *botn.* arbure serpinte din China, cu florĭ fórte odoranţĭ.

Toulieu, (fr.) drept signoriale cè se plătià pentru locurile unde se întindeà în piaçă.

Tousille, (—*llae*), *anat.* uume dat amygdalelor.

Tonsură, (*clerici tonsura*), cerimoniă à bisericeĭ catholice-romane prin care acel'a cuĭ episcopul taiă părul, intră în clericatură şi devine capabile à fi admis la ordinile sacre. Se ḑice şi de corón'a cè se pune clericilor pre cap, răḑîndu-le părul în rotunḑime.

Toparch, (gr.) gubernatorul uneĭ toparchie.

Toparchiă, gubernul unuĭ loc, un canton (neusit.)

Topàziŭ, (—*zius*), *nat.* substanţă minerale tot-deuna cristalită, electrică prin căldură, classificată ăntĭiŭ între petrele dure propriŭ ḑisse, unde sunt rînduite cea maĭ mare parte de petre gemme, astăḑĭ redussă la classea sărilor, al cuĭ caracter distinctiv este de à presintă compuse de un acid cu uă base. Topaziul se distinge de tóte acestea prin maĭ multe alte charactere.

Topic, (gr.) *med.* remeḑiŭ cè se applică în estern, precum unginţiĭ, emplastrĭ, cataplasmele s. al.

Topinambour, cartof de Brasilia.

Topograph, ccl cè scrie topographi'a.

Topographiă, (—*phĭa*), descripţiuue esactă şi în amănunt à unuĭ loc, à unuĭ canton particular.—*Topographic*, care perţine topographieĭ.

Tora, thora s. *phthora*, speçă de renunclu care cresce în Alpi şi care trece de un venin violinte.

Tora, *botn.* hérbă anuuale care cresce în India şi din care uă varietate se numesce *tala* în Ceilan.

Torchon, (fr.) stergar pentru à curăţi mobilĭ s. al.

Tordion, danţ vesel care se jucă încct pre măsură ternară.

Torea, *nat.* passăre apatică din insulele Societăţiĭ numită şi *mic corlieu*.

Toreador, (hisp.) ccestru care combate taurĭĭ în alergatele publice.

Toresiă, plantă graminëă de Peruvia care formeḑă un gen în monoeci'a tetrandriă.

Toreumatographiă, (gr.) descripţiune à anaglyptelor (bas-reliefs) antice.

Torpedo, *milit.* speçă de machină pentru à resturna navile.

Torpore, (—*por*), leneviă profundă.

Torqueton, *astr.* instrument imaginat de Arabĭ care represintă miscarea ḑiurnă à ecatoruluĭ şi eclipticeĭ în giurul polilor.

Torefacţiune, *chim.* operaţiune care constă în à applică uă violinte căldură uneĭ substanţe secce, pentru à estrage uére-carĭ principie volatilĭ şi tot de uădată pentru à o divide şi subţirĭ. Astfel se dissipă sulful şi arsenicul din celle maĭ multe mineră.

Torrente, (—*rus*), currinte de

www.dacoromanica.ro

apă răpedă; *fig.* abundanță violință s. ambele împreună.

Torrid, (—*dus*), ardinte, fórte cald. Se dice numai *zon'a torridă*, porțiunea pămîntuluĭ dintre celle done tropice.

Torticol, (din *tortum collum*), *med.* durere rheumatismale și inflammatoriă care și are șediuț'a în muschiĭ gîtuluĭ și care constrînge pre cgru à ține gîtul înclinat (*cervicis rigor*).

Tortile, *botn.* calificè părțile plantelor carĭ se contorc naturalicè în spirale.

Torricelli, *phys.* se num. *tubul* s. *esperiinț'a luĭ Torricelli*, un tub de vitru plin cu mercuriŭ, à cuĭ estremitate dischisă se affundă în un vas plin cu acel'așĭ fluid, pentru à pune uă columnă de mercuriŭ in ccilibriŭ cu uă columnă de aer de aceaașĭ base, esperiință făcută ăntĭiŭ la Florența de Torricelli către mediul secl. 17, și care à procurat ide'a barometruluĭ.

Tortură, (gr.) *turment* (casnă). *jurispr.* dissă și *cestiune*, torment la carc se puneà un criminale s. un accusat pentru à lŭ facc se declarc.

Torturare, (fr.) à tormentà, (căsni).

Tory, (angl. tălchar, *brigand*), se numià în Anglia ăntĭiŭ părtenĭĭ luĭ Carol I și II. și de attuncĭ un partit care pretinde à susține prerogativ'a regale, care cantă chiar à o întinde, opp. *Wigh*.

Tossic, (gr. *toxicon*), nume generic pentru tóte veninele.

Totale, (*totus*), întreg în tot, complet, părțile carĭ compun totul unite la un loc. — *Totalitate*, totale.

Totombo, *nat.* coquilă din genul buccin.

Tournesol, (fr.) nume vulgar al peliotropiuluĭ și al uneĭ tinture, matcrie de un albastru trassă din *crotonum tinctorium*, și din *lichen roccella*.

Tournois, (fr.) calificà monnetele percusse la Tours, maĭ mice cu à cincia parte decăt celle de Paris. Inaintc de nou'a systemă monnetară se dicеà dc librele valanți 20 sous, pentru diffcrință de librele parisis carĭ valà 25.

Tovomit, arbure din pădurile Guianeĭ, formănd un gen în polygami'a tetragyniă.

Trachëă, (*arteră*), s. *arter'a aspră* (*aspera artera*). Se num. la hómenĭ și la animalile superiorĭ, prim'a parte s. trunchiul commune al conductelor aerianc. Este un canale cilyndrid, care începe la larynge și continuindu-se delungul gîtuluĭ, în faç'a vertebrelor cervicalĭ, pune în dreptul sternuluĭ, unde se divide în done ramurĭ secnndare, *bronchiele*.

Trachëe, *nat.* se num. mice vasse aeriane, albe s. argintie, răspîndite în maĭ multe părțĭ alc vegetalilor și insectelor.

Trachymen, gen de plantă din N.—Hollanda, fórte vecin cu azorelele.

Trachyscel, *nat.* gen de insecte coleoptere, secțiunea heteromerelor, tribul diaperialilor.

Tracțiune, (—*tĭo*), acțiunca uneĭ puteri miscanți prin care un corp mobile este tras către altul.

Trădare, vindere, predare.

Tradițiune, (—*tĭo*), se dice în genere dc callca prin care factele și doctrinele se transmit din etate

www.dacoromanica.ro

în etate, de factele şi doctrinele transmisse prin acéstă calle. In relig. însem. mărturiă care respunde la veritatea s. relatitatea cutărui s. cutăruĭ punt. — *Tradiţionale*, de tradiţiune.

Tradiţional, numiesce Judeiĭ pre aceia carĭ recunnosc tradiţiunea, carĭ o urmédă şi se servesc de dînsa pentru a espune scriptele sănte.

Traducére, (*transferre*), a transmite din uă limbă în alt'a.—*Traducţiune*, acţiune de a tradnce şi effectul. — *Traductor*, ccl cè tradnce.

Tragediă, (—*dĭa*, din τράγος-ωδή, ass. numelui sunt doue opiniunĭ). Definiţinnea luĭ Aristotele (poet. VII) sună, după Buhle... *imitatio actionis seriae et perfectae magnitudinem* (*μεγέθος*, întindere, alţiĭ Grossartigkeit) *habentis, sermone condito* (*ἡδυσμένῳ λύγῳ, τῷ ἔχοντι ῥυθμόν καὶ ἁρμονίαν καὶ μέλος*) *separatim unicuique formae in partibus* (*diversis*) *agentium, nec per narrationem, per misericordiam et metum hujusmodi affectuum pogationem efficiens.* Lîngă care tradncţiunea luĭ Gocthe. *Die Tragoedie ist die Nachahmŭng einer bedeütenden und abgeschlossenen Handlŭng, die eine gewisse Aüsdehnŭng hat ŭnd in aumŭthiger Sprache vorgetragen wird, ŭnd zwar von abgesonderten gestalten, deren jede eine eigene Rolle spielt ŭnd nicht erzählŭngsweise von einem einzelnen, nach einem Verlaŭf aber von Mitleid ŭnd Fŭrcht mit Aŭsgleichŭng solchen Leidenschaften ihr Geschäft abschliesst.* Comp. A. Stahr (Aristotelos von der Wiekŭng der Tragedie 1859). Acţiune, persône şi charactere sunt basea tragedieĭ antice. Passinnile sunt maĭ mult celle natnralĭ (precând în cea modernă essagcraţinnile SS. M. Girardin Litt. dram. I. init). Patheticul ascindinte progrede în spheră din cè în cè restrînsă către schimbatul din fericire în nefericire şi din contră, *catastrophea*, în giurul cuĭ se miscă între început (*θέης*) şi soluţinne (*λύσις*) tótă acţiunea (Arist. ibid. 18). Obiectul seŭ este lupt'a între libertatea homuluĭ şi puterea fatuluĭ s. necessitatea generale care nu erà alt decât legea morale à societăţiĭ. — Părţile tragediei, după calitate (*καθιὰ ποιὰ τις ἐστὶν ἡ τραγωδέα*) snnt *μύθυς* (*fabula*) *καὶ ἤδη* (*mores*) *καὶ λέξις* (*elocutio*) *κωὶ διάνυις* (*sententia animi*) *καὶ ὄφις* (*spectaculi apparatus*) *καὶ μελοποίς* (*melopoea*); după cantitate (*κατὰ τὸ πόβον*), prologul, (*μέρος ὅλον τραγωδιας τὸ μετμξὺ ὅλον χαρικῶν μελῶς*), *pars integra tragediae quae post chorici cantum*), essodul, (*μέρος ὅλον τραγωδίας μεθ' ἵ σαν ἐστὶ χαροῦ μέλος, pars integra tragoediae post quam nen est chorincantus*), parodul, (*ἡ πρώτη λέξις ὅλου χαροῦ*), *prima oratio totius chori*, stasimon, (*μέρος χαροῦ τὸ ἄνεν ἀναπμίστον καὶ τροχάνου*), *pars chori sine anapaestro et trochaeo*, commul (*θρῆνος κοινὸς χοροῦ καὶ ἀπὸ σκηνῆς*), *lamentatio communis chori et scena.* (Arist. ibid. XIII şi XII.) Metrul generale este trimetrul jambic. Epigene din Sicyone, Thespe, Phrynicn, Choriln, Pratina, Aischyl, Sophocle, Euripide, Philocle, Astydama, Aristarch, Jon, Acheŭ, Agathone, Iophone. Aristonc, Senocle, Earchinn, Chephisophonte,

www.dacoromanica.ro

Theodecte se numără între poeții tragicĭ· Cons. Gruppe Ariadne etc.; Witschel die attische Tragoedie, Hinrichs. das Wesen der antiquen Tragoedie, Heinsii. De tragoediae constructione liber (L. B. 1643); Welcker die griechischen Tragiker. Pentru Romanĭ Planck De origine atque indole veteris tragoediae apud Romanos (înaintea ediţiunii Medĕcĭ luĭ Enniŭ); Koepke·Ub. die Einführung das Drama bei der Roemain (înaintea traducţiunii luĭ Plautu; Regel, Diversa virorum doctorum de re tragica Romanorum judicia sabescamen vocata. Contră care Asann in Zeitschr, für Alterthümswiss. 1836.

Tragic, (*—cus*), de tragediă.

Tragi-comediă, *lit.* tragediă, ammestecată s. nu cu incidinţi comicĭ, à cuĭ soluţiune nu este tragică.

Transacţiune, convenţiune între doue s. maĭ multe pers. pentru à terminà nà cértă, un proces.

Transcindinţă, superioritate notată, emininte à uneĭ perss. ass. altcĭ, ass. persónelor ordinare (şi de lucrr.)

Transcindinte, se ḑice în genere de ceaa cè este maĭ presus de lucrurile ordinare, de ceaa cè escellc în genul seŭ. Se ḑice particular de obiectul metaphysicei care consideră fiinţ'a în genere. Se num. *geometriă transcindinte*, partea geometriceĭ care consideră proprietăţile curbelor totor ordinilor, servindu-se pentru à le aflà, cu analysea celmaĭ difficile, cu calculul differinţale şi integrale; *equaţiunĭ transcindinţĭ*, carĭ nu conţin, precum equaţiunile algebrice, cantităţĭ finite, dar differinţalĭ s. flussiunĭ de cantităţĭ finite, de sine inţelles că aceste equaţiunĭ între differinţalĭ sunt irreductibilĭ la uà equaţiune algebrică. *Curbà transcindinte* se num. în geometri'a sublime, nà curbà neterminabile decât prin nà equaţiune transcindinte. — *Calităţi transcindinţi*, susceptibilĭ de mare generalitate. *Imaginaţiune transcindinte*, numesce Kant facultatea de à cunnósce esercitată.

Transcindintalism, ucrĭ-cè systemà philosophicà al cuĭ punt de plecare nu este observaţiunea s. analysea. Pentru Kant, Fichte studiul subiectivuluĭ.

Transcriere, (*—bere*), à strămutà scrissul, à scrie după alt scris.

Transferire, (*—ferre*), à strămutà.

Transfiguraţiune, schimbat de figurà. Se ḑice numaĭ în theol. chrest. pentru schimbatul luĭ J. Chr. la faţà.

Transformare, à schimb'a form'a.—*Transformaţiune*, acţiunea de à transformà; *geom.* reducţiunea uneĭ figure s. unuĭ corp în altul de aceaaşĭ suprafaţà s. soliditate, de formà differinte. Se num. în algebrà, *transformaţiune à equaţiunilor*, method'a prin care se schimbà uà equaţiune în alt'a care o represintă.

Transitiv, (*- vus*), calificà verbele carĭ esprem uà acţiune mobile.

Transiţiune, (*—tio*), *rhet.* legătură à unuĭ obiect cu altul în aceaaşĭ oraţiune; *mus.* modul de à îndulcì saltul unuĭ interval disjunct înşirând sunete diatonice pre gradele carĭ separà ceĭ doŭ terminĭ aĭ seĭ. Se ḑice speciale pentru în-

www.dacoromanica.ro

şiratul uneĭ uote care nu este în harmoniă, între doue uote ale terţeĭ, carĭ sunt în harmoniă. În acest cas trans. è *regulată* căud uot'a care nu intră în harmouiă este pre timpul redicat (arsc), precăud not'a care este în thcse (timpul forte) susţine harmoni'a; *neregulată*, căud carc se află în thesc nu intră în harmoniă, estc însă uot'a din arsc.

Transitoriŭ, (—*rĭus*), trecător.

Translaţiune, (—*tĭo*), traducţiune.— *Translator*, traductor.

Transmitere, (— *ttere*), à face să trecă la altul.

Transmigraţiune, (—*tĭo*), migraţiune, strămutare de un popor.

Transmissiune, acţiune de à transmite.

Transmitaţiune, schimbare, immutaţiune, couversiune; *geom.* vd. *Transformaţiune.*

Transparinţă, perluciditate, proprietatc priu care uu corp dă trecerc raḑelor luminei.

Transpariute, carc are transparinţă.

Transpiraţiune, aspiraţiune, eshalaţiune.

Transportare, (fr.) à strămutà.

Transposiţiune, iuversiuue à ordinii usitatc à vorbelor; *alg.* trau smissiunc în uă equaţiuue, à unuĭ termin din uă parte în cea altă; *mus.* schimbat al uneĭ buccăţe din uu tou în altul.

Transsubstantiaţiune, schimbatul uucĭ substanţe în alt'a; în seus mai particular miraculosul schimbat al substanţeĭ păuiĭ în substanţ'a corpuluĭ luĭ Christ.

Transversale, califică ueri-cè lucru care trece preste altul şi lŭ taiă. *Assea transversale* s. *transvers'a* uneĭ hyperbole este prim'a asse à accsteĭ curbe.—*Transversali* sunt, în astronomiă, liuĕe trasse pre uu limb de uu quart de cerc, între doue circunferinţe circunscrisse şi carĭ servesc à subdivide gradele.

Trapez, (gr.) *geom.* figură cu patru laterĭ în care sunt cel puţin doue laterĭ oppuse carĭ nu suut paralele.—*Trapezoid*, figură cu patru laterĭ din carĭ doue suut paralelc, celle-alte nu. *Ligamentul trapezoid*, este în anatomiă uă porţiunc a corpuluĭ fibros represiutată de ligamentul coraco-clavicular şi carc ţutăresce articulaţiuuea claviculeĭ cu omoplatul.

Trass, (germ. din hollaud. *tiras*, ceinat), pĕtră vulganică (*tolus*, fr. *tuf*), cè se găssesce prelĭugă Audernach, prc partea stĭugă à Rhinuluĭ. La loc è cuuoscut sub adevăratul nume dc *tufstein.*

Trattinnickia, *botn.* speçă de arbure dc Brasilia.

Traumatic, (gr.) *med.* care se referesce la uă plagă, care provine din vre-uă plagă. *Egritudini traumatice vulnerare.*

Travat, (fr.) cal care are scmne albe la peḑĭ, de aceaşĭ parte.

Trechru, (fr. *trechrus*), gen de iusecte din ordinea colcopterelor, tribul carabicelor.

Treisia, *botn.* gen stabilit peutru à puue douĭ euphorbĭ carĭ diffcresce dc celle-altc speçe grasse ale accstuĭ gen priu volucrele lor triphylc, cu foiorc subţirite la base, dispicate în partea superiore, prin stigmate furcate, înviirtite cu estremitatea apprope globulósă.

Tremadoţi, (gr.) *nat.* ordiue stabilită de Rudolphi peutru uă

www.dacoromanica.ro

classe de vermĭ intestinalĭ cu corpul lat şi uşior cilyndric, mólle şi carĭ sunt muniţĭ cu sugătorĭ.

Trematodon, (gr.) *botn.* gen stabilit în familĭa mnschilor carĭ perţine de numărul cellor substituiţĭ la *bris* aĭ luĭ Linné.

Tremolo, (ital.) *mus.* des. uă miscare repede şi continuită pre nă singură notă.

Tremolyth, s'a numit un mineral observat la Saint Gothard în vallea Tremola, numit şi *grammatile*, maĭ tărdiŭ unit amphibolcĭ, ceaa cè nu s'a adoptat de naturalistiĭ strcinĭ.

Trentepohlia, *botn.* gen de plante crucifere, puçin differinte de heliophilul din care făceà parte.

Trepidaţiune, (—*tio*), *med.* tremur al membrelor, nervilor, fibrelor s. al.

Triade, (—*trias*), uninne de treĭ perss. s. lucrr.

Triade harmonică, *mus.* în calcul este proporţinnea harmonică; în prasse accordul perfect major resultante din proporţinnea harmonică, compus de un sunct fundamintale, terţ'a sa majore şi cinţ'a sa.

Triadic, se ḑice în biseric'a grécă de uére-care hymnurĭ la carĭ fiă-care strophe finesce prin laud'a Sănteĭ Vergine şi à Trinităţiĭ.

Triadică, *botn.* gen stabilit în diveci'a dinandriă din familĭ'a cuphorbelor, conţinînd done spcçe de arburĭ marĭ cu foie alterne, ovalĭ, întrege originarĭ din Cochinchina şi China.

Triandriă, nume cè dă Linné terţcĭ classĭ à systemeĭ sélle care conţine plantele cu treĭ stamine.

Trianghiŭ, (—*gulum*), figură coprinsă între treĭ linëe s. părţĭ, avîud prin urmare treĭ anghiurĭ. Se num. *triănghiŭ acutănghiŭ*, un triănghiŭ ale cuĭ tôte ănghiurile sunt acute, ad. din carĭ fiă-care este maĭ mic decât de 90 grade; *triănghiŭ ecilaterale*, un triănghiŭ format de treĭ linëe egalĭ între sine; *tr. isocel*, format de doue laterĭ egalĭ şi uă latura inegale; *tr. dreptanghiŭ*, cuĭ unu din ănghiurĭ este drept; *tr. dreptliniŭ*, format de treĭ linëe drepte; *tr. spheric*, format de treĭ arcurĭ de cerc mare al sphereĭ; *triănghiurĭ egalĭ*, căror celle treĭ laterĭ şi celle treĭ ănghinrĭ sunt egalĭ fiă-care respectiv; *triănghiurĭ asseminĭ*, carĭ aŭ ănghinrile respectiv egalĭ.

Trib, (—*bus*), divisiunĭ ale poporuluĭ roman, la îuceput treĭ patricie, *Ramnes*, *Titii*, *Luceres* (de carĭ între alţiĭ Niebuhr, Goettling) Serviŭ Tulliŭ întroducînd divisiunea geographicà, formà 4 *tribus urbanae* (Subnrana s. Sucusana, Esquilina, Collina şi Palatina) totalcle divis în 26 *tribus rusticae* (*regiones*, alţiĭ *pagi*) carĭ până la anuul Romeĭ 513 se adaussеrà la 35 număr de acì înainte permaninte: *Aemilia*, *Camilia*, *Claudia*, *Cornelia*, *Crustumina*, *Fabia*, *Galeria*, *Horatia*, *Lemonia*, *Menenia*, *Papipia*, *Pollia*, *Pupinia*, *Romilia*, *Sergia*, *Veturia*, *Voltinia*. (Pentru curie şi decnric vd. Niebnhr Roem. Alterth. init.) Cons. Mommsen Die roem. Tribus, Coutorga, Essai sur l'organisation de la tribu dans l'antiquité (trad. din russesce de Chopin), Francke De tribuum curiarum etc, instit.

Tribulaţiune, (gr. din *tributa*), afflicţiune, calamita e, adversitate

www.dacoromanica.ro

considerată sub raportul religiunii.

Tribun, (—*nus*), magistrat, administrator la R., *tribunus plebis*, *tr. militaris*, *tr. legionum*. Cons. Dockhorn De tribuniciae potestatis origine, Schirmer De tribuniciae potestatis origine, Geppert Vorles. nb. roem. Alterthümer (inedit.)

Tribună, (—*na*), loc redicat în ucrĭ-cê adunanță, unde vorbesc oratorii.

Tribunale, (—*nal*), ședinț'a și jurisdicțiunea unuĭ magistrat s. maĭ multor magistrați. — *Curte de cassațiune*, tribunale suprem însărcinat à menține uniformitatea de jurisprudință, pronunță assupra cererilor în cassațiune contră decisiunile și judecățile în ultim'a instanță dată de curți și tribunalĭ. Are drept de censură și de disciplină assupra curților de prochiamare și curților criminalĭ.

Tribut, (—*tum*), imposițiune cê plătesce un Stat suveranulnĭ altuĭ Stat cà semn de dependință; drept attribuit principeluĭ assupra cellor carĭ i sunt supușĭ după instituțiunĭ, convențiunĭ, tractate, regule particulare.

Tributar, care plătesce tribut.

Triceps, (lat.) se dice în anatomiă de muschiĭ à căror estremitate superiore è formată de treĭ fascicle distincte.

Trichari, arbure de Cochinchina.

Trichiase, (—*sis*), *med.* între altele egritudine de ochĭ în care cenele se direg către globul ochiluĭ, pre care lĭ irită.

Trichism, *chir.* fractură apprópe neperceptibile à ósselor late.

Trichodiŭ, (—*dĭon*), *botn.* gen stabilit pentru în diandri'a digyniă, în famili'a gramineelor, conținînd done speçe: *tr. lassiflore*, *tr. culcat.*

Trichosanthe, (gr.) *botn.* numesce Linné *les anguines*, din caus'a coroleĭ lor frangiate.

Triclasit, s.—*klasit*, mineral de un verde oliv maĭ mult s. maĭ puçin închis, care se presintă în cristale prismatice.

Tricolore, —bine *triculore*, cu treĭ culorĭ.

Triedru, (gr.) se dice de ună pyramide terminată prin treĭ feçe s. laterĭ s. de un ănghiŭ format prin uninnea de treĭ planurĭ.

Triennale, care durédă treĭ annĭ. Se dice de ordinar de officiariĭ cê alternédă din treĭ în treĭ annĭ și de funcțiunile carĭ se pot ține numaĭ treĭ annĭ.

Trigastric, se dice de muschiĭ carĭ aŭ treĭ porțiunĭ cărnóse.

Triglochine, *anat*, valvule de formă triănghiulară în ventriculele inimeĭ.

Tiglottism, (gr.) phrase compusă de treĭ limbe. Vorbă compusă de treĭ vorbe trasse din limbe diverse.

Triglyph, (gr.) *archit.* speçă de ornament (*bossage*) în capitelul dorie, cu săpătură, (*glyphe canali*) egalĭ în ănghiurĭ, separate prin treĭ laterĭ de celle doue semicunalĭ ale laterilor.

Trigon, (gr.) *gnomon.* și *trigon de semne*, instrument destinat pentru à trage arcurile semnelor pre cadranțĭ. In astrologiă se dice de aspectul à treĭ planete când sunt depărtate unele de altele de 120 grade ale zodiaculuĭ, ceea cê formédă un triănghiŭ.

Trigonima, gen de coquile u-

www.dacoromanica.ro

nivalve, multiloculare, affiate în America septentriunale.

Trigonocephalĭ, *nat.* gen de șerpĭ stabilițĭ în locul viperelor. Typul genuluĭ este viper'a galbină dela Antille.

Trigonometriă, (gr.) ramure a geometrieĭ generalĭ care se ocupă a afflă părțile necnnnoscute ale unnĭ triănghiŭ prin medlocul cellor cunnoscute. *Trigonometri' a rectiliniă*, servesce à măsurà triănghiurile rectilinie, *trig. spherică*, à măsurà triănghiurile spherice. — Începută dejà de Greci, astă sciință se perfecționă în timpurile moderne prin încrările luĭ Napier și maĭ ales prin theori'a siuulnĭ datorită luĭ Euler.

Trigonometric, de trigonometriă. Linëe trigonometrice, uĕrecarĭ linëe carĭ servesce pentru à determinà ăughiurile și laterile triănghiuriloy.

Trigynĭă, *botn.* ordine de plante ale căror florĭ aŭ treĭ pistile.

Tril, (ital. *trillo*), *mus.* speță de tremurat à doue note.

Trilater, triănghiŭ.

Trilaterale, cu treĭ lateri.

Trilepision, arbure de Madagascar care formĕdă nn gen în famili'a rosacëelor.

Trilic, arburel din America meridionale care formĕdă un gen în polyandri'a monogyniă.

Triliaceĕ, *botn.* familiă de plante care à substitnit liliacëele.

Trilocular, *botn.* care are treĭ locule s. logiurĭ.

Trilogiă, (—*gĭa*), *lit.* uniune de treĭ buccățe de thëatru cĕ presintă, la Grecĭ poeții dramaticĭ cănd voià se dispnte prețul tragedieĭ.— Dialogele luĭ Platone s'aŭ divis în trilogie.

Trimere, (gr.) se num. nă speță de musce carĭ nu trăiesce decăt treĭ dile.

Trimestru, (—*stre*), spaț de treĭ lune.

Trin, (fr.) *aspectul trin al uneĭ planete*, este depărtatul lor de à treia parte à zodiaculuĭ. In astronomiă se num. *trine opposition* unul din aspectele planetelor în care doue planete snnt distanțĭ un'a de alt'a de à treia parte à zodiaculuĭ (patru semue = 120 grade).

Trinitar, religios diu ordinea Triuităților s. à redempțiunii captivilor.

Trinitate, treime.

Trinom, (gr.) *alg.* cantitate compusă de treĭ terminĭ.

Trio, compositiune cu treĭ părțĭ principalĭ s. recitanțĭ.

Triumph, (—*phus*), cerimoniă religiosă și honóre estraordinară accordată de senatul roman și căte uădată de popor pentru à resplăti meritele unuĭ commandante.

Tripartită, (—*ta*), divisă în treĭ. Nu se dice decăt de breviarul din histori'a luĭ Euscbiŭ, Socrate și Sozomenc.

Tripartițiune, *arithm. geom.* divisiune în treĭ părțĭ.

Tripharmacum, (lat.) s'a usitat-căte uădată pentru à desemnà un remedĭŭ compus din treĭ ingredienți.

Triphtong, (gr.) *gram.* silabă compusă de treĭ sunete.

Triphyl, (gr.) *botn.* calificà caliciul florilor cănd este divis în treĭ buccățe s. foie micc.

Triplu, (—*plex*, *plus*), care conține de treĭ orĭ simplul.

www.dacoromanica.ro

Triplit, manganes phosphatat.

Tripoli, *nat.* speçă de pétră de ordinar assemine cărămidei compacte, usitat în arţi pentru a poli speculi, petrele dure şi metalele.

Tripter, (gr.) *botn.* care are treĭ aripe.

Trireme, (—*mis*), nave, la R. care aveà de fiă-care laturc treĭ hómenĭ pentru fiă-care lopată.

Trisagiŭ, (gr. *gĭon*), hymn în care vorb'a Sănt è repeţită de treĭ orĭ.

Trispast, (gr.) machină cu treĭ rotile destinată pentru a redică greutăţĭ.

Trisperm, (gr.) *botn.* care pórtă treĭ grăunţĭ.

Trisplanchnic, (gr.) s'a numit nervul mare sympathic, pentrucă distribuesce ramificaţiunĭ viscerelor cellor treĭ cavităţĭ principalĭ ale corpuluĭ: capul, peptul şi abdomele.

Trisilab, (gr.) *gram.* de treĭ silabe.

Triteophyă, (gr.) *med.* friguri al căror acces devine maĭ forte la fiă-care à treia dĭ.

Triteism, doctrină religiósă care admite treĭ divinităţĭ.— *Triteist*, cel care professă triteismul.

Triticit, (din *triticum*), se num. cuprul spiciforme de Franckemberg pentrucă cristalele sélle sunt unite în mod de à reminti form'a unuĭ spic de grîŭ (*argent en épi*).

Triturăţiune, soluţiune à unuĭ corp solid în pulbere subţire.

Triumvir, (—*vir*), magistrat, la R., insărcinat în una cu douĭ collegĭ cu vre-uă administraţiune publică.

Trocheu, (—*us*), *metr.* pede de done silabe una lungă şi una scurtă.

Trogontherium, s'a numit un patruped fossile affiat apprópe de marea de Azot şi care s'a referit la genul castor.

Trois-quarte, (fr.) mare limă de figură triănghinlară care are treĭ pătrate.

Tropaeolum, (lat.) num. Linné nn gen de capucină.

Tropă, figură prin care se dă uneĭ vorbe altă semnificaţiune decăt à sa propriă.

Tropheĭ, ceaa cè s'a luat dela un nemic învins şi care se puncà de ordinar pre trunchiul unuĭ arbure cuĭ se tăiasse ramurile.

Tropic, *astr.* se dice de doue mice cercurĭ ale sphereĭ, paralele ecatoruluĭ şi carĭ trec prin punctele solstiţialĭ.

Tropologic, *rhet.* figurat.

Tsimamasor, *botn.* arburel serpinte de .Madagascar.

Tub, (—*bus*), corp în formă de ţévă.

Tuberculă, (—*la*), mică înflătură.

Tudesc s. *tedesc*, germanic. Usitat numaĭ vorbind de limb'a germanilor s. de espressiunĭ, styl, gust maniere carĭ sunt lipsite de regularitate, graţiă, eleganţă, carĭ se appropiă de barbariă.

Tuero, plantă umbeliferă observată în vecinătatea oraşuluĭ Salamanque.

Tula, *botn.* plantă care cresce în stîncele maritime ale Peruvieĭ. Ar fi să constituéscă un gen în famili'a rubiacëelor.

Tubadoxe, (fr.) *nat.* se num. fossilĭ carĭ se appropiă mult de belemnitate.

Tulipă, (—*pa*), *botn.* frumos gen monocotyledone din famili'a liliacëelor, typul tribulnĭ tulipacëelor.

www.dacoromanica.ro

Conţine none speçe, (cu varietăţĭ numeróse) între carĭ tulip'a de grădină, frumósă plantă originară din Cappadocia.

Tumóre, (—*mor*), înflătură. Se num. în mediciuă, ueri cè eminuţă circunscrissă, de uére-care volume addesé solitară, disvoltată prin uă causă morbifice, în uă parte a corpuluĭ. *Tumóre albă*, (*tumeur blanche*), înflătură à articulaţiunilor marĭ.

Tungstène, (suedic. *pămînt greŭ*), *nat.* des. un fossile care constituesce checliuul calcar.—*Acid tungstic*, format de tungstène.

Tunhieu, *botn.* arburel cu rădăcin'a volnbile care cresce în pădurile Cochinchineĭ.

Turbă, (fr. *tourbe*, din germ. *torf*), materiă formată sub ape prin accumulaţiune şi alteraţiune de diverse plante apatice.

Turgescinţă, (lat. *turgere*), înflătură, ueri-cè înflătură determinată prin suprabundanţă de humorĭ.

Tutelă, (—*la*), autoritate legale dată peutru à administrà persón'a averile unuĭ minor s. întrediş. Acel'a cuĭ este încredinţată tutel'a, se num. *tutor*, în cas de emancipaţiune *curator*. Cons. Cod. Nap. art. 159, 361, 370, 387—4497.

Tutti, (ital.) *mus.* arrattă pre partiţiunĭ că tóte părţile cantă să se audă împreună.

Typ, (gr.) ceaa cè possede în grad suprem calităţile geunluĭ; *med.* characterul nueĭ egritudiuĭ, ordinea în care se arrattă şĭ să succed symptomatele egritudiniĭ.

Typhus, (gr.) des. particular friguri essinţialĭ, continuite, characterisate prin stupóre, debilitatea muschiulară, deliriŭ turburat al siuţnrilor, alteruaţiunea membranelor mucóse, disvoltatul petechiclor şi nueĭ esantheme cutanëe. Cons. lucrările DD. Ferrus, Gauthier de Claubry, Louis etc.

Typographiă, (gr.) imprimeriă.

Tyran, (gr.) la Greçĭ cel carè usurpasse autoritatea absolută în uu stat liber. Astăqĭ uu usurpator care nu cunnósce alte legĭ decăt capriţul seŭ; neri-cine abŭsă de autoritatea sa contră drept şi raţinne.

Tyraniă, gubern esercitat nejust contră frînele legilor. Vd. *prec.*

Tyroliană, *mus.* speçă de moduiaţiuue, cănt, care ne vine dela Tyrol.

www.dacoromanica.ro

U.

U, a 21-a literă a alphabetului întrodussă în typographiă, în 1629 de Zeitner. Vd. *V*.

Udometru s. *ombrometru*, instrument destinat a măsură cantitatea de apă căḑută în un loc s. a analysi ap'a de plóniă.

Ula, *botn.* arburel de pre cóst'a Malabarului.

Ulcere, (*ulcus ceris*), *med.* soluţiune de continuitate la părţile moie care nu tinde nicĭ decum la tămădnire, produssă s. întreţinută prin un viţiŭ locale s. intern cu perdere de substanţă şi suppuraţiune.—Se numesce *ulceraţiune*, lucrarca morbidă care produce ulcerul şi un ulcere superficiale.

Ultim, (—*mus*), cel din urmă.

Ultimatum, (lat.) *diplom.* se ḑice în negoţiaţiuni de ultimele condiţiunĭ cè se pun unuĭ tractat şi la carĭ nu este revocaţiune.

Ultra petita, (lat. *dincolo de ceea cè à fost cerut*), des în jurisprud. ceaa cè s'a accordat de judecător fără à fi fost cerut de partea în proces.

Ulula, *nat.* s'a numit uă ordine de passerĭ rapitóre diurne. In Linné este denominaţiune specifică à mării à luĭ Buffon.

Unanim, care este de uă voce commune, de un accord commune, de acel'aşĭ sinţimînt, de aceaaşĭ affecţiune. — *Unanimitate*, conformitate de sinţimînt.

Unda-maris, (lat.) se num. un registru de organat format de ţeve, de mai mult de done metre. Este accordat puţin mai sus decăt celle-alte căntură.

Unic, care este numaĭ unul.

Uniforme, (—*mis*), care are tot uă formă, opp. *divers*, *variŭ*.— *Uniformitate*, calitatea uniformcluĭ.

Unilaterale, *botn.* calificŭ un spic ale cuĭ tóte florile se nasc din uă singură latură à rădăcineĭ communĭ.

Unilocular, *botn.* cu un singur locul s. logiŭ.

Unitate, *math.* ceaa cè esprime un singur lucru s. uă parte individuale din un lucru.

Uniune, unire, adunanţă de maĭ multe lucrurĭ.

Univalv, *nat.* se ḑice de testaceiĭ à căror coquilă è compussă de uă singură buccată.

Univers, (—*sum*), nume collectiv pentru lumea întrégă. Cerul, pămîntul şi tot cè se găssesce într'insele.

Universale, (—*lis*), generale, care se întinde la tot. — *Universalitate*, generalitate.

Universitate, academiă în care se studiă tóte sciinţele.

Uraniŭ, (—*nĭum*), metal isolat de Péligot în 1842.

Uranographiă, (gr.) sciinţă al cuĭ obiect este studiul, descripţiunea phenomcnelor cerescĭ.

Usufruct, (—*tus*), dreptul de à se buccurà de lucrul altuia cu condiţiune de à ĭ conservà substanţ'a.

Ut, prim'a notă à gammeĭ, la Italĭ dela Germanĭ *C*.

Usurpare, (—*pare*), à luà uă

www.dacoromanica.ro

avere, uă demnitate, un Stat care perține altuĭ.—*Usurpațiune*, acțiune de à usurpà.

Utile, (—*lis*), folositor.— *Utilitate*, folos.

Utopiă, (gr.) plan de gubern imaginar unde tot este perfect regulat pentru binele commune, precum în țarr'a fabulósă à Utopieĭ descrissă de Th. Morus, care pórtă acest titlu.

www.dacoromanica.ro

V.

V, à 22 literă, lipsesce în unele alphabete, la Greci supplinit prin *b* s. *ov.*—La R., *V.* considerat cà literă numerale, representà 5, cu uă trăssură horisontale d'assupra 5,000. In breviaţiunĭ se pune pentru *vale*, *vir*, *vixit* s. al.; *V. C. vir consularis*; *A. V. C.* = *A. U. C. ab urbe condita*, (dela fundaţiunea Romeĭ). Astădĭ *V. M. Votre Majestè*; *V. S. Votre Saintetè*, *V. E. Votre Excellence* ou *Votre Eminence*, *V. V. M. M. Vos majestès*. In scripturele de commerciŭ *verso*; *V. C. Votre Compte*, *A. P. L. V. assurance pour la vie*, (securitate pentru viéţă). In calendarul gregorian des. *vendredi*, (vinere). In breviaţiunile metheorologice *vînt*. Mus. pre partiţiunĭ *violon*, (viorină). In chemiă *Vn. vanadium*. Pre monnete francese arrattă cà sunt percusse la Troyes. Confusă la început cu *U* (vd. Prisc. V), imperatorul Clandiŭ o distinse întroducînd pentru ultim'a un digamaimens şi în secl. 17 Zeitner creă characterul U.

Vacantă, (lat. *vacare*), suspinsiune periodică de nére-cari cserciţe.

Vacante, care nu este împlut s. occupat.

Vacaţiune, timpul cè uniĭ officiarĭ publicĭ pun pentru uă operaţiune. Prin estinsiune honorarul plătit hómenilor de affacerĭ, hómenilor legiĭ şi justiţeĭ, esperţilor; suspinsiunea audiinţelor justiţeĭ.

Vaccin, (—*nus*), venin particular care se presintă sub aspectul unuĭ licid transparinte, necolore, viscos, inodor, de sapóre acră şi sărată, vărsat.

Vaccinaţiune, egritudine, vărsat, *cowpox*, altoit.

Vade-mecum, (lat. *mergĭ cu mine*), des. uă operă purtativă, destinat à remintrî în puçine vorbe noţiunile principalĭ alc uneĭ sciinţe, uneĭ arţĭ. Comp. *veni mecum*.

Vagabund, (—*dus*), rătăcit, care amblă de colo pănă collo.

Valet, (fr.) servitor (fecior).

Valvulă, numesc anatomistiĭ uerĭ cè reples care, în vasselc şi condussele corpuluĭ, oppresçę licidiĭ şi altc materie de à refiul s. à cuĭ funcţiune principale este de à lărgi s. modificà cursul licidilor pre taiectul căror se affiă.

Vanadiŭ, (—*dium*), metal alb şi fragilc estras din uncle mineralĭ destul de rare din Messic, Suedia şi Russia, maĭ ales din vanadită şi valborthită.

Vanhom, speçă de curcuma de Japonia.

Vanilià, (hisp. *vanilla*), capsulă cărnósă, de ordóre balsamică şi fórte plăcută.

Vanitate, lipse de soliditate deşertăciune.

Vapóre, (=*por*), fum; *phys.* uerĭ-cè gas nepermaninte şi chiar gas.—*Vaporĭ* se num. în medicină nére-carĭ affecţiunĭ nervóse de un character vag cè se attribuià formaţiuniĭ unor gasurĭ s. vaporĭ. Maĭ particular nume dat hypocondrieĭ şi hystericĭ.

www.dacoromanica.ro

Vari, mammifer de Madagascar din ordinea quadrumanilor.

Variabile, care se schimbă, supus schimbării.

Varianți, *philol.* diverse lecțiuni ale acelluiași test.

Variare, a se schimbă.

Variațiune, ueri-ce schimbare care pôte veni saŭ în phenomenele natureĭ, de essemplu în starea athmosphereĭ (*variațiuni atmospherice*), saŭ în opiniunile hómenilor, maĭ ales în *materiă* de religiune; *astr.* inegalitățile carĭ se pot observă în miscarea tutor corpurilor cerescĭ; *math.* se num. *calcul de variațiune*, uă ramure a analysiĭ infinitessimalĭ discopperită de Lagrange și numită astfel de Euler. Diverse cantități variabilĭ erà legate întro sine prin uă relațiune essistinte dar nedeterminată. *Calculul de variațiunĭ*, are de obiect a determină acéstă relațiune în mod că valórea uneĭ funcțiuniĭ uóre-care, valóre depíndinte de relațiunea în cestinne, este cea maĭ mare s. cea maĭ micá possibile. In musică se díc *variațiunĭ*, mice bucăți compuse pre uă *themă* s. motiv, cu anuesurĭ carĭ, fără a alterá principalele, procurá formeĭ uă apparință nonă.

Varice, (*varix*), dilatațiune permaninte a uneĭ vine produssă de accumulațiunea sângeluĭ în uă cavitate.

Varietate, (—*tas*), felurime.

Varietur, (lat. ad. *ne*, *că se nu se schimbe nimic*), usitat la palat vorbind de precauțiunile cè iea justiț'a pentru a proveni schimbările cè s'ar putea addnce actelor și bucăților de tot gennl.

Variorum, (lat.) edițiune à uuuĭ autor latin cu uotele diversilor commentatorĭ.

Vast, (—*tus*), care este de uă mare întindere in tot sensul.—*Vastitate*, mare întindere.

Vassal, (fr) persónă suppusă unuĭ Signor și care ține dela dînsul nu dominiŭ.

Vatican, palatul papeĭ la Roma; *fig.* curtea Romeĭ.

Vaudeville, (fr.) altă dată cânturĭ satirice compuse pre individĭ s. pre eveniminte contimpurane, rimate pre nă modulațiune vulgare și cunnoscută. Dela începutul secolulnĭ XVIII, bucăți de thëatru în carĭ intră strophĭ.

Vauxhall, (angl. *sal'a de Vaux*), grădină publică dischisă în Londin la finele secolulnĭ 18 de un uérecare Vaux; stabiliment analog în Parisĭ.

Vedas s. *vedam*, cărți sacre ale Indianilor, divise în patru secțiunĭ: *rigveda*, *samaveda*, *ĵaiusweda*, *atharaveda*.

Vegetale, plantă.

Vegetațiune, formațiune, crescere și perfecțiune a plantelor.

Veissel, măsură de capacitate în Savoia, apprópe 140 livres.

Vendetta, (ital.) des. maĭ ales în Corsica usul consecrat prin moralĭ, care obligă pre toți membriĭ uneĭ-familic a resbuná mórtea unuĭ din părinții lor s. assupra ommoritorulnĭ s. assupra familieĭ sélle, fără a alergá la întrevențiunea justițeĭ.

Vendlande, arburel de Carolina.

Venerabile, (—*lis*), de venerat.

Venerare, (—*rari*), a respectà fórte mult pre cuv., de ordinar pentru lucrr. sante.— *Venerațiune*, acțiune de a venerá.

www.dacoromanica.ro

Veniat, (lat. *se viuă*), ordine prin care un judecător superior cere à i se presintà un judecător inferior pentru à şĭ dà socotélă de purtarea sa.

Veni-mecum, vd. *Vade-mecum*.

Venin, (—*venum*), otravă.

Ventriclu, (—*culus*), stomac. *Ventriclele inimeĭ*, celle doue cavităţĭ principalĭ ale acestuĭ organ: *ventr. drept* s. *plămănar*, priimesce sângelc vînos din oriclul drept şi lŭ trămite arterei plămănare; *ventr. stîng* s. *aortic*, priimesce sângele arteriale din oriclul stîng şi lŭ transmite aorteĭ.

Venustate, (—*stas*), grațiă, frumuscță.

Verb, (—*bum*), *gram.* parte à oraţiunĭĭ care desémnă uă acţiune făcută s. priimită de subiect s. simplu starea subiectulnĭ.

Verberaţiune, (lat. *verberare*), *phys.* esprime caus'a sunetuluĭ care vine din uă miscare à aerulnĭ lovit in mod divers de diverse părţĭ ale corpuluĭ sonor pus în miscare.

Verding s. *vierding*, monnctă în Brême ¼ din mark.

Veridic, care spune veritatea.

Verificaţiune, *jurispr.* essaminaţiune à veritățiĭ unuĭ lucru. — *Verificaţiunea unuĭ edict*, înregistrarea sa de parlament după cè s'a verificat că are form'a necessară.

Verină, *comm.* cea maĭ bună speçă de tutun, cultivat la Verina, în provinț'a Veneznela.

Versicolor, corb de China s. al. negru şi cu reflessurĭ de culorĭ differinţĭ.

Versiune, intrepretaţiune, trăducţiune din uă limbă în alt'a.

Verso, secund'a pagină à unei foic, opp. *recto*.

Vertebră, *anat.* nume à 24 ósse carĭ compun colum'a vertebrale, unite împreună prin un ligament cartilaginos, uedlociŭ între done vertebre.

Verticale, perpendicular la horisonte.

Verticitate, *phys.* proprictate à unuĭ corp de à tinde către uă parte.

Vertute, (*virtus*), dispositiune à animeĭ de à face binele. In genere se definesce observaţiune constante à legilor carĭ ne sunt impuse, sub nerĭ cè relaţiune se va considerà homul. — *Vertos*, care are vertute.

Vesicatore, se num. în genere un topic care, applicat pre esteriorul corpuluĭ irrită pellca, determină pre suprafaçă uă secreţiune sărósă, revoltă epiderm'a şi producc uă speçă de ampulă în formă de vesică (*vesica*). Astfel sunt cantharidele, mustarul s. al. maĭ ales cantaridele.

Vespetro, speçă de ratafia.

Vessare, à turmentà, face necasurĭ cul-và cu nedreptul.

Vestibul, (—*lum*), partea unuĭ edificiŭ carc se arrattă prim'a celluĭ care intră.

Veto, (lat.) formulă cè usità în Roma tribunilĭ poporuluĭ spre à se oppune decisiunilor senatuluĭ s. uerĭ cui altactal cellor-alţĭ magistraţĭ. S'a conservat în Polonia unde fiă-care nunţiŭ putcà, prin siugură acéstă vorbă se opprésca nerĭ cè deliberaţiune legislativă. In Auglia regele are dreptul de veto.

Vety-ver, gramiuéă de Indie, ale cuĭ rădăcinc sunt fórte odoranţĭ.

Vibrare, vd. *urm*.

Vibraţiune, (—*tĭo*), *phys.* mis-

www.dacoromanica.ro

care regulată şi reciprócă a unuĭ corp care, suspins în libertate, se miscă în uă parte şi alt'a.

Vicar, (*—rĭus*), cel care împlinesce funcţiunĭ ecclesiastice sub un superior. In Anglia şi Francia. *syn. Curè.*

Vice, (lat.) prefis al maĭ multor numinĭ de funcţiunĭ arrittând supplininţ'a persónceĭ.

Viţiŭ, (*—tĭum*), defect, imperfecţiune—*Viţios*, care are viţie.

Vicissitudine, (*—do*), revoluţiune regulată, schimb al lucrurilor carĭ se succed regulat, nestabilitate.

Victimă, (*—ma*), animale cè se duceà la sacrificiŭ, *fig.* object de sacrificiŭ.

Victoriă, (*—rĭa*), învingere, (biruinţă).

Victoria, (după numele reginei Angliei, cuĭ fù dedicată), gen din familia nymphacëelor, conţinînd plante apatice de proporţiune gigantică, al căror typ este victoria regia, plantă care cresce în marile rînrĭ alc Brasilieĭ şi Guyaneĭ.

Victoriat, monnetă romană pre care se vede Victori'a în un car. Victoriaţiĭ de argiut valà $^1/_2$ denarĭ s. 40 centime.

Victuale-wigt, pond de Suedia = 32 loth.

Vidimus, (lat. *am vădut*), se dicea altă dată în styl de practică pentru à esprime că un act à fost collaţiouat, care collaţiune se certifică prin acéstă vorbă.

Vierling, măsură agrară în Hanovra.

Viertel, monnetă în Dantzig, = $^1/_4$ scheffel.

Villa, (*—la*), casă de ţarră.

Vinteni s. *vintin*, monnetă în Goa $^1/_{16}$ din pardo.

Viola, (ital. *vĭola*), instrument de musică assemine viorineĭ, însă maĭ mare.

Violare, (*—lare*), à înfrînge, lucrà contră.

Violinţă, (*—lentĭa*), impetuositate, *jurispr.* silă, constrîngere physică s. morale esercitată assupra uneĭ persône pentru à o face să contracte uă obligaţiune.

Vipera, (*—ra*, cè se derivă din *vivipara*), gen de reptilĭ orphidic din tribul şerpilor veninoşĭ.

Virile. (*—lis*), bărbătesc.

Virtuale, se dice în metaphysică de ceaa cè este numaĭ în putere, opp. *actuale*. Se num. în mecanică, *moment virtuale al uneĭ puterĭ*, produssul acestcĭ puterĭ multiplicat cu lungimea infinit mică cè ar percurge, în primul momeut, un punt la care acéstà forçă ar fi applicată. Dacă maĭ multe forçe sunt applicate la acel'aşĭ punt, fiă-care din elle, considerată isolat tinde à face acest punt se percurgă un nérecare spaţ în sensul direcţiuniĭ séllc, fiă-care din elle dă prin consecinţă loc uneĭ *miscărĭ virtualĭ*. Când summ'a totor acestor miscărĭ este nullă, puntul remăne în ecilibriŭ, proporţiune carc se numesce *principiul iuţimilor virtualĭ*.

Virtuos, (ital. *virtuoso*), persónă care are aptitudine superiore pentru arţile frumóse, particular pentru musică.

Visa, (lat.) formnlă cè se pune prò un act pentru à attestà că à fost vădut şi verificat de accl'a à cuĭ semnătură face actul authentic şi valabile.

Viscere, (*—ra*), se num. în

www.dacoromanica.ro

genere tóte organele carĭ sunt puse în celle trei cavităţi spanchnice capul, peptul, abdomele, şi a căror acţiune e mai mult s. mai puţiu necessară pentru a susţine viéţa.

Visiometru, instrument numit astfel de Harweiler, inventorul seŭ, care indică esact, pentru tóte vederile gradul forţei visualĭ şi sticlele carĭ ĭ corréspund.

Visiune, (*—sĭo*), acţiune de a vedé. Se deplinesce prin mediul a doue ordinĭ de facte, mele physice, altele mintalĭ, radele luminóse, după ce aŭ străbătut cornë'a, humórea apósă, pupil'a, care se póte restrînge s. dilată voluntar, ajjung la cristalin carĭ le adună şi le face se couvergéscă; apoĭ elle intră în marele spaţ împlut de hyaloidă şi merg în fine a depinge pre retină imaginea obiectelor. Impressiunea priimită de retină este transmissă centrului cerebrale de nervul optic, după care transmissiune aŭ loc phenomenele mysterióse ale sensaţiunii şi percepţiunii obiectelor. Pentru cei vechĭ mai ales Platone şi Aristotele vd. H. Martin, Études sur le Timée de Platon. (Par. 1841) p. 157—164. Pentru phosphorescinţ'a ochilor mai multe Schulz in Goethes Morphologie.

Vitacĕe, (diu *vitis*). ampelidĕe.

Vitale, (*—lis*), care perţine vieţeĭ. *Putere vitale*, care prescde la funcţiunile corpurilor organisate trăinţĭ.

Vitalism, systemă de physiologiă care rapórtă tóte acţiunile organice la un principiŭ vitale, în opposiţiune cu aceea carĭ le esplică prin legile chemiei, physicei şi dynamicei.

Vitriol, numiă vechiĭ chemistĭ sările disse astădĭ sulfaţĭ.

Viz, monnctă în Bengal, = $^1/_{52}$ (la Coromandel $^1/_{60}$) roupie de argint.

Vocabular, dicţionar care conţine numaĭ vorbele în ordinea alphabetică, fără esplicaţiune mai depărtată saŭ essemple; *cules* de vorbe carĭ perţiu specialc uneĭ sciinţe s. unei arţĭ.

Vocale, (*—lis*), care se refere-sce la voce.

Vocaţiune, (*—tĭo*), applicaţiune pronunţată pentru ună cărare; *relig.* vocea interiore prin care Dumnedĕu ne invită în mod cu totul speciale à practică cultul seŭ, precum *vocaţiunea luĭ Abraham*.

Volatile, (*—lis*), se num. în chemiă, corpurĭ volatilĭ, tóte corpurile solide s. licide priimitóre de a se reduce în gas s. în vapóre, fiă la temperatur'a ordinară, precum etherul, alcoolul, ap'a, fiă prin acţiunea uneĭ căldure mai mult s. mai puţin înalte.

Voltaică, vd. *Pilă*.

Voluntar, se num. în armată, *voluntarĭ*, hómenĭ care se obligă à servi uére-care timp cu accleaşĭ condiţiunĭ cà ceĭ-alţĭ soldaţĭ.

Vot, (*—tum*), promissiune dată luĭ Dumnedĕu de à ĭ face ceea ce credem à ĭ fi plăcut. In uére-carĭ locurĭ, la uére-carĭ elecţiunĭ şi deliberaţiunĭ. Se dice pentru suffragiŭ, şi pentru actul prin care nn cetăţian esercită dreptul de suffragiŭ.

www.dacoromanica.ro

W.

W, literă a popórelor din Nordul Europeĭ. Că breviaţiune des., în marină *variaţiune*, la popórele Norduluĭ *west*. In chemiă stă pentru *Wolfram* (toungstène). Pre monnete arrattă că sunt percusse la Lille.

Wacke s. *wake*, (germ.) materiă opacă mediară între bastalt şi argile.

Wallerite, (fr.) *nat.* nume propus pentru à desemna hydratul de alumină *silicifer*, discopperit pre muntele Po în Pyreneiĭ hispanioliĭ.

Wagon, waggon, (angl.) trăssură destinată la drumurile de fer, à purtà marfe şi călători.

Wallon, (fr.) limbă usitată în ţarra Vallonilor s. partea ţarrelor de ḑeos dintre Escant şi Lys.

Warimetten, arburel de America.

Warrant, (angl.) des. în jurisprudinţ'a anglă, uă ordine scrissă în vertutea cuĭ cel cè o pórtă lucrédă cu autoritate şi cu tótă securitatea contră urmăririle la carĭ ar putè dà loc, prin consecinţă, esecuţiunea acesteĭ ordinĭ.

Watchmann, (angl.) păḑitor de nópte!, în Anglia.

Wedelia, numesce Jacquin un gen de plante herbacée din famili'a compuselor helianthée, origirare cea maĭ mare partc din America. Una din principalile speçe este *wedelia carnosa*, numită şi *sylphium trilobatum*, *baphtalmum repens*.

Writ, (angl.) ordine scrissă, se ḑice maĭ ales vorbind de ordonanţ'a uneĭ curţi de justiţă.

www.dacoromanica.ro

Y.

Y, a 24-a literă. Valà, că numerale, la Grecï 400, v 400,000. La R., în seclele de ḑeos numără 150, cu uă trăssură horisontale d'assupra 150,000. Monnet'a de Bourgnes erà însemnată cu liter'a Y. In chemiă desémnă *Ytrium*.

Yacht, (augl. pron. *yot*), micà nave în Auglia şi Hollauda, care merge cu vele şi cu lopeţe, servind de ordinar pentrn preămblare pre mare.

Yard, măsură. de lungime în Anglia, speçă de cot, = 91 ceutimetre.

Yaw, yaws, egritudine considerată de unii medicï cà uă speçă de syphile endemică pre cóstele Guinëeï. Incepe prin macule albe asseminí unor muscături de purecï, carï occupă particular fruntea, preste cătè-và ḑile sunt postule largï şi copperite de cojï neregulate şi puçin adherinţï, sub dinsele ulcere carï degenerà maï tărḑiŭ în fongositătï. Pare à fi aceaaşï cu *pian* s. *framboesia* din colonie.

Yeomaury, se num. în Anglia uă speçă de preşeḑ naţionale călare (altă-dată preşeḑul particular al regilor) însărcinată cu definsiunea ţerrcï şi poliţi'a locale.

Yerwa, (hisp. *hèrbă*), nume dat în America meriḑionale la diverse speçe de plante, maï ales la *basea yerwa mora*, arbnrel numit astfel după G. Rose, naturalist german.

Yttria, pămînt particular, compus de yttrium şi ossygen cè se estrage din căte-và mineralï fórte rare ale Suediei.

Yttrium, metal particular conţinut în yttria, obţinut de Woehler.

Yucca, plantă originară din părţile calde ale Americeï de Nord, Florida, Carolina, Messic. Speç'a cea maï generale cultivată, este cultivată în grădinele nóstre, este *yucca gloriosa*.

www.dacoromanica.ro

Z.

Z, a 25-a literă, addussă Grecilor de Palamede în timpul resbelului Troiei. Că numerale vală, la Grecĭ 6, cu accentul inferior 6000, la R., în seclele de ḑeos, vală 2000, cu uă trăssură horisontale d'assupra 20,000. Pre monnete arrattă că sunt percusse la Grenoble. In chemiă *zn* = *zink*, *zr*. *zirconium*.

Za, nume prin care se distinge, în cănturile ecclesiastice *be acrl* de *si*.

Zambo s. *zambru*, se num. în coloniele Americeĭ fructul unuĭ negru şi uneĭ americane s. mulatre.

Zani, (ital. corrupt. din *Giovanni*), persónă comică în buccăţele italiane.

Zend, vecbiă limbă a Persilor.

Zenith, (arab.) punt al cernuluĭ, assedat, pentru fiă-care loc, d'assupra suprafeţeĭ terrestre, pre prolungitul linĕeĭ verticalĭ. opp. *nadir*.

Zephyr, (—*rus*), numiă ceĭ vechĭ vîntul de Occidinte, maĭ ales accl'a care băteă dela appusul ecinopţiale şi care, pentru Grecĭ eră un vînt dulce şi uşior, deunde prin estinsiune ueriĭ-cĕ vînt tepid şi plăcut.

Zero, (arab. *zeroh*, cerc), nullă, cifră care, pusă lîngă alt'a, o multiplică cu 10.

Zethètică, (gr.) *phil.* se ḑice de method'a cĕ se usitéḑă în cercetărĭ, în invenţiune maĭ ales căndé vorb'a de a petrunde raţiunea şi natur'a lucrurilor.

Zeugma, (gr.) figură de grammatică prin care done s. maĭ multe phrasĭ s. membe de phrase sunt legate astfel că uă vorbă, espressă deja în una, este sub înţeles în cea-altă.

Zigzac, (fr.) urmare de linĕe una d'assupra alteĭ formănd între dînsele ănghiurĭ fórte acute.

Zinc, (din germ. *zinu*), corp simplu metalic, albastriŭ, fórte strălucitor, mólle şi de ţessătură lamelósă, memorat ăntiiĭ de Parascels.

Zincographiă, proces imaginat de Brugnot, al cuĭ scop este de a imprime desemne, substituind pétr'a lithographică prin zink.

Zoll-verein, (germ.) associaţiune formată între diverse State ale Germanieĭ în scopul de a suprime duanele pre limitele respective, şi de a stabili la limit'a esternă a territorielor lor unite, uă singură linĕă de duane cu tassĭ (tarife) uniformĭ.

Zonă, (gr.) *geom.* ueriĭ-cĕ divisiune a suprafeţeĭ uneĭ sphere s. unuĭ corp cilyndric făcută prin secţiunĭ paralele; *cosmogr.* spaţ al suprafeţeĭ terrestrĭ conţinut între doue cercurĭ paralele.

Zoologiă, (gr.) ramure a historieĭ naturalĭ care tractéḑă de animalĕ.

Zoonomiă, (gr.) ramure a physiologieĭ care tractéḑă de legile carĭ gubernă acţiunile organice ale animalilor în gĕnere.

Zoophyte, (gr.) *radiate* s. *actinozorie*, se num. în genere tóte animalile carĭ aŭ cĕ-va din form'a şi organisaţiunea plantelor,

Zootomiă, (gr.) se num. căte uădată anatomi'a animalilor şi anatomi'a comparată.

www.dacoromanica.ro

Zygoma, (gr.) des. uerĭ cĕ corp transversale carĭ servesce à unĭ alte doue. — *Zygomatic*, care perţine zygomeĭ.

Zymologiă, (gr.) parte à chemieĭ care tractĕdă de *frementaţiune*.

Zymosimetru, speçă de thermometru, dat de Sivammerdam, propriŭ à appreţià gradul de căldură care se disvóltă în materiele în frementaţiune.

FINE.

www.dacoromanica.ro